

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**DOKTORA
TEZİ**

**TÜRKİYE'DEKİ SURİYELİLERİN
ENTEGRASYONUNDA SİVİL TOPLUM
KURULUŞLARININ ROLÜ: ANKARA ÖRNEĞİ**

HİLAL BARIN

**SİYASET BİLİMİ ve KAMU YÖNETİMİ
SİYASET ve SOSYAL BİLİMLER BİLİM DALI**

OCAK 2019

**TÜRKİYE’DEKİ SURİYELİLERİN ENTEGRASYONUNDA SİVİL TOPLUM
KURULUŞLARININ ROLÜ: ANKARA ÖRNEĞİ**

Hilal BARIN

DOKTORA TEZİ

**SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
SİYASET VE SOSYAL BİLİMLER BİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

OCAK 2019

Hilal BARIN tarafından hazırlanan “Türkiye’deki Suriyelilerin Entegrasyonunda Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü: Ankara Örneği” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / ~~OY~~ ~~ÇOKLUĞU~~ ile Gazi Üniversitesi Siyaset ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalında DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Hamit Emrah BERİŞ

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

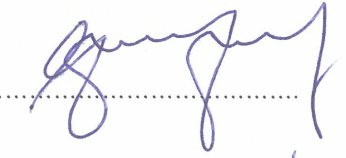
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~

Başkan: Prof. Dr. Gonca BAYRAKTAR DURGUN

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

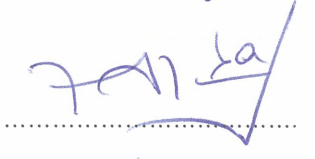
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~

Üye: Doç. Dr. Emrah AKBAŞ

Sosyoloji, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

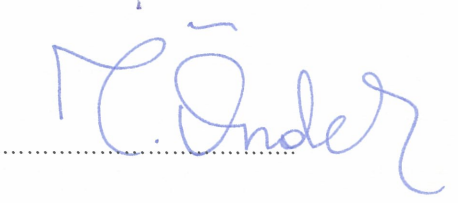
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~

Üye: Doç. Dr. Tuncay ÖNDER

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

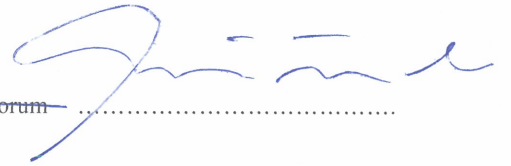
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Ali Zafer SAĞIROĞLU

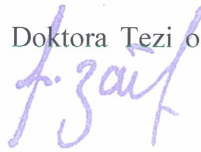
İnsan ve Toplum Bilimi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~

Tez Savunma Tarihi: 29/1/2019

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Doktora Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Figen ZAİF

Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
 - Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
 - Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
 - Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
 - Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,
- bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Hilal BARIN

29/01/2019

TÜRKİYE'DEKİ SURİYELİLERİN ENTEGRASYONUNDA SİVİL TOPLUM
KURULUŞLARININ ROLÜ: ANKARA ÖRNEĞİ

(Doktora Tezi)

Hilal BARIN

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Ocak 2019

ÖZET

Göç, dünyada ve Türkiye’de sosyal bilimler alanında birçok çalışmanın ve araştırmanın konusu olmaktadır. İnsanlar tarih boyunca bulundukları noktadan başka noktalara daha iyi yaşam koşullarına sahip olabilmek için göç etmişlerdir. Uluslararası göç hareketleri, küreselleşmenin etkisiyle birlikte büyük bir değişime uğramıştır. Türkiye, tarihi ve coğrafi konumu nedeniyle hem göç alan hem de göç veren bir muhaceret ülkesi olarak, kitlesel göçlerin odağında yer almıştır. Türkiye’nin karşı karşıya kaldığı en büyük kitlesel göç hareketi ise "Arap Baharı" sonrası Mart 2011’de başlayan Suriye iç savaşına bağlı olarak gelişen ve eski göç deneyimlerinden hem nitelik hem de nicelik olarak farklı olan göçtür. Göç ve entegrasyon yönetiminde devletin yanı sıra devlet dışı aktörler olarak STK’lar Suriyeli göçmenlerin entegrasyonuna yönelik faaliyet ve stratejileriyle tamamlayıcı nitelikte bir rol oynamaktadır. Bu çalışma, Türkiye genelinde ve özel olarak Ankara’da STK’ların entegrasyondaki rolünü anlamayı amaçlamaktadır. Bu çalışma küresel gelişmelerle birlikte Suriyeli göçmenlerin Türkiye’ye entegrasyonunda farklı entegrasyon modellerini ele alarak yasal politikalar ve uygulamaların bir analizini yapmayı; devlet dışı aktörler olarak STK’ların entegrasyondaki rolünü tartışarak siyaset ve sosyal bilimler literatürüne katkı sunmayı hedeflemektedir.

Bilim Kodu : 1171

Anahtar Kelimeler : Asimilasyon, Çokkültürlülük, Entegrasyon, Göç, Göçmen, Kültürelleşme, Sivil Toplum Kuruluşu, Uyum.

Sayfa Adedi : 415

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Hamit Emrah BERİŞ

THE ROLE OF NGOs in SYRIANS' INTEGRATION to TURKEY: CASE of

ANKARA

(Ph. D. Thesis)

Hilal BARIN

GAZI UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES

January 2019

ABSTRACT

Migration has been a significant research topic for social sciences throughout the world, as well as in Turkey. Historically human beings have migrated to achieve better living conditions. International migration movements have undergone a massive change due to the impact of globalization. Turkey has historically and geographically been a land of migration, both inward and outward. Turkey faced its biggest mass migration as a result of the civil war in Syria, which started in March 2011, after the "Arab Spring." The migration from Syria is different from Turkey's past experiences with migration in terms of quantity and quality. Along with the Turkish government, non-governmental organizations have been complementary actors in migration management with their strategies and activities for immigrant integration. This research analyzes the role of NGO's in immigrant integration in Ankara, Turkey, and thus aims to make a contribution to political and social sciences, by discussing the role of NGO's in immigrant integration within the wider framework of models, legal policies and measures applied for the integration of Syrian immigrants in Turkey.

Science Code : 1171

Key Words :Assimilation, Multiculturalism, İntegration, Migration, Immigrant, Acculturation, Nongovernmental Organization, Harmonization.

Page Number : 415

Supervisor : Prof. Dr. Hamit Emrah BERİŞ

TEŞEKKÜR

Arap Baharı ile başlayan ve çağımızın yaşadığı en büyük dramlardan biri olan Suriye iç savaşı, bütün yıkıcılığı ile devam etmektedir. Suriye iç savaşı bugüne kadar yüzbinlerce insanın hayatını kaybetmesine, sakat kalmasına ve yerinden edilmesine neden olmuştur. Bu çalışmada, Türkiye’de Suriyelilerin entegrasyonunda STK’ların katkısı ele alınmıştır. Türkiye’ye gelen Suriyellerin toplumsal entegrasyonunda, STK’ların aldığı rol, yapmakta oldukları ve yapacakları çalışmalar dünyadaki mülteci krizlerine rağmen cihanşümul bir entegrasyon politikasına örneklik teşkil etmesi bakımından bu çalışmanın yapılmasındaki yegane motivasyondur.

Burada doktora çalışmalarım boyunca değerli yardım ve katkılarıyla beni yönlendiren, kıymetli tecrübelerinden faydalandığım danışmanım Prof. Dr. Hamit Emrah Beriş’e ve tavsiyeleriyle çalışmama nitelik kazandıran, içeriğinin oluşturulmasında katkılarını benden esirgemeyen, Prof. Dr. Gonca Bayraktar Durgun’a, alandaki engin deneyimiyle çalışmama dair sorularımı her daim yanıtsız bırakmayan Doç. Dr. Emrah Akbaş’a, tez konumun belirlenmesinde yönlendirmeleriyle çalışmama destek olan Prof. Dr. Murat Erdoğan’a, Dr. Öğr. Üyesi Belma Tokuroğlu’na ve Dr. Öğr. Üyesi Ali Zafer Sağıroğlu’na teşekkürü bir borç bilirim.

TÜBİTAK 2214-A doktora sırası araştırma bursu ile George Mason Üniversite’sinden *The Institute for Immigration Research*’ün koordinatörü Prof. James Witte’ten alınan davetle bu araştırma merkezinde bir yıllığına araştırma, seminerlere, çalışmalara katılma imkânı buldum. TÜBİTAK’a bana bu bursu ve imkânı sunduğu için teşekkürlerimi sunmak isterim. Bunun yanı sıra bana sağladıkları çalışma ortamı için, göç ve entegrasyon politikalarına dair doktora programlarına, seminer ve çalışmalarına katılmam noktasında imkân sağladıkları için Prof. James Witte, Katharine Rupp’a ve Amy L. Best’e teşekkürlerimi iletmek isterim.

Doktora ders aşaması ve yeterlilik sürecinin yanı sıra tez yazım aşaması öğretici olmakla birlikte yorucu ve uzun zaman alan yıpratıcı bir süreç ve ancak desteklerle tamalanabilmektedir. Bu süreçte öncelikle beni dünyaya getiren ve her daim yanımda olan asla haklarını ödeyemeyeceğim canım anneme ve babama sonsuz şükranlarımı sunarım. Bunun yanı sıra bu dönemde benden yardımlarını ve desteklerini esirgemeyen hem çocuklara yönelik yükümüzü hafifleten hem de yanımda olan büyük aileme de çok teşekkür ederim. Tezin, yazım, savunma ve son düzeltme aşamasında tüm titizliği ile çalışmaya katkılarını benden esirgemeyen, aynı zamanda manevi desteğiyle beni hiçbir

zaman yalnız bırakmayan çok değerli eşim Taylan Barın'a sonsuz şükranlarımı sunarım. Göz aydınlıklarım, canım oğullarım Ahmed Asaf ve Mehmed Agâh ve inşallah dünyaya gelecek olan Mustafa Yahya'ya akademik yolculuklarımda bütün güzellikleriyle bana yoldaş oldukları için çok teşekkür ederim. Çalışmamı yaptığım süre boyunca aynı odayı paylaştığım Ayşe Ayten Bakacak'a ve Dr. Esin Kıvrak'a ve bu süre içerisinde sıkıntılara göğüs germemde yardımcı olan destek ve dualarıyla beni hiçbir zaman yalnız bırakmayan dostlarım Derya, Esmâ, Güzin, Necla, Tuğba, Zeynep'e şükranlarımı sunarım, iyi ki varlar ve hep olsunlar. Yine çalışmamı okuyup düzeltmeler yapan Erdem Ayçiçek ve Rıdvan Değirmenci'ye hassaten teşekkür ederim. Kuşkusuz burada ismini zikredemediğim pek çok fedakâr kahraman da bu süreçte destekleriyle çalışmama nitelik kazandırmışlardır. İsmi burada yer almayan bütün dostlarıma da teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	viii
ÇİZELGELERİN LİSTESİ	xii
ŞEKİLLERİN LİSTESİ	xiii
KISALTMALAR	xiv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

GÖÇ VE ENTEGRASYON

1.1. Kavramsal Çerçeve	19
1.1.1. Kavramsal Olarak Göç	19
1.1.2. Göçün Nedenleri ve Sonuçları	23
1.2. Kuramsal Çerçeve: Asimilasyon, Çokkültürlülük, Entegrasyon Tartışmaları	27
1.2.1. Asimilasyon Teorileri ve Göçmen Entegrasyonuna Asimilasyoncu Yaklaşım	30
1.2.1.1. Chicago ekolü/ okulu-klasik asimilasyon teorisi	32
1.2.1.2. Eritme potası ve salata kâsesi modeli	34
1.2.1.3. Irksal / etnik dezavantaj modeli ve bölünmüş asimilasyon modeli	37
1.2.1.4. Asimilasyon teorilerine yönelik eleştiriler	38
1.2.2. Göçmen Uyumuna Çokkültürlü Yaklaşım	41
1.2.2.1. Çokkültürlülük teorileri	45
1.2.2.2. Çokkültürlülük teorilerine yönelik eleştiriler	50

1.2.2.3. Asimilasyon ve çokkültürlülük politikasından entegrasyon politikasına geçiş	51
1.2.3. Göçmen Uyumuna Entegrasyon Yaklaşımı	56
1.2.3.1. Entegrasyon kavramı ve konsepti	56
1.2.3.2. Entegrasyon teorileri	63
1.2.3.3. Entegrasyon boyutları ve göstergeleri	69
1.2.3.3.1. Entegrasyonun boyutları	69
1.2.3.3.2. Entegrasyon göstergeleri.....	73
1.2.3.3.3. Entegrasyon eleştirileri	77
1.2.3.4. Dil, kimlik, aidiyet bağlamında göçmen entegrasyonu.....	83
1.2.3.4.1. Toplumsal kabul ve kaynaşma	91
1.2.3.4.2. Toplumsal entegrasyonun bir boyutu olarak kültürelleşme modeli	104
1.2.3.4.3. Toplumsal ahenkli uyum ve türkiye'deki suriyelilerin uyumu	114

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'YE GÖÇ VE SURİYELİLER ÖRNEĞİ

2.1. Tarihsel Bir Olgı Olarak Göç.....	123
2.2. Türkiye'ye Göç.....	131
2.2.1. 21. Yüzyılın Başında Türkiye'ye Uluslararası Göç Hareketlerinin Gelişim Süreci	131
2.2.2. Türkiye'ye Göçün Sosyal, Ekonomik Ve Politik Nedenleri ve Sonuçları	133
2.2.3. Göç Veren Bir Ülke Olarak Türkiye	136
2.2.4. Transit Ülke Olarak Türkiye	138
2.2.5. Göç Alan Bir Ülke Olarak Türkiye ve Türkiye'de Göç Çeşitleri	140
2.2.5.1. Türkiye'de düzenli göçmenler.....	142

Sayfa

2.2.5.2. Türkiye’de düzensiz göç ve göçmenler	143
2.5.2.1. Türkiye’de mekik ve çalışma amaçlı göç	144
2.5.2.2. Türkiye’de sığınmacılar ve mülteciler	145
2.3. 1980 Sonrası Türkiye’ye Yönelik Kitlesele Göç Akınları	146
2.3.1. Bulgaristan Türkleri’nin 1989 yılında Kitlesele Göçü	147
2.3.2. Kuzey Iraklı Kürtlerin 1991’de Kitlesele Göçü.....	153
2.3.3. Arap Baharı ve 2011 Sonrası Suriyelilerin Kitlesele Göçü.....	158
2.3.3.1. Türkiye’deki barınma merkezlerinde yaşayan suriyeliler	164
2.3.3.2. Türkiye’de barınma merkezi dışında yaşayan suriyeliler	166
2.4. Türkiye Cumhuriyeti Göç Politikalarının Yasal Kurumsal Çerçevesi.....	167
2.4.1. 1934’te çıkarılan İskân Kanunu ve Türkiye’deki Türk Vatandaşlarına Tahsis Edilen Sanat ve Hizmetler Hakkında Kanun	168
2.4.2. 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolü.....	170
2.4.3. 1994 İltica Yönetmeliğinde Yapılan Değişiklikler	172
2.4.4. Avrupa Birliği Uyum Kapsamında Yapılan Değişiklikler.....	173
2.4.5. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) ve Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK)	177
2.4.6. Geçici Koruma Yönetmeliği Bağlamında Suriyeliler Özelinde Yapılan Son Değişiklikler.....	183

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ANKARA’DAKİ SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ SURİYELİLERİN ENTEGRASYON VE UYUM SÜRECİNDE ROLÜ

3.1. Genel Olarak Sivil Toplum Kuruluşlarının Göçmenlerin Uyumundaki Rolü .	189
3.2. Ankara’daki Suriyelilerle İlgilenen Yerel Sivil Toplum Kuruluşlarının Suriyelilerin Entegrasyon ve Uyum Sürecinde Rolü	196
3.2.1. Suriyelilerin Türkiye’ye Toplumsal Entegrasyon ve Uyum Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü	196

3.2.2. Suriyelilerin Türkiye'ye Kültürel Entegrasyon ve Uyum Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü	211
3.2.3. Suriyelilerin Türkiye'ye Eğitime Entegrasyon ve Uyum Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü	225
3.2.4. Suriyelilerin Türkiye'ye Dilsel Entegrasyon ve Uyum Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü	238
3.2.5. Suriyeli Kadınların Türkiye'ye Entegrasyon ve Uyum Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü	249
3.2.6. Suriyelilerin Türkiye'ye Dini Entegrasyon ve Uyum Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü	258
3.2.7. Suriyelilerin Türkiye'ye Ekonomik Entegrasyon-İstihdamı ve Uyum Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü	268
3.2.8. Suriyelilerin Türkiye'de Siyasal Entegrasyon ve Uyum Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü	289
3.2.9. Suriyelilerin Türkiye'de Yerel Yönetimlere/Belediyelere Entegrasyon ve Uyum Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü ..	311
3.2.10. Suriyelilerin Türkiye'de Sağlık ve Psiko-Sosyal Entegrasyon ve Uyum Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü	317
3.2.11. Suriyelilere Yönelik Ayrımcılık, Irkçılık ve Nefret Suçlarının Önlenmesinde ve Hukuki Entegrasyonlarında Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü	329
3.2.12. Sivil Toplum Kuruluşlarınca Yürütülen Yardım ve Danışmanlık Faaliyetlerinin Suriyelilerin Entegrasyon ve Uyum Sürecinde Rolü	343
 SONUÇ YERİNE: TÜRKİYE'DE YAŞAYAN SURİYELİLERİN ENTEGRASYONUNDA SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ KATKISI VE ÖNERİLER	355
KAYNAKÇA	369
EKLER	399
EK-1. Ankara'daki Suriyelilerle İlgilenen Yerel Sivil Toplum Kuruluşları	400
EK-2. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu	412
ÖZGEÇMİŞ	415

ÇİZELGELERİN LİSTESİ

Çizelge	Sayfa
Çizelge 1.1. Kearns ve Forrest'ın Toplumsal kaynaşma alanları	99
Çizelge 1.2. Joseph Chan, Ho-Pong To And Elaine Chan Toplumsal Kaynaşmanın ölçülmesi: iki-iki çerçeve	100
Çizelge 1.3. Berman Alan Ve Alt Alanlarla Toplumsal Kaynaşma İçin Önerilen Göstergeler	102
Çizelge 2.1. İllere Göre Suriyelilerin Sayısı	167

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil	Sayfa
Şekil 1.1. Entegrasyonun Temel Uğraş Alanları (Yapısal Çerçeve)	70
Şekil 1.2. Etnokültürel grupların stratejileri ve başat grubun beklentileri.....	111

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklamalar
A.B.D.	Amerika Birleşik Devletleri
AB	Avrupa Birliği
AFAD	T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Durum Başkanlığı
AKUT	Arama Kurtarma Derneği
ASO	Ankara Sanayi Odası
ASPB	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
ATO	Ankara Ticaret Odası
AYDAP	Ankara Yardım ve Dayanışma Platformu
BDT	Bağımsız Devletler Topluluğu
BM	Birleşmiş Milletler
BMGK	Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
BMMYK	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
CCC	Council for Cultural Co-operation
CSLS	Centre for the Study of Living Standards
ÇGH	Çekiç Güç Harekâtı
ÇHS	Çocuk Hakları Sözleşmesi
ÇSGB	Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
DİB	Diyanet İşleri Başkanlığı
EASO	Avrupa İltica Destek Ofisi
ECRE	Avrupa Mülteciler ve Sürgünler Konseyi
ECRE	European Council on Refugees and Exiles
ERCOMER	European Research Centre on Migration and Ethnic Relations
ERG	Eğitim Reformu Girişimi
ESKHK	Ekonomik Kültürel Sosyal Haklar Komitesi
GEM	Geçici Eğitim Merkezleri
GİGM	Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
GKY	Geçici Koruma Yönetmeliği
GSM	Göçmen Sağlık Merkezi
IMC	International Medical Corps

Kısaltmalar**Açıklamalar**

IMISCOE	International Migration, Integration and Social Cohesion
IMPR	International Middle East Peace and Humanitarian Aid Center
IOM	Uluslararası Göç Örgütü
IRC	Uluslararası Kurtarma Komitesi
IRSS	Immigration Research and Statistics
İGAMDER	İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi
İHH	İnsani Yardım Vakfı
İKGV	İnsan Örgütü Kaynak Geliştirme Vakfı
İLO	Uluslararası Çalışma Örgütü
KEDEM	Keçiören Belediyesi Eğitime Destek Merkezi
KOSGEB	Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
MAZLUM-DER	İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
MSYD-ASRA	Mülteciler ve Sığınmacılarla Yardımlaşma Dayanışma ve Destekleme Derneği
MÜSİAD	Müstakil Sanayiciler ve İşadamları Derneği
NATO	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
NGO	Non-Governmental Organization
NPO	Non-Profit Organization
OECD	Organization for Economic Cooperation and Development
SGDD	Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği
SRRP	Bölgesel Kriz Yönetim Planı
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
SSRC	Sosyal Bilim Araştırma Konseyi
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
SYD	Sosyal Dayanışma ve Yardımlaşma Vakfı
SYDV	Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları
T.C	Türkiye Cumhuriyeti
TBB	Türkiye Belediyeler Birliği
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDK	Türk Dil Kurumu
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
TMMOB	Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği

Kısaltmalar**Açıklamalar**

TÖMER	Türk Dili ve Yabancı Diller Araştırma ve Uygulama Merkezi
TRT	Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
UGÖ	Uluslararası Göç Örgütü
UK	Birleşik Krallık
UMHD	Uluslararası Mülteci Hakları Derneği
UNDP	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNHCR	United Nations High Commissioner for Refugees
UNICEF	United Nations International Children's Emergency Fund
WFP	United Nations World Food Program
YBU	Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
YÖK	Yüksek Öğretim Kurulu
YTB	Yurtdışı Türkler Başkanlığı
YUKK	Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

GİRİŞ

“Göç, tek yönlü bir yolculuktur, geri dönülecek bir 'yuva' yoktur¹ ”

“Göç, yerel bir hakikattir. Biz göçmenlerin bir ülkeden diğerine göç ettiklerini düşünürken, aslında onlar yeni bir yere varırlar ve bir topluluğa yerleşirler ve genellikle bir metropol alanı ve çok uluslu topluluklar oluştururlar²”

Göç tarihi, insanlık tarihi kadar eskilere dayanmaktadır ve her dönem geçici yahut kalıcı insan hareketlilikleri gerçekleşmiştir. Göç yeni bir olgu olarak düşünülse de insanoğlu var olduğu sürece devam etmiş ve var olduğu süre de devam edecek olan kadim bir hakikattir. Dünya üzerindeki uluslararası göç hareketleri değişse de göç bizzatı herkesin etkilendiği bir hakikate dönüşmüştür. Göç, dünya tarihinin başlangıcından bugüne dek devam eden bir süreç olarak zaman içerisinde form değiştirmiş olsa da sürekli olarak devam etmiştir. İnsanlar tarih boyunca bulundukları noktadan başka noktalara daha iyi yaşam koşullarına sahip olabilmek için göç etme gereksinimi duymuşlardır. Sınırları aşan göç hareketleri tarihin eski dönemlerinden beri devam etse de hiç bugünkü kadar yoğun bir şekilde gerçekleşmemiştir. Son yıllarda ekseriyetle savaşlar, çatışmalar, doğal afetler ya da siyasi olaylar sebebiyle ortaya çıkan göç hareketleri farklı din, kültür ve dile sahip insanları bir araya getirmiştir. Toplamların sosyal, siyasal, ekonomik, kültürel yapılarını ve dünyanın bugünkü demografik dağılımını şekillendirmiştir.

Uluslararası göç hareketleri, küreselleşmenin etkisiyle birlikte büyük bir değişime sahne olmaktadır. Göç hareketlerinin odağında bir ülke olarak Türkiye bu gelişmelerden doğrudan etkilenmektedir. Türkiye, tarihi, coğrafi ve stratejik konumu nedeniyle yıllardır milyonlarca göçmene ev sahipliği yapmaktadır. Hâlihazırda bir muhaceret ülkesidir ve Anadolu toprakları asırlardır farklı göç tiplerinin muhatabı olagelmıştır. Türkiye ulusal ve uluslararası arenada yaşanan dönüşümlerle birlikte “göç veren” ve “transit” ülke tanımlamasından çıkıp, “göç alan” “hedef ülke” konumuna gelmiştir. Savaşların ve istikrarsızlıkların yaşandığı bazı Orta Doğu ve Asya ülkeleriyle, Avrupa ülkeleri arasında jeopolitik konumu nedeniyle zorunlu

¹ Hall, S. (1996). “Minimal Selves” içinde Baker Jr. H. A., Diawara, M. ve Lindeborg R. H., (Editörler), *Black British Cultural Studies: A Reader*. Chicago: University of Chicago Press, s. 115.

² Singer, A. (2012). “Migration and the Metropolis” içinde Mah, B. (Editör), *Practice to Policy: Lessons from Local Leadership on Immigrant Integration*, Toronto: Maytree Foundation Publication, s. 9.

kitlesel göç hareketlerinin muhatabı olmuştur. Son yıllarda artan istikrarlı yapısı, siyasi gücü, büyüyen ekonomisi, Avrupa Birliğine giriş süreci gibi nedenlerden dolayı da uluslararası göçmenlerin tercih ettikleri bir coğrafya haline gelmiştir. Uzun zamandır önemli göç hareketlerinin merkezinde yer alan bir ülke olmasına rağmen, etnik anlamda Türk olmayan nüfusların göçü yakın tarihte artmıştır. Son yıllarda neredeyse altı kat artan göçlerin yarısından çoğu 1965-2019 yılları arasında gerçekleşmiştir. Türkiye'nin 1980 sonrası maruz kaldığı üç temel kitlesel akım olmuştur. Bu kitlesel göç akınlarından; Bulgaristan Türklerinin 1989'daki kitlesel göçü, Kuzey Iraklı Kürtlerin 1991'deki kitlesel göçü, son ve dev dalga olan 2011 sonrası Suriyelilerin kitlesel göçü bunlardan başlıcalarıdır.

Türkiye'nin karşı karşıya kaldığı en büyük kitlesel göç hareketi sonuncusu olan "Arap Baharı" sonrası Mart 2011'de başlayan Suriye iç savaşı ile eski göç deneyimlerinden hem nitelik hem de nicelik olarak farklı olan Suriye'den yaşanan göçtür. Yaklaşık 11 milyon Suriyeli evini terk etmek ve Türkiye gibi komşu ülkelere sığınmak zorunda kalmışlardır. Sayıları neredeyse 3,5 milyonu aşan Suriyeliler için Türkiye hedef ülke konumuna gelmiş, "açık kapı" politikası uygulamış ve sınır kapılarına yakın bölgelerde kamplar ve konteyner kentler kurmuş ve geçici koruma sağlamıştır. Savaşın uzaması, sayılarının her geçen gün artmasıyla birlikte Suriyeliler kampların yanı sıra ağırlıklı olarak Türkiye'nin geneline dağılmış şehir merkezlerinde kendilerine yeni hayatlar kurmaya başlamışlardır.

Türkiye, savaşın ilk başladığı günden bu yana ülke içinde ve dışında Suriyeliler için birçok adım atmış ve atmaya da devam etmektedir. Lakin Suriye'de savaşın uzaması ile durumun gittikçe kötüleşmesi ve Suriyelilerin Türkiye'deki kalıcılık ihtimalinin her geçen gün artması salt temel ihtiyaçların karşılanmasıyla çözülebilecek bir sorun olmaktan çıkmış, siyasal, sosyal ve ekonomik yönleriyle uzun vadede Suriyelilerin entegrasyonu toplum ve politikacılar tarafından da değerlendirilen önemli konulardan biri haline gelmiştir. Suriyelilerin entegrasyonuna yönelik kurumsal idari ve yasal düzenlemelerin yanı sıra Türkiye'nin sosyal, ekonomik, kültürel, demografik ve güvenlik yapılarına nasıl entegre edileceği hususunda çalışmalar yapılması gerekmektedir. Suriyelilerin resmi olmayan yollardan başlamış olan entegrasyonun resmi yollardan gerçekleştirilerek uzun dönemde kalıcı çözümler üretilmesi, entegrasyonun sağlanması gerekmektedir.

Suriyelilerin kendi kültürel kimliklerinden vazgeçmeleri istenmeden toplumsal hayata katılımlarını içeren bir entegrasyon politikasının gerçekleştirilmesi ideali politikaların siyasal çerçevesini oluşturmaktadır. Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün web sitesinde Suriyelilerin entegrasyonuna dair “uyumlaşma” terimi “iki yönlü aktif etkileşim ve gönüllü eylemler uyum düzenlemeleri ve çabalar” kapsamında amaçlanmaktadır ve göçmen odaklı yaklaşımı benimsemek amacıyla kullanılmıştır. Bu yazılı belgelerden anlaşılabileceği gibi, Suriyeliler ve Türkiye toplumu arasında uyum sürecinin değişim olanağı sağlaması, karşılıklı ve gönüllü olması gibi özelliklere sahip olması entegrasyonun benzeşmeden başlayıp karşılıklı ve dayanışma ruhu taşıyan bir sürece ulaşmasının göstergesidir. Suriyelilerin zorunlu göçleri ile ortaya çıkan dil, kültür ve yaşam tarzları, istihdam, eğitim ve benzeri konularda Türkiye halkıyla entegrasyonunun sağlanması, toplumda sorunsuz halde yaşamlarını sürdürebilmeleri için iki toplumun karşılıklı birbirine uyum sağlamaları gerekmektedir. Suriyeliler özelinde başarılı bir entegrasyon sürecinin nasıl olacağı ve neleri içereceği ve toplumsal hayata nasıl uyum sağlanacağına ilişkin bir entegrasyon politikası toplumun bütün paydaşlarının eşit bir şekilde katılacakları bir süreç olacaktır. Türkiye toplumunun da katıldığı iki yönlü entegrasyon sürecinin başlatılması, karşılıklı etkileşim, insani değerlere saygılı, hak ve yükümlüklerin bir arada sunulduğu, istihdama, eğitime, kamusal ve özel hizmetlere erişimin sağlandığı hukuki çerçeve ile mümkün olacaktır.

Göç, kapsamlı bir konu olduğundan gerek dünyada gerek Türkiye’de sosyal bilimlerde birçok çalışmanın ve araştırmamanın konusu olmuştur. Kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması ile bilinirliği artan göç artık salt sosyal bilimlerin değil birden çok bilimsel disiplinin konusu haline gelmiştir. Özellikle kitlesel göçler, göç olgusunun siyasileşmesine ve göç yönetiminin giderek daha önemli bir konu haline gelmesine neden olmuştur. Göçün birçok yeni formu olmasına rağmen entegrasyon boyutunun önemi hem göç alan hem de göç veren ülkeler açısından her geçen gün artmıştır. Göç politikaları ve göçmen entegrasyonu üzerine sosyal bilimlerin pek çok alanında özellikle siyaset bilimi alanında kavramsal ve kuramsal tartışmalar ve akademik çalışmalar artmıştır. Göçmenlerin entegrasyonunun adalet eksenli bir perspektiften ele alınması için göçmenlerin getirdikleri farklılıkların tanınması, siyasi kurumların ve ev sahibi ülkenin toplumsal değerleri ve kültürel çoğulculuğu muhafaza etmesi tartışmaları gündeme gelmiştir.

Göç ve entegrasyon yönetiminde devletin yanı sıra devlet dışı aktörler entegrasyona yönelik aktivite ve stratejileriyle tamamlayıcı nitelikte bir rol oynamaktadır. Göçmenlerin entegrasyonu ile ilgili süreçte hem devletin hem kurumların hem de sivil toplum kuruluşlarının (STK) başat rolü vardır. STK'lar devletten bağımsız kurumlar olarak bireyleri bir araya getiren ve demokratik bir ortamda ülkelerin demokratikleşme çabalarına katkıda bulunan, temel hak ve özgürlüklerin korunmasını ve geliştirilmesini amaçlayan, toplumun beklenti ve ihtiyaçları doğrultusunda belirli talepleri dillendirmek amacıyla örgütlenmiş, karşılıklı olarak etkileşime olanak sağlayan devlet dışı yapılardır. Özellikle son yıllarda göçün yoğunlaşması ile sığınma yardımı ve diğer konularda STK'lara önemli görevler düşmüştür. STK'lar sundukları hizmetler, etkin koruma sağlanması ve diğer fonksiyonlarıyla bölgesel ve yerel ihtiyaçlara daha hızlı cevap verebildiklerinden dolayı göçmenler için vazgeçilmez unsurlar haline gelmiştir. Bu kuruluşlar aynı zamanda, bağımsız statüleri sayesinde, göçmenlere barınma, sağlık hizmetleri lojistik destek ve danışma sağlanması, hukuki ve toplumsal eğitim programlarının sunulması, koruma ile ilgili raporların hazırlanması; kamuoyunun haberdar edilmesi, hükümet ve yerel yetkililer nezdinde uluslararası standartların tanıtılması ve yardım almaları gibi konularda mentörlük yapmaktadırlar.

Türkiye'de de Suriye krizi sonrasında Suriyelilere bu gibi süreçleri ve yardımları kolaylaştırmak için STK'ların fonksiyonları hayati önem arz etmiştir. Her ne kadar Suriyelilerin entegrasyon politikaları hükümet tarafından ele alınsa da bu politikaların kolaylaştırması ve sahada sağlanması konusunda STK'lar başat bir rol oynamıştır. Suriyelilerin Türkiye'ye entegrasyon politikasına dair resmi bir yol haritası olmamasına rağmen devlet dışı aktörler olarak geçtiğimiz yedi yılda STK'lar yoğun çalışmalar yürütmüştür. STK'lar tarafından gerçekleştirilen programlar, faaliyetler, kampanyalar, söylemler ve projeler Suriyelilerin toplumsal entegrasyonuna en büyük katkıyı sunmuştur. Bu faaliyetlerin yanı sıra devlet ve devletin yardım kurumlarının çalışmalarını ve Türkiye halkını mobilize ederek tüm dünyada krize neden olan Suriyeli göçmenlerin "de facto entegrasyon" sürecinde merkezi rolleri bulunmaktadır.

Devletin ve uluslararası kuruluşların Suriye krizinde oynadığı roller kayıtlara geçmişken STK'ların Suriyelilerin entegrasyonunda da oynadığı role dair sistemli

herhangi bir çalışma bulunmamaktadır. Bu çalışmanın konusu Türkiye'ye göç eden Suriyelilerin Türkiye'ye entegrasyonunda farklı teorik modelleri incelemek ve STK'ların rolünü tartışmaktır. Türkiye özelinde Suriyelilerin entegrasyonu ve bu entegrasyonda STK'ların katkılarını ortaya çıkartarak literatürdeki boşluğa katkı sunmayı hedeflemektedir. Bu çalışma genel olarak Türkiye'de Ankara özelinde STK'larının inisiyatiflerinin Suriyelilerin entegrasyonundaki rolünü anlamayı amaçlamaktadır. Tüm dünyada bir insanlık krizine dönüşen Suriyeli göçmenlerin Türkiye'de STK'lar aracılığı ile entegrasyonunun ele alınması göç ve entegrasyon çalışmalarında ulusal ve uluslararası literatüre, politika yapıcılara, akademisyen ve uzmanlara rehberlik edecektir.

Bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın girişinde çalışmanın önemi, konusu, amacı, tasarımı, verilerin analiz yöntemi ve kapsamı ve sınırlılıklarına yer verilmiştir. Birinci bölüm olan "Göç ve Entegrasyon" başlığında göç kavramı, göçe dair kavramsal çerçeve, göçün nedenleri ve sonuçları verilmiştir. Kuramsal çerçevede ise asimilasyon, çokkültürlülük, entegrasyon teorileri bağlamında Türkiye'de yaşayan Suriyelilerin entegrasyonu tartışılmıştır. Daha sonra göçmen entegrasyonuna uyum yaklaşımı alt başlığında entegrasyon kavramı ve konsepti, boyut ve göstergeleri, teorileri ele alınmıştır. Birinci bölümün son başlığında da dil, kimlik, aidiyet bağlamında göçmen entegrasyon modelleri olan toplumsal kabul ve kaynaşma, kültürelleşme, toplumsal ahenkli uyum sosyolojik, tarihsel ve politik açılardan tartışılmıştır.

İkinci bölümde "Türkiye'ye Göç ve Suriyeliler Örneği" ana başlığının altında tarihsel olarak göç olgusu, 21. yüzyılında başında Türkiye'ye uluslararası göç hareketlerinin gelişim süreci ve sosyal, ekonomik ve politik nedenleri ile sonuçları ele alınmıştır. Göç veren, transit, göç alan bir ülke olarak Türkiye ve göç çeşitleri bakımından Türkiye'de düzenli, düzensiz mekik ve çalışma amaçlı göç ve göçmenler, sığınmacılar ve mülteciler ele alınmıştır. 1980 Sonrası Türkiye'ye yönelik kitlesel göç akınları olarak 1989 Bulgar göçü ve 1991 Kuzey Irak göçü mukayeseli olarak incelenmiş, tarihsel süreç anlatılmış ve göç krizinin nasıl yönetildiği izah edilmiştir. Arap Baharı ve 2011 sonrası Suriyelilerin ülkelerinden ayrılma koşulları ve durumları, Türkiye'ye zorunlu göçü ele alınmıştır. Türkiye Cumhuriyeti göç politikaları ve yönetimi alt başlığında da göç ve entegrasyon

politikaları bağlamında Türkiye'nin iltica ve sığınma politikası, AB ortak sığınma sistemine uyum anlamında yapılan hukuksal düzenlemeler, Suriyelilere yönelik göç politikasında yapılan değişiklikler olarak "Geçici Koruma Statüsü" ve Yabancılar Ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) ve ulusal ve uluslararası iltica hukuku ile entegrasyon politikalarının yasal dayanaklarını oluşturan hukuki metinler bağlamında Türkiye'deki Suriyelilerin hukuki statüsü ele alınmıştır.

Çalışmanın son ve üçüncü bölümünde "Ankara'daki Sivil Toplum Kuruluşlarının Suriyelilerin Entegrasyon ve Uyum Sürecinde Rolü" ana başlığının altında geçici koruma altındaki Suriyelilere yönelik faaliyette bulunan STK'ların önde gelenlerinin entegrasyona yönelik katkıları tartışılmıştır. Yapılan saha araştırmasının sonucu olarak Ankara'daki STK'ların yürüttüğü faaliyetlerin Suriyelilerin toplumsal, kültürel, eğitimsel, dilsel, dini, ekonomik, siyasal, yerel yönetimlere, hukuki, psiko-sosyal entegrasyona, kadın ve çocukların entegrasyonuna, ayrımcılık, ırkçılık ve nefret suçlarının önlenmesine, yürütülen yardım ve danışmanlık hizmetlerinin entegrasyona katkısına yer verilmiştir. Sonuç kısmında ise Türkiye'de yaşayan Suriyelilerin entegrasyonunda STK'ların katkısı tartışılmıştır. Görüşülen STK'ların tanıtımına ise ekte ayrıca yer verilmiştir.

Bu çalışma küresel gelişmelerle birlikte Türkiye Cumhuriyeti'nin göç alanında oluşturduğu yasal politikalar ve uygulamaların bir analizini yapmayı; devlet dışı aktörler olarak STK'ların Suriyelilerin entegrasyonundaki rolünü tartışarak siyaset bilimi ve sosyal bilimler literatürüne katkı sunmayı hedeflemektedir. Bu sorumluluk, sürecin kamu politikalarıyla desteklenerek STK'ların Suriyelilerin Türkiye toplumuna entegrasyonuna kolaylaştırıcı uygulamalarını gerektirmektedir.

Araştırmanın Önemi ve Konusu

Göç, sosyal bilimlerde birden çok bilimsel disiplinin, çalışmanın ve araştırmanın mercek altına aldığı, farklı kuramların ilgisini çeken kapsamlı bir olgudur. Zorunlu göçler sonrası çeşitliliğin ortaya çıkmasıyla ulus-devletlerin göç politikaları ve göçmen entegrasyonu üzerine sosyal bilimlerin pek çok alanında özellikle siyaset bilimi alanında kavramsal ve kuramsal tartışmalar ve akademik çalışmalar artmıştır. Bu çalışmalar daha çok "Batı'da göç alan ülkeler üzerine

yoğunlaşmakta, Türkiye gibi hem transit olan hem de fiili olarak göç alan yeni ülkeler bu tartışmaların kıyısında kalmaktadır. Türkiye, tarihi boyunca göç alan, göç veren ve transit bir ülkesi olarak karşılaştığı göç hareketlerinden toplumsal, ekonomik ve siyasal açılardan etkilenmiştir. Bu etki dolayısıyla göç olgusu, tarihten günümüze sosyal bilimlerin daima ilgi alanına giren konulardan olmuştur. Bu bağlamda, bu çalışma Avrupa çevresinde³ göç alan, göç veren ve transit bir ülke olan Türkiye özelinde yaşanmış ve yaşanmakta olan göçlerin anlaşılması ve göç politikalarının belirlenmesi açısından önemlidir⁴.

Göç alan ülkelerin entegrasyon politikaları bir sosyal bilim olan siyaset biliminin konusudur⁵. Siyaset bilimi alanında yabancı literatürde göç ve entegrasyon konusu çok ilgi görmekle birlikte yerli kaynak veya araştırmacılar ağırlıklı olarak Avrupa'daki Türkler özelinde Avrupa'ya verilen göç ve yurtdışındaki Türklerin konumu üzerinden tartışmıştır. Oysa entegrasyon, çok kapsamlı olarak ele alınan bir konudur. Türkiye'ye göçmenlerin entegrasyonu nezdur bir konudur. Türkiye'deki yabancılar temelinde ve Suriyeliler özelinde oldukça yeni bir konudur ve göçmenlerin entegrasyon sürecine ilişkin çalışmalara, sosyal ve siyasal değerlendirmelere hem teorik hem de pratik düzeyde ihtiyaç duyulmaktadır. Suriye krizi neticesinde Türkiye'ye gelen 3,5 milyonu aşkın Suriyelinin göçü bağlamında entegrasyon olgusunun siyaset bilimi bakış açısı, araçları ve yöntemleriyle çalışılması önemlidir.

Bu çalışmanın konusu Türkiye'ye göç eden Suriyelilerin Türkiye'ye entegrasyonunda farklı teorik modelleri incelemek ve STK'ların rolünü tartışmaktır. Daha önce, Türkiye özelinde Suriyelilerin entegrasyonu ve bu

³ Avusturya, Belçika, Fransa, Almanya, Hollanda ve İsveç gibi ülkelerde yaşayan göçmen kökenli gençlerin iş piyasalarına entegrasyonu konusunda kapsamlı bir karşılaştırma için bkz. Crul, M. ve H. Vermeulen (2003). 'The Second Generation in Europe', *International Migration Review* 37 (4): 965-986.). Bu çalışmaya göre Almanya'da yaşayan Müslüman kökenli gençlerin Fransa, Belçika ve Hollanda'da yaşayan Müslüman kökenli gençlere oranla iş piyasalarında daha az ayrımcılığa uğradıkları tesbit edilmiştir. Bunun nedeni Almanya'da mesleki eğitimin başarılı olmasıdır. Öte yandan, Belçika, Fransa ve Hollanda'da hatırı sayılır ölçüde Müslüman-kökenli gencin beyaz-yakalı işlerde çalıştığı görülürken, Türkiye kökenlilerin bu başarıdan paylarını alamadıkları görülmektedir Kaya, A. (2012). *Islam, Migration and Integration: The Age of Securitization*. London: Palgrave., s. 216

⁴ Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A., ve Taylor, J. E. (1993). "Theories of International Migration: A Review and Appraisal" *Population and Development Review*, Vol. 19, No. 3 (Sep. 1993). s. 432.

⁵ Brettell, C. B. ve Hollifield, J. F. (2015). *Migration Theory: Talking Across Disciplines*, 3. Baskı, New York: Routledge, s. xi.

entegrasyonda sivil toplum kuruluşlarının (STK) rolü ile ilgili yeterince çalışma bulunmamaktadır. Bu çalışma Türkiye'deki STK'ların Suriyelilerin entegrasyonundaki katkılarını ortaya çıkartarak literatürdeki boşluğa katkı sunmayı hedeflemektedir. Tüm dünyada bir insanlık krizine dönüşen Suriyeli göçmenlerin Türkiye'de STK'lar aracılığı ile entegrasyonunun ele alınması göç ve entegrasyon çalışmalarında ulusal ve uluslararası literatüre, politika yapıcılara, akademisyen ve uzmanlara rehberlik edecektir.

Araştırmanın Amacı

Göçmenlerin entegrasyonun siyasi gündemde artan önemiyle birlikte bu alanda yapılan teorik ve ampirik araştırmalar son yıllarda artmıştır. Türkiye'ye gelen göçü inceleyen çalışmalarda göçmenlerin niteliği ve hacminin araştırıldığı buna rağmen entegrasyonu üzerine daha fazla araştırmaya ihtiyaç olduğu bilinmektedir. Özellikle, göçmenlerin entegrasyonu hem de akademide hem siyasi organlarda, medya ve kamuoyunda tartışmalı bir konu olan bir kavramdır. Göçmenlerin entegrasyon politikaları hakkında tarihsel ve istatistiki bilgiler STK'ların entegrasyona katkısının tahlilinde kritik bir önemi haizdir. Bu bilgiler, Türkiye Cumhuriyeti'nin (T.C.) nasıl ve hangi koşullar altında entegrasyon ve göç politikalarını şekillendirdiğini ve göçmen entegrasyonunda STK'ların ne gibi bir etkisinin olduğunun anlamlandırılmasını sağlayacaktır. Bu çalışmayla tespit edilen olumlu çalışmalar ve gelecek vaat eden uygulamalar Türkiye özelinde göçmenlerin entegrasyon problemlerini çözmeyi hedefleyen fikirler veri tabanına katkı sağlaması amaçlamaktadır. Bu çalışmada Türkiye'ye zorunlu göçle gelen Suriyelilerin entegrasyonunda STK'ların rolü ve Suriyeliler özelinde bir entegrasyon politikasının tartışılması amaçlanmaktadır. Bu çalışma STK'ların toplumsal meselelerin yapıcı çözümüne ve verimli entegrasyon politikalarının oluşturulmasında katkısını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Aynı zamanda saha araştırmasındaki bulgular eşliğinde STK'ların Suriyelilerin yerel halkla entegrasyonu konusunda neler yaptıklarını ve faaliyetlerini ele almayı amaçlamaktadır. Nihai kerte Türkiye'de entegrasyon politikası için STK'ların koordinasyonlarıyla Suriyelilerin entegrasyonuna nasıl katkı sağladığı ve bu katkının genişletilip derinleştirilebileceği tahlil edilmektedir.

Araştırma Yöntemi ve Tasarımı

Göç araştırmaları, göç nedenlerinden göç edilen ülke koşullarına ve göç aşamalarına dair değişen özellikler barındırmaktadır. Literatürde göç konusundaki temel araştırmaların önemli kısmını, göçmenlerin amaçları, beklentileri ve talepleri üzerine yoğunlaşan nitel araştırmalar oluşturmaktadır. Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi, yaratıcı, yorumlayıcı ve yaşanmış tecrübeleri yakalayabilme potansiyelini daha fazla içerdiği için tercih edilmiştir⁶. Nitel araştırma, karmaşık toplumsal konuların detaylı bir şekilde anlaşılmasına ihtiyaç duyulması nedeniyle gerçekleştirilmektedir⁷. Nitel araştırmada, dünyayı olduğu gibi tanımlamaya güçlü bir vurgu vardır ve bağlamsal faktörler en iyi şekilde inceleme alanı bulurlar. Nitel araştırma genellikle aktörlerin durumları nasıl tanımladığı ve eylemlerini yöneten motifleri açıklar⁸. Bilgiye özelden genele tümevarım yöntemi ile bir hipotez etrafındaki çalışmayı yapılandırmaktan ziyade, veri toplama sırasında ulaşır.

Nitel araştırmada araştırmacı, alandan toplamış olduğu verilerden hareket ederek bu veriler içerisinde saklı duran bilgiyi keşfetmeye ve ortaya çıkartmaya çabalamaktadır. Burada "tasarım" araştırmacının nasıl devam edeceğine dair planına ve örneklem seçimine ilişkindir. Örneklem seçiminin ardından, araştırma konusu ile ilgili "nitel veri" belirli amaçlar doğrultusunda, doğal ortamda, gözlem ve görüşme gibi çeşitli teknikler yoluyla elde edilen ve olaylara ilişkin algı ve düşünceleri içeren her türlü bilgidir. Nitel veri analizi görüşmeleri sistematik olarak

⁶ Entegrasyon ile ilgili araştırmalarda hem nicel yöntemler (ör. anketler ve istatistiksel veri kümelerinin analizi) hem de nitel yöntemler (ör. bireysel derinlemesine mülakatlar veya katılımcı yöntemler) kullanılmaktadır. Son yıllarda göç ve entegrasyon alanında yapılan nicel araştırmaların çoğu etnik azınlıklara odaklanarak, ırk ilişkilerinin geliştirilmesine ilişkin politik kaygıları yansıtmaktadır. Nüfus sayımı ve çok sayıda anket, özellikle büyük ve köklü gruplar için veri sağlamaktadır. Buna karşılık, daha küçük gruplar ve nispeten yeni göç etmiş gruplar için veri oldukça çok zayıftır. Bu, göçmenlerin ve mültecilerin entegrasyonu ile ilgili politika araştırmalarında ciddi bir engel oluşturmaktadır. Bu çalışmada göçmen entegrasyon süreci ile ilgili çeşitli projeleri finanse etmek için STK aracılığıyla kanalize edilen para ya da kuruluş dengesini veya organizasyondaki gönüllülerin ve katılımcıların değişen miktarını göstermek ve tartışmak gibi parametreler üzerinden gerçekleşecek bir konu olmadığı için nicel araştırma yöntemi tercih edilmemiştir. Nitel bir araştırma, doğrudan "*toplumun desenli davranışını ve toplumsal süreçlerini*" yakalayabilme şansına sahip olabilecektir. Ayrıca, kişisel deneyimler, mülakatlar dahil olmak üzere farklı kaynaklar kullanılarak, konunun geniş bir perspektifi elde edilmeye çalışılmıştır. Denzin, N.K. ve Lincoln, Y.S. (2005). Introduction: The Discipline and Practice of Qualitative Research. In Denzin, N.K. ve Lincoln, Y.S. (editörler). *The Sage Handbook of Qualitative Research*. Thousand Oaks: Sage Publications, s. 3.

⁷ Creswell, John W. (2007). *Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing Among Five Approaches*, Thousand Oaks: Sage Publications, s. 40.

⁸ Dey, I. (1993). *Qualitative Data Analysis: A User-Friendly Guide for Social Scientists*. Londra: Routledge Publications. s. 11.

arama ve düzenleme sürecidir. Nitel verileri araştırmanın anlaşılması bakımından onları düzenlemek, yönetilebilir birimlere ayırmak, kodlamak ve sınıflandırmak⁹ zorunludur. Transkriptler, saha notları, biriktirilen materyaller ile nitel veri analizi, bulgular hakkında fikir geliştirir ve bunları literatürdeki kavramsal ve kuramsal çerçeveye bağlar. Nitel veri analizi, araştırmacının verileri düzenlediği, analiz birimlerine ayırdığı, sentezlediği, biçimleri (pattern) ortaya çıkardığı, önemli değişkenleri keşfettiği ve hangi bilgileri çalışmasına yansıtacağına karar verdiği bir süreçtir¹⁰. Son ürünler araştırma, tez, kitap, makale, sunum veya uygulamalı araştırma durumunda eylem planları şeklinde ortaya çıkar. Türkiye'deki STK'ların Suriyelilerin entegrasyonundaki rolünün araştırıldığı bu çalışma için nitel analiz yöntemi kullanılmıştır. Metodoloji tanımlanırken Strauss ve Corbin'in¹¹ teorik bir çerçevenin kuramsal araştırmacılardan çok daha geniş bir alana yayılmasını sağlayan çalışmasından esinlenerek gerçekleştirilen bu nitel araştırma, gözlem ve görüşme gibi veri toplama teknik ve yöntemleri ile verilerin düzenlendiği, kategorilere ayrıldığı, temaların keşfedildiği anahtar bölümlere odaklanıldığı kronolojik diziyi belirleyen rollerin ve karakterlerin tanımlandığı aydınlatıcı anlatı ve sosyal eylemin yorumlanmasıdır. Bu çalışmada ilk olarak 'göç', 'Türkiye'de göç', 'entegrasyon', 'uyum', 'sivil toplum', 'sivil toplum kuruluşları' gibi anahtar sözcükleri içeren detaylı, ulusal ve uluslararası alanda literatür taraması yapılmış ve tezin kuramsal çerçevesi oluşturulmuştur. Akabinde Türkiye'deki Suriyelilerin entegrasyon süreci ve STK'ların rolü hakkında niteliksel yöntemle konuya yoğunlaşan ilgili kitaplar, akademik dergiler ve makaleler, kamu kurumlarının, araştırma kuruluşlarının ve STK'ların raporları bilgi toplamak amacıyla incelenmiş, ilgili kamu politikacıları, uzmanlar ve akademisyenlerle görüşmeler yapılmıştır.

⁹ Sınıflandırma, verilerin ayrılmasını ve tekrar bir araya getirmeyi içerir. Verilerin sınıflandırılması, analiz için kavramsal temelleri oluşturmaktadır. Sınıflandırma, pratik akıl yürütmenin tanıdık bir sürecidir. Verileri sınıflandırmak ve almak karşılaştırmak için bir temel sağlar. Sınıflandırma her zaman araştırma hedeflerine göre yönlendirilmelidir. Yeniden tanımlanma kategorileri daha titiz kavramsallaştırma üretebilir. Dey, I. (1993). *Qualitative data analysis: A user-friendly guide for social scientists*. London: Routledge., s. 32, 47.

¹⁰ Bogdan, R. C. ve Biklen, S. K. (1992). *Qualitative Research for Education: Introduction and Methods*. Boston: Allyn and Bacon. s. 7.

¹¹ Strauss, A. ve Corbin, J. (1990). *Basics of Qualitative Research: Grounded Theory Procedures and Techniques*. Newbury Park: Sage Publications. s. 19.

Verilerin Analizi

Nitel veri analiz süreci, çeşitli yöntemlerle toplanmış olan verilerin kapsamlı bir betimlemesi ile başlamaktadır. Bu süreçte "kelimelerle ifade etmek", "nesneyi" ve "olayı" yazmak ve yaklaşım ve dil farklılıklarına rağmen, ortak verinin nasıl kategorilere ayrılacağı ve kategoriler arasında bağlantı kurulacağı nitel analizin çekirdeğini oluşturur. Bu çalışmada Türkiye'de bulunan Suriyelilerin entegrasyonunda STK'ların rolüne dair nitel analizin araştırma metodolojisi gereği pilot araştırma sonrasında açık uçlu sorular ile Ankara'da belirlenen 18 STK'nın yönetici, çalışan ve uzmanları ile yüzyüze derinlemesine yarı-yapılandırılmış mülakatlar¹² gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma için çok önemli bir araç olan temas görüşmesi için STK'lar tarafından düzenlenen etkinliklere ve yardımlara gönüllü olarak katılım sağlanmıştır¹³. Nitel yarı-yapılandırılmış derinlemesine mülakatlar önceden planlanmış niteliksel verileri toplamak için yarı yapılandırılmış temaları ve temsili bir örneklem için önceden belirlenmiş soruları kapsar¹⁴. Geçerli ve güncellenmiş verilerin toplanmasına izin veren nitel çalışmalarda¹⁵ yüz yüze

¹² Derinlemesine yarı-yapılandırılmış mülakatlar konuların derinliği ve karmaşıklığının ortaya çıkmasına ve sorunların gözlemlenmesine izin verir. Sorular açık uçlu olduğu için görüşülen kişilere uygun cevabı seçme konusunda çok fazla özgürlük verirler. Açık uçlu sorular kısa veya tek kelimeli yanıtı teşvik eden kapalı uçlu sorulara göre daha objektiftir ve konunun tam ve anlamlı bir cevabını bulmak üzere tasarlanmıştır. Bununla birlikte, toplanan verileri ve katılımcıların aktardıkları bilgileri takip etmek için dizilerin ve sorunun yapısının değiştirilmesi için esneklik vardır. Esneklik amacıyla, görüşmeler açık uçlu sorular ile yarı yapılandırılmış ve rehberlik için önemli sorularla birlikte konuşma tarzındadır. Lofland, J. and L. H. Lofland (1995). *Analyzing Social Settings: a guide to qualitative observation and analysis*. Belmont, CA, Wadsworth Publishing Company., s. 13.

¹³ Araştırmada kullanılan bir araç olarak gözlem, çevremiz ve onu nasıl gördüğümüz ve deneyimlediğimiz konularında derinlemesine bir anlayış oluşturulmasına yardımcı olur. Bu yöntemle araştırmacı olguyu kendi dünyasına içine girerek gözlemlene fırsatı bulur. Bu çalışmada gözlem yönteminin kullanılması, araştırılan konunun daha derinlemesine anlaşılması için kullanılmıştır. 5 yıl gibi bir süre zarfı boyunca Ankara'da Suriyeliler ve onlarla ilgilenen STK'lar gözlemlenmiş ve sahada çalışmalarına aktif olarak katılmıştır.

¹⁴ Miles, M. B., ve Huberman, A. M. (1994). *Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook* (2nd ed.). Thousand Oaks: Sage Publications; Flick, U. (2009). *An Introduction to Qualitative Research* (4th ed.). London: Sage Publications.

¹⁵ Yapılandırılmış görüşme, diğer taraftan, soruları sıralamayı ve ifade biçimini önceden belirleyerek mülakat üzerinde bazı kontroller sağlayan birçok yol sunar. Dahası, her bir katılımcıya aynı soruyu aynı şekilde sorar. Bu tür mülakatlarda, araştırmacının konusu hakkında bir derece bilgi vardır ve buna göre sorular ve cevaplar kontrol edilebilir ve belirlenebilir. Sorular, araştırmacı tarafından belirli bir sıraya yerleştirilerek ve çeşitli cevaplar için hazırlanarak veya katılımcının uygun gördüğü hallerde seçecekleri birden fazla seçenek vererek belirleyebileceği şekilde kontrol edilebilir. Esneklik ve özgürlük, yapılandırılmamış mülakata birçok avantaj sağlar. Birincisi, mülakatın doğal spontan konuşmaya benzemesi ikincisi ise araştırma konusunun yönlerini herhangi bir kısıtlama olmaksızın keşfetmek için büyük bir potansiyel olmasıdır. Yapısal olmayan görüşme, araştırmanın niteliğini ve konusunu belirlemekten ve katılımcılardan bununla ilgili olarak görüşmekten fazlasını gerektirmez. Her mülakat için harcanan zaman belirlenmeyebilir. Sorular dizisi organize edilmemiştir ve bir mülakatda önce sorulabilecek bir soru bunun yerine ortasında ya da sonunda gelebilir ve bir soru tüm katılımcılara sorulmayabilir. Katılımcıların özellikleri, sayıları, konunun sunulma biçimi vb.

görüşme tekniğiyle katılımcıların fikirlerinin derinlemesine araştırılması ve öğrenilmesine imkân tanır¹⁶.

Bu çalışmada toplumsal fenomenlerin biçimini, içeriğini ve bağlamını tarihsel ve kuramsal çevreden ayırmadan nitel veri analizi için betimsel analiz kullanılmıştır. Betimsel analiz dört aşamada gerçekleşmektedir. Birinci aşamada araştırmacı araştırma sorularından, araştırmanın kavramsal çerçevesinden ya da görüşme ve gözlemlerde yer alan boyutlardan hareket ederek nitel veri analizi için bir çerçeve oluşturur. Böylece verilerin hangi temalar altında düzenleneceği ve sunulacağı belirlenmiş olur. İkinci aşamada araştırmacı daha önce oluşturmuş olduğu çerçeveye dayalı olarak verileri okur ve tematik çerçeveye göre verileri işler ve düzenler. Betimleme sürecinin tamamlanmasının ardından toplanan veriler belirli temalar çerçevesinde sınıflandırılır.¹⁷ Bu süreç “verilerin dikkatli okunması ve yeniden okunması” temaların tanımlanmasını içerir. Bu ortaya çıkan temaların analiz için kategoriler haline verilerin organize hale getirilmesi (deşifre vs.), kodlanması, ilk yorumların test edilmesi, bu yorumlara alternatif başka açıklamaların yapılması ve son olarak temaların oluşturulması süreçlerini içerir. Üçüncü aşamada araştırmacı geliştirmiş olduğu temaları karşılaştırarak veri seti içerisinde örtük olarak duran temalar arasında bağlantılar kurmaya çalışır. Dördüncü ve son aşamada araştırmacı tanımlamış olduğu verileri açıklar, bulgular arasındaki neden sonuç ilişkilerini açıklar. Bu çalışmada kalitatif yöntemler olan betimsel ve tematik analizin melez bir yaklaşımı kullanılmıştır¹⁸.

hususunda yüksek derecede bir esneklik ve özgürlük vardır Bununla birlikte, yapılandırılmamış mülakatda bazı olumsuzluklar vardır; Bir mülakattan bir başka mülakatla karşılaştırma zorluğu, soruların sorulduğu yol üzerinde kontrolü toplanan verilere yeni veri eklemeyen ilgisiz mülakatlarda zaman kaybı olabilir. Son olarak, kodlama işlemleri için çok zaman sağlanmalıdır ve veri sınıflandırılması. Verilerin önceden sınıflandırılmasına yönelik belirli bir yöntem takip edilmez. (Ayrıntılı bilgi için bkz. Denzin ve Lincoln, 1994).

¹⁶ De Vos, A. S., Strydom, H., Fouche, C. B., ve Delport, C. S. L. (2002). *Research at Grass Roots: For the Social Sciences And Human Professions*. Pretoria, South Africa: Van Schaik Publishers.

¹⁷ Fereday, J., ve Muir-Cochrane, E. (2006). Demonstrating Rigor Using Thematic Analysis: A Hybrid Approach of Inductive and Deductive Coding and Theme Development, *International Journal of Qualitative Methods*, C. 5, s. 1.

¹⁸ Tematik analiz yöntemi açıklamanın temeli için önemli olarak ortaya çıkan fenomen temaların analiz edildiği genel bir yaklaşımdır. Araştırılan problemin güncel olduğu, hakkında araştırma açığı bulunan ve bu alanda ilgili paydaşların görüşlerinin yeterli düzeyde bilinmediği durumlarda sıklıkla kullanılmaktadır. Dolayısıyla bu çalışmada tematik analiz, bu konularla alakalı zengin tematik betimlemelerin elde edilebileceği ve katılımcılar tarafından ağırlıklı olarak bahsedilen konuların tespit edilebileceği bir yöntem olarak kullanılmıştır. Braun, V., ve Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3, s. 78.

Bu çalışmanın birinci aşamada ise derinlemesine yarı yapılandırılmış derinlemesine mülakatlarla gerçekleştirilen 18 görüşmenin tümü ses kayıt cihazı kullanılarak kaydedilmiştir. Her mülakatın ardından veya veri toplama işlemi sırasında belgelenen belirgin görünen anahtar kalıpların yazıldığı notlar¹⁹ tutulmuştur. Gerekli mülakat sayısı veri doygunluğu prensibi ile belirlenmiş; veri toplama sürecinin, daha fazla veri toplarken mutlaka daha fazla bilgiye yol açmadığı ve en önemlisi toplanan verilerin araştırmanın amacını tatmin ettiğinde veri toplama sürecinin bir doygunluğa ulaştığı görülmüştür²⁰. Dolayısıyla, açık temalar ortaya çıktığında görüşmeler durdurulmuş ve toplanan veriler araştırma sorularına cevap vermek için yeterli kabul edilmiştir. Görüşmeler dikkatli bir şekilde mülakatlardan hemen sonra dinlenmiş ve transkripsiyona tabi tutulmuştur. Transkripsiyon tamamlandıktan sonra temize çekilerek redakte edilmiştir. Veri analizinde ilk önemli adım, toplanan verileri yönetmek ve düzenlemektir. Niteliksel veri analizi tekrarlayan bir işlem olduğundan, materyalle tam bir aşinalık sağlamak için mülakatlar defalarca dinlenmiş notlar tekrar tekrar okunmuş ve kontrol edilmiştir²¹. Görüşmeleri analiz etmek için, benzer cevapları kategorize etmek suretiyle açık uçlu görüşme sorularından elde edilen veriler karşılaştırma yöntemi kullanılarak temaları keşfetmek²² için bölümlere ayrılmıştır. İlk görüşmelerden elde edilen cevaplar analiz ederken birçok yeni soruyla karşılaşmış; bu sorulara cevap almak için bazı görüşmecilerle ikinci kez mülakat yapılmıştır. Görüşme notları tamamlandığında veriler, göçmenlere ilişkin diğer çalışmalar ve literatür ile teori bağlamında yorumlanmıştır.

İkinci aşamada, görüşme notları, araştırmanın amacına uygun olarak analiz edilmiştir. Analiz sürecinde ilk olarak birbirine yakın notlar için kodlama işlemi²³ gerçekleştirilmiştir. Önce mülakatlar entegrasyon politikalarına göre kodlanmış,

¹⁹ Bu notlar, görüşme sırasında ortaya çıkan ek bilgi ve görüşleri yansıtmaktadır.

²⁰ Teorik doygunluk yeni özellikler, boyutlar veya ilişkiler sırasında ortaya çıkar. Guest, G. (2006). How Many Interviews Are Enough? -An Experiment with Data Saturation and Variability. Family Health International.

²¹ Denzin, N.K. ve Lincoln, Y.S. (2005). s. 318.

²² Karşılaştırma yöntemi, görüşleri, özellikle de çelişkileri aramak ve bunları net veya gizli benzerlikleri tanımlamak için geri kalanla karşılaştırmak için mantıklı bir araçtır. Have, P. T. (2004). *Understanding Qualitative Research and Ethnomethodology*, London: SAGE Publication, s. 56-57.

²³ Kodlama işlemi bilgileri düzenleyen verideki tema keşfetme sürecidir. Strauss, A. and Corbin, J. (1990). s. 37.

bulgulara göre daha spesifik kategoriler oluşturulmuştur²⁴. Yeni ortaya çıkan kodlar ile mevcut kodlar kendi içerisinde örülerek temalara ait özellikler ve alt boyutlar tanımlanmıştır. Böylece analiz edilecek birim sayısı da azaltılmış ve kapsamlı tema başlıkları üzerine odaklanılmış, sayı ve derinlik anlamında sıkça bahsedilen geniş temalar belirlenmiştir. Zaman geçtikçe, araştırmanın parçası olmayan yeni temalar ortaya çıkmış ve çalışmaya dahil edilerek ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Üçüncü aşamada ise veri toplama sürecinde elde edilen işlenmemiş verileri anlamlı bilgiler haline getirmek için veri analizi ve yorumlaması yapılmıştır. Veri işleme ve sınıflandırmanın tamamlanmasından sonra çalışma, sonuçların çizilmesi ve genelleme olasılığının değerlendirilmesi için analiz, yorumlama aşamasına geçilmiştir. Bu nedenle, çalışmanın sonuçlarına ulaşmak için veri analizi veya yorumlama aşamasını oluşturan bir takım teknik işlemler gerçekleştirilmiştir. Tüm transkriptleri kodladıktan sonra, her kategoriden veya temadan çıkan tüm teklifleri içeren raporlar yazılmış, bu kategoriler veya temalar, görüşülen kişilerin görüş ve deneyimlerini yönetmek ve anlamak için kullanılmıştır. Kodlar, kategoriler ve temalara uygun biçimde denenceler kurulmuş, ardından bu temalar mevcut veriler ile kontrol edilmiştir. Bu aşamada temalar yeniden gözden geçirilerek daha önce tanımlanmış olan temaların daha fazla kümelenmesi sağlanmıştır²⁵.

Dördüncü ve son aşamada araştırmanın sonuçlarını yazarken, temalar revize edilerek analiz süreci rafine edilmiştir. Analiz süreci boyunca, aynı katılımcı tarafından aynı sosyal fenomen üzerindeki olumlu ve olumsuz görüş açıları bulunmuş, katılımcılar arasındaki farklılıklar ve çelişkili görüş tespit edilerek nihayetinde teorik doygunluğa ulaşılmıştır.. Daha sonra, nitel analizin son aşamasında öznel cümleleri ile görüşmecilerin konuya ilişkin algıları yorumlanarak raporlaştırılmış²⁶ ve öneriler sunulmuştur.

²⁴ Entegrasyon kavramı kendi içinde tartışmalı olduğundan bağlamsal cevap verenlerin yorumlarına izin veren niteliksel metodolojiler gerektirmiştir. Robinson V. (1998) 'Defining and Measuring Successful Refugee Integration', Proceedings of ECRE International Conference on Integration and Refugees in Europe, Antwerp, November 1998. Brussels: ECRE. s. 122.

²⁵ Crabtree, B. ve Miller, W. (1999). A template approach to text analysis: Developing and using codebooks. İçinde B. Crabtree ve W. Miller (Eds.). *Doing qualitative research* (pp. 93-109.) Newbury Park, CA: Sage. s. 107.

²⁶ Strauss, A. ve Corbin, J. (1990). Basics of Qualitative Research: Grounded Theory Procedures and Techniques. New Delhi: SAGE Publications. s. 167.

Araştırmanın Soruları²⁷

Nitel araştırma soruları hipotezlerden açık uçlu, ayrıntılı ve araştırma sürecinde değişime uğrayabildikleri için farklıdır. Bu çalışma için uluslararası yayınlar incelenerek 45 civarında soru belirlendi. Pilot araştırma akabinde soru sayısı çalışmanın danışmanı ile birlikte 21'e düşürüldü. Görüşülen STK temsilcilerinden belirlenen açık uçlu sorularla Suriyelilerin entegrasyonunu kolaylaştırmak için politikalarını, programlarını veya hizmetlerini tanımlamaları istendi. Ayrıca, STK'lar ve temsilcileri ile bu alandaki kuruluşlar entegrasyonun gerekliliklerinin yerine getirildiğinin farkında olup olmadıkları entegrasyon konusunda bu çalışma ile ilgili bilgi istendi. Entegrasyon perspektifi noktasında Ankara'daki entegrasyon aktörleri (politika yapıcılar, STK'lar ve sendikalar) tarafından iki yönlü bir süreçle nasıl yaklaşıldığını keşfetmeye yönelik STK'ların Suriyelilerin entegrasyonunda mevcut politika ve prosedürlerde rolü tartışıldı. Bunu araştırmak için STK'ların entegrasyon politikaları, gündemleri ve söylemleri incelendi ve entegrasyon sürecinde yer alan paydaşlarla derinlemesine yarı yapılandırılmış mülakatlarda bulunuldu. Görüşülen STK ve kişiler alanda çalışmış olduğu bilinen ya da faaliyet gösteren diğer kişiler tarafından danışma önerisinde bulunulan kuruluş ve kişilerdi. Görüşmeler yaklaşık iki saat sürdü ve görüşmeciler bilgilendirilerek rızaları doğrultusunda sesleri kaydedildi²⁸. Görüşülen kişilerin soruları cevaplamak zorunda hissetmemelerini sağlamak için görüşmeden önce katılımcılara; *“Toplanan tüm bilgiler kesinlikle gizlidir ve sadece bu çalışma bağlamında akademik amaçlar için kullanılacaktır.”* şeklinde bilgilendirmeden sonra derinlemesine mülakatlara başlandı²⁹. Her katılımcı arzu ettiği takdirde bu çalışmanın bir kopyasını alabileceği, böylece bu çalışmaya katkılarının muazzam değerini görebileceği konusunda bilgilendirildi. Çalışmanın

²⁷ Araştırmanın soruları, çalışmanın sonunda “Ek-2- Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu” olarak çalışmanın sonuna eklenmiştir.

²⁸ Çalışmanın başında tüm katılımcılara araştırmanın amaçları, gönüllülük esasları ve katılımcı hakları hakkında detaylı bilgi verilerek kendilerinden onay alındı. Ayrıca, kendilerinin sormak istediği tüm sorulara da açık bir şekilde cevap verildi. Bu yöntem çalışmanın güvenilirliğini artırmada ve katılımcıların görüşlerini özgürce ifade etmeleri için benimsendi. Bunun yanında katılımcılara, kendilerine sorulan soruların doğru veya yanlış cevapları olmadığı ve verdikleri cevapların yargılanmayacağı herhangi bir sınamaya tabii tutulmayacağı belirtildi. Tüm katılımcılar görüşmelerin kayıt altına alınmasına izin verdi. Çalışma temasını tüm katılımcılara açıklamak zaman aldı. Süreç, görüşmecilerin her birine ayrıntılı olarak açıklandı. Görüşmelerin kaydedilmesi ve tahmini süre hakkında da bilgi verildi. Görüşmeden önce her biriyle görüşülerek açık bir şekilde mülakat yapmak istedikleri mekân, tarih ve saatlerde görüşmeler gerçekleştirildi.

²⁹ Bulmer, M. (2001) ‘The Ethics of Social Research’ in Gilbert, N. (ed.) *Researching Social Life* (2nd Edition). London, Sage, s. 49.

aşağıda verilen mülakat soruları STK'ların Suriyelilerin entegrasyonundaki rolünü keşfetmeye odaklandı.

Araştırmanın Kapsamı, Sınırlılıkları ve Etik Boyutu

Nitel araştırma insanlık ve kültürel toplumsal bağlamlara duyarlı bir biçimde gerçekleştirildiğinden³⁰ bir dizi değer ve etik ilkenin uygulanmasını gerektirir. Dolayısıyla nitel araştırma, farklı olgular hakkında daha fazla bilgi kazanmaya ve yaşamın değişik yönlerinde karşılaşılan sorunları çözmeye çalışan etik ve sistematik bir süreçtir. Bu nedenle araştırmacı, bilişsel ve metodolojik standartların yanı sıra ahlaki ve etik standartlara sahip olmalıdır. Bu etik standartlar dürüstlük, doğruluk ve nesnelliği içerir. Araştırma, ahlaka uygun kabul edildikten sonra ve görüşmeler yapılmadan önce, katılımcıların katılıp katılmama konusunda gönüllü bir karar verme kabiliyetini ve özgürlüğünü sağlayan açık ve adil bir anlaşma gerekmektedir. Araştırma sürecinin araştırma sorununun belirlenmesi, tasarımı, veri toplanması, veri analizinin ele alınması ve yazılması ile ilgili bir dizi ilke ve prosedürün yanı sıra sürecin her aşamasına eşlik eden etik standartları vardır. Nitelikli bir araştırma için etik standartlar vazgeçilmezdir. Etik standartlar her iki tarafında hak ve sorumluluklarını teminat altına almayı öngörür. Bu nedenle, bu standartlar bilinmelidir. Çünkü araştırmalar, hakları ve haysiyetleri olan açık ve potansiyel zararlardan korunması gereken insanlarla ilgilenir. Göç araştırmalarında, araştırılanın zedelenebilir yönlerine araştırmacının duyarlı olması konusunda etik standartlar kendini gösterir³¹.

Entegrasyon³² zor bir konudur. Çalışmanın seyri sırasında, entegrasyonun kuramsal ve kurumsal noktasında bazı zorluklarla da karşılaşıldı. İlk olarak, çalışmayı destekleyen literatüre erişim çok kolay değildi. TÜBİTAK 2214-A doktora sırası araştırma bursu ile George Mason Üniversite'sinden The Institute for

³⁰ Denzin and Lincoln, (1994). s. 488.

³¹ Düvell ve diğerleri (2008). s. 9.

³² Entegrasyonun farklı bağlamlarda ele alınması noktasında terminolojik zorluklar vardır. Göçmen entegrasyonu üzerine yapılan araştırmalar, çoğunlukla açık olmaktan çok zımni olan bir dizi varsayım, kavram ve tanıma dayanmaktadır. Bu tür varsayımlar ve kavramlar karmaşıktır ve tutarlılıktan yoksun olarak birbiriyle çelişebilir. Entegrasyona ilişkin tartışmalara girmeden önce, entegrasyon terimine dair kabul edilmiş tek bir anlaşmanın olmadığı vurgulanmalıdır. Anlamlar ülkeden ülkeye belli zaman zarfları içinde değişir. Bu nedenle, entegrasyon kavramının farklı anlamlarını tartışmak ve bunları oluşturan kavramsal çerçeveleri incelemek gerekir.

Immigration Research'ün koordinatörü Prof.James Witte'ten alınan davetle bu araştırma merkezinde bir yıllığına araştırma, göç ve entegrasyon politikaları ile ilgili doktora derslerine, seminerlere, çalışmalara katılma imkânı bulunmuştur. Aynı zamanda ilgili literatürdeki matbu ve online kaynaklara ve mukayeyeseli araştırmalara Washington D.C.'deki üniversite kütüphanelerinin geniş kaynaklarından ulaşılmıştır. Karşılaşılan araştırma metodolojisinde ikinci problem, anlatı analizini bir yöntem olarak uygulanmasındaki kurumsal yetersizliklerdi. Türkiye'nin hali hazırda Suriyelilere ilişkin göç ve entegrasyon politikasındaki eksikliklerden kaynaklanan sıkıntılar mevcuttu. Bu sorunlara rağmen bu çalışmanın Türkiye'deki Suriyelilere entegrasyon politikasını teşvik etmek için derin köklü arzudan kaynaklandığını açıkça belirtmek önemlidir. Bu çalışmada görüşülen STK'lar Türkiye'deki tüm STK'ları temsil etmemektedir. Bu çalışma sadece belli başlı Ankara'daki STK ve vakıfların Suriyelilerin entegrasyonu konusunda çalışma yöntemlerine ve sonuçlarına odaklanmaktadır. Ankara'daki Suriyelilerle ilgilenen yerel STK'lar olarak İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi (İGAMDER), Can Suyu Yardımlaşma ve Dayanışma Merkezi, İnsani Yardım Vakfı (İHH), International Middle East Peace and Humanitarian Aid Center (IMPR) ve yeni adı ile Mülteciler ve Sığınmacılarla Yardımlaşma Dayanışma ve Destekleme Derneği (MSYD), MAZLUM-DER, İnfak vakfı, Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD), İnsan Örgütü Kaynak Geliştirme vakfı (İKGV),Keçiören Belediyesi Göçmen Hizmetleri Merkezi, Türkiye Diyanet Vakfı (TDV), Türkiye Diyanet Vakfı (KAGEM), Deniz Feneri Derneği, Beşir Derneği, Önder Vakfı, Suriye Dostluk Derneği, Ankara Yardım ve Dayanışma Platformu (AYDAP),Suriye Türkmen Meclisi, Farukiyye Vakfı yöneticileri ve sahada çalışanları ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu nedenle, çalışmanın bulgularının Türkiye'deki tüm STK'ları temsil ettiği iddia edilemez. Ancak, sonuçlar STK'ların Suriyelilerin entegrasyon süreçlerine muazzam katkılarını içermektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

GÖÇ VE ENTEGRASYON

1.1. Kavramsal Çerçeve

1.1.1. Kavramsal Olarak Göç

Göç tarihi, insanlık tarihi kadar eskilere dayanmaktadır. İnsanlar tarih boyunca bulundukları noktadan başka noktalara çeşitli sebeplerden ötürü göç etmiştir. Göç, farklı din, kültür ve dile sahip toplulukları bir araya getirerek, onları tanıştırmış ve kaynaştırmıştır. Yeni kültürler, melez ırklar, farklı yaşam ve idare biçimleri bizatihi göçlerin etkisiyle ortaya çıkmış ve hâlihazırda günümüz toplumlarının oluşması için gerekli zemini hazırlamıştır³³.

Türk Dil Kurumu sözlüğünde göç kavramı, *“Ekonomik, toplumsal siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşimden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret”* olarak; göçmen kavramı ise, *“Kendi ülkesinden ayrılarak yerleşmek için başka ülkeye giden (kimse, aile veya topluluk), muhacir”* olarak tanımlanmıştır³⁴. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) göçü, *“uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde yer değiştirmek”* olarak tanımlamaktadır³⁵. Birleşmiş Milletler (BM) Nüfus Bürosu’nun tanımına göre ise göç; *“kişinin köken yerinden başka bir yere giderek orada kalıcı yerleşmesi ve böylece ikamet yerinin değişmesi”* anlamına gelmektedir³⁶.

Göçe ilişkin literatürün zenginliği ve göçü ortaya çıkaran koşulları açıklamaya yönelik araştırmaların fazlalığına rağmen, göçün durağan bir yapıya sahip olmaması göç kavramının tanımını zorlaştırmaktadır. Ancak mevcut göç tanımları incelendiğinde ortak unsurun yer değiştirme üzerinde toplandığı görülmektedir. Literatürde birçok göç tanımı yapılmış olup, bunların ortak özelliği insanların belli

³³ Karpat, K. H. (2013). *Osmanlı’dan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler*, İstanbul, Timaş Yayınları, s. 9.

³⁴ Bkz. Türk Dil Kurumu Online Sözlüğü, www.tdk.gov.tr Erişim: 03.12.2016

³⁵ İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) www.goc.gov.tr Erişim: 06.01.2017

³⁶ Bkz. BM Mülteci Örgütü resmi web sitesi <http://www.unhcr.org/tr/> Erişim: 06.01.2017

amaçlarla, belli bir zaman dilimi içinde yaşadıkları coğrafi alandan ayrılarak başka bir coğrafi alana yerleşmeleridir. Göç dinamik bir süreç olup, belli bir yerleşim yerinde yaşayan nüfusun belli bir kısmının çeşitli nedenlerle bulunduğu yerden coğrafi olarak başka bir bölgeye kendi bölgelerinden taşınmasıdır³⁷. Bu bağlamda "mekânsal sınırlar" ve "ikamet değişiklikleri" ile ilgili olan iki ana bileşen söz konusudur³⁸. Özetle göç, özgür insanların ekonomik, toplumsal ve siyasal nedenlerle yaşadıkları coğrafik mekânı terk ederek, yaşamlarının gelecekteki bir bölümünü geçirmek üzere, gelişmiş ülke ya da bölgelere yerleşmeleridir³⁹.

Göç, kıtlık, siyasi huzursuzluk ve savaş gibi nedenlerin tetiklediği göçmenler tarafından gerçekleştirilen uluslararası akımı; istihdam arayışında olan genç yetişkinleri; kendi vatanındaki kırsala inziva için dönen orta yaş profesyonelleri; barınma gereksinimlerini daha iyi karşılamak maksadıyla yollara düşen aileleri; hayat biçimi olarak göçebeliği benimsemiş çingeneleri içermektedir⁴⁰. Bir kişinin göçmen⁴¹ sayılması için gerekli zaman sınırı ülkeden ülkeye değişse de, OECD bu zaman zarfını bir sene olarak kabul etmiştir. Dolayısıyla süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirme sonucu meydana getirdiği her türlü nüfus

³⁷ Brubaker, R. (2005). 'The "Diaspora" Diaspora', *Ethnic and Racial Studies*, vol. 28, no. 1, s. 1.

³⁸ Mesafe (uzamsal) boyutun yanı sıra, hâlihazırda tanımlarda atıf olmamasına rağmen, göç ikamet boyutuna da sahiptir. Göç, genel ikamet değişikliğinde yer alan bir veya daha fazla kişinin mekânsal bir sınırdan geçişi olarak tanımlanır. Kok, P. (1999) The Definition of Migration and Its Application: Making Sense Of Recent South African Census and Survey Data, *Journal of Demography*, 7(1). ss. 19-30, s. 1.

³⁹ Faist, T. (2003). Uluslararası Göç ve Ulusaşırı Toplumsal Alanlar, (çev. E. A. Z. Gündoğan-Can Nacar). İstanbul: Bağlam Yayıncılık., s. 41. Kearney, M. (1996). "From the Invisible Feet: Anthropological Studies of Migration and Development", Theories of Migration, der. Robin Cohen, s. 4.

⁴⁰ Boyle, P., Halfacree K. ve Robinson, V. (2013). *Exploring Contemporary Migration*, New York: Routledge, s. 5.

⁴¹ Göçmen kavramı göç literatüründe farklı perspektifler üzerinden aydınlatılmaktadır. Göç alanında kavramların ve tanımların birbirinden belirgin hatlarla ayrılması nedeniyle göçle gelenlerin ülke içindeki statülerinin tanımlanmasında farklılıklardan dolayı göçmen (migrant), sığınmacı (asylum-seeker) ve mülteci (refugee) gibi kavramlar kullanılmaktadır. Göçmen kavramını tanımlama konusunda birçok ülke BM'in yaptığı tanımı temel almaktadır. Buna göre göçmen, olağan olarak yaşadığı ülkenin dışında en az bir yıl yaşayan kişidir. Gerçekte ise göçmen tanımı daha karmaşıktır. Bu karmaşanın birinci nedeni göçmen kavramının çok farklı durumlarda olan çok farklı çeşitlilikteki insanları kapsıyor olmasıdır. İkinci neden, göçmenlerin sayısını belirlemenin ve kaç yıl süreyle yurtdışında olduklarını tespit etmenin güçlüğüdür. Üçüncü neden ise bir kişinin ne zaman göçmen olduğu kadar o kişinin ne zaman göçmenlikten çıkacağına da önem taşımasıdır. Bu, ya o kişinin ülkesine geri dönüşüyle ya da yeni bir ülkenin vatandaşı olmasıyla gerçekleşmektedir ve bu dönüşümü yöneten prosedürler ülkeler arasında önemli ölçüde farklılıklar göstermektedir. Çünkü göç ve entegrasyon literatürü özellikle belirli bir grup göçmenle uğraşmaktadır. Bu çalışmada bu durumun kesin bir tanıma sığdırmanın zor olduğundan hareketle ve yasaların bağlayıcılığı noktasında Türkiye'de mevcut tanımlama sıkıntısından dolayı "göçmen" kavramsallaştırmasını kullanmıştır. Koser, K. (2007). *International Migration: A Very Short Introduction*, Oxford, Oxford University Press, s. 16.

hareketlerini bu kapsama almaktadır. Göç, devamlı, sürekli ya da geçici yer değişikliği olarak kısa ya da uzun veya kolay ya da zor, bir başlangıç ve varış noktası ve çeşitli engelleri vardır⁴². Göç bir kaçış olarak tasvir edilerek “protesto et ya da kaç” anlamına gelen “sesini çıkar ya da çık” ifadesiyle⁴³ insanlar tarafından benimsenen “hayatta kalma stratejisi”⁴⁴ olarak kamu politikalarına karşı bireysel aktivite ve bağımsız bir süreç olarak⁴⁵ ele alınmaktadır. İnsan demografisinin büyük yön değiştirmeleri bağlamında acı verici ve bazen de felaket boyutlarındaki değişimleri içeren göç, empati ile incelenmesi gerekirken genellikle didaktik bir metotla tarihsel olarak ele alınır, basitleştirilen bir model ile yüzeysel olarak açıklanır⁴⁶.

Bu açıklamalarda göç; birey ve toplulukların, belli bir süre zarfı için çift taraflı bir hareketlilik içeren ve varacağı noktayı da dönüştürebilecek bir etkiye sahip kalıcı ya da yarı kalıcı “*yer değiştirme*”leri olarak bir mekândan diğerine, bir toplumsal veya siyasal birimden bir başkasına doğru geçiş olarak tanımlanmıştır⁴⁷. Oysa göç kavramı, yalnızca insan topluluklarının belirli bir zaman zarfında belirli bir mekândan belirli bir mekâna yapılan salt bir hareket değil insanların ikamet ettikleri yerden maruz kaldıkları savaş, baskı, zorbalık ve kötü muamelelerden kaçmak zorunda olduğu durumları da ifade eder. Küreselleşme, sanayileşme, ekonomik ve/veya sosyal krizler, savaş gibi nedenler göç hareketlerinde artışa neden olmuştur⁴⁸.

Bu bağlamda göçü analiz ederken dikkat edilmesi gereken hususlar;

1- Göçün kapsamı ve özellikleri,

⁴² Lee, S. E. (1966). “A Theory of Migration”, *Demography*, Vol. 3, No. 1 s. 49.

⁴³ Hirschman, A. O. (1970). *Exit, Voice and Loyalty: Responses to Decline in Firms, Organizations, and States*, Cambridge, Harvard University Press, s. 441.

⁴⁴ Hugo, G. (1996). Environmental Concerns and International Migration, *The International Migration Review*, Vol. 30, No. 1, Special Issue: Ethics, Migration, and Global Stewardship, s. 105.

⁴⁵ Rodriguez, N. (1996). “The Battle for the Border: Notes on Autonomous Migration, *Transnational Communities and the State*”, *Social Justice*, Vol.23, No.3, s. 23.

⁴⁶ Davis, K. (1989). “Social Science Approaches to International Migration” içinde Michael S. Teitelbaum ve Jay M. Winter (eds). *Population and Resources in Western Intellectual Tradition: Population and Development Review, Supplement*, s. 247.

⁴⁷ Faist, T. (2003). *Uluslararası Göç ve Ulusalı Toplumsal Alanlar*, çev. Gündoğan, A. Z. ve Nacar, C., İstanbul: Bağlam Yay., s. 22.

⁴⁸ Ward, C., Bochner, S., ve Furnham, A. (2001). *The Psychology of Culture Shock*. New York: Routledge. s. 6.

- 2- Göç etme şekilleri: (Çok kademeli göç ve sarkaç hareket- şehir ve köy arasında geçiş)
- 3- Göçmenlerin özellikleri,
- 4- Göç eylemini gerçekleştirme nedenleri,
- 5- Ekonomik ve toplumsal koşullar üzerinde kapsamlı bir şekilde göçün incelenmesi, analiz ve verilerinin tamamlanması gerekmektedir⁴⁹.

Küresel düzlemdeki insan göçleri, modernitenin çekirdeği olan kent mekânlarının toplumsal, ekonomik, sosyo-kültürel ve politik boyutları olan toplumsal değişimine⁵⁰ neden olmaktadır. Ekonomik değişime, siyasal mücadelelere ve çatışmalara binaen gerçekleşen göçler yeni formlara dönüşerek göçün karakteristiği de değişime uğramış ve çeşitlenmiştir. Bunlar;

- 1- Göç hareketlerinde gittikçe daha fazla ülkenin eşzamanlı olarak ciddi şekilde etkilenmesiyle birlikte: Göçün küreselleşmesi,
- 2- Göçün giderek nicelik ve nitelik açısından artması ile bütün dünyada hacim olarak büyümesi: Göçün hızlanması,
- 3- Göç hareketlerinin biçimsel olarak zaman içerisinde tek bir biçimde devam ederken bazen tek belirli bir model değil, birden çok modeli içinde barındıracak şekilde gerçekleşmesi bağlamında: Göçün farklılaşması,
- 4- Göç, daha çok aile reisleri olarak erkeklerin ön planda olduğu bir eylem iken kadınların giderek daha fazla katılım göstermesiyle: Göçün kadınsallaşması,
- 5- Savaşlar, uluslararası müdahaleler ile: Göçün siyasallaşması, olarak sıralanabilir⁵¹.

Göçün birçok yeni formu olmasına rağmen bu çalışmada göç, entegrasyon boyutu ele alınacaktır. Entegrasyon boyutunun önemi hem göç alan hem de göç veren ülkeler açısından önemi her geçen gün artmaktadır. Çalışmada bu bölümün

⁴⁹ Zachariach, K. C. (1966). "Bombay Migration Study: A Pilot Analysis of Migration to an Asian Metropolis", *Demography*, Vol. 3, No. 2, s. 392.

⁵⁰ Chambers, I. (2014). *Göç, Kültür, Kimlik*, (Çev. Türkmen, İ. ve Beşikçi M.) 2. Bası, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, s. 125.

⁵¹ Castles, S. ve Mark J. Miller (2008). *Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*, (çev. Bülent Uğur Bal, İbrahim Akbulut) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. s. 14.

temel amacı, entegrasyon kavramını tarihsel perspektiften ele alarak günümüzde kendisine yüklenen anlamı mevcut literatürün yanı sıra tarihi, siyasi ve sosyolojik boyutlarıyla incelemektir.

1.1.2. Göçün Nedenleri ve Sonuçları

Göç, insanlık tarihinin sürekli bir özelliğidir; "homo migrans", "homo sapiens" yaklaşık 200.000 yıl önce ortaya çıktığından bu yana var olmuş ve coğrafi hareketlilik insan adaptasyonu ve geliştirilmesi için belirgin bir strateji olmuştur⁵². Göç sıklıkla uluslararası sınırları zorlasa ve buna karşı önemli engeller alınsa da insanoğlunun köklerine dayanan derin bir geçmişe sahiptir. Tarih boyunca insanlar daha iyi yaşam koşulları, elverişli tarım toprakları ve coğrafi şartlar, kültürel nedenler ve sosyal fırsatlar gibi nedenlerle, yaşamlarını daha uygun koşullarda sürdürmek için göç etmişlerdir⁵³. Göç, insanoğlunun refahını korumak, ekonomik durumunu iyileştirmek veya onlardan önce göç eden aile üyelerine katılım⁵⁴ gibi sebeplerle gerçekleşmektedir. Yine de birçoğu siyasal veya çevresel sorunlardan dolayı göç etmişlerdir⁵⁵. Göçler insanoğlu varolduğu sürece devam etmiş ve toplumların sosyal, siyasal, ekonomik, kültürel yapılarını dahası dünyanın bugünkü demografik dağılımını şekillendirmiştir. Sınırları aşan insan hareketleri tarihin eski dönemlerinden beri devam etse de son dönemde yaşanan insan hareketliliğinin boyut, kapsam ve niteliğinde önemli değişiklikler olduğu gözlemlenmektedir⁵⁶. Son yüzyılda uluslararası göçün etkisiyle gelişmiş ülkeler çeşitli ve çok uluslu bir yapıya dönüşmüşlerdir.

Göç neden ve sonuçları ile birlikte algılanması gereken dinamik bir süreçtir. Göçün nedenleri bağlamında göç edenlerin göç kararını hangi etkenler altında ve

⁵² Cavalli-Sforza, L. Luca, Menozzi, P., Piazza, A., (1996). History And Geography Of Human Genes. Princeton University Press. Princeton, New Jersey, s. 316.

⁵³ Unat, N. A. (2004). *Bitmeyen Göç*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, s. 47-48.

⁵⁴ Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A., ve Taylor, J. E. (1993). Theories of international migration: A review and appraisal. *Population and Development Review*, Vol. 19, No. 3, s. 432.

⁵⁵ Douglas K. Bardsley ve Graeme J. Hugo (2010). "Migration and climate change: examining thresholds of change to guide effective adaptation decision-making", *Popul Environ* 32: s. 244.

⁵⁶ Castles, S. ve Miller, M. J. (2008). s. 5.

nasıl verdiğinin bilinmesi elzemdir. Bir kişinin başarılı bir şekilde göç gerçekleştirebilmesi için aşağıdaki üç karar aşamasını da geçirmiş olması gerekir.

1. *Kişi önce kendisi göç etmeye karar verecektir.*
2. *Göç eden kişi alternatif varış noktalarındaki fırsatlar arasından birisini seçecektir.*
3. *Göç eden her kişinin emeğini arz etmeye karar verdiği fırsat için birden fazla kişi yarışmaktadır. Kişinin başarılı bir göç edebilmesi için bu yarışmayı kazanması gerekecektir⁵⁷.*

Göçün nedenlerini değerlendirirken göçmenin, göç kararını alırken etkilendiği tüm aşamalarla ilgili teorik tartışmalar mevcuttur⁵⁸. İlk yaklaşım; “Rıza gösteren” bir karar modeli kişilerin gerçekteki karar verme şekillerine daha yakındır. Bu modele göre göç kararı veren bir kişi çevresindeki fırsatlar arasından “beklenti düzeyine” uyanları arar⁵⁹. Fırsatların tümünü gözden geçirmekten ziyade karar süreci içinde kişinin seçiminin önceden hesaplanabilen tek bir sonucu yoktur. Kişi için uygun olan birden fazla çözüm olabilir ve göç edenin arama sürecinde karşılaştığı uygun fırsatlardan ilkinin seçtiği varsayılabilir. İkinci yaklaşım olan davranışsalci modele göre; kişinin göç kararını verirken beklentilerinde yaş ile değişim olmaktadır. Göçün yaş ile olan ilişkisi üzerine kurulan davranışsal açıklamanın en uç örneği “yaşam döngüsü”⁶⁰ yaklaşımıdır. Yaşam döngüsü kişinin çocukluğunda ana ve babasına bağlı göçünden başlayarak, yetişme çağında eğitim amaçlı göçü ile devam eder, çalışma çağında iş fırsatları ile emeklilik döneminde ise yalnız çevre ve yaşam koşulları ile yönlendirilir, ya da kimi hallerde kişinin doğduğu yere dönmesi ile sonuçlanır⁶¹. Göçün hünerler bakımından seçiciliğinin talebe bağlı olması noktasında seçiciliği etkileyen değişkenler, yüksek üretim kapasiteli dallarda iş

⁵⁷ Tekeli, İ. (2016). *Göç ve Ötesi*, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s. 25.

⁵⁸ Göçün bazı durumlarda bireysel bir karar olmaktan çıkıp hayatta kalma ve gelirini maksimize etme kaygısıyla aile tarafından alınmış bir karar olduğu durumlar da gözlemlenmektedir Bkz. Castles, S. (2000). “*International Migration at the Beginning of the Twenty-First Century: Global Trends and Issues*”, International Social Science Journal, vol.52, Issue.165. s. 272.

⁵⁹ Simon, H. A. (1955). “A Behavioral Model of Rational Choice,” *The Quarterly Journal of Economics*, Vol. 69, No. 1., s. 99-118.

⁶⁰ Lee E. S. (1966). “A Theory of Migration”, *Demography*, Vol. 3, No. 1, s. 47.

⁶¹ Geri kalmış bölgelerden gelişmiş bölgelere olan göçte negatif hüner seçimli göç ve pozitif hüner seçimli göçün birlikte yer almasıyla “beyin göçü” olur. Zachariach, K.C. (1966). “Bombay Migration Study: A Pilot Analysis of Migration to an Asian Metropolis”, *Demography*, , Vol. 3, No. 2, s. 386.

yaratma hızı ve “credentialism”dir⁶². Göç eden kişilerin motivasyonu gibi göç nedenleri de farklılık göstermektedir. Olson, aşağıdaki beş çeşit durumda göç nedenlerini sıralamıştır⁶³:

- Fiziksel tehlikeler (ör. sel, volkanik patlamalar, vb.);
- Ekonomik yetersizlik (ör., kuraklık, açlık);
- Dini zulüm;
- Etnik zulüm;
- İdeolojik zulüm

Bu genel başlıkların yanı sıra bölgeler arası gelir farklılıkları ülkeler arası farklı demografik özellikler, kapitalizmin dönemsel krizleri, küresel olarak yeniden yapılanmaya zorlanan ekonomiler de uluslararası göçlere neden olmaktadır. İlk etapta göç etme eğilimi sadece iklim gibi ekolojik faktörler, ekonomik itme / çekme açısından açıklansa da zamanla sosyal bilimciler göçle ilgili kararların altında yatan faktörleri, genlerimizdeki bireysel farklılıklardan toplumsal faktörlere değin geniş bir yelpazede belli paradigmlarla açıklamıştır⁶⁴. Uluslararası göçün nedenleri olarak; Kuzeyle güney arasında refah açısından artan uçurum, insanların daha iyi yaşam standartlarına ulaşma arzuları, siyasi baskılar, bölgesel ölçekte artan etnik çatışmalar, yeni serbest ticaret alanlarının oluşturulması⁶⁵ sıralanmaktadır. Uluslararası göç literatüründe sıklıkla karşılaşılan göç nedenleri üç ana başlıkta toplanabilir:

⁶² Balan, J. (1969). “Migration-Native Socio-Economic Differencesin Latin American Cities: A. Structural Analysis”, Latin American Research Review, The Latin American Studies Association, Vol. 4, No. 1 (Spring,1969). s. 3-10.

⁶³ Aktaran: Hugo, G. (1996). Environmental Concerns and International Migration, The International Migration Review, Vol. 30, No. 1, Special Issue: Ethics, Migration, and Global Stewardshi, s. 105-108; Olson, M. E. (1979). "Refugees as a Special Case of Population Redistribution." In Population Redistribution: Patterns, Policies and Prospects. Ed. L. A. P Gosling and L. Y. C. Lim. New York: United Nations Fund for Population Activities.

⁶⁴ Birçok sosyal bilimci göç çalışmalarında yirminci yüzyıl boyunca kullanılan bilimsel paradigmlar üzerine çalışmış ve değerlendirmede bulunmuştur. .Uluslararası göçle ilgili olarak çekici ve itici faktörler kuramına göre göçün ardındaki temel neden geride bırakılan ülkenin iticiliği ve göç edilen ülkenin çekiciliğinden kaynaklanan yapısal farklılıklardır. Faist, T. (2003). s. 14-15.

Bu çalışmada göç kuramlarına, kuramsal çerçeve entegrasyon üzerinden tartışıldığı için yer verilmeyecektir.

⁶⁵ Castles, S. ve Davidson A. (2000). *Citizenship and Migration: Globalization and The Politics of Belonging*, London: Psychology Press, s. 272.

1. Toplumsal Yönler: İnsanların göç etmesi için, ırkçılık, cinsiyetçilik ve dini baskılar, sosyal dışlanma toplumsal açıdan itici faktörler olagelmıştır. İnsanlar farklı düşünce ve yaşayışlarından dolayı vatanlarında ayrımcılıkla uğradıklarında çatışmalara girmekten kaçınarak güvenli bir yere göç ederler.

2. Siyasi Yönler: İnsanlar yaşadıkları ülkelerden savaş, zulüm, baskı, insani krizlerden dolayı göç ederler. Suriye örneğinde de olduğu üzere savaşlar çoğu zaman masumların ölümüne neden olacaktır ve çoğu insan savaştan kaçmak için göç etmek zorunda kalırlar.

3. Ekonomik Yönler: Bireylerin göç kararı almalarında gelir ve istihdam gibi iktisadi ihtiyaçların ve ekonomik fırsatların elde edilmesi önemli rol oynamaktadır⁶⁶. Bölgeler arası gelir farklılıkları, küresel olarak yeniden yapılanmaya zorlanan ekonomiler, kapitalizmin dönemsel krizleri; yoksulluk, gelir dağılımında yaşanan dengesizlikler veya işsizlik gibi nedenlerden dolayı göç ederler.

Dünya çapında küresel hareketliliğin kolaylığı, insanların uzak yerlere göç etmesine olanak tanır. Toplumlar kısa vadeli döngüsel ekonomik koşullardan orta ya da uzun vadeli değişimler yasayacağı daha iyi bir yer aramak için evden uzaklaşma uygulaması ortak ülkelere göç etme eğilimindedirler. Genellikle gelişmemiş bölgelerden gelişmiş bölge ve ülkelere doğru yaşanan göç akımında, göç edilecek yerin sahip olduğu iş şartları başta olmak üzere sosyo-ekonomik konum göç edecek birey için belirleyici olmaktadır. Zorunlu göç olgusunda uluslararası göç nedenleri; uluslararası güvenlik ve insanların savunmasızlığı, insani yardım ve mültecilerin ortaya çıkmasına yol açan eşitsiz kalkınma, Güney ile Kuzey arasındaki kalkınma düzeylerindeki farklılık gibi ana nedenlere bağlansa da göç genellikle şiddet seviyesi ve gücüyle orantılı olarak konum olarak kendilerine yakın yerlere ve gelenekselleşen şekilleriyle hedef alınarak yapılır. Dolayısıyla göç edilecek alana karar verme sürecinde içinde bulunulan ülkenin, bölgenin ekonomik ve sosyal şartları belirleyici olmaktadır.

⁶⁶ Parrado, E., A. ve Cerrutti, M. (2003). "Labor Migration Between Developing Countries: The Case of Paraguay and Argentina", *International Migration Review*, Vol:37, No:1, s. 103.

Bu çalışmada nedenlerini verdiğimiz göç olgusu ihtiyaca binaen gerçekleşmektedir. Göçün bir de sonuçları vardır. Kişilerin bizatihi göç etmeye ihtiyacı olduğu gibi ülkeler de göçmenlere ihtiyaç duyabilmektedir. Göç çokkültürlü etnik yapıdan mozaik bir topluma dönüşme, farklı insan gruplarının ve kültürlerinin varlığı bağlamında zenginlik gibi pozitif sonuçları olmasının yanı sıra kabul eden ülkeler açısından kolaylıklarla birlikte bazı zor sonuçları ihtiva etmektedir. Özetleyecek olunursa; göçmenlere sığınma hakkı veren ülkenin kaynaklarına aşırı yük, göçmenlerin barınmasının ekonomik yükü, iş yerlerinde yaşanan ayrımcılıklar, sınırsız sayıda ihtiyacın sınırlı kaynaklarla çözümü ve işsizliğin artış, ırkçılığa ve yabancı düşmanlığına yol açan uygulamalar, göçmenlerin entegrasyonları ile ilgili sorunlar, kolay hareket serbestisi bağlamında organize suç ve insan kaçakçılığını kolaylaşması, düzensiz veya belgesiz statü, sağlık risklerine daha duyarlı, ancak aynı zamanda yetersiz kalan tıbbi yardım, hukuki kanallara ulaşım ve hakların kullanımında yaşanan problemler bunlardan bazılarıdır. Göç etme nedenlerinin ve sonuçlarının böylesine çeşitli oluşu, tek bir göç teorisi oluşturmayı imkânsız hale getirmektedir. İnsanların neden göç ettiklerine ilişkin pek çok teori üretilmiş ve hala üreilmeye devam edilmektedir. Bununla birlikte uluslararası göçü açıklayan tek ve kapsamlı bir teori hala mevcut değildir. Şu anda, tek bir uluslararası göç kuramından ziyade birbirlerine içkin, bazen de disiplin sınırlarına göre bölünmeyen, büyük ölçüde yalıtılmış olan parçalanmış bir kuramlar dizisi mevcuttur.

1.2. Kuramsal Çerçeve: Asimilasyon, Çokkültürlülük, Entegrasyon Tartışmaları

Tarih boyunca her dönem geçici yahut kalıcı insan hareketliliğine sahne olmuştur⁶⁷. Ancak hiç bugünkü kadar yoğun bir göç hareketliliğine şahit olunmamıştır. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından yaşanan birçok Avrupa devletinin göç deneyimi geleneksel vatandaşlık ve kimlik kavramlarını yeniden değerlendirmesine neden oldu. Göç olgusu göçmenlerin toplumun bir üyesi ve ulusun bir unsuru olarak şekillendirmesi fırsatı sundu⁶⁸. Devletler egemenlik

⁶⁷ McNeill, W.H. (1984). "Human Migration in Historical Perspective, *Population and Development Review*, 10 (1). s. 1.

⁶⁸ Boswell, C. (2003). *European Migration Policies in Flux. Changing Patterns of Inclusion and Exclusion*, The Royal Institute of International Affairs, Blackwell, s. 74.

sınırlarını göç hareketlerine karşı güvenle korurken, yeni gelen göçmenlerin entegrasyonu en büyük sorun olarak karşılına çıktı.

Göçmenlerin entegrasyonu tartışmaları neticesinde entegrasyon teorileri ana akım siyasi ve kurumsal alanda sürekli gündemde olan bir konu haline geldi⁶⁹. Avrupa'da Müslümanlara dair entegrasyon, sosyal sermaye, kimlik ve aidiyet, ulus ötesi bağlantıların korunması bağlamında yapılan ampirik ve teorik çalışmalar bölgesel olarak kök salmış geleneksel asimilasyon tartışmalarından uzaklaşarak çok kültürlülük ve entegrasyon teorilerinin ele alınmasına neden oldu⁷⁰. Uluslararası göç ve göçmenlerle ilgili gerçekleşen bu tartışmalara son yüzyıl temelinde dört farklı dönemsel yanıt verildi.

(1) 20. yüzyılın başından II. Dünya Savaşı'na kadarki dönem, "asimilasyon" kavramının öne çıktığı, ulus-devlet merkezli anlayışlarla göç edilen ülkenin etnik ve dinsel kültürel kimlik yapısına uygun göçmenlerin makbul görüldüğü ve uygun olmayanların da kısa sürede asimile olmalarının gerektiği dönemdi. Ulus devletlerde göç, üyelerinin ortak kimlik duygusunu öne çıkardı⁷¹ ve asimilasyon bir proje olarak ortak bir ulusal/millî kimliğe ihtiyaç duyulduğu gerekçesiyle bir politika haline getirildi⁷². Örneğin, 20. yüzyılın "Amerikanlaşma" politikaları gereği Amerika'daki Avrupalı göçmenler yerleştikleri toplumla karşılaştıklarında asimile edildi⁷³.

⁶⁹ Favell, A. (1998). *Philosophies Of Integration: Immigration and The Ideal Of Citizenship In France and Britain*, Basingstoke, Editors: Zig Layton-Henry, Professor of Politics and Head of the Centre for Research in Ethnic Relations, University of Warwick, Palgrave Macmillan, s. 22-26.

⁷⁰ Kültürel çeşitlilik birisinin kültüründe meydana gelen değişikliklerle (çoğunlukla göçmenler ve yerli-doğumlu azınlıklar) çoğul toplumun ana akım kültür ile kültürelleşmenin karakterize edildiği bir süreçtir. Kültürel çeşitlilik, yalnızca bireysel veya psikolojik değişiklikleri değil aynı zamanda sosyokültürel düzeyde değişiklikleri de açıklar. Nitekim, sosyal ve çevresel değişiklikleri, bireylerin değerlerini, inançlarını, davranışlarını gözardı edemez. Araştırmacılar, kültürelleşme sürecinin farklı yönlerine odaklanmalarına rağmen, kültürel çeşitliliğin çok boyutlu olduğunu ve kişinin etnik grubuna ve daha geniş bir topluma yönelmesini içerdiğini kabul etmişlerdir Bkz. Parekh, B. (2000). *Rethinking Multiculturalism: Cultural Diversity and Political Theory*. Basingstoke: Macmillan. Koopmans, R. ve Statham, R. eds. (2000). *Challenging Immigration and Ethnic Relations Politics: Comparative European Perspectives*. Oxford: Oxford University Press.

⁷¹ Kymlicka, W. ve Norman, W. (2000). "Citizenship in Culturally Diverse Societies: Issues, Contexts, Concepts", in W. Kymlicka and W. Norman (eds.). *Citizenship in Diverse Societies*, Oxford: Oxford University Press, s. 1.

⁷² Kymlicka, W. (1998). *Çokkültürlü Yurttaşlık*, çev. Abdullah Yılmaz, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, s. 92-128.

⁷³ 1. Farklılıkları ortadan kaldırmaya yönelik yöntemler (A) Soykırım (B) Toplu Zorunlu Göçe Zorlama (C) Bölme Ve / Veya Ayrılma (D) Asimilasyon. 2. Farklılıkları Yönetmek İçin Yöntemler (A) Hegemonya Kontrolü (B) Bölgesel Özerklik (Kantonizasyon Ve / Veya Federalizasyon) (C) Bölgesel Olmayan Özerklik (Konsorsiyumlaşma Veya Güç Paylaşımı) (D) Çok Kültürlü Entegrasyon Bkz.

(2) II. Dünya Savaşı'ndan sonra Batı Avrupa'da modern ulus devletlerin sanayileşme ve göç sonucunda gelen göçmenlere karşı sosyal dışlama, ayrımcılık ve siyasi nativizm⁷⁴ bağlamında asimilasyon politikaları tartışılmaya başlandı. Ulus-devletlerin kuruluşundan itibaren uluslararası göç hareketleri sosyal, ekonomik ve psikolojik açılardan küreselleşme ile farklılaştı. 1970'lerin ortasına kadar farklı kimliklerin asimilasyonunun zorluğu idrak edilerek, farklılıkların öneminin kısmi olarak idrak edilmesi ile entegrasyon⁷⁵ çoklu vatandaşlık⁷⁶ ve çokkültürlülük gibi tartışmalar başladı⁷⁷.

(3) 1970'lerin ortasından 1990'lı yılların sonlarına doğru göçmenlerin göç ettikleri toplumla bir arada yaşama kültürünü benimserken "çokkültürlülük" kavramı ile asli kimlik özelliklerini muhafaza etmeleri ve geliştirmeleri öngörüldü. Bu anlayışta, her grup ayırt edici özelliğini muhafaza ederken "çoklu" entegrasyon konusundaki tartışmalar ve liberal demokrasiye de etkiledi. Irkçılık ve İslamofobik ayrımcılık gibi siyasi dışlamalar ulusal entegrasyon politikalarını uluslararası standartta birleştirdi⁷⁸.

(4) 1990'ların sonunda başlayarak günümüze kadar gelen dönemde ise ulus devletlerde iki farklı eğilim öne çıktı. Birincisi "asimilasyona geri dönüş" denilebilecek eğilimler ve küreselleşmeyle bağlantılı yeni ekonomik ve kültürel ayrımlardır⁷⁹. İkincisi ise siyasi alanda "ulus-ötesi" ve "kültürlerarası etkileşim" özgürlükçü eğilimlerdir⁸⁰. Türkiye'deki Suriyelilerle ilgili entegrasyon çalışmalarına ışık

McGarry, J., O'leary, B., Simeon, R. (1993). *The Politics of Ethnic Conflict Regulation*, London: Routledge. s. 95-96.

⁷⁴ Siyasi Nativizm: Yerlilerin yeni gelenlere karşı olan üstünlük tavrı. Doğalcılık ve doğuştancılık bağlamında tüm düşüncelerin doğuştan olduğunu savunan felsefi görüş. Göçü ve göçmen girişini engelleyerek yerel halkın etkilenmesini engelleme temeline dayanan, hak ve çıkarlarını koruma siyasetidir. Bkz. Laurence, S., & Margolis, E. (2002). Radical concept nativism. *Cognition*, 86, ss. 25-55.

⁷⁵ Finotelli, C. ve Michalowski, I. (2012). The Heuristic Potential of Models of Citizenship and Immigrant Integration Reviewed, *Journal of Immigrant ve Refugee Studies*, vol. 10, No. 3, s. 232.

⁷⁶ Castles, S. ve A. Davidson (2000). s. 32-35.

⁷⁷ Bauböck, R. (2010). "Cold Constellations and Hot Identities: Political Theory Questions about Transnationalism and Diaspora," içinde R. Bauböck ve T. Faist (eds.). *Diaspora and Transnationalism: Concepts, Theories and Methods*, Amsterdam: Amsterdam University Press, Amsterdam: 295-323.

⁷⁸ Joppke, C. (2007). Beyond national models: civic integration policies for immigrants in Western Europe. *West European Politics*, 30 (1). s. 3.

⁷⁹ Kriesi, H. P. (2008). Contexts of party mobilization. In: H.P. Kriesi, et al., eds. *West European politics in the age of globalization*. New York: Cambridge University Press, s. 25.

⁸⁰ İçduygu, A.; Erder, S. ve Gençkaya, Ö. F (2009). "Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-devlet Oluşumundan Ulus-ötesi Dönüşümlere." MiReKoç Proje Raporları 1 s. 66-67.

tutabileceği düşünülerek asimilasyon, çokkültürlülük ve entegrasyon teorileri kuramsal çerçevede tartışılacaktır.

1.2.1. Asimilasyon Teorileri ve Göçmen Entegrasyonuna Asimilasyoncu Yaklaşım

Entegrasyondan söz edildiğinde asimilasyon⁸¹ sözcüğü ile karşılaşılmaktadır. “Asimilasyon” Fransızca ve İngilizcede ortak kullanılan bir kelimedir.⁸² “Assimilation” Latince kökenli bir kelimedir⁸³ bir şeyi değiştirerek kendine benzetme, ya da bir şeyin değişerek başka bir şeye benzemesi şeklinde açıklanmaktadır. Türkçede asimilasyon kavramının özümlenmek, özümlemek, benzeşmek, aynı yapmak gibi kullanımları mevcut olmakla birlikte “*Farklı kökenden gelen azınlıkları veya etnik grupları, bunların kültür birikimlerini, kimliklerini baskın doku ve yapı içinde eriterek yok etme*” olarak tanımlanmaktadır⁸⁴. Asimilasyon genel olarak özümlenme, çekirdek içinde erime, bir toplumdaki etnik ya da kültürel azınlıkların hâkim kültür içinde eritilmesi sürecidir, nihai sonucu da bir kültürün sular altında kalmasıdır. Asimilasyon terimi genellikle yeni bir ülkeye yerleşen göçmen toplulukların kültürünün kademeli olarak birkaç nesil boyunca farklı etnik mirasa dâhil fert ya da grupların hâkim kültürü karşısında erimesi sürecidir⁸⁵.

⁸¹ Asimilasyon, göçü çokkültürlülük perspektifinden ele almaması; farklılıkları kabullenme, tanıma ve destekleme gibi kavramlara yer vermemesi nedeniyle akademide çoğu kez kullanılmaktan kaçınılan bir kavramdır

⁸² Fransızca ve İngilizcedeki kullanımına göre asimilasyon iki farklı anlam ifade eder: 1- Bir grup veya genellikle azınlıkta olan bir grubun kendi kültürlerinden farklı hâkim bir kültür tarafından özümlemesi ve kendisine benzetilmesi. Buna eskiden "temsîl", günümüzde ise "özümleme" denmektedir. 2- Bir grup ve azınlığın başka bir kültür içinde kendini eritmesi ve ona benzemesi. Bu anlamda Önceleri "temessül" bugün ise "Özümleme" kelimeleri kullanılmıştır. Asimilasyon kelimesi, bir etnik ya da sosyal grubun- genellikle azınlığın – diğer bir gruba uyumlu hale gelmesi olarak açıklar. Asimilasyon, dil, gelenek, değer ve davranışlarda ya da hatta temel hayati çıkarlarda ve aidiyet duygusunda değişiklik olması anlamına gelir denmektedir. Göç Terimleri Sözlüğü, IOM (Uluslararası Göç Örgütü). 2009, s3.

⁸³ “Assimilare” kökünden türemiş “benzer hale getirmek” manasına gelen fiilin isim çekimidir. Latince similis etimolojisine baktığımızda, “same” maddesinde düzenlendiğini Same” Türkçede “aynı, tıpkı, özdeş, eşit” anlamlarına gelmektedir. Kelimenin bu etimolojisi, asimilasyonun bugünkü kullanılan anlamını karşılamaktadır. Partridge, E. (2006). *Origins, A Short Etymological Dictionary of Modern English*, London, Routledge, 2006, “same” maddesi, s.584

⁸⁴ Dilimize “özümlenme” ve “özümleme” diye çevrildiği söylene de, bu kelimelerin sözcüğün Latince aslıyla ilişkisi olmadığı vurgulanmaktadır. Asimilasyon dilimizde de kullanıldığı için tezde kavramların orjinlerinin kullanılması tercih edilecektir Türk Dil Kurumu (2014). https://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts Erişim: 06.04.2017)

⁸⁵ Faist, T. (2003). s. 376.

Asimilasyon politikaları bir toplumu paylaşan gruplar arasındaki toplumsal farklılığın azaltılması bağlamında göçmenlerin sosyal ve kültürel kimliğinin ortadan kalkması ve gerek politik gerekse ekonomik olarak daha geniş bir topluluk içine çekilmesi kendi ayırt edici dilsel, kültürel veya sosyal özelliklerinden vazgeçip bulundukları ülkenin değerlerini benimsemeleri gereken, tek yönlü ve tek taraflı bir süreçle topluma katılmalarını bekler. Asimilasyon politikalarının göçmenlerin sonunda kendi kültürlerini, inançlarını ve dillerini bırakıp ev sahibi ülkenin standartlarına ve ideallerine uyduğu normatif bir hedefi bulunmaktadır⁸⁶. Siyasal bağlamda asimilasyon politikaları ise azınlık topluluklarının göç ettikleri toplumda kabul edilmek için çoğunluğun baskın kültürel mirasının içselleştirerek asimile olmasını bekler⁸⁷.

Asimilasyona yönelik ilk teorik açıklamalar, Amerika Birleşik Devletleri'nde⁸⁸ ortaya çıkmıştır. 1920'lerden 1960'lara kadar, azınlıkların ya da göçmenlerin kültürel etkileşimine dair akademik tartışmalarda asimilasyoncu yaklaşım egemendir. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki (ABD) asimilasyona dair ortaya çıkan teoriler, geniş ölçüde asimilasyonu doğrusal bir süreç olarak görme eğilimdedir. Amerikan tecrübesi boyunca asimilasyonun hedef-sistemleri, üçe ayrılır. Bu üç merkezi ideolojik eğilim, "Anglo-Sakson uyum", "Erime potası" ve "kültürel çoğulculuk" olarak adlandırılır. ABD'nin kuruluşundan 20. yüzyılın başlarına kadar çalışmalar analitik ve normatif olarak Anglo- Sakson uyum modeli devam etmiştir⁸⁹. Asimilasyonun, istikrarlı ve belirlenebilir bir son noktaya doğru tek bir ana akım kültürün varlığına dayanan Anglo-Sakson uyumluluğunu varsaydığı düşünülmektedir⁹⁰. Bu uyum modeli problemsiz bir biçimde algılanan WASP (beyaz,anglo sakson,protestan) kültüre doğru bir asimilasyon beklentisini ortaya koymaktadır. Bu yaklaşımlar, göçmenlerin geçmişteki dillerini, kimliklerini, kültürel uygulamaları bırakacakları ve

⁸⁶ Bosswick, W. ve Heckmann, F. (2006). *Integration of migrants: Contribution of local and regional authorities*, European Forum for Migration Studies (EFMS) at the University of Bamberg Pub. s. 4.

⁸⁷ Alba, R., (1999). Immigration and the American realities of assimilation and multiculturalism, *Inclusion or exclusion of immigrants*, Demographie aktuell, No. 14, s. 6.

⁸⁸ Gordon, M. (1964). *Assimilation in American Life: The Role Of Race, Religion And National Origins*, New York, Oxford University Press, s. 86.

⁸⁹ Brubaker, R. (2003). "The Return Of Assimilation? Changing Perspectives on Immigration and Its Sequels in France, Germany and The United States", *Toward Assimilation and Citizenship: Immigrants in Liberal Nation States*, Edited by Christian Joppke and Ewa Morawska, Palgrave Macmillan.

⁹⁰ Bazı alanlarda asimilasyoncu politikalar (işgücü piyasası ve sosyal politika alanları) , diğer alanlarda çokkültürlülükle (örneğin kültür ve eğitim politikası) bir arada bulunabilir. Castles, S. ve M. J. (2008). s. 362-363.

sadakat içerisinde “Amerikalı olma” düşüncesine bağlanacakları varsayımına dayanmıştır. Genel olarak asimilasyon teorilerine göre göçmen kültürü “eski dünyadan” getirilen bir bagajdır. Bu teoriler genel olarak göçmenlerin yerleştikleri ortamdaki ana akım çekirdek kültürlerle erimesini salık verir⁹¹. Asimilasyon bu bağlamda basit bir doğrusal işlem değildir; göçmenleri asimile etmenin birçok uygulaması bulunmaktadır. Asimilasyon teorilerinin politik bağlamda bu uygulamalarında farklı modellerle farklı çıktılar görülmektedir.

1.2.1.1. Chicago ekolü/ okulu-klasik asimilasyon teorisi

20. yüzyıl boyunca, sosyal bilimciler, Amerika’ya göç eden göçmenlerin Amerikan kültürü içerisine girme sürecinin sistematik olarak yaşandığının teorilerini kurmuşlardır. 1920’lerde Amerikanlaşma hareketinin yaratılması ile Sosyologlar Chicago Okulu ile ilişkili olarak asimilasyon kavramını kullandı⁹². Sosyolojik bir disiplin olarak Chicago Okulu ile göçmenlerin toplumlara dâhil edilmesi bir dizi ya da döngü olarak temel model oluşturulmuştur. Nesiller boyunca ilerleyen bir döngü öneren Duncan’ın gibi kuşak döngüleri⁹³; Robert Park’ın ırk ilişkileri ve döngüsü, göçmenler ile ev sahibi ülke arasındaki rekabet, barınma ve asimilasyon dizisi bu bağlamda etkileşimin araştırılmasını yapısal faktörlerin rolünü vurgulayarak topluma homojen, monolitik bir nitelik kazandırmayı hedefliyordu⁹⁴.

Asimilasyon kavramının ortaya konulmasında Chicago Sosyoloji Okulu⁹⁵, önemli bir rol oynamıştır. Chicago Okulu’nun çalışmalarında genel olarak, yabancı bir ülkeye göçün sonucunda, anavatandaki grup üyelerini birbirine bağlayan tüm

⁹¹ Faist, T. (2003). s. 374-375.

⁹² The Chicago School of Urban Sociology entegrasyon kelimesini asimilasyonla birlikte kullanarak 20.yy ın başlarında göç üzerine yapılan tartışmaların görünürlük kazanmasından önce entegrasyon kelimesini popülerleştirmiştir.

⁹³ Duncan, H.G. (1933). *Immigration and Assimilation*, Boston, D.C. Heath.

⁹⁴ 1965 yılında ilk Irk İlişkileri Yasası çıktı ve siyasi kelime entegrasyondan 'ırk ilişkilerine' geçti. Park, R. E. (1950). *Race and Culture*. Glencoe, The Free Press.

⁹⁵ Chicago Okulu olarak adlandırılan ekol ile kastedilen genellikle Chicago Üniversitesi Sosyoloji Bölümü’nde ders veren birinci ve ikinci dönemde görev alan öğretim üyelerinin ara jenerasyonlarıdır. Bu dönem de 1916-1952 yılları arasında denk gelmektedir. Chicago Okulu genellikle iki döneme ayrılmaktadır: Birinci Okul Dönemi Etkisi Olanlar Simmel, Darwin, Spencer, John Dewey, George H. Mead , İlk Jenerasyon Albion W. Small, William Thomas İkinci Jenerasyon; Robert Ezra Park, Ernest Burgess İkinci Okul Dönemi İlk Jenerasyon Louis Wirth, Ewerett Hughes, Herbert Blumer İkinci Jenerasyon Howard S. Becker, Erving Goffman, Anselm Strauss, William Whyte, Bkz. Ayrıntılı bilgi için The Chicago School: A Liberal Critique of Capitalism, Dennis Smith (auth.). Contemporary Social Theory, Macmillan Education UK 1988) Bu başlıkta göçmenlerin asimilasyonu alanındaki çalışmaları açısından sadece Robert Ezra Park, Ernest Burgess’in kuramları incelenecektir.

toplumsal bağların çözülmesine yol açan kopuşun önemine değinilmiştir. 20. yy'ın başında nüfusunun büyük bir kısmını Amerika dışında doğanların oluşturduğu Chicago'daki gruplar arası ilişkileri incelemiştir. Chicago Okulunun⁹⁶ oluşturduğu göçmenlerin hareketliliğiyle ilgili en önemli perspektifi oluşturan sosyolojik paradigma, klasik asimilasyon teorisidir. Klasik asimilasyon teorisi, göçmen grupların geldikleri ana akım kültürün normlarıyla, değerleriyle, davranışlarıyla zaman içinde daha benzer bir düz çizgi izlemesi gerektiği savunur. Bu kapsamda ortaya koyulan asimilasyoncu modelde Batı toplumları homojen ve harmonik olarak kabul edilmiş ve bu harmoninin devamı için göçmenlerin asimile olmaları gerektiği vurgulanmıştır. Asimilasyon sürecinde, göçmenlerin göç etmeden önceki kültürleri uygun görülmemiş kendi dilini, dinini ve kültürünü sürdüren göçmenler sosyal bütünlüğe tehdit olarak görülmüştür. Göçmenlerden ev sahibi topluma uyum sağlayabilmeleri ve bazılarını korumakla birlikte kendi orijinal kültürlerinden feragat ederek geldikleri toplumun değerlerini, normlarını ve davranışlarını benimsemesi istenmiştir⁹⁷.

Bunu, ilk olarak, teorisini ortaya atıp savunan Chicago Okulu sosyologlarından Robert Park, *melting pot* teorisiyle gerçekleştirmiştir. 1914 yılından itibaren farklı sosyo-kültürel ve dile sahip olarak Amerika'ya göç eden insanların farklı kültürden insanlarla bir araya geldiklerinde ortaya çıkan ilişkileri incelemiştir. Park, Chicago Okulu'nun ekol olarak ortaya çıkardığı üç basamaktan oluşan irtibat-uyma-asimilasyon teorisini kurmuş ve bir göç ülkesi olan Amerika'da birleştirici bir ulusal kimliğin inşası üzerine yaptığı çalışmalarda asimilasyonu "benzer hale getirmek" ve "içine alarak dâhil etmek" bağlamında sadece göçmenler için değil, toplumun tümü için bir sosyal sürece sağlama amacıyla kullanmıştır⁹⁸. Asimilasyonu "bütün etnik grupların tabi oldukları ve sonucunda baskın kültür, dil ve değerleri kazanarak benimsedikleri toplumsal süreç" olarak tanımlamıştır⁹⁹.

⁹⁶ Scott, S. and Cartledge, Kim H. (2009). Migrant Assimilation in Europe: A Transnational Family Affairs. *International Migration Review*, 43 (1). s. 63.

⁹⁷ Castles, S. (2007). Twenty-First-Century Migration as a Challenge to Sociology. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 33 (3). s. 356.

⁹⁸ Kivisto, P. (2005). "The Revival of Assimilation in Historical Perspective" , P. Kivisto (ed). *Incorporating Diversity: Rethinking Assimilation in a Multicultural Age*, Londra: Paradigm.

⁹⁹ Christian Joppke ve Eva Morawska (ed.) *Toward Assimilation and Citizenship: Immigrants in Liberal Nation-States*, Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Okulun temsilcileri olan Robert Park ve Ernest Burgess ise analizlerinde asimilasyonu, *“kişilerin ve grupların, farklı gruplara yönelik toplumsal düzende güvenlik ilgi ve türleri anıları, duyguları ve tutumlarını kazandıkları, kişilerin veya grupların görüşlerini ve deneyimlerini paylaşarak, çeşitli yaşam aktivitelerini birlikte yürüterek bir nüfuz etme, ortak bir kültürel yaşama onlarla birlikte yayılma ve “iç içe geçmişleşme ve füzyon süreci” ve kaynaşarak bir tarihsel ve kültürel bir uyum süreci”* olarak tanımlanmıştır¹⁰⁰. Park ve Burgess’e göre Amerikan toplumunun en büyük sorunsalı, aldığı göçler neticesinde Amerikan ulusal birliğinin nasıl konsolide edileceği idi. Chicago Okulu’na göre, azınlık grup üyelerini, kendi köken kültürlerinden vazgeçmeye zorlamadan kolektif yaşama katmanın demokratik yolu asimilasyondur. Bu bağlamda Amerika’da göçmen gruplarla ilgili çalışmalara temel teşkil eden bu yaklaşımın Chicago Okulu tarafından önerdikleri *asimilasyon* teorisi; göçmenlerin gittikleri bölgenin kültürü içerisinde asimile olmaları ve yerlilerle ortak bir kültürel yaşamda birleşmesiyle bir adaptasyon sürecidir. Birinci nesil göçmenler kısmi bir adaptasyon yaşarken, ikinci nesil göçmenlerle adaptasyonu tamamlanmış olmaktadır¹⁰¹.

1.2.1.2. Eritme potası ve salata kâsesi modeli

Chicago Okulunu klasik asimilasyon teorisini “Eritme Potası”¹⁰² teorisi izlemiş, Milton Gordon, Richard Alba ve Victor Nee gibi sosyologların çalışmalarında öne sürülmüştür. Gordon’un “melting pot” yani “eritme potası” teorisi göçmenlerin kültürel farklılıklarının yerleşik kültürün içinde önleneceği varsayımı üzerine ABD genelinde azınlıklara uygulanan resmi politika olmuştur. Göçmenlerin kendi kültürlerini ve sosyal pratiklerinden vazgeçmeleri ve ev sahibinin yaşam biçiminin

¹⁰⁰ Park, R., ve E. Burgess (1921) Introduction to the Science of Sociology. Chicago, IL: University of Chicago Press., s. 735,736.

¹⁰¹ Fitzpatrick, J. P. (1966). “The Importance of Community in the Process of Immigrant Assimilation”, *International Migration Review*, Vol. 1, 1966, s. 5-6.

¹⁰² 19. yüzyılın sonlarında ve 20. yüzyılın başında göçmenlerin çeşitliliği ve işgücünün hızla sanayileşmesi, erime potası teorisinin ortaya çıkmasına neden oldu. Teorinin savunucuları, Birleşik Devletlerin geleceğini bir erime potası olarak öngörüyorlardı. Tüm göçmenlerin Amerikalılar haline dönüşebileceği, demokrasi, özgürlük ve sivil sorumluluk potasında yeni bir alayım haline getirilmesi gerekmektedir. Bkz. Koopmans, R., Statham, P., Giugni, M., & Passy, F. (2005). *Contested citizenship. Immigration and cultural diversity in Europe*. (Social movements, protest and contention (Vol. 25). Minneapolis: University of Minnesota press. s. 8

tamamen emilmesine dayanmaktadır¹⁰³. Bu teori uzun yıllar göçmenleri diferansiyel dışlama / hariç tutmaya alternatif bir yöntem olarak kullanılmıştır.¹⁰⁴

Asimilasyoncu yaklaşım özellikle 1960'lara kadar devletlerin dilsel, dinsel, etnik, kültürel farklılıklara yönelik izlediği politikaların temel arka planını oluşturmaktaydı. 1964'te Milton Gordon, kültür ve dil edinimini takip eden çeşitli aşamalara vurgu yapmış ve Amerikan yaşamından hareketle, asimilasyon tipolojisi olarak farklı asimilasyon tiplerinden oluştuğunu iddia etmiştir¹⁰⁵. Buna göre, asimilasyonun esas basamağı olan yapısal asimilasyon sonrasında, diğer asimilasyon türleri gerçekleşmektedir. Gordon asimilasyon üzerine yapılan ilk kuramsal çalışmalarından olan eritme potası politikası ABD'nin etnik yapısına ilişkin geliştirilen asimilasyon teorisi olarak uzun süre kamu bilincinin bir parçası olmuştur. Eritme potasıyla beklenen şey, göçmenlerin Amerikan potasında eritilerek tek bir kültürün oluşturulmasıdır, fakat bir tek Amerikan potası yerine kendi kültürlerini devam ettiren ama aynı zamanda Amerika'da yaşamaya devam eden Protestan, Katolik ve Yahudi potalarının ortaya çıktığı görülmüştür¹⁰⁶.

Etnik-esneklik teorisinin çeşitli unsurları tarafından ileri sürülen eleştiriler, asimilasyonist bakış açısını şiddetle zayıflatmıştır. Asimilasyonun bir 'ana konsept' olarak canlandırılması için Gordon, Warner ve Srole'nin daha önceki Chicago Okulu'ndaki çalışmalarından farklı çalışmaları yürütüldü. Richard Alba ve Victor Nee liderliğindeki dilsel asimilasyon girişimiyle göçmen gruplar toplumsal ana akımın içine dâhil edilmesi hedeflendi¹⁰⁷. Alba ve Nee, "yeni asimilasyon teorisi" olarak

¹⁰³ Morawska, E. (2003).. Immigrant Transnationalism and Assimilation: A Variety of Combinations and the Analytic Strategy it Suggests., içinde Christian Joppke and Ewa Morawska (eds.). *Toward Assimilation and Citizenship: Immigrants in Liberal Nation-States*, Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan, s. 133-176.

¹⁰⁴ Diferansiyel dışlama modeli çoğunlukla ulusun tanımlandığı ülkelerde kullanılmaktadır. gerekiyordu. Castles, S. ve Mark J. Miller (2008). s. 244-245.

¹⁰⁵ Milton Gordon eserinde asimilasyon kuramına ilişkin bir asimilasyon tipolojisi kullanmıştır. Yapısal asimilasyon, göçmenlerin yerli toplumun kurumlarına girme sürecini nitelendirir. Kültürel asimilasyon, göçmenlerin kendi değer, kültür ve dillerini bırakıp, yerleşilen ülkeninkileri benimsemeleridir. Kimliksel asimilasyon, davranışların ve tavırların kabulü sonucu oluşur. Kimliksel asimilasyon, davranışların kabulü sonucunda gerçekleşen asimilasyon ve yurttaşlık yoluyla gerçekleşen asimilasyondur. Bu çalışmanın asıl konusu asimilasyon olmadığı için genel kuramsal tartışmaya yer vermekle birlikte asimilasyonun bütün çeşitlerine değinilmeyecektir. Ayrıntılı için Bkz. Gordon, M. (1964). s. 71.

¹⁰⁶ Gordon, M. (1964). s. 130.

¹⁰⁷ Portes, A., ve Rumbaut, R. (2014). *Immigrant America: A Portrait*. University of California Press., s. 76-77

adlandırdığı şeyde, sivil haklar yasası ile güçlendirilmiş olanlar da dâhil olmak üzere bazı kurumların asimilasyonda önemli rol oynadığını savunarak Gordon'un teorisini revize ettiler. Bu bağlamda sunulan çözüm önerileri, asimilasyondan kültürel çoğulculuğa (*cultural pluralism*) ve son olarak çokkültürlülüğe (*multiculturalism*) uzandı¹⁰⁸.

1970'lere gelindiğinde bazı kültürlerin erime taraftarı olmadığı daha net bir şekilde anlaşıldı ve eritme potası yerine salata kâsesi (*salad bowl*)¹⁰⁹ şeklinde bir toplum inşasının çeşitli ve sürdürülebilir mümkün olduğu sonucuna varıldı. Kültürel ayrımları eritmek yerine salata kâsesinde birleştirme bir hedef haline geldi. Başka bir deyişle hem "eritme potası" modeli hem de "salata kâsesi" modeli ile asimilasyon arasında ince bir sınır vardı ve her iki model de sınırı korumak için doyurucu önlemler ihtiva etmemekteydi¹¹⁰.

20. Yüzyılın ilk yarısında Batı Avrupa'da göç alan ülkelerdeki hâkim paradigma asimilasyondur. O dönemin sosyolojik çalışmalarının neredeyse tamamı bu yaklaşımı benimsedi. Ancak bir süre sonra Chicago Okulunun asimilasyon teorilerine karşı eleştiriler arttı, asimilasyonun kendiliğinden olan bir süreç olarak görülmesi mercek altına alındı. 1960'lı ve 1970'li yıllarda asimilasyoncu fikirler, ırkçılığa karşı azınlıkların sosyal eşitlik ve kültürel tanınma gibi birtakım mücadeleleri ile sorgulanmaya başladı¹¹¹. Kuramın ideolojik bir içeriği olduğu ama göçmenlerin kültürel heterojenitesini gözardı ettiği eleştirisi getirildi. Daha çok etnik çeşitliliği

¹⁰⁸ Alba ve Nee, Avrupa göçmen gruplarının ve torunlarının tarihini yeniden gözden geçirdiklerinde Amerikan toplumuna katılmak için dillerini ve kültürünü yavaş yavaş terk ettiklerini iddia etmişlerdir. Onlara göre asimilasyon, insanlara "başka yollarla uğraşırken" gerçekleşen Amerikan ana akımına kültürel ve toplumsal asimilasyonun egemen veya "kanonik" bir yoldur. Alba, R. D. ve Victor, N. (2003). *Remaking the American Mainstream: Assimilation and the New Immigration*. Cambridge, MA: Harvard University Press., s. 12.

¹⁰⁹ Salata kâsesi modeli, kültürlerin yine bir arada yaşamasını öngörür fakat Erime Potasının aksine bu modelde kültürler ayırt edici özelliklerini muhafaza etmeye devam ederler. Bu modelin de inandırıcılığı "erime potası" modelindeki gibi ciddi kuşku barındırmaktadır. Alt-kültürlerin egemen kültürün baskılarına maruz kalmaları halinde ne gibi savunma mekanizmaları ile donatılacağı, asimile edilmekten nasıl kurtulabilecekleri gibi sorular bu modelde yanıt arayan sorulardır.

¹¹⁰ Craig C. (2007). "Social Solidarity as a Problem for Cosmopolitan Democracy, Ed; Seyla Benhabib, Ian Shapiro ve Danilo Petranovic, *Identities, Affiliations and Allegiances*, Newyork, Cambridge University Press, s. 285.

¹¹¹ Irkçılık ve ayrımcılığa karşı bu göçmen ve azınlık eylemleri, yeni yaklaşımlara imkân tanımıştır. Irk, etnisite, cinsiyet, sınıf konuları sosyolojide eleştirel okunmaya başlanmıştır. Castles, S. (2007). Twenty-First-Century Migration as a Challenge to Sociology. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 33 (3). s. 356.

onaylayan çoğulcu-çokkültürlü ve çok dilli Amerikan imajı ağırlığını koymaya başladı¹¹².

1.2.1.3. Irksal / etnik dezavantaj modeli ve bölünmüş asimilasyon modeli

Irksal / etnik dezavantaj olarak adlandırılan bu asimilasyon modeli, Nathan Glazer, Patrick Moynihan ve Alejandro Portes'in savunduğu bir model olmuştur. Bu teorisyenler ırk ve etnik çoğulculuğun dezavantaja neden olarak istihdam ve diğer fırsatlar için kurumsal engeller oluşturduğu, asimilasyonu da tamamen engelleme potansiyelini içerdiğini savunmaktadırlar¹¹³. Göçmenler, ev sahibi ülkedeki sosyoekonomik imkânları, menşei ülkelerindekilerle karşılaştırdığından, bu engelleri algılayamayabilirler. Bununla birlikte, ikinci veya üçüncü kuşaklar tarafından tam asimilasyonun amacının başlangıçta öngörüldüğünden daha zor ve daha uzun sürede gerçekleşebileceğini fark edebilirler. Bu gerçekleşmenin bazen ırk / etnik bilincin tekrar ortaya çıkması veya dâhil olmak üzere sosyal ve kültürel sonuçları olabilir. Bu modelin eleştirileri ırk / etnik engelleri aştığını ve sosyo-ekonomik hareketliliğin kanıtlarını yeterince açıklamakta başarısız olduğunu ortaya koymaktadır¹¹⁴.

Hem siyahlar hem de Avrupalı göçmenler, ırk / etnik dezavantaj perspektifleri ve bölünmüş asimilasyon modeli ile, yeni göçmen grupları, Afrika kökenli Amerikalılar biçiminde ayrımcılığa tabi olmayan beyaz olmayan azınlıklar olarak algılama eğiliminde idi. Göçmenlerin asimile ya da entegre olacaklarını, olası ve hatta kaçınılmaz gören bu teorik varsayımlar, asimilasyonun belirli aşamalar sonucunda gerçekleşeceğini ortaya koymuştur¹¹⁵. Bu asimilasyoncu modeller göç alan çok gelişmiş ülkelerin neredeyse hepsinde kullanılmıştır.

¹¹² Gordon, M. (1964). s. 85.

¹¹³ Glazer ve Moynihan'ın 1963'te yeni göç dalgası öncesinde yayınlanan "Erime Potası'nın Ötesinde" eserinde etnisitenin ekonomik hareketliliği sağlamak için kaynak oluşturabileceğini de savunulmaktaydı. Glazer, N. ve Moynihan, D. P. (1963). *Beyond the Melting Pot: The Negroes, Puerto Ricans, Jews, Italians, and Irish of New York City*. Cambridge, MA: MIT Press

¹¹⁴ Alejandro, P. ve Zhou, M. (1993). "The New Second Generation: Segmented Assimilation and Its Variants." *The Annals of the American Academy of Political and Social Science* 530. s. 81; Alejandro, P., Fernández-Kelly, P., Haller., W. (2005). "Segmented Assimilation On The Ground: The New Second Generation In Early Adulthood." *Ethnic and Racial Studies* 28, s. 1019.

¹¹⁵ Bloemraad, I., Korteweg, A., Yurdakul, G. (2008). Citizenship and Immigration: Multiculturalism, Assimilation, and Challenges to the Nation-State. *Annual Review of Sociology*, Vol. 34, s. 162.

1.2.1.4. Asimilasyon teorilerine yönelik eleştiriler

İlk kez 1920'lerde ortaya konan asimilasyon teorileri, 1960'lardan bugüne kadar geçen süreçte eleştirilere maruz kalmıştır. 1960'lara kadar, asimilasyonun doğasının sorgulanmaya başlanması sözkonusu değildi ve 1970'lere dek ana sosyolojik model olarak hizmet etti. Göç eden nüfus kültürel farklılıklar ortaya çıkardığında asimilasyon asli ve kaçınılmaz bir sonuçtu¹¹⁶. 20. yüzyıldan önce tüm göçmenlerin yeni çevrelerinde asimile olacağı düşünülüyordu. Süreç yaklaşık iki ya da üç nesil alacak ve dolayısıyla yeni gelen göçmenler ile onların çocukları ve ev sahibi toplum arasında bir ayrım kalmayacaktı. Oysa göçmenlerle ev sahibi toplum arasındaki farkın uzun süre ortadan kalkmadığı ampirik olarak gözlemlendiğinde akademik dünyada, toplumda ve dahi siyaset sahnesinde 1960'lardan sonra asimilasyon sorgulanmaya başlandı. Bununla birlikte 20. yüzyılın başında milliyetçiliğin yükselmesiyle Avrupa, kültürel açıdan homojen uluslar yaratmak için asimilasyon politikasını kültürel baskı ve şiddet kullanarak azınlıkları çoğunluğa uymaya zorlamak için araçsallaştırdı. Bu süreçte asimilasyon, etnosentrizm, kültürel baskılama ile ilişkilendirildi. II. Dünya Savaşı'ndan sonra faşizmle azınlıkların bastırılması ve sınır dışı edilmesine tepki olarak, insan haklarının önemi arttı ve asimilasyon tabu konsepti haline geldi¹¹⁷.

Yukarıda verilen klasik, ırksal / etnik dezavantaj ve bölünmüş asimilasyon teorileri, geçmişleri ve çağdaş deneyimleri, Latin Amerika ve Asya'dan gelen göçmenlere baskı uygulayan ırk / etnik ilişkilerin siyah-beyaz modelleri bağlamında inşa edildi. Bu bağlamda asimilasyon teorileri monokültürel çevrede otomatik ve kalıcı emilim, temelci varsayımları nedeniyle eleştirildi¹¹⁸. Birçok toplumda etnik farklılıkların zorla gizlenmesi, pratikte vurgulanmamaları bağlamında sosyal ve

¹¹⁶ Schmitter, H. B. (2000). 'The Sociology of Immigration: From Assimilation to Segmented Integration, from the American Experience to the Global Arena', in C. Brettell and J. Hollifield (eds) *Migration Theory: Talking Across Disciplines*, New York, Routledge, s. 77.

¹¹⁷ Asimilasyon ve entegrasyon kavramları tartışmasında asimilasyon kelimesini pragmatik olarak hiçbir devlet kullanmamaktadır. Tek yönlü, baskılayıcı konsepti bağlamında literatürde tepki gösterilen bir kelime haline gelmiştir. Brubaker, Rogers 2001: The Return of Assimilation. Changing Perspectives on Immigration and its Sequels in France, Germany and the United States, *Ethnic and Racial Studies*, 24, 2001, Vol. 4., s.531.

¹¹⁸ Bosswick, W. ve Heckmann, F. (2006). 'Integration of migrants: Contribution of local and regional authorities'. European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_files/pubdocs/2006/22/en/1/ef0622en.pdf, s.5-6.

politik asimilasyon ile göçmenlerin belirli bir düzene uyabilmeleri için kamusal alana, var olan homojen kültür ve değerler kümesiyle birleştirilmiş toplumsal düzene tek taraflı uyumu beklendi¹¹⁹. Eşitlik olmaksızın göçmenlerin uyumu için güçlü bir politika olarak “asimilasyon” olarak görüldü. Demokratik toplumlar birçok farklı yaşam tarzı ve sürekli değişen kurumsal süreçler içerdiği, asimile edilecek hiçbir monolitik kültür veya toplumsal düzen olmadığı için eleştirilere maruz kaldı¹²⁰.

İlk olarak, akademisyenler ve araştırmacılar asimilasyonu kendi başına bir süreç olarak sorgulamaya başladılar ve teori içindeki varsayımları eleştirdiler. Asimilasyonun ölçülmesi için göçmenlerin sosyo-ekonomik statüsünün evrimi, mekânsal yoğunlaşması, dil asimilasyonu ve evlilikler¹²¹ hakkında yaptıkları çalışmalarda asimilasyonun zor ve imkânsız¹²² karakteri ve usulü hakkında agnostik ve yararı konusunda ise mütereddit olmaya başladılar. Asimilasyoncu yaklaşımlar, amaçlarının eşitliği sağlamak olduğunu iddia etseler de arzulanan yeni bir kültür, dil ve değerler bütününe kazanılmasından ziyade göçmenlerin sahip olduğu kültürel mirasın yok olmasını barındıran bir süreci arzulanması bakımından akademisyenler ve araştırmacılar tarafından eleştirildi.

Asimilasyon teorilerine yönelik ikinci eleştiri, 21. yüzyılın başında geliştirilen ulus-devletin istikrar ve bağlılık talebi ile kendi farklılık ve çeşitliliğini sürdürmek isteyen göçmenlerin demokratik taleplerinin reddedilmesi idi. Asimilasyon teorileri demokrasi kuramları açısından ele alındığında, topluluklar arası asimetri ve belli bir dikey hiyerarşinin hâkim olduğu bir yaklaşımı ile göçmenleri bu çerçevede hiyerarşinin daha alt bir noktasında konumlandırmakta idi. Bu kapsamda klasik asimilasyoncu model Anglo-Uygunluk modeli olarak, anti-demokratik olduğu için

¹¹⁹ Spencer, S. and A. Rudiger. (2003) Social Integration of Immigrants and Ethnic Minorities, Policies to Combat Discrimination, OECD and European Commission. <http://www.oecd.org/els/mig/15516956.pdf>, date accessed 1 December 2012.s. 7

¹²⁰ Rudiger, A. and Spencer, S. (2004) 'Meeting the challenge: equality, diversity and cohesion in the European Union', paper presented to the Joint European Commission/OECD conference on the economic effects and social aspects of migration, www.ippr.org.uk/research/files/team19/project22/integration.doc

¹²¹ Bu faktörleri inceleyerek akademisyenler ve araştırmacılar bazı bireylerde veya gruplarda asimilasyonun evrimini ve ilerleyişini gözlemleyebileceğine inanmakta idiler. Waters, M. C. ve Jimenez, T. R. (2005). Assessing immigrant assimilation: New empirical and theoretical challenges, *Annual Review of Sociology* 31: s. 107-111.

¹²² Boswell, C. (2003). *European Migration Policies in Flux. Changing Patterns of Inclusion and Exclusion*, The Royal Institute of International Affairs, Blackwell, s. 76.

anakronik olduğu kanaatine varıldı. Bu açıdan asimilasyon, çoğunluğun tahakkümünün kurumsal hale gelmiş ve hukukileşmiş formu olduğu için eleştirildi.

Üçüncü eleştiri, ulus-devlet ölçeğinde tespit edilen asimilasyon teorisinin, ulus-ötesi alanda da ele alınması gereken bir konu olduğu üzerine idi¹²³. Bu eleştiri asimilasyon kavramının siyaseten reddedilmesine neden olan asıl yönü yeni bir kültür, dil ve değerler bütünü kazanılması değil, bu kazanım sırasında kişilerin kendilerinin ya da ailelerinin var olan kimliğin ve kültürel mirasın yok olmasını içeren bir süreç olarak görüldüğü için eleştirildi¹²⁴. Asimilasyon stratejisini uygulayan politikalar, göçmenlerin ulus-ötesi kültürel geçmişlerini unutup ev sahibi toplumun egemen kültürüne ayak uydurarak asimile oldukları homojen bir toplum yaratmayı arzuladı¹²⁵. Aşırı derecede statik ve göçmenlerin özümseyebileceği homojen bir ev sahibi toplum olduğu yönündeki açık varsayımına aşırı derecede bağımlı olduğu için, olumsuz sonuçlar doğurdu. Bireysel bir modele dayanarak, ailenin toplumsal hayattaki önemini göz ardı etti. Uyguladığı baskı nedeni ikiyüzlü bireyler yaratarak göçmenlerin toplumdaki ve aile içerisindeki sosyal, psikolojik, fiziksel davranışlarının farklılaşmasına neden oldu¹²⁶. Göçmen topluluklarının kültürlerini ve dillerini gözardı eden ve dolayısıyla çeşitlilik ve özgür seçimin demokratik ilkeleriyle çelişen ayrımcı yaklaşımı nedeniyle kültürel izolasyon, ayrımcılık ve paralel toplumlara neden olduğu için başarısız oldu.

Asimilasyon uygulamalarına karşılık kültürel çoğulculukla ilgili açıklamalar yapan sosyal bilimcilerle çokkültürlülük teorilerine geçişi sağlayan bir çeşit köprü

¹²³ Scott, S. ve Cartledge, K. H. (2009). Migrant Assimilation in Europe: A Transnational Family Affairs. *International Migration Review*, 43 (1). s. 63.

¹²⁴ Bugün göçün ulus-devlet sistemi içerisinde meydana geldiğini, insanların bir ulus-devletten diğerine göç ettiğini, göçmenlerin kendi kimliklerini korumada kararsız olmadıkları kabul edilmektedir. Teknoloji ve ulaşım alanlarındaki gelişmelerle insanların kendi akrabaları ile ilişki içinde olmaları ve kendi ülkelerindeki her şeyi gözlemlemeleri göçmenlerin hâlâ bir şekilde kendilerini ülkelere ait hissetmelerini sağlar ve asimile olmalarına engel olur. Ayrıca çoğu göçmen geri dönme umudu veya fikrine sahiptir. Bu sebeple göçmenler kendi kimlik ve kültürlerini devam ettirmeye önem verirler. Çalıştıkları ve yaşamlarını sürdürdükleri ülkenin temel toplumuna asimile olmak bir yana entegre olmakta dahi belli sorunlar yaşarlar. Yeni asimilasyon teorisini öne sürülenler ise bu sorunu, göçmenlerin iş piyasasında ve fırsatları yakalama konusunda karşılaştığı engelleri ve ayrımcılığı önleyen haklar bağlamında aşmaya çalışır. Alba, Richard D. and Nee, Victor. (2003).

¹²⁵ Martikainen, T. (2005). Religion, immigrants and integration. AMID working paper series 43/2005. Åbo Akademi University, Finland. s. 3-5.

¹²⁶ Fadhlullah, M. (2000). *Place of emigration challenges between traditional and contemporary*. Lebanon, Beirut: Al Malak House for Publishing, s. 30-31.

görevi gören bir söylem ortaya çıkmaya başladı¹²⁷. Bu süreçte entegrasyon teorileri, asimilasyon teorilerinin eksiklerine cevap niteliğinde ve toplumda yeni bir özümseme ya da birleştirme rolü üstelenici bir pozisyonda ortaya çıktı asimilasyon teorileri yerini entegrasyon teorilerine bıraktı. Yerel halkın sosyal entegrasyonu ile göçmenlerin entegrasyonu giderek normatif bir zemin haline gelmekte, entegrasyon konsepti asimilasyona karşı çokkültürlülüğü destekleyen, toplumsal düzenin korunması için çoğunluk ve göçmenler arasındaki etkileşimin yönetilmesi olarak öne çıktı¹²⁸. Bazı ülkelerde kademeli ayrımcılıkla başlayıp, asimilasyonculuğa evrilen, sonra aşamalı olarak entegrasyona ve çokkültürlü modellere geçen süreçler yaşanmaya başladı.

1.2.2. Göçmen Uyumuna Çokkültürlü Yaklaşım

Siyasi, sosyal ve kültürel kimliklerin kamusal alanda temsiline dair mücadeleler ile çokkültürlülük tartışmaları, 20. yüzyılın başından bu yana sürekli gündemdeki yerine korumaktadır. Göçmen topluluklar sivil alanın yanı sıra kamusal alanda kendi kültürel sembolleri ve değerleriyle eşit vatandaşlar olarak var olmayı istedikleri için çokkültürlülük, geniş çaplı göç sebebiyle gelişmiş ülkelerde siyasetin temel bir meselesi haline dönüşmüştür.

Klasik göçmen ülkelerinde, asimilasyonla başlayan göçü çözmeye ve anlamaya yönelik çalışmalar, göçmenlerin kültürel farklılıklarından vazgeçmeyeceklerinin anlaşılmasıyla birlikte yerini çokkültürlülükle ilgili çalışmalara bıraktı¹²⁹. Asimilasyon teorileri, göçmenlerin kendi istekleriyle başka bir ülkeye göç ettiklerinden dolayı bazı özelliklerinden taviz verebileceklerini öngörmekte iken; çokkültürlülük ise farklılıkların sistem içinde kendi özellikleriyle var olabilmelerini kabul etti. Diğer diferansiyel uygulamaların ve asimilasyon politikalarının reddi ve iflası nedeniyle çok ırklı ve kültürlü toplumlar için çokkültürlü yaklaşım alternatif bir

¹²⁷ Şan, M. K. ve Haşlak, İ. (2012). Asimilasyon ile Çokkültürlülük Arasında Amerikan Anaakımını Yeniden Düşünmek, *Akademik İncelemeler Dergisi (Journal of Academic Inquiries)* C:7, S:1, s. 46.

¹²⁸ Favell, A. (1998). s. 2, 4.

¹²⁹ Bloch, A. (2002). The migration and settlement of refugees in Britain Goldsmiths College, University of London. Palgrave.

model olarak ortaya çıktı. Çokkültürlülük, göç alan ülkelerin sorunlarının çoğunun çözümü olarak kültürel çeşitliliğin tanınmasını gördü¹³⁰.

Çokkültürlülük Avrupa dışından gelen yoğun göç dalgaları sonucu 1960'lardan itibaren Batı ülkelerinde¹³¹ göçmenlerin getirdikleri kültürel çeşitliliğinin kamusal, hukuk, siyaset ve ulusal kimlik gibi alanlarda yansıtılmasını savundu¹³². Ana akım toplumun ve farklı azınlıkların kültürel çeşitliliğinin hoşgörüsüyle onaylanmasını ve korunmasını içeren göçmen entegrasyon modelini temsil etti¹³³. Çokkültürlü yaklaşım, göçmenlerin çeşitli kültürel özelliklerini ev sahibi topluluğa entegre ederken geleneksel kültürlerini ve yaşam biçimlerini koruma ve geliştirme şeklinde tanımlandı¹³⁴. Çokkültürlülük bu bağlamda bir toplumda çeşitli grupların varlığını, değerlerini, sosyo-kültürel farklılıklarını ve katkılarını kabul eden ve saygı duyan inanç ve davranış sistemidir¹³⁵. Çokkültürlülük politikaları eğitim, ana dillerini konuşma, dini inançlarını uygulama, kültürel kıyafetlerini kullanma, sivil özgürlükler gibi çeşitlilik arzeden konuları kapsayan geniş bir yelpazede¹³⁶ toplumdaki herkesi

¹³⁰ Castles, S. (1998). Review Article, *Journal of Intercultural Studies*, 19:1, ss. 105-113 , Baübock, R., Heller, A., and Zolberg, R (1996): *The Challenge of Diversity: Integration and Pluralism in Societies of Immigration*, USA: Ashgate, Alderhost.

¹³¹ Çokkültürlülüğün, göçmenlerin kendi dillerini, kültürlerini, dinlerini, kimliklerini ve tarihlerini korumaları ve geliştirmelerine olanak tanınmasını sağlayan bir sistem olduğunu artık günümüzde Merkel ve Cameron gibi başbakanların da savunduğu yadsınamaz. Ancak bugün birçok devletin çokkültürlülük politikalarından geri adım atarak neo-asimilasyonist politikalara yöneldikleri görülmektedir. Şu anda Avrupa özelinde çokkültürlülük Merkel'in de ifade ettiği iflas etmiş ve tali bir tartışmadır. Almanya göçmenlere misafir işçiler olarak bakmış ancak zamanla göç ülkesi olmadığı iddiasından uzaklaşmak zorunda kalmıştır. Ancak yine de göçe yaklaşımında çokkültürlü bir politikaya yanaşmamaktadır.

¹³² Hollanda ve Danimarka özellikle Müslümanlarla bazında çokkültürlülük politikasından uzaklaşmaktadır. Fransa ise göçe yaklaşımında asimilasyonu tercih etse de zamanla seçmeli göç politikasına yönelmiş yine de Cumhuriyetçi anlayış nedeniyle kamu alanlarında farklılığa izin vermemektedir. Modood, T. (2013). *Multiculturalism*, Cambridge: Polity., ss. 1-3.

¹³³ Zincone, G. ve Caponio, T. (2005). The multilevel governance of migration: State of the art report Cluster C9'. *International Migration, Integration and Social Cohesion*, Working paper, presented at 1st IMISCOE general conference in Coimbra, 3-4 December 2004.

¹³⁴ Fuchs, L. H. (1993). "An Agenda for Tomorrow: Immigration Policy and Ethnic Policies". *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Vol. 530, Interminority Affairs in the U. S.: Pluralism at the Crossroads (Nov., 1993). s. 175.

¹³⁵ Caleb, R. (1997). *Toward a definition of multiculturalism*, Rosado Consulting for change in human systems., Change in Human Systems.

¹³⁶ "Çokkültürlü" ve "çok kültürlülük" kavramlarının farklı referans aralığında olduğu tartışılmaktadır. "Çok kültürlülük", kültürel çeşitliliğin gıda, kıyafet, müzik ve yaşam biçimlerinin çeşitliliği bir rezonans gösteriyor buna karşın" çok kültürlülük "bizi çeşitliliğin toplumsal ve kolektif boyutları yoluyla düşünmeye zorlar. Bkz. Watson, C. V. (2000). *Concepts in the Social Sciences Multiculturalism*, Open University Press, Buckingham Philedelphia, s. 106-107.

eşit vatandaşlar olarak kabul ederek yüksek düzeyde siyasi ve kültürel özerklik sağlamaktadır.

1970'lerle birlikte göçmen grupların da baskısıyla asimilasyon modeli terk edilerek yerini çokkültürlülük politikalarına bırakıldı ve her kültürün kendi yaşam pratiğini yaşatmasına kısmi olarak da olsa bazı ülkelerde izin verildi¹³⁷. Çokkültürlülük düşüncesi ile "klasik göç ülkeleri" olarak büyük göçmen nüfusa sahip tarihsel bir göç deneyimi olan yerli halkların ve göçmenlerin kültürel farklılıklarını teşvik eden Kanada ve Avustralya, monokültürel yaklaşımından vazgeçtiler. Kanada'da Quebec¹³⁸, İspanya'da Katalanya ve Belçika'da Flaman Bölgelerinde güçlenen ayrılıkçı hareketler, Batı'nın etnik çeşitliliğin getirdiği sorunlara çözüm bulamadığını ortaya koydu Sonrasında bu durum ABD, Büyük Britanya ve Yeni Zelanda'ya yayılmıştır. İngiltere¹³⁹, ABD, Hollanda, Portekiz ve İsveç ılımlı; Almanya, Fransa, Avusturya, İspanya, Yunanistan ve İsviçre ise zayıf politikalar uyguladı. Avustralya ve İsveç'te devlet azınlık hakları ve korunması için çalıştı. "Klasik göç ülkeleri" olarak adlandırılan ülkelerde bu siyasi doktrinin en önemli iki prensibi "kültürel farklılıkların tanınarak kabul edilmeleri" ve "toplumsal eşitlik ve katılım" şeklinde idi¹⁴⁰. 1980'lerle birlikte değişen siyasi ortam ve buna bağlı olarak

¹³⁷ Bu yaşam pratikleri dinlerini yaşamalarına, kendi dillerini konuşmalarına, belli ritüelleri yaşatmalarına, giyim, beslenme tarzlarını uygulamalarına yasalarca izin verilmesi anlamına gelmektedir. Multiculturalism (2005). Encyclopedia Britannica. <http://www.britannica.com/wwwinfo/index.php?title=Multiculturalism>

¹³⁸ Kanada çokkültürlülüğü resmi politika olarak 1970'lerde kabul edip, farklı kültürlere diğer ülkelere göre daha açık davransa da 1990'lardan sonra bu vurguyu azaltmaya başlamıştır. Quebec'in yanısıra diğer etnik grupların artan bir iddiası ile Kanada örneğinde, çok kültürlülük artan ayrılıkçı harekete resmi hükümet cevabı olarak geliştirildi. Ulusun iki dilli ve çok kültürlü özelliği; vurguladı. Avustralya 1950'li yıllarda asimilasyon politikasıyla göçmenleri Anglo- Avustralyalı gibi yaşamaya teşvik etmiştir 1970'lerden sonra Avustralya'da çokkültürlülüğe doğru adımlar atılmaya başlanmıştır. 1990'larla birlikte yasadışı göçmenlerin artması ve siyasi partilerin etkisiyle çokkültürlülük politikaları gündeme geldi, 1990'ların sonunda Avustralya'da mülteci ve aile birleşmelerine yönelik geleneksel açık kapı politikası terk edilmeye başlanmıştır. Heisler, S. B. ve College, G. (1999). The Future of Immigrant Incorporation: Which Models? Which Concepts? İçinde, Migration and Social Cohesion (ed.) by Vertovec, S. Massachusetts: Edward Elgar Publishing. s. 127.

¹³⁹ Asimilasyon, İngiltere'de Thatcher'ın 1980 hükümetiyle ilişkili olan, İkinci Dünya Savaşı sonrası küresel bir projeydi. On yıl sonra, Tony Blair'in Yeni İşçi Partisi hükümeti, bu asimilasyonist fikirleri inşa etti ve 1960'lardan bu yana İşçi Partisinin resmi politikası olarak sürdürdüğü çokkültürlülüğün toplumsal entegrasyonunu destekleyerek çokkültürlülük politikasından uzaklaştı. Bunu yaparken Blair hükümeti, çokkültürlülük politikalarının çok ileri gittiğini iddia etti. Doytcheva, M. (2009). *Çokkültürlülük*, çev. Tuba Akıncılar Onmuş, İstanbul, İletişim yayınları, s. 78.

¹⁴⁰ Vasta, E. (2007). "Accommodating Diversity: why Current Critiques of Multiculturalism Miss the Point", Centre on Migration, Policy and Society Working Paper No. 53, University of Oxford, 2007

göçmen ve mülteci akınlarıyla Batı'da siyaset felsefecileri çokkültürlülük üzerine¹⁴¹ vatandaşlık ve kolektif kimlik tanımlamalarının yeniden tartışmaya başladı.

Toplumsal dahil etme aracı olarak çokkültürlülük, nüfusun kültürel ve dini grupları, dilleri ve etnik kökeni çeşitliliği içinde temsil edilmektedir. Çokkültürlü toplum ile tek uluslu toplumun birbirinden farklı olduğu anlatılsa da aslında tek uluslu olduğu kabulüne dayanan fakat değişik kültürlerden oluşan toplumlar çokkültürlü olarak nitelendirilmektedirler¹⁴². Doğu'da Osmanlı İmparatorluğu bu durumun en çarpıcı örneğidir. Salt hoşgörü ile bütün dinlerin ve azınlıkların birlikte yaşamalarını sağlamamıştır, aynı zamanda çoklu sistem yönetimi yargı ve yasama yetkileri verilmiştir. Bu dönemde yaşayan Hristiyan ve Yahudi kesimlere karşı birlikte yaşama kültürü ve dini hoşgörü Batı Avrupa'da görülenden daha üstündür¹⁴³. Çeşitli kültürlerin birlikte olduğu Osmanlı İmparatorluğu gibi toplumlarda egemen toplumun göçmen grupları kabullenme, adalet ve eşitlik ile¹⁴⁴ kültürel kategorilerin şahsi yapılandırmalarını kurmasına müsaade etmesiyle sağlanmıştır¹⁴⁵. Çokkültürlülük etnik veya dinsel azınlıkların kendi arzularının bir kısmını yerine getirmek için politik bir sistemin parçası haline geldiği eşit derecede farklı olma özgürlüğü ve fırsatını kapsamaktadır¹⁴⁶. Çokkültürlülük siyasetinde önemli husus, kültürel hüviyetin muhafaza edilmesidir. Azınlık gruplar kültürleri yaşadıkları toplumda yok sayıldığında egemen topluma uzak kalacak ve bu durum dışlanmaya ve daha sonra çatışmalara sebep olacaktır.

Çokkültürlülük aynı zamanda azınlık toplulukların kültürel kimliklerin korunması, tanınması, çeşitliliğin takdir edilmesi, göçmenlerin entegrasyonu, millet inşası, ekonomik verimlilik, haklarının teyidi, sosyal adalete ulaşma, toplumsal

¹⁴¹ Kymlicka'ya göre devletin bütün dinleri koruyup kollaması ve bu dinlere mensup kişilerin birlikte yaşamaları, aynı zamanda her bir grubun kendi üyelerini yasalar ile sınırlamaları mümkündür. Kymlicka, W. (2004). *Çağdaş Siyaset Felsefesine Giriş*, Çev. Ebru Kılıç, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniv. Yay. s. 466.

¹⁴² Uluslu devlet koloni sonrasında veya istekli olarak birçok devletin dayanışma amacıyla bir birlik devleti içerisinde birleşmesidir ve çokkültürlü toplum göç ile aynı devlet içerisinde buluşan birçok etni ve kültürden gelen toplumlardır. Yasal statü ve istekli geldikleri ve yaşadıkları toplumda egemenliğe göz dikmedikleri için bu iki hususu birbirinden ayırmak önemlidir. Kymlicka, W. (1998). s. 47.

¹⁴³ Modood, T. (2013). s. 5.

¹⁴⁴ Canatan, K. (1995). *Avrupa'da Müslüman Azınlıklar*, İstanbul: İnsan Yayınları, s. 189.

¹⁴⁵ Çokkültürlülük farklı gruplar ve göçmenlerin oturma izni olanların siyasi katkıda bulunmaları, kurumlarda statü sahipleri olmaları, programların göçmenlerin inanç dolayısıyla bayramları ile bağdaşmasına, çift lisan ve ana dil öğretimi ile varsayılmaktadır. Faist, T. (2003). s. 345, 367.

¹⁴⁶ Habermas, J. (2002). *Öteki Olmak, Ötekiyle Yaşamak*, (Çev. İlkur Aka). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. s. 26.

bütünleşme, kanun önünde kökenine bakılmaksızın eşitliği vurgular. Bu anlamda, çokkültürlülük, tüm vatandaşların kendi kimliklerini ve mirasını koruyabilmelerini ve aynı zamanda ev sahibi ülkeye ait olma hissine sahip olmalarını sağlar. Aslında, çokkültürlülükte yalnızca azınlıklar değil, daha küçük göçmen grupların da egemen toplumda tanınma ve temsil içeren ekonomik ve siyasi katılıma erişme imkânına sahiptir¹⁴⁷. Çokkültürlülük politikaları ile nesiller sonrasında göçmen gruplar değişime maruz kalsa da hiçbir zaman tam anlamıyla ana kültürlerini unutulmamasını sağlar. Çokkültürlülüğün nihai amacı, ev sahibi ülkenin yasalarına ve kurumlarına saygı gösterirken göçmen grupların da haklarına saygı gösteren eşitsizlik, sömürme, ırkçılık ve adaletsizlikten arındırılmış yeni bir toplum inşasıdır¹⁴⁸.

1.2.2.1. Çokkültürlülük teorileri

Çokkültürlülüğe muhafazakâr açıdan bakan kuramcılar bir toplumdaki farklı grupların tanınmalarının ve varlıklarını sürdürmelerine olanak sağlayacak anlayışın gelişiminde grup kimliği ve haklarını öne çıkarmaktadırlar. Toplulukçu (*communitarian*) düşünürlerden Charles Taylor'a göre herkese kendi kimliğini geliştirebilmesi için eşit haklar verildiği¹⁴⁹ çoğulcu model 'tanınma politikası'dır¹⁵⁰. Taylor'a göre farklılıkları görmezden gelme bir ayrımcılık politikasıdır. Bir çoğulculuk¹⁵¹ modeli olarak çokkültürlülük için Taylor gibi toplulukçu düşünürler,

¹⁴⁷ Parekh, B. (2002). *Çokkültürlülüğü Yeniden Düşünmek: Kültürel Çeşitlilik ve Siyasi Teori*, Ankara: Phoenix, s. 270,306.

¹⁴⁸ Kymlicka, W. (2001). *Politics in the vernacular: Nationalism, Multiculturalism and Citizenship*. Oxford: Oxford University Press., s. 119.

¹⁴⁹ "Tanınma" olgusunun önemini belirten Charles Taylor bunun kimlik ile ilişkisinin önemli olduğuna dikkat çeker. Tanınmanın, kişinin kim olduğunu anlama ve insan olmanın temel tanımlayıcı karakteristiği olduğunu tanıma olgusunun ancak demokratik toplumlarda gerçekleşebileceğini ve bu sayede hiyerarşik toplum yapısının çözüleceğini söyler. Taylor, C. (1994). *The Politics of Recognition*, içinde. Gutmann, A. (ed.). *Multiculturalism*, Princeton, New Jersey: Princeton University Press., s. 27.

¹⁵⁰ Tanınma Siyaseti; kültürel baskınlık (bir başka kültürle ilgili yorum biçimlerine tabi tutulmak). kişinin yetkili makamların iletişim pratiklerinde görünmez kılınması ve saygısızlık görmesi, kamusal temsil süreçlerinde ya da gündelik ilişkilerde aşağılanma dahil toplumsal temsil, yorum ve iletişim biçimlerine kök salmış kültürel adaletsizliklere yoğunlaşır. Çözüm, ya grupların saygı gösterilmeyen kimliklerini ve kültürel özelliklerini yeniden değerlendirmeye yönelik simgesel bir değişim veya kültürel çeşitliliğin olumlu bir biçimde yeniden değerlendirilmesidir. Tanınma siyasetinin amacı, grup farklılıklarını kabul ettirmektir. Hedef, kendilerini saygıya değer gören, etki sahibi kılan statü gruplarıdır. Kymlicka, W. (2004). s. 461.

¹⁵¹ Çoğulculuk ile çokkültürlülük esasen benzer kavramlardır. Çoğulculuk, farklı toplumlardaki toplumsal bütünleşmeyi ve farklı kültürel kimlikleri (bazen de bu gruplar arasında önemli kültürel benzerlikler bulunduğu için çeşitli etnik kimlikleri) içerir. Çoğulculuk, farklı grupların uyumlu ilişkiler içinde birlikte yaşayabileceğini belirten teoridir. Çoğulculuk, farklı insanlara bir toplumda birlikte

farklılıkların tanınma politikası ve bu sürecin diyalog şeklinde formüle edilmesi konusunu vurgularlar.

Çokkültürlülüğe liberal açıdan bakan kuramcılar genel olarak, farklı kültürlerin farklılıklarıyla birlikte yaşamasını savunma temelinde birleşmektedirler. Liberalizm içerisinde de çokkültürlülüğe dair farklı yaklaşımlar mevcuttur. Liberaller teorisyenler çokkültürlülüğün liberal bir değer olarak liberalizmin neresinde yer alması gerektiğine dair kendi içlerinde tartışmışlardır¹⁵². Liberal yaklaşımı savunanlar, kendi içlerinde Chandran Kukathas'ın savunduğu klasik liberal kanat ile Kymlicka'nın savunduğu eşitlikçi liberal kanat olarak ikili bir ayrımla ele alınabilir. Kukathas gibi klasik liberaller devletin farklılıklara karşı, hatta liberal olmayan değerlere bile hoşgörü göstererek nötr pozisyonda kalmasını savunmaktadırlar¹⁵³. Kukathas, kültürel haklar diye bir şey olmadığını, çokkültürlülüğün bireysel haklar kapsamında ele alınmasını, devletin gruplara hiçbir şekilde müdahale etmemesini savunur. Devletin burada tek yapması gereken grubun üyelerine dilediklerinde gruptan çıkma hakkı vermesi veya bu hakkı güvence altına almasıdır. Bu durumda

yaşamının nasıl iyi olduğunu göstermekten oluşur. Cooper Davina (2004). *Challenging Diversity: Rethinking Equality and the Value of Difference*, UK: Cambridge University Press. Bu çalışmada çokkültürlülük hem çoğunluk hem de çoğulculuk için kullanılan bir girişim olarak anlaşılmaktadır.

¹⁵² Bu tartışmaların en önemlisi 1992 yılında "Political Theory" dergisinde Kanadalı liberal siyaset bilimci Will Kymlicka ile Avusturalyalı liberal siyaset bilimci Chandran Kukathas arasında geçendir. Her iki yazar da kültürün önemini kabul etmekte ve ona liberal siyaset içerisinde yer aramaktadırlar. Tartışmanın nedeni ise liberalizmdeki özerklik / hoşgörü karşıtlığına dayanmaktadır. Ana hatlarıyla klasik liberaller; çokkültürlü kimlik siyasetini, liberal eşitliğe tehdit olarak görürler ve devletin grup haklarına yönelik vurgularının gereksiz olduğunu savunurlar. Çokkültürcü politikaların liberal değerlerle çeliştiğini öne sürerek grup haklarına karşı çıkarlar. Devletin rolünün bu tarz haklarla genişlemesini sakıncalı bulan klasik liberaller, herkesin kendi iyi yaşam yolunu seçmede özgür olmasından ötürü farklılıklara yani çokkültürlülüğe olumlu yaklaşırlar. Hatta liberal olmayan değerlere bile hoşgörü gösterilmesini savunurlar. Buna karşılık eşitlikçi/modern liberaller, özünde farklı gruplara farklı davranmaya olumlu yaklaşırlar ve çokkültürlü politikaları desteklerler. Grup haklarını tanırlar ve grupların ihtiyaçlarına cevap vermeyen yaklaşımların eşitlikçi olamayacağını ifade ederler. Azınlıkların kendi kültürlerini devam ettirmeleri için onların farklı olarak tanınması gerektiğini savunurlar. Devletin farklılıkların yönetilmesine tarafsız kalmayarak çokkültürcü politikalarla hareket etmesini gerekli görürler. Modern liberaller güçlü çokkültürlülük politikalarını destelerken liberteryenler zayıf çokkültürlülük politikalarını, desteklemektedir. Bkz. Erdoğan, M. (2006) *Aydınlanma, Modernlik ve Liberalizm*, Ankara, Orion Yayınları, 2006, s. 207-214.

¹⁵³ Kukathas, C. (2003) *The Liberal Archipelago: A Theory of Diversity and Freedom*, New York, Oxford university Press, s. 213.

gruptan ayrılmaya karar verenleri dışarıda bekleyen bir liberal toplum olmalıdır¹⁵⁴. Çokkültürlülük yerine radikal hoşgörü (radical tolerance) önerir¹⁵⁵.

Kymlicka gibi liberaller ise devletin farklılıklara karşı aktif müdahalesini savunmaktadır. Kymlicka için çokkültürlülük, liberal değerlerce desteklenen, azınlık gruplarının liberal haklarını kullanmalarını ya da kaynaklardan adil pay almalarını sağlayan bir politikadır¹⁵⁶. Kymlicka azınlık gruplarının ve göç etmiş topluluğun ev sahibi devletle ilişkisini ayırt ederek çokkültürlü bir politikanın eşitlikçi ve adil bir düzlemde yer edinebileceğini savunur. Fakat çokkültürlülük içinde belli grupların aldığı kararlara tüm gruba mensup bireyler uymak zorunda kalmaktadır. Kymlicka'nın çokkültürlü toplumu iki kalıp içinde ele alınabilir. Bunlardan ilki ev sahibi toplum içinde yaşayan azınlık grubu iken, diğeri ise o topluma belli nedenlerden ötürü sadece göç etmiş olan topluluktur. Göçmen topluluk ayrı ve özyönetimli bir ulus olma peşinde değilken azınlık grubu ise özerklik talebinde bulunur¹⁵⁷. Kymlicka'nın düşüncelerine göre çokkültürlülük kuramları her iki tarafı da muhafaza etmekte ve tahakkümü önlemektedir¹⁵⁸. Kendi kimliklerinin tanınması için azınlık grupları ve göçmen grupların kültürel miraslarının korunması bağlamında çokkültürlülük herhangi bir grubun lehine sonuç vermez. Kültürel biçimler, uygulamalar ya da yaşam biçimi ile tanımlanan bu gruplar seçim yerine atılma ile de sonuçlanabilir. Göçmen toplulukların ve azınlık gruplarının ev sahibi toplum ile eşit

¹⁵⁴ Kukathas'a göre çokkültürlülük etnik çeşitliliğe yanıt veren belirli bir yolu ifade eder. Çokkültürlülük, erime potası (melting pot) ve asimilasyonu baskın kültürün azınlıkların yerini alma ihtimalinden dolayı reddeder, yerine "salata kâsesi" (salad bowl) veya "harikulade mozaik" (glorious mosaic) metaforlarında kendini gösteren toplumun her bir etnik ve ırksal unsurunun ayırt edici özellikleriyle var olabileceği düzeni öngörür"Kukathas, C.(2008) ; "Nationalism and Multiculturalism", içinde, Handbook of Political Theory, Ed. Gerald F. Gaus ve Vhandran Kukathas, London, Sage Publications,s. 251,256.

¹⁵⁵ Kukathas, C. "Ahlaki Evrenselcilik ve Kültürel Farklılık", çev. Mustafa Erdoğan, içinde; Liberal Düşünce, Din Özgürlüğü, Ankara, yıl:14, sayı:55, Yaz 2009, s. 7-22.

¹⁵⁶ Kymlicka ulusal azınlıklar ile ilişkilendirilen grup haklarının, kendi kendini yönetme hakları ya da özel temsil hakları ile ilgili olması gerektiğine inanır. Kymlicka'ya göre bu haklar geçici değil daimi bir temelde tanınmalıdır. Çünkü bu haklar, ulusal azınlığın temel haklarıdır. Kymlicka, W. (1995). s. 27-31.

¹⁵⁷ Kymlicka Batı ve Doğu ayrımını kullanarak; Batı'da "ulusal azınlıklar, göçmenler ve mülteciler" şeklinde üç ayrı etno-kültürel grubun var olduğunu belirtir. Kymlicka, W. (2010). Nation-building and minority rights: Comparing West and East. Journal of Ethnic and Migration Studies, 26 (2). s. 190,191.

¹⁵⁸Kymlicka, W, (1998). s. 293-294.

haklara sahip olma ihtiyacı karşılanarak eşitlikçi politikalar ile toplumda istikrar sağlanacaktır.¹⁵⁹.

Çokkültürlülüğe post-kolonyal açıdan bakan kuramcılar genel olarak bireysel bakış açısından ziyade kimlik gruplarını oluşturan ve bir arada tutan değer ve semboller etkileşimini savunurlar. Post-kolonyal düşünürler için liberalizm belli bir dünya görüşünün yansımasıdır ve kendi içinde bir kültür barındırdığı için çözüm bizi liberalizmin saikleriyle temellendirilmemelidir. Bu düşünürler çokkültürlülüğün gerçek ve arzu edilir bir şey olduğunu kabul eden ve siyasal ve sosyal hayatı buna göre düzenleyen toplumu, iyi bir toplum olarak görürler. Avrupa'daki çokkültürlülük, entegrasyon ile ilgili olarak son dönemde Tariq Modood ve Bhikhu Parekh post-kolonyal görüşün önde gelen düşünürleridir. Parekh, çokkültürlülüğü, kültürel çeşitliliğe olanak tanıyan ve onu koruyan bir siyasal teorisinin temel unsuru olarak kavramsallaştırma çabasıdır. Çokkültürlü bir toplumun kendine has özellikleri ile belli uygulamalarda bulunabildiğini, yine de bu noktada siyasi olsun olmasın ortak bir aidiyet duygusunun varlığını önemser. Değişik kültürlerin birbirini, etkilemekte, yenilikler katmakta olduğunu ve sadece kendi kültürleri ile sınırlandırılmadıklarını, aynı zamanda çokkültürlülüğün insanlara pozitif değerler kattığını, saygı ve hoşgörü ve diyalogun önemini vurgular. Çokkültürlülükte bireysel hakların önemsenmesi gerektiği ve bu hakların zarar görmemesi gerekmektedir. Devlet farklılıklar ve kültürel cemaatlerin talepleri üzerine görevi ise bireylerin kendilerini toplumun bir parçası olarak saymalarını sağlamalıdır. Dolayısıyla çokkültürlü bir toplumda anayasa, insan hakları, adalet, çokkültürlü eğitim tarzı vb. kavramların ideal şekilde uygulanması ve ortak kültür adına kültürlerarası etkileşimin sağlanması genel ilkeleridir. Parekh daha önce bu durumun hiçbir örnekte sağlanamadığını da söylemektedir¹⁶⁰.

Post-kolonyal bir başka düşünür olan Tariq Modood'a göre ise çokkültürlülük, medeniyetler çatışması tezinin karşısında yer almaktadır. Modood'a göre etnik kimlik ve ırk ayrımcılığı Almanya ve Fransa'ya oranla İngiltere'de daha fazla önemsenmektedir. Modood, çokkültürlü bir toplumda göçmenlerin ve azınlıkların

¹⁵⁹ Young, Iris M. (1990). *Justice and the Politics of Difference*. Oxford: Princeton University Press., s. 42-48.

¹⁶⁰ Parekh, B. (2002). s. 18, 252-286, 419-439.

egemen kültürün kural koyucu gücüne saygı duymak zorunda olmadıklarını fakat o toplumda hukukta, politikada, ekonomide ve refah politikalarında kural koyucu bir evrenselliğin var olmak zorunda olduğunu belirtir. Bu evrenselliğin yanında hiçbir politik rejim kültür ve etnisite ulusallıktan bağımsız olamaz, her değişim politik düzenlemeye yansır. Çokkültürlü eşitlik dini gruplar üzerinde uygulandığında sekülerizm, çoğulcu entegrasyon ve eşitliğe engel olabilmektedir. Özellikle de Müslümanların Avrupa'da çokkültürlü eşitlik noktasında ele alınması üzerine duran Modood, Müslümanların entegrasyonu için bunun gerekli olduğunu, en başta işe alımda karşılaşılan ayrımcılıkların bu şekilde ortadan kalkacağını vurgular¹⁶¹. Avrupa'da çokkültürlülük vurgusu yerleşik olarak orada yaşayanlar ile Müslüman vatandaşların katılımı ve onların sorunsuz entegrasyonları ile ilişkilidir¹⁶².

Özetle toplulukçu bakış açısında, grup hakları öncelenmektedir. Liberaller bireyin özgürlüğünü merkeze alırken; liberaller içerisinde bireyin ancak belli grupsal haklar çerçevesinde bireysel haklardan faydalanabileceklerini iddia edenler mevcuttur. Post-kolonyaller ise kimlik gruplarını oluşturan ve bir arada tutan değer ve semboller ile bunların etkileşimine dikkat çekmektedirler. Ayrıca bu yaklaşımlar dışında kültürel farklılıkları yok sayan, ortadan kaldırmaya çalışan veya çoğunluk sistemine entegre etmeye çalışan başka yaklaşımlar ve bu yaklaşımların somut yapısal karşılıkları da vardır.

¹⁶¹ Avrupa'da çokkültürlülük ile yükselen sekülerleşme algısının İslam karşıtlığı olarak yorumlanması çoğulculuğu ve eşitliği yok sayan bir anlayıştır. Çokkültürlülük noktasında özellikle Müslümanların dini kimliklerinin tanınması onların entegrasyonunu kolaylaştırıcı etkide bulunacaktır. Modood, T., Kastoryano R. (2006). "Secularism And The Accommodation of Muslims in Europe", içinde *Multiculturalism, Muslims and Citizenship A European Approach*, T., Triandafyllidou, A., Zapata Barrero, R Taylor, Francis, USA.s. 162-178

¹⁶² Almanya ve Fransa'nın da bu noktadaki yaklaşımları benzer değildir. Almanya kendi soyundan olmayanları vatandaşlığa almak istememekte göçmenleri başka kökenden geldikleri için Alman olarak kabul etmemektedir. 1960'larda "misafir işçiler" i çağıran ülkeler Almanya'nın yaklaşımı, yabancıların hukuki ve siyasi entegrasyon konusunda daha kısıtlayıcıdır. Almanya Göç ve Entegrasyon, Federal İçişleri Bakanlığı (2011 Federal Göç ve Mülteciler Dairesi, entegrasyonu uzun vadeli bir süreç olarak belirli aşamalarına tabii tutulmayı zorunlu görmektedir. Bu işlemler kolaylaştırma ve imkân sağlamaktan, teşvik etmeye ve zorlamaya kadar değişebilmektedir. Almanya'da yaşayan herkesi kalıcı ve yasal olarak dahil etmek amacıyla kurulmuştur. Göçmenlerin sosyal, siyasi ve kültürel her yönüyle tam olarak katılma fırsatı olmalıdır. Ekonomik hayatı eşit bir şekilde kullanmak için Alman toplumunun bir parçası haline gelmek, Almanca öğrenmek ve anayasa ve yasalarına saygı göstermek ve bunlara uymak gerekmektedir. Entegrasyonun amacı Almanya'da toplulukların bir arada yaşamalarını kolaylaştırmanın ötesine geçerek göç edenlerin Alman toplumun temel değerlerini kabul etmesi gerekmektedir. Modood, T., Triandafyllidou, A., Zapata Barrero, R. (2006). "European Challenges to Multicultural Citizenship, Muslims, Secularism and Beyond" *Multiculturalism, Muslims and Citizenship A European Approach*, T., Triandafyllidou, A., Zapata Barrero, R., Taylor, Francis, USA., s. 1,6.

1.2.2.2. Çokkültürlülük teorilerine yönelik eleştiriler

Çokkültürlülüğün eleştirilerinin başlıcası liberal demokrasinin temellerinin henüz mevcut olmadığı ülkelerde uygulama imkanının bulunmamasına ilişkindir¹⁶³. Çokkültürlülüğe yöneltilen eleştirilerden bir kısmı çokkültürlülüğü gerçekleşmesi imkânsız olan temennilerden ibaret olarak görmekte, bir kısmı ise çokkültürlülüğün teorik olarak pek çok problemi barındırdığını, çokkültürlülüğün gerçekleştiği takdirde ise çok fazla soruna ve farklı gruplar için hak kaybına yol açacağını iddia etmektedir. Son yıllarda ise çokkültürlülük eleştirileri, göçmenleri ev sahibi popülasyondan ayrı tutmak suretiyle kültürel farklılığı teşvik ederek onu engellediği savı üzerinedir. Bu da entegrasyon politikaları lehine çokkültürlülüğün bir kaymaya yol açmaktadır¹⁶⁴. Farklı kültürlere verilen hakların, şahsi hak ve özgürlüklerin gruba bağlılıklarından dolayı kısıtlanmasıdır. Göçmenlerin dâhil oldukları kültürü yenileme aşamasında bile kendi kültürlerini sıkı sıkıya muhafaza etmeleri de başka bir eleştiri sebebidir¹⁶⁵. Kültürel eşitsizlikleri giderme idealindeki çokkültürlülüğün göçmen gruplara verdiği yetkiler daha derin eşitsizliklerin ortaya çıkmasına sebebiyet verdiği gibi ütopyikliği ve uygulanamazlığı daha fazla problemin doğmasına neden olabilecektir¹⁶⁶.

Bunların yanı sıra çokkültürlülüğe birçok tenkit yapılmıştır. Eleştirenlerin bir kısmı çokkültürlülük yerine kültürlerarasıcılığı (*interculturalism*) önermektedir¹⁶⁷. Kültürlerarasıcılık, kimlik ve kültürün birbirinden ayrı olduğu ön kabulüne dayanır¹⁶⁸. Bu bağlamda, çokkültürlü politikaların bir gereği olarak farklı kültürel grupları tanır,

¹⁶³ Kymlicka, W. (2007). *Multicultural Odysseys: Navigating the New International Politics Of Diversity*. Oxford: Oxford University Press., s. 8.

¹⁶⁴ Dedeoglu, S. (2014). *Migrants, Work and Social Integration Women's Labour in the Turkish Ethnic Economy*, Palgrave Macmillan, s. 37.

¹⁶⁵ Çokkültürlülük kültürleri eşit düzeyde ele almaya çalışmaktadır. Ancak egemen kültür alt-kültürlere ne kadar müsaade ederse etsin egemen konumunu korumaktadır. Bu sebeple çokkültürlülük ancak her kültürün egemen olduğu bir dünyada tam manasıyla işlevsellik kazanacak gibi görünmektedir. Bkz. Castles, S. ve Mark J. Miller (2008). *Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*, (çev. Bülent Uğur Bal, İbrahim Akbulut) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları., s. 410.

¹⁶⁶ Brian B. (2001) *Culture and Equality: An Egalitarian Critique of Multiculturalism*, Cambridge, Polity Press, s. 312-329.

¹⁶⁷ Kültürlerarasılığın esası ise kültürler içerisinde alışveriş gerekliliğidir Kaya, A., Kentel, F. (2005). *Euro-Türkler Türkiye ile Avrupa Birliği Arasında Köprü mü Engel mi? Almanya Türkleri ve Fransa Türkleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi., s. 143.

¹⁶⁸ Faist, değişik kategorilerin entegre olabilecekleri ve kültürlerin karlı taraflarını muhafaza edip senkretik formlar oluşturabileceklerini anlatmaktadır. Uluşası Senkretizm Kavramsallaştırması için Bkz. Faist, T. (2003) *Uluslararası Göç ve Uluşası Toplumsal Alanlar*, (çev. E. A. Z. Gündoğan-Can Nacar). İstanbul, Bağlam Yayıncılık., s. 379-384.

onların kendi dillerini ve kültürel gerekliliklerini diledikleri gibi yaşamalarına mümkün olduğunca izin vermeye gayret eder, her kültürel gruba kendi okullarını, ibadethanelerini ve diğer önemli kurumlarını kurma şansı tanır; bu yüzden toplum içinde birbirinden bağımsız birer hayat yaşayan farklı “toplumlar” yarattığı ve göçmenlerin yeni geldikleri toplumun birer parçası olmalarına yardımcı olmadığı hatta tam aksine engel olduğu gerekçesiyle eleştirilmiştir¹⁶⁹.

1.2.2.3. Asimilasyon ve çokkültürlülük politikasından entegrasyon politikasına geçiş

Asimilasyon, entegrasyon ve çokkültürlülük teorilerinin ortak ve farklı yönleri vardır. Farklı zamanlarda, göçmenlerin ve ev sahibi toplulukların sosyal, siyasi, ekonomik ve kültürel deneyimlerine ilişkin farklı politikalar tercih edilmiştir¹⁷⁰. Siyasetçiler ve akademisyenler için "ortak hedef" göçmenlerin ev sahibi ülkeleri içine toplumsal ve politik entegrasyonu olmasına rağmen bu ortak hedefin nasıl başarılabacağına dair ortak bir nokta yoktur. Teoride ve pratikte göç politikaları, hukuki durum, birey ve grup hakları, dini ve kültürel farklılıklar, eşitlik gibi birçok alanda ayrışır yahut benzeşir. Politika stratejileri göçmenlerin toplumsal ve siyasal tanınmasını asimilasyon ve çokkültürlülük gibi iki karşıt kutup arasında tartışmakta idi.. Sarkaç, sosyal politika tartışmasında bu iki kutup arasındaki sapmalara işaret etmektedir. Bununla birlikte, son yıllarda, 'entegrasyon' kavramı, son derece eleştirilen asimilasyon ve çokkültürlülük arasında uygun bir orta yer olarak sarkaçın durduğu yer olmuştur.

Asimilasyon, çalışmanın birinci bölümünde verildiği üzere toplumsal çatışmaların temelini oluşturacak göçmenlerin kültürel ve sosyal değerlerinin ortadan kaldırmak için farklı unsurları parçalayarak homojen bir ev sahibi topluluğun gelişmesini sağlamayı önermektedir. Ev sahibi toplumun değerleri, gelenekleri ve normlarına dayanan tutarlı bir topluluk oluşturmak için ayırt edici farklılıkları ortadan kaldıran bu sistematik süreç, göçmenlerin ve torunlarının göç ettikleri topluma

¹⁶⁹Grillo, R. (2005). "Backlash Against Diversity? Identity and Cultural Politics in European Cities", COMPAS Working Paper, Oxford; Entzinger, H. (2003). "The Rise and Fall of Multiculturalism: The Case of the Netherlands", (n.d) ChristianJoppke ve Eva Morawska (ed.). Toward Assimilation and Citizenship: Immigrants in Liberal Nation-States, Basingstoke: Palgrave Mcmillan.

¹⁷⁰ Castles ve diğerleri., (2002). Integration: Mapping the Field. Croydon, Home Office.

tamamen uyum sağlayarak köken kültürlerinden vazgeçtikleri tek taraflı bir süreçtir. Asimilasyon teorileri göçmenlerin farklı bir kültüre gelmiş olduklarını ve bu nedenle kendilerine dair belirli özelliklerinden vazgeçmelerini ve farklılıkların sistem içerisinde var olabilmelerinin şartlarını öncelemektedir. Asimilasyonistler göçmenlerin yalnızca asimile olarak etno-kültürel kimliklerinden ayrılırlarsa tam üyeler haline gelecekleri iddiası asimilasyonun istenmez ve negatif bir tanım olarak değerlendirilmesi sonucunu doğurmuştur¹⁷¹. Toplumların kültürel çoğulculuğuna ters düşen, anti-demokratik, çeşitliliğe saygı eksikliği nedeniyle Amerika'da ve Batı Avrupa'da asimilasyon politikaları 1960'lardan itibaren yerini entegrasyon ve çokkültürlülük kavramlarına bırakmıştır¹⁷².

Asimilasyon politikalarının terkedilerek entegrasyon ve çokkültürlülük politikalarının yaygınlaşması Avrupa'daki toplumların göç dalgaları neticesinde uğradıkları geniş çaplı dönüşümlerin sonucu olarak ortaya çıkan bir toplumsal tepkiler sonucu oluşmuştur. 1970'lerden sonra, ev sahibi topluma göçmen toplumun çokkültürlü adaptasyonunun daha iyi bir entegrasyon ortamı sağlayacağına karar verilmiştir. Fakat 2000'li yıllardan başlayarak AB üye ülkelerinin çoğu yaşadıkları sosyo-ekonomik krizlerden aldıkları göçü ve göçmenleri sorumlu tutarak Kymlicka'nın "çokkültürlülüğün Avrupa'ya kalmaya geldiğini" iddia etmesine rağmen çokkültürlülüğün Batı Avrupa'yı terk ettiği görülmüştür¹⁷³. Ekonomik krizler, artan işsizlik ve geleceğe yönelik belirsizlik ile aşırı sağın yükselişi göçmenlere yönelik düşmanlığı katılaştırmıştır. Birçok politikacı hoşgörünün kültürel farklılıkların marjinalleşmesine ve radikalleşmesine yol açtığını, göçmenlerin liberal bir çerçevede asimile olmasını talep etmenin ulusal güvenlik açısından daha iyi olacağını ve göçün giderek "sosyal güvenlik" sağlayarak çözülmesi gereken bir "güvenlik sorunu" haline geldiğine karar vermiştir¹⁷⁴. Çokkültürlülük, asimilasyon politikalarından tamamen yoksun olan kültürel çeşitliliğe saygı vaat etse de zaman içerisinde terörist eylemlerden dahi sorumlu tutulmuştur. 11 Eylül 2001'de ABD'de

¹⁷¹ Favell'e göre Asimilasyon politikası, aslında kullanılan en eski entegrasyon politikası biçimidir. Favell, A. (2005). "Assimilation/Integration." In *Immigration and Asylum: From 1900 to the Present*, edited by Matthew Gibney and Randall Hansen, 19–22. Santa Barbara: ABC-Clio.

¹⁷² Kastoryano, R., (2000). *Kimlik Pazarlığı: Fransa ve Almanya'da Devlet ve Göçmen İlişkileri*, İstanbul: İletişim, s: 48.

¹⁷³ Kymlicka, W. (1995). s. 9

¹⁷⁴ Göç giderek bir güvenlik sorunu olarak yorumlanmaktadır. Bigo, D. (2002). "Security and Immigration: Toward a Critique of the Governmentality of Unease." *Alternatives* 27, Special Issue, s. 63

ikiz kuleler olarak da bilinen Dünya Ticaret Merkezine düzenlenen saldırılar, İslamofobi ile Batı dünyasında çokkültürlülük politikalarının iflasına neden olmuştur. *İslamofobinin* yükselişi, toplulukların artan heterojenliğine karşı muhafazakâr tepkiler 9/11 sonrasında güvenlik siyasetinin hâkim olmasını beraberinde getirmiştir¹⁷⁵.

Asimilasyon 'siyaseten doğru' görülmemeye ve hatta kabul edilemez görülmeğe başlanmıştır. Çokkültürlülükle uygulanan politikalar da istenen sonuçları üretilmediği için ya kullanımdan yavaşça çıkmış ya da popülerliklerini kaybetmeye başlamıştır. Böylece asimilasyon ve çokkültürlülük gibi kavramlara karşı bakış açılarının değişmesi entegrasyon kavramının öne çıkmasını sağlamıştır. Asimilasyonun aksine¹⁷⁶ entegrasyonun kültürel farklılıkların ifadelerine izin vermekte, göçmenlerin kendilerini asimile etmesini beklememektedir. Çokkültürlülüğün aksine de¹⁷⁷ farklılıklara izin verirken göçmenlerin kendilerini izole etmesine ve ayrılmış kültürel adalar yaratmasına, toplumsal alandaki izin vermemektedir. Entegre bir toplumda, çeşitlilik ve çok kültürlülük, olumlu ve uyarıcı olarak görülür ama nihai hedef değildir. Sonuç olarak, göç çalışmaları yeni binyıldaki sivil entegrasyon yani toplumsal entegrasyon paradigması, asimilasyonun ve çokkültürlülüğün yerini almaya başlamıştır. Entegrasyon göçmen grupların ev sahibi topluluğa entegrasyonu sırasında farklılıklara saygının yanı sıra tek yönlü asimilasyona, tamamen marjinalleştirme noktasında çokkültürlülüğe karşı olma hakkına dikkat çektiği için, istenen bir politika olarak benimsenmiştir. Bu da, renk ve etnik kökene bakılmaksızın, çeşitliliğe saygılı, en savunmasız bireyleri önemseyen ve fırsat eşitliğini anlayan istikrarlı, güvenli, adil ve hoşgörülü bir toplum yaratır ve toplumun tüm kesimlerinin toplumsal alanda yer almasının önemi temelinde ev vatandaşlara da göçmenlere de belirgin ve etkili statüler verilmesi üzerine inşa

¹⁷⁵ Vertovec, S. (1995) 'Multiculturalism, Culturalism and Public Incorporation', *Ethnic and Racial Studies*, 19 (1):s. 49.

¹⁷⁶ Lopez, M. (2000) *The Origins of Multiculturalism in Australian Politics 1945–1975*, Melbourne: Melbourne University Press., s.57.

¹⁷⁷ Böyle bir gündemin üç troposu vardır. Birinci olarak göçmenlerin entegre olma isteksizliği (düzeltilmesi için oturma ve vatandaşlık veya entegrasyon testleri geçme yoluyla isteklilik); ikincisi, bazı farklılıkların istenmemesi, bunların Batı'nın değerleri ve toplum için bir tehdit olduğu düşünülmektedir ve üçüncü olarak, bazı göçmenlerin entegre olmamaları ve yani 'geniş kapsamlı toplum içinde değerler benimsemek istememeleri. Anthias, F., Mirjana, Maria K., Müller, M. (2013) Editors, *Paradoxes of Integration: Female Migrants in Europe* içinde Anthias, F., Mirjana, Maria K., Müller, M Introduction: *Paradoxes of Integration*, Springer, Dordrecht Heidelberg, New York London, s. 4.

edilmesi arzu edilir¹⁷⁸. Bu bağlamda entegrasyon hedef olarak seçici göç politikasının temelini oluşturmaya başlamıştır¹⁷⁹. Ne göç politikalarının merkezinde yer alır, ne de göçün tüm yönleri için de geçerlidir.

Batı ülkelerinde entegrasyon için hayati önem taşıyan dört bileşen vardır:

- 1) Kamu düzeninin talep ettiği asimilasyon;
- 2) Rehber sosyal hizmete göre optimal bir yerleştirmenin tutarlı bir şekilde ev sahibi ülkenin kültürünün temelini oluşturan ve etrafında dönen ilkelere tam teşekküllü çoğulculuk;
- 3) Sosyal yaşamın diğer alanları herkeste karşılıklı zenginleşme süreci olarak kültürel çeşitliliğe açıkça saygı;
- 4) Yetkililerin faaliyetleri ve hedefleri bağlamında azınlıkların yapısal katılımının desteklenmesidir¹⁸⁰.

Bu bileşenlerden entegrasyon çokkültürlülüğün kavşağında ve asimilasyoncu gelenekleri içeren göçmenlerin kabul koşulları ve onların kültüre saygı duymaları, ev sahibi toplumun kültürünün dokunulmadan kalması gerekliliği bulunmaktadır. Bu noktada genel; bir tartışmayı izahlayarak çalışmanın asıl konusu olan entegrasyona geçilecektir. Entegrasyon ve asimilasyon arasındaki ince bir çizgi sorunu vardır. Başlangıçta entegrasyon genellikle asimilasyon olarak anlaşılmakta idi. Entegrasyon kimi zaman çokkültürlü toplumlarda gönüllülüğe önem veren ve azınlık kültürlerini önemseyen politikaları barındıran bir yöntem olarak görülmekte kimi zamansa bu yapıyı tehdit eden asimilasyonla bir tutulmaktadır Entegrasyon ya da asimilasyon gibi süreçler, bir topluma sonradan katılımı olan grup ile toplumun tümünden dil, din¹⁸¹, ve daha birçok sosyo-kültürel nitelikleri bakımından

¹⁷⁸ Fredman, S. (2001). *Discrimination and Human Rights, the Case of Racism*. Oxford University Press, s. 18-19

¹⁷⁹ Kontos, M. (2011). The labour market integration of third country migrants in Germany and the impact of recent policies: Integration policy as policy of exclusion. In M. Pajnik ve G. Campani (Eds.). *Precarious migrant labour across Europ Ljubljana*: Peace Institute.,s. 16.

¹⁸⁰ Blommaert, Jan (1997). The Slow Shift in Orthodoxy: (Re)formulations of 'Integration' in Belgium., *Pragmatics*, Vol.7 No.4 (December 1997). Special Issue on 'Conflict and Violence in Pragmatic Research.s.5

¹⁸¹ Asimilasyon sürecine müdahale edebilecek birçok faktör vardır. Bu faktörlerden biri dindir. Etnik ve ulusal kimliklerin yerini alması ve göçmenlerin ev sahibi ülke kimliğine uyum sağlayabilmeleri için din, asimilasyon sürecinde önemli bir role sahiptir. Dahası, din göçmenlerin etnik, ulusal ve ırk farklılıklarını azaltma ve ev sahibi toplulukla ortak ibadet ritüelleri ve mekanları aracılığıyla bir araya getirme yeteneğine sahiptir. Din belli bir coğrafyaya özgü olmadığından, dini kimlik, yeni gelenlerin

farklılaşması nedeniyle oluşan durumları tanımlayan siyasalar ve süreçlerdir. Kavramsallaştırma itibarıyla asimilasyon ile entegrasyon arasında kesin bir sınır çizmek zor olmakla birlikte, entegrasyon, kesinlikle hâkim kültür içinde erimek, asimile olmak değildir. Entegrasyon asimilasyondan farklıdır; asimilasyon sadece göçmenlerin, yeni ülkesine uyum sağlamak için değişeceğini varsayarken, kendileri değişirken daha sonra ülkeyi değiştirirler görüşündedir. Ancak asimilasyon, entegrasyonun son evresi veya olası sonuçlarından biri olarak görülebilmektedir¹⁸². Entegrasyon, asimilasyonun son bir önceki aşaması olarak görmek de yanlıştır, entegrasyonun asimilasyondan ayırıcı özelliği azınlık mensubu birey veya grubun öz kimlik ve kültürünü kaybetmesi, terk etmesi hedefi yoktur. Entegrasyon politikalarının nihai beklentisi, farklı kültürlerin uzun vadede birbirlerine yaklaşıp farklı kültürel öğelerden oluşan bir senteze ulaşacaklarıdır. Entegrasyonda karşılıklı saygı içinde birlikte yaşaması beklenen iki topluluk grubu arasında bir çeşit paylaşım olabileceği halde, her topluluk ya da grup insan aynı kimliğini korur.

Entegrasyonun en önemli adımı, her iki tarafın da sahip oldukları şeyleri paylaşmayı kabul etmesini sağlamaktır. Bu bakımdan insanlar yeni bir toplum oluşturmak için çeşitlilik içine katılırlar. Entegrasyon hem yeni üyelerin alımına hem de daha geniş toplumsal birim içindeki iç birleşim kuvvetleri üzerinde gerçekleşen bir değişiktir¹⁸³. En yaygın yönü, ortak bir miras oluşturmak için tüm kültürel, sosyal ve ekonomik farklılıkları bir araya getirmektir. Kültürel azınlıklara, kültür miraslarına sahip çıkma ve geliştirme hakkının tanınması, entegrasyon politikasının gereklerindendir. Azınlıklardan kendilerini kültürel değerlerinden arındırmaları beklentisi içinde olabilecek bir tutumun entegrasyon olarak nitelendirilmesi mümkün değildir. Entegrasyon, toplum için ideal hedeftir ve kâğıt üzerinde çok zordur çünkü başarılı, iyi işleyen, çok kültürlü ve çok ırklı bir toplumun kurulmasını arzular¹⁸⁴. Bu çalışmanın ortaya koymaya çalıştığı entegrasyon politikası, uyumlu ilişkilere, eşitlik

sosyal izolasyonu aşmasına olanak tanıyan bir faktör olabilir. Peek, L. (2005). 'Becoming Islam: The Development of a Religious Identity'. *Sociology of Religion*, 66(3). s. 217.

¹⁸² Faist, T. (2003). s. 307.

¹⁸³ Bauböck, Rainer. (1996). Social and Cultural Integration in Civil Society, İç. R. Bauböck, A. Heller, A. Zolberg (ed.). *The Challenge of Diversity on Integration and Pluralism in Societies of Immigration*, Aldershot: Avebury. s. 77.

¹⁸⁴ Favell, A. (2003). "Integration nations: The nation-state and research on immigrants in Western Europe", *Comparative Social Research* 22, s. 15-16.

garantisine, iyi konuma, gerçek aktif katılıma, karar alma süreçlerinde paylaşmaya dayanmaktadır.

1.2.3. Göçmen Uyumuna Entegrasyon Yaklaşımı

1.2.3.1. Entegrasyon kavramı ve konsepti

Entegrasyon Latince bir kelimedir ve anlamı “tamsayı”dır ve dokunulmamış ya da bir bütünü tekrardan oluşturma ya da inşa etme olarak tanımlanmaktadır. Fransızca “*intégration*”¹⁸⁵ kelimesinin Türkçe okunuşu olup, “bütünleşme” ve “uyum” bir bütünün parçaları arasında bulunan uygunluk, ahenk şeklinde çevrilir¹⁸⁶. Kavramın kendisi “bir varlığa parça(lar) katılması” anlamına gelse de tümüyle kültürel ya da sosyal davranış biçimleri değişmemiş olması, davranış kalıplarını korumaması entegrasyon kavramı kapsamına girmektedir Entegrasyon “birkaç şeyi katarak birleştirmek veya bütünlemek” anlamına gelmektedir. Farklı parçaları, özelliklerini kaybetmeden yeni bir bütün haline getirmek, toplumda azınlık

¹⁸⁵ Fransızca “*integration*” “Latince *integrare*, *integer*, *integr-* “dokunulmamış, tam, bütün” sözcüğünden +*tion* son ekiyle türetilerek “bütünlemek, kusursuz hale gelmek, birbirine ekleyerek bütün haline getirme” anlamında kullanılmaktadır. *Integration*” Latince pek çok kelimenin türediği “*tact*” maddesinde düzenlenmiştir. “*Tact*” dokunmaya, dokunma duyusuna işaret etmektedir. Aynı kökten türemiş “*integer*” ise dokunulmamış manasını vermektedir. Kelime sonra “*integrate*” Türkçede entegre etmek olarak kullandığımız “tamamlamak, bütünlemek” manasındaki fiil haline dönüşür sonra da fiilden kelimenin isim hali olan “*integration*” türetilir Bkz. Partridge, E. (2006). *Origins, A Short Etymological Dictionary of Modern English*, London, Routledge, 2006 s. 906.

“*tact*” maddesi , *integri-*, *integr-*: c/ff of and from L *integer*, *untouched*, *intact*-ef . İngilizce 'de de *integrate* fiili Oxford İngilizce Sözlüğü tarafından “bir şeyi bir bütün oluşturmak için başka bir şeyle birleştirmek” olarak benzer şekilde tanımlanmaktadır. Nitekim Oxford Üniversitesi Göç, Toplum ve Siyaset Araştırma Merkezi tarafından hazırlanan ve entegrasyon üzerine Avrupa’da yayınlanmış binlerce akademik çalışmanın tarandığı raporda entegrasyon “bir ülkeye yeni gelenlerin toplumun bir parçası haline gelmeleri süreci” olarak tanımlanmıştır. Castles, S. M. Korac, E. Vasta ve S. Vertovec (2002). “*Integration: Mapping the Field*” , Britanya İçişleri Bakanlığı için yazılmış rapor:

<https://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20110218135832/http://rds.homeoffice.gov.uk/rds/pdfs2/rdsolr2803.doc> (Erişim: 13.12.2018)

¹⁸⁶ Bütünleşme, kelimenin etimolojik serüveniyle de karşılaştırıldığında neredeyse tam olarak kavramı karşılamasına rağmen “uyum” kelimeyi karşılamakta yetersiz kalmakta, kavramı yanlış yere yönlendirebilmektedir. Her ne kadar göç literatüründe de uyum kelimesi ile entegrasyon kelimesi eş anlamlı olarak kullanılsa da uyum kelimesi ile uluslararası literatürde geçen entegrasyon kelimesinin birebir aynı anlamı vermediği düşünülmektedir. Kanaatimizce “uyum” entegrasyondan ziyade “adaptation” un veya “harmony” nin karşılığı olarak kullanılabilir. Ancak konumuz açısından “uyum” da “uyan, uymak zorunda kalan/bırakılan” ve “uyulan, kuralları kabul edilen” dikatomisi gözetilerek kabul edilebilir. TDK, <http://www.tdk.gov.tr/>

ve çoğunluğun birbirine aynı haklara sahip olduğu, birbirine uyum sağladığı bir toplumu hedeflemektedir¹⁸⁷.

Basitçe eşitlik ve kaynaştırmada başarılı olma şeklinde tanımlanabilecek entegrasyonun en yetkin tanımlarından biri Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK-UNHCR) tarafından kabul edilen tanımıdır. Buna göre entegrasyon; birbiriyle bağlantılı yasal, ekonomik ve sosyo-kültürel üç farklı boyutu olan dinamik, çok yönlü ve bir işlemdir. Bu işlem, göçmenlerin kendi kimliğinden vazgeçmesini gerektirmemesi yönüyle asimilasyondan farklılık göstermektedir¹⁸⁸.

AB tarafından hazırlanan *Entegrasyon Konusunda Politika Yapıcılar ve Uygulayıcılar İçin El Kitabı* da entegrasyonu dokuz madde ile gereklilikleriyle izah etmiştir¹⁸⁹. Entegrasyonun kişilerin bir toplumun ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasi hayatına tam olarak katılabileceği bir durum olarak tanımlandığı AB'nin tanımı döneminin mevcut kullanımı ile paralellik göstermektedir¹⁹⁰. Entegrasyonun iki yönlü dinamiklerini bilerek, göçmenlerle üye devlet vatandaşları arasındaki sık etkileşimi

¹⁸⁷ Entegrasyonun konvansiyonel politik anlamı "işleyen ve birleşik bütünü oluşturmak, koordine etmek veya harmanlamak" için insanları kültürel açıdan benzer kılmayı amaçlayan farklı grupların, bireylerin Entegrasyon eşit vatandaşlığı hedeflemektedir. McGarry, J., O'leary, B., Simeon, R. (2008). s. 41-45.

¹⁸⁸ İki taraflı bir işlem olmasının nedeni; taraflardan birinin "uyum (adaptation)", diğerinin ise "hoş karşılama (welcome)" sergilemesidir. United Nations High Commissioner for Refugees, (UNHCR). 2013. *A new Beginning: Refugee Integration in Europe*, www.refworld.org/pdfid/522980604.pdf Erişim Tarihi: (12.09.2017). s. 14.

¹⁸⁹ 1.'Entegrasyon, tüm göçmenler tarafından karşılıklı olarak barınma için dinamik, iki yönlü bir süreçtir. Üye Devletlerin üyeleri için entegrasyon, AB'nin temel değerlerine saygıyı ifade eder '2. 'İstihdam, entegrasyon sürecinin önemli bir parçasıdır ve katılımın merkezinde yer almaktadır. Göçmenler, göçmenlerin ev sahibi topluma yaptığı katkılara ve bu gibi katkıları görünür kılmak için gereklidir.3 Ev sahibi toplumun dili, tarihi ve kurumları ile ilgili temel bilgiler vazgeçilmezdir. Göçmenlerin bu temel bilgiyi kazanmalarına olanak tanımak, başarılı entegrasyon için gereklidir. 4. Eğitimde yapılan çalışmalar, göçmenlerin hazırlanmasında ve özellikle de torunların toplumda daha başarılı ve daha aktif katılımcılar olması için gereklidir 5. Göçmenlerin kurumlara hem kamu hem de özel mal ve hizmetlere erişiminin vatandaşlarla eşit ve ayrımcı olmayan bir biçimde olması kritik önem taşır. 6. Göçmenler ve üye devlet vatandaşlarının arasında paylaşılan forumlar, kültürlerarası diyalog, eğitim etkileşimi güçlendirir. 7. Farklı kültürlerin ve dinlerin uygulanmasına Avrupa hakları veya ulusal yasalarla güvence altına alınmalı, diğerleriyle çatışma olmadıkça dokunulmamalıdır 8. Göçmenlerin demokratik sürece katılımı ve Entegrasyon politikaları ve tedbirleri, özellikle yerel düzeyde entegrasyonlarını destekler. Kamu politikasında hükümet ve kamu hizmetlerinin seviyeleri önemli bir husustur 9.Açık hedefler, göstergeler ve değerlendirme mekanizmalarının geliştirilmesi entegrasyonun ilerleyişini değerlendirmek ve daha efektif bilgi alışverişini yapmak. European Union (EU). (2005). *A Common Agenda for Integration: Framework for the Integration of Third-Country Nationals in the European Union*, COM, 389 final, Brussels, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2005:0389:FIN:EN:PDF> (Erişim : 22.05.2017). s.5-14.

¹⁹⁰ Valtonen, K. (1999). "The Integration of Refugees in Finland in the 1990s" http://www.mol.fi/mol/en/99_pdf/en/90_publications/thj224.pdf s. 62. (erişim 12.9.2017)

içermektedir. Göçmen için, ev sahibi toplumun dili, tarihi ve kurumları hakkında bazı bilgiler vazgeçilmez olarak görülür ve çaba göstermeleri beklenir¹⁹¹.

Uluslararası Göç Küresel Komisyonu ise entegrasyonu hem göç edenlerin hem de yerel halkın birbirine saygı göstermesine ve uyum sağlamasına, böylece barışçıl bir biçimde bir pozitif etkileşime girmeleri olarak tanımlamaktadır. Bu bağlamda entegrasyon farklılıkları barındırır, taahhüt gerektiren uzun vadeli ve çok boyutlu bir süreç olarak kabul edilir.

Entegrasyon tanımları çeşitli kuvvetlerin kombinasyonundan kaynaklanmaktadır ve bu nedenle kişiselleştirilmiş, tartışmalı, bağlamsal, belirsiz ve kaotik bir kelimedir¹⁹². Aynı zamanda, siyasi belgelerde ve akademik metinlerde birçok kişi tarafından kullanılan ancak çoğu tarafından farklı anlaşılan bir kavramdır. Son iki yüzyıl ve günümüze kadar, çok sayıda değişen toplumsal bağlamlarda kullanılmıştır¹⁹³. Bazı yazarlar entegrasyonu, bir şemsiye terim olarak asimilasyon ve çokkültürlülük gibi diğer baskın kavramları desteklemek için kullanmaktadırlar¹⁹⁴. Bazıları ise bunu adaptasyonun bir çeşidi olarak görmektedir. Kimi yazarlar¹⁹⁵ yasal ve sembolik konuların ötesinde maddi, sosyal, siyasi ve ekonomik konuları tanıması için yasal bir süreç olarak kabul etmekle birlikte kimileri¹⁹⁶, belirli temel hakların tanınmasının entegrasyonu kavramlaştırmada merkezi olmayı sürdürdüğünü ve entegrasyonun sağlayan haklar serisi aracılığıyla anlaşılabilirliğini iddia etmektedir. Banki'ye entegrasyon, ev sahibi ülkenin ekonomik ve toplum yaşamına katılmak için göreceli bir özgürlüktür¹⁹⁷. Stubbs'a göre göç edenlerle bir toplumun diğer tüm

¹⁹¹ European Union. (2004) Press Release 2618th Council Meeting Justice and Home Affairs 19 November Brussels: Council of the European Union, http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/jha/82745.pdf , s. 17.

¹⁹² Robinson, V. (1998). 'Defining and Measuring Successful Refugee Integration'. *Proceedings of ECRE International Conference on Integration of Refugees in Europe*, Brussels: ECRE., s. 118

¹⁹³ Berkel, R. ve Møller, I. H. (2002). Active Social Policies In The Eu Inclusion through participation? Introduction, The Policy Press 2002, UK, s. 4-5

¹⁹⁴ Boswell, C. (2003). *European Migration Policies in Flux. Changing Patterns of Inclusion and Exclusion* The Royal Institute of International Affairs, Blackwell, s. 75; Favell, A. (2003). Integration nations: The nation-state and research on immigrants in Western Europe, *Comparative Social Research*, 22: 13-42., s. 15

¹⁹⁵ Bader, V. (Ed.) (1997). *Citizenship And Exclusion*. New York: St. Martin's Press.

¹⁹⁶ Jacobsen, K. (2001.) 'The Forgotten Solution: Local Integration For Refugees In Developing Countries', New Issues In Refugee Research, Working Paper No. 45, Unhcr Evaluation And Policy Analysis Unit: Geneva.

¹⁹⁷ Banki, S. (2004). 'Refugee Integration in the Intermediate Term: a study of Nepal, Pakistan and Kenya', *New Issues in Refugee Research*, Working Paper No. 108, UNHCR Evaluation and Policy Analysis Unit: Geneva.

üyeleri arasındaki kaynakların ekonomik ve sosyal hakların dengelenmesi, siyasi, bölgesel yeni kültürel formların geliştirilmesi, sosyal mesafeyi en aza indirmek ve iletişim ve işbirliğini kolaylaştırmaktır¹⁹⁸. Speneer'e göre ise sadece iş piyasasına ve hizmetlere erişimle ilgili değildir, tutum değiştirme bağlamında adaptasyonun iki yönlü bir prosedürüdür¹⁹⁹.

Entegrasyon sosyal bağlantılar, çeşitli nüfus birleşimi, ortak bir kimlik inşası ve kurumların ortak bir zemini yapılandırmak ve çeşitli toplulukların sivil katılımı için hizmetleri içerir iki yönlü süreç olarak iki homojen konu: ev sahibi toplum ve göçmen topluluğu içerir. Entegrasyon kimlik, aidiyet, tanınma ve ortak saygı çerçevesinde hoşgörü ile gerçekleşebilen göçmenler ve ev sahibi toplum tarafından karşılıklı adaptasyon sürecidir. Dolayısıyla entegrasyon ideal anlamda kişilerin ırk ile etnisite noktasında farkını kabul ederek farklı insan gruplarını adapte etmeyi öngörür²⁰⁰. ırk ve etnik kökene bakılmaksızın tüm nüfusun sivil, toplumsal, politik, kültürel haklara sahip olduğu eşit koşulların olduğu ana nehir olarak görülebilir²⁰¹.

Entegrasyon sınırlı olan anlamlar dizisi, içeşitli gündem ve çıkarların, politika ile etkileşim içinde olması bağlamında tartışmalı bir kavramdır²⁰². Entegrasyon, doğrusal olmayan ve öznel olarak karmaşık bir dizi birbirine bağlı sınırlardan oluşur ve sosyal, ekonomik, hukuki, kültürel ve dini boyutlar ve etkileşim bir dizi unsuru kapsar²⁰³. Entegrasyonun konsepti genel olarak belirsiz ve kaygan bir zemindedir ve insanların istediği her şeyi ifade ediyor gibi görünür çünkü hem yeni üyelerin alımına, hem de daha geniş bir toplumsal birim içindeki iç birleşim kuvvetlerine atf

¹⁹⁸ Stubbs, P. (1995). 'Creative Negotiations, Concepts and Practice of Integration of Refugees, Displaced People and Local Communities in Croatia'. *War, Exile and Everyday Life for Ethnology and Folkloristics*, pp.31-41. s. 36

¹⁹⁹ Spincer, S. (2003). *The Politics of Migration: Managing Opportunity, Conflict and Change*, Massachusetts: Blackwell Publishing. s. 6.

²⁰⁰ Mitchell, M. Bruce ve Robert, E. Salisbury (1999). *Encyclopedia Of Multicultural Education*, Greenwood Press, s. 109

²⁰¹ Castles, S. Et Al. (2002). *Integration: Mapping The Field*. Croydon, Home Office, s. 113-126.

²⁰² Favell, A. (2001). Integration policy and integration research in Europe: a review and critique. In: Aleinikoff, T.A., Klusmeyer, D.B. (Eds), *Citizenship Today: Global Perspectives and Practices*. Carnegie Endowment for International Peace, Washington DC, 349-400.

²⁰³ Bu boyutların göreceli önemi göçmen profiline göre değişiklik gösterebilir ve ev sahibi toplumdaki göç imajı üzerine, bu yönlerin hepsi kapsamlı bir yaklaşım geliştirirken göz önüne alınmalıdır Bkz. IOM. (2008). *Migrants and the host society: Partnerships for success* (Vol. 11). Geneva: International Organization for Migration. Retrieved from http://publications.iom.int/bookstore/free/IDM_11_EN.pdf

yapabilir²⁰⁴. Akademisyenler, siyasetçiler ve yazarlar sürekli bu atıflar etrafında entegrasyonu tartışmıştır²⁰⁵. Siyaset bilimciler ve sosyologlar genelde entegrasyonu toplumsal düzey, kaynaşma, istikrar veya çatışmasızlık üzerine kavramsallaştırmışlardır. Entegrasyon sosyolojik ve siyasi bir kavram olduğu kadar yasal sonuçlar üreten bir 'hukuki' kavramdır²⁰⁶. Entegrasyon konusunda siyasi sosyolojik analiz, bireylerin topluma farklı katılım biçimleri bağlamında mahalle, işyeri, okul, aile, vs. ile ilgili bir toplumsal süreç olarak değerlendirilir. Entegrasyon, sosyal bütünlüğü teşvik eder, bir sosyal sistem içindeki ilişkileri güçlendiren bir süreç olarak görülür. Sosyal psikologlar entegrasyonu öncelikle bir psikolojik süreç, ekonomistler işgücü piyasasına girmek²⁰⁷ yanı sıra toplumsal ve ekonomik tabakalaşma süreçleri²⁰⁸ olarak görürler. Bu bağlamda entegrasyon interdisipliner bir perspektifle tek kültürlü bir toplumda homojen bir norm ve değerler dizisi ile uyum sağlanması bağlamında siyasi, ekonomik, hukuki, sosyo-kültürel ve sosyo-psikolojik boyutları ile birlikte bir bütün olarak analiz edilmelidir. Entegrasyon birçok akademik alanda kullanılsa da sosyoloji ve siyaset bilimi perspektifi bu çalışma için en uygun olan disiplinler olarak entegrasyonu, makro perspektiften anahtar bir tema olarak ele alır. Entegrasyon, siyasi ve sosyolojik bir bağlamda, açıkça tanımlanmış bir sosyal sistem içindeki istikrarlı ve iş birliğine dayalı ilişkileri ifade eder. Bu çalışmada kavramsal olarak bir topluluğa dahil olmak veya bir topluluğa dahil olmak için insanları bir araya getirmenin bir yolu olarak entegrasyon hedef alınacaktır. Bu çalışma bağlamında "entegrasyon" amacına uygun olarak, göçmenlerin birey ve grup olarak toplum tarafından kabul edildiği farklı bir kültürün içine yerleşmesi ve onunla bağdaşması, kendi kültürlerini, özelliklerini belli biçimde korumasına zemin hazırlayan bir kavram olarak ele alınacaktır²⁰⁹. Bu çalışma için kullanabileceğimiz

²⁰⁴ Baübock, R., Heller, A. ve Zolberg, R. (1996). *The Challenge of Diversity: Integration and Pluralism in Societies of Immigration*. USA: Ashgate, Alderhost., s. 10.

²⁰⁵ Favell, A. (2001). s. 373.

²⁰⁶ Groenendijk, K. (2004). 'Legal Concepts of Integration in EU Migration Law', *European Journal of Migration and Law*, Vol 6, ss. 111–126.

²⁰⁷ Joppke, C. ve Morawska, E., (2003). Integrating immigrants in liberal nationstates: Policies and practices. In C. Joppke ve E. Morawska, eds. *Toward Assimilation and Citizenship: Immigrants in Liberal Nation-states*. Houndmills: Palgrave, ss. 1–36.

²⁰⁸ Portes, A. ve Rumbaut, R., (2001). *Legacies: The Story of the Immigrant Second Generation*, Berkeley: University of California Press. Waters, M., (1999). *Black Identities: West Indian Immigrant Dreams and American Realities*, Cambridge, MA: Harvard University Press.

²⁰⁹ Entegrasyon ile asimilasyon arasındaki hassas dengeyi korumak oldukça karmaşıktır. Ancak bir iki nesil sonra da olsa, asimile olma durumunun önüne geçememe gibi bir durum karşımıza çıkmaktadır. Karpat buradaki duruma en iyi örnek olarak ise ABD'yi göstermektedir. Karpat, K. (2010). *Osmanlı'dan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler*, (Çev. Bahar Tırmakçı). İstanbul, Timaş Yayınları, s. 27-28.

en kapsamlı entegrasyon tanımı, Avrupa Mülteciler ve Sürgünler Konseyi (ECRE)²¹⁰ tarafından yapılan tanımdır:

a) Entegrasyon iki yönlü bir süreçtir ve hem toplumları kabul etmek hem de ilgililere ve topluluklara talepler koymak için uyum gerektirir. Mülteci bakış açısıyla, entegrasyon, kendi kültürel kimliğinden vazgeçmeden ev sahibi topluma uyum sağlamaya hazırlıklı olmayı gerektirir. Bu, gelinen ülkenin yasalarını izlemek, insan haklarına ve demokratik değerlerine saygı duymak demektir. Ev sahibi toplum ile ilgili olarak, kamu kurumlarını nüfus profilindeki değişikliklere uyarlama, ulusal topluluğun bir parçası olarak göçmenleri kabul etme ve karşılama konusunda istekli olmayı ve ve tüm etnik gruplar arasındaki ilişkiler için kaynakların ve karar alma süreçlerine erişimin kolaylaştırılması için harekete geçilmesini gerektirir. Başarılı bir entegrasyon, ancak ev sahibi toplum ve göçmenler için bütün nüfusun daha eşitlik için koşullar yaratan iş ve hizmetlere erişim sağlama, sosyal, sivil, politik, insan ve kültürel haklara sahip olduğu bir süreç olarak anlaşılabileceğini iddia etmek mümkündür. Bu yaklaşımda entegrasyon, aynı zamanda kültürel seçme hakkının demokrasinin özünde yer alması nedeniyle, azınlık gruplarının kültürel ve toplumsal kimliklerini korumak için desteklenmesi gerektiği anlamına gelebilir. Entegrasyon yalnızca benzerliklere odaklanmak ve farklılıkları görmezden gelmek değil aynı zamanda farklılıklar yoluyla çalışmak ve dinamik iki yönlü sürecin bir parçası olarak ortak bir anlayışa sahip olmaktır²¹¹.

b) Entegrasyon dinamiktir ve uzun vadede gerçekleşir. Genellikle entegrasyon sürecin birinci nesil ötesine geçtiği durumdur. Bu entegrasyonun yalnızca yeni gelenler ya da ilk nesil için tanıtım programları değil, nesiller arası yönü de göçmenlerin çocukları için hazırlık yoluyla eşit derecede vurgulanması gerektiği anlamına gelir.

c) Entegrasyon çok boyutlu bir süreçtir. Hem ev sahibi toplumun ekonomik sosyal, kültürel, sivil ve siyasi hayatının tüm yönlerine ve hem de göçmenlerin bu

²¹⁰ Towards Fair and Efficient Asylum Systems in Europe
https://www.ecre.org/wp-content/uploads/2016/07/ECRE-The-Way-Forward_Towards-Fair-and-Efficient-Asylum-Systems-in-Europe_September-2005.pdf

²¹¹ European Commission. (2004). 'The European Refugee Fund'. European Commission.DG Justice and Home Affairs: Brussels.
http://ec.europa.eu/justice_home/key_issues/refugee/refugee_1104_en.pdf.

topluma kabul ve üye olma konusundaki şartlara ve bu topluma fiilen katılım oranına bağlıdır. Böyle bir entegrasyon tanımı, kendi başına bir amaç değildir. Daha ziyade, devletlerin entegrasyon politikalarının geliştirilmesine temel oluşturduğu düşünülmektedir. Hükümetlerin seçtiği entegrasyon yaklaşımı hizmetlerin sonucunu belirleyecek ve nihai olarak entegrasyonu etkileyecektir. Bu nedenle, hükümetlerin entegrasyona yönelik bir yaklaşımı anlamaları ve bilinçli bir şekilde seçmeleri hayati önem taşımaktadır.

Entegrasyon göçle ortaya çıkan yeni duruma kurumları, toplumları, milletleri veya devletleri hazırlama sürecidir. Farklı devlet politikaları, yasalar, yerel inisiyatifler ve her türlü kurum ve düzeydeki devletin genel strateji veya politikası olarak tanımlanır. Bu bağlamda entegrasyonu neyin teşkil ettiğini, nasıl belirlediğini, teşvik etmek için stratejilerin olup olmadığı ve toplumda başarılı entegrasyon için özellikleri hakkında anlaşmazlık devam etmektedir. Bu nedenle entegrasyon çok katmanlı, koşullu ve sadece tanınması gereken değil aynı zamanda bir başlangıç noktası olarak politika bağlamında yol alınması gereken bir süreç olduğu için çok farklı formüle edilmiştir. Entegrasyonun tanımları zaman ve ilgili insanların menfaatleri, değerleri ve perspektiflerine bağlı olarak ülkeden ülkeye değişmiş farklı topluluk, yer ve zamanlarda farklı şekillerde kullanılmıştır. Çatı terimi olarak stratejileri yelpazesi farklı ülkelerin ulusal aidiyet fikrine bağlıdır. Ulusal politikalarda entegrasyon ile ulusal aidiyetin genellikle, tüm göçmenlerin evrensel, aşamalı sıralı ve düzenli tempolu bir süreç olduğu varsayılır. Entegrasyonun toplum ve sosyal politika için nasıl uygulanması gerektiği konusunda hakların kabul edilmesi gerekmektedir. Asgari olarak ulus ve vatandaşlık alanında, kültürel, dini, istihdam, konut, eğitim, sağlık, dilsel yeterlilik alanında haklara sahip olmasını içerir²¹². Entegrasyon hem belirtilen bir politika hedefi hem de göçmenlerle ilgili çalışan politika yapıcılar, araştırmacılar, hizmet sağlayıcılar için "orta menzilli teori" olarak görev yapmaktadır²¹³.

²¹² Ager, A. ve Strang, A. (2008). 'Understanding Integration: A Conceptual Framework', *Journal Of Refugee Studies* 2(21). s. 177.

²¹³ Migration in an Interconnected World New directions for action (GCIM, 2005). Report Of The Global Commission On International Migration, s. 44.

1.2.3.2. Entegrasyon teorileri

Entegrasyon literatürü klasik asimilasyon teorisinden, etnik grup etkilerine odaklanan teorilerin olduğu 1920'li yıllara kadar uzanır. Entegrasyonla ilişkili başka bir alan olan dışlama teorileri, 19. yüzyılın ikinci yarısı, Karl Marx, Herbert Spencer ve özellikle Emile Durkheim çalışmalarındaki temalarla gündeme gelmiştir²¹⁴. Bu klasik eserler son yıllarda sosyolojik söylem ve politik teorik tartışmalar çerçevesinde Tönnies, Spencer, ve Parsons'ın modern klasik yazılarının; Lockwood, Habermas, Giddens, Luhmann ve Mouzelis'e sosyolojik tartışmalarının konusu olmuştur. Klasik sosyolojik teori modernitenin ve endüstriyel kapitalizmin ortaya çıkardığı toplumsal entegrasyon kavramıyla ilgilenmiştir²¹⁵.

Entegrasyon teorilerinde birinci aşama Marx'ın çalışmasında, iş bölümü toplumsal düzeyde ve emek süreci içinde anahtar temalarla işlenmiş, üretim güçleri ve üretim ilişkileri arasındaki gerilim sınıf mücadelesinin ve toplumsal çelişkilerin iyileştirilmesi bağlamında entegrasyon ele alınmıştır. Ardından Spencer evrimsel değişme teorisini göz önüne alarak, evrimi oldukça soyut ve genel bir şekilde geliştirerek toplumsal evrimin ve farklılaşmanın artmasıyla yeni entegrasyon biçimlerinin oluştuğunu ortaya koymuştur. Bu bağlamda Spencer'a göre entegrasyon, sadece işgücü piyasasına ve hizmetlere ya da değişen tutumlara, toplumsal inşaya erişimle ilgili değildir; göçmen ve ev sahibi toplumun her ikisinde de iki yönlü bir adaptasyon sürecidir²¹⁶.

Durkheim, Spencer'ın farklılaşma biçimlerini ve etkilerini analiz ederek önerilerini kavramlara dönüştürmüş ve özel bir sosyal entegrasyon teorisi geliştirmiştir. Onun entegrasyon ilkesindeki odak noktası, statü hiyerarşilerine dayanan geleneksel bir toplumsal düzen, işbölümünün arttırılması, sınıf çatışmalarının organize edilmesidir. Cevap aradığı temel soru: iyi işleyen bir toplum

²¹⁴ Göçmenlerin dışlanma alanlarını incelersek, günümüz toplumlarında önemli bir politika konusu olarak entegrasyonun aksine, 'dışlanma' kavramı sosyal bilimlerdeki rolü merkezden uzaktadır. Sadece kurucularından biri olan Max Weber, kavrama dahil etme (inclusion) ve dışlama (exclusion) bağlamında yaklaşmıştır. Bkz. Weber, M. (1968). *Economy and society: An outline of interpretive sociology*, çev. Wirtschaft und Gesellschaft by G. Roth and C. Wittich, New York, NY: Bedminster Press.

²¹⁵ Gough, I. ve Olofsson, G. (1999). *Capitalism and Social Cohesion Essays on Exclusion and Integration*. New Hampshire, Palgrave Macmillan, s. 1.

²¹⁶ Spencer, Herbert. (1954). *Social Statics*. New York: Robert Schalkenbach Foundation

ve entegrasyon, bireyselleştirilmiş ve farklılaştırılmış bir sosyal düzende nasıl mümkün olabilir? Spencer'ın cevabı, ekonomistlerin görüşünün bir genellemesi olarak sorunun toplumun kendi içinde "görünmez" güçleri tarafından siyasi müdahale olmadan çözülmesi iken; Durkheim çağdaş iş rollerinden türetilen deneyimler ile hukuk ve devlet kurumlarının gelişimine ilişkin ahlaka dayanan yeni bir "organik dayanışma" öngörmüştür. Durkheim'in toplumsal kaynaşma, toplumsal çözülme ve uyumsuzluk konusundaki görüşleri, entegrasyon alanındaki çalışmalara temel oluşturmuştur. Durkheim, iş bölümündeki toplumsal farklılaşmanın etkilerini ve bir toplumsal gelişme teorisi için önerileri ve formları inceleyerek entegrasyon eksikliğini görmüş ve bir toplumsal entegrasyon teorisi ortaya koymuştur. Toplumsal entegrasyonun temelinin toplumsal düzen ve iş bölümü olduğunu, aynı zamanda bunların farklı çıkar ve çatışmaların temelini oluşturduğunu, gerçekleşmediklerinde intihar'a²¹⁷ veya anomie'e²¹⁸ yol açacağını savunmuştur²¹⁹.

Durkheim'in 19. yüzyılın sonlarında yeni bir toplumsal düzen içinde toplumsal entegrasyon olasılığına yoğunlaşması, bu konu hakkında daha fazla araştırmaya yol açmıştır. Entegrasyon teorisinde ikinci aşama, İkinci Dünya Savaşı döneminde, özellikle Amerikan sosyologları ile gerçekleşmiştir. Konuyla ilgili önde gelen araştırmacılardan biri, 1950'lerde ve sonrasında yeni bir düzen içinde şekillenen toplumsal entegrasyon üzerinde çalışan Talcott Parsons'tır. Entegrasyon çalışmalarını önemli ölçüde etkileyen Parsons, toplumsal düzen konusu üzerine toplumsal sistemin alt sistemlerini belirlemiş ve sistemler arasındaki denge üzerinde yoğunlaşmıştır. Durkheim ve Freud merkezli anlayışları harmanlayarak yaptırımlar ve kurumsallaşma gibi süreçleri, değer yönelimlerini içselleştirerek toplumsal sistemin kurulması ve entegrasyon mekanizmaları üzerine çalışmıştır. Entegrasyon kavramının kökenlerini Hobbescu ahlaki rölativizmi ve Amerikan işlevci çözümü ile ele alan Parsons, savaş sonrası dönemde şekillenen kapitalizm, çoğulculuk ve liberalizm ışığında toplumsal entegrasyon için yeni devrin değerlerinden demokrasi,

²¹⁷ İntihar(suicide) Durkheim'in aynı adı taşıyan klasik incelemesinde geçen; kurbanın kendisinin yerine getirdiği ve böyle bir sonuç doğuracağını bildiği olumlu ya da olumsuz bir edimden dolayı ya da dolaysız sonucu olan ölüm vakası şeklinde tanımlanır.

Bkz. Marshall, G. (2003). Sosyoloji Sözlüğü, Ankara, Bilim Sanat Yayınları, s. 347

²¹⁸ Anomi (anomie, anomy) sosyolojide en çok Durkheim'in ve Robert Merton'un çalışmalarıyla anılan bir toplumun normalarının etkisizleşmesi, çöküntü, karışıklık ya da çatışma olmasını gösteren terimdir Bkz. Marshall, G. (2003). Sosyoloji Sözlüğü, (çev. Osman Akinhay - Derya Kömürcü) Ankara, Bilim Sanat Yayınları, s. 32.

²¹⁹ Durkheim, E. (1964). The Division of Labor in Society, çev. G. Simpson. New York: Free Press.

çoğulculuk, politik ve sivil haklar ile toplumdaki çatışmalar ve farklılıkların üstesinden gelmek için “değer entegrasyonu” fikrini ortaya koymuştur. Parsons’a göre toplumsal entegrasyonun temel biçimi olan normlar sivil ve siyasi bir kültürle şekillenen vatandaşlık, istikrarlı kurumlar ve modern bir devlet çerçevesinde gerçekleşmektedir. Hem Durkheim hem de Parsons ahlaki değerleri ve insanı toplumsal entegrasyon için ana motivasyon kaynağı olarak görmüşlerdir. Bununla birlikte, bu biçimdeki toplumsal entegrasyonu teşvik etmekteki güçlüklerden ötürü hem devlet hem de toplumsal düzeyde bir boşluk bulunmaktadır. Bu boşluk, 1960’lı yıllarda başka araştırmacılar tarafından doldurulacak ve o zamana kadar toplumsal entegrasyon kavramsallaştırılmaya devam edecektir.

1968 sonrası dönemde toplumsal entegrasyon araştırmalarında yeni toplumsal hareketler, alt kültürel unsurlar ve kitle iletişim araçları popülerlik kazanmaya başlamıştır. 1990’ların sonuna kadar Avrupa toplumlarındaki artan çeşitlilik ve gittikçe yükselen kimlik kaygıları ve bu kaygılara karşı gelişen tepki, entegrasyon kavramının önem kazanmasını ve öne çıkmasını sağlamıştır. Dünyadaki gelişmelere yoğunlaşan akademisyenler toplumsal entegrasyon teorileri için teorik bir çerçeve oluşturmak için sahadaki bu değişmelere ilişkin siyasi ve antropolojik akademik çalışmalar yapmışlardır. O dönemde entegrasyon kuramının oluşmasında makro ve mikro bakış açısını birleştirerek entegrasyon çalışmalarına önemli bir katkı sağlayan David Lockwood, göç çalışmalarıyla toplumsal entegrasyon kavramını kullanan ilk kişidir ve günümüzdeki entegrasyon çalışmalarını etkilemiştir. Lockwood’un sistem entegrasyonu ile toplumsal entegrasyon arasında yaptığı ayrım, toplumsal sistemlerin sosyolojik teorisini oluşturmuştur. Lockwood’a göre makro sosyolojik değişim kuramı, toplumsal bütünleşme ve sistem entegrasyonu ile alakalıdır. Lockwood *“Toplumsal Bütünleşme ve Sistem Entegrasyonu”* başlıklı makalesinde²²⁰, birçok açıdan entegrasyon ve parçalanma konusundaki tartışmalara yer vermiştir. Ona göre, bireyler ve sosyal gruplar, toplumsal entegrasyon kavramını analiz etmek için daha çok sisteme dahil edilmelidir. Bu çerçevede, toplumsal entegrasyon ile bireylerin bir sisteme dahil edilmesi ve aralarında ilişkilerin oluşturulması bilinçli ve motive olmuş

²²⁰ Lockwood, D (1976). “Social Integration and System Integration”, içinde *Social Change: Explorations, Diagnoses, and Conjectures*, edit. George K. Zollschan and Walter Hirsch, New York, Schenkman Publishing, s. 376-377.

etkileşim ve iş birliğinin sonucudur²²¹. Lockwood'un ardından entegrasyona dair toplumsal sistemlerin sosyolojik teorisi sistem bütünleşmesi ve sosyal kavramlar geliştirilmiştir.

1970'ler ve 1980'ler boyunca toplumsal entegrasyonun teorik bağlamı, Jurgen Habermas (1973), Anthony Giddens (1984) ve Nicos Mouzelis (1991) gibi akademisyenler tarafından çeşitlendirildi. Lockwood ve onu takip eden Habermas ve Mouzelis sistem entegrasyonu ve sosyal entegrasyon hakkında bireylerin veya grupların katılımını ve ilgisini belirtmek işlevsel olarak farklılaşmış sistemlere, kültürel yaşam dünyalarına ya da toplu hareketlere dair görüşlerini ifade etmişlerdir. Habermas'ı entegrasyon konusunda etkileyen Lockwood'un sistem ve toplumsal entegrasyon konusundaki ayrımı, entegrasyonun farklı boyutlarının ön plana çıkardığı çalışmalarda ele aldı. Habermas Lockwood'un sistem dünyası ve yaşam dünyası ile ilgili kendi kavramlarını ele alıp onunla bağlantılandırarak Lockwood'un entegrasyon anlayışından farklı bir toplumsal entegrasyon anlayışına ulaştı. Sistem entegrasyonu onun için ekonomik ve siyasi kurumsal alanla ilgiliyken toplumsal entegrasyon diğer iletişimsel alanlarla incelenebilirdi. Sistemden gelen sosyal yönelimleri/eylemleri ve işlevsel gereksinimlerini değerlendirerek Lockwood'un sistem sınıflandırmasını kullanmaya devam etti ve toplumsal düzeni, normatif olarak güvence altına alınan ya da iletişim açısından erişilebilir bir uzlaşmaya dayalı toplumsal entegrasyon açısından değerlendirdi²²². Habermas entegrasyon görüşünü mikro ve makro arasında toplumun belirli bir kesiminde gerçekleşen özel bir iletişim türü ve bireylerin veya grupların bir parçaya katılımı olarak toplumsal kaynaşma temelinde işledi. Toplumsal entegrasyonda insanları birbirleriyle ve toplulukla birlikte kendilerinin de toplumun bir parçası olarak görmekte idi. Habermas toplumsal entegrasyonu yaşam dünyasının çoğaltılması veya daha kesin bir

²²¹ Sistem entegrasyonu, aktörler veya kolektifler arasındaki karşılıklılık anlamına gelir. Lockwood'a göre daha çok veya daha fazlasını içeren olarak toplumdaki farklı parçalar ya da alt sistemler arasındaki daha az uyumlu ilişkiler genelde toplumsal entegrasyon bir toplumsal sistemin kollektif aktörleri arasındaki kurumların isimsiz işleyişinin sonucudur. Kuruluşlar ve mekanizmalar devlet, hukuk sistemi, pazarlar, kurumsal aktörler veya finansdır. Sistem entegrasyonu için, katılımcıların gereksinimleri toplumsal ve siyasal entegrasyonu daha çok. para, güç, sevgi ya da hakikat gibi sembolik olarak yaygınlaştırılmış şeylerdir.

Lockwood, D. (1964). 'Social integration and system integration', içinde G.K. Zollschan and W. Hirsch (eds) *Explorations in social change*, London: Routledge.

²²² Mouzelis, N. (1997). "Social and System Integration: Lockwood, Habermas, Giddens", *Sociological Review*, vol. 31., no. 1., s. 114-116.

ifadeyle yaşamın yeniden üretimi, kültürel anlamlar, dayanışmacı sosyal normlar ve kişisel güvence yeteneği, kimlikler olarak gördü²²³.

Lockwood ve geleneğinin mikro seviyelere yoğunlaşmasının aksine, Anthony Giddens, entegrasyonu tarafsız, üst düzey bir kavram olarak kullanarak, yüz yüze etkileşime ve makro analiz düzeylerine, genel olarak kişiler veya gruplar arasındaki ilişkilere yoğunlaştı. Lockwood'un normatif-işlevci ayrımını mikro / makro düzeyde sosyal / sistem entegrasyonu alanında yapmıştır. Giddens'a göre toplumsal ve sistem entegrasyonu birbiriyle yakından bağlıdır, günlük rutinler ve toplumsal örgütlenmenin en ayrıntılı biçimleri için önemlidir. Giddens'in toplumsal ve sistem entegrasyonunda zaman ve mekan boyutları açıkça dikkate alınır ve yüz yüze ilişkilere odaklanılır ve dolaylı ilişkilere de karşıdır. Giddens'in toplumsal entegrasyon teorisi sessiz bir değişim içinde "düzenli bağlar, karşılıklı değişimler veya aktörler ya da kolektiviteler arasındaki uygulamalar ve karşılıklılıktır. Öte yandan, sistem entegrasyonu, ajans / sistem sınıflandırmasıyla alakalı değildir, uzlaşmacı zaman aralığı boyunca aktörler veya kolektivite arasında karşılıklılık, birlikte var olma koşulları dışındadır. Günlük faaliyetleri sırasında bireyler, karşılıklı etkileşim bağlamında birbirleriyle karşılaşırlar. Bir topluma dahil olma, katılmayı eşit şartlarda sağlama, göçmen / yeni gelenler için günlük uygulamaların ve rutinin bir sonucudur. Bu nedenle uygulamaları ve stratejileri incelemek önemlidir²²⁴.

Nicos Mouzelis'in çalışmaları da Lockwood'un çalışmasına odaklanırken kolektif aktörler üzerinde sosyal entegrasyona yoğunlaşmıştır. Mouzelis, Giddens'in devletin başkanı ile bugünü ve geleceği etkileme ihtimaline göre anlaşmalar yaparak, toplumsal ve sistem entegrasyonu arasındaki zaman-varoluş konusundaki farklılıkları eleştirmiştir²²⁵. Burada, kurumlar, aktörler ve kuralların kompleksle bağlantılı olarak görüldüğü anlamda merkezdedir, aktörlerin yönetilmesi için

²²³ Habermas'ın toplumsal entegrasyon görüşünde iletişim için bir ilke temelinde bireyler birbirleriyle görüşmek zorunda değildirler lakin birbirlerini anlamaya yönelik birbirlerinin haklarını kabul etmelidirler. Habermas, J. (1984). *The Theory of Communicative Action*, Volume 1, Reason and the Rationalization of Society Boston, MA: Beacon Press

²²⁴ Entegrasyon söylemi ve pratiğinde, aidiyet kavramı genellikle ikamet ettikleri ülke ile özdeşleştirilmesi açısından tartışılmıştır. Giddens, A. (1984). *The constitution of society. Outline of the theory of structuration*. Cambridge: Polity Press.

²²⁵ Mouzelis, N. (1995). *Strategies of integration and socio-cultural differentiation*, CID Studies No 11, Copenhagen: CID., Solidarity and Schism

kullandıkları yöntemler için bu kurallar uygulanmalıdır²²⁶. Tüm bunlardan farklı olarak Niklas Luhmann, bireylerin alt sistemlerden birinde rol alıp almayacağı konusunu işlemiştir. Gevşek veya güçlü bağlantıları belirtmek için bireylerin farklı alt sistemlere dahil edilip veya dışlanmaları arasında entegrasyon kavramını kullanmaktadır²²⁷.

Entegrasyonun güçlü bir savunucusu olan Brian Barry, entegrasyonun liberal felsefesi, ulusal, etnik ve kültürel farkları üzerinde durmuştur. Ortak siyasal kurumlarda oluşturulan kamuoyu, paylaşılan dil gibi homojenliğin müzakere ve güven oluşturmak için gerekli olduğu düşünülmektedir. Bununla birlikte, diğer farklılıklar özelleştirilmelidir. Bu yaklaşım entegrasyonun homojenlik varsayımlarını sorunsallaştırdığı şeklindedir. Ancak ev sahibi toplulukları heterojen hale getiren faktörlerin karmaşıklığı ve homojenliğe dayalı modellerin durumu kolaylaştırdığını düşünmektedir²²⁸. Entzinger ve Biezeveld ise makro perspektiften bakıldığında, entegrasyonu toplumsal sistem olarak tanımlayarak kavramı kurumsal çerçeveyi belirtmek için kullanmışlardır. Onlara göre, bir toplumun entegrasyonu, toplumun kurucu kısımlarının doğrudan ilişkisini aynı zamanda kültürel topluluk üyelerini belirler. Nitekim, ulusal, toplumsal, kültürel ve politik gerçeklerin belirli yorumlanmasının entegrasyonu şekillendiren daha fazla tanınması vardır. Onlara göre entegrasyon bir toplumsal sistemin bir özelliğine atıfta bulunur, göçmenlerin katılımı ile toplum daha çok bütünleştikçe, toplumsal olarak kaynaşmış olur ve kurucu kısımları daha fazla ilişkilendirilir. Kültürel entegrasyonu vurgularken, göçmenlerin kültürlerine uyarlanmasını gösteren "kültürel çeşitlilik" kavramını kullanarak göçmenlerin kendi kültürlerini terk etmeden ev sahipliği yapmayı ön plana çıkarırlar²²⁹.

²²⁶ Jansen, T., N. Chioncel ve H. Dekkers, (2006). Social cohesion and integration: Learning active citizenship., *British Journal of Sociology of Education*, vol. 27, no. 2, s. 191-192

²²⁷ Luhmann, N. (1990). *The Political Theory of the Welfare State*, Berlin/New York, NY: De Gruyter.

²²⁸ Homojenlik, mevcut iki yönlü modellere yönelik temel bir zorluk olarak değil, bir sınırlama veya nüans olarak sunulmaktadır. Bugüne kadar homojenliğe girmek için yapılan en önemli girişim, entegrasyonun doğasında mevcut güç ilişkilerini eleştirenlerden gelmektedir

Barry, B. (2001). s. 25.

²²⁹ Entzinger, H ve Biezeveld, R: (2003). *Benchmarking in Immigrant Integration*.

https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/e-library/documents/policies/legal-migration/pdf/general/benchmarking_final_en.pdf (erişim: 16/7/2018). s. 3,6

Kısaca entegrasyon teorileri, azınlık topluluklarının çoğunluğa eklenmelerini veya çoğunluğun çizmiş olduğu kurumsal çerçeve ile süreç içerisinde uyumlu hale gelmeleri bakımından göçmen grupların yerel halkla artan oranda sosyal ilişki kurarak ev sahibi toplumun bir parçası olmaları öngörülmektedir²³⁰. Ancak, mevcut entegrasyon teorilerinden oluşturduğu modeller homojenlik varsayımlarını ortadan kaldıracak araçlar vermeyebilirler. Devletlerin göçmenlerin entegrasyonunu sağlarken teorileri dar bir şekilde yorumlamaları homojenleştirme sürecine neden olabilmektedir. Sonuç olarak entegrasyon teorileri göçmenlerin ve ev sahibi toplulukların heterojen karmaşıklıklarını açıklamakta başarısız olabilmektedir. Bu nedenle, entegrasyon teorilerinde karmaşıklıkları önlemek için homojenlik eleştirisinin ötesine geçerek heterojenliğin ortaya çıkmasına gerek vardır.

1.2.3.3. Entegrasyon boyutları ve göstergeleri

1.2.3.3.1. Entegrasyonun boyutları

Entegrasyon konusunda zaman içinde geliştirilen farklı anlayış ve teoriler entegrasyonun yapısal çerçevesini de sürekli değişime uğratmıştır. Entegrasyonun yapısal çerçevesi²³¹, onun hangi uygulama sahalarına yönelik olduğuna ilişkindir. Boswell'a göre entegrasyon, genel olarak ev sahibi toplumların dört boyutu üzerinden ölçülmektedir:

1. Kültürel : Ev sahibi ülkenin dili hakkında bilgi ve o toplumdaki bazı anlayışlar ve o kültürün temel normlarına saygı,

²³⁰ Bu görüş, ilk kuşaklara göre ikinci kuşakların daha fazla entegre olacağını savunmaktadır. Aynı zamanda azınlık gruplarının eğitim seviyesi ve sosyo ekonomik olarak varoluşları entegrasyonda etkili olduğunu iddia eder. Daha iyi iş imkânlarına sahip olanlar ve yüksek eğitimliler, beyaz yakalılar yerli halkla daha fazla ilişki içerisindeyler ve geldikleri ülkenin sosyal yapısına daha kolay entegre olurlar.

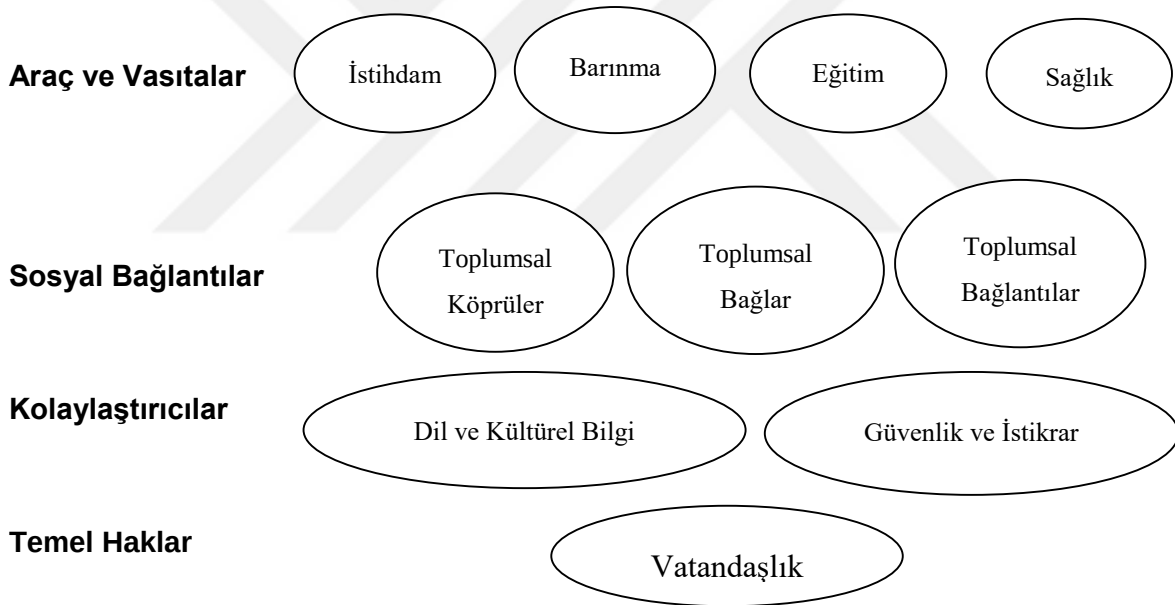
Vervoort, M. ve Dagevos, J. (2011). The Social Integration of Ethnic Minorities: An Explanation of Trends in Ethnic Minorities' Social Contacts with Natives in the Netherlands, 1998-2006, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 37 (4). s. 620-623.

²³¹ Entegrasyonun yapısal çerçevesi, European Council on Refugees and Exiles (ECRE) tarafından hazırlanan raporda kurumsal düzenlemeler, iş gücü piyasasına giriş, mesleki eğitime giriş, deniz aşırı kalifikasyonların tanınması, eğitim, göçmen çocukların eğitimi, barınma, sağlık, aile birleşimi, göçmen bilgileri ve entegrasyonun finansmanı başlıkları altında düzenlenmiştir.

European Council on Refugees and Exiles (ECRE). (2002). Position on the Integration of Refugees in Europe

2. Sosyal : Eğitim ve refah sistemleri,
3. Ekonomik: İş gücü piyasasına giriş,
4. Politik : Entegrasyonun son basamağıdır. Oy kullanmak ve seçimlere girmek, vatandaşlık yoluyla elde edilen sair kazanımlardır²³².

Entegrasyon süreçlerinin operasyonelleştirilmesi için bir çerçeve geliştiren Ager ve Strang'ın analizi ise göçmenlerin erişimine ve başarısına odaklanarak entegrasyon için kapsamlı bir yaklaşım önermiştir. Entegrasyonu on adet çekirdek sahadan oluşan yapısal bir çerçevede kurumsallaştırmışlardır. Entegrasyonun kilit alanlarını istihdam, sağlık, konut sektörü, eğitim, hak ve vatandaşlık, sosyal bağlantılar ve bu tür bağlantıların daha sonraki çalışmalarında ilişkili sosyal ve kültürel engeller olarak tanımlamışlardır²³³.

Şekil 1.1. Entegrasyonun Temel Uğraş Alanları (Yapısal Çerçeve)

²³² Boswell, C. (2003). s. 75.

²³³ Dört ana grupta ters piramit şeklinde sınıflandırılan bu alanların en alt tabakasında (foundation) haklar ve vatandaşlık bulunmaktadır. Kolaylaştırıcılar (facilitators) olarak tanımlandığı ikinci tabakada dil ve kültürel bilgi ile güvenlik ve istikrar zikredilmektedir. Sosyal bağlantılar (social connections) olarak tanımlandığı üçüncü katmanda ise sosyal köprüler(bridges), sosyal bağlar (bonds) ve sosyal linkler (links) bulunmaktadır. Bu çıktıların başarılabilmesinin dört göstergesi ve vasıtası olan en üst tabakadaki alanlar ise istihdam, barınma, eğitim ve sağlıktır. Bu yaklaşım entegrasyon alanlarını ve süreçlerini anlamaya katkıda bulunmuştur, ancak toplulukların dinamikleri, göçmenlerin durumu dikkate alınmamıştır. Ager, A.ve A. Strang (2004). Indicators of Integration: Final Report. *Home Office Development and Practice Report 28*. London

Araç ve vasıtalar, göçmenlerin toplumsal hayata katılımı için kilit alanlardır. Bunların işaretçileri olarak hizmet ederler. Topluluk içinde değer verilen şeylere erişim sağlandıkça entegrasyona vasıta olarak hizmet eder. Toplulukların hayatına katılmak noktasında entegrasyona gerçekleştirmede genellikle iyi bir role sahiptir. Araç ve vasıtalar değerli sosyal roller olarak daha geniş kültürel yetkinlik ve sosyal bağlantılar bakımından entegrasyonun sağlanması ve teşvik edilmesinde önemlidir.

İstihdam, gelir yaratma ve ekonomik ilerleme için bir mekanizma sağlar ve bu nedenle genellikle hem politikacılar hem de göçmenler tarafından entegrasyonu destekleyen önemli bir faktör olarak dikkate alınır. Gelir için bir mekanizma sağlayan istihdam, ekonomik ilerleme için önemli bir faktör olarak kabul edilmektedir.

Barınma, konut koşulları güvenlik hissini belirleyerek göçmenlerin entegrasyon deneyiminin büyük ölçüde yapılandırır.

Eğitim, istihdam için, toplumsal bağın genişlemesi ve dil öğrenimi için için önemli fırsatlar yaratır. Eğitim sistemine erişim entegrasyonun belirleyici bir işareti olarak aynı zamanda büyük bir hedefe yöneliktir.

Sağlık, sağlık hizmetlerine erişim eşitliği ve göçmenlerin özel ihtiyaçlarına cevap vermesidir. İyi sağlık faaliyetleri, toplumsal katılımın, istihdamın ve eğitimin yolunu açar.

Sosyal Bağlantılar, entegrasyona yardımcı olan farklı sosyal ilişkileri ve ağları içerir. Bunlar topluluklar içindeki bağlar olarak etnisite, din veya ülke aracılığıyla göçmenlerin deneyimlerini ve değerlerini paylaştıkları diğer gruplarla bağlantılar için köprü faaliyeti görmektedir. Göçmenlerin değerli sosyal rollerinin kurulması ve geniş kültürel yetkinlik geliştirmeleri için sosyal bağlantılar değerlidir.

Toplumsal köprüler, göçmenler diğer ulusal, etnik veya dini gruplarla sosyal bağlantılar kurarak iki yönlü etkileşim kurabilirler. Diğer topluluklarla köprüler kurmak sosyal bir boyut sağlar, toplumsal bütünlüğü destekler ve kültürel anlayışı genişletme, ekonomik genişleme fırsatlarını açar.

Toplumsal Bağlar, göçmenlerin kendileri- ve entegrasyona yönelik yaklaşımlar- belli bir gruba ait olma duygusunun ya da toplumun önemli olduğunu noktasında aidiyeti destekleyen bağlardır. Belirli bir etnik, dini veya coğrafi toplulukla toplumsal bağlar olmadığında entegrasyon 'asimilasyon' riski içerebilir.

Toplumsal Bağlantılar, yerel hükümet ve sivil toplum hizmetleri, yurttaşlık görevleri, siyasi süreçler vb. entegrasyonu destekleyen bir dizi bağlantıdır. Bu tür bağlantılar entegrasyonun değerlendirilmesi ile göçmenleri kendi topluluğuyla ve toplumla bağlar.

Kolaylaştırıcılar, insanların aktif, emniyetli ve güvenli olmalarına yardımcı olan temel beceri, bilgi ve koşullardır. Bunlar göçmenlere kilit beceri, bilgi veya aktif ve güvende hissetme konusunda topluluklar içinde yardımcı olacak koşullar sağlar.

Dil ve kültürel bilgi, bu tür beceriler hem diğer topluluklarla hem de devlet ve gönüllü kuruluşlarla sosyal ilişkileri kolaylaştırmaktadır. Kültürel bilgi, günlük yaşam için çok pratik bilgiler (örn. ulaşım, kamu hizmetleri, fayda vb.) içerir. Göçmenlerin kültürel olarak entegrasyonu için toplumun daha geniş kapsamlı bilgilerine ulaşmasını sağlar.

Güvenlik ve istikrar, göçmenler arasında ve yaşadıkları daha geniş topluluklar arasında yaygın bir endişedir. Irkçılık, taciz ve suç, güvenin aşınmasına ve kültürel ahengin bozulmasına neden olur. Güven ve istikrar, sosyal bağlantı olanakları ve sağlık, eğitim ve istihdama erişim açısından önemlidir.

Kurumlar ve vakıflar, göçmenlerin devletten neyi beklemeye haklarının olduğunu bilmelerini ve verilen hakları ve vatandaşlığın beklenti ve yükümlülüklerini tanımlayan prensipleri ifade eder.

Temel Haklar göçmenlerin eşit oranda ve ölçüde entegre olup olmadıklarını değerlendirmek için kullanılır.

Vatandaşlık, göçmenlere kalma hakkı sağlayarak resmi bir başvuru yolu açar ve nihai entegrasyon boyutudur²³⁴.

1.2.3.3.2. Entegrasyon göstergeleri

Göçmenlerin entegrasyonunun farklı yönlerinin değerlendirilmesi, nispeten kolayca ölçülebilen objektif boyutları yanı sıra öznel veya nitel göstergeler de içerir. Birincisi, göçmenler arasında istihdam oranları ya da eğitime erişim ve tamamlama istatistikleri gibi göstergeleri içermektedir. İkincisi, toplumda bir rol oynamak, kişisel tatmin ya da bir ses sahibi olmak gibi göstergeleri içermektedir. Entegrasyonu politikaları tipolojisi altında Rinus Pennix tarafından entegrasyon göstergeleri geliştirilmiştir. Pennix, entegrasyonun ulusal ve yerel analizlerinde kullanılabilen ve ideal, tipolojik entegrasyon politikaları kurmak için vatandaşlığın üç boyutunu geliştirmiştir.

Yasal/politik: Göçmenler toplumun ehliyetli üyeleridir. Bu göçmenlerin eğer ulusal vatandaşlıkları varsa ve resmi siyasi sisteme alınmışlarsa politik haklarına ve görevlerine yaşam haklarını korumaya işaret eder. Pennix, yeni gelenlere vatandaşlığa alma politikaları dâhilinde en azından yasal ve politik haklar vermek gerektiğini söylemiştir.

Sosyo/ekonomik: Vatandaşlıktan önce sosyal ve ekonomik haklara işaret eder. Endüstriyel haklar ve sosyo-ekonomik alanda bulunan kurumsallaşmış tesislerle ilgili hakları (yerli işçiler ile aynı haklar: işsizlik yardımı ve sigorta erişimi, sosyal güvenlik tesisleri; sosyal konutlandırma, toplumsal yardım, refah ve bakım hizmetleri) içerir.

Kültürel/dini haklar: Göçmenlerin kendilerine etnik, kültürel ve dini grupları organize etme ve açıkça belli etme gibi haklarına işaret eder. Pennix, göçmenlerin yasal, politik, sosyal ve ekonomik hakları olduğu halde kültürel ve dini imtiyazlara sahip olmamasını, ev sahibi ülkenin uyguladığı politikalar çerçevesinde asimilasyon olarak tanımlamaktadır. Pennix'e göre, entegrasyonun her göstergesi için en az iki

²³⁴ Ager, A. ve A. Strang, (2008). Understanding Integration: A Conceptual Framework, *Journal of Refugee Studies* 21 (2): ss. 166-191.

nitelik belirlersek tipoloji yaratmış oluruz. Bunu da entegrasyon politikalarının ideal çeşitliliğinin olası formları olarak adlandırmıştır²³⁵.

Aşağıdaki liste entegrasyonun çok farklı tanımlamalarını ve entegrasyon göstergesi olarak kullanılan göstergeleri birlikte gösterir. Burada yer alan göstergeler çok çeşitli kaynaklardan derlenmiş olup, üzerinde anlaşılmış ortak bir göstergeler grubu bulunmamaktadır²³⁶. Genel olarak listeyi aynen aktarırsak, entegrasyonun göstergeleri şu şekilde belirlenmiştir:

Eğitim, öğretim ve istihdam alanında entegrasyon göstergeleri:

- Mesleki eğitim programlarına erişme ve bunları tamamlama istatistikleri,
- İleri eğitim kurslarına, yüksek akademik eğitime erişme ve tamamlama istatistikleri,
- Kendi ülkesinde başarıyla kalifiye olmuş ve orjinal mesleğini icra edebilenlerin istatistikleri,
- Nitelikleri akademik veya istihdam amacıyla tanınanların istatistikleri,
- Yapılan iş başvurusu sayısı, katılınan mülakatlar ve teklif edilen iş teklifleri,
- Serbest meslek sahibi göçmenlerin sayısı,
- Kendi işini kuran başarılı göçmenlerin sayısı,
- Göçmenler v arasındaki işsizlik oranları (cinsiyet, uyrukluk, yaş gibi farklı kategoriler düşünüldüğünde),
- Meslek ve sanayi bazında istihdam dağılımı,
- Göçmenlerin çoğunluk nüfusuyla karşılaştırıldığında ekonomik sonuçlar (gelir seviyeleri veya ev sahibi olma oranı gibi),

Toplumsal alanda entegrasyon göstergeleri:

- Mekânsal ayrışma, konut ayrımı, gettolaşma (ör. farklılık ve ayrımcılık endeksleri),

²³⁵ Pennix, R. (2007). "Integration of migrants. Economic, social, cultural and political dimensions", Background paper for the European Population Forum 2004, Population Challenges and Policy Responses 12-14, s. 6.

²³⁶ Castles, S., M. Korac, E. Vasta ve S. Vertovec. (2002). s. 131.

- İnter marriage (kültürlerarası evlilik) ,farklı etnik gruplar arasında evlilik oranı,
- Dil edinimi ve kullanma becerisi
- Grup içinde ve dışında sosyal etkileşim,
- Suç işleme oranları,
- Irkçı saikle işlenen suçların oranı,
- Çeşitli suç türleri için suç işleme oranları.

Sağlık alanında Entegrasyon Göstergeleri

- Ortalama yaşam süresi
- Yaş ve cinsiyete özel mortalite(ölüm) oranları,
- Önemli hastalıklar için yaş ve cinsiyete özel morbidite(yakalanma) oranları,
- Kaza oranları,
- Sağlık hizmetlerine erişim.

Hukuksal entegrasyon göstergeleri

- Ülkede yasal olarak oturma/ikamet etme hakkı,
- İşgücü piyasasına katılma hakkı,
- Sosyal güvenlik ve refah hizmetlerine erişim hakkı,
- Vatandaşlığın kazanılması.

Siyasal alanda entegrasyon göstergeleri

- Mesleki sendikalara ve meslek derneklerine katılım,
- Diğer derneklere katılım,
- Siyasi partilere katılım,
- Seçmen olarak katılım, oy verme davranışı
- Yerel, bölgesel ve ulusal hükümetteki temsilciliklere seçimlere aday olarak yapılması.

Yukarıdaki liste hiçbir şekilde kapsamlı veya tamamlanmış değildir. Bu tarz listelerde entegrasyon standartlarının belirlenme düzeyi farklı olmakla birlikte, belirli bir homojenlik derecesi varsayılmaktadır. Hem göçmen hem de ev sahibi toplulukları iki homojen sınırlı varlık olarak olarak içeren entegrasyon göstergelerinin tanımlanması ve değerlendirilmesinde sorunlar vardır. Entegrasyon göstergelerini tanımlama sorunu, önceki bölümde ele alınan entegrasyonu tanımlamanın kavramsal problemleriyle ve homojenlik iddiasının göstergelerin tanımlanma biçimlerini etkilemesiyle ilgilidir. Sınırlı sayıdaki göstergeye (istihdam, konut yoğunlaşması veya suç oranları gibi) yapılan aşırı vurgu yanıltıcı sonuçlara yol açabilir. Ayrıca, bu tür göstergeler, bir dizi topluluk grubunu da içeren istişarelerin sonucu devlet kurumları tarafından göçmenlere doğru yönlendirilmelidir²³⁷. Aynı zamanda entegrasyon belirtildiği üzere iki yönlü bir süreç olduğu için göçmenlere başarılı bir entegrasyon oluşturan göstergelerin formülasyonuna politikacılara katkıda bulunma fırsatı verilmelidir. Politika oluşturma ve değerlendirme amacıyla, genel kabul görmüş entegrasyon göstergelerine sahip olmak son derece yararlı olacaktır. Entegrasyonu faaliyete geçirirken politika yapıcılar ve uygulayıcılar mutlaka başarılı entegrasyon göstergelerini hakim söylemlerle ayrıcalıklı konular olarak kendi değerleri ve tecrübelerine dayandırır. Oysa entegrasyon göstergeleri, başlangıç koşullarına ve arzulanan sonuçlara göre grup farklılıklarının dikkate alınmasının yanı sıra farklı yönlerin ağırlıklandırılmasına imkân verecek bir matriste bağlanabilir²³⁸. Bu ; doğurganlık ve ölüm oranı, yaşam beklentisi ve evlilikler arası demografik göstergeler, sağlanan yardım programlarının ve hizmetlerinin kullanılabilirliği kalitesi ve yeterliliği için kişisel değerlendirmeler; göçmenlerin topluma kazandırdığı başarı ve durumlarından memnuniyetinin kişisel olarak değerlendirilmesi gibi göçmenlerle entegrasyon için üzerinde anlaşmaya varılan bir dizi göstergenin oluşturulmasıyla mümkün olabilir. Bu nedenle entegrasyonun bu göstergeleri faaliyete geçirildiğinde ulusal düzeyde entegrasyon politikalarında evrensel standartların uyarlanması ve yorumlanması kolaylaşacaktır²³⁹.

²³⁷ Choules, K. (2007) 'The Shifting Sands of Social Justice Discourse: From Situating the Problem with "Them" to Situating it with "Us"', *Review of Education, Pedagogy, and Cultural Studies* 29(5): ss. 461–481.

²³⁸ Castles, S., M. Korac, E. Vasta ve S. Vertovec. (2002).

²³⁹ Malischewski, C. A. (2013)., *Integration in a divided society? Refugees and asylum seekers in Northern Ireland, Working Paper Series No. 91*, Refugee Studies Centre Oxford Department of International Development University of Oxford, s. 6

1.2.3.3.3. Entegrasyon eleştirileri

Kavramsal ve teorik tartışmasını yaptığımız entegrasyon kavramı ve teorileri her ne kadar açık ve net olduğu düşünülse de muğlak ve yoruma açıktır. Aynı zamanda bazı sorunlu kavramsal varsayımlara dayanmakta idi²⁴⁰. Göç ve siyaset araştırmalarında entegrasyon kavramı bir devlet politikası olarak sosyal dışlanma içerdiği iddiası ile üç farklı şekilde eleştirilmiştir. Birinci grup, bu kavramı tüm insanları kapsayan eşit fırsatlar ve hakları dâhil edici bir hedef olarak toplumu belirli ve homojen bir merkeze sahip organik bir yapı olarak gördüğü için eleştirmiştir²⁴¹. Göç alan toplumu homojen bir topluluk olarak görmek ve göçmenleri de kültürel öteki olarak görmek ulus-devletin kimlik tanımlamasında kullanılan bir araç haline gelmişti²⁴². Daha fazla müteakabiliyet, göç alan toplumun önceden homojen olduğu iddiası ile zıt iki 'kültür' olarak kurgulanıyordu. Bu eleştiriler genel olarak entegrasyon sürecinin, göçmenlerin kendi dilleri, kültürleri ve inançlarından vazgeçmeleri ve evsahipliği yapan ülkenin dilinin, gelenek ve inançlarını benimsenmesini içeren tüm göçmenlerin geçmesi gereken bir dizi aşamanın²⁴³ olduğu asimilasyon perspektifi olarak değerlendirildiğine ilişkindi²⁴⁴. Bu çalışmada da ele alındığı üzere entegrasyona ilişkin erken dönem teorik hesaplar asimilasyonist ve etnosentrik, milliyetçi çağrışımlar ile göçmenlerin tek yanlı adaptasyonunun kaçınılmaz olarak görülmekte ve arzulanmakta idi²⁴⁵. Siyasetçilerin ulaşmak istedikleri hedefleri de ekonomik ve kişisel bağlarla birden fazla topluma bağlı olan göçmenlerin ulus-ötesi ilişkiler ağı içerisinde olmalarına rağmen daha önce bir parçası olduğu toplumdan

²⁴⁰ Entegrasyon kavramının, doğası gereği, göz ardı edilemeyecek bir muğlaklığı vardır. 'Bir toplumun parçası olmak' ne demektir? 'Bir toplumla bütünleşmek' hangi derecede başarılı olabilir ve buna kim karar verecektir. Entegrasyon salt bir kere gerçekleşecek olan bir sabit kimlik değiştirme midir, yoksa göçmenlerin hayatları boyunca sürececek dinamik bir sürece mi işaret eder?

Bu tartışma için bkz. Faist, T. (2000). "Transnationalization In International Migration: Implications For The Study Of Citizenship and Culture", *Ethnic and Racial Studies*, 23 (2).

²⁴¹ Favell, A. (2001). "Integration Policy and Integration Research in Europe: A Review and Critique", (n.d) T. Alexander Aleinikoff ve Doug Klusmeyer (ed). *Citizenship Today: Global Perspectives and Practices*, Washington, DC. Brookings Institute.

²⁴² Wimmer, A. ve Glick-Schiller, N (2002). "Methodological Nationalism and beyond: Nation-State Building, Migration and the Social Sciences", *Global Networks* 2 (4).

²⁴³ Malkki, L. (1995). *Purity and Exile: Violence, Memory, and National Cosmology among Hutu Refugees in Tanzania*. Chicago: University of Chicago Press.

²⁴⁴ Molesky-Poz, J. (1997). A Course on Contemporary U.S. Immigration: Myths, Histories, and Realities; Pedagogies for Engagement and Transformation. *Transformations: The Journal of Inclusive Scholarship and Pedagogy*, Vol. 8, No. 2, s. 1

²⁴⁵ Park, R. E., ve Miller, H. A. (1921). *Old world traits transplanted (Americanization studies)*. New York: Harper.

ayrılarak, yeni toplumuna katılmasıydı Bu durum negatif bir çağrışıma neden oldu ve nihayetinde entegrasyon kavramı asimilasyonu ima ettiği için eleştirildi.

İkinci grup, entegrasyonu bir durum olarak, görmekteydi. Bu bağlamda entegrasyonu sağlamak için devletlerin zorlama araçlarını kullanma yetkisini elinde bulundurmasına ve karar verme mekanizmasına sahip olması ve bu devletlerin vatandaşları için siyasi bir kimlik oluşturabilmesi olarak entegrasyonu eleştirdi²⁴⁶. Bu grup entegrasyonu, çoğunlukla normatif bir biçimde, baskın bir kültür ve yaşam biçimine uyacak tek yönlü bir adaptasyon süreci olarak çokkültürlü bir toplumdaki kültürel ve sosyal kalıpların çeşitliliğini tanımadığı için eleştirdi. Tekdüzelik dayatması, dolayısıyla yine asimilasyona benzer bir kavram olarak nitelendirilmesine neden olmuştu.

Üçüncü grup için entegrasyon basitçe insanların yerleşmiş kalıplarını tarif etmenin bir yolu olarak farklı toplumların siyasal entegrasyona yönelik karar vermelerinin bir ürünü olarak değerlendirilmekte idi. Göçmen topluluklarının rolünün tanınması ve daha geniş sosyal kalıplar ve kültürel değerlerin göçe tepki olarak değişebileceği fikrini de içermekte idi. Bu grup entegrasyona, salt bir göçmen meselesi değil, toplumsal bir mesele olarak bakarak entegrasyon politikasını bir devletin²⁴⁷ her iki toplumda da değerleri, normları ve davranışları değiştirmeyi içeren iki yönlü bir uyum süreci olarak tanımlıyordu. Ve göçmenlerin entegrasyonu eğer bu süreç başarılı olursa, toplumun entegre olduğu söylenebilirdi aksi takdirde bir entegrasyondan bahsedilemezdi. Vizyoner akademisyenler ve pragmatik politika yapıcılar açıklayıcı ve normatif bir şemsiye terim olarak entegrasyonu, olası bir dizi örtüşen süreçler olarak kabul edildiği görmekte idi. Entegrasyona karşı daha olumlu olan bu eleştiri entegrasyonun içerdiği bazı olumlu veya yapıcı öğeleri göz ardı

²⁴⁶ Etzioni, A. (1962). A Paradigm for the Study of Political Unification, World Politics, Vol.15, No.1, ss. 44-74

²⁴⁷ Entegrasyon ile ilgili devletin tedbirleri şunları içerir: temel yasal ve sosyal koruma; resmi vatandaşlığa alma ve vatandaşlık (veya ikamete dayalı) haklar; ayrımcılıkla mücadele yasaları; eşit fırsatlar sağlama ; korporatist ve dernek yapılarının kurulması, göçmenlerin etnik organizasyonlarına müsaade edilmesi, etnik dernekler ya da dini organizasyonlar için finansman sağlanması, hedeflenen sosyo-ekonomik düzenin yeniden dağıtılması, yoksun bölgelerdeki göçmenler için fonlar; kamu konut politikası; hukuki düzenlemeler; çok kültürlü eğitim politikası; kültürel hoşgörüyle ilgili politikalar ve yasalar uygulamalar; ev sahibi toplumun kültüründe dil ve kültür dersleri vb sağlanmasıdır.

Favell, A. (2003) "Integration nations: The nation-state and research on immigrants in Western Europe", *Comparative Social Research*, 22, s. 14

etmeksizin göçmenlerin sosyal ihtiyaçlarının yanı sıra kurumsal süreçleri güçlendirerek bir bütün olarak toplumun açılmasını ve sosyal katılımını içermektedir.

Bu temel eleştirilerin yanı sıra göçmenlerin Avrupa'ya entegrasyonu ile ilgili çeşitli çalışmalarda, politika yapıcılar tarafından anlaşılma ve kavramlaştırma ile ilgili problemler eleştirilmiştir. Avrupa'da entegrasyon kavramı yukarıdaki eleştiriler bağlamında asimilasyonu çağrıştırdığı için kullanılmamasına rağmen yazarlar tarafından²⁴⁸ daha kötü "kültürel mesafe" veya "etnik karşılıklılık" kavramları, "sosyal dışlanma" gibi kavramlar toplumsal durumlar için kullanılmaktadır²⁴⁹. Merriam-Webster'a²⁵⁰ göre, entegrasyonun normatif tanımı "gruplara ve kişilere eşit olarak topluma katılma" noktasında bir grup veya bireyin topluma eşit olarak kabul edilmesi ya da katılması ile mümkündür. Bu tanımlama entegrasyonun problemleri ve dışlamacı olduğunu kanıtlar, çünkü eşit olarak bakmak ya da saymak eşit derecede öznel olarak yapılır bu bakımdan entegrasyon gerçekte "kabul" kavramını karşılamaz.

Entegrasyonu adaptasyon, birleşme, asimilasyon ya da kültürel etkileşim gibi diğer kavramlar ile karşılaştıran Favell, diğer kavramların hiçbirinin göçün sosyal mühendisliğini kapsamadığını savunmuştur. Entegrasyonun kâğıt üzerindeki tanımı başarılı, iyi işleyen, çokkültürlü ve çok ırklı bir toplumun kurulmasını ifade eder²⁵¹. Oysa Favell'e göre entegrasyon, toplum için ideal ve nihai hedef olarak kâğıt üzerindeki tanımına rağmen çok zor ve imkansızdır. Boswell da entegrasyonun zor ve imkânsız²⁵² karakterini dikkate alarak ulusal ve ideolojik değişkenleri karakterize ederek göçmenlerin ulaştıkları topluma adapte olup olmama isteme özgürlüğünün olduğunu bu nedenle, bazı durumlarda, entegrasyonun asimilasyon, çok kültürlülük ve ayrımcılık şeklini alabileceğini ifade eder.

Wieviorka da entegrasyon kavramını radikal bir şekilde eleştirir. Ona göre toplumsal tartışmalar bu sosyolojik kavramın kapalı karakterini yeniden üretme

²⁴⁸ Castles, S. ve Miller, M. J. (2008). s. 36 vd.

²⁴⁹ House, J. (1995). Contexts for 'integration' and exclusion in modern and contemporary France. In *Racism, ethnic and politics in contemporary Europe*, eds A. G. Hargreaves and J. Leamon. Edward Elgar, Aldershot.

²⁵⁰ <https://www.merriam-webster.com/dictionary/integration>

²⁵¹ Favell, A. (2003). s. 15-16

²⁵² Boswell, C. (2003). s. 75.

eğilimindedir. Avrupa toplumlarında Durkheimian kökenli ulusal toplulukların açık toplumlara entegrasyonu küreselleşme ve bireyselleşme ile karakterize edilir. Bu bağlamda Durkheim'ın entegrasyon teorisi toplumsal daha açık biçimlerle değiştirilmiştir. Avrupa toplumlarının nispeten ulus devletlerle örgütlenmiş olduğunu ve bu örgütlenmelerin demokrasinin istikrarı ve sınıf politikası için normlar ve lider değerler üretmesinin göçmenler için toplumsal eşitsizliklere neden olduğunu belirtir. Politik ve kamusal söylemlerdeki ayrımcılıkla entegrasyon politikaları göçmenler üzerinde hakimiyet söylemleri haline gelmiştir Avrupa devletlerince göçmenlere uygulanan kısa vadeli entegrasyon politikaları çoğunlukla aşırı sağcı ev sahibi toplumlar içinde sıklıkla ulusal homojenlik fikirleriyle ilgilidir. Oysa göçmenlerin katılımı da liberal çok kültürlülük açısından değerlendirilebilir. Wieviorka, bu arka planı vererek entegrasyon modellerinin başarısız olduğunu iddia eder.²⁵³

Marston ise entegrasyon söyleminin baskın değerleri ön plana çıkardığını ve göçmenler konusunda doğasında problemlili olan bir şey olduğunu ima etmektedir²⁵⁴. Göçmenlerin entegre edilecekler olarak görülmesi entegrasyonun işlevsizliğin kanıtı olarak görmektedir ve bunun Fransa'nın banliyölerindeki gençlerin entegrasyonun başarısızlığı gibi marjinalleştirici etkiler doğurduğu görülmektedir²⁵⁵. Castles, azınlıkları hakim kültür içine çekmesi bakımından entegrasyon politikalarını *asimilasyonun daha yavaş ve kibar biçimi* olarak görmektedir²⁵⁶. Asimilasyon ile entegrasyon arasında bir sınır çizmek zor olmakla birlikte²⁵⁷ entegrasyon, hâkim kültür içinde erimek, asimile olmak değildir. Ancak bu çalışmada da belirtildiği üzere asimilasyon entegrasyonun son evresi veya olası sonuçlarından biri olarak görülebilmektedir²⁵⁸. Oysa entegrasyonu asimilasyon olarak değil, aynı zamanda göçmenlerin kendi benliklerinin olduğu yerde bir tanıma süreci olarak öz saygı ve

²⁵³ Dubet, F. (1989). 'Trois processus migratoires'. *Revue française des affaires sociales*, 3: 7–28. Aktaran Luigi M. Solivetti, *Immigration, Social Integration and Crime-A cross-national approach*, 2010 by Routledge, s. 133, 171

²⁵⁴ Marston, G. (2004). *Social Policy and Discourse Analysis: Policy Change in Public Housing*, Aldershot, England: Ashgate Publishing.

²⁵⁵ Mcpherson, M. (2010). I Integration, Therefore I am: Contesting the Normalizing Discourse of Integrationism through Conversations with Refugee Women, *Journal of Refugee Studies*, Vol. 23, No. 4, ss. 546-570.

²⁵⁶ Castles, S. ve Miller, M. J. (2008). s. 362.

²⁵⁷ Somersan, S. (2004). *Sosyal Bilimlerde Etnisite ve Irk*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. s. 92.

²⁵⁸ Faist, T. (2003). s. 307.

benlik saygısı olarak dahası, göçmenlerin entegrasyonunu da bir normatif amaç olarak görmek gerekmektedir.

Entegrasyon eleştirilerinde entegrasyon kavramının göçmenler için yaygın olarak kullanıldığı ve eleştirildiği ancak nadiren herhangi bir tutarlılıkla tanımlanmadığı görülmektedir. Günlük kullanımda "entegrasyon" farklı şekillerde anlaşılabilse de kelime daha önce birbirinden ayrı şeylerin bir araya getirilmesi bağlamında göçmen entegrasyonun pratik veya işlevsel yönleri bakımından anlaşılır. Çalışmada izah edildiği üzere entegrasyon, sosyal içirme, çözüm veya yeniden uzlaşmaya bütüncül yaklaşım gibi birçok anlama gelmektedir. Son yıllarda daha az yüklü terimler bulunsa da entegrasyon teriminin ne teknik sosyal mühendisliği yerine bir kavram getirilmekte, ne de ideal bir topluma bir bütün olarak daha geniş bir vizyon sağlanmaktadır. Aynı terminoloji sorunu, aynı zamanda, entegrasyon olarak adlandırılanın, kökleri ve yerli kültürleri olan bağlar kadar köprüler kurma konusunda olması gerektiğinin farkındalığını artırdığını göstermektedir. Bununla birlikte, arzulanan "entegrasyon" kavramı, menşe ülkeleriyle bağlantıların kopması veya topluluk gelişimi ve katılımıyla çelişki anlamına gelmez. Bunun için normatif kriter, sosyo-ekonomik ve politik göçmenlerin sorunları kapasitesinin derecesi verilen içerikler arasında bilinçli seçimler yapmak olmalıdır²⁵⁹.

Entegrasyonu tanım (lam)a biçimi, hükümetlerin kültürel olarak göçmenlere nasıl yaklaştıklarıyla uyum içindedir. Bunu yaparken, tartışılan, hükümetlerin bu vatandaşları bir araya getirip barış içinde yaşatmakla kalmayıp aynı zamanda bir topluluk gibi hissetmelerini nasıl sağladığı da önem arz eder. Göçmenlerin entegrasyon ile ilgili beklentileri homojen olmadığı gibi devletlerinde entegrasyon hakkındaki beklentileri çok fazladır²⁶⁰. Bunların hepsi, bazı fedakârlıkları içeren siyasi hayatın normal yönüdür ve hepsi yasayı kullanarak elde edilebilir. Fakat vatandaşlar bir topluluk kurduklarını hissedince, bu tür fedakârlıkları yapmak konusunda daha isteklidirler. Bu nedenle, hükümetler kültürel olarak farklı

²⁵⁹ Goksel, G. (2013). Social and Political Obstacles to Just Integration, Presented at the Annual Meeting of the Western Political Science Association, Los Angeles, s. 11.

²⁶⁰ Martikainen, T. (2005). s. 4.

vatandaşları birleştirmeye çalışırlar²⁶¹. Entegrasyon, çok ırklı toplumun liberal-eşitlikçi anlayışından fırsat eşitliği, farklı etnik kökenlerden gelen kişilerin katılım ve aidiyet isteğinde bulunduğu liberal, demokratik refah devleti tarafından tanımlanan bir çerçeveyi vadetmektedir. Kabul eden toplumun kurumlarının işleyişi gibi faktörlere bağlı olarak bu etkileşim için kuralları ve normları tanımlayan olarak, çoğunluk göç ve etnik çoğulculuk yönündeki nüfus için entegrasyon sürecini kolaylaştırabilmesi veya engelleyebilmesi söz konusudur²⁶². Bu varsayım, ulus-devlet merkezli kavramlaştırmada pratik olanın temelinde bulunan toplumsal süreçlerin göç sonrası politikaların hedefini açıklaması bağlamında önemlidir. Bu nedenle entegrasyon, yalnızca toplumun değil aynı zamanda bir hükümetin ulaşmayı öngördüğü bir şeydir. Entegrasyon böylece koordinasyon ile kontrolü kolaylaştırır ve sistemde karşılaşılabilecek olası aksamalara engel olur.

Entegrasyon kavramı ancak içinde kullanıldığı tarihsel-siyasi-sosyal-hukuksal koşullarda bir anlam ifade eder ve ülkelerin entegrasyon anlayışlarını anlayabilmek ancak bu bağlamın irdelenmesiyle anlaşılabilir. Özetle entegrasyonu içinde olduğu ve kullanıldığı siyasi-toplumsal-tarihsel çerçeveye bağlı olarak, toplumsal bir proje olarak anlamak gereklidir. Nitekim, bu proje, tüm toplumu bir arada tutacak ve toplumun tüm unsurlarının toplanacakları birleştirici değerleri belirlemeyi içermektedir²⁶³. Bu itibarla, göçün ve çeşitliliğin nasıl görüldüğü ve ortaya çıkardıkları entegrasyon sorunsalının nasıl kavramsallaştırıldığını anlamak için entegrasyon modellerine bakmak gerekmektedir. Bu çalışmada entegrasyon kavramı kullanıldığı halde, konseptin doğasında olan zorluklarını hatırlamak önemlidir ve buna rağmen bu kavramın sürecin belirli yönlerini, politika müdahalesinin kapsamını veya sosyo-kültürel dinamikleri daha iyi aktarabileceğini de söylemek gerekir.

²⁶¹ Frideres, J. and J. Biles, eds. (2012). *International Perspectives: Integration and Inclusion*. Montreal and Kingston: Queen's Policy Studies Series, McGillQueen's University Press.

²⁶² Penninx, R. ve B. Garcés-Mascreñas (2014) 'The concept of integration as an analytical and as a policy concept' in B. Garcés-Mascreñas ve R. Penninx (eds.) *Integration of Migrants into What? Integration processes and policies in Europe*. Amsterdam: IMISCOE/Amsterdam University Press.

²⁶³ Favell, A. (1998). *Philosophies Of Integration: Immigration and The Ideal Of Citizenship In France and Britain*, Basingstoke: Macmillan.

1.2.3.4. Dil, kimlik, aidiyet bağlamında göçmen entegrasyonu

Sosyal bilimlerde göçmenlerin entegrasyonu üzerine yapılan çalışmalar 21. yy'ın başlarında başlamıştır. 1990'lı yıllardan itibaren ulusötesi²⁶⁴ kavramsallaştırması ile göçmenlerin kendi kültürleriyle tamamen ilişkisinin kesilip asimile olacağına ilişkin tutum, yerini göçmen entegrasyonuna bırakmıştır. Göçmenlerin entegrasyonu günümüz liberal demokrasilerini zorlayan ana meselelerden biridir ve liberal düşünürler tarafından²⁶⁵ göçmenlerin ev sahibi ülkedeki ekonomik, politik, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını karşılamak için dahil olma süreçleri bağlamında ele alınmaktadır.

Göç bağlamında entegrasyon kavramı, ulusal veya toplumsal anlamda farklı anlamları ifade etmektedir. Göç çalışmalarında araştırmacılar "entegrasyonu" ifade etmek için farklı kavram ve tanımlar kullanmıştır. IOM göç bağlamında entegrasyonu, göçmenleri toplumun bir parçası kabul eden bir süreç olarak göçmen grubun yeni toplumda kendini tanımlaması ve koruması için optimal bir ilişkiyi anlatmak için normatif bir terim olarak kullanmaktadır²⁶⁶. Dolayısıyla, kelime anlamıyla ele alındığında göçmen entegrasyonu kavramı göçmenlerin yeni katıldıkları toplum ile kaynaşmaları, o toplumun bir parçası haline gelmeleri olarak tanımlanabilir. Ev sahibi toplumun temel değerlerinin kabul edilmesine ve parçası

²⁶⁴ 1990'lı yılların başında, "ulusötesi" kavramı göç ve göç sonrası deneyimlerle ilgili olguları incelemek için kullanılmaya başlandı. Ulusötesi kavramı, çoklu göçmenler arasındaki ulusötesi uygulamaların tarihsel örneklerini kapsamaktadır. Ulusötesi perspektifin savunucuları bu kavramı klasik yaklaşımla ilişkili olarak potansiyel olarak ulusal çapta sosyal alanların işleyişini ve etkilerini incelemek için kullandılar. Ulusötesi yaklaşım göçün statik görüşüne 'iki sedanter arasında basit bir hareket' olarak meydan okudu ve ulus temelli yaklaşımı, değişmesi ve yenilenmesi gereken bir yaklaşım olarak gördü. Ancak ulusötesi bakış açısı artan karmaşıklıkları kavrayabilse de ve göçün birden fazla dinamikleri ve gerçekleri ve onu çevreleyen siyasi / politik vizyonlar, entegrasyon bağlamında ulusötesi tartışmaların derin köklü politika söylemlerinde ve araçlarında, örtük ama aynı zamanda da bağlantıları koruyan, sembolik ve fiziksel olarak 'geri dönüş' menşe ülkesi noktasında göçmenlerin entegrasyonunda bir engel olarak görüldü. Bkz Faist, T. (2000). The volume and dynamics of international migration and transnational spaces. Oxford: Clarendon. Glick-Schiller, N., Basch, L., ve Szanton-Blanc, C. (1992). Towards a transnational perspectives on migration. New York: News York Academy of Sciences. Portes, A. (2001). Introduction: The debates and significance of immigrant transnationalism. Global Networks, 1 (3). 181–193.

²⁶⁵ Balibar, É. (2004). We, the People of Europe? Reflections on Transnational Citizenship (Princeton and Oxford: Princeton University Press). Benhabib, S. (2004). The Rights of Others: Aliens, Citizens and Residents (Cambridge: Cambridge University Press). Anthias, F. (2002) 'Where Do I Belong? Narrating Collective Identity and Translocational Positionality', Ethnicities, 2 (4): 491–514. Anthias, F. (2013) 'Moving beyond the Janus Face of Integration and Diversity Discourses: Towards an Intersectional Framing', The Sociological Review, 61 (2):323–43

²⁶⁶ Uluslararası Göç Örgütü (IOM) (2009). s. 17

olma sürecine, aynı zamanda toplumun sosyo-kültürel dengesine engel teşkil etmediği sürece göçmenlerin kültürünün korunmasına atıfta bulunmaktadır²⁶⁷.

Göçmenlerin başarılı bir entegrasyon süreci için üç faktör değerlendirilir: göçmenlerin entegrasyonu için toplumun istekliliği, göçmenlerin yeni topluma entegrasyon isteğinde kararlılığı ve üretim ilişkilerinin yapısıdır²⁶⁸. Bu faktörlerin biri gerçekleşmezse diğerlerinin gerçekleşmesi ihtimal dahilinde görülmez. Uzun vadeli ekonomik istikrar sağlamak ve yeni topluma uyum sağlamak, aidiyet duygusunu ve katılımı teşvik etmek de dahil olmak üzere hizmetlere erişim ancak güçlü entegrasyon programları ile etkinleştirilir. Geniş anlamda en az üç göçmen entegrasyon şeklini tespit edilmiştir.

(1) Göçmenlerin koşullarındaki değişikliklerle temsil edilen toplumsal entegrasyon, ekonomide işgal ettiği pozisyonlara dayanarak ölçülen tüketim, yaşam ortamı ve eğitim,

(2) Kültürel asimilasyon: Göç süreciyle bağlantılı kültürel dönüşümleri dikkate alarak, göçmenlerin ev sahibi toplumun temel kuralları bu konudaki anlayışları ve entegrasyonları,

(3) Siyasi katılım.

AB Komisyonu da göçmen entegrasyon unsurları için şöyle anahtarlar belirlemiştir:

- Demokratik bir toplumda temel değerlere saygı,
- Göçmenlere kendi kültürel kimliğini koruma hakkı,
- AB vatandaşları ile karşılaştırılabilir haklara karşı gelen yükümlülükler,
- Yaşamın her alanına (ekonomik, sosyal, kültürel, politik, sivil) eşit erişim²⁶⁹.

²⁶⁷ Robinson, V. (1998). s. 118.

²⁶⁸ Weiner, M. (1996). Determinants of Immigrant Integration, in Immigration and Integration in Post Industrial Societies. (Ed.) Naomi Carmon. London: Macmillan Press, s. 59.

²⁶⁹ EC Commission, Communication on Immigration, Integration and Employment, Brussels, s. 17.

Göçmen entegrasyonu çok yönlüdür ve hem birey olarak hem de grup olarak toplumların sosyal, kültürel, siyasi ve ekonomik yapılarına tam olarak katılabilecekleri süreç (veya amaç) olarak devletlerin ve toplumun kabulünü gerektirir. Göçmenler ve ailelerinin, ev sahibi ülkenin ekonomik, sosyal ve siyasi hayatında hak ve fırsat eşitliğinden faydalanması göçmen entegrasyonun ilk aşamalarındandır. Bununla birlikte entegrasyonun toplumsal yönlerini de kapsayan kültürel ve dinsel çeşitlilik ve ev sahibi topluluğa üye olma göçmen entegrasyonunun gerekliliklerindendir. Göçmen entegrasyonu etno-dilsel olarak kamu ve özel hayatın farklı boyutlarında gerçekleşir, yerel topluluğun bir parçası olmak için eğitim, sağlık, barınma, ve sosyal ağlar ve göçmenlerin menşe ülkelerine geri dönme hakkına, ya da fiziksel tehlike altına girmeyeceğinin teminat altına alınmasını gerektirir. Akabinde aile birleşimi, vatandaşlık, siyasi katılım, uzun süreli ikamet, istihdam, erişimde ayrımcılığa karşı dostane politikalar; bu ve benzeri koşullar göçmen entegrasyonunda daha sonra ölçülür²⁷⁰. Kültür, okul, eğitim ve mesleğe giriş gibi bütün sahalara entegrasyona ancak göçmenler ev sahibi toplumda birkaç nesil kök saldıktan sonra ulaşılabilir. Nihai hedef olarak entegrasyon, göçmenlerin hukuk ve pratikte vatandaşlarla aynı haklara sahip oldukları ve belirli dini veya kültürel gereksinimlerin tanınması ve saygı gösterilmesi bakımından sosyal bir dönüşümdür²⁷¹. Bu nedenle entegrasyon, yeni bir ülkeye ilk varış anından başlayarak, çok yönlü iki yönlü bir süreç olarak anlaşılmalıdır²⁷².

Entegrasyon, belirsiz bir kavramdır, çünkü hem yeni üyelerin alımına hem de daha geniş toplumsal birim içindeki iç birleşim kuvvetlerine atıfta bulunabilir. Göçmen entegrasyonu ise sadece işgücü piyasasına ve hizmetlere ya değişen tutumlara ya da kurumsal görevlere erişimle ilgili değildir; göçmen ve ev sahibi toplum tarafından bu düzeylerin her ikisinde de iki yönlü bir adaptasyon sürecidir.

²⁷⁰ Niessen, J. and Huddleston, T. (eds) (2009) *Legal Frameworks for the Integration of Third-Country Nationals* (Leiden, Boston: Martinus Nijhoff Publishers).

²⁷¹ Randall, H. (2003). *Citizenship and Integration in Europe* in Christian Joppke and Ewa Morawska (eds.). *Toward Assimilation and Citizenship: Immigrants in Liberal Nation-States*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan, s. 89.

²⁷² Bu tanım, bir yasal statü ile göçmen entegrasyonu arasındaki kesişmeyi vurgular. Göçmen entegrasyonu konusundaki araştırmalar, yasal statüsü henüz belirlenmemiş ve temel haklara erişemeyen göçmenlerin entegrasyon süreçlerine fazla önem vermemiştir. Bu gibi durumlarda, entegrasyon süreçlerinde devletin rolü yerine, göçmenlerin topluma entegre olma istek ve isteklerine odaklanmaya ihtiyaç vardır.

Bkz. Şimşek, D. ve Çorabatır, M. (2016). *Challenges and Opportunities of Refugee Integration in Turkey* Research Centre on Asylum and Migration (IGAMDER) Funded By the Heinrich Böll Foundation, December, Ankara, s. 2.

Göçmen entegrasyonunun en önemli adımı, her iki tarafın da sahip oldukları şeyleri paylaşmayı kabul etmesini sağlamaktır. Bu bakımdan insanlar yeni bir toplum oluşturmak için çeşitlilik içine katılırlar. En yaygın yönü, ortak bir miras oluşturmak için tüm kültürel, sosyal ve ekonomik farklılıkları bir araya getirmektir. Göçmen entegrasyonunun iki yönlü bir süreç²⁷³ olarak, bazı sorumlulukları da vardır, Entegrasyon süreçlerine katılan iki taraf vardır: özelliklerine, çabalarına ve uyarlamalarına göre göçmenler, ve yeni gelen kişilere verdikleri tepkilere göre kabul eden toplum. Bu ikisi arasındaki etkileşim, entegrasyon sürecinin yönünü ve nihai sonucunu belirler Bu bağlamda iki yönlü entegrasyon sürecinin göçmenlerin ev sahibi topluma uyması için bir takım kapsüller gibi alınmamaları gerektiği, ancak entegrasyonun tanımlandığı süreçlere katkıda bulunmaları gerektiği anlamına gelir. Göçmenlerin bakış açısına göre, entegrasyon süreci, kendi kültürel kimliğini kaybetmeden ev sahibi toplumun yaşam biçimine uyum sağlamaya hazır olmalarını gerektirir. Ev sahibi toplumun göre de , kendisini adapte etmeye ve göçmenleri geniş topluluğun bir parçası olarak kabul etmeye hazır olmalı ve kaynaklara erişimlerini kolaylaştırmak için harekete geçmeli ve karar verme süreçlerinde rol almalıdır. Böylece, entegrasyon, göçmenlerin ev sahibi toplumun kurumlarına ve ilişkilerine dahil edilme süreci olarak anlaşılır²⁷⁴. Bu bağlamda, göçmenler ve ev sahibi topluluk, ortak bir miras oluşturmak için tüm kültürel, dini, psikolojik, sosyal ve ekonomik farklılıkları bir araya getirerek yeni bir toplum oluşturmak için çeşitliliğe katılır. Karşılıklı bu süreç, göçmenlerin kendi kültürel kimliğini kaybetmeden ev sahibi toplumun yaşam biçimine uyum sağlamaya istekli olmasını gerektirir. Ayrıca, ev sahibi topluluğun göçmen nüfusun ihtiyaçlarını karşılamak için bizzat kendilerinin ve kamu kurumlarının hazır olma şartı aranır. Başka bir deyişle, entegrasyon

²⁷³ Bazı yazarlar göçmenlerin, ev sahibi topluma yönelik tek yönlü, bazıları iki yönlü entegrasyonunu vurgulamaktadır. Tek yönlü entegrasyonda göçmenler, entegrasyon yükümlülüklerini yerine getirebilir ancak sorgulamazlar, eşit olmayan ortaklardır. Ev sahibi toplumun, kurumları, yapıları ve göçmenlere nasıl tepki vereceği sürecin sonucu için daha belirleyicidir. İki yönlü entegrasyonda ise göçmenlerin başarılı bir şekilde entegrasyonu, ev sahibi ülke için fırsatlar ve fayda sağlayabilir. Göçmenler sürekli ikamet edecekler ve ev sahibi ülkede yeni nesiller doğacak; toplumun bir bölümünü oluşturacak ve kamusal yaşamın pek çok yönüne katkılarından dolayı geleceğini şekillendireceklerdir. Göçmen entegrasyon politikası örneğinde olduğu gibi hem yeni gelen hem de ev sahibi topluluklar devam eden göçle giderek artan bir şekilde çeşitlenecektir. Bu, göçmenlerin toplumsal, politik, kültürel ve ekonomik entegrasyon düzeyleri bakımından sayısız şekilde geçerlidir. Bu çalışmada entegrasyona dair iki yönlü süreç ve modeller ele alınacaktır.

Bkz. Huddleston, T. (2010) The Future of Integration Policy, International Organization for Migration. World Migration Report: Building Capacities for Change, Migration Policy Group, Geneva

²⁷⁴ Korac, M. (2003). 'Integration and How We Facilitate It: A Comparative Study of the Settlement Experiences of Refugees in Italy and the Netherlands'. Sociology, 37(1), s.53.

sürecinin odak noktası göçmenler ve ev sahibi topluluk olmalı ve her iki tarafın da sahip oldukları şeyleri paylaşmayı kabul etmesi gerekir. Sonuç olarak,²⁷⁵ göçmen entegrasyonu göçmen ve ev sahibi toplum için iki yönlü bir uyum sürecidir ve eğer bu süreç başarılı olursa, entegrasyon gerçekleşmiş olur²⁷⁶.

Göçmen entegrasyonu asimilasyondan farklı olarak, karşılıklı adaptasyonu ve ev sahibi toplumun değişime açık olmasını gerektirir²⁷⁷. Başarılı bir göçmen entegrasyonu, göçmenler için katılım²⁷⁸, işbirliği²⁷⁹, taahhüt²⁸⁰, takdir²⁸¹ gibi bazı davranışları ve yukarıda verilen entegrasyon seviyelerini uygulamayı gerektirir. Göçmen entegrasyonu süreçleri birkaç seviyeyi kapsamaktadır. Birincisi barınma, istihdam gibi varoluşsal problemlerle ilgilidir, göçmenlerin ontolojik olarak da kabul edilmesini gerektirir. İkincisi, sosyo-kültürel çevrede faaliyet açısından yapılandırılmış konsolide kurumsal düzeydir. Eğitim, sağlık hizmetleri de dâhil olmak üzere, kabul eden toplumun ulusal ve yerel kamu kurumlarından veya daha geniş

²⁷⁵ Spencer, S. (2003). *The Politics of Migration: Managing Opportunity, Conflict and Change*. Massachusetts: Blackwell Publishing., s. 6-7.

²⁷⁶ Bosswick ve Heckmann'ın belirttiği gibi, entegrasyon farklı anlamlara sahip olmakla birlikte, aslında yeni gelenlerin varolan bir sosyo-politik topluluğa üye oldukları süreçlere atıfta bulunmaktadır Bkz. (Bosswick ve Heckmann, (2006). s. 2-4.

²⁷⁷ Delanty, G. (2000). *Citizenship in a Global Age: Society, Culture and Politics*. Buckingham, Philadelphia: Open University Press.

²⁷⁸ Katılım- Participation, göçmenlerin bir şeyler yaparken ihtiyaçlarının karşılanması için yardım edilmesi ya da uzmanlık, görüş, danışmanlık, para verilmesi veya mali/yargısal olarak sponsorluk gibi durumlarını en iyi şekilde değiştirmek için katkısıdır. Göçmenler yukarıda bahsedilen katılım yollarıyla ihtiyaçlarını karşılamaya katkıda bulunulur ve onlarla çalışarak onları en iyi şekilde entegre etmek için çalışılır. Bazı sosyal bilimciler katılım terimini, göçmenlerin çeşitli alt sektörlerle erişimine yönelik bir çerçeve olarak kullanmayı tercih eder; çünkü katılım göçmenler için entegrasyon terimlerinden çok daha aktif bir rolü ima eder.

²⁷⁹ İş birliği- Cooperation, başkaları ile karşılıklı paylaşılan çıkarları gerçekleştirmek için davranış biçimlerini sergilemek veya evlilik, şirket, kurum ve çeşitli işlerde olduğu gibi göçmenler için bir fayda sağlamaktır Davranışsal denklemin bir veya daha fazlasındaki herhangi bir kusur veya eksiklik, iş birliği meselesini adaletsizliğe dönüştürür. Göçmenlerin ve toplumun entegrasyonu sonucu olarak, birbirlerine dostluk ya da sevgi bağları içerisinde oldukları takdirde ortaya çıkmaktadır.

Fadhlullah, M. (2000). *Place of emigration challenges between traditional and contemporary*. Lebanon, Beirut: Al Malak House for Printing, Publishing and Distribution.

²⁸⁰ Taahhüt- Commitment, göçmenlerin toplumun gelenek, ahlak, yasalar, yönetmelikler ve günlük yaşamdan kaynaklanan genel düzenini hesaba kattığı her söz ya da harekete bağlıdır. Etnik kökleri ya da birbirlerine karşı olan duyguları ne kadar farklı olursa olsun, birlikte yaşayarak tutarlı ve istikrarlı bir hayat sürdürmeleri gerekir. Dolayısıyla, göçmenleri bireysel ve toplu ihtiyaçlarını karşılamak için karşılıklı kişisel ve pratik ilişkileri adil bir dengede veya kriterler ve koşullar üzerine bir anlaşmaya göre organize ederek paylaştıklarında çalışır.

²⁸¹ Takdir- Appreciation, her kelimede, duyguda göçmenlerin ve ev sahibi toplumun birbirlerine başkalarına karşı olumlu ya da olumsuz olarak ifade ettiği davranışlarda bulunur Ziyaretler, dostluklar, özel ya da halka açık etkinliklerdeki etkileşimler ve sosyal bağların oluşturulması ve sürdürülmesi için yardımlar takdiri içeren davranış biçimleridir. Böylece aralarındaki uçurum daralmakta, toplantılar artmakta, sevgi ve arkadaşlık duyguları gözlenmekte ve entegrasyon artmaktadır. Komter, A. (2005). *Social Solidarity and the Gift*. New York: Cambridge University Press.

olarak tüm siyasi sistemden oluşur. Devletin ve yerleşik toplum ile bağlantı kurmanın araçları ve yolları, göçmenlerin entegrasyonu için önemli bir rol oynamaktadır²⁸².

Göçmenlerin entegrasyonu ile ilgili süreç hem devletin hem de kurumların hem de STK'ların bakış açısından incelenebilir. Göçmenlerin kabulü ve aktif katılımları, göçle ilgili mevzuatın güncellenmesi ve göçmenlerin entegre edildiği bir ülke olmak için temel şarttır. Göçmenlerin kültürel olarak toplumda kalıcı olarak entegre olmalarına yardımcı olan devletin ve STK'ların görevi iyi koşullar sağlamaktır. Göçmenlerin kamusal alanda STK'lar aracılığıyla entegrasyonu bir yandan sosyal izolasyonu önler diğer yandan göçmenlere yasaların formülasyonunda dolaylı katılım imkânı sağlar. Bu, sonunda, toplumdaki göçmenlerin varlığına bağlı olumlu sonuçlar getirir²⁸³. Göçmenlerin entegrasyonunun adalet eksenli bir perspektiften ele alınması için göçmen entegrasyonunun eleştirel bir analizinin yapılması gerekmektedir. Siyasal teorinin bugün karşı karşıya kaldığı normatif sorun, adalet, özgürlük ve eşitlik uğruna liberal değerler değil, göçmenlerin getirdikleri farklılıkların barınması, siyasi kurumların ve ev sahibi ülkenin toplumsal değerleri ve kültürel çoğulculuğu muhafaza uğruna göçmenlerin entegrasyonunun gerçekleştirilmemesidir.

Göçmen entegrasyonu, farklı çalışmalarda farklı boyutlarıyla ele alınan araştırmalar, varsayımlar, kavramlar ve tanımlar kümesine dayanmaktadır. Bu bağlamda tutarlılığı engelleyen çeşitli faktörler vardır. Göçmen entegrasyonunun teorik modellerini ve politikalarını tartışmaya başlamadan önce, terminoloji üzerine bir açıklama yapmak gerekmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde göçmenlerin entegrasyonu zayıf bir şekilde incelenmiş bir konudur. Entegrasyon literatürü neredeyse tamamen göç edenlerin durumuyla ilgilidir²⁸⁴. Göçmen entegrasyonunda zorluklar ve tartışmalar en çok entegrasyon politikalarının konsepti üzerinden

²⁸² Ireland, P. (2000). Reaping what they Sow: Institutions and Immigrant Political Participation in Western Europe in Ruud Koopmans and Paul Statham (eds). *Challenging Immigration and Ethnic Relations Politics: Comparative European Perspectives*. New York: Oxford University Press, ss. 233-282.

²⁸³ Violetta Gul-Rechlewicz The Role Of The Non-Governmental Organizations In Multicultural Society: Ngos In The Netherlands Proceedings of ADVED 2016 2nd International Conference on Advances in Education and Social Sciences 10-12 October 2016- Istanbul, Turkey

²⁸⁴ Faist, T. (2000).

gerçekleşmektedir²⁸⁵. Entegrasyon konseptinin ve politikalarının başarılı olup olmadığı veya entegre bir toplumun özelliklerinin hangileri olduğunun nasıl belirlendiği konusunda büyük anlaşmazlıklar vardır²⁸⁶. Göçmen entegrasyonu üzerine ampirik literatür sık kullanılmasına rağmen, göçmen entegrasyonunun genel kabul gören tanımı, teorisi ya da modeli olmadığı için entegrasyon politikasının nasıl tanımlanacağı ve kullanılacağı konusunda çok az anlaşma vardır. Göçmen entegrasyonu hukuki, politik, kültürel farklı disiplin perspektifleri ile ölçüldüğü için göçmen entegrasyon politikaları göç alanının karşılaştığı en büyük zorluklardan biridir²⁸⁷. Siyaset alanında da göçmen entegrasyonu son derece karmaşık bir kavramdır ve entegrasyonun konseptinin zaman içinde, ilgi alanlarına, değerlerine ve perspektiflerine bağlı hala sıcak tartışmalarla ülkeden ülkeye değişmektedir. Farklı devletler ve toplumlara göre entegrasyonun farklı tanımları ve standartları vardır ve bu göçmenlerin entegrasyonunu geliştirmeye yönelik politikaların temelini oluşturmaktadır²⁸⁸. Bu entegrasyon politikalarının oluşturulması sadece tek bir grubun sorumluluğunda değildir, hem göç alan devlet ve kurumları hem göçmenlerin kendisi hem de ev sahibi toplum entegrasyondan sorumludur.

Göçmen entegrasyonu, göç alanının karşılaştığı bir diğer zorluk göçmenlerin entegrasyonu ile ilgili mevcut akademik literatürdeki belirli kavramlar üzerinde geniş bir tartışma bulunmasıdır²⁸⁹. Entegrasyon ile ilgili literatür kafa karıştırıcıdır, çünkü yazarlar dahi ona atıfta bulunmak için göçmenlerin yaşam alanlarında bulunan gruplarla olan ilişkilerini tanımlayan birçok terim, kategori farklı kavramlar

²⁸⁵ Solivetti, L. M. (2010). *Immigration, Social Integration and Crime-A cross-national approach*, Routledge, s. 132

²⁸⁶ Atfield, G., Brahmabhatt, K., O'Toole, T. (2007). *Refugees' Experiences of Integration*. University of Birmingham ve the Refugee Council., s. 12

²⁸⁷ Entegrasyonun temel kavramları ve bu kavramlardan kaynaklanan farklı ulusal politikalar göçmenlerin entegrasyonunu değerlendirmede farklı politika hedefleri açısından, entegrasyon için ne gibi bir yol izleneceğini belirlemektedir. Friieres, J. S. ve Biles, J. (2012). *International perspectives: integration and inclusion*. Kingston, Ont, School of Policy Studies, Queen's University; Wallace-Goodman, S. (2010). "Integration Requirements for Integration's Sake? Identifying, Categorising and Comparing Civic Integration Policies." *Journal of Ethnic and Migration Studies* 36(5):753-72.

²⁸⁸ Entegrasyonun kesin bir ölçümü tek bir set reçetesi yoktur. Bir entegrasyon politikasının kurulması ve sunulması belirli bir kültürel bağlamda ve sosyal ve ekonomik ortamın oluşması zaman gerektirir ve bunlar küresel standart olmadığı için ülkeler arasında çok farklılık göstermektedir; Çoğu ülkede ev sahibi toplumun genel beklentisi, yeni gelenlerin bir şekilde entegre olabileceğidir. United Nations High Commissioner for Refugees, (UNHCR). 2013. *A new Beginning: Refugee Integration in Europe*, www.refworld.org/pdfid/522980604.pdf, Erişim Tarihi: 12.09.2017). s. 14.

²⁸⁹ Castles, S., M. Korac, E. Vasta ve S. Vertovec. (2002). s. 111-115.

kullanılmaktadır²⁹⁰. Bu kavramlar, hem kültürler arası ilişkileri ifade etmekte hem de bu durumlarda oluşan devlet politikalarını da kapsamaktadır²⁹¹. Literatür çevresinde göçmen kabulü, çelişkili pozisyonlar, çeşitli tanımlamalar ve kavramsal çıkmazlara göre nitelendirilmiştir ve uluslararası göçmen mevzuatında göçmen entegrasyonu üzerinde görüş birliğine varılmış tek ve genel kabul gören tanım, teori ya da göçmen ve göçmen entegrasyon modellerinin ne olduğu konusunda kavramsal netlik yoktur. Göçmenlerin yeni toplumlara entegrasyonu için teorik yaklaşımlarına bağlı olarak sosyal bilimciler fenomenin incelenmesinde entegrasyon yerine bakış açılarına göre değişen çeşitli kavramlar kullanmayı tercih ederek otuzdan fazla kavramı literatürde tartışmaya açmıştır²⁹². Bunlardan bazıları, ırk ilişkileri döngüsü, emilim, konaklama, hoşgörü, asimilasyon, kültürel çeşitlilik, uyum, kültürelleşme, barınma, katılma, katılım, uyumluluk oluşturma, hakkın kazanılması, hoşgörü, ayrımcılıkla mücadele, kendine katma, konaklama, tahammül, adaptasyon, alıştırma²⁹³ vb. üstü kapalı çeşitli kavramlardır²⁹⁴. Bu kavramların çoğu teknik açıdan çok kesindir ve dolayısıyla entegrasyonda emilir veya mutlaka tanımlayıcı olarak kullanılabilecek kavramlar değildir. Entegrasyonun birçok farklı kavramsallaştırması olmasına rağmen bu çalışmada ele alınacak yönü göçmen entegrasyonudur. Türkiye özelinde göç ve entegrasyon üzerine somut hipotezler geliştirmeden önce, asimilasyon ve çokkültürlülük ekseninden, entegrasyona kadar göçmen entegrasyonun ne olduğu, nasıl olduğu tartışılmıştır. Göçmen entegrasyonu konusunda yürütülen çok sayıda araştırmanın varlığı ve bu çalışmanın teorik çerçevesi için bir başlangıç noktası

²⁹⁰ Tarihi değişimlerle toplumsal değişimin tanımlanması zor olan süreçlerde entegrasyon kelimesinin bizatihi kullanımında süreklilik, birçok değişik kullanımı beraberinde getirmiştir. Göçmen entegrasyonu daima normatif politik normlara tabidir ve bilimsel tartışmalarda bir dereceye kadar yansıtılmış olan kamusal tartışmalara dayanmaktadır.

²⁹¹ Hamberger, A. (2009). Immigrant integration: Acculturation and social integration. *Journal of Identity and Migration Studies*, 3(2).

²⁹²Bkz. Schunck, R. (2014) *Transnational Activities and Immigrant Integration in Germany Concurrent or Competitive Processes?* Springer Cham Heidelberg NewYork Dordrecht London, s. 11.

²⁹³ Rivka Weiss Bar-Yosef. "Desocialization and resocialization: The adjustment process of immigrants", *International Migration Review* 2, No. 3, ss. 27-45, ss. 29

²⁹⁴ Favell.A, (2010) *Integration and nations: the nation-state and research on immigrants in Western Europe*, s. 373, içinde *Selected Studies in International Migration and Immigrant Incorporation* edited by Marco Martiniello and Jan Rath, Amsterdam University Press, Amsterdam

oluşturmaktadır²⁹⁵. Bu bağlamda entegrasyonun ötesinde göçmen entegrasyon modelleri incelenecektir.

1.2.3.4.1. Toplumsal kabul ve kaynaşma

Küreselleşme ile artan göç, çokkültürlü toplumların yükselişi, nüfus içinde bölünmeler, kaybolan değerler ve normlar, azalan toplumsal güven ve sivil katılım endişe ile karşılanmıştır. Bu endişe ile 21. yy.'ın ekonomik ve toplumsal dönüşümlerinden kaynaklanan toplum temelli entegrasyon politikaları göçmenlerin toplumsal katılımdan uzak tutulmasına yönelik güvenlik perspektifleri üzerinden gerçekleşmiştir²⁹⁶. Göçmenler ve ev sahibi toplumlar arasındaki bölünmeler ve gerginlikler, ulusal kimlik ve güvenlik konusundaki endişeler, göçmenlerin etnik çeşitliliği ev sahibi ülke için tehdit olarak görülerek göçmenlere yönelik tedbirlerin artmasına neden olmuştur. Bu tedbirlerin neden olduğu güvenlik eksenli sosyal politikalar ise göçmenlerin entegrasyonunun ev sahibi toplumlara sosyal maliyetler getiriyor olmasına rağmen eleştirilmektedir²⁹⁷.

Göçmen toplumlarından son yıllarda artan sosyo-ekonomik sorunlar olarak yüksek suç oranı, işsizlik, evsizlik, komşulara ve hükümete olan güvensizlik, sosyal hizmetlerin kalitesinin kötüleşmesi, ırkçılık ve yabancı düşmanlığı, siyasi ilgisizlik ile 'toplumsal kaynaşma', siyasi, akademik ve kamusal tartışmalar için sıcak bir konu haline gelmiştir. Toplumsal kaynaşma genel olarak 'toplumsal ilişkiler, topluluk bağları ve ortak statü geliştirme süreci' olarak tanımlandı. Toplumsal kaynaşma göçmenleri için en etkili entegrasyon sürecini teşvik ederek hayatın içine katmak, özellikle yeni yerlerde göçmenlerin kalıcı hale gelmesini etkinleştirmek ve ülkelerin göçmenleri uzun vadeli olarak kazandırma politikası olarak tanındı. Konsept en sık

²⁹⁵ Korac M. (2001). Dilemmas Of Integration: Two Policy Contexts And Refugee Strategies For Integration (Final Report Of A Comparative Study Of The Integration Experiences Of Refugees From Former Yugoslavia In Rome And Amsterdam). s. 31.

²⁹⁶ Fanning, B. (2011). *Immigration and Social Cohesion in the Republic of Ireland*, Manchester: Manchester University Press, s. 280-281.

²⁹⁷ Ulusal kimlik, entegrasyon aracı olarak hem göçmenler hem de yerel halk tarafından kapsayıcılığına bağlıdır. Ayrıca, zaten ulus devletle özdeşleşmiş olanların bunu tanımlamak isteyenlere izin vermeye hazır oldukları kabul edilir. Entegrasyon süreçlerini incelemek için, ulusal kimliklerin analizi, dolayısıyla aidiyet üzerine ikili bir bakış açısının uygulanmasıyla alakalı hale gelir; göçmenlerin ait olmasına izin verilmiyorsa, aidiyet deneyimlemek zaten pek mümkün değildir.

Lödén, H. (2008) 'Swedish: Being or Becoming? Immigration, National Identity and the Democratic State', *International Journal of Social Sciences*, Vol. 3, No. 4, ss. 257-264.

göçmen entegrasyonu alanında kullanıldığından, bu konuyla ilgili olarak yalnızca ekonomik ve sosyal endüstriyi değil, aynı zamanda kültürel kimlik, tanıma ve katılım, vatandaşlık hakkı konuları da ele alındı. Entegrasyondan farklı olarak toplumsal kaynaşma toplumsal düzene ve göçmenlerin toplumdaki kabulüne ilişkin toplumsal eşitliği beraberinde getirdi. Toplumsal eylem sorunlarını barışçıl bir şekilde yönetmek için bireyler, gruplar, STK'lar gibi toplumsal birimler arasındaki ilişkileri ele alan toplumun sosyal sermayesinin temeli olarak kabul edildi. Amacı toplumun refahı için çalışarak marjinalleşmeden kaçınmak ve göçmenler ve ev sahibi toplum arasındaki ilişkiler, güven ve kimlik ağları kurarak, ayrımcılıkla, dışlama ve eşitsizliklerle mücadele etmek ile artan sosyal hareketliliği sağlamaktır²⁹⁸. Bu bağlamda eğitim girişimi ve programları, sosyal politikalar ve müdahaleler, risk altındaki gruplar için işgücü piyasasına erişimi teşvik, dezavantajlı mahalleler için toplum gelişimi ve manevi eğitim dâhil olmak üzere göçmenler için entegrasyon programları başlatıldı²⁹⁹.

Ulusal ve yerel düzeyde göçmenlerin ve ev sahibi ülkenin toplumsal kaynaşma düzeyi, entegrasyon süreçlerinin sonuçlarını belirlemektedir. Dolayısıyla tutarlı bir toplum için karşılıklı destek veya hoşgörü, etkileşim yoluyla göçmenlerin topluma katılmaları gerekmektedir. Toplumsal kaynaşmanın seçiciliği karmaşıktır, ancak özünde toplumsal bütünlük içinde grupların toplum içinde bir araya getirilmesini ve barış içinde birlikte yaşayabileceği bir çerçeve oluşturmasını gerektirir. Bu bağlamda toplumsal kaynaşma birliği ve istikrarı getiren bir süreçten ziyade sonuçtur³⁰⁰.

Avrupa Konseyi, toplumsal kaynaşmayı, insan onuruna saygı gösteren uzun vadeli refahı sağlamak için eşitsizlikleri en aza indirgeyerek kutuplaşmaların önlenmesi bağlamında “sorumlu katılım” olarak tanımlamıştır³⁰¹. Konseyin genel

²⁹⁸ McCracken, M. (1998). 'Social Cohesion And Macroeconomic Performance', Conference 'The State of Living Standards and the Quality of Life', Centre for the Study of Living Standards (CSLS). October 30-31, Ottawa, Ontario/Canada

²⁹⁹ Jansen, T., N. Chioncel ve H. Dekkers (2006). s. 189.

³⁰⁰ Zetter, R., Griffiths, D., Sigona, O., Flynn, D., Pasha, T., & Beynon, R. (2006). Immigration, Social Cohesion and Social Capital: What are the Links?, Joseph Rowntree Foundation. In *Reconsidering the Role of Conflict in the Lives of Refugees: The Case of Somalis in Europe*. MICROCON Research Working Paper. s. 5-11.

³⁰¹ Council of Europe (2005). *Concerted Developments of Social Cohesion Indicators: Methodological Guide*. Strasbourg: Council of Europe Publishing. s. 23.

amacı çeşitlendirilmiş sosyal birimler ve gruplar arasındaki çatışmayı önleyerek zenginleşme atmosferi yaratarak çeşitliliği gerçekleştirmenin en iyi yolunu bulmaktır. Konsey, toplumsal kaynaşmanın asimilasyonu ve standartlaştırıcı etkilerini ısrarla vurgulayan eleştirilere tepki olarak, özel alanın özerkliği ve bireyleri çevreleyen çevrenin etrafında sınırlandırmaya tam saygı duyduğunu beyan eder. Toplumsal bağların güçlü olduğu bir ortamda bireyselliğin sürdürülebilirliği toplumsal kaynaşmanın temel amacıdır. Bu amaca ulaşmak için:

1) Devlet: İnsan hakları ve katılımcı demokrasinin garantörü olan devletin, sosyal açıdan risk altındaki hassas grupları koruması gerekir. Ayrıca devlet, refah dağılımı vergilendirmesi ve sosyal güvenlik gibi dayanışma mekanizmaları yoluyla zenginliğin dağılımında eşitliği sağlar. Dolayısıyla sosyal koruma sistemleri yalnızca güvenlik sağlamakla kalmaz, toplumun tüm üyelerini hayati risklere karşı korumak için tasarlanmış olan sosyal hizmetler ve özellikle ihtiyacı olanlar için sosyal yardım içerir. Devletin bu sorumlulukları esas olmakla birlikte, insanlara sosyal hizmetleri yakınlaştırmak için sorumlulukları bölgesel olarak yerel makamlara devredebilir. Buna ek olarak, hükümetler sosyal haklara erişimi kolaylaştırmanın yolunu, sivil toplumla ortak çalışmakta bulmuşlardır. Bu bağlamda toplumsal kaynaşmanın ortak amaçlarını gerçekleştirmek, iyi kurulmuş sosyal ortaklarla diyalog geleneğinin sürdürülmesi için hükümet ve STK'ların toplumsal sorunlarla baş etme yollarının sağlanması gerekmektedir. STK'lar, sosyal ihtiyaçların belirlenmesinde ve bu ihtiyaçları karşılamada, sosyal haklara erişimin sağlanmasında resmi makamların yanında tamamlayıcı rolde bulunmaktadır. Yönetişim kavram ve yöntemlerinde yapılan çeşitli değişiklikler devletten yeni yönetim anlayışlarına geçerek ortaklık veya hükümet vatandaşları ile devlet arasında bir sözleşme şekli olarak kabul edilmiş sayılır. Ancak ortaklığın sağlanabilmesi için etik ilkeler üzerinde anlaşmaya varılması gereklidir.

2) Ekonomik hayat: Ekonomik büyüme, toplumsal kaynaşma sağlamayı kolaylaştırır ve toplumsal kaynaşma, ekonomik kalkınmaya da katkıda bulunur. Çalışma hakkı temel bir insan hakkıdır ve kaynaşmanın kilit unsurudur. Toplumda herkese istihdam sağlanması ve herkese fırsatı eşitliği, yoksulluk ve dışlanmaya yönelik ekonomik olarak sürdürülebilir bir sosyal koruma, makro-ekonomik politikalar gerçekleştirmek için önemli faktörlerdir.

3) Yeni bir sosyal sorumluluk etiği geliştirilmesi: İnsanlar birbirlerine karşı sorumluluk kabul ettiklerinde topluluk birbiri ile kaynaşır. Karşılıklı sorumluluk ve karşılıklı bağımlılık duygusunun geliştirilmesi için toplumsal aidiyet ve ortak sosyal hedeflere bağlılık, toplumsal kaynaşmanın inşası için önemlidir. STK'lar yeni bir sosyal sorumluluk etiği geliştirmeli ve aidiyet duygusunu yeniden inşa etmeyi hayata geçirmelidirler. Toplumsal kaynaşma stratejisi vasıtasıyla, değerlerin medyanın çeşitli bölümleri tarafından güçlü bir şekilde desteklenmesi de daha geniş dayanışmaları geliştirebilir

4) Aileleri desteklemek ve teşvik etmek ile aile dayanışması: Aileler toplumsal kaynaşmanın ilk deneyimlerin gerçekleştiği ve öğrenildiği yerdir. Çocukları toplumdaki yaşam için hazırlarken çok önemli bir rol oynarlar. Ailelerin görevlerini yerine getirmekte desteklemek, bakıma muhtaç çocukların veya yaşlıların bakımları gibi konularda toplumsal kaynaşma stratejisi, özel alanın özerkliğine tamamen saygı duyarken STK'ların daha geniş çevrelere ailelere ve diğer kişilere destek olmaya çalışması gerekir.

5) Sivil topluma katılımı özendirmek :Bireyler grup faaliyetine, siyasi partilere, esnaf birliklerine, hayırsever yardım derneklerine, toplumsal kaynaşmanın geliştirilmesinde ve birçok insanın ilgisini çekmede özellikle önemli bir parçası olan spor-kültürel-dini ve sosyal faaliyetlere gönüllü katılırlar. Çocuklar ve gençleri teşvik etmek ve toplumu birlikte örmek için geniş sosyal ağlara katılmaya STK'larla yönlendirmek gerekmektedir. Hükümetler, bu organları ve faaliyetleri teşvik eden, toplumsal kaynaşma programı oluşturma ortakları olarak STK'ların tanınması ve toplumsal kaynaşmanın güçlendirilmesinde daha aktif bir rol oynamalarına yardımcı olmak için destek sağlar³⁰².

Kavramsal çerçevesini verdiğimiz toplumsal kaynaşma kavramını kuramsal olarak ilk kullanan sosyolog Emile Durkheim'dır. Akademik ve politika araştırmalarında Durkheim'ın "sosyal dayanışma ve ağlar" üzerinden tanımladığı toplumsal kaynaşma sosyoloji için de anlamlı ve kullanışlı temel bir kavramdır.

³⁰² Council of Europe. (2004). A New Strategy for Social Cohesion. European Committee for Social Cohesion (CDCS). http://www.coe.int/t/dg3/socialpolicies/socialcohesiondev/source/RevisedStrategy_en.pdf s. 3-14.

Durkheim toplumsal kaynaşmayı bir düzenleyici özellik olarak toplum üyeleri arasındaki sadakat ve dayanışmaya bağlı karşılıklı bağımlılık olarak tanımlamıştır³⁰³. Bununla birlikte, daha önceki referanslar, bazılarının sosyolojinin babası olarak gördüğü ve asabiyye kavramını genel olarak toplumsal kaynaşma olarak tercüme edilen İbn Haldun'un eserlerinde bulunmaktadır. İbn Haldun, Durkheim'dan daha pozitivisttir, daha çok değerlerin ve sosyal yenilenmenin üzerinde durmaktadır. İbn Haldun'un asıl problemi - insanları toplumda bir araya getiren şey nedir? , sorusudur. Bu bağlamda çatışma zamanlarında ifade edilen *asabiyye kavramı* olarak toplumsal kaynaşma, grup hissi ve siyasi güç arasında kabile halklarının güçlü grup duygularının kendilerine sağladığı, kültürün oynadığı role kıyasla daha geniş bir toplumsal entegrasyonu teşvik etme gücüne sahip olan çeşitli grupların (kabilelerin) dayanışması idi ve bu göç edenlerin kaynaşmasını kolaylaştırıyordu³⁰⁴.

Sanayileşme ve kapitalist gelişme süreci üzerine Durkheim gibi Marx'ın sosyal paylaşım ağlarının modern ekonomiyle birleşeceği varsayımı, sosyolojik analizin temel bir stratejisi olarak tartışılmıştı. Durkheim'ın toplumsal kaynaşmanın farklı yöntemleri olarak gördüğü bu unsurları, Marx sınıf çatışması ve ekonomik yapıda kaçınılmaz toplumsal ilerleme olarak bir takım aşamalarla bir çatışma olarak kavramsallaştırılmıştır. Marx bu diyalektik gelişme fikri (değişimin sürücüsü olarak farklılıklar) ve kapitalizme dönüşmenin etkileri ile yeni ortaya çıkan toplumsal düzende bağlayıcı bir güç olarak modern rasyonalitenin uygulaması olan modern bürokrasiyi gördü³⁰⁵.

Toplumsal kaynaşma, literatürde dikkate değer ilgi görmüştür³⁰⁶. Lockwood'a göre, toplumsal kaynaşma ve sivil entegrasyon, topluluk düzeyinde güçlü birincil ağlarla (örn. akrabalık ve yerel gönüllü kuruluşlar) düzenli veya çelişkili ilişkileri

³⁰³ Durkheim, E. (1991). *The Division of Labour in Society. Method of sociology*. Moscow: Nauka

³⁰⁴ İbn Haldun, daha küçük bir toplumsal oluşumdan (fetihle) kontrolden sonra dayanışmalarını sürdürmek için bu tür küçük grupların kapasitesi konusunda kötümserdi. Bir kavim hâkim bir hanedanın temelini oluşturduktan sonra üç ila dört nesil boyunca dağılmayı kaçınılmaz olarak görüyordu.

Darling, L. T. (2007). Social Cohesion ("Asabiyya") and Justice in the Late Medieval Middle East, *Comparative Studies in Society and History*, Vol. 49, No. 2 April, Cambridge University Press, s. 329.

³⁰⁵ Granovetter, M. (2005). The Impact of Social Structure on Economic Outcomes, *Journal of Economic Perspectives*, Volume 19, No.1, s. 36.

³⁰⁶ Gough, I., ve G. Olofsson (eds.) (1999). *Capitalism and Social Cohesion: Essays on Exclusion and Integration* Macmillan, Basingstoke, s.5.

ilgilendiren entegrasyon aktörleri arasında (kurumsal makro-toplumsal düzeyde sipariş), iki toplumsal seviyeyi temsil eder³⁰⁷. Bu çoğulcu yaklaşım yakın tarihli bir derlemede bir kez daha ele alınmıştır. Bazı akademisyenler İngilizlerin entegrasyonun esasen yenilenmiş ve yeniden paketlenmiş bir versiyonu olarak ile sürdüğü toplumsal kaynaşma ile terminolojinin çok kültürlülüğten "sivil entegrasyona" yöneliş olduğu öne sürülmüştür³⁰⁸.

Akademik literatürün yanı sıra politika yapıcılar arasında da toplumsal kaynaşma her geçen gün artan bir popüleriteye sahip bir terim olmuştur. Toplumsal kaynaşma ve ekonomik büyüme arasındaki pozitif korelasyon, toplumsal kaynaşmanın servet ve ekonomik kalkınmanın kaynağı olarak algılanmasının yolunu açmıştır. Ayrıca, bir toplulukta sivil dayanışmaya zarar veren toplumsal kaynaşma eksikliğinin, sosyal harcamaların bütçesinde artışa neden olduğu tespit edilmiştir. Bu tespitler, toplumsal kaynaşmayı ekonomik, sosyal ve politik olarak güçlü bir devlet olma bağlamında birbiriyle ilişkilendiren siyasi istikrar ve güvenlik üzerinde yapılandırmıştır. Bu bağlamda gruplar ve ırklar arası ilişkiler çoğunlukla bölünmüş toplumlarda toplumsal kaynaşma ile insanları alan ve bölgeyi paylaşmaya ve ortak hedefler aramaya teşvik eden pozitif bir politika haline gelmiştir. Toplumsal kaynaşma politikası literatürünün hükümet ve topluluk eylemleri için tavsiyeler sağladığı söylenebilir;

- (a) ortak değerler ve yurttaşlık kültürü olarak toplumsal kaynaşma,
- (b) toplumsal düzen ve sosyal kontrol olarak toplumsal kaynaşma,
- (c) servet farklılıklarının azaltılması ve sosyal dayanışma olarak toplumsal kaynaşma,
- (d) sosyal bağlar ve sosyal sermaye olarak toplumsal kaynaşma,
- (e) yer tutumu ve kimliği olarak toplumsal kaynaşma.

Kanada, Avustralya başta olmak üzere farklı etnik grupların ve göçmenlerin olduğu AB ülkelerinde toplumsal kaynaşma üzerine çalışmaların sayısında artış gözlenmektedir. Toplumsal kaynaşma teorisi üzerine çağdaş akademik çalışmalar

³⁰⁷ Lockwood, D. (1999). 'Civic integration and social cohesion' ch. 4, içinde Gough, I., ve G. Olofsson (eds.) *Capitalism and Social Cohesion: Essays on Exclusion and Integration* Macmillan, Basingstoke

³⁰⁸ Ratcliffe, P. ve Newman, I. (2011). *Promoting Social Cohesion: Implications for Policy and Frameworks for Evaluation*, London: The Policy Press.

1990'lı yıllardan sonra Regina Berger-Schmitt, Ade Kearns, Ray Forrest, Joseph Chan, Bhikhu Parekh, Paul Bernard, Jane Jenson gibi araştırmacılar tarafından ele alınmaya başlanmıştır.

Bu bağlamda ilk tartışılan tipoloji Kanada kökenlidir. Kanada toplumunun çokkültürlülük hedefine ulaşmak için toplumsal kaynaşma tüm Kanadalılar arasında, herkese güven, umut ve mütekabiliyet duygusu temelinde paylaşılan değerlerin ve fırsat eşitliğinin, etnik kimliklere saygı ile vatandaşların aynı toplulukta oldukları ve o topluluğun üyeleri olarak tanındığı hissiyatlarını içeren topluluk geliştirmenin devam eden süreci olarak tanımlanmıştır³⁰⁹.

Çoğulcu bir yaklaşıma sahip olan Kanadalı sosyal kuramcı Jenson, toplumsal kaynaşmayı beş boyutta açıklamaktadır:

1. Ait olma ve izolasyon: Bu boyut paylaşılan değerler ve kimlik duygusu ile ilgilidir. Yasal siyasi faaliyetlere katılımı (imzaları toplama, boykot etme, gösterilere katılma), hukuki politik faaliyetlere katılımı (siyasi konuları tartışma), seçimlere katılımı (yerel ve ulusal) içerir.
2. Kapsama ve dışlanma: Bu boyut, ekonomik kurumlar ve özellikle modern toplumların, paylaşılan pazar kapasitesi, işgücü piyasası ile ilgilidir. Kurumlara güven (eğitim sistemi, sosyal güvenlik sistemi, sağlık sistemi, yargı sistemi), ulusal kurumlara güven (medya, sanayi birliği, parlamento, kamu hizmeti), kurum-içi güven (silahlı kuvvetler, polis ve din kurumu), demokrasinin siyasi taahhüdü ve doyumunu (siyasi partilere güven, siyaset, siyasi sistem kalitesi, demokrasinin gelişmesinden duyulan memnuniyet) adil hükümetle ilgili eşit muamele-yargılamalar, geleceğe yönelik beklentileri içerir.
3. Katılım ve pasiflik: Genel olarak siyasi partiler, sendikalar ve hükümetler gibi siyasal eylemleri birleştirmeye ilişkindir. Sosyal organizasyonlara

³⁰⁹Kanada Vatandaşlık ve Göçmenlik Merkezi tarafından vatandaşlık için planlar ve öncelikler konusunda hazırlanan rapor, iki yönlü bir sürecin entegrasyon için merkezi olduğunu ve Kanada'nın entegrasyon yaklaşımını ve kalma sürecini teşvik eden hem yeni gelenler hem toplum için bir düzenleme olduğunu belirtir.

Bkz. Canadian Human Rights Commission (1997). "Social Justice, Social Cohesion, and the Role of the Human Rights Commission, Social Cohesion Through Social Justice, Canadian Jewish Congress, 2 November.

katılım (STK üyeliği, gönüllü çalışma vs), siyasi örgütlere katılım (sanayi birliklerine üyelik, siyasi partilere üye olma, ticaret organlarına üyelik, gönüllü çalışma süresi), kültürel organizasyonlara katılma (dini cemaat/kurum üyeliği, kültürel grup üyeliği, kadın/genç/spor kulübü üyeliği) gönüllü katılım ve vatandaşlık, etnik aidiyet (gurur algısı) ve bireysel emniyeti içerir.

4. Tanınma ve reddetme: Bu boyut, vatandaşların göçmenleri ve katkılarını kabul ettiği duygusuyla ilgilidir. Sosyal bütünlük, çoğulculuğu sadece bir gerçeği değil aynı zamanda bir erdemi de dikkate alır, farklılıklara hoşgörüdür. İç dayanışma (mahalle halkı, bölgedeki insanlar, vatandaşlar ile dayanışma, gerekiyorsa gayriresmi destek vs.) dış dayanışma ve ilişkiler (din / etnisite / sınıf vb. aşan ilişkiler: dostluk, evlilik, ortaklık vb.) kişilerarası güven ve hoşgörü, çok kültürlülüğün bakış açısını içerir.
5. Meşruiyet ve gayrı meşruiyet: Bu boyut, resmi veya gayrı resmi, kamu veya özel kuruluşların aracı olarak hareket etmesi ile ilgilidir. Ekonomik-sosyal hakların kullanım, gelir, okuryazarlık / eğitim, ev sahibi olma, iş, sosyal yardım, sosyal ve mekansal hareketliliği içerir³¹⁰.

Jenson'un ayrıntılı beş boyutlu toplumsal kaynaşma sınıflandırması zaman, mekan, aktörler gibi koşullara göre farklılık göstermektedir. Bundan dolayı, bazen koşullar toplumsal kaynaşma / dışlanma üzerinde bazen de çevre için belirleyici olabilir. Başka bir deyişle, toplumsal kaynaşma, koşullara göre bağımlı değişkenlik gösterebilir. Bu noktada bir diğer çalışma ile Jenson ve Beauvais toplumsal kaynaşmayı sadece sınırlı sayıda kaynakla operasyonel hale getirme çabalarına rağmen düşüşlerin ardındaki nedenleri tanımlamaya çalışmışlar ve bunun sağlanmasının etkilerini ölçmüşlerdir³¹¹.

İki yıl sonra Kearns ve Forrest da kentsel toplumlarda toplumsal kaynaşma ve sosyal sermaye arasındaki ilişkide mahalle fonksiyonuna bağlı olarak

³¹⁰ Jenson, J., (1998). 'Mapping social cohesion: the state of canadian research', Paper SRA-321, *Strategic Research and Analysis Directorate*, Ottawa, Department of Canadian Heritage.

³¹¹ Beauvais, C. ve J. Jenson, (2002). 'Social cohesion: updating the state of the research', CPRN Discussion Paper No. F/22, Ottawa Canadian Policy Research Networks.

değerlendirmelerini çok benzer beş boyutta tanımlamışlardır. Her biri, toplumdaki güçlü sosyal bağlantının belirlenmesini amaçlayan alt alanlara sahiptir: ³¹²

Çizelge 1.1. Kearns ve Forrest'ın Toplumsal kaynaşma alanları

Etkinlik Alan	Açıklama
Ortak Değerler ve Sivil Bir Kültür	Ortak amaç ve hedefler, ortak ahlaki ilkeler ve davranış kuralları, siyasi kurumlar için destek ve siyasete katılımın olması
Toplumsal Düzen ve Sosyal Kontrol	Toplumsal düzen ve sosyal kontrol: toplumsal düzeni koruyan mekanizmalara sahip olunması ve etkin resmi olmayan sosyal kontrolün, hata payının, farklılıklara saygının, gruplar arası iş birliğinin olması
Sosyal Dayanışma ve Gelir Farklılıklarının Azaltılması	Uyumlu ekonomik ve sosyal gelişme ve ortak standartlar, maliyetleri ve fırsatların halka yeniden dağıtılması, hizmetlere ve sosyal yardımlara eşit erişim ve sosyal yükümlülüklerin kabul edilmesi, başkalarına yardım etme isteğine hazır olunması
Sosyal Ağlar ve Sosyal Sermaye	Topluluklardaki yüksek düzeyde sosyal etkileşim ve aileleri, sivil toplum ve örgütsel faaliyet, toplu eylem sorunlarının kolay çözümü
Yerel Aidiyet ve Kimlik	Yerleştirmeye güçlü bir bağlanma, kişisel yer kimliği

Kearns ve Forrest'ın ardından Chan ve arkadaşlarının toplumsal kaynaşma yaklaşımı sözlük tanımına yakın minimalist bir tanım önerir. Toplumsal kaynaşma, toplum üyeleri arasındaki etkileşimlerin bir takım tutum ve normlarla karakterize edilmesi bakımından güven, aidiyet duygusu, katılma ve yardım etme isteğinin yanı sıra davranışsal tezahürleri bağlamında hem dikey hem de yatay konularla ilgili bir

³¹² Kearns, A. ve Forrest, R. (2001). Social Cohesion and Multilevel Urban Governance. *Urban Studies*, vol. 38, no. 12, s. 2129-2130.

konudur³¹³. Toplumdaki bireylerin aşağıdaki üç şartın yerine getirmesi durumunda birbirlerine senkronize bir şekilde kaynaşmış olduklarını söylerler:

- (1) Toplumun diğer üyeleriyle güvenebilir, yardım edebilir ve iş birliği yapabilirler,
- (2) Toplumlarına ortak bir kimlik veya aidiyet duygusunu paylaşırlar,
- (3) (1) ve (2) 'deki subjektif duygular objektif davranışta ortaya çıkmaktadır.

Çizelge 1.2. Joseph Chan, Ho-Pong To And Elaine Chan Toplumsal Kaynaşmanın ölçülmesi: iki-iki çerçeve ³¹⁴

Chan et Al 2006	Toplumsal Kaynaşmayı Ölçmek	
	Subjektif bileşen (İnsanların zihin hali)	Hedef bileşeni (Davranışsal belirtiler)
Yatay boyut (Toplum içi uyum)	Vatandaşlarla genel güven İş birliği yapma ve yardımcı olma isteği Vatandaşlar," diğer" sosyal gruplar Aidiyet veya kimlik duygusu	Sosyal katılım ve sivil toplumun canlılığı Gönüllülük ve bağışlar Gruplararası ittifaklar veya bölünmelerin varlığı veya yokluğu
Dikey boyut (Devlet-vatandaş ilişkisi)	Kamu rakamlarına güven Siyasi ve diğer büyük sosyal güven kurumlar	Siyasi katılım (ör. oylama, siyasi partiler vb.)

Yukarıda listelenen üç kategoriye benzer şekilde, Woolley toplumsal kaynaşmanın tanımlanmasında üç yöntemden seçmiştir:

- Toplumsal üyeler arasındaki güvenin yanı sıra eşitsizlik ve eşitsizliklerde sosyal dışlanmanın olmaması,

³¹³ Cheong, R., Edwards, H., Goulbourne, Solomos, J. (2007) "Immigration, Social Cohesion and Social Capital: A Critical Review, *Critical Social Policy* 27, no.24., s. 27-28

³¹⁴ Chan, J. To, Ho-Pong. Chan, E. (2006). s. 290-294.

- Toplumsal sermayeye dayalı etkileşim ve temaslar,
- Aynı topluluğa ait olmaya dayalı topluluk tasavvuru ve ortak değerlerdir³¹⁵.

Berger-Schmitt ise toplumsal kaynaşmayı, günlük hayatın politik, ekonomik ve sosyal alanlarındaki yaşam kalitesinin bir parçası olarak kavramlaştırdı ve toplumsal ilişkiler, etkileşimler ve eşitsizlik ve sosyal sermaye boyutu kavramıyla değerlendirdi. Ona göre toplumsal ilişkiler, ağlar, dernekler, eşit fırsatlar, aynı cemaate ait olma duygusu ve paylaşılan değerler açısından üyeler arasında ortak bir kimlik ve güven veren bağlar toplumsal kaynaşma kavramı için bir temel oluşturur. Toplumsal sermayenin toplumsal kaynaşma kavramındaki rolünü vurgularken, sosyal ilişkilerin ve temel sosyal gruplar ve dernekler içindeki faaliyetlerin üç farklı boyutunu amaçlamıştır;

-paylaşılan değerler açısından sosyal ilişkilerin kalitesi,

-aidiyet, dayanışma ve güven duyguları,

-verimlilik, güvenilirlik ve istikrar açısından kurumların kalitesi ve niteliği³¹⁶.

Aynı zamanda toplumsal kaynaşma kavramının analitik olarak ayırt edilebilen başlıca iki toplumsal hedef boyutunu vurgulamıştır:

(1) Eşitsizliklerin ve sosyal dışlanmanın azaltılması ile ilgili birinci boyut,

(2) Sosyal ilişkilerin, etkileşimlerin ve bağların güçlendirilmesiyle ilgili olan genellikle toplumun sosyal sermayesi olarak da düşünülen tüm yönleri kapsayan ikinci boyut³¹⁷.

³¹⁵ Woolley, F. (1998). "Social Cohesion and Voluntary Activity: Making Connections", Center for the Study of Living Standards (CSLS) Conference, *The State of Living Standards and the Quality of Life*, Ottawa s. 2-5.

³¹⁶ Berger-Schmitt, R. (2002). Considering Social Cohesion in Quality of Life Assessments: Concept and Measurement, Social Indicators Research, Vol. 58, No. 1/3, *Assessing National Quality of Life and Living Conditions*, ss. 403-428.

³¹⁷ Berger-Schmitt, R. (2011). Social cohesion as an aspect of the quality of societies: concept and measurement. Euroreporting working Paper No. 14. Subproject European System of Social Indicators. Mannheim: Centre for Survey Research and Methodology (ZUMA). Social Indicators Department. http://www.gesis.org/fileadmin/upload/dienstleistung/daten/soz_indikatoren/eusi/paper14.pdf December 8, s. 4.

Bir başka teorisyen Berman ise toplumsal kaynaşmanın, sosyal ağları ve bunları destekleyen sosyal altyapıyı oluşturan, savunan veya yok eden süreçlerle açıkça ilgili olduğunu ve topluma bunu sağlamak için çok şey gerektiğini iddia etmiştir. Toplumsal kaynaşmanın temelini oluşturan altyapılar ve girdiler arasında vatandaşlık, kültürel çoğulculuk, hoşgörü ve saygı ile ilgili kültürel normlar ve ek bilgilerle birlikte sivil toplumu korumak ve güçlendirmek için gerekli olan yasal, siyasi ve sosyal koruma yasama çerçeveleri bulunmakta idi. Toplumsal kaynaşmanın geliştirilmesi için bu altyapı ve girdilerle bağlantılı olan süreçler, bölgesel kalkınma için politikalar ve hükümler, kamu ve özel sektörde eşit fırsatlar ve ekonomik yüklerin eşit olmayan paylaşımının üstesinden gelmek için ekonomik ve mali eşitlik gerekiyordu³¹⁸.

Çizelge 1.3. Berman Alan Ve Alt Alanlarla Toplumsal Kaynaşma İçin Önerilen Göstergeler

ALANLAR	ALT ALANLAR	GÖSTERGELER
Güven	Genel Güven	• Mülkiyete karşı suçların görülme sıklığı • Kamusal alanlarda kişilere suçlamanın görülme sıklığı • Kamusal alanın kullanımı
	Kurumsal Güven	• Polise bildirim • Çocuk, gençlik ve aile servisleri için bildirimler • Sosyal hizmetlerin kullanımı • Bürokrasiye yönelik eylemler (örn. mektuplar) • Güvenmek: - siyasi partiler - hayır kurumu - kilise / dini organizasyonlar
	Kişisel ve ev içi (domestic) güven	• Yardım için aileye ve arkadaşlarına dönüş yapma • İstenmeyen çocuk yaralanmaları • Gönüllü yardım almak

³¹⁸ Phillips, D. ve Y. Berman (2001). *Social Quality: Definitional, Conceptual And Operational Issues*, içinde Beck, W., van der Maesen, L., A. Walker, (eds.) *Social Quality: A Vision for Europe*, The Hague, Netherlands: Kluwer Law International.s. 284.

Çizelge 1.3. (devam) Berman Alan Ve Alt Alanlarla Toplumsal Kaynaşma İçin Önerilen Göstergeler

Kaynaştırıcı Normlar	Fedakârlık	- Gönüllü yardım etmek - Karşılıksız iş yapmak - Kan bağışları - Hayırseverlik faaliyetleri
	Karşılıklılık	- Arkadaşlardan zaman ve para yardımı - Arkadaşlarla paylaşma (beceri, hizmetler, eşya)
	İnsan hakları / adalet	- Ayrımcı nüfus yüzdesi (yabancı işçiler, göçmenler, çingeneler vb.) - Hizmetlere erişimde eşit fırsatlar - Bürokratik şikayetlere erişilebilirlik
Dayanışma	Kişisel, topluluk, toplumsal ve ulusötesi sosyal ağlar	- Seçimlere katılmak - Toplumsal ve siyasi faaliyetlere katılmak - Gönüllü kuruluşlara katılmak - Bilgi ağlarına katılmak - Eğlence organizasyonlarına katılmak - Komşularla irtibat kurmak
	Nesillerarası ilişkiler	- Aile ile beceri, hizmet, mal paylaşımı - Ailenin zaman ayırması ve para yardımı - Geniş aile ile irtibat kurmak - Çekirdek ailedeki temas - Aileyle beceri, hizmet, eşya paylaşımı
	Sosyal Statü	- İşgücü piyasasına katılım - Ayrımcılığın öznel algıları - Cinsiyete, etnisiteye, engelliliğe vb. göre ayrımcılık düzeyi

Toplumsal kaynaşma sonuçlarının değerlendirilmesi zordur ve çoğunlukla barınma da dahil olmak üzere entegrasyon göstergeleri salt istihdam üzerinden değerlendirilmektedir. Toplumsal kaynaşma ev sahibi ülkenin göçmenlere karşı tutumları, etnik köken, sosyal durum, ayrımcılık, önyargı, suç oranları, şiddet vakaları gibi göçle ilgili diğer olası sonuçlar zayıf entegrasyon göstergeleri olarak ele alınmaktadır. Bugüne kadar yapılan çalışmalar daha çok entegrasyon bağlamını kullanmıştır lakin bu çalışmada da belirtildiği üzere entegrasyonun asimilasyona benzerliği tartışmalarından dolayı toplumsal kaynaşma kavramsallaştırması da

kullanılmıştır. Toplumsal kaynaşma kavramının ise entegrasyonla mukayese ettiğimizde nötr olması ve farklılıklar arasında eşitlik tesis etme iradesi ortaya koyması, ortak ve paylaşılan değerlerde yeni bir dengenin kurulması bakımından yol gösterici olacaktır³¹⁹.

1.2.3.4.2. Toplumsal entegrasyonun bir boyutu olarak kültürelleşme modeli

Günümüzde devletler farklı nedenlerle, isteyerek ya da istemeyerek, göçmen kabul etmekte ve söz konusu göçmenlere uygulanan kamu politikalarını çoğulcu politikalardan etnik politikalara kadar geniş bir yelpazede uygulamaktadırlar. Etnik ve kültürel farklılıklar, uluslararası göç, ekonomik küreselleşme ve siyasi sorunlar göçmenler ve ev sahibi toplumlar şeklinde bir dikotomiye neden olmuştur. Bu dikotomisinin iki yanında yer alan göçmenler ve ev sahibi toplumu göç entegrasyon sürecinin başat parçaları haline getirmiştir. Göç sürecinde bu iki grubun farklı kültürel temas ortamlarında karşılaşması sonucu yaşanan kültürel ve sosyolojik değişimler bağlamında kültürelleşme³²⁰ ortaya çıkmıştır. Göçmen gruplar kültürelleşme süreci ile fiziksel, biyolojik, ekonomik, sosyal ve kültürel açılar başta olmak üzere pek çok açıdan değişime uğramıştır³²¹. Kültürelleşme, göçmenleri ülkeleriyle, kültürleri, dinleri ve orijinal kültürel kimlikleriyle mevcut bağlarını koruyarak içinde bulundukları kültürel çevre ile aşamalı olarak etkileşime geçmeleridir³²².

Göçmenlerin kültürel farklılıklara uyum sağlama süreci bağlamında kültürelleşme, antropologlar, sosyologlar ve psikologlar tarafından ilgiyle karşılanmıştır. İlk önce antropologlar, iki etnokültürel grup birbiriyle temasa geçtiğinde meydana gelen iki yönlü değişim sürecini tanımlamak için kültürelleşme

³¹⁹ Duman, B., ve Alacahan, O. (2010). Sosyal Kaynaşma, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C. 15, S. 1, s. 123.

³²⁰ Batı kökenli bir sözcük olan "acculturation" yani "kültürelleşme" kavramının Türkçe karşılığı; kültürel zenginleşme, kültürel uyum ve kültürel etkileşim olarak ifade edilebilir Kültürelleşme bir süreç olmakla beraber kültür kavramı içinde bulunmaktadır. Türk Dil Kurumu (TDK) kültürelleşme kavramını şu şekilde tanımlamaktadır: Bir kültürün ya da bir kültür öğesinin başka bir kültüre girmesi sonucu her ikisinin de değişmeye uğraması sürecidir. www.tdk.gov.tr

³²¹ Bourhis, R. Y., Moise, L. C., Perreault, S., Senecal S. (1997). Towards an interactive acculturation model: A social psychological approach. *International journal of psychology*, 32(6). s. 369-370.

³²² Trimble, J. E. (2003). "Introduction: Social Change and Acculturation", in Chun, Kevin M., Organista, Pamela Balls, and Marín, Gerardo (2003). *Acculturation: Advances in Theory, Measurement, and Applied Research*, 1st Ed, Washington, DC: American Psychological Association., s. 5.

terimini kullanmıştır. 20. ve 21. yüzyıllarda ise modernizasyon süreçlerini daha iyi anlamak için, antropolog ve sosyologların kültürelleşme sürecini ele alan kuramlarda iki temel yaklaşım öne çıkmıştır. Bu kuramlardan ilki “gruplar arasındaki ilişkinin derecesi ya da grupların birbirleri ile kaynaşması” iken, ikincisi “her grubun kendi kültürünü devam ettirme iradesidir”³²³. Birincisi Gordon’un “Tek Boyutlu Kültürelleşme Modeli” (*Unidimensional Model of Acculturation*) iken, ikincisi ise “İki Boyutlu Kültürelleşme Modeli” olan (*Bidimensional Model of Acculturation*)’dır. İlk model iki toplumun farklı düzeylerde de olsa kaynaşabileceğini, ikinci model ise her bir toplumun kültürel olarak diğerinden bağımsız olarak varlığını devam ettirmek isteyebileceğini iddia etmektedir.

Bu modellerde başlangıçta asimilasyon kuramlarının içinde yer alan kültürelleşme kavramıyla ulus devlete ait değer ve davranışlar içinde erime kastedilmiştir. 1914 yılında Robert Park, farklı kültürlere sahip insanların bir araya geldiklerinde, kültür ve dillerinde bazı farklılıkların meydana geldiğini gözlemlemiştir. “Tek Boyutlu Kültürelleşme Modeli” olarak bir nevi asimilasyonu çağrıştıran modele Park’ın ardından 1964 yılında Milton Gordon yeni ve farklı bir bakış açısı getirmiştir. Gordon, bu bağlamda asimilasyonun yedi alt sürecinden biri olarak kültürel asimilasyonu; kültürelleşme olarak adlandırmıştır. Park ve Gordon’un kültürel asimilasyon olarak betimledikleri kavramsallaştırma kültürelleşme konusunda yapılacak çalışmaların temelini oluşturmuştur³²⁴. Tek boyutlu kültürelleşme modelini savunan Gordon’a göre, kişi kendi davranışlarına ve tutumlarına kültürüne, etnik kökenine, değerlerine bağlılığını sürdürmekte veya kendi kültürel özelliklerinden vazgeçip ana akım kültürün bir parçası olmaktadır. Tek boyutlu modelle tek ulus, tek dil, tek kültür ve tek din görüşünü savunmaktadırlar ve böyle bir modelin pratikte karşılığı olan bir ülke yoktur³²⁵. Yinger da Gordon ve Park gibi kültürelleşmeyi

³²³ Berry, J. W. (2005). Acculturation: Living successfully in two cultures, *International Journal of Intercultural Relations*, Vol. 29, s. 699.

³²⁴ Asimilasyon ve kültürelleşme kavramlarının tanımları birbirlerine çok yakın olsa da aslında ikisi birbirinden ayrı kavramlardır. Kültürelleşme; farklı kültürlere sahip grupların sürekli ve doğrudan ilişkisinde her iki grubun orijinal kültürel özelliklerinde değişikliklerin ortaya çıkma durumudur. Bu anlamı ile kültürelleşme bir parçası olduğu “kültürel değişim” kavramından ve bazı durumlarda kültürelleşmenin bir evresi olan “asimilasyon” kavramından ayrılmaktadır. İki kavram arasındaki ayrımı daha iyi anlayabilmek için Gordon’un asimilasyon modelini ve modelin alt süreçlerini anlamak gerekmektedir. Asimilasyon, farklı kültürel grupların ortak bir kültüre sahip olmak için bir araya gelmesiyle oluşan süreçtir. Bu süreç sadece giyim-kuşam, dil, gibi sembollerin ortak kullanımı değil, ayrıca değerler, hatıralar, duygular, fikirler ve tutumlar gibi elle tutulmayan, gözle görülmeyen varlıkların da ortaklaşa hissedilmesi ve paylaşılması anlamındadır. Bkz. Gordon, M. M. (1964).

³²⁵ Berry, J. W. (2005). s. 701.

asimilasyonun kültürel yönü olarak tanımlamaktadır ve asimilasyonun yararlı ve kesin tanımını, genişletilmiş bir yorumdan daha iyi olduğunu önermektedir³²⁶.

Price'a göre de *kültürelleşme*, *kültürel asimilasyondur*. Kültürel asimilasyon, azınlık bir grubun ortaya çıkmasıyla diğer asimilasyon tipleri arasında ilk olarak ortaya çıkması muhtemel olanıdır. Kültürel asimilasyondan sonra, azınlık grubun ev sahibi toplumun ana kurumlarına katılmasıyla başlayan "yapısal asimilasyon" (structural assimilation) safhasının başlayacağı ve sırasıyla diğer tüm asimilasyon tiplerinin görüleceğini öngörmektedir. Price'ın öngördüğü diğer asimilasyon tipleri; evlilikle asimilasyon (amalgamation), tanımlamaya dayalı asimilasyon (identificational assimilation), kabullenilmiş hal asimilasyonu (attitude receptional assimilation), kabullenilmiş davranış asimilasyonu (behaviour receptional assimilation) ve sivil asimilasyondur (civic assimilation)³²⁷. O'guinn, Lee ve Faber'a göre ise kültürelleşme, baskın kültürde doğan insanlardan ziyade yeni gelen göçmenlerin o toplumun normlarını, sosyal değerler yapısını, kurallarını, beklentilerini öğrendiği, uyum sağladığı ve alıştığı süreç olan sosyalleşmenin bir altkümesidir³²⁸.

Redfield, Linton ve Herskovits de Park'ın üç adımlı modelini geliştirerek, kültürelleşme konusunda yapılan çalışmaları bir adım daha ileriye götürmüşlerdir. Birinci çalışma farklı kültürlerle sahip göçmenlerin göç ettikleri ülkedeki toplumla temaslarına müteakip her iki grubun orijinal kültürlerinde ve buna bağlı davranışlarında değişimler meydana geldiğinde kültürelleşmenin oluştuğunu ileri sürmüştür. Ancak zaman zaman kültürelleşme evresinin safhalarında yer alabilen asimilasyona yahut ayrımcılıkla karşılaşılabilir³²⁹. Kültürelleşmenin tüm örneklerinde rastalanabilecek bu istisnai durumlar sıkça gerçekleşen bir olay değildir.

³²⁶ Yinger, J. M. (1985) 'Ethnicity'. *Annual Review of Sociology*, Vol. 11, s. 153.

³²⁷ Price, C., (1969). "The Study of Assimilation", *Migration*, (Ed. J.A. Jackson). Cambridge University Press., s. 219.

³²⁸ O'guinn, Thomas C., Lee, Wei-Na, Faber, Ronald J. (1986). "Acculturation: The Impact of Divergent Paths on Buyer Behavior". *Advances in Consumer Research*. Vol.13, s. 581.

³²⁹ Redfield R., Linton R., Herskovits M.J. (1936). Memorandum for the Study of Acculturation American Anthropologist, *New Series*, Vol. 38, No. 1 (Jan. - Mar.). s. 149-152

İkinci çalışmada ise Sosyal Bilim Araştırma Konseyi (SSRC) kültürelleşme kavramını kültürel çeşitliliğin bir parçası olarak tanımlayarak revize etmiştir. Bu tanım kültürelleşmenin dört temel yönünü öngörmektedir;

- 1) iki veya daha fazla otonom kültürel sistemin özelliklerinin karakterize edilmesi;
- 2) temas durumunun doğası ile ilgili çalışma;
- 3) temas halindeki kültürel sistemler arasında kurulan konjonktif ilişkilerin analizi;
- 4) Sistemlerin birleşmesinde akan süreçler³³⁰.

Berry birinci formülasyonda, kültürelleşmeyi daha geniş bir kültürlerarası temas olarak bir veya iki grupta değişim yaratan asimilasyondan farklı kültürel bir aşama olarak kültürel çeşitliliğin bir yönü olarak görmüştür. İkinci formülasyonda da kültürelleşme çeşitlerine üç tane özellik daha eklemiştir:

- 1) Reaktif olması: Kültürel etkiyi reddetmek ve kaçınılmaz olarak daha büyük benzerliğe doğru daha geleneksel yaşam biçimi ile egemen kültürü uyumlaştırmak,
- 2) Yaratıcı olması: Temas halinde olan kültürlerin her ikisinde de bulunmayan yeni kültürel formları teşvik etmek,
- 3) Gecikmeli olması: Tam olarak görünen değişikliklerin zaman alması³³¹.

Bunlardan farklı olarak Padilla ve Perez, çok yönlü ve siyasal bir model olarak kültürelleşmeyi tanımlamışlar ve iki önemli unsuru olarak kültürel farkındalık/bilinç ve etnik bağlılığı eklemiştir³³². Bu modele göre, kültürel farkındalık/bilinç bireyi ya

³³⁰ Social Science Research Council. (SSRC) (1954). Acculturation: An Exploratory Formulation The Social Science Research Council Summer Seminar on Acculturation, American Anthropologist, New Series, Vol. 56, No. 6, Part 1, s. 974.

³³¹ Berry, J. W. (2003). Conceptual Approaches to Acculturation, ed. Joseph E. Nimble, *Introduction: Social Change and Acculturation Advances*, içinde Chun, Kevin M., Organista, Pamela Balls, and Marín, Gerardo (2003). Acculturation: Advances in Theory, Measurement, and Applied Research, 1st Ed, Washington, DC: American Psychological Association. s. 19.

³³² Padilla, M. A. (1980). The Role Of Cultural Awareness And Ethnic Loyalty In Acculturation. In A. M. Padilla (Ed.). *Acculturation: Theory, Models And Some New Findings*. Boulder, CO: Westview., Padilla, M. Amado, William, P. (2003) "Acculturation, Social Identity, and Social Cognition: A New Perspective", *Hispanic Journal of Behavioral Sciences*, Vol. 25, No. 1, s. 37.

da toplumu diğerlerinden ayıran, yaşamın her alanını şekillendiren, düşündüren değerlerin bütünüdür. Eğer grubun bu değerlere bağlılık ve bilgisi ileri seviyedeysse kültürelleşme, çok daha az ve yavaş işlemektedir. Zıddı olarak eğer grup ev sahibi kültür ile alakalı ve fazla bilgiye sahipse bu süreç daha hızlı olmaktadır. Etnik sadakat ise grubun değerlerine bağlılıktır. Özellikle ilk nesillerde kültürelleşme çok yavaştır. Yine kültürelleşmeu etkileyen önemli faktörlerden bir tanesi, hâkim kültürün sonradan gelenlere göstermiş olduğu yaklaşımdır. Eğer hâkim kültür, yeni kültürün farklılığını kabul edip kendi öz kültürlerini yaşama hakkı verirse karşılıklı ilişkiler devam etmekte, kültürelleşme süreci hâkim kültürün etkili olduğu bir şekilde devam etmektedir. Eğer hâkim kültür, baskıcı bir yol izliyorsa iki kültür arasındaki ilişkisi yavaşlar, doğru orantılı bir şekilde kültürelleşme süreci de yavaşlamaya uğrar. War'a göre³³³ kültürelleşme, sonradan gelen göçmenlerle ev sahibi kültürün temaslarında bir ya da her ikisi tarafından dinamik olarak ilişkilerinde yeni kültürel kalıpları içselleştirdikleri sosyal bir süreçtir. Bununla birlikte tek boyutlu bu son kültürelleşme modelinde göçmenlerin sosyal statüleri ve kültürel yapıları ne olursa olsun etkin kültürün değişimi altına gireceklerdir³³⁴.

Kültürelleşme, tek boyutlu Amerikan tipi asimilasyon olan eritme potası modelden iki kültürlülük kavramına veya kültürel çoklu faktörleri içeren kimlik modellerine evrilmiştir. "İki Boyutlu Kültürelleşme Modeli" Berry³³⁵ tarafından geliştirilmiştir. Tek boyutlu kültürelleşmede göçmenin sadece kendi kültürünü devam ettirmesi ya da sadece yeni kültüre uyum sağlaması söz konusudur, iki boyutlu kültürelleşmede ise göçmenin her iki kültüre ait unsurları bir arada devam ettirmesini içeren bir yapı vardır. Tek boyutlu modelin aksine iki boyutlu kültürelleşme modeli ile hem ev sahibi toplumun üyeleri hem de göçmenler çoğulcu bir toplumda kendi yaşam biçimini sürdürürken bir yandan da kendi kimliklerini ve kültürlerini devam ettirebilmekte idi³³⁶. Bu bağlamda kültürelleşme, iki ya da daha

³³³ Ward, C., Bochner, S., Furnham, A. (2001). *The Psychology Of Sulture Shock* (2nd Ed.). Boston: Routledge Kegan Paul.

³³⁴ Jary, D. ve Jary J. (1991). *Collins Dictionary of Sociology*. London: Harper Collins. s. 3.

³³⁵ Berry J. W. (1970). Marjinality, Stress, And Ethnic İdentification in an Acculturated Aboriginal Community. *J Cross Cult Psychol*, Vol 1: No 3, s. 247.

³³⁶ Temas ve değişim, göç ve sosyalleşme gibi bir dizi nedenden dolayı gerçekleşir; Göçmen toplulukların miras kültürlerinin özelliklerini kültürel olarak çoğulcu toplumlarda ilk temastan sonra uzun süre korudukları bilinmektedir. Berry, J. W. (2006). Stres Perspectives On Acculturation. In *The Cambridge Handbook of Acculturation Psychology*, 2nd ed. (Eds DL Sam, JW Berry): 43-57. Cambridge, Cambridge University Press. Berry, J.W. (1980) Acculturation as varieties of adaptation. In: Padilla, A., Ed., *Acculturation: Theory, Models and Findings*, Westview, Boulder, ss. 9-25.

fazla kültürel grup ile onların bireysel üyeleri arasındaki *temas* sonucu ortaya çıkan, uzun vadeli sosyo-kültürel entegrasyonla sonuçlanan karşılıklı konaklama biçimlerini içeren kültürel ve psikolojik değişimler sürecidir. Grup düzeyinde, kültürel uygulamalarda, sosyal yapı ve kurumlarda değişiklikler gerektirir. Bireysel düzeyde ise kişinin davranışsal repertuarındaki değişiklikleri içerir. Bu kültürel ve psikolojik değişimler, bazen yıllar, kuşaklar yahut asırlar süren uzun vadeli süreçlerden geçer. Kültürelleşme, iletişim halinde olan kültürel olarak farklı grupların kültür ve temasları devam ettiği sürece uzun sürede entegrasyon ile sonuçlanan çeşitli biçimler alır. Bu genellikle, birbirlerinin dillerini öğrenmeyi, birbirlerinin yemek tercihlerini paylaşmayı ve her grubun karakteristiği olan giyim-kuşam, kültür ve sosyal etkileşim biçimlerini benimsemeyi gerektirir³³⁷.

Berry, göçmenlerin toplumla *bir arada yaşamını* üç farklı boyutta incelenmektedir. Bu üç boyut (gönüllü-zorunlu, yerleşik-göçmen, kalıcı-geçici) doğrultusunda göçmenlerin popülasyonları, güçleri, sahip oldukları haklar ve kaynaklar açısından farklılık göstermektedir. Bu farklılıklar da göçmenlerin kültürelleşme sürecine nasıl uyum sağlayacakları konusunda önemli rol oynamaktadır. İlk olarak, birarada yaşama durumu gönüllü (göçmen) veya zorunlu (mülteci, ulusal azınlıklar) olarak yaşamalarıdır. İkincisi de bazı gruplar hareketlilik boyutu anlamında kendi topraklarında da yerleşik yaşamaya devam ederken, bazı gruplar kendi yaşam alanlarından uzakta (yerleşik veya göçmen) olarak yaşamaktadır. Son olarak da göçmenlerin çok-kültürlü bir toplumsal yapıda kalıcı olarak yaşamaları veya geçici bulunmaları bağlamında göç edilen yerde geçirilen süredir. Bunlar kültürler arası etkileşim ve kültürel devamlılık sağlar göçmen toplum açısından incelendiğinde “kültürelleşme tutumları” (*acculturation attitudes*) adını almaktadır³³⁸.

Tüm kültürelleşme tutumlarının temel özelliklerinden biri, gerçekleştirildikleri çeşitliliktir ve “kültürelleşme stratejileri” (*acculturation strategies*) olarak da

³³⁷ Berry, J. W. (2005). Acculturation: Living successfully in two cultures, *International Journal of Intercultural Relations* 29, ss. 697–712, s. 699.

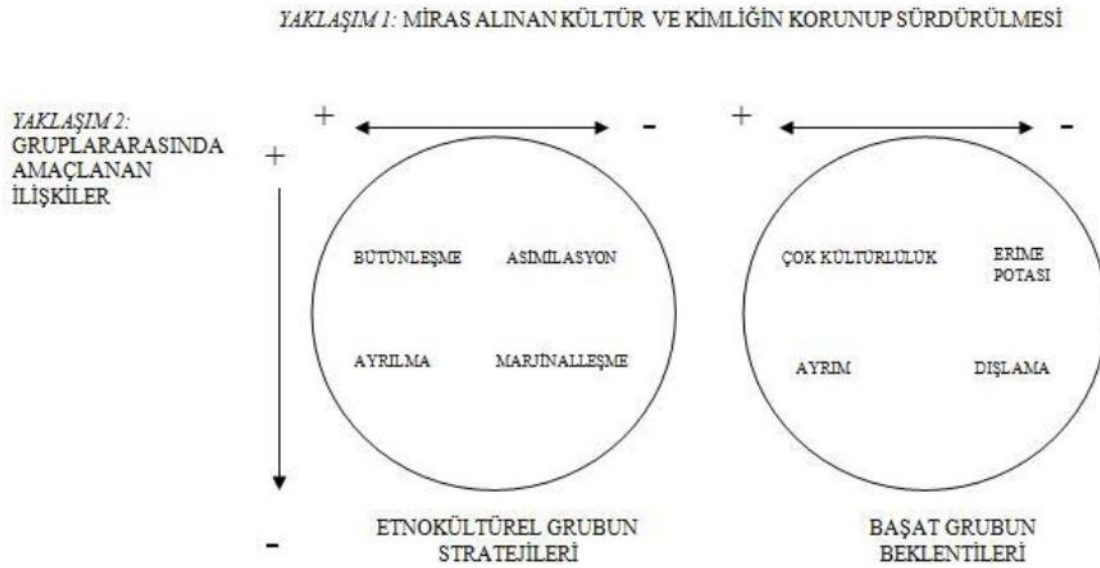
³³⁸ Bir arada yaşama- coexistence-, çalışma, konut, seyahat ya da doğrudan etkileşimi bereberinde getirir. Hayatta kalmak ve başkalarıyla etkileşim kurmak için göçmenler tarafından benimsenen ilk adımdır. Göçmen birey için geldiği çevre yenidir ve özgüven kazanana kadar belirli bir süre boyunca ve bir arada yaşamaktan fazlasını yapabilme yeteneği gelişir. Berry, J.W. (2005). Acculturation: Living successfully in two cultures *International Journal of Intercultural Relations* 29, s. 699-700.

adlandırılırlar. Göçmenlerin uyum için kullandığı Berry'nin kültürelleşme stratejileri yabancı bir kültüre tekdüzen bağlantılı, birçok durumlarda, hem psikolojik hem de fiziksel refah için kültürel çeşitliliği belirlemek uygun hale gelmiştir sürecidir ve çatışma ile uyarlamayı içerir. Bu stratejilerde göçmenlerin tatminkâr olma dereceleri bakımından gruplar ve bireyler arasında farklılıklar vardır. Kùltürler arasında kültürelleşme genellikle farklı oranlarda ilerler ve bazen çatışma ve strese veya daha zor entegrasyon türlerine yol açabilir. Berry, modelini ilk geliştirdiğinde, sekiz kültürelleşme stratejisi belirlemiştir³³⁹. Ancak günümüzde Berry'nin kültürelleşme davranışlarını değerlendirdiği ölçeğinde, *asimilasyon*, *entegrasyon*, *ayırma/dışlama* (*seperation*) ve *marjinalizasyon* olmak üzere dört adet kültürelleşme stratejisi yer almaktadır³⁴⁰.

- Asimilasyon Stratejisi: Azınlık olmayan grup açısından bakıldığında, eğer bireyler kendi kültürel kimliklerini sürdürmek yerine ev sahibi kültürle ilişki kurmayı tercih etmeleri.
- Ayrılma stratejisi: Bireyler kendi kültürel kimliklerini sürdürmeye önem verirken aynı zamanda ev sahibi toplulukla ilişkiyi önlemeleri.
- Marjinalizasyon stratejisi: Birey açısından hem kültürel sürekliliği sağlamaya yönelik hem de ev sahibi toplumla kültürel etkileşime geçmeye yönelik isteklilik düzeyinin düşük olması durumudur. Marjinalizasyon ve dışlama, kültürelleşme deneyiminin başarısız sonuçlanma şekilleridir.
- Entegrasyon stratejisi: Bireyin hem kendi orijinal kültürünün muhafazası hem de diğer gruplarla ilişkileri söz konusu olduğunda kültürelleşme süreci, etkileşimdeki tüm grup, birey ve kültürlerde değişim yaratması halidir. Eğer baskın kültürün diğer (ler)ini dönüştürmesi şeklinde işler ise, burada 'asimilasyon' söz konusudur.

³³⁹ Berry, J.W. (1980) Acculturation as varieties of adaptation. In Acculturation: Theory, Models and Some New Findings, (Ed AM Padilla). s. 11.

³⁴⁰ Kültürelleşme süreci ve stratejileri göçmen grupların geliş şekli ve süresi gibi özelliklerine bağlı olarak farklılaşmaktadır. Berry, J. W. (2006). Stress perspectives on acculturation. In D. L. Sam ve J. W. Berry (Eds.). *The Cambridge of acculturation psychology*. New York, NY: Cambridge University Press, s. 309.

Şekil 1.2. Etnokültürel grupların stratejileri ve başat grubun beklentileri

Şekil 1.2’de her bir stratejideki değişen yönelimler solda olumlu, sağda olumsuz yönelimleri temsil edecek şekilde çift kutuplu olarak gösterilmektedir. Solda yer alan dairesel alan göçmen grupların, sağda yer alan dairesel alan ise ev sahibi ülkenin tercih ettikleri tutumsal duruşların bir araya geldiği “kültürlerarası ilişki alanını” temsil etmektedir³⁴¹. Söz konusu stratejiler birbirlerinden ayrı ve durağan yapıda değildir. Birey, zamanla kültürelleşme stratejilerini keşfetmekte ve kendisi için daha doyurucu olana karar vermektedir. Her bir göçmen grubunun etnik ve kültürel arka planına ve milliyetine göre ev sahibi toplumun stratejileri de farklılık göstermektedir. Kültürelleşme stratejileri benzerlikler veya farklılıklar çerçevesinde değer verilen veya verilmeyen şeklinde sınıflandırılmaktadır³⁴². Çalışmalara göre, en çok bütünleşme stratejisinin tercih edildiği ve bunu ayrılma stratejisinin izlediği ortaya konulmuştur³⁴³. Marjinalleşmenin ise en az tercih edilen strateji olduğu belirtilmektedir. Marjinalleşme göçmenlerin kültürel mirasını koruması ve yeni

³⁴¹ Berry, J. W. (1997). “Immigration, Acculturation, and Adaptation” *Applied Psychology: An International Review*, 46(1) s. 9-10; Berry, J. W. (1970). Marginality stress and ethnic identification in an acculturated aboriginal community. *Journal of Cross Cultural Psychology*, 1, 17-22. Berry, J. W. (2001). A psychology of immigration. *Journal of Social Issues*, 57, 615-631. Berry, J. W. (2003). Conceptual approaches to acculturation. In K. Chun, P. Balls-Organista ve G. Marin (Eds.). *Acculturation: Advances in theory, measurement and applied research* (ss. 17-37). Washington, DC: American Psychological Association.

³⁴² Bourhis, R. Y. (2001). Majority acculturation orientations toward “valued” and “devalued” immigrants. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 32(6). ss. 698-719.,

³⁴³ Arends-Toth, J. ve Van De Vijver, F. J. (2003). Multiculturalism and acculturation: views of Dutch and Turkish-Dutch. *European Journal of Social Psychology*, 33(2). s. 249-266.,

kültürü öğrenmeye isteksizliği sonucu oluşmaktadır. Berry'nin teorisini eleştiren görüşe göre, marjinalleşmenin pratikte uygulanabilir kavram olmadığı ve ancak zorunlu göçe tabi tutulan grupların seçimleri dışında ortaya çıkabileceği belirtilmektedir.³⁴⁴

Kültürelleşme sürecinde ev sahibi kültürü tanıma, dil yeterliliği ve kazanımı, değer ve kuralların öğrenilmesi önemlidir. Bu anlamda ev sahibi kültürün taşıyıcısı olan bireylerle kurulan ilişkiler ve o kültürde uzun süre yaşama yeni toplumun normlarını öğrenmenin yanı sıra günlük yaşantıda karşılaşılan güçlüklerin üstesinden gelmeyi kolaylaştırır. Berry'ye göre göçmenler bu stratejileri aralarında özgürce seçerek uygulanabilir bulabilir. Ne zaman göçmen grubu daha ev sahibi toplumun temel değerlerini benimserse temel kurumlara (ör. sağlık veya eğitim) uyum sağladığı görülmüştür³⁴⁵.

Göçmen grubun ihtiyaçlarını karşılamak için çokkültürlü bir toplum olabilir. Berry, bir toplumun entegrasyon sağlaması için psikolojik koşulları: (a) kültürel çeşitlilik, (b) düşük önyargı düzeyleri ve (c) etnosentrik olmayan olumlu bakış açısına sahip olmak şeklinde sıralar. Ne yazık ki, bu her zaman böyle gelişmemiştir. Ev sahibi toplum göçmenlerin baskın kültüre erişim kazanmasını engelleyen kısıtlamalar koyabilir. Göçmenlerin etnik veya fiziksel özellikler nedeniyle reddedildiklerinde kültürelleşmesi daha düşüktür ve bu onları daha büyük toplumdan ayırır. Kültürelleşme süreci boyunca, bu faktörler ve deneyimler stresli yaşam değişiklikleri başlatır ve kültürel stres olarak adlandırılan semptomlara yol açar³⁴⁶.

Bourish vd.³⁴⁷ tarafından Berry'nin kültürelleşme modeli temel alınarak geliştirilen "Etkileşimli Kültürelleşme Modelinde" ev sahibi toplumun ve göçmenlerin karşılıklı beklentileri çerçevesinde kültürel etkileşim ve temas kavramlarına vurgu yapılmaktadır. Bu modelde Berry'nin dört kültürelleşme stratejisine (bütünleşme, asimilasyon, ayırma, marjinalleşme) bireycilik stratejisi de eklenmiştir. Berry'nin

³⁴⁴ Van Oudenhoven, J.P., Ward, C., ve Masgoret, A. M. (2006). Patterns of relations between immigrants and host societies. *International Journal of Intercultural Relations*, 30(6). ss. 637-651.

³⁴⁵ Searle, W. Ve Ward, C. (1990). The prediction of psychological and socio cultural adjustment during cross-cultural transitions. *International Journal of Intercultural Relations*, 14(4). s. 449-464.

³⁴⁶ Berry, J. W. (2006). s. 36.

³⁴⁷ Bourhis, R. Y., Moise, L. C., Perreault, S. ve Senecal S. (1997). s. 371.

modelinden farklı olarak marjinalleşme ve bireycilik, marjinalleşmenin farklılaşmış şekli olarak kabul edilmektedir.

Segal ve Sosa'nın Kültürelleşme Sınıflaması³⁴⁸:

1) Alt Düzeyde Kültürelleşme

- a) Birey kendi orijin kültürüne kenetlenmiş durumdadır ve orijin kültürüne ait olan her şeyle daha mutludur.
- b) Aileleri ile çok sıkı bağlar içinde ve gettolaşmış yerlerde yaşama eğilimleri yüksektir.
- c) Düşük gelirlidirler ve mavi yakalı çalışanlar grubundadırlar.
- d) Ev sahibi ülkenin dilini bilme ve kullanma düzeyleri düşüktür.
- e) Yaşam tarzı olarak ev sahibi ülkenin yaşam tarzını reddederler.
- f) Yeni çevreye uyum sağlamak istemezler
- g) Davranışlarını orijin kültürleri belirler.
- h) Eğitim düzeyleri düşüktür.
- ı) Daha çok etnik kıyafetler giyerler.

2) Orta Düzeyde Kültürelleşme

- a) Çalışabilecek düzeyde ev sahibi ülkenin dilini bilirler ve kullanabilirler.
- b) Anadillerini konuşmayı tercih ederler.
- c) Davranış kalıpları baskın olarak orijin kültür tarafından belirlenir.

3) Yüksek Düzeyde Kültürelleşme

- a) Her iki dili de akıcı ve düzgün konuşurlar.
- b) Etnik çevrelerinde rahattırlar.
- c) Etnik çevrelerinin yaşadığı gettolaşmış yerlerde yaşamazlar.
- d) Davranışları büyük ölçüde ev sahibi ülkenin davranışları yönündedir.
- e) Orijin dinlerine bağlıdırlar.

³⁴⁸ Segal, Madhav N. ve Sosa, L. (1983) "Marketing to Hispanic Community", California Management Review, 26, 1: ss. 120-134.

4) Tümüyle Kültürelleşme

- a) Yalnızca ev sahibi ülkenin dilini kullanırlar.
- b) Orijin kültürleri hakkında bilgileri çok azdır.
- c) Ev sahibi ülkede doğmuşlardır.
- d) Kendilerini ev sahibi ülkenin vatandaşı sayarlar ve kendilerini onlardan biriymiş gibi hissederler.

Sonuç olarak göçmenlerin ve ev sahibi toplumun karşılıklı etkileşimlerinin bir sonucu olarak kültürelleşme bazı değişimlere ve uyum sorunlarına neden olmaktadır. Kültürelleşme yüzyıllardır devam eden bir süreç olsa da çağdaş ilgi Avrupa ülkelerindeki göçmenlerle birlikte sosyo ekonomik krizlerle birlikte başlamıştır. Çoğu ülkede büyük göçmen etnokültürel nüfus oluşmuştur. Avrupa ülkelerinde uzun süredir yerleşmiş göçmen popülasyonlarla kültürel çeşitliliğin artması karşısında toplumlarını korumaya gayret etme konusunda endişelere neden olmuştur. Göç, göçün ardından yaşanan değişim ve uyum sürecinin sağlıklı bir biçimde analiz edilebilmesi için kültürelleşme kavramı oldukça önemlidir ve bu kavramın kültürelleşme süreci ve öğelerinin anlaşılması elzemdir. Özellikle Berry tarafından geliştirilen model ve kültürelleşme stratejilerinden ülkemizde Suriyeliler özelinde sürdürülen göç ve uyum çalışmalarında da yararlanılabilir. Bu sayede göçmenlerin ve ülkemizin uyum sürecinde hangi kültürelleşme stratejisini benimseyeceği ve kültürelleşme sürecinin gereklilikleri ve uygulanabilirliği tartışılabilir.

1.2.3.4.3. Toplumsal ahenkli uyum ve türkiye'deki suriyelilerin uyumu

Bu çalışmanın başında belirtildiği üzere "Göç Çağı" kavramsallaştırması ile adlandırılan 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra iki temel sorun için çözüm aranmaktadır. Birinci temel sorun, sınır ötesi insan hareketliliği karşısında devletlerin göç yönetimini nasıl düzenleyeceğidir. İkinci temel sorun ise, göçmenlerin topluma ne şekilde entegre edileceği sorunudur. İkinci soruna cevap bulmak üzere bu çalışmada ele alınan birçok kavram- çokkültürlülük, kültürelleşme, empati, tolerans, kaynaşma, katılım, birlikte var olma, asimilasyon, kabullenme, absorbe etme, bütünleşme, entegrasyon, uyum- ve beraber yukarıda açıklanan modeller de

tartışılmaktadır. Göçmenler ile ev sahibi toplumun uyumu nasıl olacak sorusu göç tartışmalarında mihenk taşı haline gelmiştir. Uyum mevzusu göçlerin yaşanmasıyla her geçen gün daha da çeşitlilik kazanan toplumlarda çok sık tartışılan bir konudur.

“Uyum” kelimesi 1. *Bir bütünün parçaları arasında bulunan uygunluk, ahenk.* 2. *Toplumsal çevreye veya bir duruma uyma, uyum sağlama, intibak, entegrasyon.* 3. *Ortak özellikleri açısından sesler arasındaki uygunluk, harmoni şeklinde tanımlanmaktadır*³⁴⁹. Uyum kavramı ile iki veya daha fazla parçanın birbiriyle uyumu bağlamında temel bir yapı ve sonradan eklenen başka bir yapının ona uyması gerekliliği ifade etmektedir. Uyum kavramının anlamı, varolan bir durum ya da gerekli olan toplumsal ilişkiler³⁵⁰, ya da yerleşim sürecinin dinamik ve değişken yapısı³⁵¹ olarak da tanımlanmaktadır. Uyum toplumsal bağlantılar, kurum, kuruluş ve hizmetler ile kurulan ilişkilerdir. Toplumsal bağlantılar ise diğer dini, milli, etnik gruplarla kurulan iki yönlü ve toplumsal uyumu destekleyen sosyal ilişkiler olarak ifade edilmektedir³⁵².

Uyum, kabul edilmiş bir üye olmak, dengeli ilişkiler içinde yaşamak ve bir toplumun değer ve görüşlerine katılmak için toplumun istekleri, ihtiyaçları veya alışkanlıkları ile olan kültürel bir sözleşmedir. Uyum kültürel düzeyde ele alındığında, her iki kültürün birbirleri ile karşılaşmalarından önceki ve etkileşim sürecindeki özelliklerini ve kültürelleşme sürecinden sonra meydana gelen değişimleri (siyasal, ekonomik, demografik ve kültürel değişimler) bilmek gerekmektedir. Kültürelleşme süreci üzerine çalışmalar göçmen entegrasyonu alanındaki çalışmalar arttıkça çeşitlenmiştir³⁵³. Uyumun kültürelleşme sürecinin bir sonucu olduğuna, kültürelleşme ve uyumun aynı şeyler olmadığına ilişkin çalışmalar vardır³⁵⁴. Entegrasyon perspektifinden bakıldığında, bu çalışmaların Berry'ye göre "kültürel farklılıklar ne kadar fazla olursa uyum da o kadar az olumlu" olur gibi bir

³⁴⁹T DK, (2011). Türkçe Sözlük, Ankara, “uyum” maddesi, s. 837.

³⁵⁰ Zetter, R., Griffiths, D., Sigona, N., ve Hauser, M. (2002). s. 13

³⁵¹ Hall, S., (1990). ‘Cultural identity and diaspora’, in J. Rutherford (ed.). *Identity and Difference*, ss. 221-237

³⁵² Beirens, H., Hughes, N., Hek, R., Spicer, N., (2007). Preventing Social Exclusion Of Refugee And Asylum Seeking Children: Building New Networks. *Social Policy and Society*, 6(2). ss. 219-229.

³⁵³ Sam DL (2006) Acculturation: Conceptual Background And Core Components içinde *Cambridge Handbook of Acculturation Psychology*, 2nd edition (Eds DL Sam, JW Berry) ss. 11-26. Cambridge, Cambridge University Press.

³⁵⁴ Berry, J. W. (2006). s. 39.

benzerlik derecesine dayanıyor olduğu söylenebilir³⁵⁵. Kültürelleşme başlığında işlenildiği üzere Berry kendi kuramında bir arada yaşama bağlamında uyumu kültürel öğrenme ve yaşanan stresle baş etme olarak tanımlamıştır. Üstelik kültürel değerler uyum ile ilgili birçok alanda rol oynar.

Uyum kavramı göç hareketlerini açıklamak ve tanımlamak için de kullanılmaktadır. Uyum, birey ve grupların göç edilen ülkenin ve toplumun beklentileri doğrultusunda hayatlarını ve alışkanlıklarını yeniden düzenleme ve daha tatmin edici bir hayat kurma çabaları olarak tanımlanabilir. Toplumsal kaynaşma başlığında işlendiği gibi ortak değerler ve vatandaşlık kültürü, toplumsal düzen ve kontrol, toplumsal dayanışma, toplumsal ağlar ve toplumsal sermaye, aidiyetlik ve kimlik unsurları üzerinden açıklanmaya çalışılan toplumsal uyum kavramı uyumun başat unsurudur³⁵⁶. Toplumsal uyum, göçmenlerin yeni kültürel çevre ile uzlaşabilme becerisini ortaya koyarak belirli bilgi ve davranışları kazanmasıdır. Göçmenlere yeni bilgileri, dili ve kültürlerarası becerileri öğretme ve onları eğitme süreci gibi uyum süreci, birden çok parametrenin gözetildiği ve birçok kurum, kuruluşla birlikte aktif şekilde yürütülmesi gereken bütüncül bir anlayış gerektirmektedir. Uyum hayata geçirirken uyumun çift yönlü bir diagram şeklinde olması gerektiği, bir taraf için toplumsal kabul-uyum söz konusu iken diğer taraf açısından ise topluma uyumlu olma sorumluluğu genel kabul gören görüştür. Uyum, beraber bir hayat sürdürebilme kültürünün geliştirilmesidir ve bunun sağlanabilmesi için tarafların birbirlerine karşı gösterdikleri olumlu çabadır. Bireylerin birbiriyle ve çevreleriyle ilişkilerini dengeleyen dinamik bir süreci ifade eden uyum süreci hukuki, ekonomik ve sosyo-kültürel olmak üzere dayanıklı bir çözüm olarak üç boyutu birleştirir. Hukuki süreç, göçmenlerin göç edilen ev sahibi devlette o devletin vatandaşlarına benzer geniş haklara sahip oldukları süreçtir. Ekonomik süreç göçmenlerin ve ailelerinin ev sahibi topluluğa benzer sürdürülebilir geçim kaynakları ve bir yaşam standardı oluşturmak için bir iş sahibi olması olduğu süreçtir. Son olarak sosyal ve kültürel bir süreç olarak göçmenlerin toplumsal yaşama katkıda bulunmalarını sağlayan uyum, göçmenlerin ayrımcılık ve sosyal dışlanmaya maruz kalmadan kültürel ve sosyal yapı ile bağ kurmasıdır³⁵⁷. Uyum göçmenlerin

³⁵⁵ Berry, J. W. (1997). s. 23.

³⁵⁶ Beauvais, C. ve Jenson, J. (2002). s. 423-424.

³⁵⁷ Crisp, J., (2004) 'The Local Integration And Local Settlement Of Refugees: A Conceptual And Historical

entegrasyonu için fark edilmeyen bir potansiyele sahiptir³⁵⁸. Göçmenler uyum sağladıkça toplumsal alanlarda var olmaktadır ve yıllar içinde uyum sürecini önemli ölçüde tamamlamaktadırlar³⁵⁹.

Uyum göçmenlerin ve daha geniş nüfus üyelerininkinden hem bakış açısından hem de kimliğe bağlı öznel bir boyuta sahiptir. Uyum konusunda göçmenler ve toplum arasındaki sosyal ilişkilerin gelişimi, ev sahibi topluluğa ait olma hissi ve eğitim, iş ve konut gibi hak ve kaynakları kullanma güveni³⁶⁰ konuları vurgulanmaktadır. Bu çalışmada da entegrasyon başlığında yer verilen AB'nin 2005 yılında "Avrupa Birliğinde Göçmen Entegrasyon Politikalarındaki Temel İlkeler" ile benimsendiği çokkültürlü toplumlarda karşılıklı uyumun sağlanması³⁶¹ için göçmemlerin ve ev sahibi toplumun etkileşiminde kültürel ve psikolojik değişimlere ihtiyaç bulunduğu ortaya konulmuştur. Toplumu oluşturan gruplar arasında ahengin sağlanması ancak kamu uyum politikaları ve göç ile gelen grupların kültürelleşme stratejilerinin sosyal politika bağlamında ele alınması çerçevesinde birbirleriyle dengede tutularak sağlanabilecektir.

Uyumun entegrasyon politikaları ve yasal mevzuat açısından normatif yönleri vardır: Toplumsal ve hukuki bir perspektiften bakıldığında, göçmenlerin uyumu için bir dizi düzenleme gerekmektedir. Başlangıç aşamasında yerleşme ve ikamet izni, ve akabinde farklı kategorilere bağlı koşullar uyumu kolaylaştıracak şekilde tasarlanmalıdır. Yeni gelen göçmenleri dahil etme yönünde uyum ve dil kursları ve diğer uyum süreçlerini sunarak ev sahibi toplumun normlarına ve değerlerine yönelik bilinçli girişimleri gerektirir. Uyum sürecindeki olumlu sonuçların çıktıları "anlam ve işaretler", "uyumun kamu yüzü olarak ifade edilen iş edinme", "ev sahibi olma",

Analysis', New Issues in Refugee Research, Working Paper No.102, UNHCR: Geneva, s. 1.

³⁵⁸ Fielden, A. (2008). Local Integration: an Under-Reported Solution to Protracted Refugee Situation, UNHCR.

³⁵⁹ Stein, B. N. (1981). The Refugee Experience: Defining the parameters of a field of study International Migration Review, 15(1-2)

³⁶⁰ Birleşik Krallık ve AB ciddi seviyelerde mali fonlar oluşturarak göçmenlerin uyumunu sağlayabilmek için bünyesindeki devletleri toplumun bütünleşmesini sağlamak için politika geliştirmeye teşvik etmektedir.

Phillimore, J. (2012) Implementing integration in the UK: Lessons For Integration Theory, Policy And Practice. *Policy and Politics* 40 (4): ss. 525–545.

³⁶¹ AB politikasının geniş kapsamlı ve kısıtlayıcı doğası gereği uyumlaştırma önerileri üç bağımsız değişkene bağlıdır: (1) siyasal bakış, (2) siyasi partizanlık ve (3) göçmenleri korumak için ulusal kurumsal kapasiteler. Givens, T., Luedtke, A. (2004) The Politics of European Union Immigration Policy: *Institutions, Salience, and Harmonization The Policy Studies Journal*, Vol. 32, No. 1, ss. 145-165.

“eğitim ve sağlık” olmak üzere dört alanda değerlendirilir. Bu alanlara uyumlu olarak kurulan toplumsal ilişkilerde kimlik veya belirli bir gruba ait olma duygusunun gerekliliği de vurgulanmaktadır³⁶². Bütün bunlarla birlikte uyum tam anlamıyla gerçekleşmediğinde göçmenler menşe ülkesinin toplumunda gettolaşabilir ve paralel kültürel evrenler oluşabilir. Bu da ev sahibi topluluğun davranış ve kültürüyle halk arasında çatışmaya neden olabilir³⁶³.

Uyum sürecinde olumsuzluklar ya da kısa kesintiler yaşanabilir ve bu durum uyumun farklı yönlerini sırası ile gecikmeye uğratabilir. Göçmenlerin uyum süreci yalnızlık, dil bilmeme, ayrımcılıkla karşılaşma, iş ve eğitim imkânlarının sınırlı olması, kültürel açıdan uygun hizmetlerin yokluğu gibi farklı zorlukları bünyesinde barındırmaktadır. Uyum politikaları geliştirilirken göçmenlerin en çok karşılaştıkları sorunlar olmaları nedeniyle özellikle dikkat edilmesi gereken alanlar, belirsizlik, bilgilendirilmeme, dil engeli, kurumlar ile ilgili bürokrasi, barınma, işsizlik, geçim zorluğu, maddi sorunlar, fakirlik, aile içi şiddet, ihmal ve istismar, yalnızlık, sosyal dışlanmışlık, /yabancılaşma, fiziksel ve zihinsel özürllük, cinsiyet eşitsizliği, psikolojik sorunlar, travma, kültür, din ve sosyal çevre farklılıklarıdır. Göçmenlerin erişebileceği sosyal destek sağlık durumlarını³⁶⁴ ve alacakları sağlık hizmetlerini³⁶⁵ etkileyebilmektedir.

Göçmenlerin uyumu bağlamında yapılan araştırmalara göre³⁶⁶, göçmenlere yönelik makro ölçekte bir yaklaşım geliştirilmesi ve uygulanması, o toplumda sosyal ve ekonomik sermayenin artmasını ve uzun vadede gerçek uyumun oluşmasını sağlayacaktır. Çok boyutlu bir süreç olan uyumun anlaşılması hem göçmenler hem de ev sahibi toplumun her kademesindeki birey için bir ihtiyaçtır, bu nedenle uyum politikaları uyumun bütün boyutlarını kapsayan, karşılıklı ilişkileri ortaya koyan ve

³⁶² Beirens, H., Hughes, N., Hek, R., Spicer, N., (2007). Preventing Social Exclusion Of Refugee And Asylum Seeking Children: Building New Networks. *Social Policy and Society*, 6(2), s. 221

³⁶³ Castles, S., Korac, M., Vasta, E., Vertovec, S. (2002). s. 115-118.

³⁶⁴ Nicado, E. G., Hong, S., ve Takeuchi, D.T., (2008). Social support and the use of mental health services among Asian Americans; results from the National Latino and Asian American Study, *Research in Sociology of Health Care*, 26, ss. 167-184.

³⁶⁵ Abe-Kim, J., Takeuchi, D. T., Hong, S., Zane, N., Sue, S., Spencer, M.S., Appel, H., Nicdao, E., Alegria, M., (2007). Use Of Mental Health-Related Services Among Immigrant And US-Born Asian Americans: Results From The National Latino And Asian American Study. *American Journal of Public Health*, 97(1). s. 91-98.

³⁶⁶ Göçmenlerin girişimciliği bağlamında bkz. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD)(2010). “Entrepreneurship and Migrants”, Working Party on SMEs and Entrepreneurship, OECD.

bunlardan deneyim elde eden bir açı ile yapılmalıdır. Uyum süreç ve modellerinde özellikle örnek ülke uygulamaları ve vatandaşlığın kazanılması konularına değinilmesi önemlidir. Göçmenlerin uyum çalışmalarında kategorik planlama şarttır, her göçmene aynı tip uyum programı yerine, ülkede kalış amaçlarına uygun ayrı ayrı uyum programları gerekecektir.

Uyum kavramı politikada, uygulamada ve akademik alanda her aktörce kendi bakış açısına, ilgilerine, varsayımlarına ve değerlerine göre değişen anlamlarda kullanılmaktadır. Araştırmacılar ve politikacılar tasarlanmış olan uyum politikasını lineer süreç olarak görürken alternatif söylemler ayrımcılık, kavram ve kültürlerin karmaşıklığı olarak nitelendirilebilmektedir. Akademik ve kamusal alanda uyum konusu çokça çalışılmasına rağmen üzerinde uzlaşılmış başarılı bir uyum tanımı yapılamamakta, göçmenlerin kamu alanlarına erişiminin mümkün olması, sosyal sermayenin geliştirilmesi, uyum düşüncesinin hem ev sahibi toplum hem de göçmenler tarafından karşılıklı bir süreç olarak kabulü gibi konularda uzlaşıya varılamamaktadır³⁶⁷.

Her ne kadar uyum kavramsallaştırması entegrasyon tartışması üzerinden ilerlese de aynı manayı vermemektedir. Bu çalışmada da belirtildiği üzere entegrasyon bagajı itibarıyla sorunlu bir kavramdır, ancak onu terk edip bir başkasıyla (uyum, dahil etme vb.) değiştirilse de sorun çözülememekte, kavramlar, güçlü gruplar ve kurumlar tarafından verildikleri toplumsal anlamı almaktadır. Bu çalışmada asıl amaç entegrasyon sürecini tanımlama ve şekillendirme sürecine daha geniş katılım sağlamanın yollarını bulmaktır. Sosyal araştırma yapmak, bu alandaki politika oluşturma sürecinde daha yararlı bir araç haline gelmesine yardımcı olacaktır. Entegrasyon ve uyum arasındaki ilişki; uyarlamanın kendiliğinden gerçekleşen bir süreç olarak entegrasyonun toplumsal bir süreç olması bağlamında uyum, entegrasyonun bir aşamasıdır. Entegrasyon pratik ağırlıklı olarak uyum olarak ele alınmaktadır. Her ne kadar göçmen entegrasyonu bağlamında uluslararası göç literatüründe *integration harmony, adaptation,*

³⁶⁷ Bu bağlamda, Sadece prosedürel koordinasyonun ötesinde, uyum talepleri için kapsamlı bir çerçeve geliştirmek için daha kavramsal asgari güvenceler de dahil olmak üzere ortak paydalar, "dayanıklı" çözüm arayışları ve göçmen kavramının daha kapsamlı tanımları geliştirilmelidir Bkz. Koser, K., Black, R. (1999) Limits to Harmonization: The "Temporary Protection" of Refugees in the European Union, IOM International Migration Vol. 37 (3) ss. 521-543.

harmoniz/sation, collaboration, coherence, balance, cohesion kavramları kullanılmış olsa da Türkçede tam karşılığı olmayan bu kelimelerin yerine “uyum” kavramlaştırması tercih edilmektedir. Uyum kavramı, Türkçeye uluslararası literatürde benimsenen “integration” (entegrasyon) kavramından kazandırılmıştır. Bu kavram ilk kez Avrupa’da yaşayan Türk göçmenler üzerinden gündeme gelmiştir. Kitlesele göçler bakımından kavram kendi içinde sorunlar barındırmaktadır. Kavramın “asimilasyon”u çağrıştıran yönleri eleştirilmektedir. Bu nedenle entegrasyon yerine “adaptasyon”, “harmonizasyon” “uyum” kavramı tercih edilse de bu tercih içerikle ilgili önemli bir anlam farklılığı yaratmamaktadır. Kavramdan daha çok, kavramla kastedilene dair tereddüt bu çalışmanın konusu olan entegrasyon tartışmalarında Suriyelilere yönelik “misafirlikten çıkışı” “kalıcılığı” çağrıştırmısından kaynaklanmaktadır³⁶⁸.

Suriyeliler hakkında yapılan araştırma ve raporlarda Türkiye’de bulunan Suriyelilerin çoğunun kalıcılıkları olasılığı üzerinden çözüm önerileri geliştirilmektedir³⁶⁹. Çalışmanın ikinci ve üçüncü bölümünde incelemek olan Suriye’de Mart 2011’den bu yana yaşanan iç savaşın bir ürünü olan Türkiye’deki Suriyelilerin kalıcılık ihtimalinin her geçen gün daha da artması geleceğe yönelik uyum politikalarının da ele alınmasını zorunlu kılmaktadır. Uyum sorununa kısa vadeli politikalarla çözüm bulunamayacağını savunan bu çalışmalar, Suriyelilerin entegrasyonuna yönelik kurumsal düzenlemelerin yapılması gerektiğine işaret edilmektedir³⁷⁰. Bu sorun artık Suriyelilerin salt temel ihtiyaçlarını karşılanmasıyla çözülebilecek bir sorun olmaktan çıkmıştır. Türkiye’deki Suriyeliler siyasal, sosyal ve ekonomik yönleriyle bir uyum ve güvenlik sorunu haline gelmiştir. Yaşanan sorunlar sadece Suriyelilerle ilgili değildir ve Türkiye halkının da katıldığı iki taraflı uyum sürecinin başlatılması gerekmektedir. Bu konuda yapılacak idari-yasal düzenlemelerin yanı sıra Suriyelilerin Türkiye’nin sosyal, ekonomik, kültürel, demografik ve güvenlik yapılarına nasıl entegre edileceği hususunda uyum

³⁶⁸ Bu tartışma için Bkz. Erdoğan, M. (2017). “*Kopuş’tan “Uyum”a Kent Mültecilerim Suriyeli Mülteciler Ve Belediyelerin Süreç Yönetimi: İstanbul Örneği*”, İstanbul, Marmara Belediyeler Birliği Yay. s. 91.

³⁶⁹ Kap, D. (2014). Suriyeli Mülteciler: Türkiye’nin Müstakbel Vatandaşları, İktisadi Kalkınma Vakfı Akademik Perspektif, s. 33.

³⁷⁰ Öner, S. G. (2014). Türkiye’nin Suriyeli Mültecilere Yönelik Politikası. Ortadoğu Analiz, Mart-Nisan 2014, 42-45.

çalışmalar yapılması gerekmektedir³⁷¹. Entegrasyon konusu, Türkiye genelinde sürekli olarak yükselen bir halk ve politika tartışması haline gelmiştir. Suriyeliler özelinde başarılı bir uyum sürecinin nasıl olacağı ve uyumun neleri içereceği ve toplumsal hayata nasıl uyum sağlanacağına ilişkin bir uyum politikası herkesin eşit bir şekilde katılacakları bir süreç olarak algılanmalıdır.

Uyum tartışmaları Türkiye’de Suriyeliler üzerinden gerçekleşmektedir. Suriyelilerin Türkiye’ye belirli bir göç ve entegrasyon yahut uyum politikasına dair resmi bir yol haritası olmamasına rağmen STK’lar aracılığı ile gerçekleşmiş olan “de facto uyum/entegrasyon” sürecinden bahsedebiliriz³⁷². Suriyeliler özelinde uyum kültürel, sosyal, ekonomik, olarak Türkiye’ye aidiyet hissinin geliştirilmesi, farklılıkların karşılıklı tanınması, bir arada yaşama inancının oluşturulması olarak tanımlanabilir. Farklı tanımlamalar ve yaklaşımlar olsa da, ideal uyum ve entegrasyon politikası toplumla, Suriyelilerin iki yönlü, karşılıklı etkileşimi, insani değerlere saygılı, hak ve yükümlüklerin bir arada sunulduğu, istihdamın sağlandığı, eğitime, kamusal ve özel hizmetlere erişimin sağlanması hususlarını ortak bir hukuki çerçeve ile sağlamaktır. Toplumsal, hukuksal, eğitim, ekonomi, sağlık, vatandaşlığa kabul gibi alanlarda uyumun farklı basamakları bulunmaktadır. Suriyelilerin kendi kültürel kimliklerinden vazgeçmeleri istenmeden toplumsal hayata eşit bireyler olarak katılımlarını içeren bir uyumunun gerçekleştirilmesi ideal uyum politikalarının siyasal çerçevesini oluşturmaktadır.

Türkiye’deki Suriyelilerin varlığının, nefret ve yabancı düşmanlığına dönüşmemesi ve toplumsal çatışma ortamına neden olmaması açısından toplumun hassasiyetlerini dikkate alacak uyum politikaları en önemli aşama olarak görülmektedir. Uyum için ayrımcılık ve dışlamaya ilişkin yasal tedbirlerin alınması önemli adımlardır. Uyum ötekileştirmeyi, ayrımcılığı azaltır, karşılıklı bağımlılığı ve ortak faydayı artırır. Uyumun bir maliyeti vardır ancak uyum sağlayamamanın sosyal ve ekonomik maliyeti çok daha fazladır, uyum politikaları ile Suriyelilerin

³⁷¹ Erdoğan, M.ve Ünver, C. (2015) *Türk İş Dünyasının Türkiye’deki Suriyeliler Konusundaki Görüş, Düşünce ve Önerileri*, TİSK, Ankara, s. 8.

³⁷² Danış, A. D. (2006) “Integration In Limbo” Iraqi, Afghan, Maghrebi and Iranian Migrants in Istanbul MireKoc Research Projects 2005-2006, Koç University, s. 25.

“De facto entegrasyon” kavramsallaştırması Karen Jacobsen’a ait bir terimdir. Jacobsen K. (2001)., The Forgotten Solution: Local Integration For Refugees In Developing Countries, New Issues In Refugee Research Working Paper No. 45, Temmuz, s. 9-10.

varlığı kriz olmaktan çıkartılıp, bir fırsata dönüştürülebilir. Uyumla politikaları ile hem toplum için hem de Suriyeliler için kazan-kazan sürecidir ve herkesin yararına yönetilebilir. Uyum/entegrasyon süreçleri Türkiye'deki Suriyelileri kalkınma için bir imkana, toplumda, kültürde, ekonomide çeşitlilik için avantaja dönüştürülebilir³⁷³. Uyum çalışmalarının nasıl geliştirilebileceğini daha iyi anlamak için çalışma sonuçlarının öneminin farkına varmak gerekmektedir.

³⁷³ Ülkemizde de uyum açısından her bir aşamaya ait politikalar üretilmektedir, Uyum stratejilerinin (2018-2023) planlanması için Göç Politikaları Kurulu bünyesinde çalışmalar yapılmaktadır. Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Mülteci Hakları Alt Komisyonu, Göç Ve Uyum Raporu, 26. Dönem 3. Yasama Yılı Mart 2018.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'YE GÖÇ VE SURİYELİLER ÖRNEĞİ

2.1. Tarihsel Bir Olgu Olarak Göç

İnsanlar genellikle göçü yeni bir olgu olarak düşünseler de göç, insan varlığı ile başlayan ve insanlık var olduğu sürece de devam edecek olan kadim bir hakikattir. İnsanlar daima gruplar halinde veya bireysel olarak zulüm, savaş gibi ortamlardan uzaklaşmak, açlıktan ve yoksulluktan, dini hoşgörüsüzlükten, etnik milliyetçilikten, siyasi baskılardan kaçmak, daha iyi bir yaşam için veya ekonomik gerekçelerle göç etmişlerdir. Dünya üzerindeki uluslararası göçmen sayısı her geçen yıl artmaktadır³⁷⁴. Zaman ve mekâna bağlı olarak sebepleri, sonuçları ve göç etme şekilleri değişse de dünyadaki göçmen sayısının sürekli artması sadece göç edenlerin değil, göçü bizatihi herkesin etkilendiği bir hakikate dönüştürmüştür.

Göç toplumsal değişimin itici motoru iken çoğu zaman da toplumsal değişimin bir sonucu olarak ortaya çıkar. Göç küresel bağlamda değişim üzerinde en önemli faktörlerden biridir. İnsanları ve toplumları etkileyen, birey veya grupların ulusal ya da uluslararası sınırları aşmak yoluyla gerçekleştirdikleri bir nüfus hareketidir³⁷⁵. Göç olgusu ise ortaya çıktığı toplumların sosyo-kültürel ve politik ilişkilerini, ekonomik seviyelerini ve hayat standartlarını kökünden değiştiren toplumsal dönüşüme katkı sağlayan bir olgudur³⁷⁶. Göç olgusunun tarihini insanlık tarihiyle birlikte başlatmak mümkün olmakla birlikte göç konusunda çalışan bazı sosyal bilimciler özellikle içinde bulunulan çağı “göç çağı” olarak tanımlamayı tercih etmektedirler³⁷⁷. Bunun nedeni göçün tüm dünyaya yayılması, reel politikayı,

³⁷⁴ 1910 yılında kendi ülkeleri dışında yaşayan göçmenler olarak nitelenen bireylerin sayısı 33 milyondur. Göçmenlerin sayısı 1990 senesinde 154 milyon iken 2000’de 175 milyona, 2010’da 221 milyona ve 2013’te 232 milyona ulaştı. Bu sayı dünya nüfusunun %3,2’sini oluştururken aynı zamanda dünya tarihinde de ulaşılan en yüksek göçmen sayısını temsil etmektedir. 2000- 2017 arasında dünya çapında 64 milyon eklendi. Sonuç olarak, göçmen nüfusun büyüme oranı 2000-2017 döneminde en yüksekti. International Migration Report, United Nations, New York, 2017 http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/migrationreport/docs/MigrationReport2017_Highlights.pdf

³⁷⁵ IOM (International Organization for Migration) (2014). <https://www.iom.int/cms/en/sites/iom/home/about-migration-terms-1.html#Migration>

³⁷⁶ Tekeli, İ. (2016). *Göç ve Ötesi*, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s. 16.

³⁷⁷ Castles, S. ve Miller, M. J., (2008). *The Age Of Migration: International Population Movements In The Modern World*, London: Macmillan, s. 12-13.

uluslararası ilişkileri, ekonomiyi ve sosyolojiyi daha önce hiç olmadığı kadar etkilemesidir. Küresel ekonomik sistemde merkez ve çevre ülkeler siyasi, ekolojik, demografik bunalımlar, etnik ve dini çatışmalar, savaşlar, ekonomik krizler, doğal afetler ve yeni ticaret bölgelerinin oluşturulması bağlamında emek göçü gibi birçok göç çeşiti ile karşılaşmışlardır. Bu ülkelerde göç olgusunun siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel ve psikolojik açılardan nedenleri ve sonuçları ile ilgili araştırmalar yapılmaktadır. Sosyal bilimlerin hemen her alanını yakından ilgilendiren göç olgusunun 1980'lere kadar bir bütünsel süreç olarak algılanıp, incelenmediği bilinmektedir³⁷⁸.

Göç çağı kavramsallaştırmasının yanı sıra günümüzde yaşanan yer değiştirmeleri göç türbülansı olarak tanımlanarak küreselleşmenin ve göçmenliğin kalıcı olacağı ifade edilmektedir³⁷⁹. Göç çağının kalıcı olduğu aşikârdır. Günümüzdeki göç hareketleri, ekonomik, ekolojik ve siyasi sorunlar ve krizlerle iç içedir. Göç hareketleri genellikle daha dezavantajlı bölgelerden daha iyi fırsatlar sunan bölgelere doğru Güney-Güney, Kuzey-Kuzey veya Doğu-Batı Avrupa hattında değil Kuzey ve Güney hattında gerçekleşmiştir³⁸⁰.

Tarihi köklerine rağmen uluslararası göç çok dinamik, karmaşık ve çok boyutlu sürekli devinim halinde bir olgudur. Uluslararası göçü anlamak için kullandığımız kavramların birçoğunun kökeni sosyal bilimler disiplinlerinin ortaya çıktığı 19. yy'da endüstri devrimine ilişkin düzenlemelerin izlerini taşıırken, Avrupa'dan Amerika kıtasına göç sürecini tanımlama ve anlamlandırma çabalarının sonucunda ortaya çıkmıştır. İlk kitlesel göç hareketi, Amerika kıtasının keşfiyle ortaya çıkmış, milyonlarca insan Avrupa ülkelerinden Amerika'ya hareket etmiştir. Amerika Birleşik Devletleri'nin keşfi yahut İkinci Dünya Savaşı göç tarihinde başat rol oynasalar da göçün tarihselliği çok daha eskilere dayanmaktadır. Bu kadar ayrıntılı bir tarihsel arka plana bu çalışmada yer verilmeyecek olsa da modern tarihin

³⁷⁸ Göç, 80'lerden itibaren, Avrupa ve çevresinde AB politikalarının etkisinin yanı sıra dünya çapında da milliyetçi akımın artması ve göçü milli kimliğe tehdit olarak gören söylemlerinin etkililiği sonucu daha bütüncül bir anlayışıyla, siyaset yapmanın merkez alanlarından biri haline getirilmiştir. Castles, S. ve Miller, M. J., (2008). s. 16- 17

³⁷⁹ Papastergoadis, N. (1999). *The Turbulence of Migration*. Cambridge, Polity Press.

³⁸⁰ Kuzey ve Güney göç hareketleri 16. yy. uluslararası göçün en önemli hattıdır. Kuzey ve Güney arasındaki artan eşitsizlikler daha fazla insanın daha iyi yaşam tarzına ulaşmak için göç etmesine neden olmuş ve Güney'de gelişen ülkelere, Kuzey'de ekonomik ve refah açısından daha gelişen ülkelere olan hareketler gerçekleşmiştir. Faist, T. (2003). s. 51

büyük bir kısmında uluslararası göç genellikle kolonyal ülkelerden dünyanın bağımlı alanlarına gerçekleşti³⁸¹. Modern zamanlar için Avrupa merkezli göçün tarihsel gelişiminde genel hatlarıyla dört geniş ölçekli göç hareketi bulunmaktadır. Birincisi tamamen zorla, ikincisi kısmen, üçüncüsü çoğunlu gönüllülük esasına dayanan ve dördüncüsü ise daha karışık bir yapıya sahiptir³⁸². Kısaca serencamını verecek olursak;

1. Avrupa Sömürgeciliği ve Göç: Keşifler Çağı boyunca kalabalık Avrupa ülkeleri seyrek kalmış nüfusların bulunduğu Üçüncü Dünya Ülkeleri olarak adlandırılan yeni bölgeleri sömürgecilik faaliyetleri ile keşfetti. 15.yy'da sömürgeciliğin başlaması ile beraber keşiflere öncülük eden Avrupa ülkelerinin ekonomik sıkıntılarını gidermek amacıyla gerçekleşen köle ticareti ile Batı'nın temel gereksinimi olan insan gücü karşılanmaya başlandı. Fetihler ve sömürgeleştirme girişimleri, 16.yy'da keşfedilen yeni kaynaklar için çalıştırılacak kölelere ihtiyaç duyulması, Batı Avrupa ile sömürgeleşen ülkeler arasındaki ilişkinin gelişmesi gibi sonuçlar, göçü tetikledi. Afrika'dan çeşitli sömürge alanlarındaki tarlalara gönderilen köleler en önemli ihraç malzemesi haline gelmişlerdir³⁸³. Avrupalı sömürgecilerin Afrika'dan çalıştırmak üzere getirdikleri kölelerin yanı sıra, keşfettikleri ve madenleri ve tarlaları için yeni emek gerekmiş ve Amerika'daki yerel popülasyonları da bu amaçla kullanmışlardır³⁸⁴. 16. yy'dan 19. yy'a kadar yaklaşık 8 ila 10 milyon Afrikalı Yeni Dünya'ya (Amerika'nın keşfi ile birlikte bu kıtada bulunan tarlalara) çalıştırılmak üzere köle olarak getirildi. Bu dönemde toprak parçası ve demografik olarak Avrupa küçük olmasına rağmen yeni keşiflerle ve köle ticareti ile dünyanın yarısından fazlasına hâkimiyet sağladı³⁸⁵.

2-Atlantik Ötesinden Beyaz Göçmen Kolonilere Göç: Batı ülkelerindeki sanayileşme sürecinin 17. ve 18. yy'da devam etmesi merkez-çevre ülkeler arasındaki ilişkiyi

³⁸¹ Wallerstein, I. (2011). *The Modern Worldsystem I Capitalist Agriculture And The Origins Of The European World-Economy In The Sixteenth Century*, Berkeley ve Los Angeles, University of California Press, s. 67.

³⁸² Kingsley, D. (1988). Supplement: Population and Resources in Western Intellectual Traditions, *Population and Development Review*, Vol. 14, s. 255.

³⁸³ Avrupa, Asya'ya kıyasla Afrika'ya daha yakın olduğu için bu bölgede sömürgeleştirme ve köle ticaretini daha esnek yapabilmıştır. Loomba, A. (1998). *Colonialism/Postcolonialism*, London, Routledge, s. 3.

³⁸⁴ Rosman, A. ve Rubel, P. G. (2009). *The Tapestry Of Culture: An Introduction To Cultural Anthropology*, London, Alta Mira Press., s. 323.

³⁸⁵ Kingsley, D. (1988). s. 255.

arttırdı. 19. yy'da da ekonomik saiklerle gerçekleşmesine rağmen gönüllü olarak göç artarak devam etmiştir. Avrupa'da sanayinin yayılmasıyla 19. yy sonlarından itibaren daha çok hammaddeye, daha ucuz işgücüne ulaşmak için rekabet sömürgeciliğin doğmasıyla sonuçlandı. Hammadde arayışı ile keşiflerin başlattığı sömürgecilik hareketleri ile Avrupa zenginleşmiş, teknik gelişmelerin üretim alanına uygulanmasıyla da Sanayi Devrimi doğmuştur. Bu bağlamda Sanayi Devriminin başlangıcından itibaren Avrupa'nın ana göç hareketleri emek gereksinimi üzerinden gerçekleşmiştir³⁸⁶. Bu dönemde Avrupa'nın ana endüstrileşme dönemi gerçekleşti. 18. yy boyunca, Avrupa toplumları büyük ölçüde kendi kendine uluslararası ticareti sürdürmüştür. 19. yy'da, hızlı kentleşme ve sanayileşme Batı Avrupa'da ham maddeleri, arz edecekleri dış pazarlara satmak için artan talep oluşturdu. Sanayileşmenin getirdiği hammadde ihtiyacı ve üretilen mallara pazar bulma çabası hızla sanayileşen devletlerin Avrupa kıtasının bir bölümüne ve dünyanın daha uzak bölgelerine yönelmesine neden olmuş, Avrupa kentlerinden zanaatkârlar, esnaf, çevre kırsaldan köylüler bu göçleri gerçekleştirmiştir. Avrupa ülkeleri yeni koloniler oluşturarak sömürgeleştirdikleri bölgelerden getirdikleri malları sanayide kullanmaya başlamış, işledikten sonra tekrar sömürgelere satmışlardır³⁸⁷.

Avrupa'da 19. yy'ın başında yaşanan gelişmeler de Avrupalı mükimlerin üç türlü göçüne yol açtı. Birincisi, Avrupalıların Yeni Dünya'nın seyrek yerleşim bölgesi olan ılıman bölgelere göçüdür. Bu uzun dönemde denizaşırı ülkelere beyaz göçmenlerin 19. yy'ın ikinci yarısı ve erken 20. yy boyunca Amerika kıtası, Güney Afrika ve Avustralya'da büyük miktarda bir göç akışı gerçekleşti. Avrupa'nın endüstriye geçişi ile İngiltere, Hollanda, İspanya, Portekiz ve Fransa'da ortaya çıkan fazla nüfusun, yeni keşfedilen bölgelere ve sömürgelere göçü yaşandı³⁸⁸. İkincisi,

³⁸⁶ Orta ve Güney Afrika'nın yerli halkların yok edilmesi ya da boyunduruk altına alınması ve en verimli toprakların sömürgeleştirilmesi ile gerçekleşmiştir. Aslında bu bağlamda yaşanan "küreselleşme" bir nevi zorlama ile gerçekleştirilen emek göçüdür; İnsanlar bu dönemde de emeğin farklı derecelerde gerekli olduğu yere "cebren" taşınmışlardır. Bu emek gereksiniminin katalizatörlerini kapitalist sanayi, madenler ve sömürgeler oluşturmuştur. Hayter, T. (2000). *Open Borders The Case Against Immigration Controls*, London, Pluto Press, s. 8-9.

³⁸⁷ Morawska, E. (1989). Labor Migrations of Poles in the Atlantic World Economy, 1880-1914, *Comparative Studies in Society and History*, Vol. 31, No. 2, s. 239.

³⁸⁸ 18. yy'ın ortasından 19. yy'ın başlarına kadar İngiliz Adaları'ndan Kuzey Amerika, Avustralya, Yeni Zelanda, Güney Afrika ve Karayip Adaları'na göç etmiştir. Bunların Arjantin'e 5,7 milyon, Brezilya'ya 5,6 milyon, Brezilya'ya 6,6 milyon Kanada ve bunlardan 36 milyonu Birleşik Amerika'ya yerleşmeyi yeğlemiştir. İtalyan ve Almanlar da bu dönemde Avrupa'yı terk ederek başka kıtalara çalışma imkânları aramaya çıkmışlardır Avrupa'nın endüstriye geçişi ile İngiltere, Hollanda, İspanya, Portekiz ve Fransa'da ortaya çıkan fazla nüfusun, yeni keşfedilen bölgelere ve sömürgelere göçü

Avrupa'da 18. ve 19. yy'larda yeni buluşların üretime olan etkisi ve buhar gücüyle çalışan 1850'de keşfedilen gemiler; hammaddeleri Avrupa'ya geri getirmek ve çalışacak işçileri geri göç ile getirirken, Avrupa'daki sermaye birikimini arttırmasına neden oldu. Üçüncüsü, Avrupa'ya Rusya'dan 18. yy'da ayrımcılığa uğrayan azınlıklar ve siyasi muhalifler de göçüdür³⁸⁹. Birinci Dünya Savaşı'nın ortaya çıkması sonucu ile ucuz işgücü ihtiyacı artmış ardından Avrupa'da yeni siyasi yapılanma yoğun nüfus değişimine neden olmuş, göçe neden olan sözleşmeli işçilik ortaya çıkmıştır³⁹⁰.

3. İkinci Dünya Savaşı Akabinde Güneyden Kuzeye ve Avrupa Göç: Birinci ve İkinci Dünya Savaşları dünyanın birçok yerinden göçlere neden oldu³⁹¹. Bununla birlikte 1929'daki ekonomik buhran kitlesel göç hareketlerini azalttı. Ancak 1945 akabinde göçte büyük bir artış oldu³⁹². Bu dönemde ortaya çıkan neo-liberal ekonomi politikaları Kuzey'in zengin ülkeleri ile Güney'in fakir ülkeleri arasında var olan eşitsizlikler, siyasal, ekolojik, demografik zorluklar ve insanların daha iyi yaşam koşullarına erişme arzusu birçok insanı kendi ülkesi dışında mülteci³⁹³ olmaya

yaşanmıştır.60 milyondan fazla Avrupalı, denizasırları yollarla kendilerine yeni bir yer seçmiş Amerika'ya ve Avustralya'ya göç etmiştir. Fransızlar Kanada'nın Quebec bölgesini iskân etmiş, sonra Kuzey Afrika'ya yayılmışlardır. Hayter, T. (2000) s. 9-10

³⁸⁹ Bu göçler Kuzey'deki ülkelere ve Avrupa'dan hızla gelişen göçmen ülkelere; Latin Amerika'ya ve Anglo Sakson göçmen kolonilerine ve Afrika ve Asya'daki kolonilere yöneliktir.

Bkz. Faist, T. (2000). *The Volume and Dynamics of International Migration and Transnational Social Spaces*, Oxford, Clarendon Press, s. 27-52.

³⁹⁰ Köleliğin 'sona erdirilmesi' ile beraber, "geçici kölelik" olarak da adlandırabileceğimiz 'sözleşmeli işçilik' dönemi; köleler tarafından karşılanan işgücü probleminin yeni çözümü olmuştur. Teorik olarak, Afrika'dan esir ticareti ile getirilen kayıt dışı köleler/işçiler bir sözleşme imzalamışlardır. Birinci dünya savaşına kadar 30 milyon Hintli maden ve tarlalarda çalıştırılmak üzere Burma, Sri Lanka, Malezya, Singapur, Mauritius, Güney Afrika, Guyana ve Jamaika'ya, milyonlarca Çinli de Güney Doğu Asya, Pasifik Adaları, Karayipler ve Güney Afrika'ya işgücü sağlamak üzere götürüldüler. Sözleşme bitiminden sonra para eksikliği ya da kişisel tercihlerden ötürü 24 milyon Kızılderili geri döndü. Hayter, T. (2000). s. 9.

³⁹¹ Birinci Dünya Savaşı'nın ardından Osmanlı ve Habsburg devletlerinin dağılmasıyla Orta, Doğu ve Güney Avrupa'da "yeni devletler ortaya çıkarken, diğer yandan Yunan, Polonyalı, Yahudi, Macar, Bulgar, Sırp ve Türklerden meydana gelen yeni göçmen kitlesi oluştu. İkinci Dünya Savaşı sonrasında ise sömürgelerin tasfiyesi ile Asya, Ortadoğu ve Afrika'da kurulan birçok bağımsız fakat sorunlu devlet içerisinde ortaya çıkan etnik çatışmalar yeni göçlere neden olurken bu göçlerle Bangladeş örneğinde olduğu gibi yeni devletler kuruldu. Bu bağlamda "bazı durumlarda göçmenler yeni bir devleti, diğer bazı durumlarda ise yeni devletler yeni göçmen gruplarını yaratmışlardır" Abadan-Unat, N. (2002). s. 32-33.

³⁹² 1945 sonrası yeniden kurulan sermaye birikim modeli, küresel çapta büyük bir zenginleşme getirirken zengin ve fakir ülkeler arasında şimdiye kadar hiç olmadığı kadar büyük bir uçurum yaratmıştır.

Bkz. Wallerstein, I. (2006). *Tarihsel Kapitalizm*, Çev. Nemciye Alpay, İstanbul, Metis Yayınları, s. 86.

³⁹³ Mülteci tanımı, son on yılda zorunlu göçe neden olan değişiklikler nedeniyle giderek daha karmaşık hale gelmiştir. Cenevre Sözleşmesi tarafından sağlanan bir 'mülteci' için tek bir yasal tanımlama, bu değişikliklere değinmek için yetersiz kalmıştır. Sonuç olarak, çeşitli 'mülteci benzeri' koşullarda hareket eden insanlar için farklı AB ülkelerinde bir dizi kategori ve statü geliştirildi.

zorlamıştır. 1950'lerde güneyden kuzeye farklı bölgelerde artan etnik ve siyasal çatışmalar kitlesel kaçışları da beraberinde getirmiş ve yeni ticaret bölgelerinin yaratılmasında ters göçe neden olmuştur³⁹⁴. İkinci Dünya Savaşı'nın bitmesiyle birlikte, göç de yeni bir anlam kazanmaya başladı. Bu dönemde Atlantik Ötesi göç evresinden daha yoğun bir göç hareketi görülmüştür. İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki ekonomik göçten farklı olan bu göçler, genellikle devletlerin dağılması veya kurulması sebebiyle 1960'lı yılların başında yeni bir göç hareketi olarak gerçekleşti³⁹⁵ ve Avrupa, dünya göçmenlerini alan ana bölgelerden biri haline geldi. Savaş sonrası Avrupa'ya göçün dört önemli safhası bulunmaktadır.

- i. Savaş sonrası adaptasyon ve sömürge kolonilerden çekilme, bağımsızlığını verme;
- ii. İşçi göçü;
- iii. Kontrollü göç;
- iv. Sosyalizmin çözülmesinden sonraki dönem³⁹⁶.

i. Birinci safha: 1945 ile 1960'ların başları arasındaki yılları kapsar. Sovyetlerin Doğu Avrupa'yı da ele geçirmesi, Avrupa'nın soğuk savaş dönemi ve arkasındaki ekonomik büyüme isteği, Almanya-Polonya sınır ayrımı, göç akışını belirgin ölçüde artırdı. İki büyük savaşta milyonlarca insan kaybeden Avrupa'nın

Kendilerine bağlı yasal statü ve farklılaşmış hak grupları açısından Avrupa'da beş çeşit "mülteci" tanımlaması bulunmaktadır. Bunlar şunlardır: i) Mültecilerin statüsüyle ilgili 1951 Cenevre Sözleşmesi temelinde tanınan 'mülteci antlaşmaları'; ii) 'Zorunlu mülteci' kategorisi, mültecilerin ev sahibi hükümet tarafından değil de BMMYK tarafından tanınmış olduğunu belirtir; iii) "İnsancıl mülteci", tam mülteci statüsünden veya "kongre statüsünden" daha az haklara sahip insani gerekçelerle kalma hakkına sahip olanlar; iv) 'Fiili Mülteci': Uygulamada mülteci olan ancak çeşitli nedenlerle mülteci statüsüne başvurmayan kategorilere ilişkin kategori; v) 'Yörüngedeki mülteci" daha kalıcı statü arayışında farklı Avrupa ülkeleri arasında hareket edenler Mültecileri entegrasyon ile tanımlamadaki sorun, bir mülteci mülteci olmayı bıraktığı zamanın belirlenmesidir. Ültecilerin entegrasyonu ile geri dönüş arasındaki bağlantılarla ilgili kavramsal terimlerde netlik yoktur. Entegrasyonun bir dönüş noktası oluşturmadığını kabul etmek önemlidir. Aksine, bu süreçlerin birbirlerini nasıl etkilediğini ve ulusötesi meselelere nasıl dönüştüğünü incelemek çok önemlidir.

Joly, D. (1992). *Refugees: Asylum in Europe*, London, Minority Rights Publication.

³⁹⁴ Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından yapılan tahminlere göre Üçüncü Dünya'dan 35 milyon kişi, 6 milyon yasadışı göçmen 1960 yılına kadar sanayileşmiş ülkelere göç etmiştir.

United Nations Population Division (2000). *Replacement Migration: Is It a Solution to Declining and Ageing Populations?*, New York: United Nations.,
<http://www.un.org/esa/population/publications/migration/execsum.pdf>

³⁹⁵ Tarihsel serencamını verdiğimiz şekliyle sırasıyla kölelik, sözleşmeli işçilikten gönüllü ve sonrasında konuk işçiliğe geçişle bu göçler gerçekleşmiştir

³⁹⁶ Zimmermann, K. F. (2005). "Introduction: What We Know About European Migration." Zimmermann, K. F. (ed.). *European Migration: What Do We Know?* Oxford, Oxford University Press, s. 1-4.

gelişmiş ve sömürge kaynaklarını elinde bulunduran ülkelere, az gelişmiş ve fakir ülkelere işgücü göçü almalarına neden oldu³⁹⁷. Gelen göçmenlerin kıtanın yeniden yapılanma sürecine katkıları sayesinde Avrupa kısa sürede savaşın yaralarını sararak ekonomik kalkınma ivmesini yakaladı. Güçlü ekonomik büyüme ve bunun sonucunda ortaya çıkan işgücü sıkıntısı 1960'larda Batı Avrupa ülkelerine göçü beraberinde getirmiştir. Soğuk Savaş sırasında bireysel mülteci isteklerinin yanında 1956 Macaristan krizi ve 1968 Çekoslovakya krizleri sonrası toplu mülteci akımları meydana geldi. 1970'li yıllardan itibaren ve Soğuk Savaş'ın bitmesinden sonra mülteci rejimi Doğu-Batı ekseninden Kuzey-Güney eksenine kaydı. Hem siyasi sığınma talepleri hem de çatışma ve savaşlar nedeniyle mülteci krizleri artmaya başladı³⁹⁸.

2-İkinci safha olan işgücü göçü, petrol fiyatları krizine kadar sürdü. 1973 Nisan ayında yaşanan Petrol Krizi'nin sonucu olarak sosyo-ekonomik politikalarını gözden geçiren Avrupa, sosyal harcamalarını azalttı ve işgücü göçü durgunlaşan ekonomi ve artan işsizlik oranları sebepleriyle işlerliğini yitirdi.

3- Avrupa'ya göçün üçüncü safhası olan kontrollü göç aşamasında, savaş sonrası toplumsal gerilimin artması ve ekonomik durgunluk korkusu ve 1973'te yaşanan Petrol Krizi ile Avrupa'daki hükümetlerin göç politikaları daha kısıtlayıcı hale geldi³⁹⁹. Bu dönem, işgücü göçünün durgunlaştığı, aile birleşimi ya da siyasi mülteci olma yoluyla Avrupa Birliği'ne geçişin sağlandığı bir dönemdir. Bu iki

³⁹⁷ Avrupa ülkelerinin özellikle de Almanya'nın Yugoslavya ve İtalya gibi ülkelere aldığı göçmen sayısı artmıştır. Türkiye örneğinde olduğu gibi arz talep ilişkisi bağlamında sağlıklı, güçlü insanlar seçilerek çalışmak üzere götürülmüşlerdir. Yıkılan Batı Avrupa'nın yeniden inşası ve bunun yanı sıra azalan nüfus ve dolayısıyla işgücü kaybı için insan gücü önce yakın çevre İspanya, İtalya, Yunanistan gibi Akdeniz ülkelerinden karşılanmıştır. Bunlar yetersiz kalınca doğudan ve güneyden toplu göçlerle Türkiye ve Portekiz gibi Akdeniz ülkelerinden, Doğu Almanya ve Polonya gibi Doğu Bloğu ülkelerinden ve Cezayir, Fas, Hindistan, Pakistan gibi gelişmekte olan ülkelere gelen göçlerle kapatılmıştır.

Bkz. İçduygu, A. (2007). The Politics of Irregular Migratory Flows in the Mediterranean Basin: Economy, Mobility and 'Illegality', *Mediterranean Politics*, Vol.12, No.2, s. 144.

³⁹⁸ 1970'li yıllara dek Soğuk Savaş çerçevesinde komünist bloktan mülteci akışı Batı bloğuna doğru gerçekleşti. Göçmen işçilerin entegrasyonu ve aile birliği gibi konuları bu dönemde düşük ücretlerle çalıştırılabilmesi fırsat bilinenek Avrupalı siyasiler konuyu görmezden gelmeyi tercih etmişlerdir.

Bkz. Barnett, L. (2002). Global Governance and the Evolution of the International Refugee Regime, *International Journal of Refugee Law*, 14 (2/3). s. 250.

³⁹⁹ Yeniden birleşme ve insani göç "Sınırlandırılmış göç dönemi olarak adlandırılan bu dönemde göçün bir başka boyutu olan "aile birleşmesi" ile karşılaşmış ve ikinci dalga göç dönemi başlamıştır. Buna rağmen her ne kadar konuk-işçi sistemi geçici işçiler için tasarlansa da geri dönüş beklenildiği kadar gerçekleşmiyordu. Zimmermann, Klaus F. (2005). s. 5.

durumun sonucu olarak göç politikaları daha sınırlayıcı bir perspektiften oluşturulmaya başlandı⁴⁰⁰. Avrupa ülkeleri 1950'lerde ve 1960'larda ülkeler Üçüncü Dünya'dan rekor sayıda yabancı işçi kabul ettiyse de, 1970'ler ve 1980'lerde gözle görülür biçimde daha az misafirperverleşti⁴⁰¹. Soğuk Savaş sonrası dönemde uluslararası mülteci rejimi önemli ölçüde değişti. Avrupa'daki birçok devlet mülteci politikalarını yeniden gözden geçirmeye giderek kabul sürecini yavaşlatırken, sınır denetimi ve geri gönderme mekanizmalarının geliştirilmesine ağırlık verdi⁴⁰². Kendi vatandaşlarının haklarını "dışardan gelenler"inkine karşı yüksekte tutmaya özen göstermişler, bunu da yüksek sesle dile getirmekten çekinmedile.

4-Avrupa göçünün dördüncü safhası, sosyalizmin çökmesinden sonraki dönemdir. 1980'lerde Doğu-Batı Avrupa'ya sığınmacıların ve mültecilerin göçü bu dönemde gerçekleşti. Özetle ülkeler arası göç olgusu, sanayileşme süreciyle başladı ve günümüze kadar devam etti. 20. yy'da kapitalist birikimin artmaya başlaması, işverenlerin işgücü maliyetlerini düşük tutma isteği, uluslararası düzeyde emek göçüne neden oldu⁴⁰³. Bu göçlerle yaşanan ekonomik sıçrayışlar ucuz işgücü ihtiyacı ve bu ihtiyacın diğer ülkelerden ikame edilmesi; birtakım kültürel, toplumsal ve siyasal sorunları da beraberinde getirdi. Ulus-devletin sınırları aşıldı, etnik

⁴⁰⁰ Sadece işçi olarak düşünülen insanların sosyal harcamalardan da pay almaları ve yaşadıkları ülkelerin vatandaşları gibi sosyal haklardan faydalanmaları gerekliliği ortaya çıkmış, dolayısıyla bu durum sosyal harcamaların artmasına neden olmuştur. Avrupa Birliği'nde ilk göç hareketinin akabinde Max Frisch bu yeni durum karşısında bir sürece mal olan: "Biz işgücü çağırdık, ama insanlar geldi" sözünün temelinde bu süreç yaşanmıştır.

Koch, Hermert R.(1970) Gastarbeiter Kinder in deutschen Schulen, Verlag für Sprachmetodik, Königswinter am Rein, s. 18'den aktaran: Başkurt, İ. (2009). Almanya'da Yaşayan Türk Göçmenlerin Kimlik Problemi, *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı, 12 (2009-2). s. 93.

⁴⁰¹ Soğuk Savaş sırasında ideolojik ya da stratejik nedenlerle mültecilere kapılarını açmayı kabul eden Avrupa bu mültecilerin daha sonra ülke ekonomileri için olumsuz birer sebep teşkil ettiğini savundular. Avrupa yaşadığı ekonomik krizin günah keçisi olarak vaktiyle göç ettirdiği "konuk işçileri" kurumsallaşmış bir ırkçılık, yabancı düşmanlığı, ayrımcılık ve İslamofobik uygulamalarla evlerine geri göndermeye çalışmıştır. Kingsley, D. (1988). s. 257.

⁴⁰² Soğuk Savaş'ın bitişiyle dönemin uluslararası aktörlere fazla hareket alanı tanımayan katı ve kesin çizgileri yerini belirsizliğe bıraktı. Devletler artan mülteci sayıları karşısında kendi çıkarlarını ön planda tuttu. Mülteci haklarına çok fazla önem vermedi ve ülkelerindeki düzen ve istikrarın öncelidi. Mülteciler ideolojik ve stratejik değerlerini yitirdi. Mültecilere açılmış olan kapılar kapanmaya başladı, onları kullanmak amacıyla isteyen ülkelerce dahi istenmemeye başladı. Mertus, J. (2002). The State and the Post-Cold War Refugee Regime: New Models, New Questions, *International Journal of Refugee Law*, 10, (3). ss. 321-348.

⁴⁰³ Avrupa'daki işçi göçü ekonomik anlamda endüstriyel süreci hızlandırmıştır. Günümüze kadar devam etmekte olan ekonomik farklılıkların ve Avrupa'nın dev bir ekonomiye ulaşmasının nedeni bu göçler olmuştur Faist, T. (2003). s. 28.

toplumlar anlaşılmaaya çalışıldı, bir kısım ülkeler göçü kısıtlamaya çalışırken diğeri çokkültürlülüğü benimsedi.

1980'lerin ortalarından sonra uluslararası göçün hacmi artmaya devam etti. Özellikle yaşanan insani krizlerle birlikte bu çalışmada incelenecek olan Suriye örneğinde de olduğu gibi dünya genelinde başka bir ülkeye sığınma talebinde bulunan göçmenlerin sayısında büyük oranda artış meydana geldi. Ülkelerde yaşanan politik istikrarsızlıklar kitlesel mülteci akımlarını beraberinde getirdi. Bu zorunlu göçler, devletlerin ülkelerinde yaşayan farklı etnik, dinsel ve cinsel kimlikler, siyasi görüşler taşıyan insanlarla sosyal, kültürel, siyasi iletişim ve bağ kurmayı beraberinde getirdi. Göç örüntüleri içindeki dönüşümler, giderek daha fazla kişinin kendi ülkeleriyle bağlarını kopararak küreselleşen ulaşım ağları tarafından sağlanan kolaylıkla hareketliliği beraberinde getirdi⁴⁰⁴. Kısaca tarihsel arka planı verilen göç olgusu ve hareketlerinden sonra bu çalışmanın ana başlığının nedenlerinden biri olan Arap Baharı örneğinde de göç örüntüleri içinde bir dönüşüm görülecektir.

2.2. Türkiye'ye Göç

2.2.1. 21. Yüzyılında Başında Türkiye'ye Uluslararası Göç Hareketlerinin Gelişim Süreci

20. yy. büyük bir göç dalgasının yaşandığı, imparatorlukların sona ererek yerlerine etnik, dilsel ve dini bakımdan homojenlik iddiası taşıyan ulus-devletlerin kurulduğu, küreselleşmiş ve özelleştirilmiş ekonomiler karşısında refah devletinin çöküş çağı olmuştur. Bu gelişmeler neticesinde insanlar, "ev" olarak bildikleri yerleri terk ederek, zorla ya da isteyerek başka yerlere göç etmişlerdir⁴⁰⁵.

Bu global gelişmeler yaşanırken Türkiye Cumhuriyeti de göç deneyimleri yaşamıştır. Hem Osmanlı İmparatorluğu'nun son yılları hem de 1923'te Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren ekonomik ve toplumsal nedenlerle göç etmek zorunda kalanların ilk adresi olan Türkiye, göçmenlere toplumsal bir ahenk

⁴⁰⁴ Benhabib, S. (2007). Twilight of Sovereignty or the Emergence of Cosmopolitan Norms? Rethinking Citizenship in Volatile Times, *Citizenship Studies*, Vol. 11, No. 1, s. 24.

⁴⁰⁵ Castles, S. ve Miller, M.J., (2008). s. 19.

içerisinde kucak açmıştır⁴⁰⁶. Türkiye, coğrafi ve stratejik konumu nedeniyle tarih boyunca bireysel ve kitlesel sığınma hareketleri, geniş anlamda göç hareketlerinin durağı olarak milyonlarca göçmene ev sahipliği yapmaktadır. Bu göçler ekseriyetle Müslüman ve Türk nüfusların eski Osmanlı topraklarından yeni Türkiye'ye göçü şeklinde gerçekleşmiştir⁴⁰⁷. Gerçekten, Osmanlı'nın son döneminden bugüne kadar, göçler Türkiye'de başat rol oynamıştır⁴⁰⁸. Osmanlı mirası olan bu topraklara gerçekleşen göçlerle kadim Anadolu'nun bir muhacerat beldesi haline geldiği ileri sürülebilir⁴⁰⁹.

Türkiye uzun zamandır önemli göç hareketlerinin merkezinde yer alan bir ülke olmasına rağmen, etnik anlamda Türk olmayan nüfusların göçü nispeten daha yakın zamanlarda gerçekleşmeye başlamıştır. 1922'den Suriye'deki gelişmelere kadar çalışma ve eğitim gibi amaçlarla gelen yabancılar hariç yaklaşık 2.5 milyon kişi Türkiye'ye göç etmiştir. 20. yy'ın ortalarından bu yana kendi vatandaşları yurtdışına göç eden bir ülke olan Türkiye artık başka ülke vatandaşlarının göç ettiği ve çalıştığı bir ülke olmaya başladı. Türkiye'ye kitlesel göç hareketleri olarak yakın göç tarihini

⁴⁰⁶ 20. Yy'ın başında Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşü ve Türk ulus devletinin kuruluşundan itibaren göç, Türk toplumunun sosyal, politik ve ekonomik yapısının önemli bir bileşeni olmuştur. Ulus-devletin nüfusu homojenleştirme çabaları sonucu Türkiye'den ayrılan iki buçuk milyondan fazla Rum, Ermeni ve Yahudi grubunun yerini eski Osmanlı topraklarından gelen iki milyon kadar Müslüman almıştır. Göçler bu minvalde toplumu çeşitlendirmenin yanı sıra Türkiye göçler sayesinde kurulmuş değişmiş ve bugünkü milli devlet haline gelmiştir. Erdoğan, M. M. ve Kaya A. (2015). *Türkiye'nin Göç Tarihi 14. Yydan 21. Yya Türkiye'ye Göçler*, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

⁴⁰⁷ Osmanlı İmparatorluğu'nun toprak kaybetme sürecine girdiği 19. Yy ortasından başlayıp 1990'ların başına kadar süren yaklaşık 150 yıllık boyunca, çöken çok etnikli-dinli imparatorluğun yerine milli bir devlet inşa edilmeye çalışıldı. Sirkeci, İ., & Yüceşahin, M. M. (2014). Editörden: Türkiye'de göç çalışmaları, *Göç Dergisi*, 1(1). s. 5.

Nüfus politikaları; Ermenilerin tehciri, Lozan Mübadelesiyle Rumların gönderilip Müslümanların getirilmesi, Levantenlerin ve diğer gayrimüslim azınlık gruplarının zorunlu yahut gönüllü ülkeyi terketmesi şeklinde gerçekleşti. Nüfusu hem çoğaltmayı hem de millileştirmeyi hedefleyen genç Türkiye Cumhuriyeti'nin yöneticileri 1923'den 1997'e dek 1,6 milyondan fazla göçmenin yerleşmesine önayak oldu. Büyük çoğunluğu "soydaş" olan bu nüfus hızlı bir şekilde Türk vatandaşlığına kabul edildi.

Bkz. Kirişçi, K. (2000). "Disaggregating Turkish Citizenship and Immigration Practices," *Middle Eastern Studies*, vol. 36, no. 3 ss. 1-22.

⁴⁰⁸ İçduygu, A., Erder, S. ve Gençkaya, Ö. F. (2014). *Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları 1923-2023: Ulus-Devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere*, İstanbul: MiReKoç Proje Raporları, s. 235

⁴⁰⁹ Cumhuriyet öncesi ve Cumhuriyet dönemine ilişkin kitlesel göç hareketlerine ilişkin tarihler ve rakamlar için bkz. http://www.goc.gov.tr/icerik/goc-tarihi_363_380 (Erişim: 19.01.2018)

"Özetle, Ülkemiz, 1922'den günümüze kadar 5 milyondan fazla kişiye kucak açmıştır. Bu sayıya çalışma ve eğitim gibi amaçlarla gelen yabancılar dahil değildir. Türkiye'ye çalışma, eğitim ve diğer amaçlarla gelmiş olan yabancılara ilişkin rakamlara bakıldığında son 13 yılda toplam 2.442.159 yabancının ikamet izni aldığı kaydedilmiştir." (aynı web adresinden alınmıştır)

incelediğimizde, dört ayrı dönem vardır. Bu dönemler 1979-1987 yıllarındaki *fertilizasyon dönemi*; 1988-1993 yıllarındaki *olgunlaşma dönemi*; 1994-2000/2001 yıllarındaki *doğgunluk dönemi* ve 2001 yılından günümüze uzanan *dejenerasyon* dönemidir⁴¹⁰. Yakın geçmişte yaşanan İran-Irak Savaşı, Körfez Savaşı, Arap Baharı ve ardından Suriye iç savaşı nedeniyle bölgede yaşanan kitlesel göç hareketleri Türkiye'yi bir nevi transit göç merkezi ve yoğun göç olan bir ülke konumuna getirdi⁴¹¹. Son olarak Nisan 2011'den günümüze kadar Suriye'de yaşanan iç karışıklıklar nedeniyle yaklaşık 4 milyon Suriyeli Türkiye'ye göç etmiştir.

2.2.2. Türkiye'ye Göçün Sosyal, Ekonomik Ve Politik Nedenleri ve Sonuçları

Türkiye, tarihi, coğrafi ve stratejik konumu nedeniyle yıllardır milyonlarca göçmene ev sahipliği yapmaktadır. Doğusunda ve güneyinde savaşların ve istikrarsızlıkların yaşandığı bazı Orta Doğu ve Asya ülkeleriyle, batısında insan hakları standartları ve gelişmişlik düzeyi yüksek Avrupa ülkeleri arasında köprü konumundadır. Son yıllarda artan istikrarlı yapısı ve siyasi gücü, konjonktürel gelişmeler ve ekonomik büyümesi nedeniyle uluslararası göçmenlerin tercih ettikleri bir coğrafya haline gelmiştir. Bu nedenlerle ortaya çıkan göçün Türkiye'nin ekonomik, sosyo-kültürel ve demografik yapısında da etkileri bulunmaktadır.

⁴¹⁰ 1970'lerden itibaren bölgedeki büyük çatışmalar kaynaklı olarak Afganlar, İranlılar, Iraklı Kürtler, Bulgaristanlı Türkler, Boşnaklar, Lübnanlılar ve son olarak Suriyeliler Türkiye'ye gelmiştir. 1970lerin sonunu ve 1980lerin ilk yarısını kapsayan fertilizasyon dönemi, 1979 yılında gerçekleşen İran Devrimi ardından İranlı göçmenlerin Avrupa ya da Kuzey Amerika'daki bir üçüncü ülkeye göç edene dek Türkiye'de kalan transit göçmenler olarak kalmalarıdır. Türkiye'nin toplu göçle karşılaştığı ikinci dönem olgunlaşma döneminde Irak ve Bulgaristan'dan çok sayıda sığınmacı gelişi ve Sovyet Cumhuriyetleri'nden gelen, ekonomik sebeplerle göçtür. Üçüncü dönem doğgunluk dönemi 1994 yılından 2000/2001 yılına dek Türkiye binlerce düzensiz göçmen ve sığınmacı için transit bir ülke haline gelmiştir. 2001'de başlayan son dönem, Türkiye'deki düzensiz göç için dejenerasyon dönemi olarak insan ticareti ve insan kaçakçılığı ile hukuki ve idari yapılarını, ıslah ederek göç ve iltica sistemini AB müktesebatına uyumlaştırmak için gayret sarf etmektedir. İçduygu, A. (2004). Demographic Mobility over Turkey: Migration Experiences and Government Responses, *Mediterranean Quarterly*, 15 (4). s. 90-91.

⁴¹¹ Uluslararası göç güzergâhlarının tam ortasında; üç kıtanın kesişiminde yer alan yani Avrupa, Asya, Afrika çevreleyen Akdeniz'in deniz yoluyla gerçekleşen göç trafiğinin merkezinde bulunması ve köprü görevini üstlenmesi göç veren ve göç alan birçok ülkenin "yol kavşağında" olması Türkiye'yi göç akımlarından çok yoğun etkilemektedir. Türkiye'nin, Avrupa'daki düzenli ve düzensiz göçe hem kaynak ülke hem de coğrafi konumu nedeniyle transit ülke olması nedeniyle her geçen gün önemi artmaktadır.

İçduygu, A. ve Aksel, D. B. (2012). *Türkiye'de Düzensiz Göç*, Ankara, Uluslararası Göç Örgütü Türkiye Yayınları, s. 17.

Bu çalışmanın sınırlılıkları açısından yakın dönem tarihe baktığımızda Türkiye'ye gerçekleşen göçler, 1980'lerden önce ve sonra olmak üzere iki tarihsel döneme ayrılabilir. 1923–1980 yılları arasındaki ilk dönem daha çok Türk, 1980 sonrası dönem ise yabancı kökenli göçmenler gerçekleştirdiği göçlerdir. 1980'lerden itibaren çevre ülkelerde gelişen siyasi istikrarsızlıklardan kaynaklanan yoğun uluslararası göç hareketleri Türkiye'yi göç alan bir ülkeye ve transit bir ülkeye dönüştürmüştür⁴¹². Göç akışı işçi dövizi girişleri, 1974 petrol krizi, 1980 askeri darbesi ve 1994 ekonomik krizinden olumsuz etkilenip azalsa da, 1990'lı yılların ikinci yarısında⁴¹³ uluslararası göç hareketlerinde yaşanan değişimlerden etkilendi. Bölgesinde giderek farklılaşan rolü sonucunda Türkiye'ye göç türleri artmış ve çeşitlenmiştir⁴¹⁴. Resmi rakamlara göre milyonlarca Suriyeli, on binlerce Asyalı ve Afrikalı göçmenin sığındığı ve/veya başka ülkelere geçmek için uğradığı bir ülke olan Türkiye'nin yoğun olarak göç almasının çeşitli nedenleri bulunmaktadır⁴¹⁵. Bu nedenleri şöyle sıralayabiliriz:

a- Tarihsel Nedenler: Osmanlı İmparatorluğunun çok kültürlü mirasını devralan Türkiye, imparatorluğun kaybedilmiş toprakları üzerinde kalmış olan Müslüman Türklerin sığınağı haline geldi. Bu yüzden Türkiye, Kafkasya ve Balkanlardan henüz Cumhuriyet kurulmadan önce yoğun göç almaya başladı. Çevre ülkelerden kitlesel Müslüman ve Türklerin göçlerinin yanı sıra Cumhuriyetin kuruluş yıllarında da Yunanistan'la yaptığı nüfus mübadelesi ile binlerce Türk'ü kabul etti. Ortadoğu, Kafkasya ve Balkanlar, Afrika, Asya ve Ortadoğu ülkelerinde ortaya çıkan siyasi rejim değişiklikleri ve savaşlar, pek çok insanın Türkiye'ye gelmesine neden oldu. Coğrafi konumuyla birlikte, bu ülkelerle olan kültürel, siyasi ve tarihsel bağları Türkiye'ye yönelen bu göç hareketlerine ivme kazandırdı.

⁴¹² Deniz, T. (2014). Uluslararası Göç Sorunu Perspektifinde Türkiye, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 18(1). s. 193-197.

⁴¹³ Aydas, O. T., Metin-Ozcan, K. ve Neyaptı, B. (2005). Determinants of Workers' Remittances: The Case of Turkey, *Emerging Markets Finance & Trade*, Vol. 41, No. 3, s. 53-58.

⁴¹⁴ Profesyonel işgücü göçü, kısa ve uzun-dönemli emeklilik göçü, "life-style migration" alternatif hayat biçimleri, yasadışı göç, göç hareketlerini oluşturmaktadır

⁴¹⁵ Türkiye Cumhuriyeti'nin 1923-2010 arasında "soydaş" olarak nitelendirdiği göçmenleri ülkeye kabul etme sürecinde bile toplamda 2 milyon göçmen olduğu bilinmektedir. Hâlihazırda Suriye'den 4 yılda gelenlerin sayısı, 90 yılda gelenlerin sayısından daha fazladır. Suriyeliler gelmeden önce Türkiye'de 210 bin kayıtlı "yabancı" bulunmakta idi. Türkiye'ye yönelik göç hareketlerinin aynı zamanda Türkiye'nin göçmen politikalarına da yön vermektedir.

b- Coğrafi ve Jeo-stratejik Konumu ve Siyasi Ekonomik İstikrarı: Asya ve Avrupa arasında köprü görevi görmesi⁴¹⁶, üç tarafının denizlerle çevrili olması, ve Irak, İran, Suriye, Filistin, Kafkaslar, Afganistan, Rusya ve Balkanlar gibi göç hareketlerinin gerçekleştiği ülkelere yakın mesafede olması coğrafi olarak göç almasına neden oldu. Coğrafi konumuyla bu ülkelerle olan kültürel, siyasi ve tarihsel bağları Türkiye'yi klasik hedef bölgesi konumuna getirdi. Türkiye'nin, 2000'li yılların başından itibaren istikrarlı bir demokrasi ve ekonomik düzene sahip olması⁴¹⁷ çevre ülkelerde yaşayan insanlar için sığınılacak bir ülke aynı zamanda Avrupa ülkelerine için de bir geçiş ülkesi konumundadır.

c-Türkiye'nin Vize Uygulamaları: Küreselleşme ve Avrupa Birliği entegrasyonu gibi süreçler Türkiye'nin merkezinde yer aldığı coğrafyalarda göç hareketlerinde muazzam bir artışa neden oldu⁴¹⁸. 20.yy'ın ortalarından bu yana kendi vatandaşlarının yurtdışına göç ettiği bir ülke olan Türkiye artık başka ülke vatandaşlarının göç ettiği ve çalıştığı bir ülke olmaya başladı. Bunun yanı sıra vizesiz seyahat imkânı veya kolay vize edinme olanağı tanınması⁴¹⁹ göç almasına neden oldu⁴²⁰. Türkiye'nin esnek vize sistemine ve geniş bir enformel sektöre sahip olması, göçmenlerin Türkiye'ye gelmesine sebep oldu. A.B.D, Avrupa Birliği ülkeleri,

⁴¹⁶ Asya ve Avrupa kıtaları arasında bir geçiş noktası ve köprü konumunda olan Türkiye, bir yanında ciddi sosyal, siyasal ve ekonomik sorunlarla boğuşan Ortadoğu ve Doğu Akdeniz ülkeleri, diğer yanında benzer sorunlar yaşayan Kafkasya ve ekonomik ve siyasi istikrarsızlıklar yaşayan Balkan ülkeleriyle çevrilidir. Kirişçi, K. (2003). *Turkey: A Transformation from Emigration to Immigration*, Migration Policy Institute, <https://www.migrationpolicy.org/article/turkey-transformation-emigration-immigration> (Erişim: 12.11.2017)

⁴¹⁷ İçduygu, A. (2004). *Türkiye'de Kaçak Göç*, İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları. s. 89-90.

⁴¹⁸ Avrupa Birliği ülkeleri göç politikasının uygulanmasa, gönüllü veya gönülsüz olarak göçmenin Türkiye'de kalma sürelerinin uzamasına sebep olmaktadır. Yabancıların bazıları evlilik yoluyla Türkiye'ye göç ederken, bazıları ise emeklilik dönemlerini geçirmek için Türkiye'yi tercih etmektedir. Artan ve güçlenen küreselleşme eğilimleri, aynı zamanda, eğitim ve sağlık hizmetleri piyasalarındaki arz-talep ilişkisini de değiştirmiştir. Son yıllarda, Türkiye'de eğitim gören yabancı öğrenci sayısında önemli bir artış gözlemlenmiştir. Benzer bir durum, Türkiye'de sağlık hizmetleri alan yabancıların sayısı için de geçerlidir. Erdoğan, M. ve Kaya A. (2015). *Türkiye'nin Göç Tarihi 14. Yydan 21. Yya Türkiye'ye Göçler*, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, s. 12-13.

⁴¹⁹ Sadece komşularından değil aynı zamanda Somali, Bangladeş, Fas ve Cezayir gibi dünyanın değişik ülkelerinden göç almasına neden olmaktadır. Ayrıca Türkiye; Ermenistan, Gürcistan, Özbekistan ve Kırgızistan gibi ülkelerden de önemli oranda göç almaktadır. Türkiye, Ortadoğu ve Kafkasya'daki birçok komşusuyla bölgesel düzeyde bazı serbest vize anlaşmaları imzalamıştır. 2009'da Suriye, Libya, Ürdün, Tacikistan, Azerbaycan, Arnavutluk ile serbest vize anlaşmaları yapan Türkiye, 2010 yılında Lübnan ile bu anlaşmayı imzalamıştır. Paçacı-Elitok, S. (2013). *Turkish Migration Policy Over the Last Decade: A Gradual Shift Towards Better Management and Good Governance*, *Turkish Policy Quarterly*, Vol. 12 No: 1, s. 163.

⁴²⁰ Ermenistan, Azerbaycan, Gürcistan, İran, Romanya, Moldova, Ukrayna, Rusya ve Orta Asya Cumhuriyetleri vatandaşlarına uygulanan liberal vize politikaları ile göç alan bir ülke konumuna gelmiştir Kirişçi, K. (2003).

Çin ve Rusya'dan gerekli giriş, oturma ve çalışma izinlerini alarak çalışmak için Afrika, Asya ve Ortadoğu ülkelerinden çok fazla sayıda göçmen Türkiye'yi bir geçiş alanı olarak kullandı. Türkiye her ne kadar yabancıların ülkeye sürekli yerleşmesine dair katı sınırlamalar koymuş olsa da uzun bir süre liberal bir vize rejimi uygulamıştır. Yabancıların Türkiye'ye giriş vizesi alması için gerekli şartları belirleyen Türk Pasaport Kanunu'na⁴²¹ göre, Türkiye'de ikamet eden yabancılar ülkeye yasal yollarla girmiş olmalıdır ve kimi yabancı ülke vatandaşlarının da giriş vizesine sahip olmaları gereklidir. Yakın zamana kadar, Türkiye, 40'tan fazla ülkenin vatandaşlarına uyguladığı vize şartını kaldırmıştır⁴²².

2.2.3. Göç Veren Bir Ülke Olarak Türkiye

Türkiye, yakın geçmişinde, önce tarım imparatorluğundan küçülen ulus-devlete geçiş sürecinin doğurduğu nüfus değişimi sürecini, daha sonra da nüfusu hızla artan bir çevre ülkesinin nüfus ihracı sürecini yaşamıştır. II. Dünya Savaşı sonrasında Avrupa ülkelerinin ekonomik açıdan yeniden yapılanması nedeniyle yabancı işgücüne ihtiyaç duymasıyla Türkiye'nin de dâhil olduğu Akdeniz ülkelerinden geniş çaplı işgücü alımı yapılmıştır⁴²³.

Türkiye'nin toplumsal dokusunu büyük ölçüde değiştiren 1960 askerî darbesinden sonra başgösteren ekonomik bunalım, işsizlik, döviz darlığı, kişi başına düşen milli gelirin düşük olması ve istihdam sorunları gibi etkenleri ortadan kaldırmak için düşünülen "demografik çözüm" olarak⁴²⁴ Avrupa'ya işgücü göçü gerçekleşmiştir⁴²⁵. Türkiye'den çok sayıda kişi ekonomik nedenlerle, başta Almanya

⁴²¹ 24 Temmuz 1950 tarihli Kanun No. 1764

⁴²² Düzensiz göçle bağlantıları olmalarına rağmen Fas, Tunus ve İran vatandaşları için üç aylık bir vize muafiyeti uygulamıştır. Buna ek olarak, 30'dan fazla ülkenin vatandaşı sınırda bandrol vize alabilmektedir. Örneğin, Belarus, Ukrayna ve Rusya iki ay için geçerli olacak bandrol vize alabilirken Azerbaycan, Ürdün ve Moldova bir ay için; Gürcistan ise 15 gün için alabilir Bandrol vize uygulaması daha çok "yüksek riskli göç ülkeleri"ne uygulanmaktadır

⁴²³ Birinci bölümde işlendiği üzere 1945 yılına kadar, Batı Avrupa'daki birçok toplum kendilerini potansiyel olarak göç kaynağı olarak tanımladı. Bu ülkelerden insanlar ABD, Kanada ve Avustralya'ya hareket ediyordu. II. Dünya Savaşı'ndan sonra Almanya gibi Batı Avrupa ülkeleri Hollanda, Belçika ve İngiltere de önce Güney Avrupa ülkelerinden daha sonra Fas ve Cezayir, Karayipler, Türkiye, Pakistan ve Hindistan'dan iş gücü transfet etti.

İçduygu, A., Sert, D., Karaçay, A.B. (2009). *Türkiye'ye Yönelen Göç ve Sığınma Hareketleri ve Politikaları Konulu Brifing*, Koç Üniversitesi Göç Araştırmaları Programı Brifingi, No.2, s. 1.

⁴²⁴ Abadan-Unat, N. s. 32-33

⁴²⁵ Türkiye'de sanayileşme uygulaması esas olarak büyük ölçekli, teknolojik olarak yüksek nitelikli sermaye yoğun sektörlerden oluşuyordu. Göç için önemli olan iki sonuca vardı:

ve Fransa olmak üzere, Avrupa ülkelerine göç etmiştir. İşçi göçmenlerin 1960 ve 1974 yıllarında önemli kısmı geri döndüyse de⁴²⁶, çok daha fazlası aile birleşimi ile kalmaya devam etmiştir⁴²⁷. 1974'ten itibaren Avrupa ülkelerinin Türkiye'den gelen işgücü göçüne kapılarını kapatmasıyla Türkiye'den petrol ihraç eden Arap ülkelere, Ortadoğu'ya, Avustralya'ya, Rusya Federasyonu'na ve Bağımsız Devletler Topluluğu'na göç başlamıştır⁴²⁸.

12 Eylül döneminde askeri darbe nedeniyle yoğun olarak yaşanan insan hakları ihlallerinden dolayı siyasi nedenlerle 1981 ve 2005 yılları arasında, yaklaşık 650.000 Türk vatandaşı, Batı Avrupa ülkelerinden sığınma talep etmiştir⁴²⁹. Gittikleri ülkeye yerleşenler, o ülkelere aile birleşiminin yanı sıra topluma entegrasyon ve vatandaşlık politikalarıyla dâhil olmuştur⁴³⁰. Bu dönem sığınmacı göçlerinin hâkim olduğu bir dönem olarak nitelendirilmiş⁴³¹ ve Türkiye, Avrupa'ya en çok mülteci veren ülkeler listesinde uzun yıllar boyunca ilk dörtte yer almıştır⁴³². Günümüzde,

1) Bu sanayileşme biçimi nispeten daha az istihdam yarattı, işsizlik arttı, tarım sektöründen emeğin sürülmesine rağmen, göç baskısı arttı.

2) Sanayileşme, Türkiye'yi diğer ülkelere bağımsız hale getirmek yerine hammadde ithalatı için diğer ülkelere bağımlı hale geldi.

Pennix, R (1982). A Critical Review of Theory and Practice: The Case of Turkey, *The International Migration Review*, Vol. 16, No. 4, s. 792.

⁴²⁶ Bugün, yurtdışında 3,3 milyon Türk olduğu ve bunların 2,7 milyonunun Avrupa ülkelerinde yaşadığı tahmin edilmektedir Bkz. Gülfer, S., Öner, I. ve Öner, Ş. (2012). *Küreselleşme Çağında Göç*, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 404.

⁴²⁷ Guveli, A., Ganzeboom, H., Platt, L., Nauck, B., Baykara-Krumme, H., Eroglu, S., Bayrakdar, S., Keren Sozeri, E., Spierings, N., Eroglu-Hawskworth, S., (2016). *Intergenerational consequences of migration Socio-economic, Family and Cultural Patterns of Stability and Change in Turkey and Europe*, London, Palgarave, s. 14

⁴²⁸ 1973 Petrol Krizi ve sonucunda ortaya çıkan küresel ekonomik durgunluk nedeniyle, Batı Avrupa hükümetleri göçmen alımlarında büyük bir kısıtlamaya gitmişlerdir. 1975 yılı Türkiye'den Avrupa'ya yönelen toplu işgücü göçünün son bulduğu yıl olmuştur. 1975 yılından itibaren Türkiye yeni göç güzergâhları belirleyerek; işgücü göçünün Avrupa dışı ülkelere yönelmesinin önünü açmıştır.

⁴²⁹ Kirişçi, K. (2011). Göç ve Türkiye: Devlet, Toplum ve Siyasetteki Dinamikler, *Türkiye Tarihi 1839-2010 (Modern Dünyada Türkiye)*. Der. Reşat Kasaba, Çev. Zuhâl Bilgin, İstanbul, Kitap Yayınevi, s. 184.

⁴³⁰ İçduygu, A. (2000). "The Politics of International Migratory Regimes: Transit Migration Flows in Turkey", *International Social Science Journal*, 52 (165). s. 357.

⁴³¹ Sirkeci, İ. ve Yüceşahin, M. M. (2014). s. 3-4

⁴³² 12 Eylül öncesinde giderek artan siyasi gerilim ve sonrasında ilan edilen sıkıyönetimle birlikte güneydoğu'da artan Kürt sorunu sığınma ve mülteci hareketlerinin artarak Avrupa'ya yönelmesine neden olmuştur. Geçmişte misafir işçi olarak göç edecek olanlar bu yıllarda sığınma kapısına yönelmişlerdir. Böylelikle sığınma hakkı göçmenlerin Avrupa'da çalışmak için kullandıkları bir strateji haline gelmiştir. Aynı yıllarda, Türkiye'den giden misafir işçilerin kalışlarının uzamasıyla birlikte, Avrupa'da uzun dönemli kalışın bilincine varılmış, göç alan ülkeye yönelim artmış, kendi kurumlarıyla (dernekler, dükkânlar, kafeler ve ajanslar gibi) birlikte Avrupa'da yeni etnik topluluklar oluşmuştur. Bu süreçte, Avrupa'da göç alan ülke hükümetlerinin veya halklarının tutumlarına bağlı olarak göçmenler açısından ya güvenli yasal statü ve zamanla vatandaşlığı kazanma imkânının ya da politik dışlanma sosyo-ekonomik marjinalleşmenin ortaya çıktığı görülmüştür. Söz konusu gelişmelerin etrafında gelişen politik açılımlar ise Avrupa'da "asimilasyon"dan, "entegrasyon"a, entegrasyondan

yurtdışında yaşayan Türk nüfusu, yeni göçlerden ziyade aile birleşimine ve göreceli olarak yüksek doğum oranına bağlı olarak artmaktadır. Bu veriler gözönüne alındığında Türkiye'nin Avrupa'ya göç veren bir ülke olması durumunun son yirmi yılda değiştiği ifade edilebilir. Ancak, yine de Türk göçmen sayısının fazla olmasından dolayı, Türkiye Avrupa'da göç veren bir ülke olarak algılanmaya devam etmektedir⁴³³.

2.2.4. Transit Ülke Olarak Türkiye

Transit göç kavramının, harekete dayanan uzun bir geçmişi vardır. Düzensiz göç akımı olarak tanımlanan transit göç izinsiz şekilde başka ülkeye göçmen olarak gidebilmek için ülkeye giriş yapanlar ile döngüsel ve iş amaçlı göçlerden ibarettir⁴³⁴. 20. yy'ın sonundan itibaren ve Avrupa ülkelerin uyguladığı göç politikasının güvenlik kaygıları (güvenileştirme)⁴³⁵ ve ekonomik faydalar (ekonomikleştirme) ile yapılanmış olmasından dolayı transit göç siyasallaşmış ve transit göçmenlerin sayısı giderek yükselmiştir⁴³⁶. Türkiye tarihsel olarak farklı bölgelerden göç almış olmasına rağmen yeni bir göç formu olan transit göç artarak önemli bir mefhum haline gelmiştir. Türkiye tarihsel ve bölgesel nedenlerle göç veren ülke durumundan,

“çokkültürlülüğe” uzanan bir yelpazede farklı tartışmaların ve politika uygulamaların oluşmasına kaynaklık etmiştir.

İçduygu, A., Erder, S. ve Gençkaya, Ö. F. (2014). s. 212.

⁴³³ Dışişleri Bakanlığı verilerine göre, yurtdışında yaşayan Türk toplumunun sayısı 6 milyonu aşmıştır. Bunların yaklaşık 4 milyonu AB ülkelerinde, 300.000'i Kuzey Amerika'da, 200.000'i Ortadoğu'da, 150.000'i de Avustralya'dadır. Türk vatandaşları Almanya, Danimarka ve Hollanda'da en büyük AB dışı göçmen grubunu oluşturmaktadır. Avusturya'da Sırbistan ve Karadağ vatandaşlarından sonra ve Romanya'da Moldovalılardan sonra ikinci sırada yer almaktadır. AB'nin tamamına bakıldığında Türk göçmenler AB dışı göçmenlerin % 25'ini oluşturmaktadır.

TC Dışişleri Bakanlığı, “Yurtdışında Yaşayan Türk Vatandaşları”. http://www.mfa.gov.tr/yurtdisinda-yasayan-turkler_.tr.mfa (erişim: 22.07.2017).

⁴³⁴ 1990'larda transit göç AB'nin Doğu dış sınırında, şimdi ise neredeyse Avrupa'nın tamamında yer almaktadır Bkz. Düvell, F., Molodikova, I. ve Collyer, M. (2013). *Transit Migration in Europe*, Amsterdam University Press, s. 14-15.

⁴³⁵ 11 Eylül saldırılarından ve 20. Yyın sonunda komünist rejimlerin çöküşlerinden dolayı Avrupa ülkelerinde göçmenlerin sakıncalı oldukları güvenlik kavramının genişletilmesi ve risk ve tehdidin göçmenlerle ilişkilendirilmesi yoluyla mümkün olmuştur. Bkz. İbrahim, M. (2005). The securitization of migration: a racial discourse, *International Migration* 43, s. 164-165.

⁴³⁶ Bu dalga Avrupa Konseyi gibi yapılanmaların ve Uluslararası göç örgütü (IOM) gibi ulusalüstü organların transit göçmen tanımlamalarını etkiledi. Bu kavramın Türkiye'de kullanılmadığı halde tartışılan bir konuma gelmesi Avrupa ve uluslararası arenanın tehlike olarak kavramsallaştırmasından bu yana gerçekleşti Düvell, F., (2006). *Crossing the fringes of Europe: Transit migration in the EU's neighbourhood*, içinde *COMPAS Working Papers*, No. 33, s. 416-417

2000'lere doğru Avrupa'ya gitmek isteyen göçmenler için transit ülkelerden birine dönüşmüştür⁴³⁷.

Transit göçmenler Doğu ve Güney sınırlarından⁴³⁸ yaşam standartları daha iyi Kuzey ve Batıdaki hedef ülkelere ulaşmak için Türkiye topraklarına genel olarak illegal şekilde ülkeye giriş yapan üçüncü ülkeye geçme çabaları olan kişilerdir. Türkiye'ye birçok farklı ülkeden insan kaçakçılarının yardımıyla yasadışı olarak gelmekte ve yine bu yollarla Türkiye üzerinden Avrupa ülkelerine geçiş yapmaya çalışmaktadır. Türkiye'nin göç yapılanması ile bütünleşme sürecine girmesi, transit göçmen sayısını artırmıştır⁴³⁹. Türkiye'nin son yıllarda Avrupa hedefli transit ülke olarak kullanılması AB ile üyelik sürecini etkiledi ve alınan tedbirler⁴⁴⁰ transit göçün engellenmesi üzerine yoğunlaştır⁴⁴¹. Türkiye'nin transit göç alanında ve genel olarak

⁴³⁷ Türkiye'nin transit ülke olarak kullanılması, AB ile ilişkilerini önemli şekilde etkilemiştir. Bu bağlamda, transit göçmenlerin gözde ülkesi olarak Türkiye'nin AB güneydoğu sınırını transit göç akımlarına karşı denetimi sağlayıp sağlamayacağı Suriyeliler özelinde Frontex tartışmasında görüldüğü üzere tartışma konusudur. Bkz. Collyer, M., F. Düvell Ve H. De Hass, (2012). Critical approaches to transit migration, *Population, Space and Place*, 18(4). s. 408.

⁴³⁸ Rusya'nın işgal ettiği Afganistan'dan, İran'daki rejimden, 1980-1990 yılları arasındaki Irak'taki savaştan Sovyetler Birliği rejiminin sonlanmasında ki doğan sıkıntılardan dolayı göç akımları oluşmuştur. Bunun yanı sıra Angola, Bahreyn, Bangladeş, Batı Sahra, Belize, Bengal, Benin, Bhutan, Biafra, Birleşik Arap Emirlikleri, Bissau Gine, Burma (Myanmar), Burkina Faso, Botswana, Burundi, Cape Verde, Cezayir, Çin, Endonezya, Eritre, Etiyopya, Fas, Fildişi Sahili, Filistin, Güney Afrika, Gambiya, Gana, Gine, Hindistan, Hong-Kong, Kamboçya, Kamerun, Katar, Kenay, Kaşmir, Komor, Kongo Cumhuriyeti, Kuveyt, Laos, Lesotho, Liberya, Libya, Lübnan, Madagaskar, Malavi, Maldivler, Malezya, Mali, Morityus, Mısır, Maritanya, Mozambik, Nepal, Nijer, Nijerya, Umman, Orta Afrika Cumhuriyeti, Pakistan, Papua Yeni Gine, Ruanda, Senegal, Seyşel Adaları, Sierra Leone, Somali, Sri Lanka, Sudan, Surinam, Suriye, Suudi Arabistan, Swaziland, Tanzanya, Tayland, Togo, Togo, Tunus, Uganda, Ürdün, Vietnam, Yemen, Zaire, Zambiya, Zimbabwe gibi ülkelere gelen göçmenler, Türkiye'yi Avrupa ülkelerine gitmek için transit ülke olarak kullanmaktadır. İçduygu, A., Erder, S. ve Gençkaya, Ö. F. (2014). s. 317.

⁴³⁹ İçişleri Bakanlığı'nın Emniyet Genel Müdürlüğü Yabancılar Hudut İltica Dairesi'nin verilerine göre. 2000 yılından 2010 yılına kadar yakalanan transit göçmenler yaklaşık 480.000 kişi olarak belirlenmiştir. Bu verilere göre yıllık yakalanan bu tip göçmenlerin ortalaması 43.000'tir ve çoğunlukla Irak (94.000). Pakistan (66.000). Afganistan (59.000). İran (22.000) ve Bangladeş (17.000) ülkelerinden gelen göçmenlerdir. İçduygu, A. (2000). s. 357-366.; Sopemi International Migration and Turkey, Unpublished Report for OECD. MiReKoç, Koç Üniversitesi İstanbul, 2012. <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1468-2451.00265/epdf>

⁴⁴⁰ Türkiye üzerinden gerçekleşen transit göçün son yıllarda artmış olmasının temel nedeni, AB ülkelerinin Akdeniz'den geçişlere yönelik sert önlemler alması ve transit göç güzergahlarının Türkiye'ye yönelmesidir. Bu değişim, son yıllarda hem Türkiye'nin göç politikaları açısından hem de Türkiye-AB ilişkileri açısından bir dönüm noktası olmuştur. AB'nin talep ettiği şekilde coğrafi çekincenin kaldırılması Türkiye'de geçici olarak ikamet eden bu gruplardan bazılarının burada yerleşikleşmesi anlamına gelecektir. Çekincenin kaldırılmasıyla Türkiye'nin Asya, Afrika ve Avrupa arasında bir tampon bölge haline gelmesi ve AB'nin istemediği mültecilerin yığıldığı bir "mülteci deposu"na dönüşmesinden korkulmaktadır. Danış, A. D. (2004). Yeni Göç Hareketleri ve Türkiye, *Birikim*, No. 184-185, s. 224.

⁴⁴¹ Ette, A. ve Faist, T. (2007). "The Europeanization of National Policies and Politics of Immigration: Research, Questions and Concepts", Ed. Thomas Faist and Andreas Ette, *The Europeanization of National Policies and Politics of Immigration*, New York, Palgrave Macmillan, s. 12-14.

göç akımlarıyla nasıl baş edeceği Suriyeliler örneğinde de görüldüğü üzere AB ile üyelik müzakerelerinin gidişatına göre belirlenecektir.

2.2.5. Göç Alan Bir Ülke Olarak Türkiye ve Türkiye’de Göç Çeşitleri

Anadolu toprakları asırlardır farklı göç tiplerinin muhatabı olagelmıştır. Son 100 senede Osmanlı bakiyesi topraklara göç almaya devam eden Türkiye, salt transit ülke olmaktan ziyade göçmenlerin gelip yerleştikleri ve bir düzen kurdukları “hedef ülke” haline gelmiştir. Türkiye çalışmanın bu bölümünün başında da etraflıca değinildiği üzere dünyanın en çeşitli ve yoğun göç hareketliliğine ev sahipliği yapmakta göçün artı değerlerde olduğu, göç veren bir ülkeden ziyade göç alan bir ülkeye dönüştüğü görülmektedir⁴⁴².

1990’lı yıllarda Türkiye’nin göç hareketlerinde önemli niteliksel değişimler ve dönüşümler başlamış, Türkiye’nin emek ihraç eden konumunun yanı sıra emek ithal eden bir ülke konumuna geldiği bir dönem olmuştur. Hem çatışmaların artması, hem de küreselleşmenin etkisiyle dünyanın hemen her yerinde göç ve iltica hareketleri artış göstermiştir. Türkiye’ye yönelen göçmenler sayıca artarken, köken ülkeleri, geliş motivasyonları ve yasal statüleri itibarıyla da çeşitlenmiştir. Çalışma veya eğitim almak için Türkiye ile yakın kültürel, dilsel ve ekonomik bağları olan Ortadoğu ve Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) ülkelerinden göçmenler gelmeye başladı. Farklı iş kollarında çalışan yabancı işçilere⁴⁴³ daha sık rastlanılmaktadır⁴⁴⁴. En son Suriyelilerin Türkiye’ye gelmesiyle görüldüğü üzere, Türkiye’de yabancı nüfusun sayısı ve çeşitliliği artmıştır.

Türkiye bu gelişmeler ışığında artık geleneksel “göç veren” ve “transit” ülke tanımlamasından çıkıp, “göç alan”, “göçe geçiş alanı sağlayan”, “göçmen istihdam

⁴⁴² Erdoğan, M. ve Kaya, A. (2015). s. 6-11.

⁴⁴³ Türkiye işgücü piyasasında bir milyonu aşkın yabancı bulunmakta ve nüfusumuzun %2’si yabancılardan oluşmaktadır. SSCB’nin çökmesiyle Türkiye’de farklı sektörlerde çalışan. 1 milyona yakın ve aralarında kadınların da olduğu göçmen işçi Türkiye işgücü piyasasına katılmıştır. Bkz. Dedeoğlu S. Gökmen Ç. E. (2011). *Göç ve Sosyal Dışlanma: Türkiye’de Yabancı Göçmen Kadınlar*, s.vii, Ankara: Efil Yayınevi, s. 3.

⁴⁴⁴ Lordoğlu, K. (2005). Türkiye’de Yabancıların Kaçak Çalışması Ve Bu Çalışmaya İlişkin Bir Araştırma”, *Toplum ve Bilim*, 102, ss. 103 – 127.

eden”⁴⁴⁵ ve “hedef ülke” olduğu yerel ve uluslararası düzeyde dile getirilmektedir⁴⁴⁶. Türkiye’ye yasal ya da yasa dışı yollarla gerçekleşen geçici ve düzensiz uluslararası göç hareketleri uluslararası ekonomik ve siyasal konjoktürdeki yeni gelişmelere bağlı olarak son yıllarda çeşitlenmiş, Türkiye’ye gelen, uzun süre kalmak isteyen ya da kalmak zorunda olan yabancılar ile Türk vatandaşlarıyla evli yabancılar, AB ülkelerine gitmek isteyen transit göçmenler, profesyonel işgücü göçü⁴⁴⁷, kısa ve uzun dönemli işgücü göçü, öğrenci göçü, AB ülkelerinden gelen emekli göçü⁴⁴⁸, life-style migration (alternatif hayat biçimleri), yasadışı göç, siyasal sığınmacı ve mülteciler, kısa ya da uzun süreli gelip çalışmak isteyen “mekik göçmenler”, temel göç hareketlerini oluşturmaktadır.

Özetle; Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluş yıllarından itibaren zaman zaman etnik Türklerin göçünü kabul eden Türkiye, 1960’lı yıllarda Avrupa’ya kitlesel emek göçü veren ülkeler arasına katılmıştır. Sonra, 1970’lerde ve 1980’lerde Avrupa’ya aile birleşmesi ve sığınmacı hareketleriyle ve Arap ülkeleri ve BDT ülkelerine işçi göçü akışlarıyla göç veren ülke kimliği daha da güçlenmiştir. Bununla birlikte Türkiye, Asya ülkelerinden Batı’ya gitmeye çalışan göçmenlerin geçiş ülkesi oldu. 1990’lardan itibaren ilk kez yabancıların daha çok düzensiz akışlarıyla göç-alan ülke

⁴⁴⁵ İçduygu, A. (2004). s. 65.

⁴⁴⁶ AB Komisyonu Türkiye 2013 İlerleme Raporu, “Türkiye, göç için önemli bir geçiş ülkesi ve hedef ülke olma konumunu sürdürmektedir”

http://www.abs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/2013_ilerleme_raporu_tr.pdf

⁴⁴⁷ Kişilerin iş bulmak veya daha iyi şartlar içinde çalışmak ya da kendilerine, ailelerine daha iyi bir hayat standardı sunmak amacı ile iş olanakları ve refah oranı daha yüksek olan bir bölgeye ya da ülkeye gitmek istemeleri göçü tetikleyen temel etkenlerden biridir. Bu bağlamda istidam amacıyla sınır içi ya da sınırlar arası dolaşım ‘işgücü göçü’ olarak tanımlanabilir. Uluslararası işgücü göçü ise IOM tarafından kişilerin istihdam amacıyla bir ülkeden diğerine olan hareketi olarak tanımlanmaktadır. Gülfer, S., Öner, I. ve Öner, Ş. (2012). s. 89.

⁴⁴⁸ Emekli göçü ilk olarak Akdenizli AB ülkelerinde yaygınlaşmakla birlikte, son yıllarda Türkiye de gözde ülkelerden biri haline gelmiştir. Avrupa’nın yaşlanan nüfusu ve Türkiye’nin AB’ye üyelik perspektifinin olmasının etkisiyle bu göç hareketleri Türkiye’ye de yayılmıştır. Avrupalı emeklilerin Türkiye’ye yerleşmesini teşvik eden “çekici faktörler” arasında iklim, yaşam maliyetlerinin düşük olması, doğal güzellikler, sosyal ilişkilerin iyi olması, yaşlılara saygı gösterilmesi, güvenlik ve huzurlu bir yaşam vardır. Sayıları giderek artan bu göçmenlerin entegrasyonu için Türkiye’nin sağlık, eğitim, çalışma hayatı ve toplumsal hayata ilişkin idari ve yasal düzenlemelerinin gözden geçirilmesi ve yeniden yapılandırılmasına duyulan ihtiyaç her geçen gün artmaktadır Emekli göçünün en fazla gerçekleştiği merkezler arasında Çeşme, Kuşadası, Didim, Bodrum, Marmaris, Fethiye, Kemer, Antalya, Manavgat ve Alanya bulunmaktadır.

İçduygu, A. (2006). *Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Bağlamında Uluslararası Göç Tartışmaları*, İstanbul TUSİAD Yayınları, no. 427, s. 140.

kimliği edinmeye başladı⁴⁴⁹. AB, BDT Ortadoğu ve Afrika ülkelerinden göçmenlerin hedefi haline gelmiştir.

2.2.5.1. Türkiye’de düzenli göçmenler

14/6/1934 tarih ve 2510 sayılı İskân Kanunu’nda belirtildiği üzere düzenli göçmenlerin neredeyse tamamı Türk kültürüne ait iken şimdi, eğitim, iş amacıyla veya aile bağlarından dolayı gelenler olduğunu söylemek mümkündür⁴⁵⁰. Düzenli göçmen statüsündeki yabancılar küresel ekonomiye daha fazla entegre olmuş kişilerdir. Bu grupta yer alanlar, yasal yollarla ülkeye giriş yapan, genelde yüksek vasıflı, üniversite mezunu, çok uluslu şirketlerde, yüksek ücretli işlerde çalışan ve/veya ikamet iznine sahip olan kişilerdir. Bu kişiler, eğitim amacıyla ülkeye giriş yapan öğrenciler, çalışmak amacıyla ülkeye giriş yapanlar, Avrupa ülkelerinde yaşayan ve daha sonra ülkeye dönüş yapan Türkiye kökenli göçmenler ve onların çocukları (Euro-Türkler), emekliler, nitelikli göçmenler ve aile birleşimi yoluyla gelen yabancılar olarak tasnif edilebilir.⁴⁵¹ Son yıllarda AB’den Türkiye’ye göçlerde de artış olmuştur⁴⁵². Çalışmamızın konusunu düzensiz göçmenler özelinde Suriyeliler oluşturduğu için bu başlığa ayırmıntılı olarak değinilmeyecektir.

⁴⁴⁹ İçduygu, A. (2004). s. 88-99.; Kirişçi, K. (2003).

⁴⁵⁰ İçduygu, A. (2007). The politics of irregular migratory flows in the Mediterranean basin: economy, mobility and "illegality", *Mediterranean Politics* 12, s. 141-161.; Ette, A. ve Faist, T. (2007). s. 201-222.

⁴⁵¹ Yabancı nüfus içinde Batı ülkelerinden gelenler oluşturmaktadır ve sayıları 135.726’dır, diğer nüfusun 29,7’sini AB ülkelerinden gelenler oluşturmaktadır. Özellikle AB ülkeleri vatandaşları için Türkiye’ye göçte etkili olan ana sebep bulunmaktadır: 1) 1980 yıllardan bu yana devam eden siyasal ve ekonomik istikrar Türkiye’yi göçmenler için daha çekici bir konuma getirmiştir 2) 1980’li yılların ikinci yarısından itibaren Avrupalıların giderek daha fazla tercih ettiği tatil bölgesi haline gelmiştir. Türkiye ile ilk olumlu temas tatilde yaşanmış ve birçok kişi de daha sonra Türkiye’de ev alıp kalma isteği uyanmıştır 3) Türkiye’nin AB’ye tam üyelik adaylığı konusunda ilerleme de önemli bir husustur; özellikle Ekim 2005 yılı başında AB ile müzakerelere başlanması Türkiye-AB ilişkilerinde yeni bir döneme girildiğini göstermektedir. Bu Türkiye’yi AB vatandaşları giderek daha cazip kılmaktadır, Bkz. Kaiser, B. (2012). 50 Years and Beyond: The ‘Mirror’ of Migration- German Citizens in Turkey, *Perceptions*, Summer, Volume XVII, Number 2, ss. 103-124.

⁴⁵² Değişik nedenlerle Türkiye’ye gelip yerleşen göçmenler, siyasi, sosyal ve ekonomik olarak türdeş bir grup oluşturmamaktadır. Avrupa’dan gelen vatandaşları kategorize edecek olursak; AB menşeli ya da yabancı şirketlerde ve kuramlarda görevli veya gönüllü çalışanlar, eşi Türk olan AB vatandaşları, karma evliliklerle kurulan AB-Türk ailelerin çocukları, emeklilik dönemlerini Türkiye’nin sahillerine yerleşerek geçiren AB vatandaşları, alternatif yaşam tarzı arayan AB vatandaşları, Türk kökenli AB vatandaşları, Osmanlı İmparatorluğu döneminde gelmiş ve hala ülkemizde yaşayan İstanbul Boğazı Almanları, Mülteciler, Özellikle Nazi rejimi çerçevesinde Almanya’dan 1930’lu yıllardan iltica etmiş olanlardır.

Kaiser, B. (2007). Türkiye’deki Avrupa Birliği Yurttaşları: Siyasal ve Toplumsal Katılımın Önündeki Engeller, *Kökler ve Yollar: Türkiye’de Göç Süreçleri*, Der. Ayhan Kaya ve Bahar Şahin, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, ss. 477-478.

2.2.5.2. Türkiye’de düzensiz göç ve göçmenler

Düzensiz göç, bir kişinin yasadışı ve yetkisiz olarak yeni bir ikamet yerine geçerli belgeler ve uygun ikamet izni olmaksızın yaşamak için göç etmesidir. Düzensiz göç mevcut kurum ve kurallara uygun olmadan gerçekleşen göç hareketlerini; “düzensiz göçmen” ise herhangi bir ülkede ikamet ve/veya çalışma için gerekli “yabancılarla” ilgili düzenlemelere uygun olmayan ulusal kurumlar açısından “yasadışı” yabancıları kapsamaktadır⁴⁵³. Düzensiz göç hareketleri küreselleşme ile birlikte dünyanın hemen her bölgesinde yaygınlaşmıştır⁴⁵⁴. Bu dönemde küreselleşme sürecinin yoğunluğu dünyanın birçok ülkesinde olduğu gibi Türkiye’de sığınmacı, mülteci, kaçak göçmen, transit göçmen ve düzensiz göçmen statüsünde olan kişileri bir araya getiren karmaşık bir göç rejiminin oluşmasına neden olmuştur⁴⁵⁵. Güvenlik güçleri tarafından tespit edilen düzensiz göçmenlerin sayısı ile bir değerlendirme, 1990’lı yılların ortalarından 2000’li yılların başlarına kadar açık bir artış olduğunu göstermektedir⁴⁵⁶. 1995 yılında yakalanan düzensiz göçmen sayısı 11.000 iken bir yıl içinde 19.000’e, 1999’da ise 47.000’e ve 2000 yılında ise 94.000’den fazla olarak çıkmıştır. Bu tarihten sonra eğilimde düşüş gerçekleşmiş; 1999-2010 tarihleri içinde yaklaşık 150.000 aday göçmenin gerekli veriler eksikliğinden başvuruları reddedilerek ülkeye girişleri engellenmiştir⁴⁵⁷. 2002 yılında yaklaşık 83.000 iken 2005’te ise 50.000’in altına geçmiş, 2006 yılında yükselerek 52.000’e geldi ve 2009 yılında önemli bir yükselişle 66.000’e çıktığı belirtilmektedir⁴⁵⁸. 2010 Suriye krizinden sonra rakamlar artmış ve sürekli değişkenlik göstermiştir.

⁴⁵³ PICUM, Platform For International Cooperation On Undocumented Migrants (2007). “Access To Health Care For Undocumented Migrants In Europe” *The Reports Of Picum*, Belgium

⁴⁵⁴ Düzensiz göç, “küreselleşme”nin yarattığı ekonomik ve siyasal sorunların sonuçlarından biridir. Küreselleşmeyi etkileyen çevreler, sermaye hareketlerinin önündeki engelleri kaldırıp, insan hareketlerini engellemeye çalışsalar da, dünyanın her yerinde ekonomik ve siyasi çalkantılar doğurmakta, savaşları ve eşitsizlikleri artırmakta, ve son dönemlerde meydana gelen siyasal, ekonomik ve teknolojik gelişmeler, göç hareketlerini kolaylaştırmaktadır. Castles, S. ve Miller, M.J., (2008).

⁴⁵⁵ İçduygu, A. (2000). s. 357.

⁴⁵⁶ İçduygu, A. ve Sert, D. (2010). *Irregular Migration at Two Borders: The Turkish-EU and Mexican-U.S. Cases*, German Marshall Fund Immigration Paper Series, s. 6-7.

⁴⁵⁷ İçduygu, A., (2010). s. 357-366.; Sopemi International Migration and Turkey, (2012). Unpublished Report for OECD. MiReKoç, İstanbul, Koç Üniversitesi.

⁴⁵⁸ İçduygu, A. ve Yüksek, D. (2012). Rethinking Transit Migration in Turkey: Reality and Representation in the Creation of a Migratory Phenomenon, *Population, Space and Place* 18(4). ss. 441-456.

Düzensiz göç hareketleri ile ilerleyen yıllarda sınır ötesi nüfus hareketlerinin hızlanacağı ve bugünkü düzensiz göç hareketlerinin bu durumun bir işareti olduğu belirtilmektedir. Bütün dünyada yaygınlaşan “düzensiz göç” kuzey ülkelerinde “göç korkusu”nu beraberinde getirmiş, göçün önlenmesi ve denetlenmesi bu ülkelerin öncelikli konularından biri haline gelmiştir. Bu ülkelerde devam etmekte olan düzensiz göç tartışmaları⁴⁵⁹, Türkiye’yi de doğrudan ilgilendirmektedir. Birleşmiş Milletlerin Göçmen İşçiler ve Ailelerinin Haklarının korunmasına ilişkin uluslararası sözleşmesini imzalayan ülkeler göçmenlerin belli bir periyot o ülkede çalışmış veya yaşamış olması koşulu ile yasal ya da yasa dışı olmalarına bakılmaksızın bazı haklarını garanti altına aldığını kabul etmektedirler⁴⁶⁰.

Bu sözleşmeyi aralarında Türkiye’nin de bulunduğu 32 ülke 2007 yılında imzalamıştır. Batı Avrupa ülkeleri ise sözleşmeyi imzalamamıştır. İmzalayan ülkeleri göçmen veren ülkeler oluşturmaktadır. Uluslararası Göç Örgütü (IOM-UGÖ) 2003 yılı Dünya Göç Rapor’unda, düzensiz göçün bütüncül yaklaşımla ele alınması gereğini belirterek, bütün dünya devletlerinin işbirliği yapmasını önermekte, “hareketliliği önlemeden düzenlenmiş yeni bir küresel göç politikası” geliştirilmesi gerektiğini belirtmektedir⁴⁶¹.

2.5.2.1. Türkiye’de mekik ve çalışma amaçlı göç

Mekik veya çalışma amaçlı göç ile ekonomik imkânlar arayışıyla Türkiye’ye çok defa seyahat eden kişilerin döngüsel hareketlilikleri ifade edilmektedir. Bu, göçmenlerin çoğu Türkiye’ye yasal yollarla girmelerine rağmen, kalış koşullarını ihlal etmeleri ve de vize sürelerini aşmaları nedeniyle düzensiz göçün içinde değerlendirilmektedir. Bu model altında iki grup bulunmaktadır; döngüsel ticaret,

⁴⁵⁹ Kuzey ülkelerine yapılacak uzun mesafe göç bazı gruplar için yeni bir iş alanı haline gelmiş ve literatürde yeni kavramlar ortaya çıkmıştır. “Human smuggler” kavramı Türkçe’ye, “insan kaçakçısı” olarak çevrilmiştir ve göçmenlere ticari amaçla yasal olmayan yollardan göç etmelerine aracı olanları kastetmektedir. “Human trafficker” ise “insan tüccarı” olarak çevrilmiştir ve göçmenleri göçe yönlendiren, onları zorla çalıştıran, kaçırarak, tehdit, şiddet uygulayarak onların üzerinden para kazananları tanımlamaktadır. Bilgi için bkz. Dışişleri Bakanlığı, Ulusal Eylem Planı ve İnsan Ticareti ile Mücadele http://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin-insan-ticaretiyle-mucadelesi-.tr.mfa (Erişim: 13.11.2018).

⁴⁶⁰ Kofman E. Phizacklea, S. Raghuram, R. Sales, (2000). *Gender And International Migration In Europe: Employment, Welfare And Politics*, London And New York, Routledge, s. 91.

⁴⁶¹ IOM, World Migration 2003: Managing Migration Challenges and Responses for People on the Move, Geneva, 2003.

bavul ticareti⁴⁶² yaparak ticaret turizmi ve alışveriş turizmini içeren mekik göçü ile Polonya, Moldova, Ukrayna, Rusya, Gürcistan, Romanya gibi ülkelerden gelenlerin ağırlıklı olarak, ev işleri, fuhuş, tekstil, inşaat ve turizm gibi alanlarda geçici olarak kaçak bir şekilde istihdam edildikleri kayıt dışı iş piyasası için göç edenlerdir⁴⁶³. Bu göç türünün ana sebepleri ülkelerindeki yüksek seviyedeki işsizlik ve düşük gelir oranları, ailelerin finansal ihtiyaçları ve daha iyi yaşam standartları için arayışlardır⁴⁶⁴.

Mekik göçü çerçevesinde oluşan bu göç hareketleri içinde göçmenlerin büyük bir çoğunluğu Türkiye'ye yasal yollardan giriş yapmakta, ancak vize süreleri dolduktan sonra da ülkede kalmaya devam ederek kayıtdışı göçmen durumuna düşmektedir. Başlarda düzenli göçmen statüsü ile ülkeye giriş yapmış fakat zamanla illegal şekilde Türkiye topraklarında kalmaları düzensiz göçmen statüsüne geçmelerine neden olmuştur. İlk başlarda Türkiye'yi transit ülke olarak kullanmak isteyen çoğu Afrikalı kökenli göçmenlerin sonradan Türkiye iş sektörüne girerek yerleştiklerini görmek mümkündür. Türkiye'nin Avrupa Birliği'nin mülteci konularında aldığı tedbirleri uygulamasıyla göç akımından doğan suçlar için cezalar ağırlaştırılmış ve Türkiye'deki ekonomik kriz dönemleri Türkiye'deki işgücü pazarını mekik ve çalışma amaçlı göç için daha az çekici kılmaya başlamıştır⁴⁶⁵.

2.5.2.2. Türkiye'de sığınmacılar ve mülteciler

Düzensiz ve yasadışı göçle anılan bir diğer grup ise çalışmanın asıl konusu olan sığınmacılar ve mültecilerdir. Sığınmacıların ve mültecilerin Türkiye'ye

⁴⁶² Bu olgu genel olarak 1980'lerde Romanyalılarla ve eski Sovyetler Birliği vatandaşlarıyla birleşmeden önce, Polonyalıların bavul ticareti ile başlamıştır. 1990'ların ortalarında zirveye ulaşmış ve daha sonra tekrar düşüşe geçmiştir. bavul ticareti, tekrarlanan uzun seyahatler göçü ile değişik sektörlerde para karşılığı çalışanların ayırımıdır. Sovyetler Birliği, post-sovyet ülkelerinden birçok vatandaş İstanbul ve Türkiye arasındaki tekstil ve deri giyim eşyası ticaretinde fırsatlar post-sovyet ticareti yapanları içerir Bkz. Suter ,B., (2013). Asylum and Migration in Turkey An Overview Of Developments In the Field 1990–2013, Malmö Institute for Studies of Migration, Diversity and Welfare (MIM).s. 9

⁴⁶³ İçduygu A. ve Aksel, D.B. (2012). *Türkiye'de Düzensiz Göç*, Ankara, Uluslararası Göç Örgütü Türkiye Yayınları, s. 25.

⁴⁶⁴ Esnek vize sistemi bu kararda büyük rol oynamaktadır. Coğrafi yakınlık yanında seyahat kolaylığı, arkadaş veya yakınları halihazırda Türkiye'de çalışıyor olması ile sağlanan sosyal ağ, kayıt dışı ekonomide istihdam olasılığı ile mekik göçü kavramı şekillenmiştir İçduygu, A., (2004). Türkiye'de Kaçak Göç. İstanbul Ticaret Odası Yayınları No: 2004–65, Can Ajans ve Matbaacılık, İstanbul., s. 34,48-49

⁴⁶⁵ İçduygu, A., Erder, S. ve Gençkaya, Ö. F. (2014). s. 235.

hareketleri de transit göç ya da çalışma amaçlı göç gibi düzensiz göç özellikleri gösterir. Sığınmacılar düzensiz göçmenlerden çok farklı olsa da sığınmanın niteliği ve modelleri çoğu zaman düzensiz göçle bağlantılıdır⁴⁶⁶. Mülteciler ise düzensiz göçmenler gibi ülkeye illegal yollardan girerek mülteci statüsü alana veya üçüncü bir ülkeye yerleştirilene dek, devlet tarafından sağlanan geçici koruma kapsamında Türkiye’de geçici olarak kalabilmektedirler⁴⁶⁷.

21. yy’dan sonraki sığınmacı başvurularının yükselişinin nedeni, Asya sınır ülkelerinde oluşan istikrarsızlık sonucunda Türkiye’ye sığınan kişilerin olmasıdır. Türkiye coğrafi sınırlama politikasını yürütmekte olmasına rağmen çok sayıda Asya ülkelerinin vatandaşlarının mülteci başvurularını kabul etmektedir. Ayrıca, Batı ülkelerine göre başvuruların kabul oranı daha yüksektir. İltica prosedürlerinin işleyişi Türkiye’yi transit ülke olarak göstermektedir. Bu bağlamda mülteci statüsüne başvuranların kabulü ve üçüncü bir ülkeye geçene kadar Türkiye topraklarında kalmaktadırlar. 2011 yılının başlarından 2018 yılı sonlarına kadar sayıları yaklaşık 4 milyonu bulan Suriyelinin varlığı sığınma ve iltica taleplerinin artmasına neden olmuştur. Çalışmanın ana konusunu bu popülasyon belirleyecektir.

2.3. 1980 Sonrası Türkiye'ye Yönelik Kitlemel Göç Akınları

Türkiye coğrafi konumu nedeniyle zorunlu kitlemel göç hareketlerine maruz kalmaktadır. Yakın tarihte meydana gelen uluslararası yeni göç hareketleri siyasal ve ekonomik nedenlidir. Türkiye’ye yönelik yeni göç hareketleri uzun süreli kalma ya da yerleşme niyetinde olan ve nihai olarak vatandaşlık gibi kalıcı bir konum isteyen eski “muhacir”⁴⁶⁸ gruplarından farklı kültürel kökenlere sahip kozmopolit bir

⁴⁶⁶ İçduygu, A. ve Aksel, D. B. (2012). s. 26-27.

⁴⁶⁷ İran ve Irak vatandaşları Türkiye’deki sığınmacıların büyük çoğunluğunu oluşturur. Bunun nedeni BMMYK’nin başvuruların incelmesinde yer aldığı içindir. Bu kişiler mülteci konumunu alabilene kadar ve hedef ülkeye geçene kadar Türkiye hükümeti tarafından geçici koruma düzenlemesinden faydalanarak, çıkışlarına dek ülkede yaşamlarını sürdürme izni verilir. Mülteci ve sığınmacı statüsüyle ülkemizde kendilerine yer arayan ve büyük ölçüde bir diğer ülkeye gitmenin yollarını arayan kişiler olarak tanımlanır.

⁴⁶⁸ 1934 tarih ve 2510 Sayılı İskân Kanunu’nun 3. Maddesinde muhacir tanımı şöyledir: “Türkiye’de yerleşmek maksadı ile dışarıdan münferiden veya müçtemian, gelmek isteyen Türk soyundan meskûn veya göçebe fertler ve aşiretler ve Türk kültürüne bağlı meskûn kimseler” şeklinde yapılmıştır. Yasaya göre muhacirlerden iskân yardımı isteyenler hükümetin göstereceği yerde ve koşulda iskân olunacaklar, istemeyenler ise istedikleri yerde iskân olabileceklerdi. Nüfus kayıtlarına geçirilerek Türkiye nüfusuna alınan mübadiller de, ulus oluşumunda ve kültürel birliğin sağlanmasında olumlu etki etmişler ve dolayısıyla devletten destek görmüşlerdir.”

yapıdadır. Bir hedef ülke veya uzun vadede bir geçiş ülkesi olarak değerlendirildiğinde Türkiye'ye kitlesel göç hareketleri gerçekleşmiştir. Bunlar 1952, 1988, 1989 ve 1991'de yaşanan Bulgaristan'dan gelen Pomakları⁴⁶⁹, 1988 ve 1991'de Kürtleri; son olarak da 2011'deki Suriyelileri kapsamaktadır.

Türkiye'nin 1989 yılından itibaren maruz kaldığı üç temel kitlesel akım olmuştur. 1980 sonrası Türkiye'ye yönelik kitlesel göç akınları olan Bulgar Türklerinin 1989'daki kitlesel göçü, Kuzey Iraklı Kürtlerin 1991'deki kitlesel göçü ve bu tarihsel arka planla birlikte kitlesel göçlerde son ve dev dalga olan 2011 Sonrası Suriyelilerin göçü yakın tarihte olması ve kısmi benzerlikleri açısından ele alınacaktır⁴⁷⁰.

2.3.1. Bulgaristan Türkleri'nin 1989 yılında Kitlesel Göçü

Türkiye Cumhuriyeti devlet geleneğinde Osmanlı İmparatorluğundan tevarüs etmiş bir gelenek olarak iskân, nüfus, göçler ve göçmenler konusunun önemli bir yeri vardır. Bu nedenle, baştan beri muhacir yerleştirme⁴⁷¹ hususuna büyük önem verilmiştir. Türkiye'ye göçmenlerin gelmesi, Osmanlı topraklarından ilk ayrılımlar, Osmanlı-Rus 1877-1878 savaşı ve 1912-1913 Balkan Savaşları ile başladı. 1990 sonrası dönemin muhacir, soydaş, Türk soylu görülerek "Türkiye'nin makbul göçmenleri"⁴⁷² veya "yerli yabancılar" olarak adlandırıldı. Türkiye'nin dış göç

⁴⁶⁹ Pomaklar, Balkanlar'ın Türkiye'ye yakın bölümüne, yayılmış olarak yaşayan dindar Müslüman bir halktır. Bütün Balkan devletlerinin Türklerin aksine akraba-devletlerinin olmaması, sosyo-ekonomik bakımdan Türkler kadar gelişmemiş bulunmaları, Osmanlı etkisiyle kendilerini Türk sayarlar. Bkz. Oran, B. (1993). "Balkan Türkleri Üzerine İncelemeler (Bulgaristan, Makedonya, Kosova)", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt:48, Sayı 1. s. 125.

⁴⁷⁰ Bu çalışmada savaş sonrası zorunlu göç ve Türkiye Cumhuriyeti devletinin politikalarının benzerlikleri nedeniyle Bulgaristan göçü ve Kuzey Irak göçü tercih edilmiştir. Sınırlılıkları itibarı ile Afgan Somali ve Boşnak göçüne yer verilmemiştir.

⁴⁷¹ "Rumeli'den gelen muhacirler yerleştirildikleri yerlerde, Müslüman olmayan nüfus kesimlerine karşı Anadolu'nun Müslüman nüfusunu oransal olarak artırmışlardır. Bu durum ilerde inşasına çalışılan ulus oluşumunu kolaylaştırmıştır. İlhan Tekeli, Anadolu'yu terk edenlerin/ettirilenlerin toprakları iskân edilen muhacirlere dağıtılarak, yeni rejimin kendisine siyasal destek ve kadrolar sağladığını, böylece ulusalcı temelde bir Cumhuriyetin kurulabilmesi için nesnel ve öznel koşullar yaratıldığını belirtmiştir. Muhacirler gerçekten, Cumhuriyet Döneminde yürütülen çağdaşlaşma çalışmalarına en iyi uyum sağlayan unsurlar olmuşlar ve devletin iskân çalışmalarıyla ulaşmak istediği amaca hizmet etmişlerdir. Ayrıca geldikleri ülkelerde öğrendiklerini Anadolu'ya getirip yaşamı zenginleştirmişlerdir." Bkz. Babuş, F. (2006). *Osmanlı'dan Günümüze Etnik-Sosyal Politikalar Cercevesinde Göç Ve İskân Siyaseti Ve Uygulamaları*. İstanbul: Ozan Yayıncılık., s. 125-126.

⁴⁷² Danış, D. ve Parla, A. (2009). "Nafile Soydaşlık: Irak ve Bulgaristan Türkleri Örneğinde Göçmen, Dernek, Devlet," *Toplum ve Bilim*, S. 114, s. 143.

politikası Muhacirler⁴⁷³ ve gurbetçiler⁴⁷⁴ olarak iki farklı göç kavramsallaştırması etrafında gerçekleşmiştir. Cumhuriyet öncesi ve sonrasında Bulgaristan'dan Türkiye'ye sürekli göç yaşanmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun yayılmacı stratejileri sonucu Balkanlar'a yerleşmiş olan Bulgaristan Türkleri 1858'de Bulgaristan Ulus Devleti'nin kurulmasıyla birlikte azınlık haline gelmeye başlamışlardır⁴⁷⁵.

Türkiye'ye son kitlesel göçlere örnek olarak Bulgaristan'dan gerçekleşen göçler gösterilebilir. 1968-1979 yılları arasında da ayrılmış aileleri birleştirme antlaşmasını takiben Türkiye-Bulgaristan Yakın Akraba Göçü Anlaşması çerçevesinde 116.521 kişi Türkiye'ye göç etmiştir⁴⁷⁶. Bulgaristan'dan son göç hareketi 1989 yılında Türk kökenli Müslüman Bulgar vatandaşlarının, Bulgar hükümeti tarafından Türkiye'ye göçe zorlanmaları ile üç ay gibi kısa bir süre içinde 370 bin kişi malından, mülkünden ve en önemlisi vatanından oldu⁴⁷⁷. Bu tarihten itibaren 1995 yılına kadar da aralıklı olarak gelen serbest göçmenlerin sayısı 73.957 kişiye ulaşmıştır⁴⁷⁸. Tüm muhacirlerin %48'ini oluşturan Bulgaristan kökenli muhacirlerin %40'a yakını, bu kriz sırasında Türkiye'ye gelmiştir⁴⁷⁹. 1989

⁴⁷³ "Muhacirlik", Balkanlar'da Osmanlı yönetimi altında yaşamış ve kendilerini "Osmanlıyla" ilişki biçimlerine göre tanımlayan, birbirinden çok farklı kültürel niteliklere sahip grupların göç hareketlerini tanımlamaktadır.

⁴⁷⁴ "Muhacirlik", siyasal nedenli olarak zorunlu bir göç hareketi iken, "gurbetçilik" ekonomik nedenli ve gönüllü bir göç hareketidir.

⁴⁷⁵ Azınlık halindeki bu grubun nüfusunun artması Bulgaristan hükümetince her zaman tehdit olarak görüldü ve Bulgaristan yetkililerin bu nüfusu göçe zorlama ve asimilasyon eritme politikalarıyla Türk-Müslüman nüfusunu asimile etmek ya da mal varlıklarına el koymak hedeflenmektedir.

Parla, A. (2006). Longing, belonging and locations of homeland among Turkish immigrants from Bulgaria. *Southeast European and Black Sea Studies*, 6 (4). s. 545.

⁴⁷⁶ Bu göç akımının Türkiye'ye etkisi, ancak ülke nüfusunun o tarihlerdeki büyüklüğü dikkate alınırsa algılanabilir. Bu göçler aralıklarla 1989 yılına kadar dört aşamada devam etmiş olup 800 bin kişiye ulaşmıştır. İki 1925'te imzalanan anlaşmayı takiben Bulgaristan ve Türkiye gönüllü yeniden yerleşime izin verdiler. 1925 yılındaki Türk-Bulgaristan ikamet sözleşmesi ile 1949 yılına kadar 218.998 kişi Türkiye'ye göç etmiştir. 1946 yılında Bulgaristan Halk Cumhuriyeti'nin ilanı ile Komünizmin ortaya çıkması ve Bulgaristan'da toprağın kolektifleştirilmesinden sonra 1959-1951'de, Bulgaristan'dan Türkiye'ye gelen toplam göçmen sayısı 156.063'tür. Muhacirlerin önemli bir bölümü 1960 öncesi dönemde Türkiye'ye gelmiştir.

Müslüman nüfusun artışının yerli Müslüman seçkinlerin ortaya çıkışıyla birleşmesiyle, Bulgaristan hükümeti 1970'lerden başlayarak Türk okullarını, gazetelerini kapattı. Tepkiler yükseldikçe, özerlik söylemleri arttıkça Bulgaristan hükümeti sabotaj ve bombalama eylemleri ile karşılık verdi.

Karpat, K. (2013). *Osmanlı'dan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler*, Çev. Tırnakçı, B. İstanbul: Timaş Yayıncılık, s. 433.

⁴⁷⁷ Zafer, Z. (2010). Bulgaristan Türklerinin 1984-1989 Eritme Politikasına Karşı Direnişi. *Gazi Akademik Bakış*, 3 (6). s. 43-44

⁴⁷⁸ Bu göçler, salt Bulgaristan'daki siyasi rejimler ve bu politikalara yönelik farklı politikalar üzerine değil, aynı zamanda Türkiye'deki mevcut siyasi ve ekonomik iklimden de etkilenmiştir. Parla, A. (2006). s. 545.

⁴⁷⁹ Kayapınar, A. (2003). Türkiye-Bulgaristan İlişkilerinin Bulgaristan'daki Türkler Açısından Değerlendirilmesi. *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 2, 201-220.

Bulgaristan Göçü Bulgaristan'dan Türkiye'ye yapılan göç dalgaları arasında en sonuncusu ve en fazla kişiyi etkilemiş olanıdır⁴⁸⁰.

1984 yılından itibaren Türk azınlığın üzerinde dönemin Bulgaristan Devlet Başkanı Todor Jivkov tarafından uygulanan ve yeniden doğuş süreci (rebirth, revival process) olarak zorunlu asimilasyon politikaları uygulanmaya başladı. Bulgar hükümetinin uyguladığı "Bulgarlaştırma" politikasının temelinde Türklerin her geçen yıl eritilerek yasaklarla gerçekleştirilen asimilasyon politikası bulunmaktadır⁴⁸¹. Bu yasaklara uymayanlar ise para ya da hapis cezasına çarptırıldı. Türklere yönelik yapılan bu baskılar 1989 yılının sonuna kadar devam etti ve Bunun doğal sonucu olarak Bulgaristan'daki Türkler doğup büyüdükları ülkede kendilerini güvende hissetmemeye ve korku içinde yaşamaya başladı⁴⁸². 1989'da iyice alevlenen baskı ve zulümler sebebiyle Türkiye, Avrupa Konseyi'ne başvuruda bulunarak Bulgaristan'daki Türklerin yaşadıkları zulmün bir an önce sonlandırılmasıyla ilgili konsey üyelerinden yardım istediye de. 1989 yılının sonlarına kadar Bulgaristan hükümeti, Bulgaristan'daki Türk varlığını resmi olarak reddetmesine engel olamamış⁴⁸³, ülke genelinde Türk ve Müslüman varlığına kanıt olabilecek şeyleri yok etmeye yönelik çalışmalar başlatılmıştır⁴⁸⁴. Türk kökenli kişilere karşı gittikçe

⁴⁸⁰ 1989 göçünün, Bulgaristan Hükümeti'nin Türk azınlığı asimile etme amacıyla başlattığı 'Yeniden Doğuş Süreci' ile yakından ilişkili olduğu bilinmektedir. Bu süreç 1984-1989 yılları boyunca devam etmiştir. Bulgaristan ilk olarak Mayıs 1989'da ülke dışına yapılan göçleri serbestleştirmiş, isteyenlere beş yıl geçerliliği bulunan pasaportlar vermiştir. 24 Mayıs 1989'dan itibaren ise Türkleri gruplar halinde sınır dışı etmeye başlamıştır, her aileden bir kişiyi ülkede rehin tutarak, sınır dışı ettiği kimselerin Bulgaristan aleyhine uluslararası kamuoyu önünde konuşmasını engellemeyi hedeflemiştir. Bu süreçte Bulgaristan Hükümeti, Bulgaristan'da yaşayan Türk nüfusun aslında Bulgaristan olduğunu, Osmanlı İmparatorluğu tarafından zorla Müslümanlaştırılmış kişiler olduğunu iddia etmiş ve sahip oldukları Türk-Müslüman isimlerini Bulgaristan isimleriyle değiştirmeye zorlamıştır.

Gündüz, A.O. (2013). Bulgaristan'dan Türkiye'ye Türk göçü (1989 Örneği). *Kırklareli Üniversitesi Balkan Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi*, ss. 1-9.

⁴⁸¹ Çiğerci, N. (2012). Bursa-Kırcaali Hattı: 1989'da Gelen Bulgaristan Göçmenler Örneği, S.Gülfer S., Öner, I. ve Öner, A., *Küreselleşme Çağında Göç*, İstanbul, İletişim Yayınlar. s. 115.

⁴⁸² Çetin, T. (2008). Bulgaristan'daki soydaşlarımızın Türkiye'ye göç etme süreçlerini etkileyen bazı değişkenlerin incelenmesi. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 8 (1). s. 72.

⁴⁸³ Özellikle zorla isim değiştirilmesine karşı 1984 yılının Aralık ayından itibaren protesto yürüyüşleri ve açlık grevleri başlamıştır Bu yürüyüşler sırasında ateş açılıp 8 Türk'ün öldürülmesi, pek çok kişinin yaralanması, tutuklanması, o dönemin hapisanelerinden biri olan Belene Kampı'na veya sürgüne gönderilmesi sonucu gerek yürüyüş sayısı, gerekse bu yürüyüşlere katılan kişi sayısı artmıştır.

Zafer, Z. (2010). Bulgaristan Türklerinin 1984-1989 Eritme Politikasına Karşı Direnişi. *Gazi Akademik Bakış*, 3 (6). 27-44.

⁴⁸⁴ Bulgaristan vatandaşlarının Bulgaristan'ı terk etmeleri Bulgaristan Devletinin onlara kendi pasaportlarını edinin 1 Eylül 1989 tarihi itibarı ile seyahat etme iznini vermesi ve bu düzenlemeyle ülkeden çıkan Türk azınlığın turist olarak çıktıkları kabul edilmiş olup, altı ay içinde dönmedikleri takdirde sahip oldukları haklarından ve mülklerinden mahrum kalacaklar bildirilmiştir. Bu ülkelere gitmiş olan kişiler Türk hükümeti tarafından Türkiye'ye uçak ve trenler ile getirilmiştir. Genel yasal

çoğalan sert tutum iki ülke arasındaki ilişkileri ciddi şekilde bozarak Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın "soykırım" suçlaması ile savaş tehdidine kadar varmıştır. Türkiye'nin öncülüğü ile uluslararası camiadan Bulgaristan'ın tutumuna karşı tepkiler verildi⁴⁸⁵. Bulgaristan Hükümeti Türk varlığını reddetmesi⁴⁸⁶ sebebiyle, başlarda göç antlaşmasına yanaşmamasına rağmen, yapılan protestoların ve açlık grevlerinin artması ve dış baskı sebebiyle göç antlaşması yapmayı kabul etmiştir⁴⁸⁷. 1989 Mayıs-Ağustos döneminde Bulgaristan'ın o dönemki politikaları sonucunda 345.000 kişi Türkiye'ye doğru zorunlu göç etti⁴⁸⁸.

Haziran 1989'da İskân Kanunu 1984'ten itibaren Bulgaristan'dan gelen ve Türk soyuna ait kişilerin, Türk kültürüne bağlı iskanlı ya da serbest göçmen olarak kabul edilmesi yönünde değiştirilmiştir. Hükümet, Bulgaristan'dan gelen etnik Türklerin derhal vatandaşlık hakkı edineceğini beyan etmesi üzerine kitlesel göç ivme kazanmıştır. Ağustos 1989 sonu itibarıyla, 311.862 etnik Türk, trenle ve kişisel arabalarla birlikte yürüyerek yaya olarak yollara dökülmüştür. Bu göç akımına cevap vermek için Edirne ve Kırklareli civarlarında iki büyük çadır kent kurulmuş, misafirhaneler ve okul binaları seferber edilmiştir. Türkiye'ye geldikten sonra daha

çerçeve bu göç hareketlerinde uygulanmış olsaydı, Türkiye'ye göçmek isteyen gruplar Bulgaristan'daki Türkiye temsilciliklerine gidip göçmen olma başvurusunda bulunacaklar, bu başvuruları kabul edildiği takdirde Türkiye'ye göçmen vizeleri ile gelebileceklerdi. Türkiye'ye yerleştikten sonra ise vatandaş olmak için başvuruda bulunacaklar, işlemleri tamamlandığında vatandaşlığa geçeceklerdi. Bu prosedür Türk makamlarının sınır kapılarından vizesiz serbest geçiş hak vermesiyle çiğnenmiştir. Türk hükümeti, Bulgaristan'dan gelenleri Türkiye'ye yerle- vatandaş olacak göçmenler olarak kabul etmiş, onları 1951 Sözleşmesi'nin mülteci kavramına uyuyor olsalar bile, Türkiye'nin çok kısa bir süre içerisinde çeşitli yasal düzenlemeler yaparak sunduğu hizmetlerle Bulgaristan'dan gelenleri vatandaşlığa geçirmiş olmasıdır. Eminov, A. (1999). The Turks in Bulgaria: Post- 1989 developments. *Nationalities Paper*, 27 (1). Ss. 31-55.

⁴⁸⁵ Avrupa Konseyi üye ülkeleri Bulgaristan'ın bu zulmü bir an önce sona erdirmesi konusunda yaptırımlar uygulanmasını istemişlerdir. Toğrol, B. (1989). *112 Yıllık Göç (1878- 1989) 1989 yazındaki Üç Aylık Göçün Tarihi Perspektif İçinde Psikolojik İncelemesi*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Matbaası., s. 81-82.

Çatır, G., (2012). Zorunlu Göç Tecrübesinin Devlet Politikalarındaki Yansıması: Bulgaristan'dan Türkiye'ye Kitlesel Göçün Analizi, S.Gülfer S., Öner, I. ve Öner. A., *Küreselleşme Çağında Göç*, İstanbul, İletişim Yayınları, s. 226.

⁴⁸⁶ Türklerin bütün örf ve adetleri yasaklanmıştır. Sünnet, düğün, dernek, mahalli kıyafetler kanunla yasaklanarak polis gücüyle durdurulmuştur. Bulgaristanda idim ve dil operasyonunun yanı sıra en büyük operasyon "Türk mezarlarına "yapılmış, Türk ve Müsküman mezarlıkları tahrip edilmiştir.

⁴⁸⁷ 29 Mayıs 1989'da Bulgaristan Todor Jivkov'un televizyondaki konuşmasında: "Türkiye Bulgaristan'dan göç etmek isteyen Türklere kapısını açsın" çağrısına Türkiye Başbakanı Özal tarafından: "Bizim kapılarımız herkese açık demesi üzerine kitlesel göç Türkiye'ye yönlendirildi. Bkz. Gündüz, A.O. (2013). s. 4.

⁴⁸⁸ İltica ve Göç Alanındaki Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı, 2005, s. 37.

önceki göçlerle Türkiye'ye gelmiş olan akrabalarının evlerine yerleşen göçmenler olsa da sınırdışı edilen, ekonomik güçlükler ve tanıdık olmaması gibi nedenlerle okul gibi yerlerde toplu halde yaşamak zorunda kalan kişiler de olmuştur⁴⁸⁹. Türk hükümeti, gelen göçmenlerin akrabalarının bulunduğu şehirlere ücretsiz ulaştırılması, akraba bağı olanlarla aynı şehirde yerleşimlerine müsaade etmiştir⁴⁹⁰. Akrabalarının yanına yerleşmek isteyen göçmenlerin tanıdıklarının genelde Marmara bölgesi dışında olması ve buralara yerleşmek istemeyenlerde de göç başladı⁴⁹¹.

Göçe zorlanmış Türk kökenliler ve Pomaklar, Türk yetkililer tarafından mülteciden ziyade “soydaşlar” gibi görülmüştür. Zaten 1934 tarihli İskân Kanunu “Türk soyu ve kültürü”ne sahip olan insanların girişini teşvik ederken bu tür göçmenlere bazı kolaylıklar tanınıyordu⁴⁹².

10 Kasım 1989'da komünizmin çökmesi ve Todor Zhivkov iktidardan ayrıldıktan sonra yeni bir dönem demokrasiye geçilmesiyle birlikte Türklere karşı uygulanan politikalarda değişiklik olmuş; din ve vicdan özgürlüğü ile ilgili olarak,

⁴⁸⁹ Gündüz, A.O. (2013).

⁴⁹⁰ Bulgaristan para birimini Türk lirası karşılığında değiştirebilmeleri, lojman ihtiyaçlarının karşılanması, Bulgaristan'dan beraberlerinde getirdikleri eşyaların ücretsiz ithal edilmesi gibi düzenlemeler yapıldı. Öte yandan, henüz vatandaşlığa geçememiş olanların özel sektörde ve kamuda çalışabilmeleri için gerekli olan çalışma izinlerinin çıkartılması noktasında kolaylaştırıcı düzenlemeler yapıldı. Yeni gelen ve ev kiralamış olan göçmenlere devlet yardımı yapıldı, ilk ve orta öğretime başlayan çocuklu ailelere bir sefere mahsus para yardımı verildi, erkek çocukların sünneti için devlet tarafından toplu sünnet törenleri organize edildi ve vatandaşlık alımına hak kazandırmak için bürokratik işlemlerine öncelik verildi. Devlet eliyle Türkiye'deki sosyal hayata katılımı ve uyumu artırmak için Türk kültürünü, Türkiye Cumhuriyeti ve İslam tarihini öğretici kurslar düzenlendi. Eğitim alanında diplomaların akreditasyonu okul çağındaki çocukların devlet okullarına kaydı ve üniversite öğrencilerinin Türkiye'de üniversitelere yatay geçişleri için kota sağlanması gibi özel düzenlemeler hayata geçirildi. Bulgaristan'dan gelenlere yardımları artırmak için Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Fonu ile ilgili yasada değişiklik yapılarak gelenlerin bu fondan faydalanabilmeleri sağlandı. Bağış toplanabilmesi için bankalarda hesap açıldı, Maliye Bakanlığı bu bağışların vergilerden düşülebileceğini belirtti. Bu düzenlemelerle Türkiye göçmenlerin henüz vatandaş olamamalarından kaynaklanan olumsuzlukları en aza indirdi ve yasalarda yaptığı değişikliklerle ve uygulamaya koyduğu yönetmeliklerle göçmenlerin yaşam koşullarını iyileştirdi. Çatır, G. (2012). s. 223-224.

⁴⁹¹ 1980 Büyük Göçü başladığında, özellikle zorunlu isim değiştirme kampanyası ile birlikte göç anlaşması yapmayı düşünen Türkiye göçe aslında çok hazır değildi. Türkiye Bulgaristan'da bu kadar kısa sürede bu kadar büyük boyutta göç olabileceğini düşünmemişti. 300 binden fazla kişinin dönemin koşullarına bakıldığında üç ay gibi bir sürede ülkesine alan Türk makamları Bulgaristan göçmenlerine konut ve iş sağlama konusunda yetersiz kalmasına neden oldu. Yanlarından getirdikleri değerli eşyaları ve paraları tükenen göçmenler soğuklar başlarken 1989 Ağustos'unda zulümden kaçarken bıraktıkları evlerine geri döndü. Mevsim, H. Ve Kutlay, M. (2013). *Tarihe Not Düşmek: 1989 Göçü* Ankara, s. 123-124.

⁴⁹² Kirişçi, K., (2000). Disaggregating Turkish citizenship and immigration practices, *Middle Eastern Studies* 36(3). ss. 1-22.

Bulgaristan'da yaşayan herkesin özgürce seçim yapabileceğini bir düzene geçilmiştir⁴⁹³.

Bulgaristan krizinde Türkiye hükümeti temelde entegrasyon politikası ile cevap vermiştir. Türk toplum ile Bulgar mültecilerin tarihsel nedenlerden dolayı yakın olması nedeni ile kısa sürede göç edenlere vatandaşlık verildi. Rejimin değişmesi ile iki ülke arasında ilişkiler iyileşti ve gelenlerin bir kısmı tamamen geri dönüş yaparken bir kısmı da Türkiye ile bağlantılarını koparmayarak iki ülke arasında yaşantılarına devam etti.

Suriyelilerin yoğun şekilde ülkeye girişi ile kitlesel sığınma diye adlandırılan bu göç türü komşu ülkelerdeki iç istikrarsızlık sonucu çok önemli sayıda kişinin Türkiye topraklarında giriş yapması açısından Bulgaristan göçü ile benzerlikler taşımaktadır. Bu kitlesel sığınma göçlerine Türk milletinin yaklaşımı iyimser olarak gerçekleşmiştir. Türkiye, siyasi istikrar ve ekonomik büyüme sürecinde olması, 1990'lardan bu yana farklı bölgelerden kitlesel göçler alması nedeniyle ve buradaki toplumun büyük ölçekli göçler konusunda gerekli deneyime sahip olması gelenlere koruma sağlamak ve ihtiyaçlarına cevap verme noktasında – uluslararası bir sorumluluk olmamasına rağmen –1989 yılındaki krize benzer bir tutum olarak kendi isteğiyle Suriyelilere kendi imkânlarıyla baş etme kararı vermiştir⁴⁹⁴. Bu anlamda Türkiye, BM kapsamında kurulan Bölgesel Kriz Yönetim Planı'na (SRRP)'ye katılmamış, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) ile bu konuda ilişkisi de, ilk kampların kurulduğunda çadır yardımı ve gönüllü geri dönüşlerin izlenmesi ile sınırlı kalmıştır. Türkiye, özellikle Büyük Mübadele sürecinde Yunanistan ve diğer Balkan ülkelerinden gelen kitlesel gruplara ev sahipliği yapmıştır⁴⁹⁵.

⁴⁹³ Dayıoğlu, A. (2012). Muslim-Turkish Minority's Freedom of Religion and Conscience and The Problem of Head Muftiate In Bulgaria Between 1989 And 2011, *Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 5, S. 1 s. 10

⁴⁹⁴ Bunların yanı sıra Düvell, vize muafiyeti anlaşmaları ve Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun bulunmasını da Türkiye'nin sahip olduğu deneyim çerçevesinde saymaktadır..

Düvell, F. (2013). Turkey, the Syrian Refugee Crisis and the Changing Dynamics of Transit Migration, *IE Med, Mediterrean Yearbook*, <http://www.iemed.org/observatori/arees-danalisi/arxius-adjunts/anuari/iemed-2013/Duvel%20Turkey%20Syrian%20Refugees%20EN.pdf> (Erişim: 6.10.2017).

⁴⁹⁵ Çalışmanın sınırlılıkları açısından kitlesel bir akın olmadığı için ayrı bir başlıkta ele almayı tercih etmediğimiz bir başka göçmen grubunu oluşturan 1990'lı yıllarda Türkiye'ye gelen Arnavut ve

Bulgaristan'dan gelen göçmenlerin Türk kökenli olmaları nedeni ile pozitif yürütülen politikalardan neticesinde önemli bir kısmı Türkiye'ye yerleşerek yaşamlarını idame etmişlerdir. Aynı şekilde 1980'li yıllardan itibaren milyonlarla ifade edebilecek geri dönüş göçleri kapsamında birinci, ikinci ve üçüncü kuşak pek çok göçmen Türkiye'ye yerleşti. Bu göçmenlere ilişkin yeterince çalışmanın yapılmamış olması uyum süreci yaşamadıkları anlamına gelmemektedir. Bu anlamda çalışmanın Suriyeliler özelinde göçmen uyumu ve entegrasyonu başlığı Türkiye'nin aşına olduğu bir kavramdır.

2.3.2. Kuzey Iraklı Kürtlerin 1991'de Kitlesele Göçü

Türkiye Cumhuriyeti kurulduğundan bu yana Irak'tan üç ayrı dönemde sığınmacı akımı yaşadı. Sığınma akınlarından ilki, 28 Ağustos 1988'de İran-Irak savaşı sonrasında Saddam Hüseyin'in askerlerinden kaçarak canlarını kurtarmak için Türkiye'ye sığınan Iraklılar'dan oluşur⁴⁹⁶. İkinci sığınma akımı Körfez Krizi'nde 2 Ağustos 1990 tarihinde Saddam Hüseyin'in Kuveyt'i işgal etmesiyle 50 binden fazla Irak'ının Güneydoğuda kurulan dört mülteci kampına yerleştirilmesidir⁴⁹⁷. Üçüncü sığınma ise 17 Ocak 1990'da başlayıp 27 Şubat 1991'de sona eren Körfez Savaşı sonrasında⁴⁹⁸ 14 Nisan 1991 tarihinde 460 bin Irak'lı Türkiye'ye gelmesidir⁴⁹⁹. Bu çalışmada 1980 sonrası ve Suriyelilerle benzerliği açısından

Boşnak'lardır. Boşnaklar ve Arnavutlar barınma, istihdam, eğitim çalışma hayatı ve evlilik gibi alanlarda toplumla uyum haline kavuşmuşlardır. Türkiye yaklaşık 20.000 civarındaki bu sığınmacıları Cenevre Sözleşmesi çerçevesinde değerlendirmemiş; bunun yerine geçici koruma sağlamıştır. Kamplarda barındırılan bu kişilerin büyük bir kısmı evlerine geri dönmüş, bir kısmı Batı'daki ülkelere yerleştirilmiş ve az bir kısmı da Türk vatandaşı olan akrabalarıyla kalmayı tercih etmişlerdir. 1998 ve 1999'da yaklaşık 20.000 Kosovalı Türkiye'den geçici sığınma istemistir. Bunlardan pasaportla gelenlere mevzuat usullerine uygun olarak koruma altına alınırken kalan kısım kamplara yerleştirilmiştir. Bazıları ülkelerine geri dönmeyi tercih etmişken bazıları da Türkiye'de kalmayı benimsemiştir.

Detaylı bilgi için bkz. Kirişçi, K. (2000).; İçduygu, A. (2000).

⁴⁹⁶ Irak rejimi tarafından Enfal Operasyonunda, Kürtlerin yoğun yaşadığı Halepçe'ye kimyasal silahlarla saldırı düzenlenmesi ve İran'la yapılan savaş sonrası Mart 1988'de Halepçe'de yaşanan ve 5 bin kişinin ölümüne neden olan kimyasal saldırıya benzer bir katliama maruz kalmaktan korkan 100 bin civarındaki Irak'lı Kürt güneydoğu sınırından giriş yaparak Türkiye'ye sığınmıştır.

Alborzi, M. R. (2006). *Evaluating the Effectiveness of International Refugee Law: The Protection of Iraqi Refugees*, Boston: M. Nijhoff Publishers, s. 30.

⁴⁹⁷ 28 Ağustos 1990'da Irak'ın 19. vilayeti olduğunu açıklaması ile başladı. Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesiyle başlayan Körfez Krizi sürecinde Iraklıların Türkiye'ye kaçmasıyla gerçekleşti. Kaynak, M. (1992) Iraklı Sığınmacılar ve Türkiye 1988–1991, Tanmak Yayınları, Ankara, s. 45, 70.

⁴⁹⁸ 17 Ocak ve 28 Şubat 1991 tarihleri arasında ABD öncülüğündeki 28 devletten oluşan BM koalisyon güçlerinin Saddam Hüseyin'i Kuveyt'ten güç kullanarak çıkarması ile sona erdi. Akbaş. Z. (2011). *Irak Sorununun Uluslararası Boyutu ve Türkiye*, Ankara, Barış Kitap, s. 19-20

⁴⁹⁹ Kaynak, M. (1992). *Iraklı Sığınmacılar ve Türkiye 1988–1991*, Ankara, Tanmak Yayınları, s. 23.

kitlesel olan Birinci Körfez Savaşı sonrasında yaşanan son sığınma akını ele alınacaktır.

Türkiye, diplomatik ve siyasi açıdan bu krizden etkilenmiştir⁵⁰⁰. Aynı zaman diliminde 1988’de Irak’tan, 1989’da Bulgaristan’dan göç almak zorunda kalmıştır⁵⁰¹. 1989’da Bulgar göçü için uluslararası camiadan almadığı desteği 1991’de Iraklıların kitlesel göç akımının kapsamında almış, hâlihazırda Türkiye o dönemde çok fazla göç aldığı için ilk zamanlarda ülkenin istikrarı⁵⁰² bozulabileceği tehlikesi nedeniyle Körfez krizinden sonra bu büyük göç dalgasını kabul etmek de istememiştir⁵⁰³. Hükümet bir yandan eldeki imkânların kısıtlılığı, öte yandan ülke içindeki Kürt meselesinin bir süredir alevlenmiş olmasından dolayı, Iraklı Kürtlere şüpheyle yaklaşmış ve başlangıçta sınır kapılarını açma konusunda tereddütlü davranmıştır⁵⁰⁴.

Kuzey Irak’tan Türkiye sınırına yığılan sığınmacıların sayısı arttıkça uluslararası camiadan – özellikle Türkiye’nin Körfez Savaşı sırasında yakın iş birliği içerisinde bulunduğu İngiltere ve ABD yönetiminin – sınırları açması noktasında baskı artmış, bu durum Ankara’da tepkiye neden olmuştur⁵⁰⁵. Fakat hem uluslararası platformdan hem de ülke içerisinden gelen tepkiler, Türk hükümetini harekete geçirdi. Hükümet bir yandan insancıl duygularla bu kişilere sınır ötesinde gıda ve sağlık hizmetleri vermeye çalışıyor bir yandan toplu göç akımına sebep olan Saddam Hüseyin’in Kürtlere karşı yaptığı askeri saldırıların sonlandırılması için uluslararası camianın Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) önderliğinde

⁵⁰⁰ Ayrıntılı Bilgi için Bkz. İnanç, G. (2008). *Türk Diplomasisinde Irak (1978-1997)*. İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

⁵⁰¹ Latif, D. (2002). “Refugee Policy of the Turkish Republic.” *The Turkish Yearbook of International Relations*. 33, s. 10.

⁵⁰² BMMYK, “Dünya Mültecilerinin Durumu, İnsani Yardım Eli Yılı”, Ankara, Sayı:2-2001 s. 212

⁵⁰³ Türkiye’nin Kuzey Irak’lı Kürtler’i kabul etmek istememesinin arkasında üç neden vardı. Birincisi; yarım milyona yakın Kuzey Iraklı Türkiye sınırına kaçmaya başladığında, hâlihazırda 1988 sığınmacılarından 30 bin kadarı Türkiye’de bulunmakta idi. İçinde bulunduğu ekonomik sıkıntılarının yanı sıra 1988 Halepçe 60.000 kişinin katliamı sonrası yaşadığı deneyim nedeniyle sınırını açmakta tereddüt etti.

Kaynak, M. (1992). s. 45-70.

⁵⁰⁴ Kirişçi, K. (1993). Provide Comfort and Turkey: Decision Making for Refugee Assistance, *Low Intensity Conflict and Law Enforcement*, V. 2, N. 2, ss. 227-253.

⁵⁰⁵ Türkiye’nin sınırlarını açmamasında, 1988 senesi akabinde yaşanan ve yaklaşık 60 bin Kürt’ün ölümden kaçarak Türkiye’ye sığınması ve Türk yönetiminin bu sığınmacıları kabul etmesine rağmen Batı Avrupa ülkelerinin ve Avrupa Konseyi gibi birçok uluslararası kuruluşun yardım yapmaktan geri durmalarının büyük bir etkisi vardı Bkz. Kerim Yıldız, *The Kurds in Iraq (The Past, Present and Future*, December 2003, KHRP (Kurdish Human Rights Project). s. 57

devreye girmesi için çaba harcıyordu. BMGK 5 Nisan 1991 tarihinde, tüm üye devletleri ve insan hakları kuruluşlarını yardımda bulunmaya davet etti ve Birleşmiş Milletler Güvenlik 688 sayılı Konsey Kararı⁵⁰⁶ olarak Iraklı yetkililerin Kürtlere yardım ulaştırma yasaklarını en kısa zamanda kaldırmaları gerektiğini ve krizin uluslararası barış ve güvenliğe karşı bir tehdit olarak gördüğünü belirtti. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Özal'ın önerisiyle İngiltere ve ABD, Kuzey Iraklı Kürt'lerin şiddet olaylarının sona ermesinden sonra kendi ülkelerine geri dönmelerini sağlamak amacıyla 36. Paralelin kuzeyinde "güvenli bölge" kurulması ve Türkiye'ye kaçan sığınmacıların Irak içindeki bu bölgede korunmasını sağlayan bir projeyi iki ay içinde hayata geçirdiler. ABD Avrupa ülkeleri ile istenilen "güvenli bölge" kuruluşuna BMGK'nin izin vermemesine rağmen askeri güçlerini kullanıp Irak'ın kuzeyine gireceğini beyan etti⁵⁰⁷. «Çekiç Güç Harekâtı» (ÇGH) operasyonu gerçekleşti. Bu operasyonda 11 ülkeden 20 bin asker ve İncirlik'te mevzilenen hava kuvvetleri yer alarak "güvenli bölge" kuruluşu oluştu. Bu bölge Kürtlerin dağlardan indirilerek Irak sınır topraklarında yapılanmış olan kamplara yerleştirilmelerini ve sonradan ise hızlı bir şekilde ülkelerine geri dönmelerini sağladı⁵⁰⁸. Türkiye bu süreçte BMMYK'ya, ülke içindeki Iraklı Kürtlere koruma önerdi⁵⁰⁹.

Resmî olarak da Cumhurbaşkanı Özal 16 Nisan 1991 tarihinde, Kürtlerin sınırı geçmesine izin verdi. Uluslararası kamuoyunun da etkisiyle Avrupa ülkelerinin bir kısmı ve ABD iş birliği ile Irak'ın kuzey bölgesinde "güvenli bölge" kuruldu. 18 Nisan 1991 tarihinde BM ile Irak hükümeti, insanî yardım sağlama üzerinde anlaşmaya vardılar ve Irak, yardım malzemesinin kendi bölgesinden geçişini ve

⁵⁰⁶ Bu karar uyarınca yabancı ülke ve kuruluşların yaptıkları yardımın gelmesi zamana bağlıydı. Oysa sayı 500.000 lere yaklaşmıştı ve bir yandan soğuk ve yağmur, öte yandan açlık yorgunluk ve hastalık ölümlere yol açıyordu. Türkiye'nin sığınmacıların sınırı hukuken olmasa da fiilen geçmelerine mecburen izin vermesi üzerine yüzbinlerce insan Hakkâri ve Şırnak illerinin cesitli noktalarından yerleşim yerlerine yaklaştılar ve orada konakladılar. Türkiye'ye giren sığınmacılar Işıkdere, Taşdelen, Kayadibi, Yıldız, Yemişli, Andaç ve Ortaköy'de toplanmaya başladı ve bu bölgelerde binlerce çadırdan oluşan çadırkentler kuruldu.

Kirişçi, K. (1993). "Provide Comfort" and Turkey: Decision Making for Refugee Assistance, *Low Intensity Conflict and Law Enforcement*, Vol.2, No.2.

⁵⁰⁷ İhlamur-Öner, G. S., (2013) "Turkey's Refugee Regime Stretched to The Limit? The Case of Iraqi and Syrian Refugee Flows", *Perception*, Vol. 18, No. 3.

⁵⁰⁸ Kaynak, M. (1992). s. 29-50

⁵⁰⁹ Jong, D. (2002). Asylum in Europe: Underpinning Parameters, *Global Changes in Asylum Regimes* (der.Daniele Joly). Palgrave Macmillan, s. 108

lojistik destek olanakları sağlamayı kabul etti. “Güvenli Bölge” uygulaması, mülteci akımlarını azaltan ve yönünü ters çeviren bir strateji olarak görüldü⁵¹⁰.

Uluslararası iş birliğinden doğan bu tedbirlerin sonucu başarılı görülmekteydi çünkü yaklaşık yarım milyon kişi geri dönüş yaptı⁵¹¹. Bununla birlikte “güvenli bölge” operasyonu Irak’ın egemenliğine müdahale etmeden gerçekleşmeyeceği için uluslararası hukuk ve siyaset alanında tartışmalara neden oldu⁵¹². Bu zaman zarfında Türkiye ve uluslararası camia sığınmacılara yardım etse de sayının yarım milyonu bulması ve kampların dağlık bölgelerde olması yardımın her sığınmacıya ulaşmasını engelledi. Devlet dağlık bölgelerde yol açma çalışmaları yaptı sürekli karlara ve yağmura rağmen kısa sürede ulaştı⁵¹³. Türk vatandaşları ile yardım dağıtımı haricinde yoğun bir şekilde iletişim kuramadı. Kuzey Iraklı Kürtler, Türkiye topraklarında kaldıkları zaman zarfında, bir kısmı özel kamplarda bir kısmı da akrabalarının yanında kaldı⁵¹⁴. Hükümet dışında vakıf ve dernekler de yardım faaliyetlerine katıldı. Bu çalışma açısından bu faaliyetlet çok önemlidir. Her ne kadar uyum ve entegrasyona yönelik faaliyetler olmasa da bu krizin aşılmasında vakıfların ve STK’ların faaliyetleri çok önemlidir⁵¹⁵. Krizin uzaması otomatik olarak göçün uzamasına neden oldu ve bu duruma cevap verilmesi için yeni politika oluşturulması gerekti. Bilhassa kamp dışında yerleşmiş mültecilerin temel ihtiyaçlarını karşılamak üzere yetkilileri yeni düzenlemeler almaya zorlandı.

Gelen gruplar Güneydoğu Anadolu Bölgesinde güvenli bir ortamda geçici olarak 10 ayrı yerde oluşturulan merkezlerde konaklatıldı ve herhangi bir yasal

⁵¹⁰ Joly, D., (2002). “Introduction”

⁵¹¹ Long, K., (2013). In Search of Sanctuary: Border Closures, 'Safe' Zones and Refugee Protection, *Journal of Refugee Studies*, Vol. 26, No. 3, ss. 458-476.

⁵¹² Gallant, J. A. (1992). Humanitarian Intervention and Security Council Resolution 688: A Reappraisal in Light of a Changing World Order, *American University International Law Review* 7, no. 4, ss. 881-920.

⁵¹³ Sığınmacılara ekmek temin etmek için 4 askerî seyyar fırın 24 saat çalışmış ve günde 4.000 ekmek dağıtılmıştır. Bununla birlikte evlere un dağıtılarak günlük ekmek üretimi 150.000’e çıkmıştır. Bu organizasyonlarda mülki amirler ve çeşitli kuruluşlar olağanüstü fedakârlık göstermiştir.

Kaynak, M. (1992). s. 117.

⁵¹⁴ Lundgren, A. (2008). *İstenmeyen Komşu: Türkiye’nin Kürt Politikası*, Çev. Kuglin, N. Ü., İstanbul: Kitap Yayınevi, s. 9.

⁵¹⁵ Bununla birlikte dönem Türkiye’nin yardımlarını genel olarak üç başlık altında tasnif edebiliriz. İlk olarak çadır, yatak, giyim eşyası, battaniye gibi yardım malzemelerinin bulunduğu aynî yardımlar; ikinci olarak sığınmacılara daha çabuk ve iyi yardım sağlamak için inşa edilen yol, su, elektrik gibi altyapı hizmetleri ve son olarak da edinilen yardım malzemesinin sığınmacılara dağıtılması için gerçekleştirilen organizasyonunun oluşturulması ve sağlık elemanları başta olmak üzere gerekli elemanların sağlanması, ilaç malzeme tıbbi eleman karşılanmasıdır. Kaynak, M. (1992). s. 121-123.

düzenleme olmadan "misafirler"⁵¹⁶ olarak tanımlandı. Kuzey Iraklı Kürt'leri tanımlama sorunu yaşandı. Bir sonraki başlıkta incelenecek olan Türkiye'nin göç politikası gereği Kuzey Irak'tan gelenlere 1951 Sözleşmesi'nden kaynaklı "sığınmacı" terimi kullanıldığında, Türkiye için yükümlülükler doğurma ihtimali ortaya çıkmıştı⁵¹⁷. Türkiye hükümeti 1951 Cenevre Sözleşmesinin hükümlerini Kürt göçmenlere uygulamayacağını belirterek Avrupa ülkelerine sınırlarını açarak bu mültecileri kabul etmelerini önerdi. Bu anlamda, "mülteci" statüsü verilmesi ve 1951 Cenevre Sözleşmesinin "geri-göndermeme" ilkesi uygulanması istenmemekteydi. Uluslararası ortamın ve krizin insani boyutu göçmenlerin Kuzey Irak'a gitmelerine yol açtı. Bu durum Türkiye'nin çıkarlarını korumaya elverişli oldu ama göç alanındaki bazı uluslararası hükümlerin ihlal edilmesi ülkenin eleştirilerin" merkezinde olmasına neden oldu.

1991 yılında gelen Kuzey Iraklı Kürtler Türk ulusal kimliğine ve ülke topraklarının bütünlüğüne tehdit olarak algılandıkları için ve PKK'nın Türkiye'ye sızmasına neden olabileceğinden endişe duyulduğu için sergilenen politika güvenliği koruma ekseninde şekillendi ve sonuç olarak, gelenlerin terör ve güvenlik gerekçeleriyle geri dönmelerinin teşvik edildiği görüldü⁵¹⁸. Uluslararası topluluğun ülkesine geri dönüş koşullarını yaratması 1991 Mayıs sonunda iki ay gibi bir süre içinde 460.000 Kuzey Irak'lı evlerine geri dönüş yaptı. Türkiye'de sadece Ekim ayına gelindiğinde 5 bin kişi kalmıştı⁵¹⁹. Ardından, bunların çoğu üçüncü ülkelere yerleştirildi. Bu kişiler hedef ülkeye geçene kadar Türkiye'de kurulan bir kampta ağırlandı bu süreçte Iraklılar tarafından Türkiye geçici süre kalınacak transit bir ülke

⁵¹⁶ Zorunlu kitlesel göç akınlarında "misafir" tanımlamasına dair bir tartışma için bkz. Metin Çorabatır, "Suriye'de İç Savaş ve İnsani Güvenlik", *Milliyet*, 18 Eylül 2013, http://cadde.milliyet.com.tr/2012/07/24/YazarDetay/1765043/suriye_de_ic_savas_ve_insani_guvenlik

⁵¹⁷ Danış, D. (2010). Irak'tan ırağa: 2003 sonrası Irak'tan komşu ülkelere ve Türkiye'ye yönelik göçler 21. Ankara: ORSAM. s. 17-18

⁵¹⁸ Özgür, N. (2012). Modern Türkiye'nin Zorunlu Göçmenleri: Muhacirler, İskânlılar, Mübadiller, İslamlar, Soydaşlar, 'G' Grubu, Mülteciler, Tekne Mültecileri", *Küreselleşme Çağında Göç*, Der. S. G. İhlamur-Öner, N. A.Ş. Öner, İletişim Yayınları, s. 212

⁵¹⁹ Kaynak, M. (1992). s. 49.

olarak görüldü⁵²⁰.2007 yılından itibaren ABD'nin Irak'tan mülteci kabul etmeye başlamasıyla Iraklılar üçüncü ülkelere yerleştirildi⁵²¹.

Bu dönemi mukayeseli olarak incelerken 1991'de gelen Kuzey Iraklı Kürtlerle, 1989'da Bulgar Türklerine yönelik Türkiye'nin göç politikasında uygulamaları dikkat çekti çünkü bu iki göç akımı aynı zaman diliminde gerçekleşti. Bu anlamda Türkiye uluslararası camiadan eleştiriler aldı⁵²². Bulgaristan göçmenlerinin uyumu, geçici koruma benzeri bir konumda değerlendirilmeleri yönünde uygulamalar oldu. Türkiye'nin Türk kökenli Bulgarlara uyguladığı kolay entegrasyon ve uyum politikasını Kuzey Iraklı Kürtlere uygulamadığı ve daha sert tutumlar almış olduğunu görmek mümkündür. Kürtlere hiçbir zaman vatandaşlık teklif edilmedi. Kalıcı olmaları istenmedi. Bulgaristan'dan kaçanlara ise sınırları kolaylıkla açtı ve büyük bir insani yardım harekete geçirildi ve buna yasal hükümler eşlik etti. Bulgaristan'dan gelenlere hızlıca vatandaşlık kolay geçiş imkânı verildi. Ekonomik entegrasyon için ev, iş yeri, toprak gibi çiftlik arazileri verilmesini içeren yasalarla aktif olarak teşvik edildi. Bulgar para birimini Türk lirasına çevrilmesini kolaylaştırıldı Hükümet ayrıca, konut projeleri için bir dizi proje başlattı. Kamuoyu algısı oluşturularak toplumda “eve dönen yurttaşlar” olarak kabul edilmeleri de Bulgar Türklerinin yasal, kültürel ve toplumsal entegrasyonunda bir sorun ortaya çıkmasını engelledi⁵²³.

2.3.3. Arap Baharı ve 2011 Sonrası Suriyelilerin Kitlesele Göçü

Tarihsel serencamını kısa bir özetle vermeye çalıştığımız göç her geçen toplumları ve siyaseti yeniden şekillendiren bir olgu olmaya devam etmektedir. Son yıllarda neredeyse altı kat artan göçlerin yarısından çoğu 1965-2018 yılları arasında

⁵²⁰ Türkiye'deki Iraklı mevcudiyeti 4 kategori altında toplanabilir: Düzensiz göçmenler, sığınmacılar, mevsimlik göçmenler (bavul ticareti yapanlar). ikamet izniyle oturan yasal göçmenler. Iraklıların büyük çoğunluğu düzensiz göçmenlerden oluşur. İçduygu, A. (2003). *Irregular Migration in Turkey*, IOM Migration Research Series, Genova.

⁵²¹ Bu mültecilerin bir kısmı daha sonra İran'a gitti; Bunların ezici çoğunluğu 1991'de Kuzey Irak'a döndü. Ayrıca üçüncü ülkelerde yeniden yerleşim alanlarında birkaç bin kişi vardı Kirişçi, K. (2000). s. 12-14.

⁵²² Haberman, C. (1989). “Bulgaria forces Turkish Exodus of Thousands”, *The New York Times* (22 Haziran 1989)

⁵²³ Türk vatandaşlığı tanıma konusunda ise yürürlükte olan İskân Kanununun yükümlerine göre yalnızca “Türk soyu ve kültürü”ne ait olma koşulları ile yerleşimleri ve toplu şekilde yurttaş olmalarına olanak sağlanmaktadır. Türk yetkililer bu hükme dayanarak dönemin Bulgaristan'dan Türkiye'ye giriş yapmış olan Türk kökenli Bulgarlara toplu vatandaşlık hakkını tanımış oldu.

İçduygu, A. ve D. Aksel, (2013). *Turkish Migration Policies: A Critical Historical Retrospective, Perception: Journal of International Affairs* 18 (3). s. 181.

gerçekleşmiştir. Bu dönemde yaklaşık 75 milyon insan sınır ötesi menşei olmayan ülkelere göç etmek zorunda kalmıştır⁵²⁴. Bu göç hareketleri ekonomik motivasyonla klasik göçmen ülkelerine doğru gönüllü göç hareketlerinden farklı olarak son yıllarda meydana gelen savaşlardan, çatışmalardan doğal afet ya da siyasi olaylar sebebiyle şiddetten kaçan göçmenlerin yaşadıkları ülkeleri kitlesel olarak terk etmeleriyle ortaya çıkmaktadır. 2000'li yıllardan eşi benzeri görülmemiş bir yoğunlukta gerçekleşen kitlesel göçler göç olgusunun siyasileşmesinde ve göç yönetiminin giderek daha önemli bir konu haline gelmesine neden olmuştur⁵²⁵.

2011'de en büyük göç dalgalarından biri olarak anılan Suriyelilerin göçüne sebebiyet veren "Arap Baharı" ile Ortadoğu'da yeni bir dönem başlamıştır. İşsizlik ve siyasi baskılara karşı başlayan ayaklanmalar 17 Aralık 2010 günü Tunuslu, bilgisayar mühendisliği mezunu, seyyar satıcı olarak yasemin satarak geçimini sağlayan 26 yaşındaki Mohamed Bouazizi'nin pazar yerinde arabasına el konulup zabitanın tokat atması üzerine kendini yakması ile başlamıştır⁵²⁶. 18 Aralık'ta Tunus'ta halk zabitanın tavrına tepki olarak intifadalar ve ayaklanmalar ile Arap Baharını başlatmış, 14 Ocak 2011'de devlet başkanı Bin Ali devrilmesiyle kısa sürede yönetim değişmiştir⁵²⁷. Akabinde diğer Arap ülkelerinden Mısır, Yemen, Suriye, Bahreyn ve Libya'da da ayaklanmalar çatışmalara dönüşerek bölge coğrafyasında iktidar mücadeleleri yaşanmıştır⁵²⁸. Arap Baharı olarak adlandırılan

⁵²⁴ United Nations (2002) Department of Economic and Social Affairs, International Migration Report, ST/ESA/SER.A/220 (New York: United Nations).

<http://www.un.org/esa/population/publications/ittmig2002/2002ITTMIGTEXT22-11.pdf>

⁵²⁵ Yerinden edilmiş 11 milyon kişinin kendi ülkesini terk ettiklerini görülmektedir. Patrick Boehler and Sergio Pecanha, "The Global Struggle to Respond to the Worst Refugee Crisis in Generations," The New York Times, July 1, 2015, http://www.nytimes.com/interactive/2015/06/09/world/migrants-global-refugee-crisismediterranean-ukraine-syria-rohingya-malaysia-iraq.html?_r=0

⁵²⁶ Owen, R. (2014). *The Rise and Fall of Arab Presidents For Life, With a New Afterword*. USA: Harvard University Press, s. 172

⁵²⁷ Hürriyet. (2011.01.14). Tunus'ta devlet başkanı Bin Ali 23 yıl sonra devrildi. 21 Mayıs 2015, <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/16766519.asp>

⁵²⁸ Arap Baharı bir domino etkisi ile Orta Doğu ve Kuzey Afrika coğrafyasında toplumsal bir değişim ve dönüşüm talebi üzerinden monarşik iktidarların devrilmesi hedefiyle başlamış ve bu diktatoryal rejimlerin sonbaharı olmuştur. Ayaklanmalar ülke bazında öznellik özelliğini korumakla birlikte genel olarak uzun yıllar iktidarda kalan baskıcı rejimlere ve ülkelerindeki ekonomik eşitsizliklere karşıdır. Mısır ve Libya'da yönetimde değişiklik yaşanmasına rağmen kalıcı çözüme ulaşılamamış, Suriye, Bahreyn ve Yemen'de yönetimde değişiklik olmamasıyla birlikte silahlı çatışma halini almıştır. Achcar, G. (2013). *The People Want: A Radical Exploration Of The Arab Uprising*. London: Saqibooks, s. 144-172

süreçte bu ülkelerde meydana gelen iç savaşlar sonucu kitlesel göçler yaşandı ve yeni mülteci akınları Ortadoğu ile bütün dünyayı etkisi altına almıştır⁵²⁹.

Arap Baharının en sancılı izdüşümü ise Suriye’de yaşandı. 2011 yılı Mart ayında Suriye’nin Dera kentinde bir grup öğrencinin duvara rejim karşıtı slogan yazması sonucu güvenlik güçlerinin sert müdahalesi ve tutuklanmalar ayaklanmayı bütün ülkeye yaydı. Muhaliflerce düzenlenen ayaklanmalar iktidardaki siyasi rejime karşı kısa sürede sivil bir direnişe dönüştü. Başkent Şam dâhil olmak üzere diğer bölgelere de yayılan rejimin asimetrik müdahalelerle şiddet yoluyla bastırma çabaları sivillerin ölümüne yol açtı. Hükümet karşıtı hareketler zamanla iç savaşa dönüştü ve Hükümet ile muhalefet arasında diyaloglar Ekim 2011’de Suriye Ulusal Konseyi’nin kurulması ile sonuçlandı. 2011 yazından itibaren de Özgür Suriye Ordusu’nun kurulması ile durum 2012 yılında tamamen bir iç savaşa dönüştü ve farklı silahlı gruplar kuruldu, hem rejim güçleri ile muhalefet arasında hem de farklı silahlı gruplar arasındaki çatışmalar ülke geneline yayıldı⁵³⁰. Farklı grupların ve aktörlerin dâhil olduğu savaş, ülkede 2018 itibari ile halen sürmektedir⁵³¹. Suriye’de patlak veren olaylar ve iç karışıklıklarla birlikte alevlenen rejim karşıtı gösteriler dünyanın son yıllardaki en büyük insani krizlerinden birinin yaşanmasına sebep oldu ve burada yaşayan milyonlarca kişi evlerini, ülkelerini geride bırakarak terk etmek zorunda kaldı ve nihayetinde sınır ülkelere doğru bir “benzeri görülmemiş bir göçle” dünyayı karşı karşıya bıraktı⁵³². Suriyeli mültecilerin sayısı sınır bölgelerinde ve komşu ülkelerde her geçen gün artmaktadır. Daha önceki mülteci krizleriyle karşılaştırıldığında, 2. Dünya Savaşı’ndan bu yana yaşanan en büyük mülteci krizi ve “çağımızın en büyük insani acil durumu” olarak tanımlanmaktadır⁵³³.

⁵²⁹ Arap Baharı adı verilen fenomen kendi dinamikleri içinde çeşitli boyutlara sahiptir. Bu çalışmanın muhtevası gereği Arap Baharının neden olduğu Suriye özelinde göç dalgasına ve mülteci krizine değinmekle yetinilecektir.

⁵³⁰ Achcar, G. (2013). s. 218-227.

⁵³¹ Suriyeli muhaliflerin iktidar mücadelesinde başarıya ulaşamaması sonucunda ülke iç savaşa sürüklenerek parçalanmış, isyanların ve istikrarsızlığın Suriye ve Irak’ta neden olduğu güç boşluğu, bölgede birçok radikal örgütün ortaya çıkmasına neden olmuştur.

⁵³² Awad, I. (2014). Population movements in the aftermath of the Arab awakening: the Syrian refugee crisis between regional factors and state interest. içinde O. Grech, & M. Wohlfeld (Eds.). *Migration in the Mediterranean: human rights, security and development perspectives*, Msida: Mediterranean Academy of Diplomatic Studies. s. 25.

⁵³³ Stave, S. E. ve Hillesund, S. (2015). “*Impact of Syrian refugees on the Jordanian labour market*,” *International Labour Organization, United Nations, Geneva*. http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@arabstates/@ro-beirut/documents/publication/wcms_364162.pdf

Nüfusu vaktiyle 20 milyon olan Suriye’de her iki Suriyeliden biri yaşadığı bölgeyi terk etmek zorunda kalmış, büyük bir çoğunluğu Türkiye, Lübnan ve Ürdün’e ile Irak ve Mısır’a yönelmiştir. Türkiye özellikle yaşanan göçlerle birlikte toplumsal ve diplomatik anlamda en fazla etkilene ülkelerden biri olmuştur⁵³⁴. 2011 senesinin Nisan ayında gerçekleşen ilk göç dalgasında Türkiye – Suriye ilişkileri halen devam etmekteydi. Başbakan Erdoğan ile Dışişleri Bakanı Davutoğlu, Beşar Esad’a halkına karşı şiddetli tutumunun sona erdirmesini ve bir reform paketi⁵³⁵ hazırlanmasını önerdiler⁵³⁶. Fakat Esad tutumunu daha şiddetli şekilde devam ettirerek 2011 yılının sonunda Türkiye ile ilişkilerini sonlandırdı. Ardından Türk hükümeti, Suriye’nin Esad’la bir çözüme ulaşamayacağını öngörerek Suriyeli muhalefetin yanında yer aldı⁵³⁷. Uluslararası camia da Esad rejiminin sonlandırılmasından yanaydı ve Esad yönetiminin devrileceği düşünülmekteydi⁵³⁸. Esad yönetimi devam etti ve Suriyeli

⁵³⁴ Bölgedeki infial Suriye ve Irak’tan çevre ülkelere yayılan bir göç akışını da beraberinde getirm İlk başta Suriye’de ise 4 milyon kişi ülkelerinden göç etmek zorunda kalmıştır. Suriye batıya doğru olan göç iki dalga hâlinde gerçekleşmiştir. Birinci göç dalgası 2011 ve 2015 yılları arasında meydana gelmiştir. Temmuz 2014 itibari ile evlerini bırakıp kaçan ancak Suriye sınırları içinde kalanların sayısı yaklaşık olarak 6,5 milyona ulaşmıştır. Komşu ülkelere sığınan Suriyelilerin sayısı ise yaklaşık olarak 4 milyonu bulmuştur. İkinci göç dalgası ise 2015 yılının Haziran ayında başlamıştır. Bu ikinci büyük akış yaklaşık 1 milyon sığınmacının Türkiye ve Doğu Akdeniz üzerinden deniz ve karayoluyla Kıta Avrupası ülkelerine sığınmayı hedeflediği süreci içermektedir. Ağustos 2015 itibari ile BMMYK verilerine bakıldığında Türkiye’nin 1.938.999, Lübnan’ın 1.113.941, Ürdün’ün 629.266, Irak’ın 249.463 ve Mısır’ın 132.375 kişiyi ülkelere kabul etmiştir. Bu rakamlar yalnızca kayıtlı mültecilerin sayılarını içerdiğinden, gerçek rakamların daha yüksek olduğu düşünülmektedir. Günümüzde bu sayı artarak devam etmektedir.

Awad, I., (2013). The Arab Spring and Population Movements in the Mediterranean Region. In: *Mediterranean Paper Series. Regional Dynamics in the Mediterranean and Prospects for Transatlantic Cooperation*. Washington: The German Marshall Fund of the United States and Istituto Affari Internazionali (IAI). ss. 13-24., s. 24

⁵³⁵ Çalışmada ismi geçen ve konuyla doğrudan ilgili iki ismin görevlerinde 28 Ağustos 2014 itibari ile değişiklik olmuştur. Başbakan Erdoğan Cumhurbaşkanı, Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu Başbakan oldular. Bu çalışmada ilgili kişilerin açıklamalarından söz edildiğinde, açıklamayı yaptıkları dönemdeki ünvanları kullanılmaktadır. Esad’a gönderilen tavsiye ve ayrıntılı planlar içerisinde ordunun rolü, daha geniş siyasi katılım formülleri olarak siyasi yapının değiştirilmesi ve daha geniş katılımlı bir siyasi oluşum sağlanması, şeffaflık ve insan hakları konularında tavsiyelerde bulunuldu. Yavuz, C. ve Erdurmaz. S. (2012). *Arap Baharı ve Türkiye, Ortadğu’da Kırılan Fay Hatları*, Ankara, Berikan Yay. s. 229.

⁵³⁶ Nada, B. (2011). “Turkish Minister and Other Envoys Press Syrian Leader”, The New York Times (10 Ağustos 2011). <http://www.nytimes.com/2011/08/10/world/middleeast/10syria.html>

⁵³⁷ Cebeci, E., ve K. Üstün (2012) “The Syrian Quagmire: What is Holding Back Turkey?”, *Insight Turkey*, SETA, 2012, ss. 13-21.

⁵³⁸ Beklentilere ters bir şekilde Esad rejimi son bulmadı. Türkiye “muhafif güçlerin Esad’ı devirmekte başarılı olacağı ve ülkede demokratik ve şeffaf bir yönetime geçişi destekleyecekler”ini düşünmüştü maalesef bu hala gerçekleşmedi.

Bkz. Back to Zero Problems? Recent Developments in Turkey's Foreign Policy, Bipartisan policy Center, Nisan 2014, s. 6,

[https://bipartisanpolicy.org/wp-](https://bipartisanpolicy.org/wp-content/uploads/sites/default/files/BPC%20Turkey%20Foreign%20Policy.pdf)

[content/uploads/sites/default/files/BPC%20Turkey%20Foreign%20Policy.pdf](https://bipartisanpolicy.org/wp-content/uploads/sites/default/files/BPC%20Turkey%20Foreign%20Policy.pdf)

İdiz, S. (2013). “Pressure Mounts on Turkey Over Radical Groups in Syria,” Al-Monitor, 15 Ekim 2013, <http://www.almonitor.com/pulse/originals/2013/10/turkey-must-control-jihadists-entering-syria.html>

halk maruz kaldığı kıyım ve muhalif grupların aralarındaki çatışmalar nedeniyle zorunlu göç etmeye mecbur kaldı⁵³⁹.

Türkiye, özellikle yaşanan göçlerle birlikte toplumsal ve diplomatik anlamda etkilendi. 2011 yılından bu yana Suriye’de yaşanan iç savaş nedeniyle sayıları neredeyse 4 milyonu bulan kitlesel bir göç hareketi ile karşılaştı. Suriye’ye ve Avrupa Birliği’ne komşu olarak, Suriyelilere karşı büyük bir sorumluluk üstlenen Türkiye açık kapı politikası ile çok sayıda Suriyelinin sınırına girmesine izin verdi. Sınırlarının açık olduğunu ve öyle kalacağını, gelenlerin Türkiye’deki temel ihtiyaçlarının karşılanacağını ve kimsenin zorla geri gönderilmeyeceğini açıkladı. Suriyeliler için sınır kapılarına yakın bölgelerde mülteci kampları kuruldu, buralarda yerleşimleri sağlandı⁵⁴⁰.

Suriye’den gelen kitlesel akımının yönetimi ve sorumluluğu, Mayıs 2011’de T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı’na (AFAD) verildi⁵⁴¹. Türkiye’ye Suriye’den 29 Nisan 2011’de gelen ilk kabile, Hatay ili Yayladağı ilçesindeki Cilvegözü merkezde kurulmuş çadır kentlere yerleştirildi. Daha büyük kitlelerin Türkiye’ye hareketi üzerine 9 Haziran 2011 tarihinde Altınözü ve 12 Haziran 2011 tarihinde Boynuyoğun sınırlarında kurulan çadır kentlere yerleştirildi. Hükümet, AFAD ve Türk-Kızılayı aracılığıyla ilk girişlerin olduğu günden itibaren bölgede, bazı zamanlarda ise “sıfır noktası” da denilen Türkiye sınırının dışındaki bölgelere de yardım faaliyetlerine başlandı⁵⁴². Suriyeliler için ‘açık kapı politikası’ yanı sıra ‘geçici koruma’ hükmü uygulandığı gibi korumanın vazgeçilmez bir yönü

⁵³⁹ Ferris, E., K. Kirişçi ve S. Shaikh (2013). “Syrian Crisis: Massive Displacement, Dire Needs and a Shortage of Solutions”, Washington DC: Brookings Institute. <https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/Syrian-CrisisMassive-Displacement-Dire-Needs-and-Shortage-of-Solutions-September-18-2013.pdf>

⁵⁴⁰ Türkiye’ye girişlerde geçerli pasaportu bulunan Suriyeliler genellikle sorunsuz bir şekilde ülkeye giriş yapabildi. Bkz. ICG. (2014). The rising costs of Turkey’s Syrian quagmire. Europe Report No.230, s. 2.

⁵⁴¹ AFAD: T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Durum Başkanlığı, 29 Mayıs 2009 tarih ve 5902 sayılı kanunun 17 Haziran 2009’da *Resmî Gazete*’de yayımlanmasıyla, “afet öncesi hazırlık ve zarar azaltma, afet esnasında yapılacak müdahale ve afet sonrasındaki iyileştirme çalışmalarının yönetim ve koordinasyonunu gerçekleştirmek” temel görevleri ile daha önce bu konularda hizmet veren Sivil Savunma Genel Müdürlüğü ve Afet İşleri Genel Müdürlüğü yerine kurulmuştur.

15 Temmuz 2018 tarihinde yayınlanan 4 Nolu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı İçişleri Bakanlığına bağlanmıştır.

Detaylı bilgi için bkz. <https://www.afad.gov.tr/tr/2211/AFAD-Hakkinda>

⁵⁴² T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü:

http://www.goc.gov.tr/icerik3/turkiye%E2%80%99de-gecici-koruma_409_558_1097

ve uluslararası sığınmacı hukukunun temel dayanaklarından birisi olan, zulüm riski olan yere ‘geri göndermeme’ ilkesine bağlı kalınmıştır⁵⁴³. “Geri göndermeme” ilkesi de gelen Suriyelilerin kaydının alınmasını gerektiren bir durum oluşturdu. Geri-göndermeme ilkesinin yanı sıra Suriyeliler için kitlesel koruma sağlaması uygulayan Türkiye uluslararası hükümlüklerini gereğini getirmekte olduğu için uluslararası toplulukta doğmuş olan sorumluluklarını yerine getirerek için kalıcı çözümler bulması beklenmektedir⁵⁴⁴.

Türkiye, eski göç deneyimlerinden hem nitelik hem de nicelik olarak farklı olan yeni bir tecrübeyi Suriye’den yaşanan kitlesel göçle yaşamaktadır. 1980’lerden bu yana gerçekleşen kitlesel göçlerle göç veren bir ülkeden ziyade göç alan bir ülkeye dönüşen Türkiye’nin en büyük kitlesel göç hareketi olan Suriyelilerin gelişi, Türkiye’nin göç ve uyum politikasını büyük ölçüde etkiledi. 4 milyona yakın Suriyelinin Türkiye’ye göçü kapsamında göçmen uyumu konusunun gündeme gelmesi ile hem yeni göç deneyimleri hem geçmişteki farklı gruplara ilişkin deneyimlerden yola çıkılarak politika oluşturulması ve hizmet planlaması önem arz etmeye başladı. Suriye’deki durumun gittikçe kötüleşmesinin neticesinde Suriyelilerin resmi olmayan yollardan başlamış olan entegrasyonun resmi yollardan gerçekleştirerek uzun dönemde kalıcı çözümler üretilmesi, uyumunun sağlanması gerekliliği öne çıkmaktadır.

Türkiye – yukarıda yer verildiği üzere – 1989’da gerçekleşen Bulgaristan’dan gelen kitlesel akımda, uluslararası camiadan destek almadan kapsamlı koruma ve yerel entegrasyon içeren tedbirleri uygulayarak kalıcı cevap verebilmişti. 1991’de gerçekleşen Kuzey Irak’lı Kürtlerin kitlesel akımında ise bir entegrasyon politikasından ziyade kriz yönetilmiş ve savaş bittiğinde geri dönüş gerçekleşmişti. Suriye krizinin 1989 göçü ile benzerliği açısından gelenlerin devlet tarafından benimsenmesi ve sınırların açık tutulması politikası yürütüldü. “Coğrafi kısıtlama” kapsamında ve Suriye ile benzer durumda olan ülkelerden gelebilecek göç akımları da değerlendirilerek Cenevre Sözleşmesi çerçevesinde değil ama 1989 yılındaki

⁵⁴³ Avrupa özelinde UNCHR Suriye’den gelen mülteciler için geri göndermeme ilkesinin gözetilmesini belirtmiştir. Buna rağmen Avrupa’ya sığınan Suriyeli mülteci sayısı toplam mültecilerin yalnızca %5’ini oluşturmaktadır UNHCR. (2014). Syrian Refugees in Europe: What Europe Can Do To Ensure Protection And Solidarity. 21 Mayıs 2015, <http://www.refworld.org/docid/53b69f574.html> p.7

⁵⁴⁴ Long, K. (2010). “No Entry! A review of UNCHR’S Reponse to Border Closures in Situations of Mass Refugee Influx”, UNCHR Policy Development and Evaluation Service, Cenevre. ss. 344-416.

uygulamaya benzer şekilde temel hak alanlarında aşamalı olarak genişleyen kalıcı çözümlerin üretilmesi söz konusu oldu.

Devletin yanı sıra Türkiye toplumu da ve STK'ların gayretleriyle Suriyelilere diğer kitlesel göçlerde olduğundan neredeyse daha fazla misafirperver bir tutum sergiledi. STK'ların 2011'deki Suriye krizine gelinceye kadar, siyasi rejimin getirdiği kısıtlamalarla 2003 yılındaki Irak krizi öncesinde olası bir göç hareketine yönelik tamamen acil durum planlarının dışında tutulması son örneği idi. Buna rağmen, söz konusu 1989 ve 1991 yıllarında yaşanan krizlerde uluslararası, ulusal birçok STK, kendi imkânlarını zorlayarak zor durumdaki Suriye'liye yardım eli uzatmaya çalıştı.

Devletin ve uluslararası kuruluşların bu krizlerde oynadığı roller kayıtlara geçmişken STK'ların söz konusu gayretleri çoğunlukla tarihin kaydına giremedi. İçinde bulunulan Suriye mülteci krizinde de STK'ların oynadığı role dair sistemli herhangi bir çalışma bulunmamaktadır⁵⁴⁵.

2.3.3.1. Türkiye'deki barınma merkezlerinde yaşayan suriyeliler

2012 yılının ortalarından itibaren Türkiye, Suriye sınırı boyunca giriş izni almak için bekleyen Suriyeliler için 10 ilde toplam 25 geçici barınma merkezi olarak konteyner kentler ve çadır kentlerde oluşturdu⁵⁴⁶. AFAD'ın Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nden (GİGM) aldığı Suriyeli kayıtları temel alınarak hazırlanan son raporda geçici barınma merkezlerinde kalan Suriyelilerin sayısı 20 Aralık 2018 tarihi itibarıyla 143 bin 603 kişi olarak açıklandı⁵⁴⁷. Bu kamplar, AFAD ve kampın bulunduğu ilin valisi tarafından atanan koordinatör valiler, kamp müdürleri tarafından

⁵⁴⁵ Türkiye'deki Suriyeli Mültecilerin Haklarının Korunması ve Yaşam Koşullarının Arttırılmasında Rol Alan STK'ların Üç Sınır İlindeki Çalışmalarıyla İlgili Örnek Durum Analizi, İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi- İGAMDER

⁵⁴⁶ Barınma merkezi denilmesinin nedeni Suriyelilerin Türkiye'de "geçici koruma altında" olmasından kaynaklanmaktadır. Barınma merkezlerinin fiziksel şartları; barınma, psikososyal ve dini hizmetler anlamında gerekli düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Kapasiteleri ve yaşam standartlarıyla içinde hemen her ihtiyacı karşılayabilecek imkânların yer aldığı bu merkezler birer kent-kasaba olarak kurulmaktadır. AFAD. (2015). Suriye afet raporu: giriş. 10 Ağustos, <https://www.afad.gov.tr/TR/IcerikDetay1.aspx?IcerikID=747veID=16>

⁵⁴⁷ T.C. İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, Barınma Merkezlerinde Son Durum, Geçici Barınma Merkezleri Raporları 15.10.2018, http://www.goc.gov.tr/icerik/goc-istatistikleri_363_378 Gaziantep'te bulunan Güveççi, İslâhiye, Karkamış, Nizip Çadırkentleri ve Mardin Midyat Çadırkenti geçici süreliğine kapanmıştır. (erişim: 28.12.2018)

yönetilmektedir⁵⁴⁸. AFAD'ın gönderdiği ödenekler ile kurulan kamplarda; okul, cami, ticaret, polis ve sağlık merkezi, basın brifing birimi, çocuk ve oyun parkları, market, çamaşırhane, bulaşıkhan ve duş ihtiyaçlarının karşılandığını su deposu, su arıtma tesisi, trafo ve jeneratör gibi bunun gibi birçok imkân bulunmaktadır. Bunların yanı sıra, dinlenme merkezleri, televizyon odaları ve internet hizmeti, eğitici kurslar ve mesleki kurs faaliyetleri yürütülmektedir⁵⁴⁹. United Nations International Children's Emergency Fund (UNICEF) kamplarda eğitim materyalleri, öğretmenlere eğitim, çocuk-dostu alanlar, gençlere yönelik sosyal aktiviteler gibi faaliyetleri vardır. United Nations World Food Program (WFP) ise dağıttığı gıda kartları ile Suriyeliler kamplardaki marketlerden yiyecek ihtiyaçlarını alışveriş yaparak karşılayabilmektedirler⁵⁵⁰. BMMYK teknik destek ve gönüllü geri dönüş mülakatlarını izlemektedir. Türk Kızılayı ise AFAD'ın koordinatörlüğü altında barınma ve gıda yardımıyla bulunmaktadır. İnsani Yardım Vakfı (İHH) ise topladığı yardım malzemesini, kamp girişlerinde AFAD yetkililerine aktarmaktadır⁵⁵¹.

Suriyeliler Türkiye'ye ilk gelmeye başladığında sınıra yakın kamplarda insani yardımlar verilmeye başlanmış ancak kampların standartları çok yüksek olmasına rağmen krizin uzaması, kamplarda giriş-çıkışların kurallara bağlı olması, çalışma hakkının bulunmaması, geleceğe yönelik insanların önünü görme ve Türkiye'de bir hayat kurmayı isteği kamp dışındaki alanlarda yaşamak istemelerine neden

⁵⁴⁸Türkiye'ye gelen Suriyeli misafirlerden Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) sorumlu olmakla birlikte; İçişleri, Dışişleri, Sağlık, Milli Eğitim, Gıda, Tarım ve Hayvancılık, Gümrük ve Ticaret, Ulaştırma ve Maliye Bakanlıkları, Genelkurmay Başkanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı, Valilikler ve Kızılay ortak çalışmalar yürütmektedir. İlgili kurum ve kuruluşlar tarafından barınma merkezlerinde barınma, yiyecek, sağlık, güvenlik, sosyal aktivite, eğitim, ibadet, tercümanlık, haberleşme, bankacılık ve diğer hizmetler verilmektedir. Suriyelilerin kamplara yerleştirilip yerleştirilemeyeceği veya hangi kampa yerleştirileceği ise Türkiye hükümetinin takdirindedir. GİGM veya valilikler, saptadığı özel ihtiyaç sahiplerinin kamplara yerleştirilmesine öncelik vermektedir. İçişleri Bakanlığı yayınladığı bir genelge ile emniyet teşkilatını 2013 yılı, Eylül ayı itibarı ile ülkeye nasıl giriş yaptıklarına bakılmaksızın kamplarda ve kamplar dışında yaşayan Suriyelileri kayıt altına almak ile görevlendirmiştir.

Oytun, O., Gündoğar, S. (2015) *Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri Başlıklı Rapor İçin Basın Bülteni*, ORSAM ve TESEV, 9 Ocak, s. 2

⁵⁴⁹ Türkiye'nin Suriyeliler için kampların fiziksel koşulları ve yönetimi çeşitli kurum ve kuruluşlarca sunulan hizmetler, kaynaklar, mekan ve güvenlik açısından diğer ülkelerdeki kamplara kıyasla, çok iyi bir seviyede olduğu belirtilmiş, "beş yıldızlı" olarak nitelendirilmiştir. Brookings. (2014). *Syrian Refugees and Turkey's Challenges: going beyond hospitality*. Washington D.C.: Brookings, s. 15 McClelland, Mac, "How to Build a Perfect Refugee Camp?", *The New York Times* (13 Şubat 2014). <http://www.nytimes.com/2014/02/16/magazine/how-to-build-a-perfect-refugee-camps.html>

⁵⁵⁰ ICG. (2014). *The rising costs of Turkey's Syrian quagmire*. *Europe Report* No. 230 s. 4

⁵⁵¹ İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi- İGAM Türkiye'deki Suriyeli Mültecilerin Haklarının Korunması ve Yaşam Koşullarının Arttırılmasında Rol Alan STK'ların Üç Sınır İlindeki Çalışmalarıyla İlgili Örnek Durum Analizi s. 5

olmuştur⁵⁵². Hâlihazırda geçici barınma merkezlerinin Suriyelilerin barınma ihtiyaçlarının karşılanmasında kalıcı bir çözüm olarak görülmemesi gerekmektedir. Bu merkezlerin dışında barınma ihtiyaçlarının karşılanması ve Suriyelilerin entegrasyonu yönünde politikalar yürütülmesi konusunda çalışmalar yapılmalıdır. Çalışmanın konusu geçici barınma merkezi dışında yaşayan Suriyeliler olduğu bu başlığa için ayrıntılı olarak yer verilmeyecektir.

2.3.3.2. Türkiye'de barınma merkezi dışında yaşayan suriyeliler

Türkiye'ye gelen Suriyelilerin yaklaşık %13'ü kamplarda yaşamaktadır. Türkiye'de geçici barınma merkezleri dışında yaşayan Suriyelilere yönelik sosyal hizmetler çerçevesinde herhangi bir barınma yardımı yapılmamakta, hak ve hizmetlerden yararlanmaları için kayıt işlemlerinin tamamlanmış olması gerekmektedir. GİGM tarafından 20 Aralık 2018 tarihi itibarıyla yapılan son güncel açıklamada Türkiye'deki biyometrik verileriyle kayıt altına alınan Suriyeli sayısı 3 milyon 618 bin 624 kişidir. GİGM 2018 yılı içerisinde 191 bin 838 yeni Suriyelinin kaydını gerçekleştirmiştir. Bu kişilerin 1 milyon 963 bin 553'ü erkeklerden, 1 milyon 655 bin 71'i ise kadınlardan oluşmaktadır. %47,6'i 0-18 yaş aralığında 1 milyon 723 bin 473 eğitim çağındaki Suriyeli çocuk ve genç bulunmaktadır. İçişleri Bakanlığı tarafından istisnai olarak vatandaşlık verilen Suriyeli sayısı 59 bin 747 kişidir. İstisnai vatandaşlık verilen kişiler genel olarak doktor, öğretmen, meslek sahibi ve sanatçılardan oluşmakta bu kişilere aileleriyle birlikte vatandaşlık verilmektedir. Çalışma izni verilenler 32 bin 199 kişidir. Ülkesine dönenler 278 bin 130 kişidir. Şehirlerde yaşayan Suriyeli sayısı 3 milyon 475 bin 21'dir. En çok Suriyeli barındıran şehir 557 bin 694 kişi ile İstanbul, en az ise 32 kişi ile Bayburt'tur. Suriyelilerin yerli nüfusa oranla en yoğun yaşadığı il %86,4 ile Kilis'te kayıtlı Suriyelilerin sayısı, Türk vatandaşlarının sayısından 18 bin 541 kişi daha azdır. Suriyelilerin Türk nüfusuna oranla yoğunluğunun en az olduğu şehir ise % 0,02 oran ile Artvin'de 166 bin 143 Türk Vatandaşına karşılık yalnızca 40 Suriyeli bulunmaktadır. Türkiye'de Suriyelilerin olmadığı bir şehir yoktur⁵⁵³.

⁵⁵² ORSAM. (2014). Suriye'ye komşu ülkelerde Suriyeli mültecilerin durumu: bulgular, sonuçlar ve öneriler. Rapor No. 189. Ankara: ORSAM Yayınları s. 13

⁵⁵³ Mülteciler Derneği, Türkiye'deki Suriyeli Sayısı Aralık 2018, <https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/>

Çizelge 2.1. İllere Göre Suriyelilerin Sayısı

ŞEHİR	SAYI	İL NÜFUSU İLE KARŞILAŞTIRMA
İstanbul	557 bin 694	%3,71
Şanlıurfa	453 bin 628	%22,84
Hatay	443 bin 631	%28,16
Gaziantep	421 bin 986	%21,04
Adana	231 bin 444	%10,44
Mersin	206 bin 033	%11,51
Bursa	163 bin 929	%5,58
İzmir	141 bin 757	%3,31
Kilis	117 bin 778	%86,4
Konya	104 bin 856	%4,81

2.4. Türkiye Cumhuriyeti Göç Politikalarının Yasal Kurumsal Çerçevesi

Türkiye Cumhuriyeti'nin göç tecrübesinin ve politikasının incelenmesi, kitlesel zorunlu göç akımlarıyla ilgili uygulamalar açısından önem arz etmektedir. Soğuk savaş döneminde sınır kapılarının önemli bir kısmı resmen veya fiilen kapalı olan Türkiye'nin göç politikaları, temel olarak güvenlik eksenine oturmuş ve tamamen güvenlik kurumlarının insiyatifi altında gelişmiştir. Türkiye yapılanmasında nüfusu bağdaştırmak için Türkiye topraklarından giden gayrimüslimlere karşı komşu bölgelerden Müslüman ve Türk göçmenlerin gelişini sağlayan politikalar güdülmüştür⁵⁵⁴. Son yıllarda göçün küreselleşme neticesinde dönüşümüne ve sığınmacı sayılarının artmasına karşın, tüm devletler geleneksel olarak devletin bütünlüğünü korumak adına, sınırları, ülke topraklarındaki yabancıların ikamet statüleri, yabancıların çalışma izinlerine ulaşımı kontrol altına alınmaya çalışılmaktadır. Türkiye bu bağlamda, sınır kontrolleri ve göç üzerine düzenlemelerini artırmış, vize politikası, ikametgâh ve çalışma izinlerinde politikalar

⁵⁵⁴ Kirişçi, K.,(2000). s. 1-22; İçduygu A., Ş. Toktaş, A. B. Soner (2008). The politics of population in a nation-building process : emigration of non-Muslims from Turkey, *Ethnic and Racial Studies*, 31 (2). s. 358-389.

ve uygulamalarla kural ve düzenlemelerini güvenlik eksenli bir çizgide belirlemiştir⁵⁵⁵.

Bununla birlikte Türkiye giderek artan sayıda göçmen ve mültecinin yerleşmeye eğilimli olduğu bir göç ülkesine dönüşmesine rağmen bunu resmi olarak formüle etmiş değildir. Göçmenleri ülkenin daha geniş toplumsal bağlamına dahil etmeyi amaçlayan kapsamlı entegrasyon politikaları hala gündemde yer almamaktadır. Türkiye'ye yönelik göç akımları etkin bir devlet politikası sonucu oluşmamakla birlikte uzun yıllar boyunca da göz ardı edilerek gerek bu göç akışlarının yönetimi gerekse daha önemli olan göçmenlerin entegrasyonu kamu düzeyinde tartışılmamıştır. Türkiye'nin bu konuda sarf ettiği gayretlerin sonucunda alınan düzenlemeler uzun vadeli göçlere yer verecek ve yerel entegrasyona varacak şekilde olduğunu göstermektedir. Toplumsal uyumsuzluk ve çatışmalar, gerekse de yerelde devam eden "kendiliğinden entegrasyon", devleti ulusal düzeyde bir mülteci entegrasyon stratejisi oluşturmak konusunda zorlamaktadır.

Tarihsel geçmişe rağmen Türk hukukunda göç, sığınmacılık ve mültecilik konularını her yönüyle düzenleyen ayrı bir kanun bulunmamakla birlikte farklı kanunlarda ve yasal düzenlemelerde hükümler bulunmaktadır. Türkiye birçok milletlerarası antlaşmaya taraf olmuştur. Türk hukukunda göç meselesi yabancılar hukuku ve vatandaşlık hukuku kapsamında ele alınmaktadır⁵⁵⁶. Göç ile ilgili kanunlara, politikalara ve uygulamalara bakıldığında sığınmacılar, mülteciler ve dolaylı olarak düzensiz göç akımlarıyla ilgili altı temel yasal doküman bulunmaktadır.

2.4.1. 1934'te çıkarılan İskân Kanunu ve Türkiye'deki Türk Vatandaşlarına Tahsis Edilen Sanat ve Hizmetler Hakkında Kanun

Türkiye'de göç akımları ve düzensiz göç ile ilgili bu yasal düzenlemeler göç konusunda en çok tartışılan konular haline gelmiştir⁵⁵⁷. Bunlardan ilki Cumhuriyet döneminde Türkiye'de buluş inşa etme anlayışının göç ile ilgili Türk mevzuatına

⁵⁵⁵ İçduygu, A., Erder, S. ve Gençkaya, Ö. F. (2014). s. 239.

⁵⁵⁶ Ekşi, N. (2006). *Yabancılar Hukukuna İlişkin Temel Konular*, İstanbul: Beta Yayınları. s. 53-80

⁵⁵⁷ Kirişçi, K., (2002). *Justice and Home Affairs Issues in Turkish-EU Relations*, İstanbul, TESEV Yayınları; İçduygu, A., Toktaş, Ş., (2003). How Do Smuggling and Trafficking Operate via Irregular Border-Crossings in the Middle East? Evidence from Fieldwork in Turkey, *International Migration*, 40:6, ss. 25-54

önemli bir yansıması olarak Türkiye'ye gelenlerin sığınmasındaki kuralları belirleyen 1934'te düzenlenen İskân Kanunudur⁵⁵⁸. Bu kanun Türkiye'ye kimin göç edebileceği, yerleşebileceği ve mülteci statüsü edinebileceğine dair maddeleri içermekte ve mülteci veya göçmen olarak başvuru yapanlar arasında Türk kültür ve ırkından olanlara öncelik tanımaktadır. Türk soyundan olmanın ve Türk kültürüne bağlılığın ilgili bakanlıkların görüşü alınarak Dışişleri Bakanlığının teklifi üzerine Bakanlar Kurulu kararı ile yapılması şeklinde yapılandırılan politika, son dönemde Türkiye'nin karşı karşıya kaldığı göç hareketleri karşısında etkisiz kalmaktadır. Bu kanun 1989 yılında kitlesel Bulgaristan Türklerinin göçünde açık kapı ve yerel entegrasyon politikasının uygulamasına yön vermiştir⁵⁵⁹. Türkiye'nin Afrika, Asya ve Orta Doğu gibi farklı coğrafyalardan göç almaya başlamasıyla Eylül 2006'da yeni İskân Kanunu, kabul edilmiştir. Yeni İskân Kanununda 1934 tarihli İskân Kanunundan farklı olarak, Türk soyluluğuna olan vurgu azalmıştır⁵⁶⁰.

İskân kanunun yanı sıra 1932 tarihli ve 2007 sayılı "Türkiye'deki Türk Vatandaşlarına Tahsis Edilen Sanat ve Hizmetler Hakkında Kanun"a göre bazı meslekleri yalnız Türk vatandaşları tarafından yapılabilmekteydi. Bu kanun yürürlükten kaldırılarak yabancı⁵⁶¹ çalışanların herhangi bir mesleğe sahip olmalarını mümkün kılan *Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkındaki Kanun* çalışma izinlerinin işverenlere değil, kişisel olarak yabancılara verilmesini, ekonomik pazarın ihtiyaçlarına ve taleplerine uygun olarak düzenlenmesini sağlamıştır⁵⁶².

⁵⁵⁸ 14.06.1934 tarih ve 2510 sayılı İskân Kanunu ile 19.09.2006 tarih ve 5543 sayılı 1934 İskân Kanununda değişiklik yapan kanundur. *Madde 3: "Türkiye'de yerleşmek maksadı ile dışarıdan münferiden gelmek isteyen Türk soyundan meskün veya göçebe ferdler, aşiretler ve Türk kültürüne bağlı meskün kimseler Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekilliginin mütalaası alınmak şartı ile Dahiliye Vekilliginin emri ile ve iş bu kanunun hükümlerine göre Dahiliye Vekilliginin mütaleası alınmak şart ile kabul olunurlar. Bunlara muhacir denir".*

⁵⁵⁹ Kirişçi, K. (1992). "Asylum Seekers and Human Rights in Turkey", *Netherlands Quarterly of Human Rights*, Vol. 10, No. 4, ss. 447-460.

⁵⁶⁰ 19.09.2006 tarih ve 5543 sayılı 1934 İskân Kanunu, Türk soyundan olmanın ve Türk kültürüne bağlılığın tayin ve tespiti *Madde 7: "Göçmen olarak kabul edilecekler bakımından Türk soyundan olmanın ve Türk kültürüne bağlılığın tayin ve tespiti, ilgili bakanlıkların görüşü alınarak Dışişleri Bakanlığının teklifi üzerine Bakanlar Kurulu kararı ile yapılır."*

⁵⁶¹ Yabancı tanımı, Devletler Hukuku Enstitüsü'nün 1892 tarihindeki Cenevre toplantısından bu yana, "bir devletin ülkesinde bulunup da o devletin tâbiyetini iddia etmeye hakkı olmayan kişi" olarak yapılmaktadır. Aybay, R. (2005). *Yabancılar Hukuku (Yabancılar)*. İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay. s. 10.

⁵⁶² Türkiye'de yabancıların kalma ve çalışma statülerini belirleyen yasa Türk Yabancılar Hukuku'dur (15 Temmuz 1950 tarihli Kanun No. 5683). Yabancıların Türkiye'de kalması ve yerleşmesi ile ilgili şartları düzenleyen Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkındaki Kanun'a (Kanun No.

Kısmi güncellemelere rağmen yabancılara yönelik işgücü piyasası entegrasyonuna ilişkin mevzuat oldukça zayıf kalmıştır. AB ile katılım müzakereleriyle 2000 yılından bu yana Türkiye'nin göçmenlik yasalarında ve yönetmeliklerinde yeni yasama çabaları ortaya çıkmıştır.

2.4.2. 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolü

Türkiye'de sığınma sistemini Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler ve ulusal mevzuat oluşturmaktadır. Türkiye'de meydana gelen gelişmeler ardından sığınma sisteminde yasal ve kurumsal düzenlemelere gidilmesi, değişiklikler yapılması gerekmiştir⁵⁶³. Milletlerarası çerçevede mülteciler hakkında hukuki zemin ilk defa 1951 *“Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Konvansiyonu”* düzenlenmiştir⁵⁶⁴. Uluslararası hukukta taraf devletler üzerinde bağlayıcı etkisi olan 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme ve sözleşmeye binaen hazırlanan 1967 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Protokol mülteci hukukunun temel dayanaklarını oluşturmaktadır. Bu sözleşmeye göre: *“Mülteci; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahıstır.* Türkiye 1951 Sözleşmesini kabul eden ilk ülkeler arasındadır⁵⁶⁵ ve 29 Ağustos 1961 tarihinde “ihtirazı kayıtlı” onaylamıştır. Türkiye'nin göç politikalarını

7564) göre, yabancılara kalma izni için başvurdukları takdirde izin, yerel emniyet şubesi tarafından dikkatli bir denetimden geçirildikten sonra verilmektedir.

⁵⁶³ Türkiye'de Mülteciler hukuku konusundaki düzenlemeler ve YUKK konusunda önemli bir değerlendirme için bkz. Ergüven N. S. ve Özturanlı, B. (2013). “Uluslararası Mülteci Hukuk ve Türkiye”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 62 (4). ss. 1007-1061.

⁵⁶⁴ Sözleşme metni için bkz.

http://www.unchr.org.tr/uploads/root/m%C3%BCltecilerin_hukuki_statusune_%C4%B0li%C5%9Fkin_s%C3%B6zle%C5%9Fme.pdf

⁵⁶⁵ Cenevre'de 28 Temmuz 1951 tarihinde imzalanmış olan Mültecilerin Hukuki Durumuna dair Sözleşmenin onaylanması hakkında Kanun no.359, 1961 <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/10898.pdf>

belirleyen en önemli husus Cenevre sözleşmesini çekince koyarak imzalamış olmasıdır⁵⁶⁶.

İkinci Dünya Savaşı sonrası geçici olarak öngörülen sorunların devam etmesi nedeniyle bir “Ek Protokol” yapılarak sözleşmedeki zaman sınırlamasının ortadan kaldırılması ihtiyacı gündeme gelmiş; bununla birlikte devletler için coğrafi sınırlama şartının devam etmesi öngörülmüştür. 1966 tarihli protokol, 1967’de yürürlüğe girmiş, 1951 Sözleşmesi 1967’de bir protokolle güncellenmiştir⁵⁶⁷. Türkiye 1967 Ek Protokolünü imzalamış ancak sözleşmenin 1 (b) maddesinden doğan seçimlik hakkını kullanarak Sözleşmeye coğrafi kısıtlama getirmiştir. Türkiye’nin koruma taahhüdü yalnızca Avrupa’dan sığınma arayan kişilere mültecilik statüsü vereceğine yöneliktir⁵⁶⁸. Ayrıca Türkiye BMMYK uygulamaları paralelinde geliştirdiği bir sistemle bu kişilere “geçici sığınmacı” hakkı tanımaktadır. Bu bağlamda, Soğuk Savaş kapsamında uzun vadeli yerleşimleri sağlayan yerel entegrasyon politikasını çok az uygulayarak Sovyet Bloku ülkelerinden gelen mültecilerin prosedürlerini gerçekleştirerek Avrupa ülkelerine iskanlarını sağlamıştır. Uygulama alanı “Avrupa’da 1 Ocak 1951’den önce vuku bulan olaylar” olan coğrafi sınırlama, Avrupalı olmayan sığınmacıları koruma kapsamı dışında bırakmaktadır. Oysa Türkiye’ye gelenleri büyük bir çoğunluğu Avrupa dışındaki ülkelerdendir. 1980

⁵⁶⁶ Türkiye, 1926 ve 1928’de taraf olduğu anlaşmalarda öngördüğü halleri dışarıda bırakmış ve “1951’den önce meydana gelen olaylar” tanımını yalnızca Avrupa için geçerli kabul ederek ilgili sözleşmeye taraf oldu. Türkiye koyduğu bu itirazı kayıtlarla onaylamasıyla sözleşmeye iki çekince koymuş yani sözleşmeyi olduğu gibi kabul etmemiştir. Bu çekinceleri koyma nedeni olarak bulunduğu konum gereği böyle bir durumla sık sık karşılaşma ihtimali söz konusu olması ve kendini koruma içgüdüğü gereğidir. Çekincelerden birisi “Bu sözleşmenin hiçbir hükmü, mülteciye Türkiye’de Türk uyruklu kimselerin haklarından fazlasını sağladığı şeklinde yorumlanamaz” şeklindedir. Diğeri ise ki daha önemli “coğrafi kısıtlama” şeklindedir. Bu çekinceyle birlikte sadece Avrupa Konseyi’ne üye olan devletlerden gelen kişilere “mülteci” olarak kabul edildiğini ifade etmektedir. Avrupa ülkeleri dışında gelenlerin ise “sığınmacı” olarak kabul edildiğini belirtmektedir. Türkiye 1951 Cenevre Sözleşmenin yapılanmasında yer almış ve bağlı olmasına rağmen sözleşmede bulunan “coğrafi kısıtlama” ya diğer birkaç ülke gibi yer vermiştir. Bu ilkeye göre “Avrupa dışında meydana gelen olaylar” dan dolayı göçmenlerin başvurulmuş mülteci statülerin reddine karar vererek “geçici koruma” altına alınmaktaydı.

⁵⁶⁷ 1951 Sözleşmesi o tarihe kadar söz konusu olan mülteciler hakkında düzenleme yaparken devamında meydana gelebilecek bir durum sonucundan mevcut sözleşme kapsamına dâhil edilememe sorunu ortaya çıkıyordu. Bu sorun 67’de imzalanan protokolle birlikte ortadan kaldırılarak Sözleşme kapsamına giren bütün mülteciler coğrafi olarak nerede olduklarına bakılmaksızın eşit hukuki statüden yararlanabilmeleri için “Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü” kabul edilmiştir.

⁵⁶⁸ Karar no. 6/10266: «Mültecilerin Hukukî Durumuna Dair Protokol» 31 Temmuz 1968 tarihinden geçerli olmak üzere yürürlüğe konulması; Dışişleri Bakanlığı’nın 3.9.1968 tarih ve 721. 501-BMKY/1- . 474 sayılı yazısı üzerine 31.5.1963 tarih ve 244 sayılı kanunun 3’üncü maddesinin 2. bendine göre, Bakanlar Kurulunca 25/9/1968 tarihinde kararlaştırılmıştır. <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/13026.pdf>

yıllarından itibaren ise Asya ve Afrika ülkelerinden gelen sığınmacıların sayısı artmıştır⁵⁶⁹. 1989 Bulgar göçü, 1991 Kuzey Irak göçü ve en son Suriye göçü ile Türkiye'nin 1951 Cenevre Sözleşmesini iki çekince koyarak imzaladığı tarihten bu yana tartışma konusu olmuştur. Konulan çekincelerin anlamını yitirdiği ve fiilen bir etkisinin de kalmadığı Türkiye'ye giren sığınmacıların Türkiye'de kalıcı hale geldikleri ve çok azının üçüncü ülkelere gittikleri, uluslararası haklar bakımından çekincelerin bir an önce kaldırılması gerektiği dile getirmektedirler. Aynı zamanda Türkiye'nin AB ile yapılan "Geri Kabul Anlaşması" da çekinceleri kaldırmasını gerektirmektedir⁵⁷⁰. Türkiye bu sınırlamanın kaldırılmasıyla ilgili çalışmalarını hızlandırmalı ve en kısa zamanda gerekli düzenlemeleri yapmalıdır.

2.4.3. 1994 İltica Yönetmeliğinde Yapılan Değişiklikler

1980'li yıllara değin Türk soylu ve Müslüman yabancıların haricinde Türkiye'ye yönelen göç hareketleri sınırlı kalmıştır. Bu dönemde uygulamalarını NATO politikalarına ve büyük ölçüde Cenevre Sözleşmesine koymuş olduğu çekinceye dayandıran Türkiye soğuk savaşın sona erdiği ve küreselleşmenin hız kazandığı 1990'lı yıllarda küresel göçün yeni yüzü ile tanıştı⁵⁷¹. 1991'de yaşanan Kuzey Irak zorunlu kitlesel göçü, Türk sığınma politikası üzerinde derin ve uzun süreli bir etki bıraktı. Avrupa dışından gelen sığınmacıların bu yıllarda artmasıyla 1994 tarihli İltica ve Sığınmacı Yönetmeliği⁵⁷² çerçevesinde kendi geçici sığınma sistemini oluşturuldu. Bu düzenleme ile Orta Doğu'dan kitlesel göç ile karşı karşıya kaldığında gelen sığınmacıların göçüyle baş etmek ve BMMYK'den mülteci statüsünü belirlemek için yetkiyi devralmak üzere ilk ulusal mevzuat olarak sınır

⁵⁶⁹ 1951 Cenevre Sözleşmesi, mülteciler için üç tip kalıcı çözüm öngörmektedir: Eğer şartlar elverişli ise gönüllü geri dönüş, ev sahibi ülkeye entegrasyon ve/veya üçüncü ülkeye yerleşim. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK). Sözleşme'nin sunduğu bu çözümlerin uygulanmasından sorumlu yapı olarak tanımlanmıştır. Türkiye'de sığınma başvurularında kayda değer bir artış yaşanmaktadır. Bkz. UNHCR Asylum Trends 2013: Levels and Trends in Industrialized Countries, Tablo 2, s. 12 <http://www.unhcr.org/5329b15a9.html>

⁵⁷⁰ Geri Kabul antlaşmaları (readmission agreements-RAs) düzensiz göçmenlerin, antlaşmada belirlenen usul ve esaslara göre bir akit devletten diğerine gönderilmesini sağlamak amacıyla yapılan antlaşmalardır.

Bkz. Ekşi, N. (2016). *Türkiye Avrupa Birliği Geri Kabul Antlaşması*, İstanbul, Beta Basım, s. 3.

⁵⁷¹ ORSAM (2012). *Küresel Göç ve Avrupa Birliği ile Türkiye'nin Göç Politikalarının Gelişimi*, Ankara: ORSAM ve Black Sea International .s. 15

⁵⁷² "Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar İle Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılarla ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik"tir. Resmî Gazete, 30 Kasım 1994/22127. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/01/20060127-2.htm>

kapılarının kapatılacağını, sığınmacı başvurularını sıkılaştırılacağını hükümleştirdi. Kitlesel bir göç hareketi karşısında Türk yetkililer tarafından farklı bir karar alınmadığı sürece sığınmacılara sınır geçişi gerçekleşmeden cevap verilmesi bağlamında ulusal güvenliğin insan haklarının çok üzerinde vurgulandığı bir yönetmelik benimsendi.

1994 Yönetmeliğinde, 1951 Sözleşmesi ve Ek Protokoldeki “mülteci” tanımına sadık kalınara sığınmacı tanımı, 1994 yılında kabul edilen yönetmelik ile yapıldı. Yönetmelik’te sığınmacı ve mülteci tanımları ayrı ayrı yapılarak, iki farklı tanımlamaya yer verildi. Yönetmeliğe göre “sığınmacı” tanımında, mülteci tanımından farklı olarak coğrafi sınırlama gereği “Avrupa’da meydana gelen olaylar sebebi ile” ibaresi yer almamakta, bu nedenle Türkiye’ye Avrupa Konseyi sınırları dışından gelenler “sığınmacı” olabilmekte; ancak “mülteci” olamamaktadırlar⁵⁷³. Bu kişilerin başvuruları, uygun bulunmaları halinde üçüncü ülkelere sunulmakta; ‘sığınmacı’ statüsünde geçici koruma altına alınmakta, Türk yetkililere ve BMMYK’ye başvuruları kabul edilirse üçüncü ülkelere yerleştirilmekte reddedilirse yurtlarına geri dönmek zorundadırlar. 1994’de kararlaştırılan İltica Yönetmeliği, 2013 yılına kadar Türkiye’de Avrupa dışından gelen mültecilerin korunması konusundaki tek yasal düzenleme olarak kalmıştır. Bu tarihe kadar yönetmelikler ile alan düzenlenmeye çalışıldı.

2.4.4. Avrupa Birliği Uyum Kapsamında Yapılan Değişiklikler

Türkiye’nin göç politikalarını etkileyen unsurlardan biri Türkiye’nin Avrupa Birliğine üyelik müzakerelerinin başlaması ile AB göç politikalarının etki alanına girmiş olmasıdır. Türkiye, AB ile ilk Katılım Ortaklığı Belgesi’nin imzalandığı 2000 yılından bu yana, göç kabul etme politikası konusunda AB politikaları ile uyumlu duruma gelmiştir⁵⁷⁴. 2001 Katılım Ortaklığı Belgesi’nde “orta vade” öncelikleri

⁵⁷³ Arapça kökenli bir sözcük olan “mülteci”, Türkçede “sığınmacı” aslında aynı anlamda olduğu görülmektedir. Ancak 1951 Cenevre Sözleşmesi Türkçeleştirildiğinde, İngilizce’de farklı iki kavram olan “asylum seeker” yerine “sığınmacı”, “refugee” yerine “mülteci” terimlerinin kullanılması, aslında farklı olan bu iki terimin Türkçede aynı anlama gelen iki kelime ile uluslararası düzenlemelerde ve literatürde farklı kullanım biçimlerine sahiptir. Tomanbay, İ. (2004). Sığınmacı ve göçmen alanında kavram sorunu. *Umuda Doğru Sığınmacı ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği Dergisi*, C. 4, S. 13, s 5-7..

⁵⁷⁴ ORSAM (2012). Küresel Göç ve Avrupa Birliği ile Türkiye’nin Göç Politikalarının Gelişimi, Ankara: ORSAM ve Black Sea International. s. 17.

arasında “Geniştirilmiş Siyasi Diyalog ve Siyasi Kriterler” başlığı kapsamında “İltica noktasında Cenevre Sözleşmesi’ne konulan çekinceler ile oluşturulan coğrafi ihtiyatların kaldırılması ve mülteciler için desteklerin artırılması, genişletilmesi” talebi gündeme gelmiştir⁵⁷⁵. Bu görüş 2003 ve 2006 Katılım Ortaklığı Belgeleri’nde de tekrar edilmiş ve kapsamı genişletilmiştir⁵⁷⁶. Bu çerçevede, 19 Mayıs 2003 tarihinde kabul edilen “Yeni Katılım Ortaklığı Belgesi”, 24 Temmuz 2003 tarihinde yayınlanan Ulusal Program ve 25 Mart 2005 tarihinde kabul edilen “İltica ve Göç Ulusal Eylem Planı”⁵⁷⁷ Türkiye’nin AB’ye katılım müzakereleri sürecinde iltica, göçmen ve yabancılar hukuku mevzuatını ve göç prosedürlerini, AB müktesebatı ve standartları ile uyumlu hale getirmek için gerekli yasal ve kurumsal düzenlemeleri kapsamaktadır⁵⁷⁸. 2001 yılında Türkiye ile Avrupa Komisyonu arasında imzalanan “katılım ortaklığı belgesi” 2003 yılında revize edilen belge Türkiye’nin Ulusal Eylem Planı ile somut hale dönüşmüştür⁵⁷⁹.

Geçici süreli olsa da 2005 yılında, BMMYK ve İçişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan “İltica ve Göç Mevzuatı”nda Türkiye’de mülteciler ve sığınmacılar dışındaki grupları kapsayan bir entegrasyon sisteminin henüz olmadığı, devletin entegrasyonda düzenleyici bir sorumluluğu olması gerektiği, göçmenlerin

⁵⁷⁵ 2001 Katılım Ortaklığı Belgesi,

http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/Kob/Turkiye_Kat_Ort_Belg_2001.pdf

⁵⁷⁶ 2003 Katılım Ortaklığı Belgesi, “1951 Cenevre Sözleşmesine Getirilen coğrafi çekincenin kaldırılması da dahil olmak üzere, iltica alanında AB müktesebatı ile uyumlaştırmaya başlanması; iltica başvurularının incelemeye alınması ve değerlendirilmesi sisteminin güçlendirilmesi; sığınmacılar ve mülteciler için barınma imkanı ve sosyal destek sağlanması”, http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/Kob/Turkiye_Kat_Ort_Belg_2003.pdf

⁵⁷⁷ İltica Göç Ulusal Eylem Planı ile, • Göç ve iltica alanında bir ihtisas biriminin oluşturulması, oluşturulacak yapının içerik yönünden güçlendirilmesi, • İltica ve göç alanında çalışacak personelin istihdamı ve eğitiminin sağlanması, • İltica ve göç alanında yeni yatırım ve eşleştirme projelerinin gerçekleştirilmesi, • Menşe ülke ve iltica bilgi sisteminin tesis edilmesi, • Kabul ve barınma merkezleri ile geri gönderme merkezlerinin tesis edilmesi, • Gelecekte nüfus hareketlerini etkileyecek ekonomik, sosyal ve politik değişimler göz önünde tutularak iltica ve göç politikalarının gözden geçirilmesi hedefleri konularak daha somut bir yol haritası.

Güleç, C. (2015). Avrupa Birliği’nin Göç Politikaları ve Türkiye’ye Yansımaları, *Tesam Akademi Dergisi*, 2(2). s. 93-94.

⁵⁷⁸ Yönergede özellikle yer alan konular: Refakatsiz küçükler, yaşlılar, yanlarında küçük çocuklar bulunan bekar ebeveynler, hamile kadınlar, özürlüler, işkence, tecavüz diğer ciddi psikolojik, fiziksel ya da cinsel şiddete maruz kalmış kişiler olmak üzere hassas durumdaki kişiler ve özel ihtiyaçları bulunan grupların ihtiyaçlarına cevap verecek tedbirler;Sağlık, bakım, eğitim, kimlik belgelerinin sağlanması ve hukuki yardım da dahil olmak üzere sığınma prosedürlerine ilişkin önemli konular; Kabul ve konaklama merkezlerinin kurulması, sığınmacılar ile yetkili makamlar arasında uygun bir koordinasyonun teşvik edilmesi;Yardım sağlayan kuruluş ya da gruplarla irtibat kurma imkanı sağlanması konuları yer almaktadır.Bkz. AB Konseyi Kabul Koşulları Yönergesi, İltica ve Göç Mevzuatı. BMMYK ve İçişleri Bakanlığı ortak yayını, Ankara 2005.

⁵⁷⁹ Sağiroğlu, A. Z., (2016),“Türkiye’de Merkezi Göç Yönetimi”, Türkiye’de Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler: Tespitler ve Öneriler, WALD Yayınları: İstanbul,ss.45-71, s.51.

entegrasyonunda STK'ların başlıca rol almaları gerektiği vurgulanmaktadır⁵⁸⁰. Bunun yanı sıra 22 Haziran 2006 tarihinde sığınma usulleriyle birlikte mülteciler ve sığınmacıların hakları ve yükümlülükleri ile ilgili düzenlemeleri içeren İçişleri Bakanlığı Uygulama Talimatı yayınlandı. Uygulama Talimatının ardından, 2008 senesinde Ulusal Program yenilendi, Katılım Ortaklığı Belgesi 24. madde çerçevesinde “entegre sınır yönetimi”, “sivilleşme” ve “coğrafi çekincenin kaldırılması” noktalarına değinildi. Türkiye Mart 2010'da “İltica Genelgesi” ve “Yasadışı Göç Genelgesi”⁵⁸¹ hazırlayarak bu standartlara uyum sağlamak için politikalarda ve uygulamalarda değişikliğe giderek adaylık statüsünü güncellemiştir⁵⁸².

2002–2005 yılları arasında yapılan yasal düzenlemeler Türkiye'nin AB'ye üyelikte kararlı olduğuna dair bir tablo ortaya çıktıysa da, 25 Mart 2005 tarihinde kabul edilen “İltica ve Göç Alanındaki Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı”na göre kanun taslaklarının 2012'de tamamlanmasının planlanmış olmasına rağmen, AB üyeliğine ilişkin giderek artan şüpheler nedeniyle katılım süreci 2005'ten bu yana duraklamıştır. AB, Türkiye üzerine göç politikası genel olarak Türkiye'ye yönelik ve Türkiye'den başka ülkelere giden göç akışlarının yönetimi ve kontrolü üzerine odaklandı. AB devletlerinin sınırlarındaki kontrolleri sıkılaştırması konusunda Türkiye'ye yaptığı giderek artan baskılar Suriye krizi ile birlikte Türkiye'nin güvenlik kaygılarına neden olmuştur⁵⁸³.

⁵⁸⁰ İltica ve Göç Mevzuatı, T.C. İçişleri Bakanlığı ve BMMYK, Şubat 2005, Ankara, s. 41-42.

⁵⁸¹ İltica genelgesinde, mali durumu bozuk olan mülteci ve sığınmacılardan ikamet harcı alınmaması, kayıtdışı göçmenlerden sığınma talebinde bulunanların başvurularının alınması, yabancılar numarasının verilmesi, mülteci sığınmacılara ait kişisel verilerin korunması, mülakat odası temini, tercümanların kimler olacağı gibi hususlara yer verilmiştir. ORSAM (2012). s. 22

⁵⁸² Göç Alanındaki Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine ilişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı'na göre göç ve iltica konularında AB'nin Adalet ve İçişleri alanındaki mukabata göre kurmuştur. Genelkurmay Başkanlığı kapsamında kurulan Göç Çalışma Grubu Emniyet Genel Müsteşarlığı, Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı'ndan dönemler halinde raporlar alarak çalışmalarını sürdürmektedir. Göç Yönetimi Eylem Planına Katkı Sağlamak amacıyla oluşturulan Strateji Belgesin'de göç yönetimi alanındaki durumu AB'nin göç politikalarına uyumlaştırmak için mevzuat çalışmaları yapılmıştır. Göç Strateji Belgesi; İnsan kaçakçılığı ve insan ticareti konularında yeni tanımlamalar getirilerek ceza usul ve oranları yenilenmiştir. Pasaport Kanununda değişiklik tasarısı hazırlanmıştır. Kaçak çalışmanın önüne geçmek amacıyla TBMM'de yeni yasa çıkarılmıştır. Türk Vatandaşlık Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısı yürürlüğe girmiştir. Yabancı Kabul ve Geri Gönderme Merkezleri ile Sınır dışı Yönetmelikleri alanındaki mevzuat çalışmaları sürdürülmektedir. Türkiye sınır aşan örgütlü suçlara karşı BM ve buna ek iki protokol imzalamıştır.

Bkz. Çam, F. (2014). *Avrupa Birliği Göç Politikaları; Makedonya, Bulgaristan, Türkiye*, Ankara, Alyet Yayıncılık, s. 109-110.

⁵⁸³ Biehl, K. (2009). “Migration, ‘Securitization’ And Its Everyday Implications: An Examination Of Turkish Asylum Policy And Practise”, CARIM Summer School 2008- Best Participant Essay Series

Ortadoğu’da yaşanan Suriye mülteci krizini başta Türkiye göğüslemesi, açık kapı politikası uygulaması ve AFAD’ın kurduğu kamplarda Suriyelileri misafir etmesiyle Türkiye üzerinden 2015 yılının Haziran ayına kadar çok az Suriyeli AB ülkelerine gidebilmiştir. AB bu dönemde Frontex⁵⁸⁴ operasyonları ile adeta etrafına yeni bir Berlin Duvarı inşa etmiş, Türkiye’ye gelen Suriyeli sayısı her geçen gün artarken, kalıcı çözümlerin üretilmemesi; hayatlarını idame ettirecekleri AB ülkelerine yasadışı yollarla ulaşmak üzere Türkiye’den göç etmelerine de neden olmuştur⁵⁸⁵.

AB’nin, Türkiye ile Suriyeli mültecilerin Avrupa’ya gelmelerini engellemeye ilişkin ilk toplantısı 26 Haziran 2014’te gerçekleşti⁵⁸⁶. 18 Ekim 2015 tarihinde Türkiye’ye gelen Merkel, Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan ve dönemin Başbakan Ahmet Davutoğlu ile görüşmeler yaparak Suriyeli mültecilerin Avrupa’ya ulaşmalarının engellenmesi ve Türkiye’de tutulmalarını istedi. Bu bağlamda Türkiye’ye ekonomik desteğin yanı sıra, Türkiye’nin AB üyelik sürecinin canlandırılması gerektiğini belirterek yeni fasıllar açılabileceği ve Türk vatandaşlarına vize kolaylığı olanağının sağlanabileceğini taahhüt etti. 25 Ekim 2015’te 11 Avrupa ülkesi Brüksel’deki zirvede kış ayları girmeden 100 bin mültecinin yarısının Yunanistan, diğer yarısının da Balkan ülkelerinde barındırılmaları ve mültecilerin paylaştırılmasının haricinde sınırların daha iyi kontrol edilmesi ve göçmenlerin diğer ülkelerin sınırlarına taşınmasının durdurulması hususunda da anlaşma sağladı. AB, 2016 yılında söz verdiği yeni fasılları açmalı ile müzakere sürecini hızlandırmalı; Türk vatandaşlarına yönelik vize muafiyeti uygulaması Geri Kabul Anlaşması’yla birlikte yürürlüğe sokmalı ve Suriyeliler için Türkiye ile yük paylaşımına gitmeli, taahhüt ettiği maddi yardımları gerçekleştirmelidir.

2009/01, Robert Schuman Centre For Advanced Studies, San Domenicodi Fiesole (FI): European University Institute.

⁵⁸⁴ AB’nin, mültecilerle ilgili uygulamalarını koordine edip düzenlemesinde etkin olan iki kuruluşu bulunmaktadır. Bunlar, merkezi Malta’nın başkenti Valetta’da bulunan ve 19 Mayıs 2010 tarihinde kurulan Avrupa İltica Destek Ofisi (EASO) ve Polonya’nın başkenti Varşova’da bulunan ve 3 Ekim 2005 tarihinde hizmete giren Frontex’tir. EASO’nun başlıca görevi üye ülkelere iltica meselelerinde destek olup ortak bir Avrupa iltica sisteminin oluşturulması hedefine katkı sağlamaktır. Frontex’in en önemli görevi ise AB sınırlarının korunmasında üye devletlerin koordinasyonunu sağlamaktır. Bkz. http://frontex.europa.eu/assets/Publications/General/Frontex_at_a_Glance.pdf, s. 4

⁵⁸⁵ Özgür, N. (2012). s. 213.

⁵⁸⁶ Bu süreçte Türkiye’de bulunan Suriyelilerin sayısı 2 milyonu aştı ve Türkiye onların ihtiyaçlarını karşılamak için 10 milyar dolara yakın harcama yaptı ve Ab buna karşılık olarak maddi destekte bulunma taahhüdünü verdi “Türkiye’deki Suriyeli Mülteciler, AB’nin de Gündeminde”, BBC, 17 Kasım 2014, www.bbc.com, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/11/141117_suriyeli_calisma_izni_ab

Göçmenlerin entegrasyonu hakkında kamu ve politika tartışmalarının çoğu ve ilgili düzenlemelerin uyumlaştırılmasını gerektiren AB işlerinden dolayı mülteciler meydana geldi. AB müktesebatına 2013 yılında LFIP mevzuatı geçene kadar somut bir entegrasyon politikası oluşturulmadı. Kasten LFIP Madde 96 Entegrasyon konularına temkinli yaklaşımı yansıtan “entegrasyon” yerine “uyumlaştırma” terimini kullanıldı. Oysa göç olgusuyla hep karşı karşıya kalmış olan Türkiye’nin kendine bir politika çizmesi gerekmektedir. Suriyelilerin temel gereksinimlerin karşılanması yanı sıra Türkiye’ye entegrasyonları, hem Türkiye, hem de kendileri bakımından zaruret arz etmektedir⁵⁸⁷. Böyle bir sistemin hayata geçmesi ise Avrupa Birliğinden ve vize anlaşmasından bağımsız olarak Türkiye iltica ve göç sistemine hukuksal, siyasal ve sosyal tüm boyutlarda ortak standart oluşturma ve var olan sığınma sistemini güçlendirme, uzun vadeli, kalıcı göç ve entegrasyon politikaları gerektirmektedir⁵⁸⁸. Bu süreçte Türkiye’nin göç yönetimi ve politikasını belirlemesinde ulusal kimlik ve güvenlik kaygısı ve göçmen haklarının geliştirilmesi en önemli unsurlar olduğunu söylemek mümkündür. Uluslararası dinamiklerle uluslararası göç Türkiye’nin konumunu komşu ülkelerle ve AB ile etkileşime açmıştır. Türkiye’nin uyguladığı “sistemsiz”, “esnek” ve “geçici” düzenlemelerin yerini AB uyum süreci etkisinde gelişen ve daha çok ulusüstü ve hükümetlerarası örgütlerin iş birliği kurumsallaşmaya başlayan göç politikaları ve uygulamaları oluşturmaktadır. Bu çerçevede Türkiye’nin⁵⁸⁹ göç ile “mücadelesi”, “kontrolü” veya “denetimi” yerine, göçün yönetişimine dayanan politika ve uygulamalara geçişi sağlayacak kararlı ve etkin adımların atılması işlevsel olacaktır⁵⁹⁰.

2.4.5. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) ve Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK)

Türkiye belirttiğimiz üzere bir muhacerat ülkesi olmasına rağmen karşı karşıya kaldığı en büyük kitlesel göç hareketi 2011’de Suriye krizinin başlamasıyla

⁵⁸⁷ Güner, C. (2007). s. 97.

⁵⁸⁸ Buz, S. (2008). Türkiye Sığınma Sisteminin Sosyal Boyutu”, *TBB Dergisi*, Sayı 76, s. 129.

⁵⁸⁹ Hâlihazırda göç yönetimi konusunda uluslararası işbirliği çalışmaları şu şekildedir: Türkiye, uluslararası kuruluşlarca yürütülen çalışmalara etkin olarak katılmaktadır. Bu bağlamda Türkiye; Budapeste Grubu, Uluslararası Sınır Polisi Konferansları, CIRE- FI (AB- Yasadışı Göç ve Sınır İhlalleri Konusunda Bilgi Değişim Merkez). SECI Çalışma Grupları, iParti-insan Ticareti Görev Gücü, AGİT insan Ticareti Eylem Planı gibi uluslararası kuruluşlar ve çalışma grupları aktif üyesidir. Bkz. Çam, F.(2014). s. 111.

⁵⁹⁰ İçduygu, A., Erder, S. ve Gençkaya, Ö. F. (2014). s. 261.

ortaya çıkmıştır⁵⁹¹. Türkiye’de ihtiyaç arz etmesi ve AB başta olmak üzere birçok uluslararası kurumun da tavsiyesi doğrultusunda Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün (GİGM)⁵⁹² kuruluşunu sağlayan hukuki kodifikasyon çalışmaları bağlamında 2010 yılında başlayan 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK), 4 Nisan 2013’te kabul edildi. 11 Nisan 2013’te 28615 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmış ve teşkilatın oluşturuldu, 11 Nisan 2014’te yürürlüğe girdi. 2.2.2013 tarihli 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) bağlı olarak Türkiye’de yeni bir merkezi idari yapı oluşturuldu ve sığınma sisteminin yürütülmesi için İçişleri Bakanlığına bağlı GİGM kuruldu⁵⁹³.

GİGM’nün göç konusundaki sorumluluğu aşamalı olarak kabul edilen YUKK ile birlikte Emniyet Genel Müdürlüğü’nden alması öngörüldü. Mülteci ve sığınmacıların haklarının hukuki bir temelde ele alınması ve göç yönetiminin yasal çerçevedeki teminatlarla değerlendirilmesi için uluslararası standart koşullarının getirilmesi amaçlanarak oluşturulan GİGM’e statü belirleme sistemi, ilticacıların ilk başvuru ve yasal prosedürlere ulaşımı, kitlesel göç akınları koordinasyonu ve “geçici koruma” sağlama görevleri verilmiştir. GİGM bünyesinde istihdam edilecek 3000’in üzerindeki sivil personelin 81 ilde ve aynı zamanda yurtdışında örgütlenecek olması, göç konusunun devlet tarafından daha sağlıklı bir şekilde ele alındığını göstermektedir⁵⁹⁴.

⁵⁹¹ BMMYK, Suriyeli mültecilerin toplam sayısı ilk kez 4 milyonu geçti. 11 Eylül 2015, <http://www.unhcr.org.tr/?content=648>

⁵⁹² Ayrıntılı Bilgi için bkz. Sağıroğlu, A. Z. (2015). Türkiye’nin Yeni Göç Kanunu ve Göç Politikası, *Disiplinlerarası Göç Ve Göç Politikaları Sempozyumu*, İstanbul, İZÜ Yayın No: 12, ss. 69-89.

⁵⁹³ Yapılan kodifikasyonlar 2013 AB İlerleme ve Raporu’nda “kayda değer bir ilerleme” olarak görüldü ve Türkiye’nin göç politikası “güvenlik” odaklı olmaktan çıkıp “insan” odaklı olduğu belirtilmiştir. Bkz. AB Komisyonu, Türkiye 2013 İlerleme Raporu, http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/2013_ilerleme_raporu_tr.pdf s. 65.

⁵⁹⁴ Süreçte GİGM ve AFAD’ın yanı sıra son derece önemli rol oynayan Bakanlık ve kurumlar da bulunmaktadır. Bunlar Aile, Çalışma ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı ve Kızılay ile birlikte başta belediyeler olmak üzere yerel yönetimler ve STK’lardır. Türkiye nüfusunun %4,5-5’ine ulaşan 4 milyona yakın Suriyelinin varlığı yeni yasal, kurumsal ve idari düzenlemeler yapılmasını gerektirmektedir. Erdoğan-Ünver, sürecin daha sağlıklı yürütülebilmesi için Aile Çalışma ve Sosyal Politikalar Bakanlığının, “Kadın ve Aile Bakanlığı” ile “Sosyal Politikalar ve Uyum Bakanlığı” şeklinde iki ayrı Bakanlık olarak yeniden yapılandırılmasını önermektedirler. Konuyla ilgili olarak Başbakanlığa bağlı bir Başkanlık/Müsteşarlık ya da bir Bakanlık kurulması, ayrıca yerel yönetimlere daha fazla yetki ve kaynak verilmesi yönünde önerilere bir örnek olarak bkz. Erdoğan, M. ve Ünver, C. (2015). *Türk İş Dünyasının Türkiye’deki Suriyeliler Konusundaki Görüş, Düşünce ve Önerileri*, Ankara, TİSK yay. s. 26.

GİGM'nün yanı sıra YUKK Türkiye'ye sığınan Suriyelilerin hukuki durumu açısından bakıldığında geçici koruma ile ilgili hükümler içermesi bakımından önemlidir⁵⁹⁵. 2013'te yürürlüğe konulan YUKK ile birlikte daha önce yönetmeliklerde bulunmayan uluslararası koruma bakımından bazı önemli kavramlar olan ;“mülteci”, “şartlı mülteci”, “ikincil koruma” ve “geçici koruma” getirildi⁵⁹⁶. Kanunun yürürlüğe girdiği Nisan 2014 tarihinden itibaren Suriyeliler kitlesel göç durumlarında uygulanan geçici koruma statüsü altında anıldı. Sağlanacak olan geçici korumanın Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılacak yönetmelikle düzenleneceği belirtildi. Yönetmelikte geçen “geri gönderme yasağı” Suriyelilerin lehine yorumlandı. Coğrafi kısıtlamalar YUKK'da da sürdürüldü. 1994 İltica Yönetmeliğinin yarattığı terminolojiye dair kavram karmaşası giderildi, Avrupa ülkelerinden gelenlere mülteci, Avrupa dışından gelenlere ise ‘şartlı mülteci’ tanımlamaları yapıldı. Dipnotta izah edildiği üzere YUKK Madde 3'te uluslararası koruma; mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma statüsünü içerecek biçimde tanımlandı. Suriyeliler coğrafi kısıtlama gereği mülteci olarak anılmazken Avrupa dışından gelenler için belirlenen şartlı mülteci statüsünden de

⁵⁹⁵ YUKK ve Planlama Bakanlığı'nca hazırlanan 10. Beş Yıllık Kalkınma Planında göç konusuna ilk kez önemli bir yer verilmesi, göçün Türkiye açısından artık sadece “ulusal güvenliği tehdit eden bir unsur” olarak değil, aynı zamanda “Türkiye'ye farklı fırsat pencereleri açacak bir alan” olarak görülmeye başladığına ilişkin birtakım işaretler vermektedir.

⁵⁹⁶ Türkiye'nin 1951 Sözleşmesine coğrafi sınırlamayla taraf olması nedeniyle, yasada düzenlenen ilgili statü ‘şartlı mülteci’ statüsüdür. YUKK çerçevesinde, iltica ve göç konusu “yabancıların münferit koruma talepleri üzerine sağlanacak uluslararası koruma” ve “ayrılmaya zorlandıkları ülkeye geri dönemeyen ve kitlesel olarak Türkiye'ye gelen yabancılara acil olarak sağlanacak geçici koruma” olarak ele alınmıştır. 62. madde de düzenlenen ve 61. Maddeye paralel olan düzenlemenin tek farkı; Avrupa ülkelerinden gelmeyenlerle alakalı oluşudur yani “şartlı mülteciler”in konumu hakkındaki kanun maddesidir. Bahsi geçen maddenin sonunda “üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar Türkiye'de kalmalarına izin verilir” hükmü ilave edilmiştir.

Şartlı Mülteci: Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korunmasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında mülteci statüsü verilir. Üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, şartlı mültecinin Türkiye'de kalmasına izin verilir.” (YUKK-Md. 62)

YUKK'da düzenlemeye alınan bir başka konu ise “İkincil Koruma”dır. Yani mülteci ve şartlı mülteci kapsamı dışında kalan kişilerin “geri göndermeme” ilkesi gereğince can güvenliklerinin sağlanması ve eziyete karşı korunması konusunu yasal çerçevede değerlendirilmiştir:

İkincil Koruma: Mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilmeyen, ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde; Ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak, Uluslararası veya ülke genelinde silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik tehditle karşılaşacak, olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında ikincil koruma statüsü verilir.” (YUKK-Md. 63).

yararlanamadı. Her ne kadar uluslararası hukuk çerçevesinde ülkelerinden kaçmak zorunda kalan Suriyeliler “mülteci” olarak kabul edilmek zorunda ve bu tanımlama ulusal otoritelerin kararlarından bağımsız bir özelliğe sahip olsa da, Türkiye’deki Suriyeliler için “sığınmacı” yahut “misafir” kavramının kullanımı tercih edildi⁵⁹⁷.

YUKK ile gelen düzenlemelerden biri de bu çalışmaya konu olan “uyum” konusudur. Uyum ve bütünleşme konusu Türkiye’de özellikle YUKK öncesinde ele alınan ve eylem planı ile devletin gündeminde yer alan bir konudur. YUKK, entegrasyonu açıkça kabul etmemekle birlikte, sığınmacılara belirli hakların hukuki teminatlarını sunarak ve bazı toplumsal ve ekonomik hizmetlere erişim sağlayarak, uyuma yönelik “birlikte yaşamın devamlılığı” ile ilgili bir öngörü ortaya çıkmaktadır⁵⁹⁸. YUKK ilgili kanunun “Uyum” başlıklı 96. maddesinde ile GİGM’e uyum çalışmaları konusunda görevler yüklemiştir⁵⁹⁹.

⁵⁹⁷ Yönetmelikle ilgili ortaya çıkan belli başlı eleştiriler de şunlardır: Yönetmeliğin YUKK yasasının “coğrafi çekince” temelinde hazırlanmış olması ve bu bağlamda mülteciler bakımından sınırlı bir kabulü öngörmüş olması; Sıkça kitlesel göç hareketlerine maruz kalma potansiyeli yüksek olan Türkiye’nin “coğrafi çekince” ve kısıtlamalar ile kendisini muhafaza etme çabasının fiili olarak hiçbir mantığının olmadığı dile getirilmektedir. Hak” değil, daha çok devletin vereceği “hizmet”lerin ifade edilmiş olması sebebiyle bir ihlal söz konusu olduğu da belirtilmektedir. Bu yaklaşımla birlikte Türk devletine daha geniş yelpazede bir uygulama alanı tanısa da “hak” kavramı çizgisi dışında yapılan ve devletin üstünlüğüne bırakılmasıyla mülteciler için hak ihlallerinin gündeme gelmesi riskini artırmaktadır. Geçici koruma konusunda süre belirtilmemiş olması; Bazı temel hakların uluslararası yükümlülüklerle ve T.C. Anayasasının açık hükmüne rağmen yönetmelikte düzenlenmesine imkân sağlayacak şekilde düzenlenmesi; kamu kurumlarına ve görevlilerine, özellikle de valiliklere verilen yetkilerin fazlalığı; mültecilerin bireysel başvuru haklarının askıya alınması, yani sınırlandırılması; Türkiye’de bulunan ve bundan sonra da gelmesi söz konusu olan sığınmacıların neredeyse tamamının “Şartlı Mültecilik” kapsamında değerlendirilecek olması, ancak bunun, daha önce “sığınmacı” ya da “misafir” olarak ortaya konulan kavramlara benzer biçimde uluslararası bir karşılığının olmaması; çalışma, eğitim, sağlık gibi hemen her alanda, ilgili bakanlıklar tarafından ilave düzenlemelere, örneğin çalışma hakları konusunda Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’nın eğitim alanında Milli Eğitim Bakanlığı’nın vb. düzenlemeler yapması gibi, sığınmacıların sosyal, ekonomik ve çalışma hayatlarında nasıl haklara sahip olduğunu devlet inisiyatifine bırakılması gibi durumlar eleştirilmiştir.

⁵⁹⁸ Sema KARACA, Krizden Çözüm Türkiye’de Mültecilerin Entegrasyonu: İhtimaller ve Mevcut Kapasite Ölçüm ve Değerlendirme Sonuçları, IGAM, 2017, s. 14

⁵⁹⁹ “(1) Genel Müdürlük, ülkenin ekonomik ve mali imkânları ölçüsünde, yabancı ile başvuru sahibinin veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerin ülkemizde toplumla olan karşılıklı uyumlarını kolaylaştırmak ve ülkemizde, yeniden yerleştirildikleri ülkede veya geri döndüklerinde ülkelerinde sosyal hayatın tüm alanlarında üçüncü kişilerin aracılığı olmadan bağımsız hareket edebilmelerini kolaylaştıracak bilgi ve beceriler kazandırmak amacıyla, kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ile uluslararası kuruluşların öneri ve katkılarından da faydalanarak uyum faaliyetleri planlayabilir. (2) Yabancılar, ülkenin siyasi yapısı, dili, hukuki sistemi, kültürü ve tarihi ile hak ve yükümlülüklerinin temel düzeyde anlatıldığı kurslara katılabilir. (3) Kamusal ve özel mal hizmetlerden yararlanma, eğitime ve ekonomik faaliyetlere erişim, sosyal ve kültürel iletişim, temel sağlık hizmeti alma gibi konularda kurslar, uzaktan eğitim ve benzeri sistemlerle tanıtım ve bilgilendirme etkinlikleri Genel Müdürlükçe kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum

YUKK gereği uyum faaliyetleri ise; *Yabancı ile başvuru sahibinin veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerin ülkemizde toplumla olan karşılıklı uyumlarını kolaylaştıracak etkinlikler yapmak; Ülkemizde, yeniden yerleştirildikleri ülkede veya geri döndüklerinde ülkelerinde sosyal hayatın tüm alanlarında üçüncü kişilerin aracılığı olmadan bağımsız hareket edebilmelerini kolaylaştıracak bilgi ve beceriler kazandırmak, Yabancılar, ülkenin siyasi yapısı, dili, hukuki sistemi, kültürü ve tarihi ile hak ve yükümlülüklerinin temel düzeyde anlatıldığı kurslar düzenlemek, Kamusal ve özel mal ve hizmetlerden yararlanma, eğitime ve ekonomik faaliyetlere erişim, sosyal ve kültürel iletişim, temel sağlık hizmeti alma gibi konularda kurslar, uzaktan eğitim ve benzeri sistemlerle tanıtım ve bilgilendirme etkinlikleri yapmak; Kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler, STK'lar üniversiteler ile uluslararası kuruluşların öneri ve katkılarından da faydalanarak uyum faaliyetleri planlanmaktadır. Kanunda ve Genel müdürlük çalışmalarında öngörülen uyum; ne asimilasyon ne de entegrasyondur. Göçmenle toplumun gönüllülük temelinde birbirlerini anlamalarıyla ortaya çıkan harmonizasyondur, Uyum düzenleme ve çalışmalarında iki yönlü aktif bir etkileşim ve gönüllülük hedeflenmekte ve göçmen odaklı bir yaklaşım benimsenecektir. Yabancıların toplumla olan karşılıklı uyumlarına ilişkin iş ve işlemleri yürütmek üzere Genel Müdürlüğümüzün Uyum ve İletişim Dairesi görevlidir. Uyum ve İletişim Dairesi Başkanlığınca, Hem Yabancılar yönelik olarak ülkemizin siyasi yapısı, dili, hukuki sistemi, kültürü ve tarihi ile hak ve yükümlülüklerinin temel düzeyde anlatıldığı kurslar düzenlenecek, hem de Yabancıların toplumla karşılıklı uyumlarını kolaylaştırmak amacıyla sosyal, kültürel, sanatsal faaliyetler yürütülecektir. Bu kursların düzenlenmesinde GİGM Müdürü koordinatör olacak ve STK'larla üniversitelerimizle, kamu kurum ve kuruluşlarımızla, uluslararası kuruluşlarla, yerel yönetimlerle ve medya kuruluşlarımızla aktif iş birliği yapılacaktır. Bilgiler ve içerik için broşür, kitap, cd, web portalı, kısa film gibi materyaller hazırlanacaktır⁶⁰⁰.*

YUKK 91. maddesi ise göçmenlerin uyum ve bütünleşmelerini sağlamak adına maddi, manevi, fiziksel ve sosyal yoksunluklarının giderilmesini, birey ve

kuruluşlarıyla da iş birliği yapılarak yaygınlaştırılır.” GİB (2017). Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Madde 96, http://www.goc.gov.tr/icerik3/uyum-hakkinda_409_564_566

⁶⁰⁰ Uyum Hakkında bkz. http://www.goc.gov.tr/icerik/uyum_409_564

grupların kendi öz kaynaklarını azami ve etkin kullanarak bağımsızlıklarını kazanmalarını ve hayat standartlarının yükseltilmesini amaçlayan sistemli ve programlı hizmetler bütünü, hak ve hürriyetler 25 ana kanun ve 22 tüzük/yönetmelikle sağlanmaktadır.

Bunun yanı sıra Ulusal Eylem Plânı'nda, entegrasyon faaliyetlerini yürütecek olan resmî kurum üzerinde durulmuştur. Buna göre, sığınmacı ve mültecilerin entegrasyonu için bir program hazırlama görevi üstlenecek olan kurum, aynı şekilde, entegrasyon faaliyetlerinden doğacak sorumluluğu da taşıyacak, bu konuda başta yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları olmak üzere, entegrasyon konusunda yardım ve bilgisi olacak her türlü kurum ve kuruluşu tesvik edecek ve en önemlisi de entegrasyon politikası ve sistemini oluşturma fonksiyonlarını yüklenerek ve bu amaçla yetkilendirilecektir. Entegrasyon ve uyum aşamasında, bu kişilerin Türk toplumuna uyum sağlama iradesi ve isteğinin bulunup bulunmadığı dikkâtlice incelenmesi gereken bir konudur. Yine, farklı bir kültüre adapte olmanın zorlukları da göz önüne alınmak suretiyle, bu kimselerin kültürel uyum faaliyetlerine tâbi tutulmaları yerinde olacaktır. Sığınmacı ve mültecilerin entegrasyonu, bir başka deyişle yaşadıkları yerdeki halkla bütünleşmesi için bir "entegrasyon sistemi" kurulması gerektiği Ulusal Eylem Plânı'nda ayrıca belirtilmiştir. Buna göre, devletin, sığınmacı ve mültecilerin entegrasyonu faaliyetleri ile ilgili olarak, düzenleyici ve denetleyici sorumluluğu bulunmaktadır. Bu bağlamda, sığınmacı ve mültecilerin entegrasyonu için bir program hazırlanması gerektiği hususu ifade edilmiştir. Böylece, ülkemize iltica eden ya da geçici sığınma talebinde bulunanların halkla kaynaşarak onlardan biri olarak hayatlarını sürdürmeleri, düşünce ve yaşam tarzlarından kaynaklanabilecek çatışmaların önüne geçilebilmesi için, belli bir sistem dahilinde entegrasyon programı hazırlanması yerindedir. Mülteci statüsü tanınan ya da geçici koruma sağlanan kişilerden entegrasyon programlarını tamamlayanların Türk toplumuna tam olarak entegre olmaları için ikamet edecekleri yeri belirleme konusunda kendilerine seçme imkânı tanınması gerektiği, Ulusal Eylem Plânı'nda ifade edilmektedir. Entegrasyon faaliyetlerinin ancak belirli bir malî katkı ile gerçekleştirilebileceği inkâr edilemez bir gerçektir. Bu malî katkının nasıl ve hangi makamlarca sağlanacağı üzerinde durulan Ulusal Eylem Plânı'nda, entegrasyon faaliyetlerini yürütecek olan makamlara hem doğrudan devlet bütçesinden, hem de işbirliği içerisinde bulunduğu BM, AB, BMMYK ve IOM gibi

uluslararası resmî kuruluslardan ve sivil toplum kuruluslarından malî fon sağlanması yoluna gidilmesi gerektiğinin altı çizilmiştir⁶⁰¹.

2.4.6. Geçici Koruma Yönetmeliği⁶⁰² Bağlamında Suriyeliler Özelinde Yapılan Son Değişiklikler

30 Mart 2012 tarihinde İçişleri Bakanlığı tarafından yürürlüğe konulan *“Türkiye’ye Toplu Sığınma Amacıyla Gelen Suriye Arap Cumhuriyeti Vatandaşlarının ve Suriye Arap Cumhuriyetinde İkamet Eden Vatansız Kişilerin Kabulüne ve Barındırılmasına İlişkin Yönerge”* ile birlikte bu göç hareketinin nasıl yönetileceği konusunda gerekli çerçeve çizilmiştir. Nisan 2013’te çıkarılan YUKK’un 91. Maddesi kapsamında “Geçici Koruma” ile 22 Ekim 2014’te Bakanlar Kurulu’nun kabul ettiği “Geçici Koruma Yönetmeliği” (GKY) ile belirlenmiştir. GKY’nin amacı; ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılardan, uluslararası koruma talebi bireysel olarak değerlendirmeye alınamayanlara sağlanabilecek geçici koruma işlemlerinin usul ve esasları ile bu

⁶⁰¹ Ulusal Eylem Planı, age., sh. 37-42.

⁶⁰² Uluslararası literatürde yer alan “Geçici Koruma” kavramı göç literatürüne ilk kez 1998-1999 Bosna ve Kosova’da meydana gelen kriz sonrasında sığınmacı- mülteci kitlesel akınını idare edebilmek için girmiş yeni bir kavramdır. Yaşanan olaylar nedeniyle AB Konseyi’nin 1999’da Tampere’deki toplantısında bu düzenlemenin önemi vurgulanmış ve Geçici Koruma Yönergesi (Tam adı, “Yurdundan Ayrılmaya Zorlanmış Kimselerin Kitlesel Sığınma Durumunda Geçici Koruma Sağlamak İçin Asgari Standartlar Hakkında ve Üye Devletler Arasında Bu Tür İnsanları Ülkeye Kabul Etmesi ve Sonrasında Bunun Sonuçlarına Katlanması Çabalarında Denge Sağlayacak Önlemler Hakkında Konsey Yönergesi”, 2001/55/EC (AT). ile birlikte ülkesindeki iç savaş veya artık yerleşmiş ve bir süreklilik kazanmış olan şiddet olayları sebebiyle yerinden mecburi olarak uzaklaşmak zorunda kalan kişiler hakkında şahsi yükümlülüğünden kurtulabilmektedirler. Geçici Koruma Yönergeleri süreklilik kazanan şiddet olayları ve iç savaş hallerinde ülkelerinden kaçan tüm insanlara sığınma hakkı verilmesini öngörür. Geçici korumadan faydalanan insanlara mültecilere yönelik olan tüm hak ve hizmetler tanınmamakta ya da doğal olarak devletin kendi inisiyatifinde sağladığı bir “hak” olarak değil de bir “hizmet” olarak tanımlanmaktadır. AB Konseyi tarafından 2001 yılında Kitlesel göçlerde, sığınma arayanların sayısının çok olmasının bireysel durum değerlendirmesini zorlaştırması ve aynı ülkeden gelen herkesin benzer durumda kabul edilmesi anlayışıyla düzenlenmiştir Gelenlerin coğrafi kısıtlamalar sebebiyle uluslararası hukuk nezdinde “mülteci” olarak kabul edilmemesi özellikle uluslararası STK’lar tarafından büyük eleştiriler almıştır. Türkiye’deki Suriyeliler hakkında hala daha “misafir” lafzını kullanıyorsa olsa da uluslararası hukuk nezdinde bu sorunun tanımı olarak “geçici koruma” (temporary protection) kavramı kullanılmaktadır. Bu kavram ilk kez Kasım 2011’de Cenevre’de vatansızların durumuna ilişkin olarak BM toplantısında dönemin T.C. İçişleri Bakanı kullanılmıştır. İçişleri Bakanlığı GİGM kendi resmi sayfasında bu yönergeyle ilgili olarak “kitlesel sığınma durumlarında ortaya çıkan acil koruma ihtiyacının karşılanması amacıyla sığınan ülkeye erişimin sağlanması zulüm riski olan yere geri göndermeme ilkesinin gözetilmesi ve insan haklarına uygun temel asgari standartların sağlanması olarak nitelendirilen geçici koruma, yönergenin ruhunu oluşturmaktadır” denilmiştir.

BMMYK Türkiye ve Türk İçişleri Bakanlığı, “İltica ve Göç Mevzuatı”, 2005, s. 130

kişilerin Türkiye'ye kabulü, Türkiye'de kalışı, hak ve yükümlülükleri, Türkiye'den çıkışlarında yapılacak işlemleri, kitlesel hareketlere karşı alınacak tedbirleri ve ulusal ve uluslararası kuruluşlar arasındaki işbirliğiyle ilgili hususları düzenlemektir. Türkiye'de kayıt altına alınan Suriyelilerin, GKY kapsamında belirlenen hak ve hizmetlere erişim sağlaması öngörülmektedir. Geçici korunanlara sağlanacak hizmetler de yönetmelikte sayılmıştır; bunlar, sağlık, eğitim, iş piyasasına erişim, sosyal yardım ve hizmetler, tercümanlık ve benzeri hizmetlerdir⁶⁰³. BMMYK⁶⁰⁴ Türkiye'de uygulanan geçici koruma ile geri gönderilmeme ilkesinin gözetilmesi, koruma ve yardım sağlanması ve gelenlerin acil ihtiyaçlarının karşılanması bakımından uygulanan koruma uluslararası standartlara uygun olduğunu belirtmektedir⁶⁰⁵.

Türkiye'deki Suriyelilerin hukuksal durumunu incelemeden önce Türkiye'de göç politikaları ve sığınma sisteminin genel bir tablosu izah edilmiştir. Öncesinde Türkiye mevzuatında Suriyeliler için herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Yukarıda bahsedildiği üzere 1994 Yönetmeliği toplu nüfus hareketlerinin sınırda durdurulmasını öngörmekteydi. Dolayısıyla 2011 yılında ülkeye kabul edilen Suriyeliler yasal anlamda herhangi bir statüye sahip değillerdi. Suriyelilerin statüsü ilk aşamada resmi yetkililerin beyanatlarında önce "mülteci", sonra "misafir" olarak adlandırıldı⁶⁰⁶. Ulusal mevzuat veya uluslararası hukuk çerçevesinde bir karşılığı

⁶⁰³ Geçici Koruma Yönetmeliği, md.25-31.

⁶⁰⁴ UNHCR.(2013).Frequently asked questions: Syrian refugees in Turkey. http://www.unhcr.org.tr/uploads/root/faq_english.pdf

⁶⁰⁵ GKY'ne gelen iki eleştiri bulunmaktadır. Birincisi koruma süresinin belirlenmemesidir. Bu koruma süresinin başlangıç tarihini ve bitiş tarihi ve hangi bölgelerde uygulanacağı hakkındaki düzenleme Bakanlar Kurulu'na bırakılmış olduğu belirtilmiş fakat herhangi bir düzenleme yapılmayarak bu alan boş bırakılmıştır. Yönetmeliğe dair ikinci önemli husus ise, koruma ilişkin süre Bakanlar Kurulu tarafından sınırlandırılabilir ve durdurulabilir ibaresidir. GKY 9. ve 11. maddesi uyarınca Türkiye'de geçici korumanın başlatılması ve sona erdirilmesi Bakanlar Kurulu kararı tarafından belirlenmektedir. Yönerge, geçici bir duruma işaret etmekte, nihai olarak geçici korumaya tabi kişilerin ülkelerine gönüllü geri dönüşlerini esas almaktadır Bkz. Topal, A. H. (2015). *Geçici Koruma Yönetmeliği ve Türkiye'deki Suriyelilerin Hukuki Statüsü*, İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 2 (1). Bahar 2015; 05-22.; Ekşi, N. (2012). "Türkiye'de Bulunan Suriyelilerin Hukukî Statüsü", Legal Hukuk Dergisi, Cilt 10, Sayı 119, 2012, s. 3-22.

⁶⁰⁶ Son yıllarda yaşanan mülteci akını dünyada ve Türkiye'de mültecilerle ilgili kavramsal kafa karışıklıklarını da beraberinde getirdi. Devlet başkanlarının söylemlerinden medyaya kadar mülteciler hakkında kullanılan göçmen, sığınmacı, misafir gibi tanımlamalar ve konuyla ilgili siyasi ve hukuki tartışmaların temelini oluşturdu. Suriyeliler için 1994 Yönetmeliğinde belirlenen sığınmacı statüsünün verilmesi durumu geçerli olamamış, resmi makamlar bu kişilerden bahsederken 'misafir' terimini kullanmıştır. Dönemin AFAD Başkanı Fuat Oktay bu durumundan bahsederken, "Türk milletinin misafirperverliğini anlatması için sığınmacı kelimesini kullandık. Onları misafir olarak görüyoruz. Millet olarak kucığımızı ve yüreğimizi açtık" Yeni Şafak gazetesi, <http://www.yenisafak.com.tr/politika/cok-oluyorsunuz-690612> (Erişim tarihi: 6 Ekim 2014). Kızılay

bulunmayan bu tanım ile Suriyeliler yasal bir statüden mahrum idiler. Türkiye'nin Suriye'den gelenlere kullandığı "misafir", "göçmen" gibi tanımlamalar aslında Türkiye'nin göç tüzüğü ile ilgili bir netliğin olmadığını göstermektedir⁶⁰⁷. Bu kavramsal seçimler sadece uluslararası mevzuattan değil aynı zamanda duygusal yaklaşımlardan da etkilenmektedir. Bu tanımlama her ne kadar insani olsa da kendi içinde sorunlar barındırmaktadır⁶⁰⁸ Ekim 2011'de Türkiye Suriyeliler için geçici koruma rejimi uygulayacağını duyurulmuştur. Nihai olarak kullanılan resmi söylemde Suriyeliler "geçici koruma" kapsamında Türkiye'de bulunmaya devam etmektedir.

2009 yılında Türkiye'nin Suriye vatandaşlarına yönelik vize uygulamasını sonlandırmasıyla Suriye vatandaşlarının Türkiye'ye girişlerinde vize şartı aranmamaktadır⁶⁰⁹. Bununla birlikte yanında pasaport veya herhangi bir kimlik belgesi bulunmayanların da ülkeye girişini sağlamak için, Suriye'de savaşın başlamasının hemen ardından Türkiye hükümeti sınırın bütün Suriyeliler için açık

Başkanı Tekin Küçükali konuyla ilgili şu açıklamalarda bulunmuştur: Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın ülkelerindeki iç karışıklık nedeniyle Türkiye'ye gelen Suriyeliler için 'Misafirimizdir; göçmen ya da mülteci ifadelerini kullanmayın' talimatı ile hareket ettiklerini söyleyerek; "Başbakanımızın bu talimatını yerine getirmeye çalışıyoruz. Suriyelilere, evimize nasıl misafirlğe gelmişlerse öyle davranıyoruz. Başbakan'ın talimatından sonra Suriyeliler için 'Göçmen ya da mülteci' ifadelerini kullanmıyoruz" dedi. Ak Parti. (2011.06.22). Başbakan Erdoğan'dan 'misafir' talimatı. 16 Mayıs 2015, <https://www.akparti.org.tr/site/haberler/babakan-erdoandan-misafir-talimat/9522#1>

⁶⁰⁷ Çalışmanın konusunu iç savaştan kaçarak ülkemize gelen Suriye vatandaşları oluşturmaktadır. Ancak konuya ilişkin olarak yapılan çalışmalarda karşılaşılan temel problem terminoloji konusunda bir birliğin olmayışıdır. Ülkemizde bulunan Suriye vatandaşlarının statüleriyle ilgili olarak en fazla kullanılan terimler, 'Suriyeli mülteciler' ve 'Suriyeli sığınmacılar' yahut "misafirler" şeklindedir. Uluslararası hukuk terminolojisi ve 1951 Cenevre Sözleşmesi açısından ve YUKK açısından Türkiye'de yaşayan Suriyeliler mülteci statüsüne sahip değildirler. GKY tarafından ilga edilmiş olan Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik uzun yıllar yürürlükte kaldığı ve adı geçen yönetmelikle mülteci statüsüne sahip olamayacaklar için 'sığınmacı' statüsü verildiği için, sığınmacı kelimesinin kullanımına sıklıkla rastlanmaktadır. 6458 sayılı YUKK ve bu kanuna dayanılarak çıkarılan ve GKY uyarınca ülkemizde bulunan Suriye vatandaşlarının hukuki statüsü 'geçici korunan'dır. Adı geçen yönetmeliğe dayanılarak, 'geçici koruma altında olanlar' tabiri de kullanılmaktadır.

https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/docs/2018/göç_ve_uyum_raporu.pdf Bu çalışmada geçen Suriyeli mülteci, Suriyeli sığınmacı ve Suriyeli geçici korunan tabirleri aynı statüye tekabül etmektedirler.

⁶⁰⁸ "Misafir" kelimesinin hukuki olarak herhangi bir karşılığı bulunmamaktadır. Dolayısıyla "misafir" olmak; "mülteci" veya "sığınmacı" statülerinde hukuki olarak belirlenmiş hak ve sorumluluklardan da yoksun ve muaf olma halini beraberinde getirmektedir.

⁶⁰⁹ Suriye'den Türkiye'ye gelen ilk gruplar arasında pasaportu bulunan kişiler ülkeye girişlerde herhangi bir sorunla karşılaşmamıştır. Dışişleri Bakanlığı. (2009). Açıklama no. 162: Türkiye ve Suriye'nin vize uygulamasını kaldırması hakkında. 1 Eylül 2015, http://www.mfa.gov.tr/no_-162_-18-eylul-2009_-turkiye-vesuriye_nin-vize-uygulamasini-kaldirmasi-hk_.tr.mfa

olacağını belirtmiştir⁶¹⁰. BMMYK'nın da özel hazırlanmış mobil tırlarla verdiği teknik dayanaklarla birlikte 20 Aralık 2012'den itibaren Suriyelilerin yaklaşık olarak %87'si kayıt altına alınmıştır⁶¹¹. AFAD ve çalışmada yer verilen il valiliklerinin beraber çalışmalarıyla idare edilen koordinasyon merkezlerindeki kayıtlama sonucu Suriyelilere kimlik belgeleri verilerek, gerekli hizmetlere erişim olanağı da sağlanmıştır. Kayıtlar AFAD tarafından işletilen Kayıt Koordinasyon Merkezlerinden GİGM'e aktarılmıştır. Ayrıca, tüm geçici barınma merkezlerinde de kayıt tesisleri bulunmaktadır⁶¹². Kayıt işlemleri yapılan Suriyelilere hem Türkçe hem de Arapça olarak hazırlanan "Yabancı Tanıtma Belgesi" kartları dağıtılmış, yeni yönetmelikle bu kartlar idari ve bürokratik bir yükümlülük doğurabileceği sebebiyle "Geçici Koruma Kimlik Belgesi"⁶¹³ olarak verilmeye başlanmıştır⁶¹⁴. Bu düzenlemeler Mart 2012'de *Geçici Korumaya Dair Avrupa Konseyi Direktifi* doğrultusunda alınan bir genelgenin kapsamında yürürlüğe girmiştir. Bu kararın içeriği 1994 yılında alınan

⁶¹⁰ En başta İçişleri Bakanlığı'na bağlı Yabancı Şube Müdürlükleri tarafından yapılan kayıt işlemleri sadece pasaportları olan ve ülkeye yasal yoldan giriş yapan sığınmacılar üzerinde uygulanmıştır. Pasaportu bulunan Suriyelilere ikamet ücreti alınmadan süresi 1 yılı aşmayacak şekilde geçerli ikamet izni verilmekteydi ve ikamet izni alabilenlere de çalışma izni de verilmekteydi.

⁶¹¹ BMMYK Türkiye tarafından veriler için bkz. http://www.unchr.org.tr/uploads/root/faq_-_turkish.pdf

⁶¹² Kamplarda kalan Suriyelilerin kayıtları ise AFAD yönetimdeki kamp görevlileri tarafından gerçekleştirilmektedir. Kayıt yaptıran sığınmacılara kayıt belgesi kapsamında kimlik kartları verilmektedir. Bu kartlar sayesinde Suriyeliler sağlık hizmetleri başta olmak üzere birçok hizmetten ücretsiz olarak faydalanma olanağı bulmuşlardır. Bununla birlikte Suriyelilerin kayıtlanmasının devlet nezdinde en önemli nedeni sığınmacılara yönelik hazırlanan sağlık ve mali hizmetlerden yararlanmanın kayıt koşuluna bağlılığı bir göç ve koruma politikası belirlemek ve güvenlik kaynaklı endişeler bakımından elzemdir.

⁶¹³ Geçici Koruma Yönetmeliği Md. 21-22 öncesinde "Yabancı Tanıtma Belgesi" olarak karşımıza çıkan fakat daha sonra yönetmelikle birlikte "Geçici Koruma Kimlik Belgesi" olan kimlik kartlarında, kart sahibinin adı ve soyadı, baba adı, doğum yeri ve tarihi ile ikamet ettiği yer bilgisi hem Türkçe hem de Arapça olarak mevcuttur. Geçici Koruma Yönetmeliği madde 22 gereğince bu kimlik kartlarında "g" ile başlayan ve T.C. kimlik numarasına benzer 11 haneli, Türkiye'de ikamet eden yabancılar için kullanılan "9" ile başlayan "yabancı kimlik numarası" verilmektedir. Kayıt işlemi ardından valilik tarafından süreye tabi olarak veya olmayarak hiçbir ücret karşılığı olmadan düzenlenmektedir. Geçici koruma sona erdiğinde geçici koruma kimlik belgeleri de geçerliliğini yitirecek ve geri alınacaktır.

⁶¹⁴ Suriyelilerin çeşitli nedenlerle kayıt altına istemedikleri görülmüştür. Birinci neden kayıtlanma aşamasında Suriyelilerin kaydolduktan Geçici Koruma Yönetmeliği'nin 16. Maddesi yani "bireysel başvuru" haklarına getirilen bir sınırlamadır. İkinci neden Suriyelilerin kayıt altına alınırken şahsi beyan ile kayıt yaptırmaları da çekincelerinden biridir. Beyan esas alındığında ise bazı Suriyelilerin gerçek kimliklerini gizlemek amacıyla hatalı beyanda bulunduklarını veya sunulan hizmet ve yardımlardan belirlenen orandan daha fazla yararlanabilmek amacıyla ikinci kez kayıt yaptıranlarla karşılaşılması sonucunu doğurmaktadır. Bunların önüne geçebilmek amacıyla da "biometrik kayıtlar" çok önemli bir hal almaktadır. Yönetmelikte yer alan "Geçici korunmanın uygulandığı süre içinde bu yönetmelik kapsamındaki yabancıların bireysel uluslararası koruma başvuruları, geçici koruma tedbirlerinin etkin şekilde uygulanabilmesi amacıyla işleme konulamaz" söylemi Suriyelilerin kayıt altına alınmaktan kaçınmasına neden olmaktadır. Bu kaygılar çerçevesinde yeni bir düzenleme getirilmesi gerektiği aşikârdır.

Yönetmelik ile karşılaştırıldığı zaman Suriyelilere⁶¹⁵ “geri-göndermeme” uluslararası prensibini sağlayan “geçici koruma”nın limitsiz olması ve temel ihtiyaçların karşılanması gibi uygulamalara yer verildiği görülmektedir.

Devlet ve yerel halk nezdinde uzun süre “misafir” olarak görülen, 2014’te Geçici Koruma Yönetmeliği ile kısmî de olsa yasal bir statü kazanan Suriyelilere AB ile imzalanan geri göndermeye ilişkin anlaşmayla birlikte, Türkiye’de kalıcı yerleşmenin önü açılmış olmuştur. Bundan sonra ise şimdiye kadar toplumda hâkim olan ve Suriyelileri “geçici misafir” olarak gören algının değişmesi ve burada kalıcı bir gelecek kurabilmeleri imkânı doğmuştur⁶¹⁶. Bu bağlamda, Suriyelilere yönelik çözümler uluslararası insan hakları standartlarıyla eşit seviyeye getirilmelidir. Suriyelilerin Türkiye’ye uyumlarını sağlamak amacıyla hukuki danışmanlık ve bilinçlendirme çalışmalarını artırmak gerekmektedir. Türkiye’ye girişte kazandıkları hak ve statülerle ilgili genel kurallar hakkında bilgi sahibi olmaları için özel çaba sarfedilmeli, kendilerine yönelik hizmetlerin yürütüldüğü devlet kurumları ve STK’lar ile ilgili bilgilendirme sağlanmalıdır. Uluslararası camianın da yük paylaşımı kapsamında işbirliğine cevap vermesi gerekmektedir.

⁶¹⁵ Bu durum “Ülkemize Sığınan Suriye Vatandaşlarının Barındıkları Çadır kentler Hakkında İnceleme Raporu’nda belirtilmiştir. (TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu, 15 Şubat 2012, 12). http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/d...cs/2012/raporlar/28_02_2012_1.pdf

⁶¹⁶ Danış, D. (2016). s. 6-12.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ANKARA'DAKİ SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ SURIYELİLERİN ENTEGRASYON VE UYUM SÜRECİNDE ROLÜ

3.1. Genel Olarak Sivil Toplum Kuruluşlarının Göçmenlerin Uyumundaki Rolü

Sivil toplum çerçevesindeki tartışmaların tarihi antik Yunan'a kadar uzanır. Sivil toplum kavramının Batı siyasal literatüründe politik toplumla eş anlamlı kullanılmıştır. 18. yüzyıldan sonra devlet alanı dışında ayrı bir alan olarak kabul edilmiş; *her zaman için toplumsal hareketlerin dinamiği olarak görülmüş ve onları kapsayan nosyon olmuştur*⁶¹⁷. Taylor'a göre sivil toplum, üç temel önerme üzerinden kendi anlamsal çerçevesine ulaşmaktadır: i) Asgari anlamda devlet gücünün vesayeti altında olmayan özgür dernekler ve örgütlü toplulukların olduğu yerde sivil toplum vardır. ii) Daha güçlü bir anlamda sivil toplum yalnızca toplumun bir bütün ve devlet vesayetinden özgür olarak dernekler ve örgütlü topluluklar yoluyla kendini yapılandırabilir ve eylemlerini koordine edebilir. iii) Bu kuruluşların bir bütün olarak devlet politikasını önemli ölçüde etkileyebildiği yahut belirleyebildiği yerde sivil toplumdan söz edilebilir⁶¹⁸.

Sivil Toplum Kuruluşları (STK)⁶¹⁹ ise devletten bağımsız kurumlar olarak bireyleri bir araya getiren ve demokratik bir ortamda ülkelerin demokratikleşme çabalarına katkıda bulunan, temel hak ve özgürlüklerin korunmasını ve geliştirilmesini amaçlayan, toplumun beklenti ve ihtiyaçları doğrultusunda belirli

⁶¹⁷ Gordon, M. (1999). s. 662

⁶¹⁸ Taylor, C. (1990). Modes of Civil Society, *Public Culture*, Vol. 3, No. 1, s. 98

⁶¹⁹ STK'lar, muhtelif kavram, aktör ve dinamikler yelpazesine açık, muğlak bir terimdir. Dolayısıyla STK kavramı, geniş bir kurum yelpazesini içine almaktadır. Dünyada, STK ismiyle ilgili genel olarak şu tür kullanımlar bulunmaktadır: Birincisi, Amerika ve Japonya tarafından tercih edilen "Kâr Amacı Gütmeyen Kuruluşlar (Non-Profit Organization, NPO)"; diğeri ise Avrupa ve diğer ülkelerde kullanılan "Hükümet/ Devlet Dışı Kuruluşlar" (Non-Governmental Organization, NGO) olarak öne çıkmaktadır. Farklı türden derneklerin sayısındaki hızlı artışla, vakıflar ve diğer birçok sosyal inisiyatif "sosyal organizasyonlar", "kar amacı gütmeyen sektör" ve "üçüncü sektör" şeklinde yeni terminolojinin kullanımına neden olmuştur. Bu çalışmada görüşülen tüm resmi ve gayri resmi grupları belirtmek için bu kavramlardan ziyade STK terimi kullanıldı. STK Suriyelilerle çalışan tüm devlet dışı aktörler olarak; 'hak temelli' gruplar, vakıflar, dernekler, insani hizmet sağlayıcıları, 'inanç temelli' gruplar, dayanışma grupları, gönüllü girişimler, kapsamaktadır. Bu çalışma için görüşülen STK'lar ve temsilcileri bütün STK'ları içermemekle birlikte münferit olarak sivil toplumu inşa etmekten ziyade sivil toplumun bir parçasını oluşturmaktadır.

talepleri dillendirmek amacıyla örgütlenmiş, karşılıklı olarak etkileşime olanak sağlayan devlet dışı yapılardır. STK'lar genellikle belirli bir neden ya da ihtiyaç için kurulan, bireylerin devlete ve siyasal süreçlere katılımının bir aracı olarak görülen yapılar olarak gönüllü, demokratik sistemde devlet ve toplum arasındaki bağlantıyı oluşturarak toplumsal ihtiyaçları karşılama sürecinde önemli bir rol oynayan yapılardır⁶²⁰. Dolayısıyla STK'lar, gerek programsal gerekse davranış biçimi ve örgütlenme tarzı olarak voluntarist bir mizaca sahiptir. İnsani krizlerle birlikte STK türleri başlangıçta hükümet, hükümet-dışı, kâr amaçlı ve sendika ve dernekler olarak üç temel sektöre ayrılmış hükümet dışı aktörlerin artan rolü ile birlikte kar amacı gütmeyen STK'ların çözüm hizmetleri sağlamada rolü artmıştır⁶²¹.

STK'lar insan haklarının etkin bir şekilde korunmasında devletlerin işleyiş ve organlarından bağımsız oluşlarıyla insan haklarının savunuculuğunu gerçekleştirirler. İnsan hak ve özgürlüklerinin geliştirilmesi noktasında, STK'ların rolüne ihtiyaç duyan en önemli kesimlerden biri olan sığınmacı ve mültecilerin toplumda korunması ve desteklenmesi bakımından varlıkları büyük öneme sahiptir. Sığınmacı ve mültecilere yönelik etkin bir koruma sisteminin oluşturulmasında başta toplumsal, ekonomik ve hukuki olmak üzere çok sayıda farklı sorunlarının çözülmesi gerekmektedir. Bu görevler devletlerin sorumluluğunda olmasına rağmen günümüz koşullarında bu sorumluluklar bazı STK'lar tarafından gerçekleştirilmektedir. Birçok STK uluslararası sözleşmeler veya iç hukuk düzenlemeleri ile özellikle görevlendirilmemiş olmalarına rağmen kendilerini sığınmacıları ve mültecileri koruma sağlamak amacıyla çalışmaktadır⁶²². Bir diğer ifadeyle göz/zorunlu-göç ve insani alan faaliyetleri açısından güncel

⁶²⁰ STK'lar, yasal statülere sahiptirler, belli bir organizasyonel yapı ve süreklilik taşırlar, özel ve bağımsızdırlar, kendi kendilerini yönetmektedirler.

Bkz. Lewis, D., ve Kanji, N. (2009). *Non-Governmental Organizations and Development*. Milton Park, Abingdon, Oxon: Routledge. s. 10- 11.

⁶²¹ Joy, M., & Shields, J. (2013, Autumn). Social Impact Bonds: The Next Phase of Third Sector Marketization? *Canadian Journal of Nonprofit and Social Economy Research*, 4(2), s. 42.

⁶²² Göçmenlerin ihtiyaçları yeni bir fenomen değildir. 1800'lü yılların sonuna kadar kar amacı gütmeyen kuruluşlar ilk İngiltere'de ortaya çıktı ve Amerika'ya hızla yayıldı. Çalışmaları toplum temelli sağlık hizmetleri üzerine yoğunlaştı. İstihdam hizmetleri, dil eğitimi ve eğitim / kültür faaliyetleri entegrasyon ve dahil olma gibi kâr amacı gütmeyen yerleşim hizmetleri vermeye başladılar. Göçmenlerin kendileri ve aileleri için ek destek gerektiğinde sivil toplumun kar amacı gütmeyen gayreti en uygun rahatlatma kaynağı olarak görüldü. Bloemraad, I. (2006). *Becoming a citizen: Incorporating immigrants in the United States and Canada*. Berkeley: University of California Press.

değerlendirmede yapacağımız ilk saptama, içerisinde bulunduğumuz konjonktürde STK'ların yürüttüğü faaliyetlerin göz ardı edilemez mahiyette olduğudur.

Özellikle son yıllarda göçün yoğunlaşması ve sığınma yardımıyla sivil inisiyatife yönlendirildiği için STK'lara önemli görevler düştü. STK'ların sundukları hizmetler, sığınmacılara ve mültecilere etkin koruma sağlanması konusunda farklı bir boyut kazandı. STK'lara erişiminin kolaylığı ve güvenin daha fazla olması nedeniyle bu kuruluşlar sığınmacıların ihtiyaç duydukları koruma prosedürlerinin işletilmesinde etkin bir rol oynadı. Uluslararası STK'ların yanı sıra yerel STK'lar da bölgesel ve yerel ihtiyaçlara daha hızlı cevap verebildiklerinden dolayı sığınmacıların için vazgeçilmez unsurlar haline geldi. Bu kuruluşlar aynı zamanda, bağımsız statüleri sayesinde, koruma ile ilgili ortaya çıkan endişelerin uluslararası kurumlara veya diğer STK'lara raporlanması; kamuoyunun ve medyanın haberdar edilmesi; hükümet ve yerel yetkililer nezdinde uluslararası standartların tanıtılması; mültecilere hukuki ve toplumsal danışma ve eğitim programları sunulması; sağlık, kalkınma, lojistik destek ve danışma hem menşei ülkede hem sığınma ülkesinde insan haklarının izlenmesi", sığınmacıların yerleştirilmesi ve uluslararası yardım almaları gibi konularda sığınmacılara yardım ederler⁶²³.

Sığınmacı ve göçmenlere hizmet eden STK'ların beş temel fonksiyonu vardır. Birincisi, göçmenleri kendi ülkelerine bağlayan ilişkilerin sorumluluğudur (göçmenleri başlangıçta kaldıkları süre içinde desteklerler); ikincisi, göçmenlerin kültürel olarak yeni bir çevreye adaptasyonudur (lokalizasyonu); üçüncüsü, yeni gelenleri bir araya getirirken, aynı zamanda kabul eden ülke / toplumdaki kamusal alan ilişkilerini de temsil ederler; dördüncüsü, diğer ülkelerdeki etnik ve ulusal grupların kendi ülkesi ve diğer STK'lar ile olan ilişkileridir ve beşinci olarak, bir topluluğu bir arada tutan kültür ve dil bileşenlerinin geliştirilmesinden sorumludur. Bunların yanı sıra STK'lar, toplumsal ve ekonomik istikrarın güvenceye alınmasında, yoksulluğun azaltılmasına ve yaşam kalitesinin genel olarak iyileştirilmesine alternatif müdahaleler arayan "yardım endüstrisi" ajanslarına dahil

⁶²³ STK'lar sığınmacılara koruma sunmak üzere uluslararası sözleşmeler ile özellikle görevlendirilmemiş kuruluşlardır. Ancak, faaliyetleri ile pek çok STK kendilerini koruma sağlamak konusunda sorumlu kılacak görev tanımları altında çalışmaktadır. Bu sayede sundukları acil ve önemli hizmetlerle sığınmacılara etkin koruma sağlanması konusunda hayati bir farklılık yaratırlar. Bkz. BMMYK ve STK Ortakları, (2003). *Mültecilerin Korunması: STK'lar için Saha El Kitabı*. s. 24.

edilir. STK'ların göçmenlere toplumsal hizmet sunumunda temel aktörler olarak kabul edilişi birçok akademik eserde ve raporda ortaya konulmaktadır⁶²⁴.

STK'ların göçmenlere günlük yaşamlarında doğrudan ve pratik yardım sağlamanın yanı sıra göçmenlere yönelik entegrasyon politikalarının gerçekleşmesinde de büyük rolleri vardır. Entegrasyon, modern zamanlar göçünün karmaşıklığına cevap vermelidir. Entegrasyonun çok yaklaşımlı doğası gereği “tek beden herkese uyar” yaklaşımı pek mümkün değildir. Entegrasyonun çeşitli boyutları olan ekonomik, hukuki, toplumsal ve kültürel ve dini yönler arasında dengeli bir etkileşim başarılı bir entegrasyon sağlar. Göç edenler ile yerel halk arasında uyumun sağlanabilmesi ve potansiyel çatışmaların yaşanmaması için başarılı bir “entegrasyon” sürecine ihtiyaç duyulmaktadır. STK'lar göçmenlerin yerleşmesine ve entegrasyonuna eşlik eden toplumsal sorunların çözümünde uzmanlığa sahiptir. Göçmenlerin entegrasyonunda tüm ilgili paydaşların rollerini ve sorumlulukların koordinasyonunu ve her paydaşın rollerinin tanımlanması, aralarında etkili bir iş birliği geliştirmek için olumlu etkileşimi kolaylaştırmak amacıyla sürekli bir çaba gösterilmesi için STK'ların önemli rolleri vardır.

Mevzubahis roller şöyle sıralanmaktadır: i) Göç ve entegrasyon politikalarının insan haklarına saygılı olmasını sağlamak, ii) Bu politikaları siyasal gündemden ziyade uzmanlık ve kanıtlara (evidence-based) dayandırmak, iii) Politikaların halkın yeni göçmenlere yönelik görüşüne olan etkisini değerlendirmek ve iv) toplumsal entegrasyon modellerinin etkinliğini karşılaştırmalı bir perspektiften ölçmek. STK'lar çeşitli yapıları aracılığıyla, çok sayıda perspektif ve ilgiyi temsil eder ve entegrasyon sürecine önemli bir katkı sağlar. STK'lar konut, eğitim, istihdam ve hukuk hizmetlerine erişimin sağlanması ve dil okulları ve mesleki eğitim gibi pratik işlevleri de üstlenir. STK'lar, göçmen topluluklar ve yerel halklar arasında köprüler kurar ve göçmen toplulukların günlük etkileşimlerinde yerel halk arasındaki gayri resmi karşılaşmalar için fırsatlar yaratarak entegrasyon için çalışırlar⁶²⁵.

⁶²⁴ Trbola, R. & Rákoczyová, M. (2011). Barriers to Integration of Immigrants and Integration Policy in the Czech Republic with Focus on Stakeholders and Their Co-operation. Migracijske i etničke teme, 27 (1), s. 79-81.

⁶²⁵ Jacobsen K. (2001). S. 42-43

Türkiye'de ise STK'ların göçmenlerin sorunlarında giderek artan rolü 1960'lı yıllarda başladı. Bu alanda birçok STK bulunmasına rağmen, bu kuruluşlar ancak son yıllarda gelişim gösterebildi. 1980'lerden itibaren başlayan ekonomide serbest pazar temelli ihracata dönük sanayileşmeye geçiş, dini ve etnik temelli kimlik talepleri ve küreselleşme sürecinin başlaması gibi devletin toplumsal yaşam üzerindeki gücünün azalmasına yol açan bir dizi değişim ve dönüşüme bağlı olarak çevre, eğitim, gençler, yoksulluk, insan hakları, kadın hakları, çocuk hakları, mülteci hakları gibi alanlarda STK'ların ön plana çıkmasıyla sonuçlandı⁶²⁶. Avrupa Birliği (AB) müzakere süreci ve reformları sonucunda STK'lar güçlenerek⁶²⁷ dünyada ve Türkiye'de siyasal alanda ve akademik çevrelerde daha fazla önemsenmeye başlandı⁶²⁸. Küreselleşme ile gelişen süreçlerle ulusal hükümetlerin gücü siyasi aktörler olarak dünya sahnesine erişmesiyle 1990'lı yıllar STK'ların siyasi süreçlere katılımında çarpıcı bir artışa tanık olundu⁶²⁹. Küresel yönetimde STK'lar sadece paydaşlar değil, aynı zamanda uluslararası anlaşmalar için kamu desteğinin aktif olarak seferber edilmesi yoluyla daha fazla uluslararası iş birliğinin ardındaki itici güç oldu⁶³⁰.

Türkiye'de AKUT Arama Kurtarma Derneği'nin 1999'daki Marmara Depremi'nin yaralarının sarılmasında oynadığı aktif rol ülke kamuoyundaki mevcut ve klasik sivil toplum kuruluşu imajının bir ölçüde değişmesinde ve tümüyle yeni ve olumlu anlamlar kazanmasında etkili oldu. 2002-2003 yılları arasında AB Mevzuatına uyumlu olarak başlayan siyasal reformlar STK'ların çalışmalarının önündeki engelleri yumuşattı. Türkiye ve Avrupa Birliği, özellikle Irak'taki savaşta, Somali, Bosna ve Kosova krizlerinde özellikle insani konularda STK'lar vasıtasıyla önemli bir rol oynadı. STK'lar o yıllarda yaşanan sorunlara kalıcı yanıt üretmede ve mültecilerin temel ihtiyaçlarını karşılamada (gıda, barınma, eğitim, istihdam vb. ve

⁶²⁶ Oktay, E. ve Pekküçükşen, Ş. (2009). Yerel yönetimlerin demokratikleşmesinin bir aracı olarak sivil toplum Kuruluşları Türkiye için kısa bir değerlendirme. *KMU İİBF Dergisi*, 11(16), s. 183.

⁶²⁷ Avrupa ülkelerinde devlet tarihsel olarak daha doğrudan aktif olmuştur. Göçmen destek ihtiyaçlarına yönelik geniş refah devletin hizmetleri için Bkz. European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions. (2007). Local integration policies for migrants in Europe.

⁶²⁸ Akpınar, R. (2017) Metropollerde Yaşayan Suriyelilerin Yaşamlarında STK'larnın Rolü: İzmir Örneği *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C.22, Göç Özel Sayısı, s. 1365-1366

⁶²⁹ Charnovitz, S. (1996). Particiaption of Nongovernmental Organizations in the World Trade Organization. *U. Pa. J. int'l econ. L.*, 17, ss. 331-357

⁶³⁰ Gemmill, B., ve Bamidele-Izu, A. (2002). The role of NGOs and civil society in global environmental governance. *Global environmental governance: Options and opportunities*, s. 79.

hukuki destek için) büyük rol oynadı. 2010'lu yıllara gelindiğinde, STK'lar aracılığı ile sesini daha iyi duyurabilen, maddi olarak, özellikle AB fonları ile güçlenmiş, ilgi alanları çeşitlenmiş görece yeni bir STK yapılanması karşımıza çıktı. Suriye İç Savaşı patlak vermeden, birçok mülteci sorunu yaşadı. Son olarak Suriye yeni bir insanlık krizi geçirdi ve bu genişletilmiş çatışma, uzun zamandan beri insanlığın sınırlarını aştı⁶³¹. Türkiye, göç akışının tarihsel olarak devamlılığına rağmen Suriyeli mülteci sorunlarıyla ilgili olarak hem “etkilenmiş” hem de “etkili” bir ülke oldu⁶³².

Türkiye ilk göç dalgasının gerçekleştiği 2011 yılından itibaren koşulsuz olarak “açık kapı politikası” uygulamıştır. Suriye’den Türkiye’ye yönelik ilk toplu ve yoğun nüfus hareketi, yaklaşık 300-400 Suriye vatandaşının, 29 Nisan 2011 tarihinde Hatay ili Yayladağı ilçesindeki Cilvegözü sınır kapısına doğru yönelmesi ile başlamıştır. Bu hareketlenme içerisinde toplamda 252 Suriye vatandaşı 311 ve 325 nolu hudut müstahkem mevkielelerinden giriş yapmıştır.⁶³³ Türkiye’nin Suriye’den gelen savaş mağdurlarına 2011 yılı itibariyle açık kapı politikasını resmen ilan edip uygulamaya başlamasıyla temel ihtiyaçların karşılanması noktasında devletin yardımlarına ek olarak farklı alanlarda çalışmalarda bulunan pek çok STK da hayati bir referans noktası oldu. Bu yeni durum sahada STK’ların çalışmalarına olan ihtiyacı artırdı. Suriyelilerin kitleler halinde ülkeye girişinden sonra kurulan STK’ların çoğu toplumsal hizmetlere odaklandı. STK’lar, krizin “akut” dönemi olarak ifade edilebilecek sınır geçişleri ve sonrasındaki aşamalarında kamu otoritesinin çalışmalarını tamamlayıcı hüviyette çalışmalar yürüttü. İlk aşamada Türkiye devleti kaynak ve enerjisini geçici barınma merkezi türünden geniş tesislere odaklamış, bu durum Suriyelilerin kahir ekseriyetinin içerisinde yaşadığı geniş yerel halkla ‘entegrasyon’ ve intibak gibi hassas meselelerin STK’lara tahvil edilmesiyle sonuçlandı. Suriyelilerin varlığına yanıt verebilmek için faaliyet merkezlerini değiştiren ya da genişleten mevcut STK’lar, Suriyelilerin daha yoğun olduğu yerlerde ikinci ve üçüncü temsilciliklerini açtı ve bahse konu temsilcilikler vasıtasıyla

⁶³¹ Finish Red Cross about the situation in Syria, <https://www.redcross.fi/news/20150317/finnish-red-cross-situation-syria-has-crossed-limits-humanity> (erişim: 13.11.2017)

⁶³² Keyman, E. F. (2016). Turkey at the heart of the refugee and ISIL crises: Can the buffer state be a solution. *Rev. Int'l L. & Pol.*, 12, s. 5.

⁶³³ Ayçiçek, E. ve Tecer, Ö. Ç. (2019) Uluslararası Göç Rejimi İtibarıyla Türkiye’nin Değişen Konumu: Kurumsal Yaklaşımlar ve Kurumsal Açılımlar, *ViraVerita E-Dergi: Disiplinlerarası Karşılaşmalar* / Sayı 8, Kasım, 2018, ss. 44-66.

projelendirilmiş bir dizi toplumsal hizmet sundu. STK'lar bu yükün çoğunu zaman zaman hayırseverlik çizgisinde zaman zaman da hak temelli bir perspektifle üstüne aldı. Bazı yerel ve ulusal STK'lar temel faaliyet çerçevesini çeşitli sektörler temelinde uzmanlaşma ve yoğunlaşma temelinde kurarken, bazıları da hemen tüm sektörlerde aktivite üretmeye odaklandı. STK'lar⁶³⁴ hizmet ve yardımlarla kuruluş amaçları çerçevesinde tüzüklerinde belirtilen veyahut da krizle birlikte daha sonra eklenen görev alanlarında çalışma yürütmeye ve olumlu gelişmeler sağlamaya çalıştı⁶³⁵. Neredeyse bir ülke nüfusuna yakın insanın söz konusu olduğu bu krizin yönetilmesinde ulusal ve uluslararası STK'lar çok önemli rol oynadılar.

Yaygın olarak STK'lar tarafından gerçekleştirilen bütünleştirici eylemler, Suriyeliler ile Türk toplumunu bir araya getirme girişimi etrafında odaklandı. STK'lar, bu çalışmanın odağında bulunan şehirlere yerleşen Suriyeliler için insani yardım, nakit yardımı, psiko-toplumsal destek, istihdam, hukuki danışmanlık, toplumsal hizmetler, sağlık hizmetleri, eğitim ve mesleki eğitim, kültür ve sanat etkinlikleri, farkındalık yaratma kampanyaları, konferanslar, çalıştaylar, hizmetlere erişim hakkında bilgi paylaşımı⁶³⁶ noktasında birçok faaliyetler gösterdi. Saha düzeyinde aktif faaliyet gösteren bazı STK'ların, faaliyetlerindeki gönüllülük motivasyonu ile birlikte acil durum anında gece gündüz bu ortamı yaratmak için çalıştıkları söylenebilir. Suriyelilerin varlığına dair farklı motivasyon, yöntem ve perspektiflere sahip olmalarına rağmen, farklı ideolojilerden tüm STK'lar (dini [İslamcı ya da Hristiyan], işçi sendikaları, dayanışma grupları, 'hak temelli' STK'lar, 'ihtiyaç temelli' hizmet sağlayan STK'lar) olağanüstü koşullar altında aynı sorunun üzerine eğildi. STK'ların çözmeye çalıştığı sorunlar muazzam boyutlara ulaştı. STK'lar tarafından oluşturulan platformların, ortaklıkların ve koordine edilmiş eylemlerin -sahada zaman zaman aksaklıklar olmasına rağmen- görece başarılı bir şekilde Suriyelilerin

⁶³⁴ Suriyeliler konusunda faaliyet gösteren pek çok STK ve az sayıda da olsa araştırma kuruluşları bulunmaktadır Melih Cılga tarafından üretilen ve başlığı "Suriyeli Mülteciler İçin Çalışan STK'ların İnteraktif Ağ Haritası|Devletin Boşluğunu STK'lar Doldurdu" başlıklı grafik bu bakımdan oldukça önemli bir katkı sağlamaktadır. Cılga, M. Suriyeli Mülteciler İçin Çalışan STK'ların İnteraktif Ağ Haritası Devletin Boşluğunu STK'lar Doldurdu, <https://dagmedya.net/2015/10/30/suriyeli-multeciler-icin-calisan-stklar-in-iteraktif-ag-haritasidevletin-boslugunu-stklar-doldurdu/> (erişim: 12/10/2017)

⁶³⁵ 2016 yılında Türkiye'de Suriyeli mültecilere yardım eden 42 ulusal ve 14 uluslararası STK bulunmaktadır. "Suriyeli mülteciler ve STK'lar ağ haritası", 2015, <https://graphcommons.com/graphs/0711e621-a8c5-4651-a1d6-33106c7bb3f1>

⁶³⁶ Kutlu, Z. (2015). Bekleme odasından oturma odasına Suriyeli mültecilere yönelik çalışmalar yürüten sivil toplum kuruluşlarına dair kısa bir değerlendirme. *Anadolu Kültür & Açık Toplum Vakfı*.

uyumu için çalıştıkları söylenebilir. Bu süreçte STK'ların Suriyelilere destek olmak için iyi ilişkiler kurma çabaları ve entegrasyon faaliyetlerinin devam ettirilmesi için koordineye dayalı bir yardım ve destek sistemi belirli ölçülerde gerçekleşmiştir.

Suriyelilerin zorunlu göçleri ile kentsel alanlarda ortaya çıkan dil, kültür ve yaşam tarzları, çalışma hakları, eğitim ve benzeri gibi konularda Türk toplumuna uyum sorunu yanıtlanmayı bekleyen önemli bir konudur. Suriyelilerin Türkiye halkıyla uyumunun sağlanması yeni katıldıkları toplumda sorunsuz halde yaşamlarını sürdürebilmeleri için iki toplumun karşılıklı birbirine uyum sağlamaları gerekmektedir. Bu çalışma genel olarak Türkiye'de Ankara özelinde STK'larının inisiyatifleri ve uyumdaki rolünü anlamayı amaçlamaktadır. Bu bölümde STK'ların krizin çözümüne nasıl katkıda bulunduğu ve uyum konusundaki rolü ayrıntılı olarak tartışılacaktır. Çalışmanın birinci bölümünde göç kavramı, uyum kavramının sosyolojik, tarihsel ve politik keşiflerinden sonra, göçmen uyumu incelenmiştir. İkinci bölümünde Suriyelilerin ülkelerinden ayrılma koşulları ve Türkiye'ye zorunlu göçü, göç ve uyum politikaları, Bulgar göçü ve Kuzey Irak göçü ile mukayeseli olarak incelenmiş, tarihsel süreç anlatılmış ve göç krizinin nasıl yönetildiği izah edilmiştir. Bu bölümde, geçici koruma altındaki Suriyelilere yönelik faaliyette bulunan STK'ların önde gelenlerinin uyuma yönelik faaliyetleri ve katkıları tartışılmıştır.

3.2. Ankara'daki Suriyelilerle İlgilenen Yerel Sivil Toplum Kuruluşlarının Suriyelilerin Entegrasyon ve Uyum Sürecinde Rolü

3.2.1. Suriyelilerin Türkiye'ye Toplumsal Entegrasyon ve Uyum Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü

Toplumsal entegrasyon birçok farklı tanımlamayı içerir. Toplumsal bağlamda tüm insanlar için eşit fırsatlar ve haklar anlamına gelirken, hayat değişikliklerinin geliştirilmesine ve daha entegre edilmiş bir hayat anlamına gelmektedir. Toplumsal entegrasyon hem yapısal düzlemde hem imkanlar ve kısıtlamalar tarafından belirlenen kullanılabilirlik ve kaynaklara erişilebilirlik alanlarında hem de çeşitli eylem ve iletişim pratikleri açısından fırsatlar olarak tanımlanır⁶³⁷. Literatürde

⁶³⁷ Cars, G., Johanasson, M., Nygren, O., Schindegger, F. (1999). "Study programme in European Spatial Planning: Indicators for social integration & exclusion". Final Report. Retrieved on 15, March

entegrasyonun toplumsal boyutu olarak bireylerin refah ve eğitime erişimi, aile birleşimi ve ayrımcılığın her türünden korunmaları, toplumsal yapıya girmeleri ve toplumsal kabul şekillerinde özetlenmektedir⁶³⁸. Bu bağlamda entegrasyon ve toplumsal uyum denildiğinde aslında kastolunan, bir toplumsal sistemde toplumsal birimi tanımlayan unsurlar ve bu unsurların⁶³⁹ ilişkili olduğu ve/ya ilişkilerini kurarken temel aldığı ilkelerin tümüdür⁶⁴⁰. Dolayısıyla, bütünleşmiş toplumlar, çeşitliliği barındıran değerler yaratırlar ve toplumsal entegrasyonun ana özelliği olarak kabul edilen bir birlik ve çeşitliliği oluşturmak için özgürlük, güvenlik ve demokrasinin değerlerini arttıırırlar⁶⁴¹.

Toplumsal entegrasyonu desteklemek için geliştirilen politika yaklaşımları, entegrasyon kavramı kadar geniş ve çeşitlidir. Göç bağlamında toplumsal entegrasyon göçmenlerin çekirdek kurumlara, ilişkilere dahil edilmesi ve kabul edilmesi olarak etkileşimli bir süreç olarak tanımlanır⁶⁴². Göçmenler ve yerel halk arasında toplumsal entegrasyon iki yönlü, dinamik, interaktif bir süreç olarak bu iki topluluk arasındaki uçurumu kapatmaya katkıda bulunur, eşit muamele öngörür ve toplumda daha iyi kaynaklara ve yüksek toplumsal statülere ulaşmayı kolaylaştırır. Toplumsal entegrasyon tamamlanabilen bir ders ya da geçilebilecek bir test değil, göçmenlere yerel halkla uyum içinde yaşama imkânı veren bir süreçtir. Diğer başlıklarda incelenecek olan ekonomik, kültürel, eğitim, güvenlik ve sağlık sistemleri gibi toplumun bütün imkanlarına entegrasyonu da içermektedir. Bu başlıkta STK'ların Suriyelilerin Türkiye'de toplumsal uyumuna yönelik katkıları

⁶³⁸ Ritzer, G. (2007). The Blackwell encyclopedia of sociology. Mathematical Monthly, 107(7), s. 627.

⁶³⁹Bu toplumsal sistemler, toplumsal entegrasyon kavramını geliştirmeye katkıda bulunmuş ve bütünleşmiş bir toplumdaki her bir parçanın birbirine bağlı ve bağlantılı olduğu sistemlerdir. Toplumsal yaşamda iki farklı uyum boyutu ile karşılaşmaktadır. Birincisi sistem entegrasyonu, ikincisi ise toplumsal entegrasyondur. Sistem entegrasyonu toplumun bir bütün olarak entegrasyonunu ele alırken toplumsal entegrasyon ise sisteme giren aktörleri ele alır. Sistem entegrasyonu, göç alan ülkede, yeni üyeler ile yerel halk arasında çok büyük bir gerilim olmadan göçmenlerin topluma dahil edilmesidir. Parçaların hangi birlikteliğe bağlı olursa olsun bir bütün olarak birbirine destek olmasıdır. Toplumsal entegrasyon ise yeni bir toplumsal grubun mevcut toplumsal yapılar ile topluma kazandırılmaları, ayrıca bu süreçte nasıl ve ne şekilde hazırdaki grubun sosyo-ekonomik, yasal ve kültürel ilişkilerine dahil edileceğini ifade eder. Esser, H. (2000). "Integration and Ethnic Stratification". Hartmut Esser et al. (Eds.). Towards Emerging Ethnic Classes in Europe? Volume 1 Workshop Proceedings, Project Conclusions, Integration and Ethnic Stratification, Ethnic Economy and Social Exclusion. Weinheim: Freudenberg Stiftung GmbH ss. 56-66

⁶⁴⁰ Gordon, M., (1999). s. 744-745

⁶⁴¹ Turner, S. (2006). *The Cambridge dictionary of Sociology*. New York: Cambridge University Press, s. 576

⁶⁴² Bosswick, W., & Heckmann, F. (2006). Integration of migrants: Contribution of local and regional authorities. European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, s. 11.

incelenmektedir. Bu faaliyetler başlangıçta böyle bir gayret içermese de veyahut da tam manada toplumsal entegrasyon söz konusu olmasa da ahenkli uyuma destek olmuştur.

Toplumsal entegrasyon için toplumsal hayata entegrasyon bağlamında çalışıyoruz. (Ankara Temsilcisi- IKGv)

Bir ülkeye veya şehre göç, göç alan ülkenin veya topluluğun boyutunu ve kompozisyonunu değiştirir. Ayrıca, yeni gelenlerin yerel halka ve kurumlarına uyum sağlamaları gerekir. Bir toplumda aidiyet kazanma, toplumsal birlikteliklere üyelikler ekseninde kendini göstermektedir. Dahil olma ya da kapsayıcılık bağlamında toplumlar göçmenleri içerir veya dahil eder⁶⁴³. Göçmenler yeni topluma yerleştğinde fiziksel (ev, iş ve gelir, eğitim ve sağlık kuruluşlarına erişim, vb.), toplumsal ve kültürel anlamda bir yer edinmeleri gerekir. Göçmen yeni mevcut toplumsal yapılara dahil edilmesiyle entegrasyon gerçekleşir. Entegrasyon, bu yeni nüfusun var olan nüfusa bağlanmasıyla adım adım gerçekleşir. Toplumsallaşma ile toplumsal hayatta, iş yerinde veya komşuluk ilişkileri çevresinde toplumsal bağlantılar geliştirme literatürde toplumsal entegrasyon/uyum olarak geçmektedir⁶⁴⁴. Bu bağlamda aktiviteleri ile farklı toplumsal kesimlerin gündeliğine tesir edebilen STK'ların bu süreçteki rolü hayatidir.

Son iki yıldır çok daha geniş kapsamlı hem Suriyeliler hem Türkiyelilere açılmış bulunmaktayız, herhangi bir sosyal faaliyet varsa her iki halka da açık. Sorunlar benzeşiyor diğer illerle okul, eğitime katılım, güvenli barınma mevzuu, kentsel dönüşüm geçici bir çözüm; sürdürülebilir yaşam alanları değil. Kadınlar ve çocuklarla ilgili Türk Kızılayı'nın Altındağ ve Mamak ofislerinin güzel çalışmaları var. Ankara'da biraz daha göreceli olarak diğer şehirlerden daha iyi diyebiliriz. Kaynaştırma programlarımız var. 'Welcoming bir approach' var; büyük çerçevede gelmelerini istemiyorlar ama gündelik

⁶⁴³ Bauböck, R. (2006). Citizenship and migration-concepts and controversies. içinde Bauböck, R. (2006). *Migration and citizenship: legal status, rights and political participation*. Amsterdam Univ. Press. s. 2

⁶⁴⁴ Heckmann, F. (1998). *National modes of immigrant integration. How can they be conceptualized and described?* <https://migration.ucdavis.edu/rs/more.php?id=55> (erişim: 3.5.2018)

hayatta ayağı çıplak çocuğa veya kirasını ödeyemeyene yardım ediyor.
(Genel Koordinatör / SGDD)

STK'ların spontane de olsa iki halkı bir araya getirme girişimleri toplumsal entegrasyonun en önemli sac ayağını oluşturmuştur. Toplumsal entegrasyon dikey (Kurum, kuruluş, servis sağlayıcılar vb. ile Suriyeliler arasında) ve yatay (Suriyeliler ve yerel halk arasında) olmak üzere ikiye ayrılır. Toplumlar arası irtibat kanallarını açan, farklı grupların buluşup güvenli bir şekilde etkileşime geçecekleri mekanların (rekreasyon alanları, toplum merkezleri vb.) yeri ve önemi büyüktür. Suriyelilerin yerel halkın toplumsal yaşamına katılımı ile dahil edilmesi ve kabul edilmesi olarak iki halk arasındaki etkileşim STK'lar aracılığıyla tüm kurumsal engellerin ortadan kaldırılması ve ortak alanlarda buluşulması yoluyla teşvik edilmektedir.

Entegrasyon çalışmaları emekleme aşamasında. İki kültürü ve iki toplumun insanlarını anlayıp, onların her birinin özelliklerinin ne olduğunu hangi noktalarda çatıştığını kimse tespit edebilmiş değil. Bu entegrasyon çalışmaları Suriyeli vatandaşların da değil Türkiye vatandaşlarının üzerine de olması gerekirken sadece Suriyelilerden uyum bekleniyor. Madem ki sen misafirsen, bize uyum göstermen lazım şeklinde algılar var. Biz bunu Suriyelilere söylerken Türk kardeşlerimize de hitap etmeye çalışıyoruz. Türkiye nüfusuna entegre etmek için faaliyetlerle Suriyelileri yönlendiriyoruz. Türkiye'de entegrasyon konusunda bir şey yapılmamışsa ve buna rağmen problemler patlamamışsa bu çok önemli bir kazanım. Bu konuda bazı sıkıntılar var fakat Türk arkadaşlarımız var çok gayretliler. Oturup hangi konularda çalışma yapmamız gerektiğini konuşuyoruz. (Başkan / AYDAP)

Birlikte yaşam gereği yerel halkla yeni gelenler aynı toplumsal avantajlardan faydalanmalıdırlar. Suriyeliler için toplumsal entegrasyon, yeni bir kültürü öğrenme, hak ve yükümlülükler edinme, pozisyonlara ve toplumsal statüye erişim kazanma, insanlarla ilişki kurma ve bu topluma ait olma hissini oluşturma süreci anlamına gelir iken yerel halk için ise kurumları açmak ve Suriyelilere eşit fırsatlar sunmak anlamına gelir. Dolayısıyla, istikrarlı, güvenli, adil ve hoşgörülü olan toplumları teşvik eder ve çeşitliliğe, dayanışmaya, güvenliğe, fırsat eşitliğine ve tüm insanların

katılımına saygı gösterir. STK'ların istişare toplantılarıyla iki halka da bu süreci anlatması çok önemlidir.

Suriye halkıyla Türkiyeli aileleri buluşturacak yetim buluşmalarımız var; yetim dayanışma günlerinde bir araya getiriyoruz. (Ankara Kurumsal ilişkiler Sorumlusu / İHH)

STK'lar aracılığı ile gerçekleştirilen bu buluşmalarla verimli kültürlerarası iletişim ile toplumun tüm üyeleri geçmiş ve güncel hayatlarıyla ilgili bilgi ve deneyim alışverişinde bulunurlar. Suriye toplumu ile Türkiye toplumu arasındaki toplumsal, dini, etnik, politik farklılıklara rağmen bu buluşmalar aidiyet ve sadakat duygusunu ve bir arada yaşamayı gerektiren toplumsal birlik ve uyum kavramlarını teşvik eder. Yerel düzeyde gruplar arası etkileşim fırsatlarını geliştirmek için yeni Suriyelilerin yerel halka toplumsal entegrasyonunda aşağıdan yukarı (bottom-up) uygulama anlayışı yukarıdan aşağıya süreçlerden daha iyi sonuç verir. STK'lar aracılığıyla gerçekleştirilen aşağıdan yukarıya gerçekleşen bu kaynaştırma programları toplumsal temaları teşvik ederek ve Suriyeliler dahil herkes için eşit fırsatlar yaratarak kapsayıcı bir toplum oluşmasına kapı aralar. Toplumsal entegrasyonun sağlanabilmesi için, genel topluma sağlanan temel hizmetlerin tüm topluma yaygın bir hale getirilmesi lazımdır.

Alanda olmamızın şöyle bir sonucu var; herkesle irtibatımız olması hayırseverlerle sahanın tansiyonunu tutmamızı sağlıyor. Suriyelilerin evlenmelerine vesile oluyoruz, ev ziyaretlerine gidiyoruz, mobilya yardımıyla bulunuyoruz. (Saha Koordinatörü / KAGEM)

Toplumsal entegrasyonu iki toplum arasındaki toplumsal etkileşimin yoğunluğu ve sıklığı belirler. İki halk arası arası etkileşimin sıklığı ve yoğunluğu yüksek olduğu zaman toplumsal entegrasyon güçlüdür; seyrek olduğu zaman da zayıftır. Çoğu STK Suriyelilere ev ziyaretleri yaparak Suriyelilerin ihtiyaçlarını belirlemiştir ve neredeyse hepsi Suriyelilere yiyecek, mobilya, kıyafet, kırtasiye malzemeleri, bebek maması ve bezi ve kadınlar için hijyen malzemeleri, kira-gıda vb. nakdi yardımı gibi faaliyetlerle toplumsal uyuma katkıda bulunmuşlardır.

Entegrasyon konusunda biz en başından beri sahada olduğumuz, sorunları bildiğimiz için Başbakanlık Göç İdaresi alandaki sorunlar nelerdir bize soruyorlardı, biz yönlendiriyorduk. Barınma sorunlarının ne şekilde çözülmesi gerektiğinde, Altındağ'da kentsel dönüşüm yıkımlarda biz dâhil olduk, tehir edilmesi için arabulucu olduk. Entegrasyonu bozmak için fitne çıkaran insanlar olmasına rağmen geçinemeyen Türk ailelerle Suriyeli aileler arasında arabuluculuk yaptık. (Saha Koordinatörü / KAGEM)

Toplumsal entegrasyon toplumları oluşturan bireylerin kendi kimlikleriyle içinde bulundukları topluma katılmaları sürecidir. Toplumsal entegrasyonun amacı, herkes için daha istikrarlı, güvenli ve adil bir toplum yaratmaktır. Bu ise ortak duygu ve değerler üretmekle yakından ilgilidir. STK'ların gerçekleştirdiği arabuluculuk faaliyetleri ile bu kısmi olarak sağlanmış, Suriyelilerin Türk toplumuna entegrasyonu süreci kolaylaşmıştır, çünkü insanlar karşılıklı güven içinde yaşamaya başlamıştır.

Kurumumuz, "yerellik" kavramına yüklediği anlam ağırlığıyla paralel olarak, Suriyeliler ile yerel halk arasındaki ilişkilene tarzına yönelik olumlu anlamda girdi sağlayacak çalışmalar yürütmektedir. Aktivitelerimiz bazında tohumları atılan birlikteliklerin uzun ömürlü olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte entegrasyon ile ifade edilen süreç, çok taraflı bir etkileşime denk düşüyor. Dolayısıyla sadece Suriyeliler nezdinde değil, aynı zamanda yerel halk nezdinde de girişimlerde bulunmak gerekiyor. Toplum temelli (community-based) çalışmalar ile yerel halk ile göç etmiş halkın ortak yaşam alanlarında aktivitelere ortak katılımı sağlanıyor. Kamusal alanda gerçekleştirilen aktiviteler, süreç odaklı ve sonuç odaklı olmak üzere çeşitleniyor. Ortak aktivite süreci içerisinde geliştirilen yardımlaşma ve dayanışma pratikleri ile, toplumlar arasında zaman zaman beliren çatışmacı düşünce örgüleri de bertaraf ediliyor. Bu aktiviteler, yaş ve cinsiyet açısından farklılaşabilmektedir. Çocuklara, gençlere, kadınlara ve erkeklere olmak üzere oryante edilen aktiviteler bir yandan önleyici (preventive), diğer taraftan cevap verici (responsive) saiklerle yapılıyor. Bu aktiviteler genel farkındalık artırma aktiviteleri şeklinde olduğu gibi, akran zorbalığı, ebevenlik ve birçok özel konuda yapılandırılmış (modular) aktiviteler şeklinde de olabilmektedir. (Program Müdürü / MSYD-ASRA)

Toplumsal entegrasyon ülkeye özgü toplumsal göstergelerle ilişkili olmalıdır. STK'lar ile gerçekleştirilen buluşma organizasyonları toplumun uzun vadede bir araya getirilmesi ve uyumlaştırılması anlamında çok önemlidir. Toplumsal eğence ve toplumsal etkinlikler düzenlenmesi de oldukça önemlidir. Çünkü toplumsal entegrasyon, eğitim, konut ve sağlık hizmetleri gibi hizmetlere erişimin ötesine geçmektedir. Suriyeliler ve yerel halk arasında gerçekleştirilen toplumsal faaliyetler iki halkın temaslarını geliştirmesini ve sürdürmesini sağlamaktadır. Suriyelilerin STK'larca düzenlenen etkinlikler kapsamında desteklenen toplumsal sorumluluk ve/veya toplumsal girişimcilik projeleri kapsamında bir araya getirilmesi yoluyla ortak alanlar oluşturmak toplumsal entegrasyon sürecine olumlu katkı sağlamıştır. STK'ların sürece aktif katılımı ve toplumu bir araya getirmesi iki toplumun birbirine güven sağlamasında pekiştireç rolü oynamıştır.

Piknikler ve, iftarlar organize edildi. Mesela Türklerle olan entegrasyonu sağlayan şey sokağın kendisi oldu. Suriyeliler komşularıyla diyaloglarında birbirlerini anlamaya ve kavramaya başladılar ve işyerleri buna katkı sağladı. Kısa süreli değil uzun süreli birliktelikler için oryantasyon ve seminer çalışmaları yapılması lazım. (Başkan / nder Vakfı)

Evleri geziyoruz pikniğe götürüp rehabilite etmeye çalışıyoruz. Rehabilitasyon için yerli halka da meseleyi anlatmak lazım. (Genel Koordinatör / İnfak Vakfı)

Yerel halkın ve Suriyelilerin birbirleri hakkında daha fazla bilgiye ihtiyaı vardır. Bu tür bilgiler, medya araçları olarak televizyon programlarının, gazetelerin yanı sıra STK'lar aracılığı ile sağlanmaktadır. Görüşülen STK'lar genel olarak piknikler ve halk buluşmaları düzenleyerek yerel halk ile Suriyeliler arasında toplumsal uyuma katkı sunmaktadır. STK'lar bu tarz faaliyetlere katılımı teşvik ederek entegrasyon için uzun soluklu bir yaklaşım sağlamaktadır.

Ankara'da yaşayan Suriyelilerin diğer bölgelerden farkı yok. Bu insanlar her şeylerini küçük bir çanta ile gelmiş. Barınma, yeme, içme gibi her türlü ihtiyaçları var. Suriyelilerin toplumsal entegrasyonu ve uyumu ile ilgili Türkiye'nin durumu budur, halkın hassasiyetleri budur. STK'ların da

vesilesiyle esas öğretmenliği halk yapıyor, halk kendisi sahip çıkmaya çalışıyor; mahallesine bir garip sığınmış ise onun yerleşmesine yardımcı oluyor, ev eşyası veriyor, onların karnının doymasına vesile oluyor. (Başkan / Cansuyu Derneği)

Toplumsal entegrasyon toplumsal yaşamın tüm yönleriyle ilgili bir bütündür. Başka bir toplumdan gelen kişilerin yeni bir toplumla bir araya gelmesi sayesinde, kendilerini yeni topluluğa uyarlamaları aynı zamanda da toplumun yeni gelenlerden bir şeyler öğrenmek için çaba harcamasıdır. Karşılaşan bu iki grubun birbirlerinin değerlerine ve yaşam biçimlerine aşina olmaları, yeni gelenlerin toplumun işlevsel üyeleri haline gelmelerini ve kendi kendine yeterli ve özerk olmalarını, topluma eşit olarak kendi kimliklerini bırakmak zorunda kalmadan⁶⁴⁵ katılımını sağlar. Suriyelilerin kendilerini bu topluma ait hissetmelerinde yerel halk en iyi mihmandarlığı yapmaktadır. Yerel halkın motive edilmesinde STK'ların çok yoğun katkısı olmuştur.

Kitlesel zorunlu göç, deneyimlerin yoğun olduğu anlatıları da beraberinde getirir. Bu durum, genel göç olgusunun kitleler üzerindeki etkisinin hesaba katılması kadar söz konusu genel geçer olayların her bir birey tarafından nasıl deneyimlendiği noktasında da dikkatli bir bakış açısı geliştirmeyi gerekli kılar. Yani, göç deneyiminin toplumsal ve bireysel çağrışımlı yanlarına odaklanılması gerekmektedir. Böylelikle aynı süreci yaşamış ve yaşamakta olan kişi ve kesimlerin yerleştikleri yer itibarıyla farklılaşan öncelikleri daha net ortaya çıkar. Proje geliştirirken, bağlamın tam olarak nerede kurulu olduğu, öncelikli ihtiyaçlar skalasının ne şekilde oluştuğu önemli bir konudur. Bu da üretilmesi planlanan projelerin bölge-altı düzlemin incelenerek çok daha hedef odaklı olmasını sağlar. (Program Müdürü / MSYD-ASRA)

Suriyelilerin iç savaş nedeniyle kitlesel halde gelmeleri nedeniyle, kontrolsüz ve büyük bir göç olduğu açıktır. Suriyelilerin Türkiye'ye gelişleri, kampları, kamp dışı (şehirlerde yaşayan) Suriyelilerin durumları ve sorunları hakkında izleme yapıyor ve raporlar düzenleyerek kamuoyuna duyuruyoruz. Facebook

⁶⁴⁵ Joppke, C. (2007). 'Beyond National Models: Civic Integration Policies for Immigrants in Western Europe'. *West European Politics*, 30(1): ss. 1-22.

üzerinden oluşturulan gruplar üzerinden bir araya gelen ve dayanışma gösteren gönüllüler çok güzel işler çıkardılar. (Bkz. "Parklardaki Suriyelilerle dayanışma grubu" -eskiden çok aktifti-, şu an ise #BuRamazanSizdeyiz gibi gruplar, gönüllülerin küçük muhteşem katkılarını gösteriyor. (Genel Başkan Yardımcısı / MAZLUM-DER)

Suriyeliler sosyal medyayı çok güzel kullanıyorlar; bir facebook sayfamız var ve 500.000 kişi takip ediyor. Türkiye’de kendileri ile her türlü kanununu Arapçaya çeviriyoruz burası onlar için bir danışma hattına dönüştü. Suriyeliler denildiği zaman sadece dilenen, maddi durumu kötü insanlar değil bu insanların içinde eğitimi ve sermayesi olan insanlar var. Bu insanların mentorluk almaları konusunda çalışmalarımız oluyor. Ben sosyal politikalar çalıştığım için uyuma yönelik çalışmalar yapıyoruz buraya hocalarımız geliyor. Barınma ile ilgili ilk etapta Ankara’ya gelenler sahadaki gönüllü arkadaşlarımızı buluyor, onlara evlerinin kiralanmasından halılarına kadar destek veriyoruz. Evet gettolaşma oluyor belli bir ekonomik düzeyleri var ve kakıp da Ankara’nın başka bir semtinde ev kiralamak gibi bir şansları yok ara eleman olarak çalıştıkları için de kira uygun ulaşımdan kar yakın olduğu için burada yaşamak zorundalar. (Genel Müdür / SDD)

AYDAP buradaki yardımlarla Suriyelilerle iyi ilişkiler oluşturdu. Sosyal medyayı daha iyi kullanan arkadaşlarla herhangi bir duyuru olduğunda Suriyeliler aracılığı ile ulaştırabiliyoruz. Suriyelilerin toplumsal ve kültürel hayata entegrasyonu için çalışmalar sosyal medyayı kullanıyoruz. Ankara’da Whatsap gruplarıyla facebook’daki sayfalar vesilesi ile hiçbir soru cevapsız kalmıyor. Göç idaresinden AFAD’dan dan alamadığı bilgileri sosyal medya yardımı ile bizden alıyorlar. Mesela sosyal yardımlaşma vakfı nerede mesela şu iş için hangi evraklar lazım? Suriyeli arkadaşlara efektif şekilde cevap verebiliyoruz. (Başkan / AYDAP)

Ankara’da Suriyelilere STK’ların sunduğu hizmetler toplumsal, dini veya etnik bağlardan toplumsal ağlar kurmanın yollarını açmaktadır. Bu anlamda STK’lar sosyal medyayı etkin bir şekilde kullanarak gerek düzenledikleri kampanyalarla bağış yoluyla maddi yardım toplayarak ve bilgilendirme faaliyetlerinde bulunarak

gerek raporlama faaliyetleriyle Suriyelileri ve yerel halkı bilgilendirerek toplumsal uyuma katkıda bulunmuşlardır.

Suriyeliler ekonomik durumlarına göre kent merkezi veya varoşlara yerleşiyorlar. Çoğunlukla kenar mahalleler oluyor bu durumda. Kent merkezleri ile kentsel dönüşüm kapsamında yer alan kent çeperlerinin sunduğu ortam, toplumsal uyum ve entegrasyon açısından sıkıntı yaratıyor. Burada bir “Suriyeli mahallesi”, “Suriyeliler caddesi”, “Suriyeliler çarşısı” olarak ifade edilen mekânlar oluşuyor. Bir yere kadar normal (kendi damak tadını aramak, hemşeri psikolojisi) olmakla birlikte, çok yaygınlaşması uyum sorununu olumsuz etkileyebilir. Ankara’ya ve İstanbul’a ilk gelenlerin yaşadıkları yerler maalesef fiziksel olarak çok kötü yerler. Barınma sorunu ciddi bir sorun. Ancak, Suriyeliler iş ve çalışma hayatına katılması, çevreyi tanımaya başlamaları ve ayrıca gönüllülerin ve yerel yönetimlerin de yardımıyla bir süre daha yaşanılabilir yerlere taşınıyorlar. Bunun yanında, evsiz ailelere barınacak ev bulma; ev eşyası temin etme, kira yardımı gibi hususlarda gönüllü çalışmaları bazen STK veya zengin kişilerin eliyle olduğu gibi, çoğunlukla bu duruma duyarlı ve gönüllü insanlar eliyle yapıldı. (Genel Başkan Yardımcısı / MAZLUM-DER)

Özellikle zorunlu göçle gelen grupların toplumsal entegrasyonu yerel ve kentsel boyuta sahiptir. Sonuçta, entegrasyon kentlerde gerçekleşir. Kentler tarihsel olarak büyümüş ve yeni gelenlerin entegrasyonu nedeniyle büyümeye devam etmiş, entegrasyon makineleri olarak işlev görmüşlerdir. Bu nedenle, Suriyelilerin kentsel seviyedeki toplumsal entegrasyonunun sonuçları vardır. Başarılı entegrasyon stratejileri Suriyelileri yerel toplulukla kaynaştırmaya vesile olur. Başarısız stratejiler ise hem kentleri Suriyeliler için cazip hale getirmeye hem de toplum içinde çatışmaya neden olur. STK’ların kentlere toplumsal entegrasyon için işlevsel kaynaklar sağlamada rolleri vardır. Toplumda dayanışmayı sağlamak için Suriyeli ailelere yiyecek ve giyecek yardımı yapmanın yanı sıra barınma konusunda da STK’ların aracılığı ve bizzatıhi yardımı toplumsal uyuma katkı sağlamaktadır.

Suça karışmak gettolarda daha kolay, zaten çok kırılgan bir grup onun için gettolarda yaşamak sıkıntılı ama parası yoksa doğal bir süreç olarak kentin merkezlerine gidiyor. (Proje Koordinatörü / İGAMDER)

Göçmen konutlarının hem yoğunlaşması hem de mekânsal ve toplumsal ayrışması toplumlarda önemli bir olgudur. Göçmen topluluklar, daha fakir konut, çevre sorunları ve kentsel dönüşümün yaşandığı yoksul halkın olduğu alanlarda yoğunlaşma eğilimindedirler. Suriyeli ailelerinin gettolaşmanın yanı sıra barınma açısından genel sıkıntıları kiraların gerekenden yüksek olması, kiracı olarak otururken kontratsız anlaşma imzalandığından güvencesiz olmaları, yeterli ev eşyalarının olmaması gibi sıkıntılardır⁶⁴⁶. Suriyelilerin çoğu kiralık evlerde, barakalarda, gecekondularda, derme- çatma geçici düzenlemelerde, plastik korumalar altında, açık alanlarda, kalabalık olarak küçük evlerde, depolarda, parklarda, harabelerde, eski işyeri veya han olarak adlandırılan binaların oda haline getirildiği ve temizlik şartlarının elverişsiz olduğu yerlerde kalabalık gruplar halinde sağlıklı bir ortamdan uzakta yaşamaktadır. Suriyelilerin kentin çeperlerinde yığılmış olmasının uyumu güçleştirdiği, şehrin ve bölgelerin planlanması sürecinde aktör olduğunun unutulmaması gerektiğine raporlarda yer verilmektedir⁶⁴⁷.

Entegrasyondan ne anlıyoruz. İki toplumun temel haklara sahip olarak bütün toplumun çoğulcu bir yapı düşünerek ayakta durabilecek minimum standartlara erişmesidir. Bir Suriyelinin benim yaşam düzenimi benimsemesi haksızlık olur; benim de kendi düzenimin sessizlik vs. başka bir toplum tarafından bozulmamasını isterim. Bu iki değişik tarzı nasıl bir arada yaşatabiliriz iki taraf da birbirini anlayacak ve birbirinin örf ve adetlerine önem verecek ve anlayacak tabi ki bunun için toplumsal entegrasyon ve dil kazanımı önemli. Mamak'ta Suriyeli Türkmenlere yardım malzemesi dağıttık sürekli temasımız var. Fakat Suriyeliler hangi ilde, nerede yaşıyor, hangi ilde kaçta Suriyeli var genel bir resim yok. Bir meslek ortaya çıkmış emlakçı dükkânı; olmayan ayaklı kira kendi bir yer kir alıyor 1000 liraya onu 3 aileye veriyor 1500 lira, 500 lirayı cebe atıyor ayaklı kira. Olayın çok boyutu var. Housing konusunda mevcut yaşam koşulları için fotoğraf çekilmedi, daha

⁶⁴⁶ Mazlumder (2014). *Kamp Dışında Yaşayan Suriyeli Mülteci Kadınlar Raporu*

⁶⁴⁷ TMMOB Şehir Planlamacıları Odası, "Yeni Komşularımız, Kent Mültecileri" Raporu

sistemli bir çalışma olmadı. Housingin olmamasının etkisi hem Suriyelilere hem yerel halka bir sürtüşme kaynağı oluyor. Kiralar artıyor, ev sahibi kiracı tartışmaları oluyor. Devamlı yer değiştirme oluyor, parayı ödeyemediği için kaçıyor. O zaman eğitim yarı kalıyor. Housing konusunda onların bu kötü koşullarını bilimsel bir çalışma ile ortaya koymak önemli olan. Hem tespit etmek hem de çözüm nasıl üretilir. İsveç Elçiliğine bir proje sunduk reddedildi. TOKİ'nin sadece konut yaptırması gettolaşmaya neden olacak. (Başkan / İGAMDER)

Etnik grupların dezavantajlı bölgelerde yoğunlaşmasını, mekansal ve toplumsal segregasyon veya ayrımcılığı önlemek için ve konut ihtiyaçlarının değerlendirilmesi, çeşitli konut sektörlerine, mülkiyete ve standartlara erişimi karşılanmalıdır⁶⁴⁸. STK'larla yapılan görüşmeler neticesinde toplumsal entegrasyonun en önemli unsurları olan barınma konusunda sıkıntılar yaşanmaktadır bu da gettolaşmaya neden olmaktadır. Suriyelilerin kent toplumsal hayatının dokusundan tecrit edilmemesi ve Suriyelilerin barınma sorunlarına acil çözüm bulunması, toplumda yaşayan herkese mekânsal aidiyet bilincini geliştirecek politikaların üretilmesi için sağlıklı barınma koşullarına ihtiyaç vardır. STK'ların bu konuda çalışmaları bulunmaktadır.

Konut ve gettolaşma sorunsalı için aşırı yoğunlaşmayı önlemeye yönelik dağınık toplumsal konut politikaları yenileme programları hedeflenebilir. Suriyelilerin gettolaşmasına da dışlanma neden oluyor. (Ankara Temsilcisi / IKGV)

Bunlar genelde gettolaşıyor bizim halkımızın içinde olan insan sayısı Huseyngazi Önder Karapürçek Önder Ulubey'de otururlar bu gettolaşmayı aşarsak gettolaşma uyumun önündeki en büyük engel bu bölgelerde toplanmış olmalarıdır. (Ankara Koordinatörü / BEŞİR-DER)

Söz konusu geçici barınma merkezleri dışında kalan geniş Suriyeli toplam olduğunda, bu nüfusun kentsel hayat düşününü hissedebilecekleri yerlerde yaşadıklarını söylemek güç. Suriyelilerin mekansal yoğunlaşması ekseriyetle

⁶⁴⁸ Bosswick, W., ve Heckmann, F. (2006). s. 12-13.

kent yapılanmasının çevre bölgelerinde, sanayi veya toplu üretim yerlerine yakın alt ve ara bölgelerde gerçekleşmektedir. Güvenlik ve geçim türünden ivedi kaygılar Suriyelilerin yerleşim yeri tercihlerinde birinci derecede önem arz etmektedir. (Program Müdürü / MSYD-ASRA)

Bu dezavantajlı bölgelerden daha iyi, genel nüfus içinde yaşayacakları yerlere gruplar halinde ve konutlara yönlendirilmesi gerekmektedir. Gettolaşma kültürel bazda olmazsa kalıcı olmaz. Suriyelilerin belli bölgelerde yoğunlaşması mecburiyet ve ihtiyaçtan kaynaklanmıyor bunun kültürel bir boyutu oluşmazsa devam etmez ama kültürel boyut olursa biz ve onlar gibi Türk halkı ile kendi aralarına hendek kazarlarsa o zaman gettolaşma olur onlar bize böyle yaparsa bizim böyle yapmamız gerekir vs. gibi o zaman gettolaşma olur. Bunun için ev bulmalarına yardımcı oluyoruz evin elektrik suyuna yardımcı oluyoruz kirasını ödeyememiş olanlara yardımcı oluyoruz. (Başkan / Cansuyu Derneği)

STK'ların da danışmanlığında yürütülebilecek bir konut politikası dışlanmanın önüne geçerek toplumsal izolasyona ve gettoların gelişmesine yol açan savunmacı çekilmelerin önlenmesine yardımcı olabilir. Toplumsal entegrasyon için yeterli ve uygun fiyatlı barınmaya erişim göçmenlerin yeni bir hayata başlamalarının temel koşuludur.

Sorunlar benzeşiyor diğer illerle okul, eğitime katılım, güvenli barınma mevzusu, kentsel dönüşüm alanlarında Suriyelilerin yaşaması geçici bir çözüm, sürdürülebilir yaşam alanları değil. (Genel Koordinatör / SGDD)

Kent merkezleri ve kent çeperlerini kıyasladığımızda kontrol az güvenlik az dışarı itme TOKİ vs otomatik bir gettolaşmadır, yer altını artırır. Tam olarak bir kaynaşma yok gettolaşma süreci var dışlayıcı tavır var ulusal politikalar hedef alındığında kaynaşma konusunda çok büyük bir sorun yaşanmayacaktır. Suriyelilerin Türkiye'ye uyumu Türkiyelilerin Suriyelilere uyumu şu anda belirgin bir çalışma yok İlgili kurumların konut politikası ve konut yardımı konusunda çalışmalar yapması ve uluslararası yardımlardan yararlanılması gerekmektedir. AFAD, GİGM ve ilgili kurumların BMMYK ve

diğer uluslararası STK ve yardım kuruluşları ile ortak konut projeleri geliştirmesi gerekmektedir. (Koordinatör / Keçiören Göçmen Hizmetleri Merkezi)

Güvenli ve uygun konut bulma ve yerleştirme, kamu konut tahsis politikalarını değiştirme, TOKİ'leri Suriyelileri gettolaşmayı önleyecek şekilde sadece kent çeperlerinde değil kent merkezlerinde de konut yapmaya teşvik etme, konaklama fırsatları yaratma, depozito yardımıyla bulunma gibi konut politikaları Suriyelilerin barınma ihtiyacını karşılamada toplumsal uyum açısından hayatidir. Bu konud STK'ların yardım ve yol gösterme çalışmaları bulunmaktadır.

Bizi arayıp ev arayan kişiler olduğunda bize ulaştıklarında bizler emlakçılarla bağlantıya geçip ev bulmaya çalışıyoruz, ev bulurlarsa kira yardımıyla bulunuyoruz ya da biz bulmaya çalışıyoruz ama artık vatandaşlar mülteci kelimesini duyunca ev kiralamak istemiyor yabancı düşmanlığı çok sıkıntı sosyal medyadan kulaktan kulağa yayılan bilgi kirliliği dezenformasyon Suriyelilere bakış açısını değiştiriyor. (Ankara Temsilcisi / IKGv)

Ankara'da yabancı uyrukluların barınması başlangıçtan beri uygun görülmedi; burasını cazibe merkezi haline getirmemek için fonlu bir barınma imkanı söz konusu değil. Kendi çabamızla Suriyelilerin kira türünden masraflarını karşılamaya çalışıyoruz. Kardeş aile yapılanmasına aracılık yapıyoruz. Belediyeler isterse yardım ediyoruz. Piknikler yürütüyoruz özellikle ramazanlarda iftarlar oluyor geziler oluyor. (Başkan / AYDAP)

Barınma için gettolaşmayı aşmanın yolları toplumun farklı kesimleri arasında kanallar açmaktan ve kamusal katılımı sağlamaktan geçmektedir. Altındağ bölgesinde çok daha içiçe bir şekilde yaşamlarını sürdüren Suriyeliler, bu anlamda yerel halk ile etkileşim kanallarından da yoksun kalmaktadır. Ancak yine aynı bölgenin sunduğu çalışma ortamı göz önünde tutulduğunda, etkileşim kanallarının daha çok iş hayatı ile kısıtlı olduğu söylenebilir. (Program Müdürü / MSYD-ASRA)

STK'lar aracılığı ile Suriyeliler bilgilendirilmekte konut imkânı bulunan bölgelere yönlendirilmektedir. Suriyelileri evlerini kiralayan yerel halkın teşvik edilmeleri ve piyasada artan kira ücretlerinin engellenmesi için tavan ücret uygulaması, artan talep doğrultusunda çok yüksek rakama ulaşan kira ücretlerinin dengelenmesi sağlanacaktır⁶⁴⁹

Barınma koşullarının iyileştirilmesi ve bu insanların burada kalacağını kabul ettiğimiz anda sorun daha çabuk çözülecektir. Bir kere en bastan onlara karşı misafir geçici olarak söylemlerin bırakılması gerekiyor; birlikte yaşam kalıcılık konusunda bunlar şart. Barınma bir kamu politikası baştan beri olmalıydı. Ama STK'lar ve kamu elele yapmalılar. STK'lar da bir şey yapacakları zaman devletle yapmaktan çekiniyor çünkü devlette işler yavaşlıyor. Bir şeyi gönüllü olarak yapınca efektif ilerliyor. (Proje Koordinatörü / İGAMDER)

Suriyelilerin toplum tarafından kabulü konusunda konut, barınma ve temel ihtiyaçların karşılanması toplumsal bilincin artırılması bu kişilerin entegrasyonun da hızlandırıcı bir unsurdur. Bu konuda STK-kamu ortak çalışmalarına ihtiyaç her geçen gün artmaktadır.

Suriyelilerin Türkiye halkı ile uyumu hakkında tüm sorunlara rağmen uyum konusunda nispeten başarılı olduğunu söylemek mümkün. Ancak, süreç devam ediyor. Bu aşamada kesin bir şey söylenemez. Suriyelilerin uyum süreci uzadıkça, her iki tarafta hoşnutsuzluk artıyor, artacaktır. Uyum sürecinin hızlandırılması ve iyi anlatılması gerekiyor. Ancak, Suriyelilerin sayısının 4 milyona yakın olması nedeniyle "mevcudun en iyisi" denilebilir. Sayının çok fazla olması çalışmaları yetersiz bırakıyor. (Genel Başkan Yardımcısı / MAZLUM-DER)

Entegrasyon noktasında bilinç düzeyi çok düşük Suriyelilerin toplumsal refah sistemine entegrasyonuna yönelik çalışmalar iyi değerlendirildiğinde, iyi

⁶⁴⁹ Avrupa'da Geçici Koruma Rejimi Örnekleri Aralık 2015 T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, s. 10 <https://ailetoplum.aile.gov.tr/uploads/pages/indirilebilir-yayinlar/72-avrupa-da-gecici-koruma-rejimi-ornekleri-aralik-2015.pdf>

yönetildiğinde daha çok kültürlü daha çok etnisiteli bir topluma dönüşeceğiz.
(Koordinatör / Keçiören Göçmen Hizmetleri Merkezi)

Türkiye’de toplumun Suriyelilere başka hiçbir ülkeyle kıyaslanamayacak şekilde olumlu yaklaştığını, toplumsal kabul düzeyinin çok yüksek olduğu görülmektedir⁶⁵⁰. Suriyelilerin ve yerel halkın birbirine güven duyması, daha geniş bir toplumsal uyum için şarttır. STK’larla yapılan mülakatların gösterdiği gibi, Suriyelilerin entegrasyonu konusunda toplumsal bilincin artırılması için akademik çevrelerin konuya duyarlılığının sağlanması ve Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) ile ulusal sivil toplum kuruluşlarının da desteğinin sağlanarak kamuoyunun bilgilendirilmesi yoluna gidilmelidir.

3.2.2. Suriyelilerin Türkiye’ye Kültürel Entegrasyon ve Uyum Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü

Kültürel ve toplumsal entegrasyon, entegrasyonun ilk adımları olarak değerlendirilmektedir. Kültürel entegrasyon, bireyler tarafından bilgi, kültürel standartlar ve yetkinlikler elde edilerek geline toplumda başarıyla etkileşim kurulmasıdır. Bireyin bilişsel, davranışsal ve tutumsal değişimini ifade eder. Göç edenlerin ve göç alan yerel halkın herhangi bir zorlama olmadan kültürünü, kurallarını, değerlerini ve fikri yapılarını benimsemesi olarak tanımlanmaktadır. Kültürel entegrasyon aynı zamanda göçmenlerin davranışsal ve tutumsal değişimini de içerir. Göçmenler geldikleri kültür ve toplumun temel yetkinliklerini kazanmaları halinde, yeni toplulukta pozisyon alabilirler. Bununla birlikte kültürel entegrasyon göçmen grupların kendi toplumlarının kültürlerinden vazgeçmesi gerektiği anlamına gelmez⁶⁵¹. Göçmenlerin entegrasyonu, sadece ekonomi kurumu ya da yasal sorumluluklar açısından değil, diğer alanları da kapsayacak dört temel entegrasyon biçimi olan kültürel entegrasyon, yerleştirme, etkileşim ve tanımlama⁶⁵² ile olur.

⁶⁵⁰ Yıldırım, S., & İyem, C. (2017). Suriyeli Sığınmacıların Toplumsal Kabul ve Uyum Sürecine İlişkin Bir Araştırma. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, (2), s. 108

⁶⁵¹ Bosswick, W. ve Heckmann, F. (2006). s. 10.

⁶⁵² Kültürel entegrasyon yukarıda izahlandı. **Yerleştirme** ise bir kişinin toplumdaki ilgili pozisyonların; eğitim sisteminde, ekonomik sistemde, mesleklerde veya bir vatandaş olarak belirli hakların edinilmesi ile bağlantılıdır. Kültürleşme yerleştirme için belirli pozisyonlara ait olan toplumsal ve ekonomik sermayeyi kazanmak için ön koşuldur. Bu aidiyet duygusu entegrasyon sürecine katılım ve kabulün bir sonucu olarak gelişir. **Etkileşim** aktörlerin ortak yönelimleri ile karakterize edilen sosyal eylem ve ağların oluşumudur. Kültürel entegrasyon karşılıklı etkileşim yoluyla arkadaşlıkların

Bunun yanı sıra, maddî ve manevî kültür unsurlarının bir araya gelerek, işleyen bir bütün meydana getirecek tarzda birbirini tamamlamaları gerekmektedir. Kültürel entegrasyon göçmenleri ve onların çocuklarını ve torunlarını kapsayan, dolayısıyla nesiller arası bir geçişkenlik de arz eden, karşılıklı bir süreçtir⁶⁵³. Entegrasyon, göç edenlerin sahip oldukları kültürel yapı ile göçle gelip yerleştikleri gruba karşı sahip oldukları “duygudaşlık” ile gerçekleşir. Duygudaşlık grup üyelerinin gruba aidiyet duyguları; paylaşılan değerler ve bu değerlere bağlılık, “biz” duygusu içinde olmak gibi durumlarda açığa çıkar. Bu tip duygular güçlü ise kültürel entegrasyon da güçlüdür; zayıf ise kültürel entegrasyon da zayıftır⁶⁵⁴.

Göçmenlerle ilişki kurmak ve onların ihtiyaçlarına adapte olmak için göçmenlerin kendi ülkelerinin kültüründen vazgeçmeden iki kültürlü yetkinlikler kazanmaları gereklidir⁶⁵⁵. Bu bağlamda STK’ların çalışmaları elzemdir

Biz kültürel entegrasyon konusunda okullarda maneviyat eğitimi verdik. İlk başladığımız günden itibaren Türk halkının hassasiyetleri, gelenekleri görenekleri nelerdir, Suriye halkının gelenek görenekleri nelerdirdir, iki tarafında hassasiyetlerini öğrettik. Biz yatılı okulda başarılı olduğumuz için merkez açtık, çünkü ilk girdiği ve çıktığı önemli değişim var. Türkçeyi öğretiyorduk çocuk hafta sonları eve gittiğinde aileye Türkçe öğretiyordu, ailedeki değişimi de gözlemledik. Bir süre sonra herkes bize çocuğunu göndermek istedi. Şimdi de öğrencimiz olmak isteyen çok fazla aile var çünkü

kurulması veya evlilik ilişkilerinin kurulmasıyla birincil gruplara üyeliğe erişimi kapsar. Bununla birlikte, zamanla, göçmenlerin ülkenin temel kurumlarında rekabet etmek için gerekli olan kültürel ve toplumsal sermayeyi edinirken yerel halkla etkileşimidir. **Tanımlama** ise toplumsal sisteme kolektif bir üyesi olarak kimlik tanımlamasını gösterir. Tanımlama. Bir grup ya da kollektife karşı bir "biz" hissi ile sonuçlanır bilişsel ve duygusaldır. Kültürel entegrasyon gerçekleşmeden aidiyet duygusu geliştirmeden kurumlara katılm mümkün değildir. Bu aidiyet duygusu katılım ve kabul sonucunda gelişen kültürel entegrasyon sürecinden sonra gelişirler. Üzerine yeni bir topluluğa dahil olma tanımlama entegrasyonu ve duyguları ile gösterilir.

Bkz. Esser, H. (2004). ‘Does the “New” Immigration Require a “New” Theory of Intergenerational Integration?’ *International Migration Review*, 38(3): 1126-1159.

⁶⁵³ Samson, R. (2006). *The Cultural Integration Model and European Transformation: The Case of Romania*. Copenhagen: Centre for the Study of Europe, Department of International Culture and Communication Studies, Copenhagen Business School.

⁶⁵⁴ Scott, Robert A. (1976). Deviance, Sanctions and Social Integration in Small-Scale Societies, *Social Forces*, s. 607.

⁶⁵⁵ Esser, H. (2000). Integration and Ethnic Stratification. Hartmut Esser et al. (Eds.), *Towards Emerging Ethnic Classes in Europe? Volume 1 Workshop Proceedings, Project Conclusions, Integration and Ethnic Stratification, Ethnic Economy and Social Exclusion*. Weinheim: Freudenberg Stiftung GmbH, s. 16

hayatlarına dokunuyoruz; temizlik eğitim hijyen eğitimi doğayı nasıl koruruz; Türk halkıyla nasıl iyi geçiniriz, iyi komşu oluruz, unları öğretiyoruz. Bizim amacımız sadece Türkçeyi öğretmek değil aynı zamanda Türk kültürünü tanıtmaya aracılığıyla Suriyelilerin kültürel entegrasyonuna yardımcı olmak. Haftalık seminerlerimiz oluyor, ayrıca sosyal etkinliklerimiz oluyor. Entegrasyon bir şeyin başka bir şeye dahil olması bu doğru değil aslında karşılıklı kültürleşme programlarımızdan birkaç tanesi bunlar. (Hayri ve Sosyal Hizmetler Müdürü / TDV)

Çalışmanın birinci bölümünde yer verildiği gibi göçmenlerin kendi kültürlerini, geleneklerini ve dillerini unutmalarının beklenmesi asimilasyonu çağrıştırmaktadır. Kültürel entegrasyon STK Başkanının da ifade ettiği gibi “kültürelleşme” olarak da ifade edilmektedir⁶⁵⁶. Kültürel entegrasyonun yerel halkın kültürel çeşitliliğe eğilimli ve açık bir toplum olduğunda başarılı olabileceğini belirtilmektedir⁶⁵⁷. Kültürel entegrasyon konusunda hiçbir kültürel, ulusal veya ırksal üstünlük olmaması gerektiği savunulmaktadır⁶⁵⁸ ve entegrasyon problemlerinin çoğunun kültürdeki geleneklerden kaynaklandığı düşünülmektedir⁶⁵⁹.

Kültür etkileşimleri (acculturation), göç eden toplumun tümüyle yeni bir ortama uyum sağlamalarını sağlayan tartışmalarda önemli bir kavram setidir. Pek çok ilde Suriyeli nüfusun görece sosyo-ekonomik açıdan belirgin özellikler sergileyen, şehrin çevre (periphery) alanlarında yoğunlaştığı düşünülmürse, etkileşim kanallarının bir hayli kısıtlı olduğu tespit edilebilir. Dolayısıyla kültürelleşme veya kültürel entegrasyon şeklinde ifade olunan süreç çok daha hayati bir önem taşımaktadır. Kurumumuz, Suriyelilerin içerisinde yaşadıkları şehir hakkında tam bir bilgi ve tecrübe edinimlerini sağlamaya yönelik çeşitli etkinlikler düzenlemektedir. Şehrin sunduğu temel

⁶⁵⁶ Kültürelleşme gerçek anlamda bir beraberliği ve aynı yere üyeliğin eksiksiz olabilmesi için yeni katılanlara verilecek eğitim ile birlikte bir toplumsal süreçten geçilmesinin ön şartıdır. Birinci bölümde ayrıntılı olarak incelenmiştir

⁶⁵⁷ Berry, J. W. (1997). “Immigration, Acculturation, and Adaptation” *Applied Psychology*, Vol. 46, No.1, s. 11.

⁶⁵⁸ William S. Bernard, (1967) “The integration of Immigrants in the United States”, *International Migration Review*, No. 1, s. 29

⁶⁵⁹ Jonathan S. (1990). “On the representation of immigrants in Denmark: retrospective” in Røgilds, Flemming (ed). *Every cloud has a Silver Lining. Lectures on everyday life, cultural production and race*, Copenhagen: Akademisk Forlag, s. 48

hizmet ağlarının bilgisinin paylaşımından (hastane, okul vb.) şehrin tarihi dokusunu keşfetmeye, müze vb. kamusal alanlarını ziyaret etmeye kadar bir dizi etkinlik, dış takım çalışanları eşliğinde gerçekleştirilmektedir. (Saha Koordinatörü / MSYD-ASRA)

Kültürel entegrasyon bağlamında kültürelleşme yeni gelenlerin yerel halk üzerindeki etkisinin takdir edilmesi ve her iki tarafın kültürel unsurların değişimi ve her iki arka plana saygıdır. Suriyeliler açısından kültürelleşme sürecinin meydana getireceği değişim, iki grubun daha önceki kültürel yapıları ve durumuna, ilk temaların hangi şartlarda olduğuna, teması kuran ve devamını sağlayan yapılar ve bu değişimin gelişim seyrine bağlıdır. Bu bağlamda STK'ların çalışmaları iki kültürün karşılaşması ve alışverişi sonucunda kültürelleşme açısından sonra derece önemli gelişmelere aracılık etmiştir.

Toplumsal hayatta kültürel unsurları, Türk toplumunun şartlarını adet ve örflerini Suriyelilere daha çok anlatmak bizim amacımız. Türk toplumuna da Suriyelilerin kültürel geleneklerini anlatıyoruz. İki toplum arasındaki farklılıkları anlatarak hangi noktalara dikkat etmeleri noktasında uyarıyoruz. Afganlardan, Iraklılardan ziyade kültürel olarak en çok uyum sağlayabilecek halk Suriyelilerdir. Yeter ki engeller ortadan kalkarsa Türkiye ile Suriye halkı arasında kültürel entegrasyon için çok büyük bir çaba gerekmez. (Başkan / AYDAP)

Kültürel entegrasyon, bireyin bilişsel, davranışsal ve tutumsal değişimine atıfta bulunmaktadır. Kültürel entegrasyonun göstergeleri; toplumun kültürünü tanıma bağlamında örf adet ve ananenelerin öğrenilmesi ve toplumun değerlerinin benimsenmesi, güven ve yakınlık, aidiyet hissi ve dile hakimiyettir. Bu göstergelerin elde edinmesi için yeni bir kültürü öğrenme, hak ve yükümlülükler edinme, toplumsal statü, yerel halkın üyeleri ile kişisel ilişkiler kurma ve o topluma aidiyet ve kimlik edinilmesi gerekir. Bunların yanı sıra bulunulan ülkenin kültürünü içselleştirmeden entegrasyon olanaksız iken göçmenlerin dillerini ve kültürlerini tamamen terk etmeye zorlanmaları da sıkıntılı bir süreçtir ve onaylanamaz⁶⁶⁰. Kültürel entegrasyon

⁶⁶⁰ Yavuz, S. (2013) Göç, Entegrasyon Ve Din: Avrupa'da Yasayan Türkler Bağlamında Bir Değerlendirme, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 6 Sayı: 26, s. 616

için her iki grubun onayını içeren çift taraflı mutabakat ve eşit fırsatlar vermek zorunludur. Sonuçta kültürel entegrasyon temel demokratik esas değerler temelinde ortak mutabakat ile kültürel çeşitliliğin günlük hayatta açılması ve çoğalmasındır⁶⁶¹. Bunun gerçekleşmesi için kültürel etkinliklerin desteklenmesi gerekmektedir. STK'lar aracılığıyla sağlanan bu destekle sağlanan çift taraflı kültürelleşme ile Suriyeliler kültürel değerleri kazanarak hak talep etmeleri ve toplum içinde pozisyon almaya başlamaları kolaylaşmaktadır.

Daha önce Afganlar, Iraklılar, Somaliler vardı. Suriyeliler bunlara göre daha kolay entegre oldular, kültürel yakınlık daha kolay oldu. Halep bölgesi yakın bölge kültürel ortak paydamız çok fazla; buna mukabil Irak Türkmenleri daha zor oldu. Biz Suriyelilere Türkiye örf ananelerini anlatan, uymaları gereken kuralları, Türkler neye değer verir neye değer vermez toplumsal değerleri anlatan Arapça broşürler hazırlayıp dağıttık ve sözel olarak anlattık. (Başkan / Önder Vakfı).

Afganlar Iraklılar vs geçici eğitim merkezleri yok ve çocuklar Türk okullarına gidip orada Türkçe öğrenip entegrasyonu aileyle sağlıyorlar geçici eğitim merkeziyle dili öğrenemiyorlar. Mülteci gününde piknik organize edildi. Müzik atölyesi resim atölyesi kültürel olarak faaliteyler düzenledik. Aynı zamanda Birleşmiş Milletlerden (UN) arkadaşlar; "Dünya mülteci gününde Suriyeliler buraya gelebilir mi?" dediler. UNHCR'dan geliyor bizim fonumuz. Katılımı organize ettik. (Ankara Temsilcisi / IKGv)

Kendi ülkelerinin kültürleri ile varılan ülkenin kültürünün benzerlik göstermesi, göçmenlerin kendilerini evlerinde hissetme oranı⁶⁶² entegrasyon süreci için önemlidir. Kültürel entegrasyon göçmenlerin yaşadığı kültür değişimi deneyimi olarak toplumun kültürel kalıplarına adaptasyonudur. Dil, din giyim tarzı, yemek kültürü, kültürel değerler, müzik alışkanlıkları, eğlence tarzları, konuşma, yaşam mimarisi diğer bazı alanlarda içsel ve dışsal kültürel özellikler vardır⁶⁶³. Kültürel

⁶⁶¹ Bosswick, W. ve Heckmann, F (2006). s. 9-10.

⁶⁶² Rose, A. M. (1969). *Migrants in Europe: problems of acceptance and adjustment*. U of Minnesota Press, s. 33.

⁶⁶³ İçsel kültürel özellikler, dini ve müzikal özellikleri içerir ve grubun önemli kültürel mirasıdır. Dışsal özellikler ise grupların yerel ortamı ayarlamak için oluşturduğu sayılan diğer tarihsel ve kültürel değişikliklerdir.

normlara ve değerlerin yanı sıra iki kültür arasında yemek ve müzik belirgin bir farkın olmaması kültürel entegrasyonun kolay olmasına zemin hazırlar. Suriyelilerin kültürlerarası yetkinliklerinin artırılması için de bu bağlamda görüşülen STK'ların birçok çalışması vardır. STK'lar eliyle gerçekleştirilen bilgilendirme ve broşür çalışmalarıyla birlikte Suriyelilerin Türk kültürünü öğrenmesiyle kültürel entegrasyon için ön basamak gerçekleştirilmiştir.

Entegrasyon ve toplumsal uyum dediğimizde, bunu iki ana düzlemde incelemek gerekmektedir. Birincisi, kişi veya grup ile kurumlar arası ilişkiler veyahut da mesafe; ikincisi, toplumlar arası ilişkiler. Toplumlar Arası İlişkiler, mültecilerin aynı mekânı paylaşmak durumunda oldukları kişilerle gerçekleştirecekleri toplumsal etkileşim bağlamını ifade eder. Bu çerçevede güçlü, pozitif, bütünleşik ilişkiler ve kapsayıcı kimlikler toplumsal uyumun ana belirteçleri olarak sıralanır. Kurumlara duyulan güven, sivil hayata doyum ve katılım (gruplar içinde) ve gruplar arası pozitif veya nötr algı... Toplumlar arası ilişkilerde göçmenlerin ayrı bir kişilik, göç sürecinin ise ayrı bir yaşam periyodu olarak telakki edilmesi gerekmektedir. (Saha Koordinatörü / MSYD-ASRA)

Türkiye'de entegrasyona yönelik sahaya inilip bilinçli etkin çalışmalar yapılmıyor. İlk etapta çok yardım odaklı bir çalışma yürütüldü. Entegrasyonda en önemli olan şey iki toplumun birbiriyle karşılaşması anlaması ve buna yönelik sosyal kültürel çalışmalardır. STK'ların entegrasyondaki rolleri kanallar oluşturmak, ulaşmak ve iki toplumu karşılaştırmaktır. Örneğin yerelde çalışan, üstün yeteneklilerle çalışan vakıflar var. Mesela geçen sene müzik kulağı olan göçmen çocukları tespit ederek belediyenin çocuk dayanışma merkezinde bir kurs açtık. Üstün yetenekli çocukların ihtiyaçlarına ve özelliklerine göre sınıflandırarak bu göçmen grupları çalıştıracak sivil toplumu da kamuoyunu da koordine etmeye çalışıyoruz. Kültürel entegrasyon noktasında "Haklarımı biliyorum" eğitimi kapsamında eğitiyoruz. UNHCR ile yapacağımız çalışmada Türkiye'deki kültüre özgü bilgiler

vermeyi, uzun vadede toplumların birbirini tanıması için çeşitli etkinlikler planlıyoruz. (Koordinatör / Keçiören Göçmen Hizmetleri Merkezi)

Kültürel entegrasyon sırasında yaşanan en önemli sıkıntılardan biri, göç edilen toplumun kültürünü tanıma ve benimseme gibi bir telaş içerisindeyken aynı zamanda kendi kültürünü muhafaza etme çabasının kimlik sıkıntılarına sebep olmasıdır. Kültürel çeşitliliğe değer veren politikalar ile göçmenlerin kültürlerini unutmaları istenmemekle beraber, genellikle süreç içerisinde ile göç alan toplumun kültürünün göç edenlerin kültürü üzerinde belirleyiciliği söz konusudur⁶⁶⁴. Göçmenler entegrasyon sürecinde yerel halkın kültüründen etkilenir, bu bağlamda iki kültür arasındaki benzerlik entegrasyon sürecini olumlu etkileyebilir⁶⁶⁵. Kültürel entegrasyon, salt göçmen grupların kendi ülkesinin kültürünü terkederek geldiği kültürü öğrenmesi anlamına gelmez. Genel olarak göçmen toplulukları hedef alıp kapsasa da birlikte her iki tarafın da kültürlerinde göreceli bir değişimi içerir. Farklı toplumlar aynı yerde birlikte bulunduğunda gözlenen pratik değişim toplumsal ahenk ve uyuma katkıda bulunur. Bu bağlamda STK'lar aracılığıyla gerçekleştirilen Suriyelilerin ve yerli halkın birbirinin kültürünü tanıması kapsamında yapılan faaliyetler kültürel entegrasyon açısından önemlidir. STK'ların yardım faaliyetlerinin yanı sıra Suriyelilerin kültür dokusuna adapte olmaları, toplumun temel değerlerini benimsemeleri için çalışmaları kültürel entegrasyona katkı sağlamaktadır.

Kültürel faaliyetler olarak Kırıkkale'de piknik düzenlendi. Manisa'da resim ve film izleme aktivitesi yapıldı. Muğla'da dünya mülteciler günü kapsamında bir gezi düzenlendi. Toplumsal cinsiyet eşitliği çalışması yapıldı. Samsun'da mülteci yüzme yarışmasına mülteci katmışız ödül almışız. Ofislerimizde piyano ve müzik aletleri, enstrümanla koro çalışmaları var bu çalışmalar Türk ve Suriyeli çocukları içeriyor. SGDD sosyal medya facebook sayfasından bunları paylaşıyoruz. (Genel Koordinatör / SGDD)

⁶⁶⁴ Özmen, N. (2011). Göçün 50. Yılında Entegrasyon ve Din İlişkisinin Dönüşen Parametreleri: Almanya'da Türkler, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* Cilt: 4 Sayı: 19 s. 399.

⁶⁶⁵ Baglioni, G. (1964). Trends in the Studies on the Socio-Cultural Integration of Immigrants. *International Migration Digest*, Vol.1, No:2, s. 127.

Kültürel çeşitliliğin tanınmasının ve korunmasının yanı sıra göçmenlerin ve yerel topluluğun kültürel etkinliklerine destek kültürlerarası diyalog ve alışverişin⁶⁶⁶ vazgeçilmezlerindendir. STK'lar aracılığıyla gerçekleştirilen müzik atölyeleri ve koro çalışmaları ile iki halkın kaynaşması, kültürel olarak karşılaşması ve entegrasyonu için çok önemi birliktelikler oluşturulmuştur. Çok sayıda STK, Suriyelilerle Türkler arasında karşılıklı kültür alışverişi için platform olmak gibi çifte amaç taşıyan kültür ve sanat projelerine odaklanmıştır⁶⁶⁷.

Geniş bir alana yayılmış insanların ortak aktivite üretebildikleri, burada birbirlerin değer ve fikirleriyle tanışabildikleri, üstelik bunu yaparken bir yandan ortak kültürel boyutlara sahip olmanın verdiği mutluluğa, öte taraftan farklı kültürden bağlama saygı ile yaklaşma heyecanına eriştikleri bir ortam yaratmayı hedeflemekteyiz. Bu ortamda gerçekleştirdiğimiz her bir aktivite, katılımcıların kendine özgün üslubuyla şekillenmekte, katılımcılar, organize ettiğimiz kültürel faaliyetlerde aktif özne konumunda yer almaktadır. (Saha Koordinatörü / MSYD-ASRA)

İGAMDER Koro projesi ile her haftasonu Suriyelilerle 3-4 saat bir arada oluyoruz. Yakından gözlüyoruz, yaşam koşullarına şahit oluyoruz. Çocukların hepsi çalışıyor çalıştıkları için cumartesi akşamları geliyorlar / geçici eğitim merkezler kapanınca çocuklar genelde çalışıyorlar koro iki taraflı kültürelleşme uyum için önemli. Yarısı Türk çocuklardan oluşuyor bu uyuma katkıda bulunuyor. Çocuklar müziğin iyileştirici yanıyla birlikte Türklerle bir arada koroda rehabilitasyon oluyor. Spor, sanat başka faaliyetler bunlar ötekileştirmiyor, birleştiriyor. 20 Haziran Dünya Mülteciler Gününde konser verecek şekilde çalıştırıyoruz. İki tane bu işe gönül vermiş opera sanatçısı öğretmenimiz var. Koro projesini çağdaş sanatlar merkezinde Çankaya belediyesi ile yer kiralayarak yapacağız. (Başkan/ İGAMDER)

⁶⁶⁶ UNESCOCAT. (2010). Creating better cities for migrants: Urban policies and practices to build more inclusive cities (Brochure for local authorities).

http://www.logiqo.com/easycontact/ec/british/opencities/jul10/creating_better_cities_for_migrants.pdf

⁶⁶⁷ Mackreath, H., & Sağınç, S. (2017). Türkiye'de Sivil Toplum ve Suriyeli Mülteciler. *Helsinki Yurttaşlar Derneği*, s. 15-22.

İnsanlararası ilişkilerin kültürlere göre farklılaşması, yeni ilişkiler kurabilme önünde engel olarak durmaktadır. Suriyeliler arasında uyum sağlamada güçlük çekenlerin birçoğu kültürel farklılıklardan dolayı uyum sorunu yaşamaktadır. STK'lar Suriyelilere kendilerini evlerinde gibi hissetmeleri ve kültürel entegrasyonu sağlamak için koro gibi kültürel faaliyetler düzenlemektir. Bu tür faaliyetler aracılığıyla ile özellikle gençler arasında kültürel paylaşımlar kültürel entegrasyon çok önemlidir.

Entegrasyon için doğrudan yaptığımız değil ama dolaylı olarak yaptığımız şeyler var. Suriyeli edebiyatçılar ve şairlerle ilgili bir proje vardı. Kabul edilmedi ihtiyaçlar piramidinin en altındayız daha oraya gelmedik. Suriye'de birçok şey yok oldu ve kültür de yok oldu bunların da kayda alınması gerekiyor. (Proje Koordinatörü / İGAMDER)

STK'ların Suriyelilerin hem kendi kültürlerini unutmadan hem de Türkiye'nin kültürünü içselleştirmesi için çalışmaları bulunmaktadır. Suriyelilerin Türkiye'de eşit ortaklar olarak yaşayabilmeleri için kendi menşe ülkeleri ve kültürleriyle ile temas kurabilmeleri ve kültürlerini korumaları için destek vermek gerekmektedir. STK'lar eliyle kültürel entegrasyona katkı sunacak faaliyetler, giriş atölyeleri, oturumlar, eğitimler ve sanat etkinlikleri kültürel entegrasyona katkı sağlayacaktır.

Suriyelilerin Türkiye halkı ile entegrasyonun nisbi olarak gerçekleştiğini düşünüyorum ama yeterli değil hizmet bağlamında verilen veriliyor ama entegrasyon için en önemli faaliyet kültürdür. (Başkan / Suriye Türkmen Meclisi)

Göçmenlerin kültürel entegrasyonu, ülkenin aktif katılım ve toplumsal içermeyi nasıl düzenlendiğinin yanı sıra kültürel benzerliklere de bağlıdır. Birçok faktör, bir ülkenin eğitim durumu, yaş, cinsiyet, aile, finansal durum, yeni ülkede ilişkiler ve ağlar gibi kültürel entegrasyonu etkileyebilir⁶⁶⁸. Türkiye'nin Suriyelilerle ortak kültür havzasında olması, heterojenliği, yerleşik toplumsal ağlar ve etnik, dini, kültürel ve dilsel bağlar vasıtasıyla kültürel entegrasyon konusunda katkı

⁶⁶⁸ Euro Cities. (2016). Guidelines for cities on the role of culture in the integration of refugees, migrants and asylum seekers. September, Brussels: www.eurocities.eu.

sağlayabilir. Benzer kültürel normları paylaşan komşu ülkeler için kültürel entegrasyon daha kolaydır⁶⁶⁹. STK'lar aracılığı ile gerçekleştirilen kültürel gezi ve faaliyetlerle her iki halk da toplumdaki kültürel benzerlikleri idrak etmektedir.

Kültür olarak çağrışımı yapılan her ne ise, onları hepten ayıplanabilir negatif bir unsur olmaktan çıkarmanın yolu, toplumların ortaklaşabilecekleri aktiviteler düzenlemektir. Biz de bu minvalde çalışmalarımızı sürdürmekteyiz. (Program Müdürü/ MSYD-ASRA)

Kültürel ve coğrafi olarak Türkiye'ye en yakın halk Suriyeliler. (Osmanlıdan en son ayrılan Toprak parçasıdır). Ayrıca, çoğunluğunun Suriye'nin kuzeyinden gelmesi nedeniyle (Türkmen, Arap, Kürt vs.) Türkiyeli akrabaları var. Ayrıca ailevi ve ya Çerkez gibi grupların dayanışabildiği toplumsal kesimler de var. İlginçtir, Suriyelilerde, ailede T.C. vatandaşı olanlar veya dedelerinden/ninelerinden TC vatandaşı olanlar sayıca epeyce çok. Bu durum vatandaşlık ve entegrasyon konusunda hukuki olarak da kolaylık sağlayabilir. (Genel Başkan Yardımcısı / MAZLUM-DER)

Bu okullarda Türkiye halkı ile Keçiören belediyesinin desteğiyle piknikler düzenliyoruz. Çanakkale'ye götürüyoruz. Çanakkale'de Suriyelilerin Halep'lilerin kanı var hatırası var. Şu anda yaşadığımız toprak geçmişte hepimizindi o duyguları ve aidiyetleri kültürel birlikteliği yaşatmaya çalışıyoruz. (Genel Müdür / SDD)

Kültürel entegrasyon Suriyelilerin yerel değerlere, normlara ve davranış kalıplarına uyumdur. Suriyeliler ile yerel halk arasında teması sağlamak, olumlu bir etkileşimi teşvik etmek önemlidir. Kültürel entegrasyonun başarılı ve pozitif olması STK'lar aracılığı ile oluşturulan Suriyelilerle yerel halk arasında kültürlerarası iletişimin başarılı bir şekilde sağlanabilmesi için stratejilerin geliştirilmesi hayatidir.

Kültürel benzerliklerin yanı sıra kültürel farklılıklar da yaşanıyor. Akşam geç saatlere kadar Suriyelilerin yaşama kültürü, çatışan kültürel durumlar var.

⁶⁶⁹ UNHCR. (2009). UNHCR Note on Refugee Integration in Central Europe. Budapest: UNHCR, The UN Refugee Agency.

Bazı sorunlar yaşatmakla birlikte hedefine uyumu koyan bir ulusal bir politika bunları aşabilir. Kültürel olarak ortak yönümüz çok fazla; aynı dine mensup olma aynı bölgenin insanı olma kaynaşma noktalarında eskiden beri az buçuk benzerlikler var. Entegrasyon kaynaşma sürecini de çok belirliyor. Toplumun entegrasyona yönelik olumlu damarının aktivite olup olmaması ulusal politikanın entegrasyonu gündeme almasına bağlı. Sahadaki görüştüğümüz yerel STK'larla koordineli faaliyetler, çocuklarla birlikte ortak piknikler, konserler belediyenin parklarında kültürel etkinlikler yapıyoruz. Daha önümüzdeki dönemde planlı olanlar da var. Sahada bunları yapan STK'lar bizimle irtibata geçiyor. İnfak Vakfı çok aktif, biz bazen onların yerini kullanıyoruz, irtibatlı çalışıyoruz şu anda sahada yaptığımız çalışmalar konusunda kültürlerarası arabuluculuk, göçmen kapasitesini geliştirme açısından çalışmalara başladık. (Koordinatör / Keçiören Göçmen Hizmetleri Merkezi)

Göçmenlerin kültürel entegrasyonunda benzerliklerin ve farklılıkların olduğu değişken bir süreç söz konusudur. Suriyeliler ve yerel halk arasında kültürel benzerlikler olduğu kadar kültürel farklılıklar da mevcuttur. Suriyelilerin Türkiye'nin kültürel özelliklerini görmezden gelerek salt kendi etnik kimlikleri, dini değerleri, kültürleri veya geleneklerini önceleyerek yaşamaları durumunda kültürel uyum sağlamalarını zorlaştırır. Bununla birlikte kültürel benzerliklerin memnuniyetle karşılandığı kadar farklılıkların da hoşgörülle karşılanması gerekmektedir. Kendi sosyo-kültürel kimliğini oluşturamayan Suriyelilerin Türkiye'nin sosyo-kültürel değerlerine saygı duyması ve uyum içinde toplumda kendilerine yer bulması mümkün değildir. Toplumun bütün kesimleri kültürel açıklığa hazır olmalı ve bunu geliştirmeye çalışılmalıdır. Bunun için entegrasyona hazır olunması, kendi kültürel kimliğinden emin olunması ve de aynı zamanda kültürel çeşitliliğe saygı gösterilmesi gerekmektedir. Bu konuda kültürel entegrasyon için STK'ların çift taraflı rolleri vardır.

Devlet her türlü imkânı sunsa da teferruatlarda gayri insanı davranışları görüyoruz. Suriyelilerin Türkiye halkı ile buluşmaları için Dışişlerinde kurulmuş bir organizasyonuz. Kültürel faaliyetler yapıyoruz, isteklerini dinliyoruz devletin ilgili bürokratik kurumlarına bu istekleri iletiyoruz bu insanlar hep veren eldi, şimdi insanlardan birşeyler almak, beklemek

geleneklerine ve inançlarına uygun değil. Suriyeliler diğer göçmenleri düşününce daha kolay entegre olurlar. Anadolu kültürü ile Suriye kültürü çok farklı değil ve akrabalık bağları var Türkmenler Türklerle Kürtler Kürtlerle Araplar Araplarla akrabalık bağları var zaten bu sınır 100 yıl önce suni olarak oluşturuldu aynı dinden olmak önemli bir harç kaynağı. (Başkan / Suriye Türkmen Meclisi)

Devletin kültürel uyum politikalarını geliştirirken, tüm toplumu, ilgili kamu kurumlarını, medyayı, STK'ları işin içine katacak kapsamlı bir politika geliştirmesi gerekir. Kurumlar ve STK'lar aracılığı ile kültürlerarası diyalog, ortak etkileşim alanları, farklı kültürlerin yaşamasına alan açılması gerekmektedir. Bununla beraber kültürel entegrasyon süreci için salt kamu kurumlarının çalışmaları yeterli değildir.

Suriyeliler diğer gruplardan daha kolay entegre olabilir zaten; birçoğunun akrabası burada sınır komşumuz. Bosna veya Somali gibi uzak bir coğrafya değil. En önemli konu kitlesel olarak gelmiş olmaları, daha öncekiler böyle değildi. 3,5 milyon insan var. Bütün Türkiye'de Suriyeli diye bir fenomen var. Suriyelilerle ilgili konuşulan herşey bir algı oluşturuyor; bu zor ama çok büyük bir popülasyon var. (Ankara Kurumsal ilişkiler Sorumlusu / İHH)

Kültürlerarası ilişkiler hem çok çeşitli eylemleri hem de aktörleri kapsar. Kültürel entegrasyon ve uyum gerçekleşmediğinde çalışmanın birinci başlığında ayrıntılıca işlenen sosyal harmonizasyon oluşmaz ve çatışmalara kapı aralanır. Kültürel uyum sürecini kolaylaştıracak aracı kurumlara ihtiyaç bulunmaktadır. Suriyeliler ve yerel halk arasında kültürlerarası ilişkilerin geliştirilmesi, olası çatışmaların asgariye indirilmesini ve barışçıl ilişkiler tesis edecek sahada aktif olarak bulunan STK'larla devlet politikaları hedeflenmelidir. Böyle barışçıl toplumsal bir politika başarılı olduğunda, yerel halk ve Suriyeliler arasında güven ve iyi niyet iklimi oluşur. Bu politikalar kapsamında STK'lar aracılığı ile dünyadaki ülke örneklerinin entegrasyon politikaları incelenerek "Değerler ve Oryantasyon Kursları"⁶⁷⁰ verilebilir. Bu kurslarla sosyo-kültürel boyut, kültürel kimlik, Türkiye'nin

⁶⁷⁰ Değerler ve Oryantasyon Kursları Avusturya'da sürekli olarak yaşayan göçmenlerin Avusturya'nın toplumsal, ekonomik ve kültürel yaşamına katılımını güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Avusturya Federal Dışişleri, Avrupa ve Uyum Bakanlığı, iltica hakkına/geçici koruma statüsüne sahip kişilerin iş piyasasına dâhil edilmeleri için değerler ve oryantasyon kursları vermekle yükümlüdür. Bu kurslar

dili, tarihi ve temel kurumlarıyla ilgili eğitim kültürel entegrasyon katkıda bulunacak olan mekanizmadır.

Her ne kadar geçici koruma statüsü kayıtlı kişilere sağlık, eğitim, iş piyasasına erişim, sosyal yardım ve hizmetler ile tercümanlık ve benzeri hizmetlere erişimi mümkün hale getirirse de, pek çok Suriyeli bilgi eksikliği, dil engeli ve çeşitli sosyo-ekonomik koşullardan dolayı bu haklardan faydalanamamaktadır. Hizmete erişim konusundaki bilgi eksikliği ve sınırlı erişim imkanları halihazırda istikrarsız ve potansiyel olarak travmatik süreçleri tecrübe eden Suriyeliler için toplumsal sorunların ardında yatmaktadır. Bu çerçevede toplum destekli projeler, Türkiye’de farklı şehirlerde mültecilerin yoğun olarak yaşadıkları alanlarda yaşam standartlarını güçlendirmeyi ve toplumsal uyumu hedeflemektedir. (Program Müdürü/ MSYD-ASRA)

Kişiler kendilerine en benzer nitelikte olan bölgelere yerleşiyorlar. Benzeşiklikle ilgili bir şey bu; herkes en az kira verebileceği yere gidiyor. Örneğin; Almanya’da Suriyelilere 300 Euro veriliyor ve o eyaletin vergi sistemine göre sizi yönlendiriyorlar. İngiltere’de belediyeler tarafından yönlendiriyorlar. Yeterli ve gerekli koşullar Türkiye’de yok. Sığınma bir haktır, kapıları açmak cömertçe bir şey, bu uluslararası anlaşmalardan da gelen bir durumdur. Uyum mevzusu çerçevesinde 100000 kişilik bir guruba 5000 kişiyi son derece başarılı adapte edebilirsiniz. Ama 5000 kişi 20000 kişi olunca kendi kahvesini, kendi sağlıkçısını, kendi oto tamircisini kendi restoranını, emlakçısını oluşturduğunda sizin bunlar niye topluma uyum sağlamıyor deme lüksünüz kalmaz. Böyle olduğunda, iki farklı grup bir araya geldiğinde kişi uyum sağlama ihtiyacı duymayabilir. Uyum çift taraflı bir şeydir. Türk

kapsamında katılımcılara; demokratik, hukuk ve toplum düzeninin temel prensipleri (örneğin, insan onuru, her insanın eşit haklara sahip olduğu, kişinin kendi yaşamını belirleme hakkına sahip olması gibi prensipler) verilmelidir. Entegrasyon kursunun içeriği ise şu şekilde belirlenmiştir: Konuşma, okuma, günlük ve resmi yazışmalar için temel Almanca bilgisi, hukuk ve toplum düzeni değerleri, dil kursları, meslek ve hizmet içi eğitim kursları, Avusturya’nın kültür ve tarihi hakkındaki programlar, karşılıklı anlayış ve iletişim için Avusturyalı vatandaşlar ile bir araya gelme programlarını içermektedir. Entegrasyon teşvikinde kilise, özel ve insani yardım kuruluşlarından destek alınabilir. Mültecilerin beklentilerini ve ihtiyaçlarını karşılamak için çeşitliliği teşvik etmek için yetkililer ve kurumlar çağrılır.

Bkz. McDonald-Wilmsen, B., Gifford, S. M., Webster, K., Wiseman, J., & Casey, S. (2009). Resettling refugees in rural and regional Australia: Learning from recent policy and program initiatives. *Australian Journal of Public Administration*, 68(1), ss. 97-111.

toplumunun kültürel farklılıklar konusunda esnek olması, Suriyelilerin de ben burada yaşıyorum ve kültürünü öğrenmem gerekiyor diye düşünmesi gerekiyor. Uyumla ilgili sistematik yapılan bir çalışma yok. STK'ların bu konuda rolü büyük, Suriyelileri yönlendirme onların kültürel uyum süreçlerini kolaylaştırıcı rollerde bulunuyorlar. (Genel Koordinatörü / SGDD)

Suriyeliler her ne kadar aşinalık olsa da dil ve kültürünü bilmediği bir toplum karşısında, kendi dil ve kültüründe bildiği her şeyi, katıldığı topluma uyum için yeniden öğrenmek durumundadır. Yeni bir toplumda yeni kabul görür davranışlar geliştirmek, bir dili yeni baştan öğrenmek, yeni kültür hakkında bilgi edinmek, göç veren ülke ile göç alan ülke arasındaki kültürel farklılık az ise, daha kolay olacaktır. İki kültür arasındaki farklılık büyükse, birey kültürelleşmek için yeni stratejiler geliştirmek durumunda kalmaktadır. Suriyelilerin karşılaştığı toplumsal kurum ve kişilerin entegrasyon stratejisine uygun davranması gerekmektedir⁶⁷¹. Bu bağlamda Suriyelilerin kültürel entegrasyonu kültürel kaynaşmaya bağlıdır. Kültürel kaynaşmanın sağlanması için psikologlar, STK'lar, din görevlileri ve yerel yöneticilerin bir araya gelip bu konu için ortak bir çözüm yolu bulmaları gerekir. Kültürel kaynaşmayı kolaylaştıracak STK faaliyetleri göçmenlerin ülkenin temel kural ve normlarına yerel değerlerinin kültürel hayatlarının tezahürlerine yönelik oluşturduğu reaksiyonlarla alakalıdır⁶⁷². Suriyelilere dair faaliyetler kendilerinin ve yerel halkın kültürüne, çeşitlilik ve çok kültürlü değerler gereği kendi kültürlerine saygılı olacak şekilde tasarlanmalıdır. Suriyeliler toplumsal kültüre ve normlara saygı gösterirken⁶⁷³ yerel halkın da Suriyelilerin kültürü hakkında bir anlayış geliştirmesi gerekir. STK'ların kültürel kaynaşma faaliyetleri ile kültürel entegrasyonunu tamamlamış olan Suriyeliler toplum içinde nasıl davranacağını öğrenir, toplumsal normlara uygun davranır.

⁶⁷¹ Adıgüzel, Y. (2016). Göçmenlerin Kültürel Entegrasyonu, *Türkiye'de Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler: Tespitler Ve Öneriler*, Wald Dünya Yerel Yönetim Ve Demokrasi Akademisi Vakfı, s. 174.

⁶⁷² Entzinger, H. ve Biezeveld.R (2003). s. 33.

⁶⁷³ Normatif entegrasyon: bireylerin davranışlarının grubun kültürel standartlarına uygun olma derecesine bağlıdır.

3.2.3. Suriyelilerin Türkiye'ye Eğitime Entegrasyon ve Uyum Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü

Küresel göç hareketleri etkisini en açık biçimde eğitim alanında göstermektedir. Eğitim, zorunlu göçe maruz kalmış bireyler için etkili ve önemli bir koruma yöntemidir. Göç edenler için eğitim; öğrenme fırsatları, okullaşma ve okul sonrası seçenekler, yaşam seçimleri, entelektüel ve kişisel gelişim, sertifikasyon ve bilişsel kapasiteyi artırma açısından için bir güvenli alanlar sağlar. Eğitimin bunların yanı sıra toplumsal katılım, insan kaynağını geliştirmek, toplumun kaynaşmasına katkıda bulunmak, göçmenlere toplumun merkezi ya da çekirdek değerlerini iletmek, bilgili bir vatandaşlık, kapsayıcılık duygusu ve ekonomik eşitlik için uzun vadeli etkileri vardır⁶⁷⁴. Entegrasyon faaliyetlerinin başarıya ulaşmasında göçmenlerin eğitim ve öğrenim hakkından yararlanmaları mümkün olduğunca erken sağlanmalı ve teşvik edilmelidir. Eğitime entegrasyon göçmenlerin topluma entegrasyonu için en güçlü araçlar arasında yer almaktadır.

İnsan sermayesi entegrasyon için son derece önemlidir. Göçmenler geldikleri ülkenin yararlandığı insan sermayesini⁶⁷⁵ oluşturmaktadır ve göçmenlerin sahip olduğu insan sermayesini alt yapısını eğitim oluşturmaktadır. Göçmenlerin eğitim düzeyi, devletlerin benimseyecekleri entegrasyon modeli üzerinde önemli etkilere sahiptir. Tüm göçmen çocuklar ve yetişkinler kendi gelişimlerini sürdürmek için eğitim hakkına sahiptir⁶⁷⁶. Çocuk Hakları Sözleşmesi (ÇHS) açısından, eğitim alma temel bir haktır ve devletlerin tüm çocuklara ücretsiz zorunlu temel eğitim verme yükümlülüğü vardır⁶⁷⁷.

⁶⁷⁴ Mathews, J. (2008). 'Schooling and Settlement: Refugee Education in Australia'. *International Studies in Sociology of Education*, 18(1). s. 31-32

⁶⁷⁵ Göçmenlerin insan sermayesini sadece kağıt üzerinde değil aynı zamanda pratikte de göz önünde bulundurmalıdır.

⁶⁷⁶ Göçmenlerin Entegrasyonu İçin Yerel Kuruluşların Öğrenimi 2015-Avrupa'daki Göçmenlerin Entegrasyonu'nda Yerel Kuruluşlar ve Çalışanlar için Rehber Kitap, 2. s. 24,25

⁶⁷⁷ 28 Erken çocukluk eğitimi. Sözleşme, çocuğun eğitim hakkını kabul etmektedir ve ilköğretimin zorunlu ve herkes için parasız olmalıdır (Madde 28). Komite bazı Taraf Devletlerin tüm çocuklar için parasız olacak bir yıllık okul öncesi eğitimini yaygınlaştırmayı planladıklarını takdirle kabul etmektedir. Komite, erken çocukluk sırasındaki eğitim hakkının doğumla başladığı ve küçük çocuğun azami gelişme hakkıyla yakından bağlantılı olduğu yorumunu yapmaktadır (Madde 6.2). Eğitimle gelişim arasındaki bağlantı Madde 29.1'de ayrıntılı olarak ele alınmaktadır: "Taraf Devletler çocuğun eğitiminin aşağıdaki amaçlara yönelik olmasını kabul ederler: a) Çocuğun kişiliğinin, yeteneklerinin, zihinsel ve bedensel yeteneklerinin mümkün olduğunca geliştirilmesi." Eğitimin amaçları hakkındaki 1 no' lu Genel Yorum, amacın "çocuğun becerilerini, öğrenme ve diğer kapasitelerini, insan onurunu,

T.C. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü verilerine göre Türkiye’de yaşayan Suriyeli çocuk sayısı 1.418.298’dir. Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu’nun 2017 yılındaki verilerine göre Türkiye’de okul çağındaki Suriyeli çocuk sayısı, 870.000’dir.⁶⁷⁸ Bu yoğun nüfusun yaklaşık 380.000’inin okula gidemediği tahmin edilmektedir. Bununla birlikte yüksek öğrenim gören geçici koruma altındaki yabancı sayısının 2016 yılı itibarıyla 10.000’ini bulduğu ifade edilmiştir.⁶⁷⁹ T.C. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan 2014/21 sayılı Yabancılar Yönelik Eğitim ve Öğretim Hizmetleri Genelgesi ile, Suriyeli ve resmi olarak kayıt altına alınmış çocukların MEB’e bağlı okullarda veya Suriyelilere yönelik oluşturulmuş Geçici Eğitim Merkezleri’nde eğitim alabilecekleri belirtilmiştir. Bu bakımdan, özellikle zorunlu eğitim çağındaki Suriyeli çocuk ile yetişkinlerin eğitim hakkında yararlandırılması gerekmektedir. Suriyelilerin Türkiye’ye aidiyet duygusuna kavuşabilmeleri ve Türkiye toplumuna entegrasyonunu, barış içinde ve bir arada yaşamanın desteklenmesinde kapsayıcı eğitim almaları önemlidir.⁶⁸⁰ Uyum için en önemli araç Suriyelilerin eğitimi meselesidir. Ülkemizde Ulusal Eylem Planı’nda bu husus dikkâte alınmış ve AB ve diğer fonlardan kaynak sağlanmak suretiyle, eğitimin entegrasyon kapsamında değerlendirilerek gerekli tedbirlerin alınmasının gerekliliği üzerinde durulmuştur⁶⁸¹.

Ülkemizde bulunan geçici koruma altındaki Suriyeli sığınmacıların iş gücü piyasasına katılım, toplumsal uyum ve dil problemlerinin çözümü üzerine yürütülen

özgüvenini, kendine saygısını geliştirerek güçlendirilmesi” olduğunu ve bunun çocuk merkezli, çocuk dostu olan, çocuğun haklarını ve onurunu yansıtan yollarla gerçekleştirilmesi gerektiğini açıklamaktadır (Paragraf 2). Çocuğun eğitim hakkının tüm çocukları içerdiği ve kız çocuklarının hiçbir ayrımcılık gözetilmeksizin (Madde 2) eğitime katılmasına olanak sağlanması gerektiği Taraf Devletlere hatırlatılır. 29 Erken çocukluk eğitimi için anne babanın ve kamunun sorumlulukları. Anne babaların (ve çocuğun bakımından sorumlu diğer kişilerin) çocuğun ilk eğiticileri olduğu ilkesi, Sözleşme’nin anne babanın sorumluluklarına saygı gösterilmesine yaptığı vurgu çerçevesinde uygun bulunmuştur (yukarıda Bölüm IV). Anne babalardan, haklarının ifasında küçük çocuklara uygun rehberlik ve yönlendirmeyi sağlamaları, saygı ve anlayışı temel alan güvenilir, şefkatli ilişkilerden oluşan bir ortam sağlamaları beklenir (Madde 5). Komite, Taraf Devletleri, erken çocukluk dönemi eğitimi için planlama yaparken bu ilkeyi iki açıdan başlangıç noktası olarak almaya davet etmektedir: Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi (ÇHS) Genel Yorum No. 7 ‘Erken Çocuklukta Çocuk Haklarının Uygulanması’

https://www.unicef.org/turkey/pr_2010/pdf/CRC_General_Comment_No.7.pdf

⁶⁷⁸ http://www.unicefturk.org/public/uploads/files/Children%20of%20Syria_01.2017_TR.pdf

⁶⁷⁹ http://www.yok.gov.tr/documents/18755141/30589745/12_Yuksekgorenim_goren_Suriyeli_sayisi_10_bini_buldu.pdf/f9eafd7f-4524-4d1f-ade9-c867ea37c0e3

⁶⁸⁰ Eğitim Reformu Girişimi (ERG). “Bir Arada Yaşamı ve Geleceği Kapsayıcı Eğitimle İnşa Etmek” başlıklı araştırma raporuna ulaşmak için: <https://indd.adobe.com/view/6066c857-843a-4d49-b7e9-77f635a950cf>

⁶⁸¹ Ulusal Eylem Planı, age., s. 42.

çaba ve sunulan imkanların yanında öğrenime giden yolda temel eğilimlerin belirlenmesi önem teşkil etmektedir. Bu eksende Suriyelilerin toplumsal ve kültürel entegrasyonu yanı sıra eğitime entegrasyon da önemli aktörlerden biri de STK'lardır⁶⁸².

Bizim amaçlarımız uyuma yönelik ortak sınıfların oluşturulması, çocukların Türk okullarına gönderilmesi, tanışma programlarının yapılması, Türkçe eğitimin verilmesi, sorunların çözülmesi için yardımcı olunması okullaşmaya yönlendirmektir. (Hayri ve Sosyal Hizmetler Müdürü / TDV)

Sahada görüşülen STK'ların Suriyelilerin eğitime entegrasyonundaki başat katkıları; Suriyeli çocukların Türk okullarında eğitim görmelerini destekleyerek eğitim konusunda bilgiye erişim sağlamak⁶⁸³, ailelerin bu konudaki farkındalığını seminerler ile desteklemek, bulundukları bölgelerdeki eğitime katılması gereken çocukları tespit etmek, okul ihtiyaçlarını temin etmek, kütüphaneler inşa etmek ve bu kütüphaneleri onların ücretsiz kullanımına sunmak; sanat ve zanaat eğitimi vermek; yetim kalan çocukların barınma ve eğitim ihtiyaçlarını desteklemek ve onlara psikolojik destek sağlamaktır.

Suriyelilerin Türkiye'ye Eğitimsel Entegrasyonu ile ilgili olarak yapılacak ilk tespit, Suriyelilerin okullaşma oranları çok düşük olduğu idi; bu soruna raporlarımızla dikkat çektik. Daha sonra bu konuda MEB genelgelerle kolaylaştırmaya çalıştı. Suriyelilerin kendi kurdukları ve Arapça müfredatı esas alan okullar uzun vadeli olamaz. Hem Arapça hem de Türkçe eğitim bir arada olmalı. MEB, okullarda bu konuda geçiş döneminde. (Bir öğün Türkiyeliler, bir öğün Suriyeliler). Bir süre sonra hepsinin birlikte okuması ama

⁶⁸² Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM) (2016). Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler: Uzun Vadeli

Entegrasyon İçin Fırsatlar ve Zorluklar. Ankara

⁶⁸³ Suriyelilerin eğitim hakkına erişim ve bu hakkı kullanma konusundaki pratikte görülen en büyük sorunlardan biri de bilgiye erişimdir. Bu noktada Göç İdaresi gibi kurumlar tarafından çeşitli broşür vb materyallerin hazırlanması, bilgiye erişim konusunda STK'ların çalışmalar büyük önem arz etmektedir. Sığınmacı ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD). Hayata Destek Derneği, İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı(IKGV). bu konuda yapmış olduğu çalışmalar bilgiye erişim sorununu biraz olsun hafifletmeye yardımcı olmaktadır. Sağlıklı bilgi aktarımının hem STK'lar tarafından devam ettirilip ayrıca devlet kurum ve araçları tarafından daha yaygın ve etkili bir biçimde yapılması gerekmektedir. Kurter, Mustafa Ç. Saha Araştırması Tarama Raporu Suriyeli Mültecilerin Eğitim Hakkına Erişimi, s. 1

Arapça eğitimi de almaları gerekiyor. (Genel Başkan Yardımcısı / MAZLUM-DER)

Eğitim konusu ile ilgili kamu kurumlarının konu ile ilgili bilgi paylaşımları yetersiz kaldığı için, STK'lar tarafından izleme raporları ilk kaynaklar olarak öne çıkmaktadır⁶⁸⁴. Eğitim konusunda kampların dışında yaşayan, pasaportları olan, yasal yolla Türkiye'ye giriş yapan ve oturma izni olan Suriyeli çocuklar şayet Türkçe biliyorlarsa devlet okullarında eğitim görebilmektedir. İkamet izni olmayan fakat Türkçe bilen çocuklara da okullarda misafir konumunda resmi kayıtları olmadan eğitim görme olanağı sağlanmıştır. Bazı bölgelerde ise STK'lar aracılığıyla gönüllü Suriyeli öğretmenlerin olduğu resmi olmayan okullar açılmıştır. Türkiye'de doğan ve burada eğitim alan Suriyelilerin uyum sürecine yönelik birçok kurum ve STK bu alanda faaliyetler yürütmüş, fakat eğitim sorununun kapsamlı olmasından dolayı tam anlamıyla başarıya ulaşamamıştır. STK'lar aracılığıyla Geçici Eğitim Merkezleri (GEM)⁶⁸⁵, yayınlanan bir genelge ile Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) denetimine geçmiştir⁶⁸⁶.

⁶⁸⁴ STK'lar göçmenlere yönelik mevcut politikalar ve programların değerlendirilmesi yanında, bu ihtiyaçları karşılamak için mülteci ve sığınmacıların ve hizmetlerin ihtiyaçlarıyla da ilgili raporlar hazırlarlar. STK raporları ve yayınları çoğu küçük boyutludur, genellikle 'snap-shot' metodolojilerine dayanır. Belirli programları ve hizmetleri değerlendirmede kullanılan yöntemler, bireysel görüşmelere veya odak gruplarına dayanan hakim niteliktedir. Bu raporlar için toplanan veriler, hedeflenen mülteci nüfusunun yüksek temsilciliği olarak düşünülmese de, bu raporlar ve yayınlar, mültecileri yerel düzeyde entegre etmek için potansiyel olarak iyi uygulamalar ve stratejiler hakkında değerli bir bilgi kaynağı oluşturmaktadır. Green, R., (1996) Marginal Inclusion? A survey of refugees in the London Borough of Redbridge, Essex, Redbridge Refugee Forum. Humm, Jayne, 1996, Settling in Cambridge: The Refugee Experience, London, Refugee Action/Community Development Foundation.

⁶⁸⁵ Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) Suriyeli mültecilerin eğitim sistemine entegrasyonunu sağlamaya dönük sistematik değişiklikler yapma ve politikalar uygulama sürecindedir. Anaokulundan lise sona kadar her sınıfı kapsayan eğitim vermektedir. 21 ilde 36 kamp içi 389 kamp dışı olmak üzere 425 GEM'de 2016-17 yılında 328.494 çocuğa eğitim verilmektedir. Öncelikle sadece mülteci kamplarında açılan GEM'ler 2014/21 sayılı genelge gereğince kamp dışında da açılmaya başlanmıştır. Milli Eğitim Bakanlığının (MEB) yaptığı açıklamaya göre; Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi (PİCTES) projesiyle GEM'lerin 2019 yılına kadar kademeli olarak boşaltılması hedeflenmektedir.

⁶⁸⁶ Türkiye, 2013 yılından itibaren Suriyeli sığınmacıların kalış süresinin uzayacağını kabullenerek, eğitim ile ilgili olarak genelgelerden başlayıp, yönetmelik ve kanunlara uzanan bir dizi düzenleme yoluna gitmiştir. MEB'in bu konudaki ilk yasal düzenlemesi 26 Nisan 2013 yılında çıkarılan "Ülkemizde Kamp Dışında Misafir Edilen Suriye Vatandaşlarına Yönelik Tedbirler" konulu genelgedir. Bakanlık bu genelge ile, kamp dışında barınan Suriye vatandaşlarının okul çağındaki çocuklarının, eğitim ve sosyal aktivite ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla faaliyet gösteren ve yerel yönetim, STK ve Suriyeliler tarafından açılan mekanların incelenerek fiziki açıdan sağlıklı, güvenli ve yeterli donanıma sahip olup olmadığının belirlenmesini istemiştir. 26 Eylül 2013 tarihinde ise, "Ülkemizde Geçici Koruma Altında Bulunan Suriye Vatandaşlarına Yönelik Eğitim Öğretim Hizmetleri" konulu daha kapsamlı bir genelge ile kamplarda veya şehirlerde yaşamakta olan

Türkiye Diyanet vakfı (TDV) Ankara'da 5 tane geçici eğitim merkezi başlatmıştır; şimdi MEB ve UNICEF'le yapılıyor. Biz bu okullara bir yönlendirme gerekiyorsa o çocuklarla veliler üzerinden ulaşabiliyorduk. (Başkan / AYDAP)

Şu anda okul öncesi eğitim devam ediyor; Suriyelilerin okul öncesi eğitim kreşimiz var (Daha önce kendi insanımıza yönelikti şimdi onlara da yardım ediyoruz. Entegrasyonla ilgili büyük çalışmalarımız var. İlk geldikleri zaman Millî eğitim ve diğer kurumlar çalışma yapmadan önce 450 kişilik bir okul açtık eğitimlerini sağlama konusunda 3 sene boyunca eğitim verdik sonra Milli eğitime devrettik. (Başkan / Önder Vakfı)

23.09.2014 tarihli MEB Genelgesi (2014/21) ile devlet okullarının yanı sıra, Suriyeli öğrencilere yönelik eğitim vermesi için STK'ların genel eğitim merkezlerinin kurulmasına izin verilmesidir. Suriyelilerin eğitimi sürecinde GEM modelinin hayata geçirilmesine öncülük eden ve aynı zamanda Suriyeli öğretmenler için istihdam olanakları sağlayan UNICEF, Save the Children gibi uluslararası platformların yanı sıra birçok yerel STK Suriyelilerin eğitime entegrasyonunda destek sağlamaktadır⁶⁸⁷. Ancak bu okulların kapasitesi çok sayıdaki Suriyelinin eğitimini sağlamada yetersiz kalmıştır. Bu okullarda müfredat düzenlemesinin yapılmamış olması ve bu okullara devam edenlere diploma verilmemesi, verilen sertifikaların geçerliliğinin bulunmamasıdır.

Şu anda çocukların normal Türk okullarına gitmeleri ile ilgili çalışmalarımız var. Bizim hâlihazırda merkezimize gelen çocukları direk kendi velisi gibi Türk

Suriyelilerin okul çağındaki çocuklarına sağlanan eğitim hizmetlerinde bir standardın sağlanmasını hedeflemektedir. Suriyeli öğrencilerin sene kaybı yaşamamaları amacına hizmet eden bir eğitim verilecektir, Yürütülecek eğitim-öğretim hizmetlerinin koordinasyonundan MEB sorumlu olacaktır, Öğretmen ihtiyacı norm fazlası öğretmenlerden, yeterli olmaması halinde Arapça bilen kişilerce ders ücretli şekilde karşılanacaktır, Suriyeliler içerisinde eğitim verebilecek nitelikte gönüllüler varsa bunlar da görevlendirilecektir. Uygulanacak olan eğitimin içeriği MEB'in kontrolünde, Suriye Ulusal Koalisyonu Yüksek Eğitim Komisyonu tarafından hazırlanacak, temel yaşam becerileri, moral eğitimi, genel kültür, sosyal beceriler gibi konularla zenginleştirilerek işlenecektir. Ayrıca Suriyeliler talep etmeleri halinde Türkiye müfredatında da eğitim görebileceklerdir, Türkçe öğrenmek isteyenlere hizmet verecek Türkçe kursları açılacaktır.

Kızıl, Ö., Dönmez, C. (2017). Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacılara Sağlanan Eğitim Hizmetleri ve Sosyal Bilgiler Eğitimi Bağlamında Bazı Sorunların Değerlendirilmesi, International Journal Of Education Technology and Scientific Researches, Issue: 4, s. 213

⁶⁸⁷ Seta, (2017). Engelleri Aşmak Türkiye'de Suriyeli Çocukları Okullandırmak, Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı Yayınları, Ankara, s. 74-76.

okullarına kaydettirmeye çalışıyoruz; Geçici Eğitim Merkezlerine (GEM) değil. Okula erişmeyen çocukları tespit ediyoruz; söz konusu entegrasyon olduğunda okula gitme ve eğitime katılım en önemli konu olarak karşımıza çıkıyor. (Hayri ve Sosyal Hizmetler Müdürü / TDV)

Çocukların okula gitmesi konusunda aileleri ikna etmeye çalışıyoruz çocuklar dil öğrenmek de çok başarılılar, büyükler zorlanıyor ama küçükler daha kolay öğreniyorlar. Rehberlik yapıyoruz; kimlik numarası alması için. Çocukların eğitimi ile bir başka grup görevli; günde 2 saat Suriyeli çocuklarla medreselerde ders yapmış bir hoca efendi onlara Arapça ders veriyor. Bizim projelerimiz var ama her projenin bir maliyeti var; bunu daha büyük kuruluşlarla bir araya gelerek hayata geçirebiliyoruz. (Genel Koordinatör / İnfak Vakfı)

STK'lar aracılığıyla okullaşma ve kayıt faaliyetleri sürdürülmektedir. Suriyeli ebeveynlere kayıt işlemlerine yardımcı olmak⁶⁸⁸, çoğu zaman çocukların çalışmasından ziyade okula kayıtları konusunda aileleri ikna etmek, birlikte okula gitmek, kayıt esnasında eşlik etmek, ikamet yerlerine göre okul bulmak, okul öncesi eğitim, okula gidip eğitim sistemine katılmaları için STK'lar eğitime entegrasyon için faaliyetler göstermektedir. TDV'na bağlı olarak faaliyet gösteren KAGEM gibi kuruluşlar da sahada çalışmalarını yürütmektedir.

Kadın, Aile ve Gençlik Merkezi (KAGEM)'in "Farkındayım Yanı Başındayım"⁶⁸⁹ projesi var. TDV Kur'an kurslarında Suriye'den gelen öğretmen olan kişileri keşfedip normal dersleri veriyorlardı. Diyanet öğretmenlerin maaşını karşıladı onlar da eğitim verdiler. Ankara'da başladı. Biz genel itibariyle toplumun içine dahil etmeye çalışıyoruz GEM'leri

⁶⁸⁸ Kayıt sistemi daha tamamlanmadığı için okul çağındaki olan Suriyeli çocukların kesin sayısı bilinmemektedir. En kısa zamanda bu çocukların kesin sayısının tespit edilmesi ve okula gidip eğitim sistemine katılmaları gerekmektedir.

⁶⁸⁹Farkındayım Yanıbaşındayım- "Senin farkındayım, seninleyim" projesi Suriyeli yetim kızların eğitiminin gayri resmi olarak sürdürülmesini sağlamaktır. Başlangıçta proje için Suriyeli kızlar seçildi. Bu projeye Ankara'da yaşamak için hafta sonları ulaşmaları, kalmaları için evleri sağlandı.. Bu kızların toplumsal ve kültürel özelliklerini geliştirmeleri için etkinlikler planlandı. Eğitim taleplerine göre başarılı öğrenciler devlet okullarına transfer edilerek desteklendi. "Suriyeli Yetim Kızlara Eğitim Desteği", 13, Kasım 2016, <http://arsiv.diyanketvakfi.org.tr/527/guncel/suriyeli-yetim-kizlara-egitim-destegi>

kurduğumuzda bu çocukların sokaklardan kurtulması gibi bir derdimiz vardı. Şu anda gayemiz bunları soyutlaştırmak, gettolaştırmak değil onları kendi içimize dahil etmek. Sonrasında 2014 Eylül ayında GEM'lerin hepsi eğitim koordinatörlüğünde MEB'e bağlandı. UNICEF Diyanet 2016 da UNICEF'le biz kendi öğretmenlerimizi de UNICEF'e devrettik maaşlarını, okullarda eğitimi onlar veriyorlar. Biz öğretmenlerin seçimi ve eğitimini üstlendik. Şu anda buradaki tüm Suriyeli öğrencilerin Türk okullarına kaydedilmesine yardımcı olduk ve biz bu okullarda Suriyeli çalışan güvenlik ve temizlik görevlilerinin maaşlarını da ödedik. Biz okullara kaydediyoruz bizim kaydettirmemiz gerekiyor. Veliler sorun çıkartıyor diye kaydetmemeye çalışıyorlar biz kaydettirmeye çalışıyoruz dil bilmemelerine rağmen çok başarılı oluyorlar. Maalesef müdürler sıkıntı çıkarıyor devlet politikası çalışıyor ama sahada problem var. Ankara'da zeki parlak öğrencilerin de TÖMER Türkçe eğitim Kur'anı kerim hafızlık kursları verdik. (Saha Koordinatörü / KAGEM)

Okulların kiralarını ödüyorduk şimdi MEB'e geçti masraflarını öğretmenler maaşlarını karşılıyor ısınmaları vs. (Başkan / Cansuyu Derneği)

Devlet okullarının ücretsiz olmasına rağmen ulaşım, eğitim malzemesi, beslenme gibi maliyet unsurları okul masrafını bazı aileler için aşılabilir bir engel haline getirebilir⁶⁹⁰. STK'lar okul binalarının eksikliklerini gidermenin yanı sıra öğrenciler ve öğretmenler için ders materyallerinin ve servis hizmetinin sağlanması, okuldaki temizlik görevlilerinin ücretlerinin ödenmesi gibi hususlarda eğitim faaliyetlerine destek vermektedir⁶⁹¹.

Örgün eğitime katılımın önündeki mevcut engeller, Suriyelilerin yoğun yaşadığı muhitlerdeki okul kapasitelerinin yetersiz olması, dil engeli ve akran zorbalığı türünden sıkça rastlanılan olumsuz pratikler şeklinde özetlenebilir. Geçici Eğitim Merkezlerine katılımın sınırlı kalmasında ise çocukların müfredatın genel olarak gerisinde kalınması ve eğitimden uzak kalmanın

⁶⁹⁰ Eğitim Reformu Girişimi (ERG) Türkiyeli, mülteci ve göçmen çocuklar için kapsayıcı eğitim çerçevesi öneren "Bir Arada Yaşamı ve Geleceği Kapsayıcı Eğitimle İnşa Etmek" başlıklı araştırma raporu

⁶⁹¹ SETA, (2017). s. 74-76

yarattığı demotivasyon etkili olmaktadır. Bu sebeple okul içi ve dışı öğrenme imkanlarının artırılması gerekmektedir. Örgün veya yaygın eğitim merkezleri ile yapılan formel eğitim çalışmalarının, akredite ve yapılandırılmış ders programları çerçevesinde tamamlanması gerekmektedir. Örgün eğitime katılma imkanına sahip olamamış, olsa bile okulu bırakma riski yüksek bulunan kişilere ve ailelelerine yönelik faaliyetlerin yoğunlaşması gerekmektedir. (Erdem Ayçiçek-Mülteciler ve Sığınmacılarla Yardımlaşma Dayanışma ve Destekleme Derneği (MSYD-ASRA)

Okulumuza herkes ücret ödmeden geliyor temellük malzemelerini biz karşılıyoruz. (Genel Müdür / SDD)

Bizim koordinasyon kurulunda MEB de var. Sahada belirlenen başvuranlara Sosyal Yardımlaşma Vakfı'ndan aylık 100 tl kırtasiye masrafı verildi, kaydı yapıldı. Eğitimden beklenti çok düşük devamsızlık sorunu var. Bir de aileler çocuklarının bir an önce iş piyasasına girmesini, hayata dahil olup para kazanmasını istiyor. Eğitimde teşvik edici bir sürü şey yapıyoruz, eğitim sonrasında tiyatro, drama; farklı üniversitelerden öğrenciler getirip teşvik ediyoruz yoksa devamsızlık oranı çok yüksek. (Koordinatör / Keçiören Göçmen Hizmetleri Merkezi)

Eğitim sistemi içerisindeki entegrasyon diğer entegrasyon türleri için de önemli bir koşuldur. Savaş nedeniyle eğitimlerine ara vermek zorunda kalmış veya hiç okula gidememiş birçok Suriyeli çocuk bulunmaktadır. Bunun yanı sıra çocuk işçiliği ve küçük yaşta evlilik gibi birçok etken Suriyeli çocukların Türkiye'deki eğitim kurumlarına erişimini engellemektedir. Ebeveynlerin çoğunlukla bilgi ve maddi imkân eksikliğinden dolayı Suriyeli çocuklarının eğitime katılımı için toplumsal ve kültürel sermaye, maddi destek dışarıdan STK'lar aracılığı ile tamamlanmaktadır. STK'lar Suriyeli çocukların eğitim faaliyetlerini finanse etmek için Türkiye'nin pek çok ilinde kırtasiye malzemeleri dağıtmakta, okulların yanı sıra kendi merkezlerinde telafi dersleri ile özel desteğe ihtiyaç duyan Suriyeli çocukların eğitimine destek olmaktadır. STK'lar sadece örgün eğitim değil yaygın eğitim araçlarına da büyük ağırlık vererek Suriyeli çocuklar için okul saatlerinden sonra gönüllü öğrencileri tarafından desteklemek için faaliyetler yürütmektedir.

Sınıflarımız yüzde 70 Suriyeli yüzde 30 dar gelirli Türklere açık ve bu anlamda toplumsal uyuma katkı sağlıyor. (Genel Müdür / SDD)

STK'ların verdiği eğitimlerde çocuklar Türkçe derslerinin yanı sıra Türk eğitim sistemini, Türk kültürünü, toplumun dinamiklerini, ilköğretim müfredatını takip etmektedir. STK'lar eğitimin yanı sıra çocukların kendilerini güvende ve rahat hissedebilecekleri bir ortam oluşturmak ya da çocukların oyun oynayacağı alanlar sağlamak gibi toplumsal hizmetler sunmaya çalışmaktadır⁶⁹². Okul dışı etkinliklerle de çocukları eğitim hayatına katmayı amaçlayan faaliyetler gerçekleştirilmektedir. SGDD'de Türkçe, İngilizce, bilgisayar eğitimi vb. çocuklara yönelik atölyeler ve beceri kazanma aktivitelerinden kurslar, etkinlikler ve eğitimler International Medical Corps (IMC) iş birliği ile yürütülmektedir.

Hem Suriyeli çocukların hem Türkiyeli çocukların olduğu okullarla ortak faaliyetler yapıyoruz. Çocuklara yönelik Altındağ'da resim, müzik, ebru gibi çocukların becerilerini geliştirici okula katılım oranını arttırıcı aileleri yönlendirip desteklerimiz oluyoruz. Okula erişmeme konusunda maddi yetersizlik mi, ailenin ilgisizliği mi bu konuda yönlendirme ile çalışmalar yapılıyor. (Genel Koordinatör / SGDD)

Kur'anı Kerim eğitimi Arapça eğitimi Türkçe eğitimi AYDAP'ta yürütülüyor. (Ankara Koordinatörü / BEŞİR DERNEĞİ)

Sahada aktif STK'lar eğitime destek olmasının yanında, Suriyelilere yönelik kültür sanat faaliyetleri, meslek edindirme kursları, sosyal uyum eğitimleri, seminerler, konferanslar gibi çeşitli eğitim faaliyetleri düzenlemektedirler.⁶⁹³ Suriyeliler için bazı Türkçe kaynak kitapların Arapçaya tercüme edilmesi, Arapça ve Kürtçe radyo ve gazete yayın organlarının sağlanması gibi çalışmaları yapmaktadırlar⁶⁹⁴.

⁶⁹² Mackreath, ve Sağnıç (2017). s. 24

⁶⁹³ Türk, Gül D. (2016). Türkiye'de Suriyeli Mültecilere Yönelik Sivil Toplum Kuruluşlarının Faaliyetlerine İlişkin Bir Değerlendirme, *Marmara İletişim Dergisi*, S. 25, ss. 145-157.

⁶⁹⁴ Emin, Müberra N. (2016). *Türkiye'deki Suriyeli Çocukların Eğitimi Temel Eğitim Politikaları*, Ankara: SETA Vakfı Yayınları, No: 153, s. 20

Farklı üniversitelerden son sınıf öğrencilerinin topluma hizmet dersini bizim orada staj olarak gerçekleştiriyorlar hayata daha rahat tutunmalarını sağlıyorlar grup oluşturuyorlar kitap okuyorlar. (Hayri ve Sosyal Hizmetler Müdürü / TDV)

Şam Üniversitesi var eğitimle ilgili onu kurduk belki bir denkliliği olmayacak kamptaki bir delikanlının boş duracağına 6 fakültesi var orada eğitim alması hayata tutunması açısından çok önemli. (Ankara Kurumsal ilişkiler Sorumlusu / İHH)

Çocukların yanı sıra gençlerinde entegrasyonlarını kolaylaştıran en önemli araç şüphesiz ki bulundukları ülkenin eğitimidir. YÖK tarafından alınan Genel Kurul Kararı ile ve Suriye’de üniversite eğitim görmek isteyen yaşıyan krizden dolayı Türkiye’ye gelen Suriyeli üniversite öğrencilere eğitimlerine “özel öğrenci” olarak devam edebilme imkanı sağlanmıştır⁶⁹⁵. Suriyeli üniversiteli öğrencilerin eğitim hayatına katılmalarında, etnik ve kültürel farklılıkların üstesinden gelmelerinde ve eğitim hedeflerini gerçekleştirmelerinde geleceğe yönelik Türk toplumuna uyum ve entegrasyonlarında STK’ların katkısı büyüktür. AB tarafından finanse edilen STK’ların geliştirdiği programlarla entegrasyonları için faaliyetler ve projeler gerçekleştirmektedir.

Eğitim toplumsal uyumun en önemli konularından biri. Kaynaşma organizasyonları yapıyoruz “Together We Stand” projesi⁶⁹⁶ var Suriyeli ve

⁶⁹⁵ Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) tarafından 3 Eylül 2013 tarihinde alınan kararla birlikte sınırda bulunan 7 üniversiteye (Çukurova, Gaziantep, Harran, Kilis 7 Aralık, Mustafa Kemal, Mersin, Osmaniye Korkut Ata) “özel öğrenci” olarak kayıt yaptıurma imkanı ve başka üniversitelere geçiş hakkı da tanınmıştır. Genelgeye göre, sadece 2012-13 yılına mahsus olmak şartıyla mülteciler hiçbir belge göstermeden, yalnızca “beyanla” üniversitelere “özel öğrenci” statüsü ile kayıt olabilecektir. Bu konuda Başbakanlık Yurtdışı Türkler Başkanlığı (YTB) YÖK, Maliye, BM ve İslam Kalkınma Bankası ile 2 bin Suriyeli öğrencinin Türkiye üniversitelerinde okuyabilmesi için çalışmalar yürütmektedir.

⁶⁹⁶ “Together We Stand” Projesi Ankara’da SGDD/ASAM tarafından, İstanbul’da MUDEM tarafından yürütülmekte olup, GIZ ve ASAM işbirliği ile 18-30 yaşları arasındaki Suriyeli ve Türk gençlere gönüllülük ve de proje yürütme, etkinlik düzenleme konularında üç günlük çalıştaylar düzenlenmektedir. Çalıştaylar sonunda katılımcı gönüllülerden Suriyeli ve Türk topluluklarını bir araya getirecek sanat, spor, kültür ve sosyal alanlarda dört adet etkinlik düzenlemeyi planladıkları bir proje teklifi sunmaları istenecektir. Proje teklifleri kurul tarafından değerlendirilecek olup kabul edilen teklifler için gönüllülere destek sağlanarak projelerindeki etkinlikleri gerçekleştirmeleri istenecektir. Etkinlikler gerçekleştirildikten sonra final raporu ile gönüllülerin projelerini bitirmiş olmaları planlanmaktadır. Proje sayesinde genç gönüllülere proje yazma, yürütme, etkinlik düzenleme, grup içerisinde çalışma ve takım yönetme becerisi kazandırılmış olacaktır. Ayrıca gerçekleştirilen etkinlikler ve mikro-projelerle Türk ve Suriyelilerin entegrasyonu, işbirliği, beraber yaşama ve birlikte

Türk öğrenciler ortak projeler geliştiriyor biz kaynak veriyoruz. (Genel Koordinatör / SGDD)

Bir Community Center açılıyor ama bomboş kalıyor onu tek başına açmak değil, insanların gitmesi önemlidir. Bizim Erasmus plusla uluslararası ajansla yürüttüğümüz bir projemiz var Suriyeli genç mülteciler için o uygulama sayesinde çevrelerinde sosyalleşebilecekleri gidip katılabilecekleri eğitim kurs vs. notaları pimleyeceğimiz bir haritalama uygulaması var şu anda projemiz. Entegrasyon konusunda bilgilendirme çalışmaları var. (Proje Koordinatörü / İGAMDER)

Türkiye'ye gelen Suriyelilerin kahir ekseriyeti yoksul ve eğitimsizdir. Eğitimli Suriyeliler ilk önce Türkiye'ye gelse de daha sonra başka ülkelere yerleşmeyi tercih etmektedir. Bu da Türkiye'yi ileride topluma uyum konusunda köprü olabilecek eğitimli⁶⁹⁷ nüfustan mahrum bırakmaktadır. Uzun vadeli eğitim programları ile Suriyelileri eğitime dahil etmek ve öz-bilinç ve öz-güven aşılama son derece önemlidir. Bu tarz eğitim faaliyetleri ile gençlerin eğitim hayatına katılması için Suriyeli gençlere kendilerini değerlendirebileceği alanlar açmakta, konferanslar, panel çalışmaları, geziler düzenleyerek uyuma katkı sağlanmaktadır. Bu çabalara rağmen yükseköğretime erişim imkânları, Suriyeli gençlerin eğitim almaktan ziyade hayatlarını sürdürebilmeleri için gerekli beceriye sahip olma zorunluluğu, beceri geliştirme veya dil kurslarına katılımın düşük olması nedeniyle düşük kalmaktadır⁶⁹⁸.

UNHCR ile başladığımız Göçmen Meclisi çalışmamız var; o proje kapsamında STK'ların göçmenlerle çalışma kapasitesini geliştirmek üzere bizim burada yaptığımız şey göçmenlerin ihtiyaçlarını sınıflandırdığımız

toplumsal ve de faaliyete dayalı alanları paylaşımlarına imkân sağlanacaktır. Daha fazla bilgi için Bkz. <http://sgdd.org.tr/sgdd-together-we-stand-aktivite-programi>

⁶⁹⁷ Suriyeliler içinde ülkemize eğitim yönünden veya ekonomik olarak katkı yapabilecek kesimin farklı ülkeler tercih ederek gitmesi, kalanların yük olarak görülmesine neden olmaktadır. Bu durum, kalan kesimin daha pasif olduğu için bulunduğu ülkede daha uzun süre uyum sorunu yaşamasına neden olacağının bir göstergesidir.

Erdoğan, M. (2014). *Türkiye'deki Suriyeliler Toplumsal Kabul ve Uyum*. HUGO, Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi, s. 20

⁶⁹⁸ UNCHR'ye göre, Türkiye'de Yükseköğretime Suriyeli mülteci gençlerin %2,2'si Türk üniversitelerindeki programlara kayıtlıken, Suriye krizi öncesinde Suriye'deki üniversitelere kayıtlı öğrenci oranı %20'yd. Türk hükümeti Suriyeli öğrencileri öğrenim harçlarından muaf tutmaktadır UNHCR (2017). Türkiye Eğitime İlişkin Güncelleme Şubat 2017, s. 1

üzere danışmaya gelen talepler oluyor; gençler, kadınlar, engelliler çeşitli yaşta gruplar geliyor ve biz bunları sınıflandırıyoruz,⁶⁹⁹ veri tabanında tutuyoruz; hem bir göçmen meclisi oluşturup orada kendini ifade edebilmeleri hem de sivil toplum bünyesinde çalıştırarak kapasitelerini geliştirmeyi hedefliyoruz. (Koordinatör / Keçiören Göçmen Hizmetleri Merkezi)

Eğitim faaliyetleri yürüten STK'larla daha yakın işbirliğine gitmesi ve ilgili kurumların hangi alanlara yoğunlaşacağı ve nerelerde görev alacağı bir ulusal hareket planı kapsamında belirlenmelidir. STK'ların Suriyelilerin eğitime entegrasyonu için bir yol haritası ve çalışma alanlarının belirlenerek bir rehber oluşturulması elzemdir⁷⁰⁰. Suriyelilerin bir sonraki başlıkta incelenecek olan dilsel entegrasyon sorunu örgün eğitime dâhil edilmelerinin önündeki en büyük engeldir. Örgün eğitime dâhil edilmeleri için öncelikle Suriyelilere Türkçe dil eğitimi verilmesi gerekmektedir. Bunun yanı sıra, uyum konusunda STK'lar aracılığı ile verilen kültürel eğitimler de Suriyeli öğrencilerin hem örgün eğitime hazırlanmasına hem de Türkiye'ye entegrasyonuna yardımcı olmaktadır.

Çocukların uyumla ilgili en önemli konulardan eğitim. 650.000 18 ve 18 yaş altı Suriyeli genç var; ve Suriye'yle tarihsel kültürel ve duygusal herhangi bir bağı yok. 310.000'i Türkiye'de doğmuş bebek bu çocukların tarihsel, kültürel, duygusal bağları olmadıktan sonra bu insanların geri dönme ihtimali yok. Oradaki o ulusçulukla yetişmediler. Geri dönüş ile çalışma yok. Geri dönüş programlarını uluslararası programlarla ortak yürütülmektedir. Somali'ye Afganistana dönüşle ilgili devletler UNHCR'la ortaklık yaptılar. Türkiye açısından bu nasıl olur öncelikle Suriye'deki mevzuya siyasal bir çözüm gerekiyor. Kimse İstanbul boğazını bırakıp da Halep'te elektriği olmayan bir yere okul olmayan bir yere gitmek istemez. Suriyeliler de insan olduğu ve insan olmaktan gelen toplumsal ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamaları normal bir şey; dolayısıyla denize de girebilir, alışveriş merkezinde de gezebilir, mülteci olmak yoksun olmak fakir olmak manasına gelmez. Einstein ya da

⁶⁹⁹ Engelliler ya da sınırlı okuma-yazma becerisine sahip kişiler için eğitimli tercümanlar, arkadaşlar veya aile üyeleri çevirmen olarak kullanılarak görsel yardımlar ve resimsel hikâyeler ile resim tabanlı dersler ile farklı müfredat türleri tasarlanmalıdır ve bunlar için STK'lardan yardım alınmalıdır.

⁷⁰⁰ Tanrıkulu, F. (2017). Türkiye'de Yaşayan Suriyeli Çocukların Eğitim Sorunu ve Çözüm Önerileri, Liberal Düşünce Dergisi, Yıl: 22, Sayı: 86, Bahar, s. 136-143

Osmanlıya matbaayı getiren İbrahim Müteferrika da mültecidir. Re-entegrasyon programlarında Arapça eğitimi önemli genç ve çocuklara görev düşecek. Arapça okuma ve yazma bilmediklerinde Suriye'nin inşası için gerekli insan kaynağı yetersiz kalacaktır Suriye'nin inşası ile ilgili kişilerin Türkiye'den çıkması önemli. Gönüllü geri dönüş nihayetinde bu amaca ulaşırsa geri döndüklerinden kendi ülkelerinin inşasında Arapça okuma yazma önemli. (SGDD Genel Koordinatörü İbrahim Vurgun Kavlak - Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği)⁷⁰¹

Örgün eğitim müfredatına ek olarak kendi ülkelerinin tarihi, coğrafyası ve dilini öğrenebilmeleri için imkân tanıyan bir karma müfredat uygulanması yönünde çalışmalar yürütülmelidir. Özellikle müfredatın geliştirilmesi için STK'larla ortak çalışmalar yapmak gerekmektedir. Böylelikle Suriyeli çocukların ve gençlerin ülkelerine savaş bittikten sonra geri dönmeleri durumunda reentegrasyon ve Suriye'deki eğitimlerine devam edebilmeleri kolaylaştırılmış olacaktır. Suriye'deki krizin boyutunun öngörülememesi ve Suriyelilerin ülkeye girişinin henüz ilk yıllarında –zaten kısa bir süre sonra dönecekler- algısı ve tahminlerinden dolayı eğitim konusu geri planda kalmıştır. STK'lar bu öngörülemmezliğe rağmen eğitim konusunda aktif olarak çalışarak uyum için faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Suriyelilere eğitimin önceliklendirilmesi gerektiği ve ülkelerine geri dönüp dönemeyecekleri olasılığından ayrı tutularak değerlendirilmesi gereken bir konudur. Suriyelilerin eğitime entegrasyonunun sağlanmaması kendisini topluma ait hissetmeyen, marjinalleşen gençlere neden olacaktır. Eğitime entegrasyon çalışmaları yapılmaz ise bunun ileride ciddi güvelik ve toplumsal-kültürel sorunlara neden olacağını belirten STK yetkilileri eğitime entegrasyonun kültürel eğitimler ile desteklenmesi gerektiği görüşündedir. Eğitime devam etmeyen Suriyeli çocukların okula gitmeme

⁷⁰¹ Geçici Koruma Yönetmeliği'nin 44. maddesine göre, geçici koruması sona erenlerin Türkiye'den geçici veya daimi olarak çıkış yapmaları GİGEM'in iznine bağlıdır. GİGEM ayrıca, geçici koruması sona eren Suriyelilerin geçici veya daimi olarak üçüncü ülkeye yerleştirilmeleri amacıyla uluslararası kuruluşlar, sivil toplum kuruluşları ve ülkelerle işbirliği yapabilir, proje ve programlar geliştirebilir ve uygulayabilir. Gönüllü geri dönüş, GİGEM tarafından uluslararası kuruluşlar ve sivil toplum kuruluşlarıyla birlikte planlanabilir ve uygulanabilir. Ayrıca gönüllü geri dönecek yabancılara destek sağlanabilir. Örneğin, meslek

eğitimi verilerek ülkesine geri döndüğünde iş bulması kolaylaştırılabilir ya da ülkesine geri döndüğünde işini kurabilmesi için mali yardım yapılabilir. Türkiye'de Geçici Koruma Statüsündeki Suriye Vatandaşlarına Yönelik Sosyal Uyum Ve Psikososyal Destek Çalışmaları Koordinasyon Ve Planlama Çalıştayı (2016) T.C. Aile Ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Ankara S. 22

nedenleri araştırılmalı, eğitime erişimlerinin sağlanmalıdır. Suriyeli öğrenciler için burs⁷⁰² imkanları geliştirilmelidir⁷⁰³.

Okullarda ayrımcılığa maruz kalma, öğretmenin Suriyeli çocuklarla çalışma kapasitesinin yetersizliği, ileri yaşlardaki çocukların dil düzeyinden dolayı 2. Sınıftan filan eğitime dahil olması ya da küçük sınıflarda olması, yaş uyuşmazlığı var. Çocukların eğitime devamı konusunda ve yaşadıkları sorunların izole olmasından sosyal destek ve eğitim koordinasyonuna, MEB'e STK'ların destek olması gerekiyor. (Koordinatör / Keçiören Göçmen Hizmetleri Merkezi)

Sadece eğitim hakkı değil, STK'lar aracılığı ile Suriyeli çocukların maruz kaldıkları tüm hak ihlallerinin önüne geçilmesi için hak temelli ve kalıcı çözümler sunan bir politikanın hayata geçirilmesi gerekmektedir⁷⁰⁴. Eğitim politikaları hem Suriyeli hem de Türkiyeli çocukların tamamının etnik ve sosyoekonomik farklılıklarını göz önüne alan kapsayıcı entegrasyon programı ile gerçekleştirilmelidir. Bu konuda farkındalık yaratmak için okulların çok kültürlülük, insan hakları ve barış gibi konularda olumlu algıyı güçlendirecek kapsamlı bir eğitime entegrasyon gereklidir. Bu çerçevede Suriyelilerin eğitime erişimini artırmaya, öğretim programını iyileştirmeye, eğitim yönetişimini güçlendirmeye yönelik kapsayıcı eğitim politikaları STK'lar tarafından da desteklenmelidir.

3.2.4. Suriyelilerin Türkiye'ye Dilsel Entegrasyon ve Uyum Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü

Dil, insanın yaşamında önemli bir rol oynar. Dil aracılığıyla insan düşüncelerini, arzularını, ihtiyaçlarını ifade edebilir, bulunduğu ortamı anlayabilir ve başkalarıyla toplumsal etkileşim⁷⁰⁵ içinde olabilir. Dil bir iletişim aracıdır ve kültürel

⁷⁰² Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB) 2.300'ün üzerinde Suriyeli mülteciye burs sağlamıştır. UNHCR 2017 Türkiye Eğitime İlişkin Güncelleme Şubat 2017, s. 1

⁷⁰³ Emin, M. (2016). s. 24

⁷⁰⁴ *Sürecin çok daha fazla "hak temelli" yürütülmesi, bu konuda evrensel hukuk kurallarının önemsenmesi ve sivil topluma mümkün olan en yüksek düzeyde inisiyatif verilmesi son derece önemlidir.* Türkiye'de Geçici Koruma Statüsündeki Suriye Vatandaşlarına Yönelik Sosyal Uyum Ve Psikososyal Destek Çalışmaları Koordinasyon Ve Planlama Çalıştayı (2016) T.C. Aile Ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Ankara ,s. 32

⁷⁰⁵ Bir birey ne kadar yaşadığı ülkenin dilini konuşabiliyorsa, etkileşimde bulunma şansı o kadar artacaktır ve bu nedenle de makul bir sürede entegre olabilecektir. Dil ve bilişsel gelişim karşılıklı

ve toplumsal kaynaklara erişimi sağlar. Entegrasyon söz konusu olduğunda dil edinimi⁷⁰⁶ kültürel değerlerin taşınması bakımından en önemli unsurdur. Dil kültürel, toplumsal ve ekonomik entegrasyon⁷⁰⁷ arasındaki bağlantıyı sağlayarak toplumsal iletişim ve istihdam için önemlidir. Bundan dolayı, iletişim kurmak, çevre edinmek, hak talep edebilmek için dil edinimi gereklidir⁷⁰⁸. Dil entegrasyon sürecinin hem ön şartı hem de sonucu olarak toplumsal ilişkileri yönlendirmek için temel araçtır.

Dilsel entegrasyon, entegrasyonun temel adımları arasındadır ve hedef ülkenin dili her yönüyle başarılı bir entegrasyon için ön koşuldur⁷⁰⁹. Dilsel entegrasyona yönelik programlarla mümkün olan en kısa zamanda herkesin dil yeterliliğine ulaşması sağlanmalıdır. Göç süresi beklenenden kısa olduğunda göçmenler kaldıkları ülkedeki dil edinimi üzerine yatırım yapmamakta⁷¹⁰, uzun olduğunda ise⁷¹¹ daha fazla yatırım yapmaktadırlar. Dilsel entegrasyon başarılı olmadığında dil asimilasyonunda üç jenerasyon modeli söz konusudur⁷¹². Buna göre ilk göçmen jenerasyonu varılan ülkenin dilini öğrenmek için bazı aşamalar kaydetmiş fakat kendi ana dillerini korumuşlardır. İkinci jenerasyon çift dilli (bilingual)

etkileşim içerisindedir ve çevresel faktörlerden oldukça etkilenir. Ancak göçmenlerin sahip olduğu ana dili ve ulaştığı ülkedeki dilin farklılığı, göçmenlerin yaşı, eğitimi, menşei ülke ile varılan ülke arasındaki coğrafi farklılık dil edinimini etkileyebilmektedir. Entegrasyon araştırmalarında araştırmacılar bu değişkenleri gözden kaçırabilmektedir. Örneğin kalma süresi dikkate alındığında, uzun zaman kalanlarda dilin daha gelişmiş olduğu görülmüştür yahut göçmenin yaşı ne kadar büyükse dildeki verimlilik o kadar azdır.

Barry R. Chiswick, Lee Y. Liang, Paul W. Miller, (2006) "Immigrants" Language Skills and Visa Category", *International Migration Review* Vol. 40, s. 419-421.

⁷⁰⁶ Dil edinimi insanların dilleri nasıl anladıklarına ve konuştuklarına dair süreçtir. Dil edinimi gramer kurallarını ve sözcükleri ezbere bilmenin ötesinde bir iştir. Çünkü bir dili gerçek anlamda öğrenmek demek doğru sözcükleri doğru yerde kullanmakla mümkündür. Aynı zamanda dil edinimi vatandaşlık ya da kültürel etkileşimin bir parçasıdır. Dil iletişim aracıdır ve her zaman bir kültürle birlikte öğrenildiğinden dolayı insanların toplumsal entegrasyonunun da bir parçasıdır. Dil edinimi aynı zamanda ilgili kültürün de edinimidir. Kim bir kültürde kendini rahat hissetmek istiyorsa, o kültürün dilini ve toplumsal değerlerini öğrenmek ve özelliklerini kabul etmek zorundadır. Konforlu bir yaşam için hem kültürel hem de toplumsal hayatın her alanı için dili iyi kullanmak gerekmektedir.

Barry R. Chiswick, Lee Y. Liang, Paul W. Miller, (2006). s. 421-424.

⁷⁰⁷ Dilini öğrenmek, kendi kendine yetme ve iletişim kurma güveni elde etmenin ve iş bulmanın temel bir adımdır. UNHCR Note on Refugee Integration in Central Europe, 2009, s. 228.

⁷⁰⁸ Dil edinimi yüksek öğrenime sahip göçmenler kendi çalışmalarlarıyla, diğer dillerle olan ilişkileriyle ve kültürleriyle (gittikleri okullar, aldıkları eğitim ve turizm gibi) gittikleri yerin dillerini öğrenmeleri daha kolay olmaktadır. Rose, A. M. (1969). s. 34 ve s. 71.

⁷⁰⁹ Ministry of Interior, The integration of foreigners in the Danish Society. (2001) The Think Thank on integration in Denmark, s. 8

⁷¹⁰ Husted, L., Helena S. N., Michael R., Nina S., (2001) "Employment and wage assimilation of male first-generation immigrants in Denmark", *International Journal of Manpower*, Bradford 2239, s. 2-3

⁷¹¹ Anthony M. M. ve Gallya L. (2006). *The migration reader: Exploring Politics and Policies*, Lynne Rienner Publishers Inc. s. 16-17

⁷¹² Waters, M. C., & Jiménez, T. R. (2005). Assessing immigrant assimilation: New empirical and theoretical challenges. *Annu. Rev. Sociol.*, 31, s. 110

olmuş, üçüncü jenerasyonun ise sadece varılan ülkenin dilini konuştuğu görülmüştür. Asimilasyondan ziyade göçmenlerin entegrasyonun hayata geçirilmesi için dilsel entegrasyon şarttır.

Göçmenlerin entegrasyonun ilk aşaması dil eğitimidir. Dilsel entegrasyon dünyadaki bütün göçmenler için ortak sorunlardan biridir. Dilini ve kültürünü bilmedikleri bir ülkede yeni bir yaşam kurmak zorunda olan göçmenler için dil, temel hizmetlere erişim ve hukuki haklar kadar önemli olan yegane enstrümandır. Sürekli ikamet arayışında olan göçmenlerin, toplumun üyeleri ile bağlantı kurmaları ve uyumlu olarak yaşamaları, bir entegrasyon kursuna, yurttaşlık eğitimine, işgücü piyasasına erişimleri için hayatidir⁷¹³. Bu nedenle, dil entegrasyon sürecinin merkezi unsurudur⁷¹⁴. Suriyelilerin Türkiye'ye entegrasyonu konusunda en büyük engellerden biri dil engelidir. Suriyelilerin toplumsal ve kültürel alanda yaşadıkları en büyük sorun bulundukları toplumun anadilini bilmemeleridir. Bu sebeple dil eğitiminin verilmesinde STK'ların halihazırdaki desteği oldukça önemlidir.

Her şeyden önce dil eğitimi veriyoruz; entegrasyonun birinci şartı bu olmalı; dilini bilmediğiniz insanla entegre olamazsınız. Kadınlar başta çok zorluk çekti; eczaneye, hastaneye gidemiyor. MEB ile protokol imzaladık Ankara Önder'deki okulumuzda 200'e yakın kadın ve erkeğe dil 5 tane dil eğitimi verdiğimiz sınıfımız var. A1 ile başlayıp C2'e kadar gidiyoruz, isteyenleri üniversiteye hazırlıyoruz. (Genel Müdür / SDD)

Toplumsal yaşamın farklı alanlarına katılım, anadili konuşmayı gerektirir ve tüm üyelerin aynı dili konuşabilmesi toplumun birliği ve dayanışması için hayatidir. Farklı toplumlar arasındaki sınır, etkileşim ve karar verme süreçleri üzerinde birinci derecede belirleyici olan unsurların başında dil eğitimi gelmektedir. Suriyelilerin Türkiye'nin değerlerini ve kültürünü öğrenmeleri gündelik hayat alanını

⁷¹³ Mehlem, U., De Carlo, S. & Weth, C. (2004). 'Understanding the Governance of Diversity in Europe'. Unpublished paper prepared for the IMISCOE Cluster B6.

⁷¹⁴ Ager, A. ve Strang, A. (2008). s. 182.

genişletebilmeleri için Türkçe öğrenmeleri çok önemlidir. Aksi takdirde büyük güçlüklerle ve toplumsal alanda sayısız iletişim engelleriyle karřılařabilirler⁷¹⁵.

Uyum mevzusunda en önemli şey dil eğitimidir. Her mahallede kayıtlı olan kişiye gnderebileceğiniz bir dil okulu yoksa uyumdan bahsedemezsiniz.⁷¹⁶ (SGDD Genel Koordinatörü İbrahim Vurgun Kavlak-Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneğİ)

Entegrasyon çalışmalarında dil unsurunun merkeziliğİ yeni bir konu değildir. G çalışmalarında dil ve entegrasyon konuları oğ zaman birlikte anılır. Bu birliktelik, aıkası, alanda şimdiye kadar hakim olan yaklaşımlarla da paralellik sergilemektedir. Bu açıdan dil öğrenimi, kişinin tümüyle yeni bir çevreye olan mensubiyet bağını güçlendirmekle kalmamakta, aidiyet duygusunu da besleyecek bir toplumsal inşa süreci olarak da işlev görmektedir. Dolayısıyla dil eğitimi, çok daha geniş bir sosyo-kültürel konteksin içerisinde ele alınır. Toplumsal entegrasyonun en önemli unsurlarından biri olan dil düşüncelerin, kültürün ve istihdamın genel aracıdır. Dili iş olanakları için kapıları açmak için göçmenlerin kullandıkları anahtarlardan biridir. Suriyeliler Türkçe'ye hakim olduğunda toplumsal ve ekonomik olarak çok daha kolay entegre olarak toplumsal komitelere, organizasyonlara kurumsal aktivitelere adım atmış olurlar.

Türkçe eğitimi genel olarak yeterli değil özellikle MEB'in çalışmasında bunu görebiliyoruz. Türkçe eğitimi konusunda biz kitaplarımızı genellikle Yunus Emre Enstitü'snden ya da TMER'den aldığımız kitaplar aldığımız kitaplarla yapıyoruz. Türkçe öğretiyoruz, halk eğitimlerde sertifikalandırma yapıyoruz sonra CV'leri ile işe başvurmalarına yardımcı oluyoruz. (Hayri ve Sosyal Hizmetler Müdürü / TDV)

Suriyelilerin dilsel entegrasyonu için Nisan 2016'da Hayat Boyu ğrenme Genel Müdürlüğü ile GİGM protokol imzalamış ve Türkçe kursları verilmeye

⁷¹⁵ örneğİN, anadildeki sözlü ve okur yazarlık becerileri, göçmenler mesleki statü ve kazançları bakımından en önemli belirleyicilerden birisidir. Bkz. Stevens, G. and Ortman, J. (2007) "Immigration and Language." *Blackwell Encyclopedia of Sociology*. Ritzer, George (ed). Blackwell Publishing, November 19, ss. 1-22.

⁷¹⁶ SGDD Dil kursları olarak Türkçe, İngilizce ve Arapça kurslarının yanı sıra bilgisayar kursu hizmeti vermektedir.

başlanmıştır⁷¹⁷. Türk Dili ve Yabancı Diller Araştırma ve Uygulama Merkezi (TÖMER)'in yanı sıra birçok STK da ayrıca Türkçe kursları vermektedir. Bu merkezlere katılan öğrenci sayısı, TÖMER merkezlerine devam eden öğrencilerden çok daha yüksektir çünkü genellikle ücretsizdir ve bu STK'lar genellikle Ankara'da Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı Siteler, Hacılar, Ulubey, Önder bölgesine yakındır.

Türkçe dil eğitimi yeterli değil. TDV'nin sosyal eğitim ve destek merkezi var TÖMER'le onlara belge verilecek. (Başkan / AYDAP).

Suriyelilerin entegrasyonu için dil eğitimi çok önemlidir. Dil eğitimine yatırım yapılmalıdır. Dil eğitimi toplumun farklı kesimlerinden herkes tarafından erişilebilen, finanse edilen kurslarla yürütülmelidir. STK'ların yanı sıra profesyonel şekilde Türkçe öğrenmeyi, üniversiteye kayıt yaptırmayı ve resmi işler bulmalarını sağlayacak bir sertifika almayı planlayan Suriyeli öğrenciler, TÖMER'de ders almaktadır. Birçok STK TÖMER'e kayıt ve kurs ücretlerinin de Suriyelilere yardımda bulunmaktadır. Türkiye için faydalı olan Suriyelilere dil kurslarında öncelik tanınmalıdır. Dil kursları yetkinlik seviyesine göre sıralanmalı ve Suriyelilerin belirlenen ihtiyaçlarına göre uyarlanmış olmalıdır. Tam anlamıyla bir entegrasyon için çocukların dil eğitimi de çok önemlidir.

3 tane yetimhane var, çocuklara dil eğitimi veriyorlar. Rehabilitasyon, çocuk yaşam merkezi açıldı ve yetimhaneden geçtiler. Suriyeli mürebbiyelerle birlikte çocukları yetiştirdik. Onları çağırdık, sınava tabi tuttuk, MEB çocuk yetiştiriciliği kurslarında eğitim aldılar, imtihan oldular, sertifika verdik. Şimdi çocuklara orada eğitim veriyorlar ve onlara MEB de para veriyor. (Ankara Kurumsal ilişkiler Sorumlusu / İHH)

Tespit ettiğimiz ihtiyaçlara yönelik destekleyici Türkçe dil kursları düzenliyoruz. Türkçe dil eğitimi 273 tane Norveç mülteci konseyinin fonladığı çocuğa 220'de IOM'un fonladığı Yeşilöz'de onların yakın olduğu bir okula haftada 2 gün Halk Eğitim'den ve Norveç mülteci konseyinin fonladığı öğretmenlerimiz geliyorlar. Yunus Emre'nin müfredatını uyguluyorlar ama

⁷¹⁷ Koyuncu, A., (2014). *Kentin Yeni Misafirleri Suriyeliler*. Konya, Çizgi Kitabevi s. 44

çok yetersiz. Biz eğitimcileri 2 gün eğitime tabi tutuyoruz, müfredat yetersiz geliştirilmesi gerekiyor. Göçmen gruplarla çalışmak çok zor oluyor. (Koordinatör / Keçiören Göçmen Hizmetleri Merkezi)

STK'lar dil kursları vermesinin yanı sıra dil kurslarına da yardımlarda bulunmaktadır. Türkçe eğitimi veren kurumlara maddi destek sağlıyoruz Mesela Suriyeli bir dernek var dil eğitimi vermeleri için bu derneğe demirbaş sağlıyoruz. (Başkan / Cansuyu Derneği)

Türkçeyi öğreten özel ve kamusal kurslardan yararlanan çok sayıda Suriyelinin geldikleri topluma entegrasyonu önem taşıyan bir unsurdur. Dil kursları ister zorunlu ister gönüllü olsun, önemli olan nihai başarıdır. Dil öğrenimi ve toplumsal entegrasyon konusu, “uyum” temalı ilgili YUKK maddesinde “... toplumsal hayatın tüm alanlarında üçüncü kişilerin aracılığı olmadan bağımsız hareket edebilmelerini kolaylaştıracak bilgi ve becerileri kazandırmak” kelimeleriyle ifade edilmektedir⁷¹⁸. MEB, GİGM ve AFAD'ın ortak hazırlayacağı merkezi bir oryantasyon program çerçevesinde Suriyelilere yönelik Türkçe dil eğitimi verilmesi gerekmektedir. Bu şekilde Suriyelilerin Türkiye'ye entegrasyonu kolaylaşacaktır. Halk Eğitim Merkezlerinde de ücretsiz Türkçe dil eğitimi verilmektedir⁷¹⁹. Ancak bu merkezlerin kapasiteleri ve imkânları oldukça sınırlıdır.

T.C. MEB Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü bünyesinde Halk Eğitim Merkezleri ile birlikte sertifikalı dil kursları toplum merkezlerimizde gerçekleştirilmektedir. Bununla birlikte diğer türden mesleki ve dil eğitimleri açısından Halk Eğitim Merkezleri'nin yanısıra, örgün eğitim merkezleri ve gençlik merkezleri ile sıkı bir sevk irtibatı içerisinde yönlendirmelerimizi yapmaktayız. (Erdem Ayçiçek-Mülteciler ve Sığınmacılarla Yardımlaşma Dayanışma ve Destekleme (MSYD-ASRA))

⁷¹⁸ Bkz. YUKK madde 96.

⁷¹⁹ Bütün Suriyeliler MEB'e bağlı Halk Eğitim Merkezleri tarafından verilen Türk dili eğitimi ve beceri kazandırma kurslarına ücretsiz olarak kayıt yaptırabilirler: Bu kurslar örgün mesleki eğitim vermemekle birlikte, mezunlarına gelir elde etmeye ve kendi kendilerine yeterliklerine destek sağlayacak beceriler kazandırmaya olanak sağlayacak ölçüde ileri düzeydedir. UNHCR (2017). s. 1

Yetişkinlere yönelik aktivitelerde sıkıntı var. Yetişkinlere yönelik akşam kursları ve hafta sonu kursları organize edilmesi gerekiyor. Halk Eğitim Merkezleri aracılığı ile yetişkinlere dil eğitimleri yapıyoruz. (SGDD Genel Koordinatörü İbrahim Vurgun Kavlak - Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği)

Devletin resmi ve ulusal çapta bir dilsel entegrasyonu stratejisi olmamasına rağmen, Suriyelilerin dilsel entegrasyonu konusunda STK'ların önemli çalışmalara imza attığı gözlenmektedir. Bunun yanı sıra Halk Eğitim Merkezlerinin ve Türk Eğitim Gönüllüleri gibi kurumların çalışmaları güçlendirilmeli ve bu tür kurum ve kuruluşların sayısının artırılması sağlanmalıdır.

Türkçe dil eğitimi noktasında Suriyelilerin entegrasyonu için çalışmalar çok yetersiz. Çocuklar ve gençler hızlıca öğreniyor. Ama yetişkinler için dil eğitiminin, kursların artırılması lazım. Örnek: Sabahattin zaim üniversitesi Suriyelilere ücretsiz dil kursu veriyor. (Genel Başkan Yardımcısı / MAZLUM-DER)

Halihazırda STK'ların yanı sıra mevcut bazı üniversiteler de dil eğitimi ile ilgili olarak Suriyeliler gönüllü destekler vermektedir. Başta üniversiteler ve diğer öğretim kurumları olmak üzere, Halk Eğitim Merkezleri ve STK'ların desteği ve imkânlarıyla Türkçe dil kursları artırılmalıdır.

İlk gelen çocuklara yaz kursları açıp Türkçe eğitim veriyoruz. Çocuklar okullara gidince daha kolay uyum sağlıyorlar hafta sonu kurslarımız oluyor, çocuklara böyle dil eğitimi çalışmalarımız oluyor. (Genel Müdür / SDD)

Türkçe öğretimi Suriyeli çocuk ve gençlerin topluma entegrasyonunda önemli bir aşamadır. Okul öncesi Türkçe öğretimi ise dilsel entegrasyon için en önemli unsurdur. Dil eğitimi, varıştan sonraki 3 ay içinde başlatılmalıdır. Türkçe bilmeden eğitime başlayan çocuklar eğitimden yoksun kalma tehlikesi yaşamakta ve eğitim kurumlarına devam etseler dahi kendi akranlarıyla iletişim kurmakta zorluk yaşayabilmektedirler. Yaşı küçük olan Suriyeli çocuklar hem kolay öğrenebilirler hem de Türkiye'de eğitim görecekları için yetişkin Suriyelilerden dil edinimi

açısından daha şanslılardır. Buna rağmen bazı Suriyeli çocuklar dil bilmedikleri için eğitimlerine devam edememekte ve uyum sağlamada sorun yaşamaktadır. Türkçe dersi verilerek çocukların⁷²⁰ erken yaşta Türkçeyi öğrenmelerinin sağlanması gerekmektedir. STK'lar kendi imkanları ile Suriyeli çocuklara Türkçe öğretmektedirler. Buradaki amaç, burada kaldıkları süre zarfı içerisinde topluma entegre olmalarını sağlamak, kendilerini ifade etmelerine yardımcı olmaktır. STK'lar tarafından Suriyelilere bulundukları ülkenin dilini öğrenmek, en iyi şekilde konuşmak o ülkenin egemen kültürünü, o kültürün kodlarını, normlarını bilmenin onları toplumsal anlamda yukarıya doğru mobilize edeceğini anlatmaktadır.

Çocuk yaşam merkezlerinde Türkçe eğitimi veriyoruz. (Ankara Kurumsal ilişkiler Sorumlusu / İHH)

Türkçe dil eğitimi konusunda devlet de STK'lar da yeterli olmadı. Yine de çocuklar ve 3 sene burada kalanlar iş ortamında kendileri Türkçeyi öğrendiler. En büyük sorun kadınlarda. Onlar da dil kurslarına zamanları en uygun gruplar. Çocuklar okulda, erkekler işte, kadınlar kurslarda öğrendi. (Başkan / Önder Vakfı)

Suriyelilerin önemli bir bölümünü çocuk ve genç yaştakiler oluşturmaktadır. Bu kesim Türkiye'de büyümektedir. Bunların çoğunluğu eğitim alamasa da gündelik hayatta Türkçeyi öğrenmeye başlamıştır⁷²¹. Gerek Türkçe'yi konuşamama gerekse sosyo-kültürel uyumla ilgili problemler, Suriyelilerin çoğunlukla kendi ana dilini kullanarak etnik topluluklarında dışa kapalı bir hayatı tercih etmelerine neden

⁷²⁰ Göç İdaresi Uyum Dairesi tarafından Suriyeli çocuklar ile Türkiye'de yaşayan çocuklar arasında iletişimi kolaylaştırmak, göç konusuna farkındalık oluşturmak ve Suriyeli çocukların dil ve psiko-toplumsal gelişimine katkı sağlamak üzere 6-11 yaş çocukların kullanımı için uygun olabilecek "MUYU" eğitim seti hazırlanmıştır. GİGM Uyum programının maskotu Muyu'yu (Uyum çocuğu) mektup aracı ile göçmen velilere tanıtmıştır.

⁷²¹ Çocukların yanı sıra, kadınlara yönelik dil kursları konusunda çalışmalar yapılması gerekmektedir bu bir sonraki başlıkta incelenecektir. Raporlarda da yer alan STK görüşmelerinde Suriyelilerin Türkçe öğrenim süreçlerinin istenen hızda ilerlemediği, öğrencilerin okulda bir şekilde dili öğrendiği ancak yetişkin eğitim görmeyen Suriyelilerin bu noktada eksik kaldığı ifade edilmiştir. Bu bağlamda özellikle yetişkin Suriyelilerin Türkçe öğrenmeleri, okul çağındaki çocukların ise okula devam ediyor olması karşılığında bu nakit yardımı yapılması, Kızılay gibi kuruluşların önderlik edebileceği belirtilmiştir. Bunun yanı sıra Suriyeli öğrencilerin toplumsal yaşama katılımında ve Türkiye'ye uyumunda temel mesele olan dilsel entegrasyonda STK'ların sürece daha aktif bir şekilde katılması için dil kurslarının yanı sıra film, dizi, kitap ve görsel materyaller kullanılması tavsiye edilmiştir. Bkz. Seta, (2017). s. 74-76

olmaktadır. Hem aile içinde hem de yakın çevre ilişkilerinde ağırlıklı olarak Arapça kullanmayı tercih etmeleri, Suriyelilerle aynı mahallelerde yaşamaları, birlikte çalışmaları, arkadaş seçimlerinin Suriyelilerden olması, haber alma ihtiyaçlarını Arapça yayınlarından karşılamaları, anavatanları ile ilişkilerinin genel olarak yoğun olması gibi pek çok durum dilsel entegrasyonun önündeki engellerdir. Türkiye halkıyla sosyal kaynaşmanın sağlanması için Suriyelilerin Türkçe dil eğitimiyle ilgili çalışmalarda bulunulmalıdır. Yerel halkın Suriyelilerle ilgili sorunlara duyarlı olmaları için de dil sorununun aşılması ve çeşitli toplumsal etkinliklerin organize edilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda çift taraflı kültürleşmenin gerçekleşmesi için yerel halkın da Arapça öğrenmesini sağlayacak kurslara ve organizasyonlara ihtiyaç vardır.

Cumartesi ve Pazar Türk öğrencilerimize Arapça kursu da düzenliyoruz. İlk etapta başlangıç sonra speaking classlar 10 Suriyeli 10 Türk sadece konuşmaya yönelik konuşma sınıfları var. Dilleri tamamen iyileştirmek değil önemli olan beraber olmaları. Bu yeni bir çalışma, bununla ilgili bizim öğretmenlerimiz tarafından geliştirilen kaynak kitaplar var. (Hayri ve Sosyal Hizmetler Müdürü / TDV)

Bu tarz kaynaştırma sınıfları her STK'da düzenlenebilir. Aynı dili konuşan, bu gruplarla çalışacak tercümanlardan yararlanılabilir⁷²². Türk halkı ile etkileşim ve iletişim kurma olanaklarını artırılması sağlanabilir. STK'ların düzenlediği bu tarz ortak sınıflar ve okullarda hem Suriyeliler hem de yerel halkın birlikte eğitim alması etkileşim ve iletişim kurma olanaklarını artırmaktadır. STK'lar aracılığı ile sahada bu okulların sayısının artırılması yararlı olacaktır.

Devlet eğitim konusunda her öğrenciyi kendi mahallesindeki en yakın okula yönlendirmesiyle eğitim sorununu aştı. Türkçe dil eğitimi konusunda Suriyelilerin öğrenme yüzdesi düşük, Türklerin de öğretme yüzdesi düşük hatta Türklerin de Arapça öğrenmesi lazım ama çok düşük. (Ankara Şube Koordinatörü / Deniz Feneri).

⁷²² Else, J., Shir, A. & Staff of ORR IDA Projects. (2007). Refugee IDA Programs: Insights from the Field. Washington DC: ISED

Suriye'nin ve Türkiye'nin sosyolojik ve hukuki farklılıkları nedeniyle kültürel oryantasyon, Türkçe dil kursları, meslek edinme kurslarının arttırılması gerekir. Uyum konusunda yatay etkilenme olması, Türkiyeliler ve Suriyelilerin birbirini anlama, dillerini öğrenme, kültürlerini öğrenmesi gerektiğini savunuyoruz. Suriyelilerin hayatlarının kolaylaşması için Türkçe öğrenmesi gerekecek, ama Türkiyeliler de Arapça öğrenecekler. Böyle bir çalışma, her iki tarafa da daha büyük katkı sağlayacaktır. (Genel Başkan Yardımcısı / MAZLUM-DER)

Dil engeli, kültürel etkileşime en büyük engel olarak karşımıza çıkmaktadır. Türklerin de Arapça öğrenmesi Suriyelilerle toplumsal hayatta bir araya gelmeleri, birbirlerini anlamaları ve kültürlerini tanımaları entegrasyon için başat bir faktördür. Dil, yerel halkla etkileşim ve topluma erişim için temel bir anahtar olarak görülmektedir⁷²³. Bunun yanı sıra Suriyelilerin yerel halkla iletişim kopukluğu ve karşılıklı yaşanan algı sorunlarının önüne geçilmesi, marjinalize olmamaları için Türkçe dilini kullanmaları gerekmektedir.⁷²⁴ Dil bilmeme, derdini anlatamama, toplumsal baskılar vb. Suriyelilerin mağduriyetlerini daha çok artırmaktadır.

Danışmanlık hizmetlerinde burada kalmak istiyorlarsa dil öğrenmelerini tavsiye ediyoruz, sürekli tercümanla idare edemeyeceklerini söylüyoruz. Türkçe eğitim faaliyetleri veriyoruz. Türk vatandaşları ile birlikte eğitim almaları her zaman daha önemli ve entegrasyonu sağlıyor. (Ankara Temsilcisi / IKGv)

Dil sermayesi toplumla kültürel bir yakınlık duygusu yaratır. Suriyelilerin pozitif bağlamda hayatta kalmaları için dil sermayeleri en önemli kaynaklarıdır. Devlet yardımının veya STK'ların sınırlılıkları göz önüne alındığında dil becerisi, uzun vadeli pratik sonuçlar doğurmuştur. Her ne kadar hastanelerde devlet tarafından, lokal olarak da STK'lar tarafından gönüllülük esaslı tercüman ve danışmanlık hizmeti sağlansa da Suriyelilerin Türkçe'yi öğrenmeleri sağlık ve eğitim

⁷²³ Klaver, J. ve Ode, A. (2009). *Civic Integration and Modern Citizenship*. Groningen, European Law Publishers.

⁷²⁴ IRC entegrasyon açısından Türkiye'ye resmi veya resmi olmayan ve Türkçe dil öğrenimi hususunda çalışmalar yapması için çağrı yapmaktadır IRC, Uluslararası Kurtarma Komitesi (International Rescue Committee)

hizmeti başta olmak üzere çeşitli hizmetlerden yararlanmalarını kolaylaştıracaktır. Suriyelilerin acil olarak karşılanması gereken temel ihtiyaçları olsa da Türkçe'yi öğrenmeleri entegrasyonunun anahtarı olacaktır.

İlk etapta bu insanların dil öğrenmesi lazım. Mesela sahadaki Türkmen olanlar Ben Türkmenim diyor ama neden Türkçe konuşmuyorsun diye sorunca Arapça Kur'an dilidir diyor ama bu toplumda yaşıyorsan öğreneceksin Arapça Türkçe gibi bir dildir ve Suriyeliler Türkiye'ye entegrasyon için daha fazla Türkçe öğrenmelidir. (Başkan / Suriye Türkmen Meclisi)

Suriyeli Türkmenler daha çabuk uyum sağladılar hem dili biliyorlar hem tercümanlık yapabiliyorlar işyerinde daha rahatlar ve dil dinden daha önemli. (Proje Koordinatörü / İGAMDER)

Suriyeliler dil kültür konusunda Suriyelilerin Ammice konuşması bile fasih Arapçaya yakın bir Arapça kendilerinin de kültürel birliktelikleri var kanaat önderlerini dinliyorlar, yerel idareye karşı itaatkarlar, diğer gruplarda göçmenlerden daha kolay entegre olacaktır. (Saha Koordinatörü / KAGEM)

Diller arasındaki benzerlik entegrasyon sürecini olumlu yönde etkileyen faktörlerden biri olarak değerlendirilebilir. Türkmen dilinin Türkçe'ye benzerliği Türkmenlerin Türkiye'de toplumsal entegrasyonunu kolaylaştıran önemli faktörlerden biridir. Entegrasyon politikasını kolaylaştırmak için, dil eğitimi, oryantasyon kursları ve eğitim ve toplumsal danışmanlıktan oluşan kursları sunulmalıdır⁷²⁵. Böylelikle Suriyeliler, toplumun tüm kesimlerine aktif olarak katılacaklardır.

⁷²⁵ Vonk, G. (2002). 'Migration, Social Security and the Law'. In Berghman, J. et al. (eds) *Social Security in Transition*, ss. 77-92. Kluwer Law International.

3.2.5. Suriyeli Kadınların Türkiye'ye Entegrasyon ve Uyum Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü

Savaşlar akabinde meydana gelen göçler bütün insanları etkilemektedir fakat kadınları ve çocukları çok daha ağır şartlar beklemektedir. Kadınların ve çocukların göç yazınındaki görünmezliğini gidermek için, tecrübe ettikleri mağduriyetlerden yola çıkarak göç sürecindeki kendilerine özgü deneyimlerine odaklanmak gerekmektedir. Çünkü göç süreci, göç eden kişi ve kesimlerin yaşamlarının bütünü üzerinde etki etmekle birlikte bu etkinin toplumsal cinsiyet rollerine bağlı olarak farklı şekillerde cereyan ettiği söylenebilir.⁷²⁶ Zorunlu göçe maruz kalmış kadınlar sosyal izolasyon, yalnızlık, dil engeli ve kültürel farklılıklar nedeniyle⁷²⁷ ve toplumsal cinsiyet kalıplarından dolayı daha ciddi problemlerle yüzleşmektedir. Düşük maaşla daha uzun saatler çalışma, sağlık sigortasından yararlanamama, cinsel ve fiziksel istismara uğrama, şiddet, eğitim fırsatlarına erişememe, bilgiye erişimde yaşanan sıkıntılar kadınların hayatını olumsuz yönde etkilemektedir⁷²⁸ “Hem kadınlık, hem de göçmenlik statülerinden dolayı belli vatandaşlık ve sosyal haklardan yoksun kalmakta, var olan kaynaklara ve emek piyasasına ulaşırken engellerle karşılaşmaktadırlar”⁷²⁹. Zorunlu göç mağduru olan Suriyeli kadınların da bu tarz engelleri aşabilmesi ve entegrasyonu için STK’ların birçok hizmeti bulunmaktadır.

UN Women ile yürüttüğümüz Kadın merkezimiz var. Kadınlara çok çeşitli meslek edindirme kurslarımız var, büyük bir mutfak ve atölye yapılıyor. Kadın komiteleri kurmaya çalışıyoruz; kadınların kendi temsiliyetlerini artırma konusunda karar verme mekanizmalarına katılmalarına katılmalarını destekliyoruz. Türkçe meslek edindirme ve Türkçe dil kursları düzenliyoruz. Mobil ekiplerimiz var. Gaziantep ilk örnek yaygınlaştırmayı düşünüyoruz. UNFPA ile de kadın ve kız çocukları için güvenli alan oluşturmayı planlıyoruz. UNFPA ile böyle projelerimiz var; Kadınlar toplumsal hayata katılmada, erkeklere nazaran alan bulmada en çok zorlanan grup. Erkeklere göre

⁷²⁶ Ulutaş, Ç. Ü., & Kalfa, A. (2009). Göçün kadınlaşması ve göçmen kadınların örgütlenme deneyimleri. *Fe Dergi: Feminist Eleştiri*, 1(12), s. 13-18.

⁷²⁷ Tuzcu, A. ve Ilgaz A. (2015). Göçün Kadın Ruh Sağlığı Üzerine Etkileri. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry*, 7(1). s. 64

⁷²⁸ Anthias, F. ve Davis, N. (1992). *Racialized Boundaries: Race, Nation, Gender, Colour, and Class and the Anti-Racist Struggle*, London; New York: Routledge., s. 43

⁷²⁹ Dedeoğlu, S., Gökmen, Ç.E., (2011). s. 1

Suriyeli kadınlar ve kız çocukları daha fazla istismara ve mağduriyete açık ve sosyalleşme konusunda sıkıntı yaşıyorlar. Proje kapsamında kadınlar bir araya gelebiliyor ve toplumsal cinsiyete dayalı sıkıntılarını paylaşabilecekleri çözüme ulaşabilecekleri danışabilecekleri alanlar oluşturuluyor. Çocuk evlilikleri, güvenli doğum, gebelik, doğum öncesi ve sonrası çocuk bakımıyla ilgili eğitimler veriyoruz. Aşılama kampanyalarını birçok şehirde UNFPA ile yaptık ofislerimize aşı istasyonları kurduk⁷³⁰. (Genel Koordinatör / SGDD)

Suriyeli kadınlar, savaş sırasında şiddet, cinsel istismar, akrabalarını kaybetme ve zorunlu göç nedeniyle sorunlar yaşamışlardır. STK'ların Suriyeli kadınları yaşama tutunma mücadelesinde yalnız bırakmayarak, maruz kaldıkları sorunlardan kaynaklanan problemlerine çözüm yolları üreterek yanlarında yer aldıkları görülmektedir. Bunun yanı sıra çocuk sahibi olan Suriyeli kadınlara çocuk bakımı ile ilgili STK'lar tarafından verilen destek çok önemlidir. Çünkü kadınların yanı sıra savaşlardan en çok çocuklar etkilenmekte; çocukların temel gereksinimleri karşılanamamakta ve çocuklar çeşitli haksızlıklarla karşı karşıya kalmaktadır. Kadınların ve çocukların; her türlü ayrımcılık, eşitsizlik ve istismardan korunması çok elzem bir konudur.

Kent mülteciler, kamuda hizmet üreten tüm birimleri birinci derecede ilgilendiren ciddi bir konudur. Üstelik kentlerde yaşayan mültecilerin mevcutta ve potansiyel olarak muhtaç ve risk altına olduğu düşünüldüğünde bu durum önemini artırmaktadır. Bu süreci kadınlar ve çocukların deneyimleri üzerinden takip ettiğimizde ise durum çok daha karmaşık hale gelmektedir. Toplam nüfusun büyük çoğunluğunu oluşturan kadınlara yönelik ruh sağlığı ve psiko-sosyal destek ve güçlendirme aktiviteleri gerçekleştirmekteyiz. Bu surette kadının, mensubu olduğu ve aidiyet duyduğu çevre içerisinde

⁷³⁰ SGDD kadınlara yönelik dikiş-nakiş, kuaförlük hijyen paketi, dağıtımı da yapmaktadır. Çok Yönlü Destek Merkezleri Uydu il saha ofislerinin daha kapsamlı hizmet veren bir biçimidir. İlk 2014 yılı Ocak ayında İstanbul'da kuruldu. 2015 yılı boyunca yaklaşık 100.000 birey merkezlerde sağlanan hizmetlerden yararlanmıştı. 6 ilde aktif olarak hizmet veren 8 Merkez bulunmaktadır: İstanbul (2). Gaziantep (2). Adana, İzmir, Ankara ve Sakarya'da olmak üzere bu merkezler Toplum Merkezleri gibi hizmet vermekte olup bulundukları illerde bu konseptte kurulan ilk merkez olma özelliğini taşır. Bulundukları illerdeki sığınmacı ve mülteciler çeşitli ve kapsamlı hizmetler sunar. Bunlar; kadın sağlığı, okul döneminde beslenme, anne sütü ve emzirme teknikleri, çocukları okula başlayacak ebeveynlerle ve okula yeni başlayacak çocuklarla odak grup çalışmaları, okula uyum sorunları ve anne-baba tutumları gibi farklı alanlarda gerçekleştirilmektedir.

kendisini ve etrafını iyileştirici bir toplumsal rol oynayabileceği üzerinde durmaya çalışıyoruz. (Program Müdürü / MSYD-ASRA)

1200 kadınla Fatih Sultan Mehmet'te kadınlara Türkçe öğrettik ve mesleki eğitim verdik. Evdeki artık malzemelerden hediyelik eşya nasıl yaparız nasıl satışa çıkarırız, bunları öğrettik. Buzdolabı süsleri yaptılar, eski gazete kâğıtlarından hediyelik yaptılar. Suriyelilerde evden eve satış var. Halep pazarı, Suriye pazarı gibi Ecnebi pazarı gibi Sosyete Çarşıları gibi satış yapabilecekleri alanlar oluşturmak el emeklerini satışa çıkartma planlarımız var. (Saha Koordinatörü / KAGEM)

STK'lar aracılığı ile geliştirilen meslek edindirme kursları ve el emeklerini paraya tahvil edebilecekleri alanların yaratılması kadınların kendi maaşlarını kazanarak hayatlarını idame ettirmelerine yardımcı olmaktadır. MAZLUM-DER'in⁷³¹ ve AFAD'ın raporları⁷³² Suriyeli kadınlarda çalışma oranının oldukça düşük olduğu hatta neredeyse büyük çoğunluğunun çalışmadıklarını bildirmektedir. Güncel verielre göre çalışma izni alan toplam Suriyeli sayısının sadece yüzde sekizlik bir kısmının kadın olduğu ortaya konmuştur. 27.930 çalışma izni alan Suriyeli'den sadece 2 bin 473'ü kadındır.⁷³³ Çalışanların ise daha çok tekstil sektöründeki atölyelerde çalıştığı; tarım ve hayvancılığın gelişmiş olduğu yerlerde ise mevsimlik işçi olarak çalıştıkları görülmektedir. Bunların dışında çok ucuz maliyetler karşılığı el işçiliği yapan Suriyeli kadınlar da olmaktadır.

“Kuaförlük, dikiş nakış, kadınlara bu kursları ve Eylül ayında seramik kursu verdik. Suriyelileri kadınların başarılı örnekleri ile ilgili Birleşmiş Milletlere kadar ulaştık, kadınların başarı örneklerinin videolarını çekip 2016 yılında Birleşmiş Milletlere götürüp bütün dünyaya izlettik. Daha sonra Ankara'da Meyra Otelde toplantı düzenledik kamuoyuyla paylaştık. (Genel Müdür / SDD)

⁷³¹ MAZLUMDER, (2014). “Kamp Dışında Yaşayan Suriyeli Kadın Sığınmacılar Raporu”

⁷³² Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD). 2014. Türkiye'deki Suriyeli Kadınlar Raporu, 2014

⁷³³ <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/turkiyede-calisma-izni-alan-suriyeli-sayisi-belli-oldu-217260h.htm>

Mesleki eğitim Suriyeli kadınların toplumsal hayata tutunması için hayatidir⁷³⁴. STK'lar tarafından iyi örneklerin ön plana çıkartılarak teşvik edilmesi toplumda geride kalan Süriyeli kadınların hatta Türkiyeli kadınlara başarı hikayeleriyle pozitif anlamda örnek olmalarına toplumsal ahenge ve uyuma katkı sağlamaktadır.

Suriyeli kadınlara mesleki eğitim ve dil kurslarımız oldu. Kendi ayakları üzerinde durmaları ve kadınları topluma kazandırmak için kuaförlük terzilik eğitim verdik. (Başkan / Önder Vakfı)

Suriyeli kadınların büyük bir çoğunluğunun gelir getirecek işlerinin olmaması yardımların dışında hayatlarını devam ettirecekleri bir güvenceden yoksun olmalarına neden olmuştur. Diplomalıların yanı sıra devamlı bir iş için yeterli niteliklere sahip olmayan Suriyeli kadınlar iş güvencesi olmayan, düşük maaşlı günübirlik işler bulmaya çalışarak yaşamlarının idame ettirmeye çalışmaktadır. Yahut Suriye'de aldıkları diplomaların Türkiye'de geçerli olmaması veya geçerliliğin onaylanma sürecinin uzun sürmesi gibi nedenlerden dolayı ülkelerinde doktor, sigortacı, yönetici gibi yüksek statülü işlerde çalışan Suriyeli kadınlar almış oldukları eğitimden ve sahip oldukları niteliklerden bağımsız olarak temizlikçilik, bakıcılık, tezgâhtarlık gibi düşük statülü işlerde çalışması büyük problemlerdir⁷³⁵.

Suriyeli kadınların uyumsal faaliyeti için öncelikle eğitim konusunda çalışmalar var. Kadınlara yönelik rehabilitasyon merkezleri var onların uyum sağlaması rehabilite ve entegre olması ile ilgili dikiş, örgü atölyeleri var. Bunlar kadınlara yönelik meslek eğitim kursları veriyorlar. (Ankara Kurumsal ilişkiler Sorumlusu / İHH)

Suriyeli kadınlara STK'lar tarafından sertifika almaları sağlanarak bir zanaat kazanmaları ve çalışmaları için destek olunması toplumsal hayata uyum sağlamaları

⁷³⁴Ekonomik Kültürel Sosyal Haklar Komitesi (ESKHK) Eğitim Hakkı'na ilişkin 13 nolu genel yorumunda: "Mesleki ve teknik eğitim[...]e) Sözleşmenin ayrımcılık yasağı ve eşitlik ilkeleri kapsamında, kadınların, genç kızların, okula devam etmeyen gençlerin, işsiz gençlerin, göçmen işçi çocuklarının, mültecilerin, engelli bireylerin ve dezavantajlı diğer grupların MTE'ye dâhil olma olasılıklarını geliştirecek programlar içerir.

⁷³⁵ Barın, H. (2015). Türkiye'deki Suriyeli Kadınların Toplumsal Bağlamda Yaşadıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri. Göç Araştırmaları Dergisi, 1(2), s. 16 ve s. 39.

için çok önemli bir gelişmedir. Mesleki eğitimle birlikte Suriyeli kadınların bir önceki başlıkta yer verilen dilsel entegrasyon için STK'ların Suriyeli kadınlara çocuklarıyla birlikte eğitim verdiği görülmektedir.

Türkçe dil eğitimini 4 milyon Suriyelinin acilen alması lazım, özellikle kadınların alması lazım. O kadınlar evde oturuyorlar yabancı ortam deyip katılmıyorlar. Ama daha sonra bizimle yaşayacak çocukları yetiştirecekler uyum için dil kazanımı çok önemli. Kadınlara 3-4 çocuklu kadına bile dil eğitimi, kuaförlük, cilt bakımı, nakış, el sanatları, bilgisayar, lojistik, seramik derleri veriyor ve Suriyeli kadınları bu alanlarda usta olarak yetiştiriyoruz. (Genel Müdür / SDD)

Toplum merkezleri, kadın dayanışma evleri, çocuk eğitim merkezleri olmadığı durumlarda Suriyeli kadınların toplumsal hayata katılımı ve uyumu zorlaşmaktadır. Suriyeli kadınların mesleki ve dil eğitimi aldığı STK'larda çocuk bakım hizmetlerine erişebilir olması çocuklu kadınların hizmetlere ve eğitimlere ulaşmasını kolaylaştırmıştır. Suriyeli kadınlar için bu tarz özel kursların oluşturulması, gerektiğinde çocukların oynayabilmesi için ayrı sınıf ve alanlar sağlanması çok önemlidir. Mesleki eğitimin ve bu sırada sağlanan çocuk bakım yerlerinin yanı sıra STK'lar aracılığı ile dil kurslarının verilmesi ve sorunların kamuoyu ile paylaşılması uyum için bir diğer önemli gelişmedir.

Suriyeli kadın ve çocukların (hassas grupların) sorunlarını dile getirmek, kadınlara meslek edindirme, komşuluk ilişkilerini arttırma, Türkiyeli ve Suriyeli kadınları ortak faaliyetlerde bir araya getirme, dil kursları ve yoksul olanlara ekonomik yardımlarımız bulunmaktadır. (Genel Başkan Yardımcısı / MAZLUM-DER)

Suriyeli kadınların Türkiye'de daha rahat yaşayıp kendilerini ifade edebilmeleri için STK'ların aracılığıyla aynı zamanda sosyalleşebilecekleri dil kurslarına katılmaları entegrasyona katkı sunmaktadır. . Bununla birlikte evlerinden çıkamayan Suriye kadınlar da mevcuttur ve bu grubu desteklemek için de bir takım STK'lar onlara maaşiyetlerini idame ettirecekleri iş olanaklarını evlerine götürmektedir.

Devletler, Suriyeli kuruluşlar mesleki kurslar açıyor. Sertifika programları veriliyor ve iş bulmak için yönlendiriyorlar. Bu programlara çocukları olduğu için evden çıkamayan dul kadınlar katılamıyorlar. Biz bir proje başlattık, bir firma ile anlaştık, sandalyeleri kaplayan örtüler yaptırıyoruz evde iş yapmak isteyen Suriyeli bayanlar ya da yaşlı erkekler için. Sitelere gidip çalışamayacak, evde çocukları ile ailesi kalmak zorunda olanlar ve de engelliler için evde yapılabilecek bu işleri evlere ulaştırmaya başladık. İnsanlar özellikle dediğimiz bu gruplar dul bayanlar, çocukları olup evlerini bırakamayanlar, yaşlılara ve engellilere bir-iki günlük ya da iki haftalık bu konularda eğitim veriyoruz ve 100 kişi çalıştırıyoruz. Sandalye başına, parça başına para alıyorlar nakit yardımı vs. den daha iyi bu tarz işler bulmak. İnsanlar için bunu sağlıyoruz. (Başkan / AYDAP).

STK'lar aynı zamanda ev içi emeklerini arz talep ilişkisi içerisinde piyasada değerlendirerek Suriyeli kadınların para kazanmasını sağlayarak toplumsal entegrasyonlarında aktif rol oynamaktadırlar.

Suriyeli kadınlar tıgla bebek örmüşler Türkiye Spor Federasyonu 30000 tane istedi biz bunları bu Suriyeli kadınlara yaptırıyoruz. (Ankara Kurumsal ilişkiler Sorumlusu / İHH)

Suriyeli terzi kadınlar dikiş yapıyorlardı, Terzihane diye bir vâkıf oluşturduk. Esnafla konuştuk biz size fason iş yapalım dedik, başladık. Lokal küçük şeyler yapıyoruz. (Genel Koordinatör / İnfak Vakfı)

STK'ların Suriyeli kadınlara yönelik bu tarz küçük çaplı da olsa projeler geliştirerek toplumsal hayata tutunmalarında ve de ileri vadede entegrasyonlarında aktif rolü bulunmaktadır. STK'ların sertifikalandırma programları ile Suriyeli kadınlara Türkiye'de ara sınıf eleman ihtiyacı bulunan çocuk, yaşlı ve hasta bakımı konusunda eğitimler vererek istihdam edilmesini sağlayarak ekonomik entegrasyonlarına katkıda bulunduğu görülmektedir.

Kadınları Sosyal Dayanışma ve Yardımlaşma Vakfına (SYD) yönlendiriyoruz. Eğitsel kültürel organizasyon yapıyoruz, barınma ve kadın sığınma evleri

konusunda yönlendiriyoruz. Kültürel arası arabuluculuk eğitimleri ile bölgedeki göçmenlerden üniversite mezunlarını tespit ettik Uygun olanlara ve talep edenlere “intercultural marriage” eğitimleri veriyoruz. Onlar göçmen grup adına burada temsil kabiliyeti olanlar eğitime katılsın hem sahada hem kamu ve göçmenler arasında arabulucu bir faaliyet yürütsün diye faaliyetimiz var. Kadına yönelik aile planlanması, toplumsal cinsiyet konusunda eğitimler, sanat kursları belediyenin şemsiyesi altında gerçekleşiyor. Yol parası veriyoruz, servislerle alıyoruz. ECO’nun fonundan IOM ile projemiz kapsamında temel eğitimlerimiz var. Haklarımı biliyorum eğitimi var. (Koordinatör / Keçiören Göçmen Hizmetleri Merkezi)

STK’lar etkin bir şekilde çalışarak Suriyeli kadınlara haklarına erişim konularında bilinçlendirici ve güçlendirici faaliyetler yürütmektedir. Suriyeli kadınlar için meslek edindirme kursları oluşturularak bu kadınların iş gücünde istihdamı için çalışmalar yapılmaktadır. Keçiören Belediyesindeki merkezde de olmak üzere Suriyeli kadınlara destek verildiği ve kadınların eğitimlere katılımının sağlandığı, bitiminde sertifika verildiği görülmektedir. “İntercultural marriage” eğitimleri ile Suriyeliler yerel halk ile yapacakları evlilikler noktasında bilgilendirilmektedir. Suriyelilerle evlilik konusu kamuoyunda bir taraftan tepkiye neden olurken diğer taraftan iki toplumun kaynaşmasına vesile olmaktadır. Bir yandan da mağdur olan Suriye kadınlarla gerçekleştirilen resmi olmayan evliliklerle çok eşlilik yaygınlaşmakta, buna bağlı olarak boşanma oranları artmaktadır. İkinci evliliklerin önüne geçmek ıve Türk ailelerin parçalanmasını önlemek için STK’ların bu tarz eğitimlerle Suriyeli kadınları bilinçlendirdiği, evlenenlerin ise takip edilerek gerekli önlemlerin alınmasına yardım ettiği görülmektedir. Suriyeli kadınların toplumsal yaşama katılımı, anne-çocuk sağlığı, doğum kontrolü gibi konularda bilgilendirilmelerinin yanı sıra erken evlilikler konusunda da STK’lar aracılığı ile bilgilendirilmektedir. Erken yaşta, sosyo-ekonomik imkânsızlıklar yüzünden para için gerçekleştirilen evlilikler, cinsel istismar, insan ticareti mağduru kadınları korumak amaçlı bu istismara sebep olanlar cezalandırılması konusunda da sahada STK’ların bunların tespitinde ve Suriyeli kadınların hukuki kanallara yönlendirmede aktif olarak çalıştıkları görülmüştür.

Engelli uzmanları, uyum uzmanları gibi destekler sağlıyoruz. Gebe annelerin güvenli doğum süreçleri, beslenme yetersizliği olabilecek çocuklara nasıl bakım yapılacağı, hijyen eğitimi konusunda da çalışmalar yapılıyor. Erken evlilikler konusunda Referralla, İKGC, Toplum Gönüllüleri, Kızılay vs. sınırlı bir grupla iş birliği yapıyoruz. (Genel Koordinatör / SGDD)

STK'lar ile Suriyeli kadınlar hakkında düzenli toplantılar yapılmalı, sorunlar onlarla birlikte çözülmeye çalışılmalı ve ortaya çıkan çözüm uygulamaları devlet tarafından denetlenmelidir⁷³⁶. Uyumun tek yönlü bir süreç olmadığı, Türk toplumunun da buna hazırlanması ve çaba göstermesi gerektiği konusunda STK'ların iki halka da yönelik çalışmaları vardır.

Suriyeli bayanların eğitimi ile ilgili bir çalışma var, kurs açacağız. Onları Türk toplumun adeti, örfü, yaşam biçimi, toplumla uyum sağlama konusunda bilgilendirmek istiyoruz. Türklerle, mesela komşuları ile ilişki kuramıyorlar. Türkler tepkili, bize vâkıf olarak baskı geliyor, bunlara siz bakıyorsunuz bunları siz yerleştiriyorsunuz diye tepki var. (Genel Koordinatör / İnfak Vakfı)

STK'ların Suriyeli kadınları bilgilendirmenin yanı sıra onlara eğitim ve kurslar vermek, onların sorunlarıyla ilgilenmek ve yerel halkla uyum merkezli çalışmalar yapmak üzere yoğun olarak bulundukları yerlerde ASPB, Belediyeler, Kızılay ve STK'lar tarafından toplum merkezleri kurulmaktadır⁷³⁷. Bu toplum merkezlerinin yanı sıra STK kamu ortaklıklarıyla kadınlara yönelik eğitimlerle yerel halkın kültürünü, örf ve adetlerini öğrenmeleri için STK'ların çalışmaları bulunmaktadır.

Kalkınma ajansı ile birlikte şimdi Suriyeli kadınlara eğitim verilecek, onların mutfak demirbaşlarını karşılıyor, mutfak donanımını sağlıyoruz. Orada aşçılık pastacılık öğrenecekler. Türkiye kültürünü öğrenecekler. Zaten asırlar

⁷³⁶ Geçici Koruma Yönetmeliği 48. maddesiyle kadın ve çocuklara özel koruma hükümleri getirmektedir. Bu maddeyle birlikte çocuklar ilgili her türlü durumda çocuğun üstün yararı gözetilerek yönergedeki hükümler uygulanacaktır. Kadına yönelik şiddetin önüne geçebilmek için "şiddet mağduru olduğu değerlendirilen yabancılar hakkında derhal önleyici ve koruyucu tedbirler" kapsamında hükme yer verilmiştir. Yönetmelikle birlikte insan ticaretine maruz kalanlar hakkında derhal tedbirler alınacağı hükme bağlanmıştır. Yönetmelikte gerçekleştirilen önemli başka bir düzenleme ise başka ülkede bulunan eşi, bağımlı ergin ve ergin olmayan çocukları ile Türkiye'de bir araya gelebilme talebinde bulunabilme imkânlarının doğmasıdır.

⁷³⁷ Halen bütün Türkiye'de sayıları 60 civarında olan bu merkezlerin bundan sonraki süreçte daha çok Kızılay himayesinde çalışması öngörülmektedir.

boyu beraber yaşadığımız için Suriye ile bizim yemek kültürümüzde benzeşme var. (Başkan / Cansuyu Derneği)

Suriyeli kadınların barınma olanaklarına bakılacak olunursa, kiralık ev bulmakta, toplumsal hayatta yer almakta daha çok sıkıntı yaşadıkları görülmektedir. Suriyelilerin İçişleri Bakanlığının yönlendirmesiyle yaşamaya devam edecekleri yerlerin genellikle az nüfuslu, muhafazakâr iller olduğu görüldüğünün yanında, yalnız olarak yaşayan kadınlar yerel halk tarafından baskıya maruz kalabilmektedir⁷³⁸. Yoksulluk probleminin yanı sıra Suriyeli kadınların toplumsal sorunları da gün geçtikçe derinleşerek çözüm beklemeye devam etmektedir. STK'ların Suriyeli kadınların barınma ve toplumsal sorunlarına da efektif çözümler getirdiği görülmektedir. Bunun yanı sıra STK'lar sadece barınma, gıda, giysi gibi yardımlarla sınırlı kalmayarak, Suriyeli kadınları sosyalleştirerek psiko-sosyal entegrasyonlarına katkıda bulunmaktadır.

Suriyeli kadınların sosyalleşmesi ile kadınlar üzerinden entegrasyon çalışmaları yapıyoruz. Bu kadınlar savaş sonrası hiç evden çıkmamış, birşey yapmamışlar. Atölyeler ile ilk yardım faaliyetleri düzenliyoruz. Çocuklara ve kadınlara yönelik atölyeler var. Suriyeli kadınlar korumuz var. Bu kadınlar; ben ev kadınıydım, toplum merkezine gelip oradaki ailelerle tanıştık, Feiruz'un şarkılarını dinliyorduk ama Feiruz'un şarkılarını başka bir ülkede sahnede söyleyeceğimiz aklımıza gelmezdi, bize bu çok iyi geldi, diyorlar (Ankara Temsilcisi / IKGv)

Kadınlar dergi çıkardı. Özel günlerde bir araya gelme, Dünya Kadınlar günü organizasyonumuz var. Bu yıl 11. sini yaptık. 1800 kadın İranlı, Iraklı, Afgan, Suriyeli kadını bir araya getirdik. Dünyanın başka hiçbir yerinde böyle bir organizasyon yok. 2000 Türk vatandaşının olduğu ve dünya kadınları ile bir araya geldiler. Mülteciler kadınları Kapadokya'da topladık. Farklı dillerdeki kadınlar istek arzu ve hayallerini yazdılar bir araya geldiler kaynaştılar. Ankara biraz daha göreceli olarak diğer şehirlerden daha iyi diyebiliriz.

⁷³⁸ Barın, H. (2015). s. 41-42.

Kadınlar ve çocuklarla ilgili Kızılay'ın Altındağ ofisinin, Mamak ofisinin güzel çalışmaları var (Genel Koordinatör / SGDD)

Suriyeli kadın topluluklarını desteklemek ve etkinliğini güçlendirmek için STK'ların kadınlara yardımın yanı sıra gerçekleştirdikleri kültürel ve sosyal aktiviteler, projeler kendilerini iyi ve yararlı hissetmelerine kapı aralamakta ve entegrasyona katkı sunmaktadır.

3.2.6. Suriyelilerin Türkiye'ye Dini Entegrasyon ve Uyum Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü

Bir toplumda uyum süreçlerin hepsi biri birbiri ile yakından ilgilidir. Ancak bazı olgular merkezi bir konuma sahiptir. Bunlardan biri de dindir. Dinin toplumsal hayatta insan ilişkileri açısından etkileri bulunmaktadır. Toplumdaki en önemli işlevi toplumun birlik ve beraberliğinin temin edilmesindeki merkezi rolüdür. Din ortak duygu ve değerler üretmede kültürel kimliğin kilit bir boyutu olarak kolektif aidiyet ve kimlik oluşturma ve onu besleme açısından birçok sosyo-kültürel unsuru doğrudan ya da dolaylı olarak belirler⁷³⁹. Dinin grup oluşturmada, aile hayatında ve birey-toplum ilişkilerinde, değerler ve geleneklerde etkili olduğu görülmektedir. Farklı toplumlarda dine bağlı olarak artan göç akışları; kültür, din ve göç arasındaki ilişkiye yönelik dikkatin yenilenmesine neden olmuştur. Din, göçmen kimliğinin ayrılmaz bir parçasıdır ve başka bir ülkeye göç ettiklerinde, göçmenler dini unsurlarını beraberinde götürürler. Göç ve entegrasyon araştırmalarında din entegrasyon üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olabilecek toplumsal değişimi getiren güçlü bir boyuttur. Dinin entegrasyon sürecinin tüm boyutlarında köklü bir rolü bulunmaktadır. Son yıllarda göçmenlerin dini yaşamlarına ilginin artmasının nedeni toplumsal entegrasyon için dinin önemidir. Bu bağlamda dini entegrasyon kültür ve dil birlikte göçmenlerin iki yönlü bir entegrasyon sürecinin temelini oluşturmaktadır⁷⁴⁰.

⁷³⁹Zachary, G. P. (2003). *The diversity advantage: Multicultural identity in the new world economy*. Westview Press.

⁷⁴⁰ Kültürel etkileşim ve entegrasyon analizlerinde dine daha merkezi bir yer verilmelidir ve sadece etnisitenin bir yönü sayılmaya indirgenmemelidir. Penninx, R. (2000). 'Integration of immigrants in Europe: policies of diversity and diversity of Policies' 'Working Together for the Future: Partnerships in Immigration Research and Policy' Metropolis conference, Toronto, Ontario, Canada, 22-25 March, Kymlicka, W. (2001). *Politics in the vernacular: Nationalism, multiculturalism and citizenship*. Oxford: Oxford University Press.

Din ve diğer kimliksel türdeşlikler entegrasyonu hızlandıran önemli faktörler arasında yer almaktadır. Bunun da farkında olarak ortak yaşam şekillerine ve düşünce ve inanç tarzlarına sahip toplumların birarada yaşama alışkanlıklarını edinmesi çok daha kolay olmaktadır. (Erdem Ayçiçek-Mülteciler ve Sığınmacılarla Yardımlaşma Dayanışma ve Destekleme (MSYD-ASRA))

Göçmenler ve onların aileleri için dini entegrasyon merkezi öneme sahiptir⁷⁴¹. Göçmenlerle yerel halk arasında ortak din, hukuk sistemi, siyasal idare mevcut ise o zaman yeni gelenlerle yerel halk arasında entegrasyonun daha hızlı olduğu görülmüştür⁷⁴². Göçmenler için dinin duygu, değer üretmede ve kimlik oluşturmadaki işlevi içinde bulundukları toplumla ortaklık olduğunda dini entegrasyon söz konusudur⁷⁴³. Türkiye’de Suriyeliler için de ortak duygu ve değer üretme ve kimlik oluşturma, topluma katılma, bütünleşme sürecinde dini entegrasyon hayatidir. Suriyelilerle yerel halk arasında entegrasyon sürecinde din önemli bir etkiye sahiptir. İki halk da dini etkileşimi yoluyla aidiyet duygusunu güçlendirmekte ve toplum için de değerli olabilecek bir zemin hazırlanmaktadır.

İki halkın da doğasında entegrasyonu besleyecek çok önemli unsurlar var. Son yıllarda yaşanan siyasal ideolojik çatışmalar bunu olumsuz etkiliyor. STK’lar sahada halkı da temsil ediyor. Devlet kurumlarının da varoşlara ulaşan kılcalları; Kur’an kursları, camiler, imamlar. Diyanet’in her mahallenin Kur’an kursunda Türk hocaların da Suriyeli hocalarında olduğu ortak kursları var. MEB’in mahallesindeki kursuna gittiği gibi beraber gidebilir, okuyabilirler. Dindaşlık dilden çok daha önemli, diliniz aynı olmasa bile anlaşabiliyorsunuz asgari kelimelerle, anlaşıyoruz. Anlaşmak birbirinizi kabulle alakalı, birbirinizi hanenizde kabul ediyorsunuz. (Ankara Şube Koordinatörü / Deniz Feneri)

Göçmenlerin kültürel-dini alanda en önemli iki unsuru dil edinimi ve kamusal alanda dini tezahürüdür⁷⁴⁴. Çoğu zaman dini entegrasyon dilsel entegrasyonun

⁷⁴¹ McGown, R. B. (1999). *Muslims in Diaspora: The Solami Communities of London and Toronto*, University of Toronto Press.

⁷⁴² Karpat, K. H.(2013). s. 63

⁷⁴³ Zimmermann, M. (2008). *Political Refugees: Social Conditions, Health and Psychological Characteristics*. Nova Science Publishers.

⁷⁴⁴ Penninx, R. (2004) . s. 10

kabul konusunda önüne geçmektedir. Din aynı ülkenin vatandaşlarını, bütüncül bir biçimde bir kültür ve toplumsal yapıya bağlayan bütünleştirici bir unsur olarak kabul edilmektedir⁷⁴⁵. Dini uyum, bu süreçte de Suriyeliler ve yerel halk arasında bağlantılar kurmakta ve entegrasyon sürecini yumuşatmaktadır. Suriyeli toplumun çoğunluğunun Müslüman kimliğe sahip olması sınır kapılarının açık tutulmasında önemli bir rol oynamıştır.

Uzun süre kültürel bir ayrılıktan sonra tek ortak paydamız dindaşlık ve mezhep ortaklığı da çok önemli mutlaka farklılıklar var ama bir harmoni var.
(Başkan / Önder Vakfı)

İnsanlar göç ettikleri zaman, farklı insanlar, mekanlar, kurallar ve kültür ve din dahil olmak üzere yeni bir ortamla karşı karşıya gelirler. Farklı kültürel geçmişlerin bir arada yaşamanın yönetilmesi, kültürel veya inanç toplulukları ile temas kurmak entegrasyon politikasının en büyük zorluklarından biridir. Dinlerin, yeni bir hayat nizamı olmak itibarıyla, farklı kültürler için toplumsal hayatta uygulanmak üzere sabit bazı değer ve ritüeller sunduğu bir gerçektir. Gündelik hayatta ibadetler, dini bayramlar, oruç zamanları veya yemekle ilgili dini kurallar⁷⁴⁶ insanların yaşamlarını, davranışlarını, birbirleriyle ilişkilerini etkiler ve şekillendirir. İslam dini bu bağlamda Suriyelilerin ve Türklerin günlük yaşamı boyunca inançlarını ifade etmede ve yaşama geçirmede de önemli bir aracı temsil eder. Din kişinin yaşantısını şekillendiren ahlaki değerler sağladığı için kişi ve toplum bu unsurlar etrafında bütünleşmiştir. Din yeni bir toplum içerisine girildiğinde ahlaki ve toplumsal sistemi muhafaza edici olarak, ilk zamanlarda da göçmenlerin toplumsal teftiş vasıtası olabilmektedir⁷⁴⁷.

Dindaşlık çok önemli bir paydaş. Ötekileştirme olmadı. Din kardeşliği olmasa 4 milyon insanın entegrasyonu çok daha zor olurdu. (Genel Müdür / SDD)

⁷⁴⁵ Turner, B. (2008). *Religious Diversity and Civil Society: A comparative analysis*. Oxford: Bardwell Press. s. 22

⁷⁴⁶ Beyer, P. (1994). *Religion and Globalization*. London: Sage Publications

⁷⁴⁷ Kastaryano, R. (2000). *Kimlik Pazarlığı: Fransa ve Almanya'da Devlet ve Göçmen ilişkileri*, (çev. Ali Berkay) İstanbul: İletişim Yayınları. s. 136-138.

Göçmenlerin kültürleri içerisinde en dayanıklı özellikleri, din, dil ve milliyetleridir. Dindaşlık STK'ların marjinalleşmeyi engellemelerine izin veren bir istikrar aracı olmuştur. Suriyeliler STK'ların her iki tarafa yol göstericiliği ile yerel halkla dindaşlık paydaşında buluşup ve uyum sağlayabilmişlerdir. STK'lar iki halk arasında zaman zaman oluşan gerilimi “din kardeşliği söylemi” ile yatıştırdığı gibi, yerel halkın Suriyelileri kabullenmesinde ve STK'lar aracılığı ile yardım sağlanmalarında bu söylem efektif bir şekilde kullanmışlardır⁷⁴⁸. Aynı zamanda, STK'lar Suriyelileri dini ve etnik kimliklerini ve eski anavatanlarıyla olan bağlarını korumalarına da yardımcı olmuştur.

Genel olarak dindaşlık elbette çok önemli bir payda. Ama Türkmen veya Kürt olmanın da katkıları olabiliyor. (Genel Başkan Yardımcısı / MAZLUM-DER)

Din etnisitenin yanı sıra göçmenler için hüviyeti koruma vasıtası olabilmektedir. Göçmenler etnisite ile dini, ötekileştirmeye karşı direnmek için kullanmaktadırlar⁷⁴⁹. Din, göçün tüm safhalarında özellikle göç hareketlerinin yönlendirilmesinde de önemli bir rolü vardır⁷⁵⁰. Entegrasyon için vazgeçilmez olan göçmenlerin yaşadıkları toplumda toplumsal bir ağa sahip olmalarıdır. Bu ağın oluşumunda dayanışma ve güveni sağlayan dini ağların göçün hem maddi hem de manevi maliyetini hafifletici ve riskleri azaltıcı işlevi vardır⁷⁵¹. Bazen göçmenler, o bölgedeki dini ağlar sayesinde evlerinde gibi hissedecekleri sığınma, saygınlık, kaynak ve destek almanın daha kolay olacağı aynı dinde oldukları ülkeleri hayatta kalma stratejisinin bir parçası olarak seçerler⁷⁵². Bu dini ağların sağlanmasında STK'lar önemli bir zemindir. STK'lar Suriyelilerin dini ağlara ulaşmasında güven ve dayanışmanın merkezi durumundadırlar. STK'lar Suriyelilere dini entegrasyon elde etmenin yolunu açmışlardır. STK'larla yapılan görüşmelerde dinin pek çok sosyo-kültürel yapı unsurundan daha önemli bir yeri olduğu açıkça görülmüştür. Suriyeliler

⁷⁴⁸ Erkan, E. (2016) Suriyeli Göçmenler ve Dini Hayat: Uyum, Karşılaşma, Benzeşme Gaziantep Örneği, *İlahiyat Akademi Dergisi*, Cilt 3, Sayı 4, s. 15.

⁷⁴⁹ Kaya, A. ve Kentel, F. (2005). s. 131

⁷⁵⁰ Dini ağlar göçmenlere uluslararası destek yapıları sağlayabilir. Dinin insan ilişkilerine dayalı bir ağ olduğu gerçeğini göz önünde bulundurmamız ve bu ağın sınırları aşan bir güce sahip olduğunu kabul etmemiz gerekir. Bu ağın göç öncesinde, göç süresince ve göç edilen topluma entegrasyon safhasında yeni yerleşim yerine alışmayı ve uyumu kolaylaştırıcı hizmetler sunduğu görülmüştür.

⁷⁵¹ Bu ağın ekonomik ve toplumsal krizler sırasında şok emici rolü göçmenler için hayati öneme sahiptir.

⁷⁵² McGown, R. B. (1999). s. 33

örneğinde görüldüğü üzere bir topluluk veya gruba aidiyetin son derece önem kazandığı durumlarda çalışmanın 1. Başlığında ayrıntılıca yer verilen bütünleşme, a-kültürasyon, asimilasyon, adaptasyon, kültürleşme ve hatta marjinalleşme, içe kapanma gibi sosyo-kültürel sorunlarının yaşandığı dönemlerde dinin önemi daha da artar⁷⁵³. STK'lar, Suriyelilerin yerleşmesine ve entegrasyonuna yardımcı olurken aynı zamanda iki halk arasında köprüler inşa ederek, dini bağlantıları koruyan topluluklar inşa etmelerine ve sürdürmelerine yardımcı olmuşlardır.

Biz vakıf olarak afet anlarında yapılması gereken şeylerin arkasında oluyoruz. Nasıl AFAD kamplara yerleştirildi ve kamp dışına çıktılar ise biz vakıf olarak stratejik planlarla kişilerin uyum içerisinde dini hassasiyetlerini koruyarak yaşamalarını sağlamaya çalışıyoruz. İçerisine girdiğimiz zaman bizim onlara önyargılarımız olduğu gibi onların da bizim için önyargıları var. Mesela onların söylediği; biz sizi daha az dindar biliyorduk, daha çok dindarmışsınız. Aile yapılarınızın böyle kuvvetli olduğunu bilmiyorduk. Bizi dizilerden tanıyorlar, daha Avrupalı sanıyorlar. (Hayri ve Sosyal Hizmetler Müdürü / TDV)

Din, iki yönlü bir entegrasyon sürecinde önemli bir rol oynamaktadır. STK'lar dini payda altında buluşturarak iki halkın etnosentrik bakış açısından kurtulmasına, birbirlerini tanımalarına dokunmalarına, kaynaşmalarına aracılık etmişlerdir. Bununla birlikte STK'ların dinin teşvik ettiği iyilik ve pozitif unsurları ile Suriyelilerin entegrasyonuna faydası bulunmaktadır.

Ramazan boyunca sadece iftar yapmak değil, Altındağ Örnek mahallesinde bir aşevimiz var orada yüzlerce aileye evlerine sıcak yemek götürdük. Orada iftar verdik başka yerde verdik ama bunun sürdürülebilirliği anlamında değil o Ramazan'a mahsus bir şeydi. Özellikle şu duygu çok güçlü bizde; Muhacir Ensar. Bu kavramları bilmeseyse bile komşum bu yardıma muhtaç ben vereceğim diyor. Herkes buna böyle bakıyor; bir komşum gelmiş ister başka

⁷⁵³ Göç alan bazı ülkelerde etnik ve dini çeşitliliğe yol açtığı için, dinin entegrasyon süreci üzerinde olumlu veya olumsuz bir etkisi olabilir. Bir devlet içinde büyük bir çatışma sebebi olabilir ya da göçmenlerin yerel halk ile sadece bireyleri değil, aynı zamanda toplum yaşamını ve bir ülkenin içsel bütünlüğünü de etkiledikleri yolla entegrasyonlarını etkileyebilir ve sayılan diğer atipik modeller gerçekleşebilir. Yerleştikleri ülkede baskın olan dini inançla aynı ya da benzer dini inanişaya sahip olan göçmenlerin entegrasyonları daha kolay gerçekleşmektedir.

şehirden gelsin ister Suriye'den gelsin bizim için fark etmez. Duygusu böyle çalışan ikinci bir millet yok. Dindar olan inançlarında yardımseverlik olan insanlarımız var. Böyle sivil bir yardım duygusu yok diğer ülkelerde; Ortadoğu'da Afrika'da böyle bir bilinç yok. Avrupa'da karşılıksız vermek diye bir kavram yok. Ya kilise yardımları ya misyonerlik yardımları ya da sömürü bağlamında yardımlar var. (Ankara Şube Koordinatörü / Deniz Feneri)

Dinin, Suriyelilerin entegrasyon sürecinin gerçekleştiği ana araç olduğu sonucuna varmak önemlidir. Hem Suriyeliler hem de yerel halk birbirleriyle STK'lar aracılığıyla bağlantı kurarak toplumsal ahengin yakalandığı bir ortam yaratılmış bu da entegrasyon sürecinde dinin aktif ve olumlu rolünü ortaya çıkarmıştır. STK'ların motivasyonu ile düzenlenen yardım faaliyetleri ve iftarlarla birlikte Suriyelilerin yeni sosyo-kültürel çevreye entegrasyonu kolaylaşmıştır.

Dindaşlık entegrasyon için önemli bunlar bizim kardeşlerimiz yardım etmek sevaptır diyoruz. (Genel Koordinatör / İnfak Vakfı)

Dini organizasyonlar entegrasyon sürecinde önemli paydaşlardır. STK'lar diyalogu ve değişimleri destekleyerek Suriyelilerin izolasyon ve yanlış anlaşılma engellerini kırmaya yardımcı olabilirler. Bu buluşmalar Suriyeliler için bir sığınak ve sosyalleşme alanı olarak hizmet etmektedir. STK'lar yerel halkı kardeşlik söylemi içerisinde dini motivasyonla diğergam olmaya teşvik ederek Suriyelilere gerçekleştirdikleri yardım faaliyetleri ile iki halkın birbiriyle uyumuna aracılık etmiştir.

Suriyelilerin dini entegrasyonu ile ilgili dini perspektifte Kur'an öğretimi kendi kültürlerini korumak adına kendi Kur'an kursları da çok yaygın underground (çocukları gelip arabalarla alıp götürüyorlar ve ne olduğu belirsiz kurslar bunlar) kendi dillerin eğitimlerinin alınması bu açıdan çok önemli kendi eğitimlerini de veremedikleri için Kur'an kurslarını çok önemsiyorlar. Biz koordinasyon kurulunda bir karar çıkardık. Diyanetin kurslarına göçmenlerden de belli oranda katılımı dini ve Kur'an eğitimlerini Diyanet üzerinden karşılamak çok önemli. (Koordinatör / Keçiören Göçmen Hizmetleri Merkezi)

Entegrasyon süresince göçmen cemaatlerinin önemli bir katkısı olduğu gibi ciddi bir riski de barındırdığını belirtmek gerekir. Potansiyel katkıların artırılması ve risklerin azaltılması için STK-yerel yönetimler işbirliği ve koordinasyonu sürecinde cemaat ve din olgusunun önemi dikkate alınarak politika ve strateji belirlenmelidir. Dinin göç politikaları ve süreçleriyle, STK'lar ve kamu kuruluşlarıyla birlikte ele alınmasının göçmen entegrasyonu sürecinde kolaylaştırıcı bir faktör olmasının yanı sıra göçmenler üzerinde görüldüğü gibi 'paralel yaşamlar' 'underground yapılanmalar'⁷⁵⁴ riskini beraberinde getirmektedir.

Dini entegrasyon konusunda camiler ve dernekler STK'lar toplumsal toplanma mekanları olup, diğer şeylerin yanı sıra, toplumsal ağlar ve sermaye yaratma, rehberlik talep etme ve iş arama imkanı yaratabilmektedirler. Din, özellikle mesleki kazanım gibi entegrasyon üzerinde olumlu bir etkiye sahiptir. Bu mekânlar, toplumsal toplantı alanlarıdır. Camilerde özellikle hutbelerle Suriyelilere yönelik olumsuz tavırlar eleştirilmektedir.

Dindaşlık bizim seminerlerimizde hadis derslerimiz var. Camiler Suriyeli öğrencilere faydalıyor haydi çocuklar camiye kampanyasında Suriyeliler de katılıyorlar. Dindaşlık onlar Sünni biz de öyle zıtlığımız yok. Bazı merdiven altı kurslarda Vahhabilik yayıldığını duyuyoruz bununla alakalı bizim vakıf olarak yapabileceğimiz birşey yok MEB nasıl koordinatör atadı ise DİB'in de koordinatör imam ataması gerekiyor koordinasyon için. (Hayri ve Sosyal Hizmetler Müdürü / TDV)

Dindaşlık konusunda biz ikiyüzlü bir toplumuz ama kul hakkı affedilemeyecek şeylerden biri ama daha düşük ücretle çalışıyorlar ama ücretlerini vermiyorlar. (Ankara Temsilcisi / IKGv)

Göç politikalarının dayanışma ve/veya hayırseverlik sürecinde işbirliği, birlik ve cemaat kavramlarının merkezinde din adamları ve din görevlileri vardır veya kontrollü bir süreç için olmalıdır. STK'larla görüşmelerle din görevlilerinin topluluk

⁷⁵⁴ Aynı zamanda yerleştikleri ülkenin dininden farklı bir dine sahip olan göçmenler, 'paralel yaşam'lar riskiyle karşı karşıyadır. Çünkü ülkenin toplumsal, ekonomik ve siyasal hayatına katılım dini ve kültürel köklere sadakat çerçevesinde gerçekleşmektedir. Bu ise; toplumdan bağımsız, birbirine dokunmayan yaşamlar riskini doğurmaktadır.

liderliği ve dini entegrasyonda önemli bir rol oynadığı fark edilmiştir. Burada üzerinde durulması gereken diğer önemli bir husus da din adamlarının lider ve danışma makamı olduğu gerçeğidir. Din adamları ve dini kurumlarda çalışanlar süreklilik ve değişimin hem tanıkları hem de müdahilleridir. Bu durum entegrasyon sürecinde din adamlarına önemli sorumluluk ve görevler yüklemektedir. Özellikle Türkiye gibi genelde kendi dini ile aynı dinde toplumlardan göç alan ülkeler için din adamlarının stratejik ve idari rolleri dikkate alınmalıdır.

Diyanetin sahada vakıflarıyla birlikte yürüttüğu muazzam bir yardım ve dini entegrasyon faaliyeti bulunmaktadır. Türkiye'de dini motivasyon ve vakıf geleneğinin uzun bir tarihi ve mirası vardır. Türkiye Diyanet Vakıf (TDV)'nin, düzenlediği "Kış geldi, Suriye için bir ekmek, bir battaniye!" isimli kampanya medya, devlet işbirliği ile birçok STK tarafından da desteklenmiştir⁷⁵⁵.

Diyanet vakfından gelmenin avantajı insanlarda etki yarattı ve 2 yıl Siteler'den hiç çıkmadan Ensar muhacir söylemini yaygınlaştırdık. (Saha Koordinatörü / KAGEM)

Biz gelenleri muhacir olarak gördük kendimizi de Ensar kabul ettik bunlar misafirimiz misafir olarak bakıyoruz (Ankara Koordinatörü / BEŞİR-DER)

Göç eden ve göçü alan toplumları birbirinden ayıran dini, kültürel ve toplumsal farklılıkların fazla olmadığı durumda uyumun sağlanması kolaylaşmaktadır. Din farkının olmadığı yerlerde de, İslam örneğinde görüldüğu üzere ensar ile muhacir kaynaşması daha hızlıdır. Muhacir ve ensar bakışı ve tavrı,

⁷⁵⁵ Diyanet İşleri Başkanı Mehmet Görmez "Suriye'de bir insan ölüyor, ama bütün yeryüzünde insanlık ölüyor. Suriye'de ekmek kuyruğunda 90 insan katlediliyor, ama inanın bütün dünyada 90 kez insanlık katlediliyor. İnsanlığımız rehin altında. Suriye'de başlayan olaylarla ilgili görüşü, düşüncesi, kanaati ne olursa olsun milletin bütün fertlerinin, bir tarafa bırakarak, sonuçları üzerinde düşünmeye ve bu sonuçlarından dolayı yardım etmeye çağırıyorum" dedi. Görmez, hocaların "almakla ve vermemekle itham edilen" insanlar olarak bilindiğini söyleyerek, "Onun için kampanyayı önce Türkiye'de mihrap hizmeti gören, mihrapta milletimize manevi rehberlik yapan diyanet mensupları arasında başlatıyorum. Kendim de 2013 yılının ilk ayında alacağım bütün maaşı vererek, sadece kendi meslektaşlarıma öncülük yapmak için bunu buradan ilan etmek ihtiyacı hissediyorum. Hocalarımızın üzerindeki halk arasındaki yanlış ithamı kaldırmak için bunu yapıyorum" diye konuştu. Suriye İçin Başlatılan Yardım Kampanyasının Tanıtımı, İstanbul'da Yapıldı. <http://arsiv.diyanetvakfi.org.tr/200/guncel/suriyeicin-baslatilan-yarim-kampanyasinin-tanitimi-istanbulda-yapildi>. (erişim: 24.1.2018)

entegrasyonda çok önemlidir. STK'lar ensar-muhacir söylemini başlangıçta çok efektif kullanarak yardım ve uyum faaliyetlerini genişletmişlerdir.

Bu bölgede kentsel dönüşümden dolayı binalar yıkıldı içinde bir cami kaldı o camiye Türk cemaati çok az geliyor biz o camiyi AYDAP olarak DİB müftülüğünden rica ettik. Bu camide Suriyelilere Arapça hutbe verilirse Suriyelilere ulaşmak için güzel bir kanal olacağını düşünüyoruz dedik o kanalla da yani cami kanalıyla Suriyelilere ulaşabiliyoruz. Türkçe hutbenin aynısı Arapçaya çevriliyor biz de aynı hutbeyi okuyoruz ikinci hutbede bizimle ilgili olan meseleler konuşuluyor. Suriyelileri yönlendireceksek oradan da yönlendirebiliyoruz. Dini kanalları iyi bir şekilde kullanmamız lazım ancak o zaman vicdanları yumuşatabiliriz. Entegrasyon daha insan temelli ve insanlara anlatılması gereken birşey ama Ensar muhacir söylemi bir yere kadar. (Başkan / AYDAP)

Hutbelerin STK'lar aracılığıyla Suriyelilere Arapça olarak verilmesi iki toplumun birbirini tanımalarını ve hassasiyetlerini anlamlarını sağlamıştır. Aksi takdirde dini kimliğin kaybı, göçmenlerin daha fazla yerinden edilmiş hissetmelerine neden olabilir ve etik değerlerin kaybına yol açabilir ki bu da hayatlarında büyük kırılmalara neden olacaktır⁷⁵⁶. Bunun yanı sıra 'Hayırseverlik' söylemi, STK'lar arasında en tartışmalı konulardan biridir. AYDAP Yöneticisi gibi birçok STK'nın hem fikir olduğu konu ensar muhacir söyleminin dini entegrasyon için çok efektif olarak kullanıldığı ama artık kullanım süresinin dolduğu ve hak temelli bir söyleme geçiş yapılması gerekliliğidir. İslami⁷⁵⁷ yönelimli vakıflar Suriyelilere yardım etme motivasyonlarını açıklamak için "Peygamberimiz Efendimiz de bir zamanlar bir mülteci idi" diyerek Mekke'den kaçanlara yardım eden Medine halkını örnek vererek

⁷⁵⁶ Hage, G. & Couch, R. (1999). The future of Australian multiculturalism: Reflections on the twentieth anniversary of Jean Martin's *The Migrant Presence*, Sydney, NSW: *Research Institute for Humanities & Social Sciences*, University of Sydney., s. 111

⁷⁵⁷ İslam dini, farklı kültürler ve dinler arasında entegrasyon ve uyum konusunda cesaretlendirir ve insani amaçlara hizmet etmek ve asil insani çıkarlara ulaşmakta ısrar eder. Buna göre, Kur'anı Kerim Hucurat Suresi 13. Ayetde; 'Ey insanlar! Doğrusu biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık. Ve birbirinizle tanışmanız için sizi milletlere ve kabilelere ayırdık. Muhakkak ki Allah yanında en değerli ve en üstününüz O'ndan en çok korkanınızdır. Şüphesiz Allah bilendir, herşeyden haberdar olandır.' İslamiyetin rasyonalizme doğru güçlü bir şekilde eğilmesi ve yaşam hakkı, adalet, eşitlik, özgürlük, demokrasi ve insana yakışır yaşam hakkı, azınlıklara saygılı olmak ve azınlıklara saygıyı garanti etmek gibi tüm insanlıklar arasında ortak evrensel değerler oluşturmaya odaklandığı için, dini ve etnik grupların haklarını korumayı önceler. Hadislerle de yardım etmek konusunda dil, din, ırk farkı gözetmeksizin insanlara yardımı salık verir.

yardımları faaliyetlerini çoğaltırken kendilerini ensar Suriyelileri de muhacir olarak tanımlıyarak Suriye krizini hayır işleriyle kontrol altına alabileceklerini düşünmüşlerdir. Bununla birlikte, kriz uzadıkça ve Suriyelilerin kalıcılığı gündeme geldikçe esas mücadelenin haklara dayanması gerektiği STK'lar tarafından idrak edilmiştir. STK'lar ise bu yardımları 'hak temelli' değil, hayırseverlik yönelimli vermeye çalışmaktadırlar.

Dindaşlık en önemli payda; seküler olarak da dindar olarak en önemli payda. Türkiye dindar olmasa Suriyeliler Müslüman olmasa idi 3-4 milyon insan Türkiye'ye giremezdi. Suriye'de heder olurdu. Halkın onları bağrılarına basması bağlamında din çok önemli. Dindaşlık önemli ama entegrasyon bağlamında hak temelli bir söylem gerekiyor. (Başkan / Cansuyu Derneği)

Ensar muhacir dilinin iki tarafında uyumlaşması için faydası oldu mu anlık faydası olsa da uzun vade de olmayacaktır ve bu devam ettirilebilir birşey değil. Din konusu entegrasyonda kullanılmamalı, haklar temelinde olmalı entegrasyonda illa ki etkili olacaktır. Yürütülen dindaşlık temelinde bir ensar muhacir söylemiyle uyuma bir katkı var. Eğer Müslüman olmasalardı daha kötü olurdu iyice yabancı olurlardı. Uyum meselesi vicdani bir şey değil yazık acıyalım diye duygularla değil; insan ve hak temelli olmalı. Onların kültürleri de çok zengin ve bu bir katkı sağlayacaktır. İçlerinde ateist yahut Hristiyan bir grubun da Türkiye'ye gelip uyum sağlaması gerekiyor din kolaylaştırıcı olmamalı. (Proje Koordinatörü / İGAMDER)

Ensar muhacir söylemi çok yoğun olarak devlet otoritesi tarafından ve STK'larca kullanılmış olsa da hak temelli bir yaklaşım, çeşitlilik ve karar vermede tüm paydaşların hayatlarını etkileyen katılımcı süreçleri kullanma bağlamında toplumdaki herkes için adalet anlamına gelecektir. Adalet kurulduğunda, toplumsal bütünlük kolaylaşır, çünkü insanlar karşılıklı güven içinde yaşarlar.

3.2.7. Suriyelilerin Türkiye'ye Ekonomik Entegrasyon-İstihdamı ve Uyum Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü

Ekonomik entegrasyon göçmenlerin geldikleri ülkenin işgücü piyasasına katılımını ifade eder. İstihdam entegrasyon sürecinin en önemli parçasıdır. Daha geniş bir topluluğa başarılı bir şekilde entegre olmanın kilit unsurlarından biridir. Göçmenlerin iktisadi yapı ile etkileşimini, üretici duruma gelmelerini, ekonomik rahatlığı ve toplumsal uyumu sağlar⁷⁵⁸. Topluma yeni katılan göçmenler bir işte çalıştıkları, işgücü piyasasına katılarak ekonomiye katkıda bulundukları, ve vergilerini ödedikleri sürece sisteme entegre olurlar. İstihdam göçmenlerin toplumsal, psikolojik ve maddi olarak statülerini güçlendirerek ekonomik entegrasyon sağlar.

İstihdam, göçmenlerin entegrasyon sürecinin anahtarı olarak toplumun yapıtaşları olan ekonomi, eğitim, sağlık ve politika alanlarına giriş açısından önemlidir⁷⁵⁹. Yeterli barınma ve yaşam koşulları ile işgücü piyasasına erişimi sağlayacak bir iş bulmak, geldikleri ülkenin ekonomik ve toplumsal hayatının bir parçası olmak için oldukça önemlidir⁷⁶⁰. İstihdam açısından entegrasyon göçmenlerin istihdam düzeyleri yerel halkın istihdam seviyelerine benzer olduğunda

⁷⁵⁸ Avrupa Birliği Konseyi İstihdamın göçmenlerin entegrasyon sürecinin önemli bir parçası olduğunu belirtmektedir. European Council on Refugees and Exiles (ECRE). (2005). Towards the Integration of Refugees in Europe, The Way Forward, Europe's role in the global refugee protection.s. 29

⁷⁵⁹ Entegrasyonla, yalnızca ekonomik veya mesleki yönleri değil aynı zamanda iki veya daha fazla topluluk arasındaki kültürel, toplumsal, siyasi vb. süreçleri içeren oldukça karmaşık bir olgudur. Temelde entegrasyon ekonomik entegrasyon, toplumsal entegrasyon ve siyasal entegrasyon olarak üçe ayrılmaktadır.

Nye, J. S. (1971). *Peace in parts: Integration and conflict in regional organization* Boston: Little, Brown., s. 26-27..

⁷⁶⁰ Sosyo-ekonomik entegrasyon 1. İstihdam 2. Gelir seviyesi 3. Toplumsal güvenlik 4. Eğitim seviyesi\ 5. Konut boyutlarını içerir. Bu boyutlardaki gelişmeler göçmenlerin emek piyasasına girdiklerini gösterir. Favell, A. (1998) s. 22-23

ve kendi ülkesindeki benzer olduğunda gerçekleşecektir⁷⁶¹. Bu nedenle ekonomik entegrasyon, göçmenlerle yerel halk arasındaki toplumsal eşitliği ifade eder⁷⁶².

Göçmenlerin ilk gelişleri sırasında işgücü piyasasına erişimin olmaması uzun vadede entegrasyonu ciddi olarak engeller⁷⁶³. Ekonomik entegrasyon, toplumsal entegrasyon için çok önemli bir faktördür ve çok yönlü bir süreç olarak farklı seviyelerde çeşitli aktörleri içerir⁷⁶⁴. İşgücü piyasasına erişim, Suriyelilerin de yerel halka entegrasyonlarını kolaylaştırmak için açılan kapılardan biridir. Suriyelilerin sorunlarını çözmek için politikalar ve stratejiler oluşturma sürecinde ekonomik entegrasyonlarına ilişkin Türkiye'deki STK'ların Suriyelilerin iş bulmada sağladığı özel yardımlar, mali destek, eğitim desteği vardır. Bunların yanı sıra, devlet yardımları sistemindeki boşlukların STK'lar aracılığıyla tamamlanmasıyla ekonomik entegrasyon ve işbirliğine yönelik faaliyetleri çok önemlidir

8. yıl içerisindeyiz. Krizin ilk 4-5 yılı temel ihtiyaçların karşılanması ile geçen yıllardı. Acil barınma, gıda ve sağlık konularında idi. Hem Suriyeliler hem de aktörler Suriye krizinin bu kadar uzun süreceğini düşünmüyorlardı, geri dönecekleri yönünde genel bir kanı vardı. Kısa sürede çözülemeyince Suriyeliler kalıcı yaşam sürdürme amacıyla Güneydoğu Bölgesinde sıkıştırılmış alandan çıkıp Türkiye içerisinde sanayileşmiş bölgelere iç göç

⁷⁶¹Yeni toplumlarda göçmenlerin ekonomik entegrasyonunda iki yaklaşım bulunmaktadır. İlk yaklaşım, menşe ülkedeki son meslekleri ile yeni ülkedeki mevcut meslekler arasındaki referans olarak göçmenlerin ekonomik entegrasyonunu değerlendirmektedir. Bu yaklaşıma göre, göçmenler, yeni ülkedeki mevcut meslekleri orijinal ülkedeki son mesleklerine karşılık gelirse, ekonomik olarak entegre olmuşlardır. İkinci yaklaşıma ise, bir göçmen, ülkenin nüfusu ile aynı sosyo-ekonomik statüye ve yaşam standardına sahipse ekonomik olarak entegre olmuştur. Ülkenin nüfusu ile mevcut kariyerlerinin kendi anavatanlarındaki kariyerlerine benzemediği sürece, göçmenlerin ekonomik entegrasyonu sağlanamaz. Eşdeğerlik sağlayan mekanizmalar, nitelikler ve destek konusunda daha fazla esneklik göçmenlerin istihdamında ve dolayısıyla onların entegrasyonunda başat rol oynamaktadır

Bkz. Hosseini-Kaladjahi, H. (1997). *Iranians in Sweden: Economic, cultural and social integration* (Doctoral dissertation, Almqvist & Wiksell International). s. 18,19

⁷⁶² Dört ana alanı göz önüne alarak entegrasyon değerlendirilir, bunlar; istihdam, eğitim, sosyal içerme ve aktif vatandaşlıktır.

Bkz. Eurostat report (2011) *Indicators of Immigrant Integration. A Pilot Study*. Luxembourg: Publications Office of the European Union., s. 10, 11, 23, 90.

⁷⁶³ European Council on Refugees and Exiles (ECRE). (2005) , *Towards the Integration of Refugees in Europe, The Way Forward, Europe's role in the global refugee protection*, s. 29

⁷⁶⁴ Ekonomik ihtiyaçların tatmini, iş ve toplumsal hayattan memnuniyet derecesi geniş bir işgücü piyasasında istihdam arayabilme fırsatları bunlardan bazılarıdır. Regina Konle-Seidl, Georg Bolits, Directorate General For Internal Policies Policy Department A: Economic And Scientific Policy Labour Market Integration of Refugees: Strategies and good practices, European Parliament's Committee on Employment and Social Affairs. s. 9

gerçekleştirdi. Ankara, Kayseri, Konya, Bursa, İzmir, İstanbul, Manisa, Denizli, İstanbul'a başladı. Ankara'da Siteler, Ostim, Polatlı, İvedik gibi yerler ve tarımsal faaliyetlerin olduğu Beypazarı, Ayaş gibi yerlere geldiler. (SGDD Genel Koordinatörü İbrahim Vurgun Kavlak - Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği)

Suriyeliler, kalıcı olmaya başladıkça tüketiciliğin yanında üretici konuma geçmiş ve Türkiye'nin muhtelif yerlerinde çalışma hayatına atılmışlardır. Kalıcılık kesinleştikçe Suriyelilere yönelik "acil yardım-destek" politikalarından entegrasyon zorunlu bir hal almıştır. STK'ların islevlerinden biri de ekonomik destek faaliyetleridir. Ekonomik destekler; çalışma hakkı işgücü piyasasına erişim, eğitim ve öğretim hakkı ve ayni ve nakdi toplumsal yardımlardır.

Biz başvuranları tanıdık firmalara gönderiyoruz ama maalesef işyerinde uyum sağlayamıyorlar adamlar kendi beklentileri karşılamıyor. Suriyelerle durum farklı bize siz çok çalışıyorsunuz diyorlar veya bir de insanların emeği karşılıksız kalabiliyorlar⁷⁶⁵ parasını haftalığını vermiyorlar. (Genel Koordinatör / İnfak Vakfı)⁷⁶⁶.

Becerileri ile orantılı istihdam koşullarına, tatmin edici yaşam standartlarına ulaşmaları göçmenlerin yerel halka ve onları çevreleyen toplumsal ağlara ait olma duygusuna sahip olmaları açısından önemlidir. Yeni bir çevrede etkili bir şekilde çalışması gereken insan gücünün geliştirilmesi gerekir⁷⁶⁷. Türkiye'de Suriyelilerin karşılaştığı en büyük sorun ekonomik sorunlardır. Çalışma izni bulunmayan Suriyeliler kaçak yollardan ucuz iş gücü olarak genellikle sanayi, tarım ve küçük işletmelerde düşük ücretler illegal bir şekilde çalışmaktadırlar⁷⁶⁸. Bu durum

⁷⁶⁵Yüksek vasıflı sektörlere kıyasla vasıfsız işgücü piyasasında ayrımcılık daha yoğun görülmektedir. IOM 2008 iş yerinde ayrımcılığa karşı hükümler içermektedir. Bkz. IOM. (2008). Migrants and the host society: Partnerships for success (Vol. 11). Geneva: International Organization for Migration.

⁷⁶⁶ Göçmenler istihdam edildiğinde bile işyerinde ayrımcılığa maruz kalabilirler ya da işsiz kalabilirler ve böylece potansiyellerini fark edemez ve topluma katkılarını azamileştirebilirler.

Jacobsen, K. (2001). s. 25

⁷⁶⁷ United Nations "Social integration as a process of building peaceful social relations", (2007, Nov 12)

⁷⁶⁸ Orhan, O., & Gündoğar, S. S. (Eds.). (2015). *Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye etkileri*. Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi.

Suriyelilerin emek gücünün sömürülmesi anlamına gelmektedir.⁷⁶⁹ Suriyelilerin ekonomik entegrasyon için gerekli destek mekanizmalarından yoksun bırakılması, ekonomik ve toplumsal dışlanmasına⁷⁷⁰ neden olurken, aynı zamanda sömürü ile sonuçlanabilir. STK'ların toplumsal dışlanma ile mücadele edilmesi için çalışmaları vardır. Emegin istismarını önlemeye yönelik denetimler arttırılmalı, emek sömürüsüne uğrayan, alacaklarını ve haklarını temin edemeyen Suriyelilerin hukuksal haklarını arayabilecekleri mekanizmalar geliştirilmeli⁷⁷¹, kurumsal alt yapı güçlendirilmelidir.

Türklerin talep etmediği işlerde Suriyelileri çalıştırmak çok uzun saatler çalıştırıyorlar bir nevi kölelik sabah 8 akşam 8 çocukları çalıştırmak oymacılık vs. (Koordinatör / Keçiören Göçmen Hizmetleri Merkezi)

Suriyelilerin işgücü piyasasına ve kurumlarına katılımı sahip oldukları eğitim ve dil becerileri seviyesinden doğrudan etkilenir. Birçoğu hayatını devam ettirmek için yasa dışı çalışmak durumundadır ve emek piyasasında pazarlık kabiliyetleri oldukça düşüktür. Suriyeliler emek ile ilgili olarak özellikle savunmasız bir grup olduğu için ucuz işgücü kaynağı olarak kabul edilmektedir. Böylelikle işverenler eğitim eksikliği, yetersiz dil becerilerinden dolayı Suriyelileri ucuz iş gücü olarak sağlık sigortası yaptırmadan merdiven altı, genelde yerel halkın çalışmayı tercih etmediği alanlarda istihdam etmektedir, vasıfsız iş gücü gerektiren alanlarda iş gücü açığı kapanmaktadır. Fakat çalışma koşullarının genel olarak düşük ücretli, toplumsal güvenceden yoksun, kuralsız, güvencesiz ağır şartlarda olması

⁷⁶⁹Ucuz işgücü olarak iş piyasasına dahil olmaları, Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı bölgelerde maaşların azalmasına, yerel halkın da mağdur olmasına yol açmakta bu da yerel halk arasında Suriyelilere yönelik olumsuz algıların artması ile sonuçlanmaktadır. Kaçak iş gücü olarak piyasada bulunan ve ucuz emek gücü sağladıklarından işverenler tarafından tercih edilen Suriyelilere karşı bir olumsuz algı gelişmektedir. Bkz. Erdoğan, M. (2014). s. 27

⁷⁷⁰ Toplumsal yaşam, bir toplumdaki insanlar arasındaki ilişkilere dayanmaktadır. Toplumsal dışlanma toplumsal ve kültürel farklılıkların bir sonucu olan etnisite, ırk, din, cinsiyet, yaş, göçmen statüsü ve yaşadıkları yere göre belirli grupların sistematik olarak dezavantajlı olduğu bir süreci açıklamaktadır. Entegrasyon için olumsuz bir etkiye sahiptir, çünkü insanların topluma katılma yeteneklerini azaltır. Toplumsal dışlanma ile mücadele edilmesi ve bu mücadelenin teşvik edilmesi gerekmektedir.

Bkz. Spicker P. (2000). *The Welfare State: A general theory*, London: Sage Publications, s. 51,81,82

⁷⁷¹ Abdürrahim Çelik, Mehmet Alkış, Sabri Sayan, Yusuf Ekinci, Gaziantep'te Suriyelilere Yönelik Saldırılar ve Toplumsal Nefretin Sebeplerinin Analizine Dair Rapor, Mazlumder (İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği) Gaziantep Şubesi, Kasım 2014, <http://gaziantep.mazlumder.org/fotograf/yayinresimleri/dokuman/Suriyeliler-1.pdf> (06.01.2015)

ayrımcılığa neden olmaktadır⁷⁷². Zor durumda olan bazı Suriyeliler resmi olarak bir yerde çalışmamakta ve bu yüzden gayri resmi işlerde çalışmak zorunda kalmaktadırlar. İyi işlere erişimin olmaması, Suriyelilerin işgücü piyasasına entegrasyonundaki başarısızlık, toplumsal dışlanmaya ve marjinalleşmeye neden olarak yoksulluğa ve yoksunluğa neden olmaktadır. Özellikle işsizlik nedeniyle ekonomik sıkıntı içinde olan ailelerin bu durumundan en çok etkilenen, çocuklardır.

Çocuklar çalışıyorlar kendi communitys ile bir araya gelemiyor 12-13 saat çalışıyorlar baba da kendi community ile bir araya gelemiyor. (Ankara Temsilcisi / IKGv)

UNICEF de çocuk ve aile temelinde child protection kapsamında çocuk istismarı, çocuk işçiliği var mı araştırıyor, çocuklara yönelik hak kaybına yönelik tespitler ve müdahaleler kapsamında çalışıyoruz. Tespitler olduğunda sosyal hizmet merkezlerine Aile Sosyal Politikalar İl Müdürlüğüne bağlı sosyal hizmet merkezlerine yönlendiriyoruz. Kanaatleri bildiriyoruz. (Genel Koordinatör / SGDD)

Suriye’de okulunu yarıda bırakmış olan ve Türkiye’de okula gidemeyen Suriyeli çocukların birçoğu ağır şartlarda çeşitli işlerde gayri resmi olarak çalışmaktadır. Herhangi bir işte çalışamayanlar veya ucuz iş gücü olarak çalıştırılan Suriyeli ailelerin çocukları çocuk işçi olarak sömürülmekte veya sokaklarda dilenmektedirler. Sokaklarda dilenen çocukların sayılarının ve görünürlüğünün her geçen gün artması yerel halk arasında rahatsızlık yaratmıştır. STK’lar çocuk işçiliğinin ve dilencililiğin önlenmesine ilişkin pek çok çalışma yürütmektedir.

Kriz dönemlerinde malesef başvuru alan negative hayatta kalma çabasıyla birisi çocuk işçiliğidir. Çocuk işçiliğini önlemek amacıyla gerek ebeveynlere

⁷⁷²"İrkçi ayrımcılık" ırk, renk, ulusal etnik kökene dayalı siyasal, ekonomik, toplumsal, kültürel veya kamusal yaşamın diğer alanlarında ayırım, dışlanma, kısıtlama anlamına gelir.. Daha dar bir şekilde, istihdamdaki ayrımcılık, eğitim, deneyim veya diğer ilgili ölçütler göçmen veya etnik azınlıkların işgücü piyasasında veya işyerinde vatandaşlara göre daha aşağı muamele görmesi durumunda ortaya çıkar. dört farklı ayrımcılık biçimini ayırmıştır:(1) mevcut iş hiyerarşisinde ayrımcılık yapılması,(2) iş hiyerarşisinin dışındaki ayrımcılık,(3) eşit muamele yoluyla ayrımcılık 4) günlük iş ilişkilerinde ayrımcılık.

Wrench, John et al (1999): *Migrants; Ethnic Minorities and the Labour Market: Integration and Exclusion in Europe*. London: Macmillan Press Ltd. s. 47-48.

gerekse doğrudan çocuklara yönelik farkındalık artırma ve güçlendirme çalışmaları yapıyoruz; bu çalışmaların kapsam ve derinliğinin genel sivil toplum camiası içerisinde geliştirilmesi gerekmektedir. (Erdem Ayçiçek-Mülteciler ve Sığınmacılarla Yardımlaşma Dayanışma ve Destekleme (MSYD-ASRA))

Dilencilikle ilgili ile sosyal politikalar güzel örneklerle diğer ülkeler nasıl baş ediyorsa mukayeseli olarak devletin bununla ilgili Türk vatandaşlarına ve Suriyelilere yaptırım getirmesi gerekiyor. (Ankara Temsilcisi / IKGv)

Ekonomik entegrasyonu gerçekleştirmeyen Suriyelilerin toplumsal uyumları ise çok daha sorunlu bir alanı veya alt-alanı oluşturuyor. Suriyelilerin başarısız ekonomik entegrasyonu; düzensiz istihdam, kötüleşen sosyo-ekonomik durum, sürekli işsizlik, yabancılaşıma ve bağımlılığa, dilencilığe, resmi olmayana yollara başvurmalarına neden olmaktadır. STK'lar Suriyelilerin dilenmeleri ya da illegal yollardan para kazanmalar istenmiyorsa bir an evvel çalışma prosedürlerinin kolaylaştırılmasına ve bu kapsamdaki engellerin kaldırılmasına ilişkin çalışmaya başlanması gerektiğini vurgulamaktadır. Öte yandan, çocukların ve gençlerin eğitim ihtiyaçlarına yeterince cevap vermek, sadece topluma genel entegrasyonuna katkıda bulunmayacak, aynı zamanda orta vadede istihdam edilebilirlik seviyelerini de etkileyecektir⁷⁷³.

Çalışma ve iş kurma durumlarının düzenlenmesi atılacak ilk adım olmalıdır

15 Ocak 2016 tarihli Resmi Gazetede yayınlanan Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine dair Yönetmelik ile geçici koruma kapsamındaki yabancıların çalışma izni için başvuruda bulunmalarına olanak tanınmış ve bu kişilerin istihdamına ilişkin ilke ve esasları belirlenmiştir. Bu açıdan yönetmeliği, Suriyelilerin formel işgücü piyasasına katılımı anlamında önemli bir eşik şeklinde değerlendirmek mümkündür. Kurumumuz bunun

⁷⁷³ Türkiye'de mevcut ya da dolaylı olarak Suriyelilerin işgücü piyasası entegrasyonunu destekleyen girişimler bulunmaktadır. Bkz. Özerim, G., Kalem, G. (2006) Why Youth Should Be In The Center Of Integration Policies For Refugees? The Case Of Syrians' Labour Market Integration In Turkey "Journeys to a New Life: Understanding the role of youth work in integrating young refugees in Europe" Expert Seminar 22-24 November, Brussels

bilincinde olarak etkin ve etkili bir şekilde işveren kesimler nezdinde çalışma izni başta olmak üzere yasal gereklilikler hakkında bilgilendirici seanslar düzenlemektedir. Bununla birlikte ön-fizibilite çalışmaları ve pazar araştırması hazırlayarak, bölge ekonomisinin ihtiyaç duyduğu iş kolları tespit edilmekte, bu çalışmalar (base-line study) daha ileri müdahaleler için bir temel oluşturmaktadır. (Erdem Ayçiçek-Mülteciler ve Sığınmacılarla Yardımlaşma Dayanışma ve Destekleme (MSYD-ASRA)

Suriyeliler, bütün iyileştirmelere rağmen statüleri gereği, halen Türkiye’de yasal çalışma hakkına sahip değildir. Çalışma hakkı kapsamındaki düzenlemeler gerek Suriyeliler gerekse yerel halk nezdinde toplumsal hayata etkisi bakımından en önemli konulardan biridir. Sorunların giderilmesi ve Suriyelilerin iş piyasasına düzenli bir şekilde dahil olması için çalışma izinlerinin önündeki engellerin kaldırılması yönünde STK’ların çalışmaları bulunmaktadır. Çalışma iznininin amasız ve kotasız şekilde getirilmesi hem onların emek süreçlerine katılımını kolaylaştırabilir hem de işverenleriyle olan ilişkilerinde güçlü hissetmelerini sağlar⁷⁷⁴.

Suriyelerin istihdamı ve çalışma izinlerinde kolaylık gösterilmesi konusunda destek veriyoruz. Milyonlarca Suriyelinin yaşadığı ülkemizde, çok az sayıda (%1 oranında) resmi çalışan Suriyelinin olması bu konudaki bürokratik engeli ve emek sömürsünü göstermektedir. Bu durum çalışan Suriyeliler için (emek sömürsü, güvencesizlik) kötü olduğu gibi devlet açısından da (kayıt dışı çalışma, sosyal güvencesizlik, prim yatırılmaması) negatif sonuçları vardır. (Genel Başkan Yardımcısı / MAZLUM-DER)

Kendi ülkelerinden hazırlıksız olarak ayrılmak zorunda kalan Suriyeliler çalışma imkanlarının yetersizliği, maddi yardımların azlığı ve kendi bütçelerinin

⁷⁷⁴ Yabancı istihdamını düzenleyen mevzuat oldukça karışık ve dağınıktır. Hatta birbiriyle çelişen hükümler barındırmaktadır. Örneğin 4817 sayılı kanun yabancılara verilecek çalışma izinleri konusunda İçişleri, Dışişleri ve Çalışma ve Toplumsal Güvenlik Bakanlıklarını yetkilendirirken 2013 tarihli 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu çalışma iznini aynı zamanda ikamet izni olarak geçerli saymış ve 4817 sayılı kanunun birçok düzenlemesini etkisiz kılmıştır. Son gelişmelerin ışığında yabancı istihdamı konusunda politikaların oluşturulması, uygulanması, sonuçların değerlendirilmesi, konuyla ilgili verilerin toplanması ve analiz edilmesini sağlayacak yeni bir hukuki alt yapıyı oluşturulmalıdır Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun, Kanun Numarası: 4817 Tertip: 5 Cilt: 42

kısıtlılığı gibi nedenlerle Türkiye’de ekonomik sorunlar⁷⁷⁵ yaşamaktadır. Bu sorunlarının başında toplumsal güvencelerinin bulunmaması ve çalışma izni problemi, kayıtdışı istihdam, düzgün çalışma şartlarının sağlanmaması, sektörel ve bölgesel farklılıklar⁷⁷⁶ gelmektedir. Suriyelilerin çoğunun “kaçak” kayıt olmadan çalışma hayatına dâhil olması, kaçak Suriyeli çalıştıran ve çalıştırmayan firmalar arasında haksız rekabet de ortaya çıkmaktadır⁷⁷⁷. Suriyelilerin varlığı ve kalıcılığı muhataplarından olan Türk iş dünyasının bu konudaki çalışmaları çok önemlidir. Sadece belirsiz ve düzensiz istihdama bağımlı olan Suriyeliler karaborsa ve kayıt dışı ekonomide çalışmaktadır. Suriyelilerin entegrasyonu sadece onlara değil, aynı zamanda yerel halkın ekonomisine de faydalıdır. Türk işveren ve işçilerle iletişim kurmaları toplumsal ve ekonomik uyumlarını kolaylaştıracak adımlardır. Suriyelilerin iş piyasasına dahil olması ile kademeli ve kontrollü bir entegrasyon sağlanacaktır. Suriyeliler işgücü piyasasına erişimde yerel halk ile aynı imkanlara sahip olsalar bile Suriyelilerin işgücü piyasasına katılımlarını kolaylaştırmak için aktif işgücü piyasasına yönelik politikalar⁷⁷⁸ gerekli olmaya devam edecektir. Yabancı işçi çalıştırılmasına ilişkin prosedürlerin en azından Suriyeliler açısından yeniden gözden geçirilerek kolaylaştırılması noktasında STK’ların çalışmaları bulunmaktadır.

Suriyelilerin bize yük gibi görünen masrafları hariçinde ne kadar katkısı var işgücü katkısı araştırılmalıdır. Kalsalar bizim için faydalı mermer işçiliği, bakır

⁷⁷⁵ BMMYK bu faktörleri; işgücü piyasasına erişim kısıtlamaları, iş bulmak için yeterli toplumsal ağların olmaması, niteliklerin ve deneyimlerin tanınmaması, kültürel engeller, sağlık sorunları, çocuk bakımı, idari ve bilgi sorunları, barınma, ayrımcılık, iltica süreci ve yaş olarak dil becerilerinin eksikliği, eğitim seviyesi, sorunları on bir başlık altında listelemektedir. UN High Commissioner for Refugees (UNHCR) (2013). “The labour market integration of resettled refugees”, November, PDES/2013/16, s. 27

⁷⁷⁶ Çalışma izinleri olmayan Suriyeliler yasal olmayan yollardan çalışmaya zorlanabilmekte gününbirlik işlerde sigortasız ve çok küçük ücretlerle çalışmaları karşılığında hak ettikleri parayı bile alamamaktadırlar. Çalışma imkânları olanların ise, toplumsal güvencelerinin olmaması koşulları zorlaştırmaktadır... Erdoğan, M. ve Ünver, C. (2015). “Türk İş Dünyasının Türkiyedeki Suriyeliler Konusunda Görüş Beklenti ve Önerileri” Kasım 2015, Türkiye İşveren Konfederasyonu Yayın No:35, s. 9

⁷⁷⁷ Yerel halk iş fırsatlarının ellerinden alındığına inanmaktadır. Normal şartlarda işini kaybedecek kişiler de Suriyeliler nedeni ile işsiz kaldığını düşünmektedir.

⁷⁷⁸ Ekonomik entegrasyonu destekleyen stratejiler bağlamında; iş bulma kurumlarını tanımak, mültecileri uygun istihdama yönlendirmek, uzman fonlara veya planlara erişimin teşvik edilmesi, yüksek vasıflı iş eğitiminin mevcudiyetini arttırmak, iş arama desteği, özel olarak hazırlanmış programları, uzun vadeli upskill programları, iş arama eğitimi, kişiselleştirilmiş bağlantı kurmak için eğitim ve istihdam yardımı ve son olarak işverenlere ücret sübvansiyonları sağlamak gerekmektedir. Bkz. Regina Konle-Seidl, Georg Bolits, Directorate General for Internal Policies Policy Department A: Economic and Scientific Policy Labour Market Integration of Refugees: Strategies and good practices, European Parliament's Committee on Employment and Social Affairs. s. 9

işçiliği⁷⁷⁹ ahşap işçiliği için 1000 tane imamhatip,100 ilahiyat var biz akademik olarak Arapça bağlamında istihdam etsek çok büyük istihdam sağlanır biz kendi Arapça hocalarımızla bunu karşılayamayız. (Ankara Şube Koordinatörü / Deniz Feneri)

Suriyelilerle bir arada yaşamak için onların ekonomik entegrasyonu hayatidir. Ekonomik entegrasyonu gerçekleşmeyen Suriyelilerin toplumsal uyumları daha zordur. Başarılı sosyo-ekonomik entegrasyonun göstergeleri; Suriyelilerin işgücü piyasasına ve toplumsal kurumlara erişimi ve katılımıdır. Bu bağlamda karşılıklı menfaatlere dayanan yeni istihdam alanlarıyla gelişecek olan⁷⁸⁰ entegrasyon, topluma orta ve uzun vadede önemli bir ekonomik değer yaratabilir. Bunun için STK'ların mentörlüğünde devlet kurumları, Suriyelilerin resmi işgücü piyasasına girmelerini kalifikasyonları bağlamında uzmanlık alanlarına göre sağlayabilirler. Böylece hem ülkenin gerekli alanlarda Suriyelilerden yararlanması söz konusu olurken; bu kişilerin de atıl işgücü içinde yer almaları önlenabilir⁷⁸¹.

Suriyeli akademisyen ve hocaların ilahiyat ve imam-hatip okullarında istihdam edilmesi, Arapça ve İslami ilimler konusunda büyük bir katkı sağlayacağı açıktır. Uzun vadede, Türkiye hem iyi bir Arapça eğitime vesile olması hem de Türk vatandaşı olan Suriyeliler sayesinde Türkiye ile Arap ülkeleri arasına medya, dışişleri ve uluslararası ilişkiler ve ticaret konularında

⁷⁷⁹Varışlarının ilk aşamasında göçmenler demografik ve yetenek seviyeleri üzerinden uyum ve konusunda yerel halktan ayrılmışlardır Yerel halk ve göçmenler arasındaki karşılaştırmada yerel halk kendi ülkelerine özgü yetenek ve bilgilere sahipken, göçmenlerin vardıkları ülkeye adapte olma konusunda sıkıntı çekmekte olduğu görülmektedir. Yurt dışında sahip olunan insan sermayesi, yerel halkda var olan yeteneklere uyumluluk konusunda farklılaşmaktadır. İnsan sermayesindeki bu uyum problemi eğer menşei ülke ve varılan ülkenin ekonomik gelişmişliği endüstriyel ve mesleki yapısı, kurumsal ayarları birbirine yakınsa kolaylıkla aşılabılır. Friedberg., "You Can't Take It with You? Immigrant Assimilation and the Portability of Human Capital", s. 6

⁷⁸⁰ Algan, Y., Bisin, A., Manning, A., & Verdier, T. (2013). *Cultural integration of immigrants in Europe* Oxford University Press.

⁷⁸¹ Suriyeliler enformel sektörlerde çoğunlukla tekstil, inşaat alanında kayıtdışı çalışıyor. Kayıt dışı ekonomi ve yasadışı çalışanların istihdamı nitelikleri ile orantılı enformel toplumsal ağlar aracılığıyla gerçekleşmektedir. Bu insanlar iş kazalarına, iş hastalıklarına maruz kalıyorlar ama çalışma hakkı tüm bunların azalmasını sağlayacaktır. Bu bağlamda iş piyasasına istihdamı sağlanmış Suriyelilerin denetiminin sağlanması için yani kayıt dışı istihdamın önlenmesi için, enformel sektörlerde denetimler artırılarak buradaki Suriyelilerin formel bir istihdama geçirilmesi için çalışılmalıdır. Çalışma imkânına kavuşan Suriyeliler kendi gereksinimlerini karşılayabilecekleri için ekonomik anlamda hem devletin, hem de diğer yardım kuruluşlarının üzerindeki yükü de azaltmış olacaklardır.

muazzam bir büyüme potansiyeline sahiptir. (Genel Başkan Yardımcısı / MAZLUM-DER)

İleri vadede Suriyelilerin topluma mali katkısının yanı sıra Türkiye içinde ve uluslararası arenada Arapça başta olmak üzere kattıkları zenginliklerle birçok faydası olacaktır. Suriyelilerin İşgücü piyasası entegrasyonunun zamanında ve tam olarak yapılması, özel becerilere karşı duyulan ve giderek artan ihtiyacın karşılanmasına yardımcı olabilir.

Siteler bölgesi için genç nüfus anlamında artı değer sağladı. Suriyelilerin istihdamı konusunda kayıtlar alıyoruz; kişi hangi özelliklere sahip, iş imkanı var mı, çalışabilir mi iş ihtiyacı var mı, işveren kişi ile Suriyeliler arasında aracılık yaptık. (Başkan / Önder Vakfı)

Suriyelilerin istihdamına ilişkin bu sürekli bir şey değil ama spontane bir şekilde bazı gönüllülerimiz mesela marangoz arıyordu, Suriyeli arkadaşlarımızdan arıyoruz, bizi biliyorlar talepler geliyor aracılık iş için talep geliyor ya da oğlunu evlendirecek talep geliyor ve bu bağlamda yardımcı oluyoruz talepleri karşılamak için aracılık yapıyoruz. (Ankara Şube Koordinatörü / Deniz Feneri)

STK'lar Suriyelileri ihtiyaç sahibi özel sektöre yönlendirerek ve önceliğe sahip olmalarını sağlayarak aracılık rolü üstlenmişlerdir. Suriyelilerin işgücü piyasasına erişimlerinde hukuki prosedürlerin takibi ve çalışma izinlerinin alınmasında da rol almaktadırlar. Genel olarak, göçmenlerin işgücü piyasası entegrasyonu tüm yerel halk için ve kendileri için⁷⁸² zordur. Mevcut araştırmalar, Suriyelilerin işgücü piyasası entegrasyonunun zor olduğunu göstermektedir, çünkü çoğunlukla kanıtlanmış bir mesleki beceri (diploma veya sertifika ile) olmamakla birlikte düşük eğitim⁷⁸³ ve düşük Türkçe dil yeterliliği vardır. Bunun sonucunda, zor işlerde veya kayıt dışı

⁷⁸² European Parliament (2016). "Labour market integration of refugees: Strategies and Good Practices", Directorate General For International Policies, March 2016, IP/A/EMPL/2016-08.

⁷⁸³ Ercan, H. (2016). "Labour market integration of asylum seekers and refugees Turkey", "Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion European Employment Policy Observatory", European Commission, Publications Office of the European Union, Luxembourg.,s. 5

işlerde daha düşük ücretler alınmaktadır.⁷⁸⁴ Suriyelilerin becerilerinin STK'lar aracılığıyla doğrulanması ve yeterliliklerin tanınması istihdamın kolaylaştırılması için elzemdir. Bu durum aldıkları eğitimi ve yeterliliklerini kanıtlayabilecek gerekli belgeleri olmayan, eğitimleri yarıda kesilmiş veya örgün eğitime katılamamış Suriyeliler için özellikle önemlidir. Suriyelilerin eğitim seviyelerini, dil yeterliliklerini ve mesleki becerilerini arttırmak için STK'lar aracılığıyla tamamlayıcı girişimler istihdam edilebilirliklerine ve Türkiye'ye ekonomik entegrasyonlarına katkıda bulunmaktadır.

Kalifiye insanların meslek sahibi olarak hayatın içinde bulunmasını sağlamaya çalışıyoruz. Herkesin söylediği bunlar gitmez fikrine katılmıyoruz bu insanlar burada yaşayabiliyorlar kendi ayaklarının üzerinde durabiliyorlar kaçak da yaşasalar düşük ücretle de yaşasalar bir şekilde hayata tutunuyorlar. Bunlar Suriye'ye oradaki hastaneler binalar imar edildikten sona dönecekler onlar ülkelerini çok seviyorlar. Bunlar Almanya'ya göçle kıyaslanamaz hepsi dönmese bile 3.5 milyonun 1,5 milyonu döner yarısından fazlası kalır. Burada ayakta tutunuyorlar çalışma izninde de kolaylıkla oldu o noktada büyük çoğunluk kalsa da donen kişiler özellikle sınır bölgesinde dönüş olacak ya da iki ülkeli olacak 6 ay Türkiye 6 ay Suriye şeklinde kalacaklar. (Hayri ve Sosyal Hizmetler Müdürü / TDV)

Suriyenin geleceğini kuracak olan genç nüfusun yarın bir gün geri döneceklerini düşünürseniz, bu kitlenin Türkiye'de yetişmesi, bilinçlenmesi Türkiye'nin desteğini unutmayacakları bir entegrasyon süreci olmalıdır. (SGDD Genel Koordinatörü İbrahim Vurgun Kavlak - Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği)

STK yetkilileri tarafından Suriyelilerin tamamının kayıt altına alınarak bir gelecek planlaması yapıp uzun vadeli ekonomik entegrasyonu ve ülkelere döndüklerinde dostane ilişkiler kurulacak bir vizyon geliştirilmesi tavsiye edilmektedir.

⁷⁸⁴ Özpinar E., Çilingir S.Y., Düşündere A.T. (2016). "Türkiye'deki Suriyeliler: İşsizlik ve Sosyal Uyum", *Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı Değerlendirme Notu*, s. 2

Devlet bakanlıklar Kızılay aile sosyal bakanlıklar desteğiyle bu kampta kalanların dışarıya çıkarılması 6-9 ay destek kurulması böylece Türk halkıyla uyum entegrasyonu sağlayabilir çadırlar entegrasyonu engelliyor. Türkiye Cumhuriyeti Suriye’de bu toplumla ne kadar ahenk içerisinde beraber olurlarsa gelecekte de ıki ülke daha dostane ilişkiler devam ettirebilir. Tecrit ile bunun onu kesilir. Kamplarda beyin beden gücü olanlar meslek sahibi ya da bedenen çalışabilecek insanlar kampın dışına çıkmalı kamplar ihtiyacı olanlara açılmalıdır. Burada Sağlık Bakanlığında çalışan arkadaşlarımız var üniversiteyi bitirmiş ihtisası yapan arkadaşlarımız birçoğu beyin göçü Avrupa ülkelerine gitti. (Başkan / Suriye Türkmen Meclisi)

STK’lar tarafından diplomasi ve türleri bakımından meslek sahibi Suriyelilerin mesleklerini uygulayabilecekleri alanlar bulmasına yardımcı olacak ağlar oluşturulması, Suriyelilerin ekonomik entegrasyonuna hayati katkı sunmaktadır⁷⁸⁵. Aynı zamanda Suriyeli işadamlarının Türkiye’de iş yapabilmesi açısından önünün açılması hem ekonomiye hem de entegrasyon sürecine katkı sağlayacaktır. Birçok Suriyeli Avrupa ülkelerine giderek orada ticaret yapmakta ve o ülkelerin ekonomilerine katkı sağlamaktadır. Nitelikli işgücünün Batı’ya gitmesi Türkiye’de ise sadece niteliksiz ve düşük eğitimli iş gücünün kalıyor olması Türkiye’nin özellikle ekonomik yükünü daha da artırmaktadır. Bunun için STK’lar aracılığıyla yürütülen Suriyeliler arasındaki eğitimli kesimin kendi mesleğini icra edebilmesi ve iş adamlarının burada ticari faaliyetlerde bulunması hem kendileri için hem de Türkiye için faydalı olacaktır. STK’ların mentörlüğünde sahada ulaşılan Suriyelilerin vasıflı potansiyel beyin gücü ülke içinde değerlendirilmeli böylece, başka ülkelere göçleri engellenmelidir. Son dönemlerde en büyük işveren derneklerinin, nitelikli iş gücünün ülkeye çekilerek uluslararası rekabette mukayeseli bir üstünlük elde edilmesi amacıyla Suriyelilerin vatandaşlığa alınmasının kolaylaştırılmasını bir uyum ölçütü olarak savunması bu duruma bir örnek olarak gösterilebilir.

⁷⁸⁵ Ayla, F., Karadağ Koç, G. (2013) Gaziantep’te Kamplar Dışında Yaşayan Suriyeli Göçmenler Ön İnceleme Ziyareti Suriyeli Göçmenlerle İlgili Alan Araştırmaları, Mavi Kalem Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği, 29 -30 Nisan

Zenginler hayatlarına devam ediyor kuyumculuk vs.⁷⁸⁶ Eğitimli kesim var sivil toplumda çalışıyorlar en çok çevirmenlik yapıyorlar Suriye’de ne iş yapıyorsa burada yapıyor diyemiyoruz o sıkıntılı, orada çiftçi ise burada çiftçi olamıyor. (Proje Koordinatörü / İGAMDER)

Yerel ekonomiye göç edenlerin katkılarının tanınması da ekonomik entegrasyonu teşvik etmek için önemlidir⁷⁸⁷. Göçmenlerin bulundukları topluma pozitif katkıda bulunarak canlı, gelişen ekonomik sistemleri üretebileceğini⁷⁸⁸ ve ekonomiye uygun yeni beceriler sağlayacağı çalışmalarda yer almaktadır. Suriyelilerin girişimciliğinin STK’lar tarafından desteklenmesi, ekonomiye ve topluma katkılarını güçlendirmek için önemli bir kanaldır. Suriyeliler Türkiye’ye geldiklerinden beri yalnızca tüketici olarak ekonomiye katkı sağlamamış, kalıcı olmaya başladıkça ekonomik hayata üretici olarak da dâhil olmaya başlamışlardır⁷⁸⁹. Bazı iş alanlarında işgücü bulunamaması dolayısıyla durmuş üretim⁷⁹⁰ Suriyelilerin işgücüne katılması sayesinde yeniden başlamıştır.

Suriyelerin gelmesi ile belli bir kesim sınıf atladi karpuz toplayan toplattırıyor, mevsimlik işçi olarak Suriyeliler organize ediliyor. Tarımsal ve hizmete dayalı alanlarda, Sitelerde hamallar, restaurntlarda bulaşıkçılık, kot taşıma işlemleri hepsinde Suriyeliler çalışıyor. Bu sınıf atlama belli bir süreçle başarı hikâyesi Suriyelilerin temel yaşama gereksinimlerini karşılama ihtiyacı ile

⁷⁸⁶ Suriyeli sermayenin Türkiye’ye kanalize olması ile Ortadoğu ülkeleri ile ticaret ve yatırım ilişkisi olan ve o pazarları iyi bilen Suriyeli tüccar ve yatırımcılar bu ülkeler ile olan ticaret ve yatırım ilişkisine katkı sunmaktadır. Orhan, O. & Şenyücel Gündoğar, S.(2015).Suriyeli sığınmacıların Türkiye’ye etkileri. ORSAM-TESEV.18.06.2016

⁷⁸⁷ Gambetta, R., & Gedrimaite, Z. (2010). *Municipal Innovations in Immigrant Integration: 20 Cities, 20 Good Practices*. National League of Cities.; Turner, K. (2012). *Practice to Policy—Lessons from Local Leadership on Immigrant Integration*. The Maytree Foundation.

⁷⁸⁸ Betts, A., Bloom, L., Kaplan, J. D., & Omata, N. (2014). *Refugee economies: Rethinking popular assumptions* University of Oxford, Refugee Studies Centre. Ss. 1-44.

⁷⁸⁹ Göçmenler bir ülkeye yenilik, yatırım ve girişimcilik getirebilir. Buna ek olarak, işyeri, genellikle göçmenlerin yerel halka topluluğun üyeleri ile etkileştiği yer olduğu için entegrasyon için önemli bir platformdur.

⁷⁹⁰ Suriyeliler boşalan, kullanılmayan köylere ve hazine arazilerinin olduğu yerlere iskân ettirilerek kırsal üretim için gerekli olan gereçlerin (arı kovanı, halı-kilim tezgâhı, küçük-büyük baş hayvan desteği, hindi-tavuk gibi kanatlı hayvan desteği vs.) teminini ile hem üretken olup kendi ayakları üzerinde durabilir hem de Türkiye’nin atıl tarımsal kapasitesinin üretime dönüşmesine katkı sağlayabilirler

Muzaffer, K. O. Ç., Görücü, İ., & AKBIYIK, N. (2015). Suriyeli Sığınmacılar ve İstihdam Problemleri. Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi, 5(1), s 90.

oldu. (SGDD Genel Koordinatörü İbrahim Vurgun Kavlak - Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği)

Suriyeliler Türk işçilerin çalışmak istemediği çoğu vasıfsız işgücü gerektiren iş alanlarında çalışmaya başlayarak veya kendileri yeni işler kurarak hem işyeri kapasitelerini, hem yatırım ve üretimi hem de istihdamı arttırmışlardır⁷⁹¹. Gerek Türk iş dünyasından gerekse Suriyelilerden istihdama yoğun bir talep vardır⁷⁹². Suriyeli yatırımcı ve küçük işletmeciler sermayelerini, işlerini Türkiye'ye taşımış ya da kendi dükkanlarını açmaya başlamıştır. Küçük işletmeler (fırın, ayakkabı üretimi, vb.) yoluyla üretim ve ticarete katkı sağlamaktadırlar⁷⁹³.

Diğer Afganlardan kuzey Iraklılardan eğitim seviyeleri daha yüksek artı Afganlardan gelenler daha çok çiftçilik hayatından gelen insanlardı Suriye ticaretin başkentiydi buraya gelen herkesin geçmişinde bir ticari hayat ya da devlet memurluğu var o yüzden daha rahat entegre olabiliyorlar biz dünyada kapısını açan tek ülkeyiz minnet borçları var ve günlük suç oranı neredeyse yok. Biz PRC 2 bölgesinde Suriyelilerin işgücü piyasasındaki analizini yaptık yüzde 75'i kalacağım diyor gün geçtikçe de gitme zorlaşıyor. (Genel Müdür / SDD)

Suriyelilerin ilk şaşkınlıktan sonra işyeri – dükkan –lokanta - atölye vs. küçük işletmeler kurmaları bu konuda katkı sağlayacaklarını gösteriyor. Mevcut durumda, Suriyeliler tekstil atölyelerinde ve inşaatlarda ucuz iş gücü olarak kullanılıyor. Bir tekstilci tanıdığımız “Suriyeliler çekerseniz tekstil sektörü batır” demiştir. (Genel Başkan Yardımcısı / MAZLUM-DER)

Ucuz işgücü olan Suriyeliler ekonomi ve sermaye birikimi için ara sınıf eleman olarak bir istikrarı temsil etmektedir. Aynı zamanda Suriyeli genç nüfus Türkiye’de

⁷⁹¹ Öztürkler, H., Türkmen, G. (2015) *Suriyeli Mültecilerin Türkiye’ye Ekonomik Etkileri: Sentetik Bir Modelleme*, ORSAM, Ocak, s. 12.

⁷⁹² Erdoğan, M., Ünver, C. (2015).

⁷⁹³ Bu işletmelerin çoğunun kaçak olması dolayısıyla vergi vb. yasal yükümlülükleri yerine getirmemeleri haksız rekabete yol açmaktadır. Akçiçek, A. (2015). Türkiye’deki Suriyelilerin Toplumsal ve Ekonomik Uyum. *Liberal Düşünce Dergisi*, Sayı 80, Güz 2015.s. 51-61

nüfusun son zamanlarda yaşlanmasıyla ilgili demografik ve işgücü arzındaki boşlukları kapatmaya yardımcı olmaktadır.

İş piyasasına sistemli kayıtlı giriş uyum sürecini kolaylaştırıcıdır. TOBB'un İLO ile ve Sanayi odalarıyla yürüttüğü proje var. Burada meslek edindirme kurslarına yönlendirmeyi SGDD yapıyor. Kendi meslek edindirme kurslarımız var. İLO ve Halk Eğitim Merkezleri aracılığıyla iş piyasasına erişim noktasında çalışma izinlerinin alınması konusunda yönlendirme yapıyoruz. Biri Adana'da biri İstanbul'da Sustainable Living Centerlarımız var, burada Halk Eğitim Merkezleriyle çalışıyoruz. İstanbul'da işverenler ve iş arayanları bir araya getirecek bir fuar yapacağız. (SGDD Genel Koordinatörü İbrahim Vurgun Kavlak - Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği)

Türkiye'deki Suriyelilerin kapsamlı bir mesleki eğitime erişimleri bulunmamaktadır. Suriyeliler Halk Eğitim Merkezlerinde beceri ve hobi kursları ile mesleki kurslara ücretsiz olarak katılabilmektedirler⁷⁹⁴. Kendi topraklarında tüm varlıklarını kaybeden Suriyelilerin ekonomik bağımsızlığını, özgüvenlerini yeniden kazanmaları ve iş piyasasının gerekliliklerini karşılamaya yolu mesleki eğitimidir⁷⁹⁵. Mesleki eğitim dil eğitimiyle birlikte kültürel, toplumsal ve ekonomik entegrasyonun temelini sağlamaktadır⁷⁹⁶. Teorik ve mesleki zorunlu eğitime sahip

⁷⁹⁴ Halk Eğitim Merkezlerinde verilecek mesleki oryantasyon programının yaygınlaşması için kapasitelerinin artırılması, ek merkezler kurulması gerekmektedir. Ek merkezlerin kurulması için uluslararası yardım arama faaliyetleri GİGM, AFAD ve ilgili kurumlar tarafından yürütülmelidir. Merkezlerde oryantasyon programının yürütülmesinde, Suriyeli öğretmenler istihdam edilmelidir. Bunun yanı sıra, STK'lardan gönüllü destek sağlanmalıdır. ÇSGB ve MEB'in ortak yürüteceği bir çalışma ile Suriyeliler için etkin mesleki eğitim programlarının hazırlanmasıyla kişilerin becerilerinin ve mesleklerinin geliştirilmesi yönünde çalışmalar yapılması önemlidir. Bu durum bir yandan ülkelerine döndüklerinde savaş sonrası Suriye'nin yeniden yapılandırılmasında önemli bir rol oynayacaktır. Diğer yandan da, Türkiye'de bulundukları süre içinde kişilerin zamanlarını etkili değerlendirmesine katkısı büyük olacaktır. BMMYK. (2015). s. 5

⁷⁹⁵ Entegrasyonda mesleki eğitim göçmenlerin yüksek eğitimi ile birleştirilerek mesleki nitelendirici eğitimi (vocational qualifying education) olarak tanımlanmıştır. The Think Thank on integration in Denmark (2001) Ministry of Interior, The integration of foreigners in the Danish Society., s. 9

⁷⁹⁶ Mesleki eğitim tüm vatandaşlar için düzenli kurslar veya 3-8 aylık periyotlarda göçmenlere özel oluşturulan kurslardır. Bu süre boyunca çalışanlar ücret alırlar Mesleki Eğitim ile İstihdam Entegrasyon Göstergeleri:

- Mesleki eğitime erişim ve tamamlama istatistikleri
- Yüksek akademik eğitime erişim ve tamamlama istatistikleri
- Kendi ülkesinde kazandığı dereceleri geçerli saydırabilme ve meslekleri uygulayabilme istatistikleri
- Yapılan iş başvurusu, davet edinilen iş mülakatı ve teklif edilen iş sayıları
- Kendi işini Kur'an ve işleyen göçmen sayısı
- Göçmenler arasındaki işsizlik oranı
- Meslekler ve sektörler bazındaki istihdam dağılımı

olmak göçmenler için bir yeterli kadar iş bulma olasılığını artırır. Yaşadıkları yerlere uyumu ve halkla kaynaşma bakımından meslek edindirmeye yönelik eğitime tâbi tutulmaları entegrasyon çerçevesinde önemli çalışmalardan biridir⁷⁹⁷. STK'ların Suriyelilere meslek eğitimi konusunda çalışmaları vardır.

KEDEM'lerde ve yerel toplumdan da ortak kişiler oluyor meslek edindirme kurslarında şu anda entegrasyona yönelik karşılaştırma ve aynı ortamlarda eğitim alma ve birbirleriyle iletişim kurmalarını sağlama şeklinde ilerliyor. İş meslek konusunda danışma yönlendirme hizmetlerimiz var. Burada danışmanımız gelen başvuruları oadına CV oluşturuyor, CV oluşturmaya yardım ediyor. Bu arada İŞ-KUR'dan yetki aldık sisteme direk giriş yapacağız. Şu anda göçmenleri çalıştırmanın ağır bir prosedürü var; aradaki yönlendirme danışma çok önemli. 40' in üzerinde göçmen burada işe girdirildi, 1000 başvuru aldık toplam. Norveç mülteci konseyi ile 600 kişiye ulusal ajansla birlikte Etlik Kız Meslek Lisesiyle ve Keçiören Meslek Edindirme Kursları ile meslek edindirme kursları açtık, gelenleri sınıflandırıyoruz. Oradayken terziymiş burada sertifikası yokmuş burada sertifikalandırılması sertifikaları olmaması bağlamında resmi sertifika eğitim programına tabi tutuyoruz. Aldıktan sonra sertifika veriyoruz 3 aylık 6 aylık veren kuruma göre değişiyor. Meslek var ama sertifikalandırılmamışa meslek kurslarını koordine ederek fonu başka bir kurumdan alarak kamu kurum ve kuruluşlarının kaynaklarını kullanarak sertifika veriyoruz. Zaten bu koordinasyonun amacı o kamu kuruluşları ile sivil kaynakları, kamu kaynaklarını koordineli bir şekilde daha aktif hale getirmek. İlçe Milli Eğitim aracılığıyla ile de daha aktif hale getiriyoruz anlaşmalı sözleşmeli çalıştığımız

• Ekonomik sonuçlar (gelir düzeyi ve yerel halka olma oranları) ve bunların toplumun geri kalanı ile kıyaslanması.

Rose, A. M. (1969). s. 66.

⁷⁹⁷ Ulusal Eylem Plânı'nda, Türkiye'de bulunan sığınmacı ve mültecilerin, yerel yönetim ve merkezi idarenin taşra teşkilatları tarafından açılan meslek edinme ve beceri kurslarına katılımlarının sağlanmasının yararlı olacağına işaret edilmistir. Bu olanaklardan başarı sağlanmasıyla birlikte, mültecilere ve sığınmacılara da Türkiye'de bulundukları sürede bilgi ve becerilerine göre, Türk vatandaşlarıyla aynı şartlarda istihdam olanakların sağlanmasının gerekli değişikliklerin yapılmasıyla mümkün olduğu gerçeği de göz önüne alınmak suretiyle, mültecilerin, Türkiye'de ikamet izni alan diğer yabancılardan farklı olarak kolaylaştırıcı hükümlere tâbi olmaları gerektiği vurgulanmıştır Ulusal Eylem Plânı, s. 44.

öğretmenler de var ihtiyaca göre farkı kaynaklardan faydalanıyoruz.
(Koordinatör / Keçiören Göçmen Hizmetleri Merkezi)

STK'lar sertifikalandırma programları Suriyelilere mesleki eğitim gibi uzmanlık gerektiren alanlarda da eğitim verilmektedir. Suriyelileri mesleki bağlamda eğitmek için programları ve danışmanlık sağlamaları istihdam olanakları hakkında bilgi verir. Bu tür kurumsal destek programlarına erişim konusunda yardımcı olmak, istihdama erişimi desteklemek, Suriyelilerin ekonomik entegrasyon çok önemlidir. STK'lar mesleki eğitimin yanı sıra Suriyelilerin kendilerinin gerçekleştirdiği küçük çaplı da olsa emekleri, işleri yerleşim bölgesinin, evlerinin sınırlarının ötesine taşımaya yardımcı olmaktadır.

Sosyoekonomik durumları iyi olan Suriyeliler Türkiye halkı ile daha kolay entegre oluyor. Türkiye halkının entegrasyondaki en büyük sıkıntı bunların sürekli yardım almaları bir arada yaşamaları üretmemeleri. Üretme olmayınca sıkıntı oluyorlar. Entegrasyonun en büyük sıkıntılarından biri de iş sahalarının Suriyeliler tarafından doldurulmasıdır. Para kazanma hırsı hızlanmaya neden oluyor. Biz evde emek dönüşümü, baharat üretimi sedef oymacılığı kendi tatlılarını üretmek sosyete pazarları gibi Halep pazarı ile emeklerini dönüştürüyoruz, para kazanarak hayatta durabiliyorlar para varsa hayatta ayakta kazanabiliyorlar. Bütün Suriyelilerde bunu diyorlar para kazanırsak biz bu ülkeye aidiyet hissederiz diyorlar. Suriyelilerin istihdamına yönelik Aralık'tan bu yana Türkçe eğitimlerini bitiren diploma verdiğimiz yer var bunların listesini oluşturduk bunların ihtiyaçlarına binaen eğitim veriyoruz daha sonra ihtiyaca binaen ATO'ya MÜSİAD'a İŞ-KUR'a öğrenciler ya da yetişkinleri yönlendireceğiz. Hayat boyu öğrenme protokolüyle meslek öğrenme programları düzenliyoruz. (Saha Koordinatörü / KAGEM)⁷⁹⁸

STK'lar Suriyeliler için mesleki eğitim süreçlerini koordine etmesi özellikle Suriyeli gençlere okul sisteminden işgücü piyasasına geçişte yardımcı olmak için faydalı olabilir. İş piyasasına kademeli erişim sağlanması da bir anda çok fazla

⁷⁹⁸ Bu programlara katılmanın göçmenlere yerel halkın organlarıyla düzenli olarak iletişim kurması olanağını sağlar ve teknik bilgiyi elde etmek göçmenlerle kendi ağını genişletmektir. Zimmermann, K. F. (2005). s.206

sayıda Suriyelinin iş piyasasına katılmasını engelleyecek bir çözüm üretilebilir. Bu iki halkın ahenkli uyumu için çok önemlidir. Bunun yanı sıra STK'lar Suriyelilerin aldıkları diplomaların önce ülke içinde sonra diğer ülkelerde geçerli olacak şekilde vererek gelişimini sağlamaktadır. STK yöneticileri Suriyelilerin sadece yardımlara bağlı hale gelen tüketiciler olarak değil, ekonomiye entegre edilen bireyler olarak desteklenmeleri gerektiğini belirtmişlerdir.

Suriyeliler kendini Türkiye'de güvende hissediyorlar bizim yaptığımız bilimsel çalışmalar yüzde 75 dönmeyeceğim diyor Türkiye Suriyelilere Suriyeli Türkiyelilere kız verdi aile birleşimleri oldu akrabalık oldu ilk gün burada doğan çocuk 6 yaşında 3 yıl sonra 10 yaşında artık. Suriye onlar için ikinci vatan olmuş durumda dönmeyecekler. Suriyeliler uyuma acık Türkiye'den başka sansının olmadığını biliyor tek sansarının türküye olduğunu biliyorlar yarın dönse bile git gel yapacağını biliyor biraz da bizim yerel halkın empati yapması gerektiğini düşünüyorum Bunların balık tutması lazım entegrasyonu lazım bunların geri dönüşü yok dedik. Girişimcilik mentörlük veriyoruz KOSGEB ile işbirliği ile Suriyelilerin Türkiye halkıyla buluşması için iş adamı Suriyelilerle Türkiye'deki işadamlarını bir araya getiriyoruz. Ankara Sanayi Odası (ASO) ile birlikte bir protokolümüz var o protokol kapsamında onlarda mentörlük veriyorlar burada iyi olan arkadaşlara istihdam şansı veriyorlar Biz eğitimleri sertifikalandırıp kayıt dışı çalışmanın önüne geçmeye çalışıyoruz. İş güvenlik konusunda bile kitapları Arapçaya çevirip dağıtıyoruz broşürlerimiz var. (Genel Müdür / SDD)

Yerel ticaret odaları ve yerel işveren dernekleri ile arabuluculuk yaparak STK'ların etkin halkla ilişkiler çalışmaları, Suriyelileri genel girişimcilik topluluğuna entegre etmeyi amaçlamaktadır. STK'lar aracılığı ile girişimciliğin desteklenmesi ekonomik entegrasyona ve refaha katkıda bulunmaktadır. STK'lar Suriyelilere güçlü bir "iş tabanlı eğitim modeli" ile mesleki eğitim vererek işgücü piyasasına başarılı bir şekilde entegre olmalarını sağlamaktadır. Daha nitelikli yeterliliklere sahip olmaları için STK'lar aracılığıyla yerel emek piyasasına çalışanlar ya da hizmet sağlayıcılar olarak entegre olabilirler. STK'lar aracılığıyla gerçekleştirilen çıraklık kursları, entegrasyonun kilit bir bileşeni olmaktadır.

Suriyeliler talep edince iş bulunması Suriyelileri topluma uyumunda yardımcı oluyor. STK'lar kurumsal yapıyor biz de bütün temsilciliklerimizle bu işte yardımcı oluyoruz. Bazı insanlar geliyor meslek sahibi insanlar mühendisler doktorlar bunların değişik yerlere yerleştirilmesi konusunda teşebbüslerde bulunuyoruz, meslek kursları veriyoruz Türkiye'de işin erbabıyla istişare edip geçerli meslekleri öğretilim istiyoruz. (Başkan / Cansuyu Derneği).

Bilgisayar kursları meslek kursları düzenliyoruz istihdam için. (Ankara Temsilcisi / IKGv)

STK'lar verdiği eğitimlerle, Suriyelilerin kendi geçimini sağlayacak meslek bilgisine sahip olması için çalışmaktadır. Suriyelilerin meslek eğitimine yönlendirilmesi ve meslek sahibi olmasıyla ara sınıf elaman açığı da kapanacaktır ve Suriyelilerin de iş sahibi olması sağlanacaktır⁷⁹⁹.

Bununla birlikte gerek bölgesel gerekse bölge-altı düzlemlerde, ihtiyaç duyulan işgücü ile mevcut işgücü piyasasında yer alan kişileri uyumlulaştıracak politikalara ihtiyaç vardır. Bu açıdan mevcut insan kaynağını kalifiyeli hale getirecek teknik mesleki eğitim kursları önem taşımaktadır. Yine teknik anlamda terminoloji yoğun bir dil eğitimi de Suriyelilerin işgücü piyasasına etkili katılımını garanti altına alabilir. (Program Müdürü/ MSYD-ASRA)

Entegrasyon için işgücü piyasası politikaları öncelikle genel politikalar olmalıdır. Yeni için uygun koşullar yaratmak Suriyeliler için işgücü piyasası fırsatlarını iyileştirmek için en iyi politikadır. Bununla birlikte Suriyelilere mesleki eğitim kurslar sağlanmasına rağmen çoğunluk vasıfsız işlerde çalışmaya devam etmektedir. Bunun nedeni Suriye'de aldıkları eğitimin Türkiye'de yasal karşılığının olmamasıdır.

⁷⁹⁹Türkiye'de sanayinin 1.600.000 kişilik "ara eleman" ihtiyacı vardır. MEB ve bazı STK'la tarafından Suriyeli sığınmacılara yönelik meslek edindirme kursları tertiplenmiştir. 2015-2016 MEB verilerine göre 76.889 bin kişi meslek kurslarına, 160.620 bin kişi ise genel eğitime katılmıştır. Tanrıku, F. (2017). s. 140

Bu konuda yeterli çalışma olmadığı kanaatindeyiz. Uyum çalışmalarının artması başarı örneklerini arttıracaktır. Haberlere yansıyan “piyanist çocuk” benzeri örnekler Türkiye’yi temsil ederek uluslararası başarılarla imza atacaklardır. Ancak, kitlesel göçte, yüksek eğitilmiş veya başarılı kişilerin batı ülkeleri tarafından seçilerek transfer edilmesi bu başarıları kısmen de olsa azaltacaktır. (Genel Başkan Yardımcısı / MAZLUM-DER)

Geri dönüş diye bir şey söz konusu değil Suriye’de hala savaş var ve savaşın bittiği andan itibaren bile bir ülkenin kalkınması en az 17 yıl geri donan yok ve tas üstüne taş kalmadı dönmek de mümkün değil. (Proje Koordinatörü / İGAMDER)

Burada başarılı tutunma eğilimi var ticarete vs ya da çocukları üniversite’ye basladı. Bu başarılı hikayeler dönmeyebilir ama merdiven altında çalışanlar dönebilir. İlk başta sınır kapıları açılmayıp sınırın öbür tarafında yardım yapılsa idi orada konuşlandırılabilse idik hayatlarına devam etmelerini sağlayabilseydik hem kendi bölgelerine sahip çıkacaklardı, ülkelerinden bağlarını koparmayacaklardı hem de Türkiye’de sıkıntı olmayacaktı. Suriyelilerin Türkiye halkı ile uyumu hakkında uyumun sağlanması için iş bulması gerekiyor. Bir insanın işi olmazsa nasıl yaşayacak ben de göçmenim, dedemler Balkanlardan göçmüşler bir toprak bulmuşlar ben okula başlayınca Türkçeyi öğrendim televizyonla entegre oldum. (Ankara Kurumsal ilişkiler Sorumlusu / İHH)

Türk esnaflar diyor ki geldiler vergi vermiyorlar vs. Suriyeliler diyor ki tamam bizden de vergi alsınlar ama geçici koruma altında yaşayan insanlara bu uygun değil kanunların değişmesi lazım onun için bazı yerlerde sıkıntılar var ama bu suçu kendimizde arayarak çözümleri aramamız lazım. (Başkan / AYDAP)

Entegrasyon konusunun malî boyutu, bu konudaki başarının tam olarak sağlanamamasında en büyük engel olarak kabul edilmektedir. Yerel halka karşı ayırım yapmaksızın göçmenlerin toplumun bir parçası olarak kabullenilmemeleri

görülmektedirler⁸⁰⁰.Ulusal Eylem Plânı'nda faaliyetleri kapsamında katkı sağlayacak kurum ve kuruluşları teşvik edecek yönde düzenlemeler yer almaktadır. Bu konuda, özellikle entegrasyon faaliyetlerini yürütecek veya katkıda bulunacak kuruluşlara, vergi indiriminden faydalanılması amacıyla uygulamada yer verilmektedir⁸⁰¹. Suriyelilerden de ülke ekonomisine malî katkı sağlayacak kurumların veya şahısların tâbi oldukları vergiden indirimine gidilmesi, bu konudaki teşviki de önemli ekonomik entegrasyonda önemlidir.

Ekonomik politikalar konusunda Türkiye'nin bir uyum modeli belirlememesi ve iki tarafın da uyumlulaştırılması gerekiyor. Uyumla ilgili Türkiye'nin ekonomik şartlar ve refah düzeyi ne kadar yükselirse uyum sağlanmış gibi gözüküyor, ne kadar kötüye gider ise zenginlik olarak görülen geriye dönüyor. Stabil net bir uyum politikası yok, uyum politikasının içeriği siyasetle ve ekonomiyle doğru orantılı. STK'ların uyum için alanda olmaları lazım. Türkiye açısından durum standardize edilebilecek bir durum değil. Su kabının, insan muhitin şeklini almış; Türkiye'deki şartlara bağlı olarak gelişecek bir uyum modeli olacak. Ekonomi iyi iken göç zenginlik olarak görülür, ekonomi kötü iken göç ve göçmenler günah keçisi olarak görülür. (SGDD Genel Koordinatörü İbrahim Vurgun Kavlak - Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği)

İstihdam erişimiyle ilgili konular genel ekonomik ve toplumsal koşulları yansıtır ve aynı zamanda bu ülkenin entegrasyon politikalarını⁸⁰² belirler. Ekonomik entegrasyonu planlarken, bununla birlikte gelebilecek ekonomik krizler ve işsizlik gibi ülkenin yaşayabileceği yapısal sorunların karşısında bu politikanın nasıl kendini

⁸⁰⁰ Triandafyllidou, A., (2010). Greece: The challenge of native and immigrant Muslim population. In: Triandafyllidou, A. (ed.) *Muslims in 21st Century Europe. Structural and Cultural Perspectives*. London: Routledge, s. 199-217.

⁸⁰¹ Ulusal Eylem Plânı, s. 42.

⁸⁰² Migration Policy Group(MPI)Entegrasyon politikalarının etkilerini incelemekte ve göçmenlerin entegrasyonu üzerindeki göstergelerini değerlendirmektedir. Entegrasyon politikalarını işgücü piyasasına,eğitime,vatandaşlığa,siyasal katılım belirlemektedir.

Bkz. Bilgili, O., Huddleston, T., & Joki, A. L. (2015). The dynamics between integration policies and outcomes: A synthesis of the literature. Unión Europea, CIDOB, MPG. Recuperado de <http://www.mipex.eu/dynamics-between-integration-policies-and-outcomes-synthesis-literature>.

koruyabileceği, nasıl süreklilik kazanabileceği üzerine STK'larla birlikte çalışmalar yürütmek gerekmektedir.

3.2.8. Suriyelilerin Türkiye'de Siyasal Entegrasyon ve Uyum Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü

Göç yönetimi devletlerin göç ve entegrasyondan kaynaklanan zorluklara ilişkin geliştirdiği toplumsal ve siyasal politikalara bağlıdır. Bu bağlamda siyasal entegrasyon, kolektif bir bilinç ve kimlik duygusu ile üyelerin çeşitli bağlarla bir arada olması bakımından toplumsal entegrasyon kavramının bir uzantısıdır. Siyasal entegrasyon için siyasal katılım en önemli entegrasyon seviyesidir. Siyasal katılım⁸⁰³ ile göçmenlerin vatandaşlık, aidiyet ve milli birlik değerlerini kazanarak bulundukları toplumla siyasal entegrasyonu gerçekleştirebilir⁸⁰⁴.

Siyasal entegrasyonun⁸⁰⁵ oluşması için devletin göçmenlere eşitlik, eğitim, istihdam, hukuki haklar vermesi, farklılıklara saygı göstermesi ve siyasal anlamda temsil edilmelerini sağlaması gerekir⁸⁰⁶. Siyasal entegrasyon yoluyla göçmenler, yerel halkın farklı sektörlerine, kurumlarına, siyasal partiler ve dini topluluklarına erişir. Siyasal entegrasyon göçmenlerin oy kullanma, toplumsal hareketlere katılma, ya da hükümeti anavatan sorunları ile ilgili olarak etkilemeye çalışma gibi etkili katılımı ile ilgilidir. Siyasal entegrasyonla göçmenler devlete dahil olma biçimleri olan vatandaşlık, tam katılım için gereken yasal hakları elde ederek siyasal karar vericiler haline gelirler⁸⁰⁷. Siyasal entegrasyon politikalarının yasal / politik alan, sosyo-ekonomik alan ve kültürel / dini alana bakması gerekir. Bu bağlamda, siyasal

⁸⁰³ Penninx, R., Kraal, K., Martiniello, M. & Vertovec, S. (2004). *Citizenship in European Cities: Immigrants, Local Politics and Integration Policies*. Aldershot: Ashgate.

⁸⁰⁴ Bulunulan ülkenin siyasal hayatına katılmak, seçimler veya bir siyasal partiye katılmak, istişarelere, karar verme ve temsil edilmesine katılımı için kapıyı açar. Boswell, C. (2003). S. 33.

⁸⁰⁵ *Siyasal Entegrasyon Göstergeleri: Vatandaşlık sayıları oranları, mesleki sendikalara ve profesyonel derneklere katılım, diğer derneklere katılım, siyasal partilere katılım, yerel, bölgesel ve ulusal yönetimlere seçilerek görev almak.*

Bkz. IGAMDER (2017). Sivil Toplum Diyalogu Mültecilerin Uyum Projesi Krizden Çözüm Türkiye'de Mültecilerin Entegrasyonu: İhtimaller ve Mevcut Kapasite Ölçüm ve Değerlendirme Sonuçları s. 16

⁸⁰⁶ Devletin entegrasyon sürecine müdahale edebileceği çeşitli yollar vardır. Bunlar, yasalar, politikalar, yönergeler ve iyi uygulama kodları, portatif girişimler için devlet finansmanı entegrasyon politikasının göçmenlerin siyasal entegrasyonunda etkili bir rolü vardır. Faist, T. (2003). s. 288 ve s. 422

⁸⁰⁷ Tillie, J. & Slijper, B. (2006). 'Immigrant Political Integration and Ethnic Civic Communities in Amsterdam'. in Benhabib, S. and Shapiro, I. (Ed.) *Identities, Affiliations, and Allegiances*. Cambridge University Press.

entegrasyon, toplumun kabul edilmiş bir parçası haline gelme süreci olarak tanımlanmaktadır⁸⁰⁸. Siyasal entegrasyonun sonuçları⁸⁰⁹ göçmenlerin sağlam topluluklar oluşturma becerisi kazanmaları ve toplumla bütünleşmesini sağlamaktır⁸¹⁰.

Göç politikalarının geliştirilmesinde özellikle ve göçmenlerin entegrasyonunda STK'lar tarihsel olarak proaktif bir role sahiptir. STK'ların Türkiye'de Suriyeliler özelinde göç yönetimi, entegrasyon politikalarının tasarlanma ve uygulanma süreçlerine dâhil olma bakımından siyasal entegrasyonunda rolleri vardır. Ulusal ve uluslararası düzeyde, STK'lar göçmenlerin hakları için lobi yapar ve vatandaşlık kamusal ve sivil haklar için kampanya yürütürler⁸¹¹ ve savunuculuk veya uygulama ajansları olarak entegrasyon ve uyum üzerine ulusal söylemin şekillendirilmesinde önemli bir rol oynar. Suriyelilerin siyasal entegrasyonu gündeme geldiğinde ilk tartışılan konu yukarıda belirtildiği üzere vatandaşlık tartışmasıdır.

Buranın yaşam tarzı Suriyeliler için daha rahat. Bir de çocukları 5-6 senedir okullarda çoğu üniversiteli oldu. Suriye'de savaş şimdi dursa orada ne zaman doğru dürüst bir hayata başlayabilirler bundan yola çıkarak diyoruz ki Suriyelilerin çoğu Türkiye'yi terk etmez. Kalıcılık ve vatandaşlık konusunda Suriyeliler için vatandaşlık çok iyi olur ama Türkiye için kendi çıkarları nedir, Suriyelilerin hangisi Türkiye'ye faydası olabilecekse çok iyi yetişmiş yetenekli insanlara vatandaşlık verilecek. Görsel duyuşal yazılı şekilde anlatmak televizyon reklamlar levhalar parklarda anlatmak bunlar insanlara bu kanallarla ulaşılması bu devletin görevidir ve biz STK'lar olarak devlete bunu

⁸⁰⁸ Siyasal entegrasyon, farklı kültürlerin birbirinden etkilenmesi ile başlayan süreçte dil, din ve diğer kültür öğelerinin uyarlanması kapsar ve sonrasında ise yapısal entegrasyon olur. Dolayısıyla siyasal entegrasyon alanı oldukça geniştir. Penninx, R. (2004) "Integration of migrants. Economic, social, cultural and political dimensions" background paper for the European Population Forum. „Population Challenges and Policy Responses", 12-14 January, Geneva.ss. 137–152.

⁸⁰⁹Entzinger. H, ve Biezeveld. R (2003). s. 35

⁸¹⁰ Haas, E. B., & Dinan, D. (1958). The uniting of Europe: Political, social, and economic forces, 1950-1957 (Vol. 311). Stanford: Stanford University Press. s. 12-13.

⁸¹¹ Yerel oy hakları ve sivil eğitim stratejileri, bu taleplerin önemli bileşenlerini oluşturur. Avrupa'da, STK'lar entegrasyon alanında politika geliştirmeye rehberlik etmek için göçmenlerin ve yerel halkın hak ve sorumluluklarını belirleyen "Avrupa Bütünleşme ve Göç Programı" nda işbirliği yapmıştır ve STK'lar tarafından ortak bir çerçeve olarak "Entegrasyon için Ortak Gündem" de geliştirilmektedir. European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions. (2007). Local integration policies for migrants in Europe

söyledik, kaymakam beyle belediyelerle emniyetle görüşüyoruz bu işleri STK lar yapamaz bunları devlet yapar. (Başkan / AYDAP)

Göçmenlerin yerel halka siyasal entegrasyonu tüm devletler için büyük bir sorundur⁸¹². Göçmenlerin siyasal entegrasyonunda siyasal katılım mekanizmalarına ulaşım noktasında kamu yöneticilerinin geleceğe yönelik strateji üretmesi gereklidir. Bunların yanı sıra toplumda Suriyelilerin entegrasyonuna ve vatandaşlık verilmesine ilişkin yanlış algıyı değiştirmek için STK'larla ortak çalışmalar yapılmalı ve Suriyelilerin de iyi bir iş sahibi olma, eğitim, sağlık ve benzeri hizmetlerden yararlanma ve insanca bir hayat sürme gibi uzun vadeli haklarının olduğu vurgulanmalıdır. Vatandaş olmayanlar da dâhil olmak üzere Suriyelilerin demokratik süreçlere katılması ve entegrasyon politikaları devlet tarafından gerçekleştirilmelidir. Vatandaşlık, seçme ve seçilme hakkı gibi ulusal standartlaştırılmış politikalar, entegrasyon mevzuatı, ulusal ve yerel mevzuata yakın gelecekte çeşitlilik yönetimi konusunda bir kamu politikası oluşturulurken ne yapıldığı önemlidir. Kamu politikası geliştirirken bu politikanın diğer ülkelerde karşılaştığı sorunların farkında olmak, entegrasyon kavramının da kendisinin içinde aslında sorunlar olduğunu bilmek ve başka ülkelerde bu konudaki tartışmaların genel çerçevesi üzerinde çalışmak önemlidir. Aynı zamanda entegrasyonun muhatabının sadece Suriyeliler olmadığı aynı zamanda yerel halkın da entegrasyonun önemli olduğu unutulmamalıdır. Bu noktada entegrasyon konusundaki farklı stratejileri sadece devlete bırakmak doğru olmaz, göç araştırma merkezleri ve STK'lar da bu süreçte özne olmalıdır.

Entegrasyonun *dimension*larının sırası yok. Bu konuda Avrupa devletlerinin eleştirilerine katılmıyorum. Dil kazanımı vs. bir sırasından bahsedemeyiz, bunun bir sırası yok. Ulusal bir devlet diyebilir ki; ben ülkemde ulusal ve egemen bir devlet olarak bir gecede karar alabilir ve ülkemdeki bütün mülteci

⁸¹²Devletlerin siyasal entegrasyon sürecindeki rolü beş aşama şeklindedir. Bunlar:

- (1) Ülkeye giriş ve yerleşme,
- (2) Bireyin uyum sürecini hedef alan uyum faaliyetleri,
- (3) Grup/topluluk olarak göçmenlerin hedef kitle seçilmesi ve muhatap alınması,
- (4) Göçmenlerin karar alma sürecine katılımının kurumlaştırılması,
- (5) Seçme hakkı gibi siyasî hakların tanınması.

Hyndman, J., (2011). *Research Summary on Resettled Refugee Integration in Canada*, York University Centre for Refugee Studies, Toronto, s. 121.

ve benzer durumda olan insanları vatandaşlığa alıyorum diyebilir ve bu o ülkenin tasarrufundadır. Kimsenin de neden bu insanları mülteci statüsünden geçirmedin de vatandaşlık almaya⁸¹³ hakkı yoktur deme hakkı yoktur. Vatandaşlık en idealidir. Devletler 1951 Cenevre sözleşmesinde mültecileri vatandaşlığa almak konusunda diğer haklar mecbur tutulmuştur. Fakat başka bir çözüm yoksa hedef vatandaşlığa almaktır. Cenevre Sözleşmesinde kendi yasal düzenlemelerinizi dikkate alın diyor ve teşvik ediyor. Eğer bir ülke bunu daha çabuk yapacaksa hukuken de mülteci statüsü için beklemesine gerek yok. Vatandaşlık demek en büyük hak siyasal haklarıyla birlikte veriliyor onun için bunun eleştirilmesi değil takdir edilmesi gerekiyor. Türkiye vatandaşlığı yaparken pratikte vatandaşlığı nitelikli insanlar için uyguluyor genel bir kural olarak gündemine almıyor. Yüksek eğitilmiş olarak genel olarak spor ve sanat açısından Türkiye'ye getirisi olanları alacağım diyor fakat geri kalan kesim için de herkese belli hakların verilmesi lazım. Türkiye'nin kuruluşundan beri yabancıya karşı paranoya korku hali var. İskân yasasından geçmişte yaşananlara kadar baktığımızda millet kurma ulus yaratma çabası olmuş. Bugünkü realiteye baktığımız zaman bir iskân siyaseti yok fakat homojenite arzulanıyor. (Başkan / İGAMDER)

Göçmenlerin belirli bir süre sonra vatandaşlık elde etmesi ve hukuken göçmen konumundan tüm haklara sahip vatandaş statüsüne yükselmesidir⁸¹⁴ Vatandaşlığın yüzeysel olarak tartışılması dışlayıcı uygulamalara neden olmaktadır. Çalışmanın ikinci bölümünde ele alınan AB üyelik sürecinde 2014 yılında yürürlüğe giren göç yasasının anlık ve geçici çözümler yerine, yabancı düşmanlığının önlenmesinde belirleyici olan, bütüncül ve kapsamlı bir göç politikasının oluşturması gerekiyordu. Uluslararası göç alanında yapılan düzenlemelerin toplumsal alanda

⁸¹³ Vatandaşlığa alma(naturalizasyon). UNHCR tarafından mülteci statüsünü sonlandırarak entegrasyon sürecinin yasal boyutunu tamamlayan unsur olarak tanımlanmaktadır. UNHCR (2009). Note on refugee Integration in Central Europe, Budapest, s. 10.

⁸¹⁴ Uyumla ilgili merdiven metaforu bulunmaktadır. Bir yabancı'nın ülkeye girişinden itibaren bütün entegrasyon aşamalarını geçip, vatandaşlığı elde edip, resmen göçmen statüsünden sıyrılıp, yani resmi, hukuki anlamda yerli halka karışmaya kadar geçen süre içerisindeki politikaları bir merdiven olarak değerlendirebilir. Birçok ülkede giriş, ikamet, vize politikası, vatandaşlık verme, oy hakkını düzenleme (yerel seçim için olsa bile) merkezi yönetimin elindedir ancak bireyin uyumu, dil kursu, meslek edindirme, beceri kursları, danışma meclisleri oluşturup bunları dinlemek yerel yönetimlerin elindedir. Türkiye'de yabancılar mevzuatında ve yerel yönetimler mevzuatında yabancılarla ilgili verilen yetki yok ya da çok sınırlıdır. Daoudov, M. (2016). Türkiye'de Yabancıların Uyumunda Yerel Yönetimlerin Rolü Rapor. Bulut.Y. (Ed.). *Uluslararası Göç ve Mülteci Sorununun Çözümünde Kamu Yönetiminin Rolü*, Kocaeli: Umuttepe yayınları s 42-45.

meşrulaştırılması sağlanamadan, Suriyelilere yönelik politika ve uygulamalarının meşruluğunun sağlanmasında sorunlar yaşanmasına neden oldu. Suriyelilerle ilgili olumsuz algıların toplumda yerleşmesi ve halkın olumsuz tecrübelerle sürecin parçası olmaya başlaması, vatandaşlık konusunun Türkiye’de sağlıklı olarak değerlendirilmesini de engelledi. Ulusal çerçeve düzenlemeler ve entegrasyon politikası belirlenirken STK’lar aracılığıyla yerel halkın ve Suriyelilerin karar alma süreçlerine katılımına fırsat sağlanmalıdır.

Türk toplumuna, insanlığa faydalı olabilecek Suriyelilerin Türk vatandaşlığına kabulünü kolaylaştırılması gerekiyor. Afgan doktor, bilim adamı, Özbek sporcu vs. de var. Suriyelilere vatandaşlık vereceğiz dersiniz toplumda ters bir etki yaratır; bu coğrafyaya bu topluma katkı sunabilecek kişilerin vatandaşlığa geçişinin yolunu açacağız dersiniz kolaylaşır. (SGDD Genel Koordinatörü İbrahim Vurgun Kavlak - Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği)

Eşit şartlarda sivil ve siyasal katılım sadece temelde vatandaşlığın paylaşılması yoluyla mümkündür. Bununla birlikte, resmi siyasal temsilin ötesinde, vatandaşlık, sivil toplumda başka katılım biçimlerini de gerektirir. Ulusal, bölgesel ve yerel yetkililer ve STK’ların yasal olarak ikamet eden Suriyelilerin aktif bir entegrasyon politikasının yasal statüsünü düzenleyen ve iyi yönetim hakkını güvence altına alan açık kurallar oluşturmak toplumsal, kültürel ve politik hayata katılabilmelerini sağlamak için vatandaşlık verilmesi için çalışması gerekmektedir. STK’lar aracılığı ile verilecek vatandaşlık kursları (yetişkinler için bir eğitim kursu olarak)⁸¹⁵ siyasal entegrasyon tartışmalarında Suriyelilerin siyasal entegrasyonu ile ilgili kilit öneridir.

Suriyelilere verilen Geçici Koruma Statüsü; siyasal entegrasyona alan açan ve kendilerini temsil etme siyasal katılım noktasında ilerleyebilecekleri bir statü sağlıyor. Afganlara, Iraklılara göre ayrıcalıkları var. Afganların vatandaşlık statü talepleri yok ama istihdam konusunda çok daha önceden

⁸¹⁵ Bu kurslar siyasal entegrasyon için yurttaşlık oryantasyonu müfredatı ve entegrasyon kursları, politik sistem, (demokrasi, eşitlik, ifade özgürlüğü) , tarih ve kültürel değerler kağıtsayan bir müfredat içermelidir. Bosswick, W. ve Heckmann, F. (2006). s. 9-10 ve s. 25.

gelip yer altı dünyasının kodlarını çözmüş olmaları biraz daha dışlayıcı yaklaşımı olan bürokrasi popülasyon olarak mukayese edemezsek de Suriyelilere Afganları örnek gösteriliyor. Statü sorunları en temel sorun Suriyeliler geçici koruma kapsamında olmayan Irak Afgan Somaliler arasında statü durumundan farklılığından kaynaklı hizmetlere erişim ilaç eğitim çalışma izninin olmayışı bu farklılıklar ikircikli yapı yaratıyor netleştirilmesi gereken politik bir durum bu. (Koordinatör / Keçiören Göçmen Hizmetleri Merkezi)

STK'lar siyasal düzeyde, Türkiye'deki politika yapıcılarının Suriyelileri geçici misafir olarak görmekten kaçınmalarını önermektedir. Tam olarak belli somut yasal ve idari araçları geliştirmelidir. Dünyada entegrasyon aktörleri arasında homojen bir grup değil kendi başlarına STK'lar entegrasyonda rol almak üzerine ulusal söylemin şekillendirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. STK temsilcileri, doğrudan doğruya ilgili karar verme sürecini etkileyebilecekleri yerel komitelere, konseylere ve danışma kuruluşlarına katılmaktadır. Bu tür katılımlar siyasal entegrasyon göstergesidir ve sivil katılım ve sorumluluğun birincil demokratik ilkesini yansıtır.

Coğrafi kısıtlama kalkmalı ve bu insanlara mülteci statüsü verilmelidir. Mülteci olduktan sonra verilen haklar var ve bu STK'lar ile siyaset karıştırılmadan bir kalkınma program yıllara yayılarak yapılmalıdır. (Proje Koordinatörü / İGAMDER)

Görüşülen STK'ların hemen hemen hepsi Suriyelilere vatandaşlık verilene kadar "mülteci statüsünün" verilmesi gerektiğini bildirmişlerdir. STK'lar tarafından göç ve entegrasyon politikasında boşluk olduğu düşünülmektedir. STK'lar, hükümet personelini eğitme, süreçleri değerlendirme ve kamuoyunu eğitme, ayrıca çalışmaların hazırlanması ve göç sorunlarına uygun çözüm arayışında etkindir. STK'lar tarafından paylaşılan bilgiler, bilinçli kararlar almak ve eldeki sorunların ele alınmasında en etkili olacak politikaların oluşturulması için zorunludur.

Entegrasyon Türkiye'deki sığınma sisteminin en eksik tarafıdır. Yasal olarak Türkiye sığınma sistemi 3. Ülkeye yerleştirme koşuluyla mülteci aldı. Geçici idi mülteciler, yeni yasanın 91. Maddesi ile ayrıca kitle halinde gelenlere

geçici korunma sağlanır diye yeni bir kavram geliştirildi. Türkiye’de koruma geçici idi. Geçici koruma içinde kalıcı çözümün 3. bir ülkeye yerleştirilmesi öngörülüyordu. Bu belli bir zaman kadar giderek zorlaşsa da bu sistem çalıştı lakin Suriyeliler ve Afganlar geldikten sonra yerleştirme diye bir şey kalmadı. 96. Maddede uyum bahsediliyor entegrasyon sözünden vazgeçtiler. Bir realite var bu insanların Suriye’ye dönmesi imkânsız . Bu insanlar burada yaşamının yollarını arıyorlar. BM ve AB fonlarıyla da ilk defa entegrasyonu gündemimize almaya başlıyoruz. (Başkan / İGAMDER)

STK'lar ve devlet arasındaki dinamik ilişki genellikle hedeflenmiş belirli göçmen veya mülteci gruplarına yönelik hizmetleri⁸¹⁶ içerir. Devlet ile STK'larla ortaklaşa yürütülen çalışmalarla Suriyelilere güven ve başarılı etkileşim için gerekli bilgi ve kaynakları sunarak siyasal entegrasyon kolaylaştırabilir Bununla birlikte siyasal entegrasyon hem mülteci sorunlarıyla ilgilenen kişiler için, belirtilen politika amacı ve hedeflenen sonuç olarak önem kazanmaktadır⁸¹⁷. STK'lar birçok ülkede göçmenler için önemli destek ağları olarak entegrasyon politikaları ve diğer toplumsal meseleler konusunda hükümetlerle tavsiyelerde bulunarak roller üstlenmiştir. Hükümetle istişareler yaparak, göçmenlerin sorunsuz yerleşimi ve entegrasyonu konusunda hizmet vermektedir. STK'lar sadece politika ile ilgili konularda değil aynı zamanda somut temelli projelerde de hükümetlerle işbirliği yaparlar, devletle birbirlerinin çalışmalarını tamamlarlar.

Herkesin kendi olabildiği salata modeli lazım. Biz her ne kadar muhacerat ülkesi olsak da üniter bir toplumuz asimilasyona varmayan bir entegrasyon faaliyeti yürütülebilir. Geçici koruma statüsü bence uyum bağlamında bir iyi niyet göstergesidir ve bir karinedir çok sistemli gitmediği için politika aksıyor. Sosyal patlamalara neden olacak yönlerde de gidebilir ilk baştaki o perspektif korunsaydı, uyum politikaları ve o ilk misafirperver açık kapı politikası sosyal içermeli bir boyuta yayılırsa başarılı olabilir. Bu artık Türkiye'deki

⁸¹⁶ Bu tür hizmetler bazen kısa vadeli 'boşlukları kapatma çözümleri' olarak adlandırılmaktadır çünkü genellikle proje bazlı ve bağımlı zamanında sınırlı bağış fonları ile desteklenmektedir.

⁸¹⁷ Frattini, F. (2006). *Funding Agreement to Further Develop a Comprehensive European Migration Policy*. Press Release Available: <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?>

merkezleşmenin seyrine bağlı (Koordinatör / Keçiören Göçmen Hizmetleri Merkezi)

Suriyelilerin Türkiye’de kalış süreleri de uzamakta ve misafir konumundan, “geçici durum yönetiminden entegrasyona geçiş” bir göç ve uyum politikası bulunmamaktadır⁸¹⁸. Mevcut STK’ların yeni demografik, toplumsal ve ekonomik çeşitliliğe cevap vermesi için bilinçli bir şekilde grup sınırlarını aşmanın ve ortak projeleri belirleme yollarını; devlet aklının ve bu minvalde hayata geçirilecek uzun soluklu bir göç ve entegrasyon politikasıyla aramaları gerekir. STK temsilcilerine göre entegrasyon politikaları, yalnızca Suriyelilere yöneltilmek yerine tüm topluma yönlendirilmelidir. Bu entegrasyona toplumsal desteği oluştururken daha etkili olur. Entegrasyon 1. Bölümde yer verildiği üzere çoğu zaman, bir dizi departmanları ve eylem alanlarını içerir Bu nedenle siyasi destek önemlidir. Devlet tek tek sahadaki toplumu da işin içine katarak, STK’ların görüşlerini alarak entegrasyon stratejileri geliştirebilir veya ortak ilkeleri ve hedefleri belirlemek için fikir ve deneyimlerinden yararlanabilir.

STK’lar Türkiye’de inanılmaz bir atak yaptı bunda AB’den gelen fonların payı var. STK’ların yaptıkları çok önemli ama hükûmet devreye girmeli bir göç politikası düzenlenmeli. STK’ları aşan bu iş sadece STK’lara bırakılamaz. Bir ya da iki uzmanı çağırıp görüşlerini almak şeklinde programlar toplantılar yapılıyor. Mültecilerle çalışan birçok örnek var Almanya gibi buralardan örnekler alınarak STK lar ile koordinasyonla neler yapılacağını düşünmemiz lazım. Mültecilerin Uyum projesi var CSU’dan aldığımız fonla yapıyoruz. Mülteci STK’ların kapasitesini güçlendirme projesi İngiliz Büyükelçiliği ile birlikte Suriyelilerin kurduğu STK’lar ile yaptık. Uyum şu anda en önemli konu çok başındayız hiç bir politika yeterli değil bu mesele siyasi bir mesele olarak karşımıza çıkıyor ve zaten kutuplaşmış insanları daha çok harlıyor. Uyumun modeli konusunda entegrasyon modelleri hakkında düşünmek lazım bu konuda çalışmalar olmalı ve üzerine çalışılmalı

⁸¹⁸ Uyum sürecinin hem göç eden grupların hem de göç alan grupların sosyo-kültürel ve siyasi yapıları ile ulus ötesi yapıların beklentileri göz önünde tutularak değerlendirilmesi gerekmektedir Bu bağlamda uyum kavramı salt Suriyeliler için değil göç eden tüm gruplar için geçerlidir. Bkz. Şeker, B., (2015). Göç ve Uyum Süreci: Sosyal Psikolojik Bir Değerlendirme. İçinde B.D. Şeker, İ. Sirkeci, M.M. Yüceşahin (Ed.). *Göç ve Uyum*., Transnational Press, London, s. 24.

sayıları bakımından tam da bir grup olmuyorlar ne az ne çok bir etnik grup gibi görünüyor. (Proje Koordinatörü / İGAMDER)

STK'lar devlet kurumlarıyla farklı düzeylerde etkin ortaklıklar kurarak Suriyeliler konusunda kamu politikasına siyasal destek sağlamaktadır. STK'ların vurguladığı realite politika yapıcıların bilgi taleplerinde aktif olmalarıdır. STK'lardan belirli gruplarla doğrudan temasa geçmek ve göç politikası ve uyum modeli için en iyi uygulama üzerine mukayeseli örneklerin yanı sıra sahada olan STK'larla işbirliği ve görüş alışverişinde bulunulması gerekmektedir. Ek veya alternatif olarak, STK temsilcileriyle istişareler kurumsallaştırılabilir.

Merkezi ve yerel kamu otoriteleri, mülteci krizi şeklinde adlandırılan süreçten en önce etkilenen aktörleri oluşturuluyor. Sundukları hizmet ağları ile sahadaki artan ihtiyaca cevap üretmeye çalışan bahse konu aktörler, uygulamalarını mağdur kesimlerin taleplerine ve ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde çeşitlendirmek durumundadır. Yeni servis ağlarının filizlenmesinde kamu ile STK'lar arasındaki ve muhtemel iş birlikleri önemli rol oynuyor. Özellikle kurumsal kapasitelerin geliştirilmesine yönelik sağlanan her girdi, bu sürecin doğal bir kazanımını oluşturuyor. Toplumsal uyumun yatay eksenini, toplum-toplum arası ilişkilerden müteşekkil iken, dikey eksenini toplum ile hizmet sağlayan kurumlar arası ilişkiler teşkil ediyor. Dolayısıyla hizmete erişimin kolay, adil ve eşit düzeyde sağlanabilmesi, dikey yönlü cereyan eden irtibatlanmanın da sağlıklı kurulmasına bağlı. Kapasite geliştirme ve inşa etmeye yönelik teknik boyuta yüklenen tüm programlar bu anlamda değerlidir. Ne var ki söz konusu Türkiye olduğunda, bahse konu müktesebatın karşılık bulmakta zorlandığı bir denklem ortaya çıkmaktadır. Türkiye'de insani alan çalışmalarının çerçevesi malesef net bir şekilde çizilmiş değildir. Bu da ilgili müktesebat veya uygulama setleriyle ilgili belirsizliklerin hizmet üretim sürecine damga vurmasına yol açmaktadır. Nitekim hizmet üretim süreçleri, kamu ile sivil toplum tarafından meselenin üstlenilen kısımlarının birbirini tamamlayıcı bir surette geliştirildiği söylenemez. Türkiye, halihazırda pek çok alanda belirli standartların üstünde hizmet üretim çalışmalarını sürdüren bir devlet yapılanmasına sahip bir ülkedir. Bu yüzden, İkinci Dünya Savaşı sonrası Avrupası'nda ve yine 20.

Yüzyıl Afrikası'nda karşımıza çıkan 'devletin dolduramadığı geniş bir hareket alan'ı sözkonusu 2000'ler Türkiye'si olunca tersi bir hal almaktadır. Bu yüzden STK'lar olarak halihazırda kamunun yüklenmiş olduğu hizmetlere paralel bir hizmet üretim merkezleri kurmak, optimal bir çözüm olarak karşımıza çıkmamaktadır. (Erdem Ayçiçek-Mülteciler ve Sığınmacılarla Yardımlaşma Dayanışma ve Destekleme (MSYD-ASRA))

Suriyeliler konusunda kamu bilincini artırmaya yönelik politikalar için STK'larla çok düzeyli yönetim gerekmektedir. Türk makamlarının STK'larla işbirliğine açık olması ile işbirliği çabaları karşılıksız kalmamalıdır. Görüşülen STK yöneticilerinin belirttiği gibi sahada kamu politikalarını yürürlüğe koymak için yeterli donanımına sahiptir.

Suriyelilere yönelik toplantılarda kamuyla bir araya geldiğimizde paylaşıyoruz. Aile Sosyal Politikalar Bakanlığıyla bir araya geldiğimizde dile getiriyoruz. Çevrimize ve bütün platformlarda asıl mevzunun ne olduğunu bir araya geldiğimizde anlatıyoruz. Kamu farkındalığını artırmaya çalışıyoruz. İnsan ticareti üzerine çalışıyoruz. BM'in bize ilettiği broşürleri ofisimize gelenlere ulaştırıyoruz. Mülteci prosedürünü anlatmaya yönelik online bir portal hazırladık. (Ankara Temsilcisi / IKGv)

STK'lar, devlet yetkililerine, kamu politikalarını uygulayan bakanlıklara, kamu politikası yapıcılara, kamuoyuna ve kamusal ve sivil alanda ulaşabildikleri herkese Suriyelilerin ihtiyaçları ve entegrasyonu ile ilgili sahadaki deneyimlerini aktararak bilgi vermektedir. Ayrıca Suriyelilerin topluma katkısı konusunda bir çalışma yapılması ve bunun şimdiye kadar olan tecrübeleri yansıtacak şekilde entegrasyon politikasının uygulanmasında da nasıl ön plana çıkacağı üzerinde durulmalıdır. Bunun yanı sıra gazetecilere, sosyal hizmet çalışanlarına, eğitim görevlilerine, memurlara STK devlet işbirliğinde entegrasyon ve çokkültürlü anlayış konusunda eğitimler düzenlenebilir⁸¹⁹.

⁸¹⁹ Layton-Henry, Z. (2004). Britain: From immigration control to migration management, in: W.A. Cornelius (ed.). *Controlling Immigration. A Global Perspective*. Stanford.

Toplantılar yapılıyor ama masa başı konuşmalarla teorik tartışmalarla bu işler çözülmez, yaşadıklarını o insanlara neden sormuyorsunuz bunlar kitabi bilgiler sahada karşılığı yok. AYDAP toplantıları ile çözüm yolu sunuyoruz vali yardımcısı katılıyor. Bu insanlar kampa gitmiyorsa konut sorunu çözülecek, iş bulunacak. Entegrasyon bir devlet politikası olmalıdır sivil toplumun yapacakları çok sınırlıdır. STK'lar çok az cevap verebilir bu bir devlet uygulaması olmalı devlet bir program hazırlar sonra STK'lara siz de şurada yer alın der. Suriyelilerin entegrasyon mevzusu bizim ciddiyetsizliğimizden çözülmedi. Devlet iş birliği yapıp önümüzü açabilmelidir oysa devlet güvenlik açısından yaklaşıyor. STK'larda devletten bu konuda çok daha bilgili yetenekli elemanlar var biz insanlara sadece yardım götürmüyoruz duygularımızı götürüyoruz. STK devlet iş birliği yapılmalıdır. Hatay'dan yeni gelen bir eve gittik; ağlama dedik, ben sevinçten ağlıyorum diyor benim akrabalarım misafiriğe gelmiş diye. Devlette hiç kimse gece yatağından kalkıp da çocukları doktora götürmez bunu hiçbir devlet memur yapmaz ama STK yetkilileri yapıyor. Suriyelilerin Türk halkıyla entegrasyonun önündeki engel devletin politikasızlığından kaynaklıyor. (Genel Koordinatör / İnfak Vakfı)

Türkiye'nin güçlü merkezi devlet geleneği Suriyelilerle ilgili konuların ele alınışına da yansımaktadır. Çalışmanın ikinci bölümünde ele alındığı üzere Türkiye'de uluslararası göç, bir "kontrol" ve "güvenlik" meselesidir. Bu nedenle, karar verme yetkisi İçişleri Bakanlığı'ndadır ve bu durum, sağlık, eğitim, çalışma, toplumsal yardım ve güvenlik alanlarındaki STK'ların çalışmalarından çok daha yavaş işlemektedir. STK'lar Suriyeliler açısından da demografik sorunları ve zorlukları kamu güvenliği probleminin farkındadır ve bu bağlamda entegrasyonun bir süreç olduğunu ve zaman gerektirdiğini ve geliştirebileceğini politika yapımcıların bu sürece hizmet edeceklerinin farkındadır. STK'lar, bu süreçte aktif katılımı toplumsal aktivitelerle ulaşılması imkânsız olan Suriyelilere dahi ulaşılmıştır. Devlet kuruluşlarının aynı sonuçları elde edememesinin ardındaki nedenler; mali sıkıntı, genel toplumsal ve kültürel erişim sorunları ve bürokrasinin yavaşlığıdır. Buna rağmen STK'lar, sınırlı bütçeleri olduğu için daha uygun maliyetli hizmetler

sunabilmektedir. Hükümet bürokrasisinin yükü olmadan, amaçlarının gerçekleşmesini sağlamak için düşük maliyetli, ancak pratik çözümler sunabilirler⁸²⁰.

Türkiye'nin devletin politikası *road-map* oluşacaksa onu eleştirmek gerekiyor göç idaresi bizi çağırdı göç için road map hazırlamak önemli. Türkiye'de genel olarak bürokrasi kapanıyor kanun yaparken kapanıyor sonra alkış bekliyor yaparken görüşmek gerekiyor alanda çalışan düşünen STK'lar var onlarla görüşerek yapmak gerekiyor Göç ve entegrasyon politikası için STK'larla brain storm yapmak gerekiyor. Devletle STK'nın yaptığını yapamazsın devlet evet en önemli güç para onda Devlet evet yasasıyla yasa yapıyor uygulama onda. Bugün iyi kötü daha iyi bir sığınma sistemine sahip ülkeler için vazgeçilmez STK'lar; daha esnek bakıyorlar, hizmeti daha ucuza veriyorlar daha etkinler daha verimliler. Memur koyduğun zaman saatine bakıyor 5 oldu diyor kapıda insan beklerken gidiyor gönüllülük başka bir şey. (Başkan / İGAMDER)

STK'lar, temel yardımların yanı sıra 7/24 sahada gönüllü çalışarak Suriyelilere yardımcı olmak hatta hayatlarını sıfırdan başlatacak şekilde entegrasyonlarını kolaylaştırmaktadır. Entegrasyonun kurumsal boyutu olan devlet destekli programları uygulama noktasındada saha araştırma ve gözlem raporları yayınlayarak siyasal entegrasyon için devlet yetkilileri ile istikşafi görüşmeler yapmaktadırlar. Devlet destekli entegrasyon ile ilgili hükümet politikalarının hayata geçirilmesinde STK'larla sağlıklı ilişkilerin oluşturulması için çok önemlidir. İhtiyaç duyulan politika oluşturma süreci üzerinde STK'ların yönlendirmesiyle bürokraside eşit yaklaşımlı düşüncelerin geliştirilmesi ve bu yönde bilgilendirme çalışmalarının yapılması sağlanmalıdır.

⁸²⁰ Yardım sektörü hizmet sunumu, savunuculuk ve kampanya yoluyla çalışır ve STK'lar devletle mukayese edilemeyecek kadar etkin ve yetkindirler.

Bkz. Gul-Rechlewicz, V. (2016). The role of the non-governmental organizations in multicultural society: ngos in the Netherlands. International E-Journal of Advances in Social Sciences, 2(6), 641-649.

Valilikle AFAD'la entegrasyon konusunda toplantılarda konuşuyoruz. Farkındalık oluşturalım ve bu insanlar toplumun geri kalanı tarafından görülsün istedik. (Ankara Koordinatörü / BEŞİR DERNEĞİ)

Saha araştırma ve gözlem raporları yayınlıyoruz. Genel politikaların düzelmesi için yetkililerle (Valilik, Göç İdaresi vs.) görüşmeler yapıyoruz. Yasal faaliyetlere ve yürütmeye (hükümete) etkide bulunmak için Suriyeli mültecilerle ilgili toplantılar ve faaliyetlere katılıyoruz. Yasama (kanun – yönetmelik yapımı) gibi hususlarda katkı sunmaya çalışıyoruz. Göç idaresi, TBMM gibi kurumlarla iş birliği halindeyiz. Ayrıca yasal çalışmalara olumlu etkide bulunuyor; bu konuda yerel veya merkezi yönetimde görüşmeler (lobi) yapıyoruz. (Genel Başkan Yardımcısı / MAZLUM-DER)

Kamusal siyasal kültürün, göçmenlerin dini veya etnik aidiyetine bakılmaksızın adalet ve eşitlik üzerine odaklandığı hissi⁸²¹, siyasal entegrasyona katkıda bulunabilir. Bu noktada STK'lar esas olarak gözlemci ve savunma grupları rolündedir⁸²². Siyasal entegrasyonu teşvik etmek için, STK'ların izleme ve değerlendirme raporlama çalışmaları etkili olmaktadır⁸²³. Devletin entegrasyon politikası, istekliliği, istihdam, eğitim, sağlık, barınma, toplumsal kabul, katılım, haklar çerçevesinde uyum sahada yıllardır Suriyelilerle ilgili aktif olarak çalışan STK'larla birlikte değerlendirilmelidir.

Başbakanlık koordinasyon merkezi daha hızlı, efektif ve iyi idi. Bütün kurumların koordinasyonu sağlanıyordu. Göç idaresi, kimlik verilmesi, kaydedilmesi gibi mültecilerin nüfus dairesi gibi bir kurumlara ulaşmasında ve barınma istihdamla ilgilenmiyorlar. Göç Bakanlığının olması gerekiyor çünkü çok fazla göçmen var Türkiye'de koordinasyon merkezinin olması gerekiyor. Yardımların da nasıl yapılacağı konusunda koordinasyon merkezi faydalı olacaktır. Milli Eğitim Bakanlığı kadim eski bir kuruluş bizim STK'ların yardım eliyle yapılan şeylerin devlet eliyle yapılması gerekiyor. İHH'nın önderlik

⁸²¹ Rex, J., & Singh, G. (2003). Multiculturalism and political integration in modern nation-states: thematic introduction. *International Journal on Multicultural Societies*, 5(1), 3-19.

⁸²² Zetter, R., Griffiths, D. and Sigona, N. (2002). *A Survey of Policy and Practice Related to Refugee Integration in the EU*, Final Report to ERF

⁸²³ Diehl, C. ve Blohm, M. (2001). Apathy, adaptation or ethnic mobilisation? On the attitudes of a politically excluded group. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 27, ss. 401-420.

etmesi birçok yerde farkındalık geliştirmesi hususunda siyasallere de raporlarımızı gönderiyoruz. (Ankara Kurumsal ilişkiler Sorumlusu / İHH)

Sadece bizim için değil bugün Türkiye'nin sorunu gibi gelebilir ama bu dünyanın sorunu dünya artık çok küçük eskisi gibi değil. 50 yıl öncesi gibi düşünemeyiz insanlar artık her yere ulaşabiliyorlar entegrasyonsuz yaşadıkları müddetçe Suriyelilere bir yerlere terörist olarak yönlendirecek bir sürü oluşum var. Geçici koruma statüsündeki ismi çıkartıp bu insanların hayata kazanılması, Göç Bakanlığının acil kurulması lazım bu iş bizimle halledilecek gibi değil. Bir ülke nüfusu kadar insan var ve her gün 200 çocuk doğuyor hala kayıt altına almadığımız Suriyeliler var. (Genel Müdür / SDD)

Siyasal entegrasyonda devletin lider rolü, STK'ların etkin rolü ve yük paylaşımı rolleri vardır. Siyasal entegrasyonun başarılı olabilmesi için sadece toplumun buna hazır olması değil, aynı zamanda devletin de aynı şekilde hazır olması gerektirmektedir. Entegrasyona karar verdiklerinde, devletler "entegrasyon konsepti" veya strateji geliştirebilir. Dünyada ve Türkiye "Göç Bakanlığı" "Entegrasyon Bakanlığı" gibi tartışmalar vardır. Bu çalışma için görüşülen STK yetkilileri bu tavsiyeyi dile getirmişlerdir. Bu ihtiyaç insanların hükümet politikaları tarafından belirlenen entegrasyon kriterlerine göre yerine getirilmek zorunda kalmaktan ziyade demokratik bir toplumun parçası olarak güçlendirilmesi gerekliliğinden kaynaklanmaktadır ve göç politikasının yanı sıra zorunlu entegrasyon kurslarının getirilmesi⁸²⁴ gerekliliklerini içerir.

Yedi Avrupa ülkesinden büyük bir nüfus Türkiye'nin içerisinde bunun analizini yaptığımızda adeta bir ülke yönetiminde eğitim, sağlık, barınma, iskân, alt yapı, haberleşme gibi devlet yapılanmasında ne kadar genel müdürlük vs. varsa devlet nüfusu kadar bir çalışmaya girmek gerekiyor. Sosyal uyum ve livelihood popüler. Şu anda sistemli bir uyum politikasından bahsedilemez. Avrupa'da seçim beyannemesinde her partinin göçmenlerle ilgili politikası, uyum politikası var ve bizim ülkemizde seçim beyannamesinde yok. İç politikanın hala unsuru değil, siyasi partilerin parti politikalarında yok.

⁸²⁴ Guiraudon, V. (2008). *Integration Contracts for Immigrants: Common Trends and Differences in the European Experience*. Commentary, Real Instituto Elcano, 7.

İran'daki Afganların izlenmesi lazım benzer bir süreçte Türkiye'deki Suriyelilerle benzerlik var, incelenmeli. Siz bir yasa yaptığınızda, yapacaklarınızı biçimlendiriyor ve kendinizi bağlamıyorsunuz ama muallakta bıraktığınız her şey sizi birçok yükümlülüğten kurtarır ve bu da bir politika olabilir göç politikasında politikasızlık da bir politika. (Genel Koordinatör / SGDD)

Göçmenlerin siyasal entegrasyonu⁸²⁵ konusunda STK'lar ve devletin istişarelere, ortak akıl platformlarına ihtiyaç vardır. STK ortaklığı ile siyasi partiler entegrasyon stratejisi için halk aracılığıyla destek sağlayabilir ve seçim beyannamelerinde buna yer verebilir. Göç ve entegrasyon politikalarının, mevcut resmi yapılar ve muhalefet aktörlerinin fikir ve çıkarları ile bağlantılı olarak geliştirilmesi süreci oldukça yavaş ve sıkıntılı bir hale getirecektir. Bu nedenle politika alanında gelişim ancak düşmanca ve kayıtsız davranan aktörlerin, Suriyelilerin siyasal entegrasyonunun sağlamanın aslında kendi çıkarlarına yarayacak bir gerçeklik olduğunu fark etmesi ile sağlanabilir.

Uyum konusunu tek taraflı veya dikey olarak dile getiren bakış açısının hatalı olduğunu, dahası bunun asimilasyon olduğunu düşünüyoruz. Genel olarak olumlu olmakla birlikte, Suriyeli mülteci nüfusuna göre uyum konusundaki çalışmalar yetersiz ve çok gecikti ve mevcut halde istisna denilebilecek örnekler var. Ankara ve İstanbul'da çok az sayıda ilçe belediyesinin başka kurumlarla işbirliği halinde yaptıkları çalışmalar çok değerli. Ancak, bunun yaygınlaşması, merkezi ve yerel yönetimlerin işbirliği ile olmalı. Ayrıca, sadece iktidar partisi değil, diğer partilerin yönetimde oldukları yerel yönetimler de bu işe el atmalı. Uyum politikaları için gittikçe zaman daralıyor. Kaybedilen zaman hem Türkiye'nin hem de mültecilerin aleyhinde işliyor. Suriyelilerin yaşadıkları travmayı atlatması ve uyum sağlması bir miktar zaman gerektiriyor. Uyum politikaları bu konuda belirleyici olacaktır. STK'lar ve devlet işbirliğinde uyumu başarmak daha kolay olacaktır. Ancak, uzun süredir merkezi yönetim bu işi yüklenmiş durumda. Suriyeli mültecilerle ilgili konuların hepsini merkezden (Ankara'dan, - Başbakanlık Afad ve Göç

⁸²⁵ Leighley, J. E. (2001). *Strength in Numbers? The Political Mobilization of Racial and Ethnic Minorities*. Princeton & Oxford, Princeton University Press.

İdaresi) çözmek mümkün değil. Uzun vadede merkezin yükü yerel yönetimlere, STK'lara ve taşra teşkilatına dağıtılmalıdır. Sürecin sağlıklı olarak devamı için yük dağıtımı gerekiyor. (Genel Başkan Yardımcısı / MAZLUM-DER)

Entegrasyonun önemi konusunda ideal olarak, politikacılardan gelen taahhütün geniş bir siyasal ve toplumsal uzlaşma tarafından desteklenmesi gerekmektedir. Entegrasyon politikaları, siyasal partiler aracılığıyla STK'ların da katkısıyla bütün toplumun desteğiyle oluşursa daha etkilidir. STK'lar, devler, belediyeler ve siyasal partiler saygı çerçevesi içinde birleşerek entegrasyon politikası konusunda uygulanabilir bir asgari görüş birliği bulmalıdır.

Göç alanı entegrasyon politikaları hükûmet politikasına bağlı olduğu, devletin politikası ile doğru orantılı olduğu için sıkıntılı yeniden inşa süreci sıkıntılı sürececek, nereye geri dönecekler Entegrasyon küresel çapta yıllar alacak. Suriyeliler çok büyük bir nüfus. Sadece bize şu kadar Euro verin diye değil yahut kapıları kapatırız göndeririz vs. değil. Entegrasyon politikası AB ile birlikte olabilir bu sorunu hep beraber nasıl çözebiliriz, çok yönlü düşünülmesi gereken bir alan. (IKGV-Metin Kaybaki Gözde Altinel Baysal)

Entegrasyon politikası, etkinliği, sürdürülebilirliği ve etkisi açıkça tanımlanan ihtiyaçları karşılaması politika hedefleriyle tutarlı olmalıdır. STK'lar ile daha geniş çevreyi etkilemek genel politika hedeflerine katkıda bulunmak için gereklidir⁸²⁶. Paydaşları ve kurumları devreye sokmak, STK'ların mihmandarlığında bu aktörlerin kurumsal kapasitesini oluşturmak yüksek kaliteli sonuçlar üretmek için koordine etmek yönetmek gerekmektedir.

Suriyelileri sorun gibi gören mantıktan uzaklaşmak gerekiyor devlet bunu olumlu hale getirmeli bu çok uzun soluklu bir şey yeni yetiştireceğiniz insanlarda bu ideali verebilirsiniz. Kurum içi eğitim, seminerler verip

⁸²⁶ Neumann, B, Mezoff, R., Richmond ve Anthony H. (1973) *Immigrant Integration And Urban Renewal In Toronto*, By Martinus Nijhoff, The Hague, Netherlands, s. 73.

memurlar, devlet de kendi bu anlamdaki uçlardaki elemanları, STK'ları daha hassas davranması için eğitebilir. (Ankara Şube Koordinatörü / Deniz Feneri)

Entegrasyon politikası hayata geçirilirken devlet zorluklarla başa çıkmaktan sorumludur⁸²⁷.Siyasal entegrasyon gerçekleşirken kısıtlayıcı kurallar ve katı sistemler göçmenleri pasifize ettiğinde yavaş ve eksik olabilir. Buna rağmen Suriyelilerin siyasal entegrasyon olmadan Türkiye toplumuna ve kültürüne entegre olması beklenemez. Bu bağlamda siyasal entegrasyonda merkezi olan kurumların katılımcı bir süreçle, kilit aktörler olan STK'larla entegrasyonla belirlenmeli, somut hedefler oluşturulmalı ve nasıl olması gerektiği istişare edilerek kararlaştırılmalıdır.

Türkiye halkı ile Suriyelilerin uyumu dediğimiz zaman bunun mahiyetini çok iyi düşünmemiz lazım. Biz 1963'te Avrupa'ya işçi gönderdik Avrupa'nın hedefi gelen işçileri entegre etmek sonra onları Almanlaştırmaktı. Oraya giden insanlar kendi işyerlerini camilerini kurdular bir türlü istedikleri uyumu başaramadılar ama Almanya asimle etmek istiyordu. Entegrasyon basit bir hadise değil ve oradan korkup kaçmış gelmiş insanlar var burada da hazırlıksız bir toplum var. Bu kadar 3 milyonu beklenmiyordu,100000 insan gelecek 1 ay duracaklar ve dönecekler diye kamp alanları oluşturuldu, işler ters gitti. Amerika Türkiye'yi sırtından atınca Türkiye'ye Suriye sınırının her yerinden insanlar girdi ve bu insanlar bir anda Anadolu'ya girdiler halen kayda girmemiş Suriyeliler var. Şartlar böyle iken bir entegrasyon sürecinin ölçme değerlendirmeye alınması sağlıklı olmaz. Öncelikle gelenler gidenler kimler, vatandaşların tutumu ne, bu insanların eğitim, istihdam, sağlık hizmetleri bunlar sağlanabiliyor mu bunların ortaya konulması ve yasal düzenlemeleri yapılması gerekiyor. Biz yakın çevremizdeki insanların lokal olarak nasıl olduğuna dair yorum yapabiliriz genel resimden bahsedemeyiz çok daha büyük bir kitle var. Bu insanlar Suriye'de şartlar normalleşse bile 4-5 yıl geri dönmez. İnsan vahşi bir hayvandan pençe yediği zaman bir travma yaşar. Bu insanların çocukları öldü kucaklarında akrabaları öldü, şartlar müsait olsa da gitmek isteyemeyecekler zaten şartlar müsait olana kada Suriyeliler meslek edinecek, rehabilite olsa da buradakilerin durumu o zamana kadar

⁸²⁷ Aerschot, Paul V. ve Daenzer, P. (2014). *The Integration and Protection of Immigrants Canadian and Scandinavian Critiques*, Ashgate Publishing Company.

oradakilerden iyi olacak ve dönmeyeceklerdir. Şartlar olgunlaştıktan sonra biz bir entegrasyonun olup olmadığını söyleyebiliriz. (Başkan / Cansuyu Derneği)

Toplumsal hizmetlere erişim, en görünür ve ölçülebilir entegrasyon göstergesidir. Kamusal alanlara bu bağlamda kolaylaştırıcı ve entegrasyon göstergesi olarak bakılmalıdır. Göçmenler için faaliyetlerinin tüm yönlerini desteklemek göçmen entegrasyonunun kilit unsurları olarak siyasal katılım⁸²⁸ için önemlidir. Çalışmanın birinci bölümünde ele alınan göçmen entegrasyonunun özel yönleri dikkate alındığında hükümetlerin STK'ların çeşitli rollerini tanıması gerektiğini göstermektedir. Tarihsel arka planı 2. Bölümde verilen Türkiye'nin göç veren bir ülke olduğu dönemlerdeki deneyimlerinden faydalanarak da Almanya örneğinde olduğu gibi bir siyasal entegrasyon politikası geliştirilmelidir.

Suriyeli göçmenlerin entegrasyonunda İGAMDER bir eksiği hissederek kuruldu hak temelli bir örgüt değil mülteci haklarını geliştirmek için kuruldu ama daha çok Suriye krizinin büyümesi bizim kuruluşumuzla aynı zamana geldiği için pek çok kuruluştan önce biz düşünmeye öğrenmeye başladık birçok konferansa katıldık hep entegrasyon tartışıldı biz bu konuda bir kamuoyu oluşturma eğitim fonksiyonu görmek ve eğitim vermek istiyoruz BM örgütleri, UNHCR vs. Suriye krizinde tamamen devletle iş birliği yaptı, kamplara yardım etti. Şehir nüfusları büyüdü bu görülmedi, dilenci sorunu vs. haricinde kimse bir şey yapmadı. Ne zamanki olay mülteciler tarafından AB'ye taşındı, para geldikçe BM kanalıyla uluslararası STK'ların gelerek toplum merkezleri kavramı yaygınlaşmaya başladı, öğrenmeye başladık hala çok azlar. Hala entegrasyonun ne olduğu, nelerden meydana geldiğini hangi unsurlardan oluştuğu hangi haklara bağlı olduğu, aile birleşmesi, konut, gıda, eğitim, barınmaya, istihdam, temel eğitimler yeni yeni öğreniliyor. Kamuda olsun Türkiye'deki BM kuruluşlarının yetkilileri olsun entegrasyonu yeni öğrenmeye başlıyoruz. Devlet hala hantal ve çabuk cevap veremiyor. Fakat STK'nın rolünden önce devletin rolü genel politikayı belirlemek, entegrasyonun bütün hakları birbirine bağlı. Housing iyi değilse eğitim olmaz

⁸²⁸ European Communities (2007). *Handbook on Integration for policy-makers and practitioners*, Second edition.

işyeri yakın değilse iş hayatın etkilenir. Devlet şu anda yeni şubat ve nisan ayında Atilla Toros⁸²⁹ söyledi Türkiye'nin göç stratejisini belirlemek için göç politikaları kurulunu topladılar. Hala uyum politikası açıklayacaklar. Hangi otorite yapacak başka bir bakanlık mı yapı mı koordinasyon mekanizması mı olmalı bu tartışılıyor. Hak temelli STK'larda protectionla ilgili sorunlar vardı geri gönderme vs. sıkıntılara odaklı idi. (Başkan / İGAMDER)

Suriyeliler ile yerel halk arasındaki uçurumu kapatmak için hükümetin, dernekleşme süreçleri üzerinde olumlu etkileri olabilecek çeşitlilik yönetimiyle ilgili müzakerelerde STK'ların dahil edilmesine yönelik bazı olumlu adımlar atması gerekmektedir⁸³⁰. Yorumlama ya da bilgi sağlama gibi hizmet sağlayıcılar ve diyalog kolaylaştırıcılar olarak STK'ların 'toplum merkezleri' kurarak ve ana tedarikçiler veya hükümet yetkililerine savunma ve kampanya organizasyonları düzenlemektedir. Entegrasyon politikalarında ulusal ve uluslararası STK'ların kurduğu toplum merkezlerinin desteklenmesi Suriyelilerin siyasal entegrasyonunu kolaylaştırıcı olacaktır. Aksi takdirde siyasal bir entegrasyondan ziyade siyasal dışlanma⁸³¹ gündeme geleceği konusunda STK'lar uyarılarda bulunmaktadır. STK'ların kurduğu toplum merkezleri ile Suriyelilerin toplumsal içerme gerçekleşmektedir.

Biz kişileri kimliklerine göre değil de Suriyeliler olgusu değil Mülteci olgusunu oluşturmak ve göç politikası oluşturmamız gerekiyor bizim mültecilere yönelik

2. Dünya savaşından sonra da göç aldık Bulgaristan dan göçler Rusya'nın dağılması göçmenler geldi bizim ülkemiz göçe açık ve devamlı bu sirkülasyonu sağlayan bir ülke pek çoğu Avrupa'ya geçiyor ya da bu ülkede kalıyor biz bunu Suriyelilerden çıkarmalı misafir demememiz göçmen mülteci vs. demeliyiz Afganlar mesela sağlık hakkından faydalanamıyor. Atıf Bey mahallesinde Suriyeliler geçici kimlik kartı ile hastaneye gidiyor ama

⁸²⁹ GİGM'in o dönemki müdürüdür.

⁸³⁰ Penninx, R. (2000). 'Integration of immigrants in Europe: policies of diversity and diversity of Policies'. Paper presented to the conference 'Working Together for the Future: Partnerships in Immigration Research and Policy' Metropolis conference, Toronto, Ontario, Canada, 22-25 March. Available at: <http://www.international.metropolis.net/>

⁸³¹ Siyasal dışlanma siyasal entegrasyonun tam tersi olan mültecilerin, yerel halkın mevcut siyasal statüsünün bir parçası olarak görülmemeleri, böylece politik konumlarının yerel halktan farklı olması. entegrasyon politikalarının yokluğuna ve mülteci sorunlarından kaçınılmasına ya da sadece çoğunluk çıkarları ile ilgili politikaların desteklenmesine ve mültecilerin ihtiyaç ve görüşlerinin göz ardı etmesine yol açar. Burada kültürel ve etnik çeşitlilik, eşit olmayan fırsatla birleştiğinde, toplumu bunalıtmaktadır. Daha sonra göçmenler ülkede istenmeyen kişiler olduğunu hissedebilir.

Afganlar başvuramıyorlar çünkü de-port edilme korkusu var. Somaliler de kendi yurtlarında savaş yok diye hastaneye gidince sınır dışı ediliyorlar. kagem Eşitsizliğe neden oluyor 80000 Suriyeli var 110000 Afgan var sokakta olanları hep Suriyeli zannediyoruz ve Suriyeliler kelimeleri ile dilenci kelimelerini birlikte kullanıyoruz bu çok yanlış. Bilgilendirme çalışmaları genel olarak bizim Bakanlıkların ya da resmi kurum ve kuruluşlarının belirli stratejileri ve STK'lar bu stratejilerden rol çalmaya çalışıyorlar. Bilgilendirme ve uyumun sağlanması çalışmaları göç idaresinin sorumluluğu altında olması gerekiyor bizim onlara sadece destek olmamız gerekiyor yürütücüsü biz olmamalıyız. İş addediyorlar ve yapıyorlar ama olanlar var Avrupa birliğinden destek olmak amacıyla yapan STK lar bunları kendilerine iş çıkıyor. (Hayri ve Sosyal Hizmetler Müdürü / TDV)

Çalışmanın ikinci bölümünde de incelendiği gibi Kuzey Iraklılar, Bulgarlar ve diğer dünya örnekleri üzerine göç ve entegrasyon politikaları incelenmelidir. Bu sadece Suriyelilere yönelik değil tüm göçmenler ile ilgilidir.

Kongo Madagaskar ve Monaco coğrafi sınırlandırması var Türkiye ile birlikte Türkiye'de coğrafi sınırlandırma var. Mültecilere yönelik 3 kalıcı çözüm var; gönüllü geri dönüş, yerel bütünleşme ve local integration,³. Ülkeye yerleştirme resettlement. Gönüllü geri dönüş kalıcı çözüm açısından kişilerin ülkelerinden ayrılma nedenleri yok olduğunda güvenli bir ortam olduğunda iyileşme sağlandığında kişilerin kendi ülkelerine dönmeleri en makul çözümdür. Yerel bütünleşme noktasında Türkiye geçici ikamet izni verdiği için geçici koruma kimlik belgesi veriliyor. Yerel bütünleşme şu ana kadar Türkiye coğrafi sınırlandırmadan ötürü Avrupa sınırından gelen ülkelere mülteci demediği için geçici uluslararası koruma sağlarım bu kişilerle kalıcı çözüm konusunda iş birliği ile üçüncü ülkeye yerleştirme işlemini UNHCR'a vermiş. Benim coğrafi sınırlandırmam var ben geçici koruma sağlarım kalıcı çözüm bulmada da UNHCR ile çalışırım diyor. UNHCR da benim de bu kişilerin kayıt, statü belirleme ve resettlement işlemini yapmamız lazım demiş. Biz SGDD olarak bunu yapıyoruz. Uluslararası koruma individual application Suriyeliler için mass movement 62 şehir uydu şehirler belirlenmiş biz şehirlere gönderiyoruz. İl göç idaresine gider il göç idaresi kayıt yapar kendisine 99'la

başlayan uluslararası koruma belgesi numarası verir. Almanya Körnisberg anahtarı diye bir sistem kullanıyor her eyaletin vergi sistemine göre yönlendirme yapıyor. Türkiye’de Suriyeli olmayanlar için paralel bir sistem var. Hem kaydoluyor hem de şehirlerde Göç İdaresi kayıtları oluyor Türkiye’de geçicilik üzerinden kurgulandığı için orta ve uzun vadeli sosyal uyum çalışmaları planlanmadı. 2011 yılında Suriyelilerin gelmesi ile durum değişti ama şu ana kadar geçici koruma izni bağlamında değerlendirildi. Burada Suriyeli olmayanlar buraya gelenler bireysel başvuru sahipleri 1951 deki mültecilik kriterlerine sahip olduğunu iddia eden din, dil, ırk, tabiiyet belli siyasi zulüm görmüş olan veya zulüm görme ihtimali olan kendi ülkenin korumasından yararlanamayan kişiler bireysel olarak iddiada bulunan kişiler. Suriyelliler kitlesel olarak geldiler kişiler bireysel olarak gelen kişilere birebir mülakat yapılarak mülteci statüsü belirleme yapılıyor ama Suriyelilere yapılamıyor. (Genel Koordinatör / SGDD)

Siyasal entegrasyonun uygun ve uygulanabilir olduğu ve hükümet için kabul edilebilir olduğu durumlar belirlenmelidir. Bunu yapmak için, yerel halka yanı sıra Suriyelilerin ihtiyaçlarını ve sorunlarını ele alan esnek bir yaklaşım geliştirilmelidir. Siyasal entegrasyon, herkesin güvenliğini teşvik ettiğinde izlenmelidir. Ülkeye geri dönüş de siyasal entegrasyonun bir bileşeni haline gelmelidir. Bütün Suriyeliler ülkelerine geri gönderilmek istemeyeceklerdir, ancak geri gönderme politikası uzun süren durumların önemli bir özelliğidir ve bu geri dönüş hareketleri siyasal entegrasyon politikasına dahil edilmelidir⁸³². Geri dönüş politikasını siyasal entegrasyon politikasına dahil etmek, Suriyelilere ilişkin yasal prosedürlerin önünü açacaktır.

Biz 18 milyon Kürt için anadilde eğitim temel hakken bunu sağlayamadık belki de 5 yıl sonra Arapça anadilde eğitim olacak bu belki çok kültürlü bir yapı için iyi olacak. Suriyeliler herkes için öteki Kürtler için de öteki, Bilgi üniversitenin araştırmasında da geçiyor bu dikey siyaset olduğu müddetçe hiçbir şey değişmeyecek ortak çıkarlar doğrultusunda bir siyaset olduğu zaman bir şeyler değişir. Din, mezhep, ırk üzerinden yürütülen bir siyasetle gidilen

⁸³² Jacobsen, K. (2001). s. 4-5

birşey yok mesela hepimiz GDO lu besin tüketiyoruz ama o kadar kutuplaştık ki herhangi bir ekolojik mevzuu bile siyaseten tartışıyoruz. (Proje Koordinatörü / İGAMDER)

Türkiye'deki Suriyeliler konusu aynı zamanda siyasi tartışmaların da merkezinde yer almaktadır Suriyelilerin Türkiye'de sadece sayıları artmamakta, aynı zamanda kalış süreleri de uzamakta ve her geçen gün kısa süreli sığınmacı-misafir konumundan, kalıcılığı hususu, yerini kabullenmeye bırakmaktadır. Ancak Türkiye'deki bu zorunlu kabullenişin varlığına ve geçici durum yönetiminden entegrasyona geçiş biçiminde sinyaller olmasına rağmen henüz ortak stratejik bir karar alındığını söylemek de mümkün değildir. Ancak stratejik karar eksikliği, kamu kurum ve kuruluşlarının alandaki çabalarının etkinliğini azaltabilmekte, motivasyonları kırmakta ve bazen kaynak ve zaman israfına yol açabilmektedir⁸³³. Entegrasyon politikalarının siyasal ve idari seviyeleri yönetimin departman yapısı içerisinde düzenli bir bölüm, entegrasyon departmanı burada sorunların çözümlenmesi ve çatışmalar siyasal katılım için istikrarlı ilişkiler, güven ve iletişim kalıpları kurulabilir. Entegrasyon politikası, doğrudan doğruya faaliyetlerini ve görevlerini koordine eden STK'larla paylaşılan bir sorumluluk olabilir.

İnsanların temel fonksiyonlarını gerçekleştirmesinin bir hak olduğunu hak talebinde bulunanlar için ve kanun koyucular tarafından böyle görülmesi belli bir bilinç oluşturacaktır. Misafirlik söylemi ve mevzuu vicdana bırakmak zamandan zamana mekândan mekâna kurumdan kuruma kişiden kişiye değişen bir şey bu mevzuu etik bir çerçevede yapmak lazım. Bu ilkeler belirlendiği takdirde değişen şeyler değil insanın sırf insan olduğu için hak ettiği. (Genel Koordinatör / SGDD)

Türkiye açısından baktığımızda, Suriye'den gelen göç sonrasında uluslararası göçmenlerin kalıcılığına yönelik farkındalığın artmıştır. Bu farkındalık öncelikle, Suriyelilerin kalıcılıkları üzerine temellendirilmeli ve her şeyden önce bu politikanın toplumsal açıdan meşruiyeti sağlanmalıdır. Suriyelilerin siyasal

⁸³³ Erdoğan, M. ve Ünver, C (2015). s. 8-9

entegrasyonuna ve sorunlarına kalıcı çözümler bulunması noktasında uluslararası göç politikasının geliştirilmelidir.

3.2.9. Suriyelilerin Türkiye’de Yerel Yönetimlere/Belediyelere Entegrasyon ve Uyum Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü

Göç, yerel bir realitedir. Göçmenler bir ülkeden diğerine geçerken belirli bir topluluğa, genellikle şehirlere yerleşir⁸³⁴. Şehirler, hem göçmenlerin hem de yerel halkın etkileşimde bulunduğu yerlerdir. Şehirlerin yönetimini elinde bulunduran yerel yönetimler belediye hizmetleri, barınma, konut (kentsel ortamda), kültürel etkinlikler, istihdam-geçim alanları ve temel ihtiyaçların giderilmesi, güvenlik, yerel entegrasyon⁸³⁵ gibi yerel halkın yanı sıra göçmenlere pek çok hizmetin sağlayıcılarıdır⁸³⁶. Göçmenlerin yerel entegrasyonu devletin, ulusal hükümetin yanı sıra yerel yönetimlerin etkin aracılığı ile gerçekleşir. Yerel yönetimler kamu denetçisi olarak göçmenleri yerel halka dahil etmek için STK’lardan danışmanlık ve tavsiye hizmetleri alırlar. Türkiye’de yerel yönetimler Suriyeliler için yardım programları, mesleki konularda rehberlik, yasal danışmanlık ve toplumsal dayanışma hizmetleri vermektedir. Suriyelilerin ihtiyaçlarına daha iyi hizmet etmek için STK’ları yerel entegrasyon sürecinde sahadaki aktörler olarak muhatap almıştır. Suriyelilerin ihtiyaçları için belediyelerin yürüteceği çalışmalar sahada STK’lar mentörlüğünde tespit edilmektedir. STK’lar yerel yönetimlerin ülke içinde ve ülke dışında yardımlarının organizasyonda aktif olarak rol almıştır.

Göç olgusu en somut olarak yerel düzeyde yaşanmaktadır. Bu durum kitlesel göçle gelenleri abserbe edebilecek kentsel bir altyapının olup olmadığı

⁸³⁴ Singer, A. (2012). s. 9–10.

⁸³⁵ Farklı göçmen gruplara farklı entegrasyon uygulamaları yapılmaktadır. Bu kapsamda genellikle göçmenlerin entegrasyonu söz konusu olduğunda kullanılan yerel entegrasyon (local integration) göçmenlerin sığınma istedikleri ülkede sürekli kalacakları faraziyesine dayanan yasal bir süreçtir. Zaruri ihtiyaçlarını karşılayabilecek toplumsal ve ekonomik imkânlarla sahip olma durumu anlamına gelen kendi kendine yeterlilik (self-reliance) ve ilk sığınılan güvenli ülkedeki sürekli yerleşim anlamına gelen yerel yerleşim (local settlement) kavramlarından farklıdır. Da Costa, R., (2006). *Rights of Refugees in the Context of Integration: Legal Standarts and Recommendations*, UNHCR, Geneva, s. 8.

⁸³⁶ Bir ülkede entegrasyon süreci nasıl çerçevelendirilirse yerel yönetimlerin entegrasyon politikasını nasıl anlayacağı ve ona verdiği öncelik şekillenecektir. Entegrasyona düşük öncelik verilmesi halinde idari yapıların bu politika alanının sorumluluğu olmayacaktır. Yüksek bir öncelik verilirse, çeşitli idari yapılarda uygulanmaktadır. Bununla birlikte, herhangi bir yerel yönetim kendi rolünü alabilir Bosswick, W., Heckmann, F (2006). s. 5-18

konusunu da gündeme getirmektedir. Yine merkezi ve yerel hizmet sağlayıcılara erişim noktasındaki gelişmeleri de yine bu çerçeve belirlemektedir. MSYD-ASRA olarak merkezi ve yerel otoritelerle koordine içerisinde hareket etmekte, insan onuruna yaraşır bir kent düşünüşü ekseninde neler yapılabileceği konusunda çalışmalar geliştirmekteyiz. Belediye ve diğer kamu hizmetlerine erişim sağlama anlamında aktif yönlendirme ve danışmanlık hizmetimiz mevcut; ister toplum merkezlerimiz isterse çağrı merkezimiz (0850 455 0000) üzerinden kişilerin ihtiyaç duyduğu veya talep ettiği hizmetlere erişimlerini kolaylaştırıyoruz. (Erdem Ayçiçek-Mülteciler ve Sığınmacılarla Yardımlaşma Dayanışma ve Destekleme Derneği (MSYD-ASRA))

Yardım yapacak belediyelerden talep geldiğinde bizim belirlediğimiz ailelere yardım yapılmasına aracılık ediyoruz. Belediyelerin imkanlarından faydalanmaları noktasında da Suriyelilere yönlendirme yapıyoruz. Belediyelerle birlikte STK'ların ortak yürüttüğü faaliyetler var. Örneğin belediyelerde Halep'le ilgili kampanya olduğunda birçok belediye bizimle tırlarla yardım gönderdi, Diyanet'in Halep'e yardım tırlarını da biz götürdük. (Ankara Kurumsal ilişkiler Sorumlusu / İHH)

Temel entegrasyon politikaları için yapılan çalışmalarda bütün grupların toplumsal katılımı için özel bir alan vardır. Türkiye'de Suriyelilere yönelik yerel bilinçlenmenin sağlanması amacıyla çeşitli çalışmalar yapan STK'lar mevcuttur. Bu çalışmalar kamusal alanlara, yerel yönetimlere, temel hizmetlere, insani yardım ve kalkınma yardımlarına adil erişim konusunda sonuç doğurmaktadır⁸³⁷. Halihazırda yerel belediyeler Suriyelilere yardım götürmek için STK'larla ortak faaliyetler yürütmektedir.

Keçiören ve Büyükşehir belediyesinin Suriyelilere bu okulu yapmamızda çok büyük destekleri var. (Genel Müdür / SDD)

Yerel yönetimlerin STK ortaklığının Suriyeliler için eğitim ve yeniden eğitim süreçlerinde çok önemli roller vardır. Belediyeler gençlerin yanı sıra yetişkin eğitimi

⁸³⁷ Entzinger, H. ve Biezeveld. R. (2003).

ve orta yaşlı Suriyelilere yaşam boyu öğrenme için fırsat sağlayan girişimleri de STK'lar aracılığıyla destekleyebilir. BEL-MEK' yahut KEÇ-mek'lerde Suriyelilere yönelik gerçekleştirilen eğitimler yerel yönetimlere entegrasyonunda faydalıdır.

Biz yerel yönetim belediye dernek vakıflarla sınır bölgesinde ortak programlar yapıyoruz. Biz belediyeleri istihdam konusunda Suriyelilere yönlendiriyoruz, arada biz bu bağlantıyı sağlıyoruz. (Beşir-Der-Ahmet Doğan)

STK'lar istihdam başlığında işlendiği gibi Suriyelilerin istidhamına yönelik ticaret odalarının yanı sıra Belediyelerle ortak çalışmalar yürütmektedir. Bunun yanı yerel yönetimlerle merkezi yönetimlerin sahada çalışmaları noktasında farklılıklar vardır.

Merkezi yönetimlerin çalışma yöntemi masa başında çalışarak yardım dağıtmak. Merkezi yönetimlerin çalışmaları masa başında devam eden sahadaki çalışmaları oturduğu yerden dağıtmak. Bu tarz bir çalışma ile göç alanında başarılı olmak mümkün değil belediyelerin böyle çalışmaları var yardım dağıtmadan alt yapı hizmetlerinden tutun sahaya sürekli indiği için böyle bir hareket kabiliyeti var. Göç de koordinasyonda böyle hareket kabiliyeti gerektiren bir şey. Göç İdaresi çok başlangıç aşamasında politikalar çok çığ; copy paste yaklaşımlar var ama tam olarak içselleştirilmiş birşey yok. Merkezi yönetimin yereldeki temsilcileri olarak belediyeler için göç alanı sahaya inmeyi gerektiren, hâkim olmayı gerektiren, hareket kabiliyeti gerektiren bir alan. Belediyeler yerel topluma sürekli sosyal yardım üzerine çalışıyor. Biz göçmen hizmetlerini belediyeye entegre ediyoruz Burası belediyeler mülteciler koordinasyon merkezlerinin bir modelidir. Keçiören'de yerel yönetimlerin yönü çok önemli, sosyal yardımlaşma müdürlükleri ile çalışıyor. Belediyelerde genellikle çok basit düzeyde hizmetler var, kapasite çok zayıf ama koordinasyon noktasında en etkili yerler yerel yönetimler olabilir. (Koordinatör / Keçiören Göçmen Hizmetleri Merkezi)

Suriyeliler meselesinde gözlemlenen en büyük eksiklik merkez ile yerel yönetimler arasındaki bağlantı eksikliğidir. Aslında yaşanan durumu en iyi bilen ve

yapılması gerekenleri tespit eden yerel yönetimlerdir. Buna rağmen sorunlara dair⁸³⁸ sorumluluk almaktan çekinen yerel yönetimler risk alırken çekingen davranmaktadırlar. Sorunlar yerel yönetimlere daha geniş yetkiler verilerek hem daha doğru hem de daha hızlı çözülebilir. Entegrasyon politikalarının hayata geçirilmesinde de yerel yönetimlerin rolü hizmete yakınlık bakımından hem gereklidir hem de daha etkili bir sonuç almanın en önemli yoludur. Türkiye’de yerel yönetimlere hizmetlerin karşılanması konusunda geniş yetkiler verilirken; Suriyeliler özelinde sorumluluk verilmemiştir. Yerel yönetimlere daha çok inisiyatif verilmeli, belediye ile merkezi yönetim arasında eşgüdüm sağlanmasının geliştirilmeli ve belediyenin artan hizmetleri için ek bütçe tahsisinin yapılması gerekir. AB ülkeleri tarafından yapılan uygulamalara da bakılarak yerel yönetimlerin, Suriyelilerin kamusal alanlara, meslek edindirme ve dil kurslarına, okullara, konutlara, kültürel etkinliklere, ülke ile ilgili bilgilendirme kurslarına, kent konseylerine eşit biçimde katılmaları için STK’larla birlikte etkin bir rol oynayabileceği kapasiteleri vardır.

Belediye mevzuatı ile ilgili ilk defa belediyelerle çalışan biziz. Suriye konusu 2011’den sonra popüler oldu. Kayseri, Kırşehir, Nevşehir, Niğde belediyesi ile çalışıyorduk. Bu konu popüler olmadan önce de belediyelerle çalıştık. Biz mülteci dostu belediyelerle ilgili olarak iki kere çalışma yaptık. Norveç, Belçika, İsveç, Almanya, İtalya, Malta gibi yurtdışında belediyeler mültecilerle ilgili ne gibi çalışmalar yapıyorlar bizim belediyelere anlattırdık. Hatta bir web sitesi hazırladık ve “Mülteci Dostu Belediyeler” konseptinde. Kilis, Gaziantep, Kayseri, Adana da dahil belediye yetkililerini İsveç’de Stockholm Upsala’ya götürdük. Bu belediyelerin uyum ve entegrasyonlar ilgili ne gibi rollerini olduğunu gösterdik, anlattık. Adana, Çorum belediyeleri iş birliği protokolleri var. Şu anda UNICEF’le yürüttüğümüz proje çerçevesinde İstanbul, Adana, Mersin, Gaziantep bu belediyelere sosyal çalışmacı tercüman veriyoruz, birçok faaliyetimizi belediyelerle gerçekleştiriyoruz. Mamak Belediyesi basın

⁸³⁸ Yerel yönetimlerin göçmenlerin entegrasyonunda karşı karşıya bulunduğu üç zorluk vardır:

- 1) Göçmenler ve mülteciler entegrasyon politikalarının tasarımı ve karar verme sürecinde daha aktif farklı paydaşlara ihtiyaç duyulması;
- 2) İşletmeler arasındaki rekabetten yararlanmak ve vatandaşlara sunulan altyapıyı geliştirmek için çıkar çatışması,
- 3) Göçü yalnızca sorunlu olarak vurgulandığı için şehir ve nüfusu için göçün faydalarının yere halka izahı"

Interview with Nava Hinrichs - The Hague Process on Refugee and Migration. (2013, May 1).

yayın enformasyonla birlikte Türk, Suriyeli, Iraklı mültecilere iftar düzenledik. Altındağ belediyesi ile çalışma yaptık. Belediyelerin kapasitesinin artırılması konusunda da çalışmalar yapıyoruz. Türkiye Belediyeler Birliği'nin (TBB) bu konuyla ilgili çalışması oldu. (Genel Koordinatör / SGDD)

Türkiye'de Suriyelilere yönelik entegrasyon politikalarının hayata geçmesinde yerel yönetimlerin rolü hizmete yakınlık bakımından etkili bir sonuç almanın en önemli yoludur. Türkiye'deki Suriyelilerin entegrasyonu için merkezi yönetimin yanı sıra yerel yönetimlerin de entegrasyon çalışmaları bulunmaktadır. Yerele daha yakın olan, bölgesini daha iyi tanıyan, etkili ve verimli hizmet sunmanın yöntemlerini tecrübe eden, gerekli personel ve bütçeye sahip olan yerel yönetimlere Suriyelilerin entegrasyonunda STK'larla iş birliğine gidilmiş; belediyeler STK'lara çeşitli etkinlikler için mekan, personel ve mali yardım sağlamıştır⁸³⁹. Bunun yanı sıra STK'lar tarafından yapılan uluslararası bilgilendirme çalışmaları, tanıtım programları ve projelerle yerel yönetimler Suriyelilerin uluslararası örneklerle entegrasyonu hakkında bilgilendirilmiştir.

Belediyeler uçlardaki etkenler, uyum anlamında bazı çalışmalar yapmaları lazım. Devletin görevlisi Suriyelilere farklı baksa halk da farklı bakar. (Ankara Şube Koordinatörü / Deniz Feneri)

Belediyelerin web sayfalarından vesaire bilgi kirliliğini önlemeye yönelik çalışmalar yapması gerekiyor. Muhtarların bilgilendirilmesi gerekiyor. (Ankara Temsilcisi / IKGv)

Entegrasyonun günlük olarak yürütüldüğü yerel düzeyde geliştirilecek politikalarla yerel yönetimlere yetki alanı oluşturulması gerekmektedir. Bu nedenle, entegrasyonun sağlanması çerçevesinde yerel yönetim birimlerine verilen yetki

⁸³⁹ Belediyeler mültecilere yönelik toplumsal aktiviteler ve çözümler geliştirmişlerdir. İlk olarak gerekli malzemeleri dağıtmak, toplumsal hizmetlere ve kent yaşamı hakkında bilgilere erişimi kolaylaştırmak ve toplumsal gerginliklerle başa çıkarak toplumsal içermeyi teşvik edici aktörler olarak önemli bir rol oynamaktadırlar.

Yıldırım, C. ve Mertek, S. (2017) Mültecilerin Kente Uyumunda Belediyelerin Rolü: Samsun Örneği, *Uluslararası Göç ve Mülteci Sorununun Çözümünde Kamu Yönetiminin Rolü*, 28-30 Eylül Elazığ, s. 1197.

genişletilmelidir. Suriyelilerin yaşamlarını sürdürdükleri yerel yönetimlerin yanı sıra muhtarlıklara da önemli görevler düşmektedir.

Belediye alışanları ile yardım dağıtımlarında belediyelere Suriyelilerle ilgili kayıt merkezi ile dağıtımda yardımcı olduk. (Başkan / nder Vakfı)

STK'lar yerel yönetimlere kayıt işlemlerinde ve yardım dağıtımında yardımcı olmaktadır. Yerel kalıcı bir çözüm için üç ayağa sahip olması gerekir. İlk olarak göçmenin vardığı ülkede yasal bir statüsünün olması gerekir ki, bazı temel haklardan yararlanabilsin. İkinci olarak, ekonomik bağlamda sürdürülebilir yaşam koşullarına sahip olmalıdır. nc ve son olarak toplumsal ve kültürel bağlamda yerel halk tarafından kabul edilme ve kendisinin de uyum gösterme süreçleri nemlidir⁸⁴⁰. Bu konularda yerel yönetimlere STK'ların yönlendirme çalışmaları bulunmaktadır.

Konuyla ilgilenen STK'ların, uluslararası örgütlerin, yerel yönetimlerin çalışmalarına mümkün olduğunca katılmaya, destek vermeye veya takip etmeye çalışıyoruz. Yerel yönetimlerin projelerine destekçi olduk. İstanbul ve Ankara'da büyükşehir belediyesi ve az sayıda ilçe belediyesi Suriyelilerin sorunlarına yardımcı oluyor, maddi katkı sağlıyor. Sultanbeyli ve Keçiören belediyeleri örneklerinde olduğu gibi uyum çalışmaları yürütüyorlar. (Genel Başkan Yardımcısı / MAZLUM-DER)

Suriyelilerin yerel yönetimlere entegrasyonunu sağlayacak yerel düzeyde sürdürülebilir politikaların geliştirilebilmesinin önünde halen çok önemli zorluklar bulunmaktadır. Suriyelilerin hak ve sorumluluklarına dair ulusal yasa ve politikadaki eksikliklere rağmen entegrasyon çalışmaları yerel düzeyde gerçekleşmektedir. Türkiye'de yaşayan Suriyelilerin her geçen gün kalıcılığının artması entegrasyon çalışmalarının ön plana çıkması ihtiyacını da getirmiştir. Halka en yakın kurumlar olarak yerel yönetimlerin sahadaki STK'lar ile daha çok işbirliği içine girerek glerinin ve etkilerinin farkına varmaları, Suriyelilerin entegrasyonu konusunda dair yerel stratejilerini birlikte geliştirmeleri gerekir.

⁸⁴⁰ Fielden, A. (2008).

3.2.10. Suriyelilerin Türkiye’de Sağlık ve Psiko-Sosyal Entegrasyon ve Uyum Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü

Göç sosyal ve ekonomik değişimlerin yanı sıra ülkelerin sağlık sistemleri üzerinde en önemli belirleyicilerden biri haline gelmiştir⁸⁴¹. Savaş ve çatışmalar sonucu tıbbi bakımdan yoksun ülkelere göçmenler geldikçe⁸⁴² sağlık ve psiko-sosyal entegrasyon sorunu da beraberinde gelmektedir. Göçmenlerin sağlık hizmetine entegrasyonunda yaşanan sorunlar sağlık hizmetlerine ulaşamama, hizmetlerin ücretli olması, yetersiz sağlık personeli, dil ve kültür farklılıkları, yabancı sağlık sistemine uyum sağlayamama gibi problemlerdir⁸⁴³. Suriye’de yaşanan iç karışıklık sonrasında ölümler, yaralanmalar, işkence, tecavüz ve beslenme gibi temel ihtiyaçların kısıtlanması gibi temel hakları ihlal eden pek çok olay yaşanmıştır. Zorunlu göçle Türkiye’ye gelen Suriyelilerin yaşadıkları sağlık problemleri (1) çatışmaya bağlı şiddetin neden olduğu sorunlar ve yer değiştirmeye bağlı sorunlar (2) önceden mevcut ruhsal bozuklukların alevlenmeleri dahil olmak üzere psiko-sosyal sorunlar (3) uyum ile ilgili konular, acil durum sonrası koşullar ve sosyal problemlerdir⁸⁴⁴.

⁸⁴¹ Carballo, M., Divino, J. J., & Zeric, D. (1998). Migration and health in the European Union. *Tropical Medicine & International Health*, 3(12), 936-944.

⁸⁴² Burgess, Ariel. 2004. Refugee reports: Health challenges for refugees and immigrants, *Immigrants and Refugee Service of America*, 25(2). s. 2.

⁸⁴³ Mülteci ve sığınmacıların güç yaşam koşulları, barınma, beslenme ile ilgili sorunlar, sağlık hizmetlerine ve sosyal hizmetlere ulaşımında güçlükler, şiddet vb. açıdan birçok sağlık problemi yaşamaktadır. Literatüre ve uluslararası raporlara göre yaşadıkları sağlık sorunları arasında en çok öne çıkanlar; beslenme bozuklukları, çocuklarda büyüme ve gelişme gerilikleri, anemi, ishal, kızamık, sıtma, bulaşıcı hastalıklar, fiziksel şiddet ve buna bağlı yaralanmalar, cinsel istismar ve bu yolla bulaşan enfeksiyonlar, istenmeyen gebelikler, doğum komplikasyonları, kronik hastalıklar ve komplikasyonları, depresyon, kaygı bozuklukları, post-travmatik stres bozukluğu başta olmak üzere ruhsal sorunlar, dış sağlığı sorunlarıdır.

Karadağ, Ö., & Altıntaş, K. H. (2010). Mülteciler ve Sağlık. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 9(1), s. 56

⁸⁴⁴ Bkz. IMC and Jordan Health Aid Society (2013). Displaced Syrians in Jordan: a Mental Health and Psychosocial Information Gathering Exercise. Analysis and Interpretations of Findings, J. IMC: Amman. IMC and UNICEF (2014). Mental Health/ Psychosocial and Child Protection for Syrian Adolescent Refugees in Jordan. IMC & UNICEF: Amman, Jordan. IRC (2012). I.R.C., Syrian Women & Girls: Fleeing Death, Facing Ongoing Threats and Humiliation. A Gender based Violence Rapid Assessment. Syria Refugee Populations. IRC: Beirut. Pérez-Sales P (2012). Assessment of Trauma Experiences, Mental Health and Individual and Community Coping Resources of Refugee Syrian Population Displaced in North Bekaa (Lebanon). M.D.M. Editor: France, Spain

Türkiye’de kalma süresinin uzaması hem Suriyelilerin hem de yerel halkın fiziksel ve ruhsal sağlığını doğrudan etkilemektedir⁸⁴⁵. Suriyelilere gerek devlet⁸⁴⁶, gerekse uluslararası kuruluşlar ve STK’lar tarafından birçok sağlık hizmeti sunulmaktadır. Gönüllü Sağlık Tesislerinde sunulan sağlık hizmetleri STK’lar tarafından açılan merkezlerde sağlık hizmet sunumu gönüllülük esasına göre ücretsiz olarak Suriyelilere sağlık hizmeti sunulmaktadır⁸⁴⁷ Suriyelilere yönelik sağlık hizmeti veren birçok STK bulunmaktadır⁸⁴⁸. STK’lar Suriyelilere temel sağlık hizmetlerini öğretmek ve yardımcı olmak amacıyla gönüllü çalışmaktadır⁸⁴⁹.

İki tip yapılanmamız var. Saha ofisi ve çok yönlü destek merkezi. Hastaneden randevu almadan tutun doğum ve ameliyata tercüman gönderiyoruz. Belli

⁸⁴⁵ Yavuz, Ö. (2015) Türkiye’deki Suriyeli Mültecilere Yapılan Sağlık Yardımlarının Yasal Ve Etik Temelleri, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Cilt 12, Sayı 30, s. 277.

⁸⁴⁶ Mülteciler için Ruh Sağlığı Hizmetleri Türkiye’deki mülteci hakları, YUKK ile denetlenmektedir. GKY AFAD Başkanlığı’nın 18/12/2014 tarih ve 27767 sayılı genelgesinin sosyal yardımlar bölümünde “Geçici koruma altındaki yabancılara verilecek psikososyal destek hizmetlerinden birinci derecede ASPB sorumludur acil durum kapsamında yer alan geçici koruma statüsündekilere yönelik psikososyal destek hizmetlerini; AFAD İl Müdürlüklerinde meslek elemanlarından oluşan ekiplerle, kamu kurumları ve STK’lar işbirliğinde yürütülmektedir. Türkiye’de Geçici Koruma Statüsündeki Suriye Vatandaşlarına Yönelik Sosyal Uyum Ve Psikososyal Destek Çalışmaları Koordinasyon Ve Planlama Çalıştayı (2016) T.C. Aile Ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Ankara s. 11

⁸⁴⁷ 2014 yılında Geçici Koruma Yönetmeliği’nin 27. maddesinde yapılan düzenlemeyle birlikte Suriyeliler de dahil olmak üzere kayıt altında bulunan bütün sığınmacıların ücretsiz sağlık hizmetlerine erişimi sağlanabilmektedir. Suriyelilerin herhangi ücret karşılığı olmadan sağlık hizmetlerinden yararlanması açısından gelişmeler üç önemli kademedan geçmiştir. İlk aşamada (Nisan 2011-Ocak 2013) sadece kamplarda kalan sığınmacıların sağlık hizmetlerinden ücretsiz yararlanması sağlanmaktaydı. İkinci aşamada ise kamp dışında bölge illerde kalan sığınmacılara da uygulanmasına karar verildi. Son aşamada ise Türkiye’de bulunan kamp dışında veya içindeki tüm Suriyeliler için uygulanmasına karar verilmiştir. Bunun dışındaki durumlarda Suriyelilerin temel ve acil sağlık hizmetleri ile bu kapsamdaki tedavi ve ilaçlara da ücretsiz erişim hakkı bulunmaktadır. Birinci basamak sağlık hizmeti, aile planlaması ve cinsel sağlık çocuk, yaşlılar ve kadınlara özgü sağlık hizmetleri karşılanmaktadır. İkinci ve üçüncü basamaktaki sağlık hizmet bedelleri Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından genel sağlık sigortası sahipleri ile eşit koşullarda belirlenmektedir. Henüz kayıt işlemleri tamamlanmamış kişiler ise sınırdan ilk girişlerinde ve acil durumlarda sağlık hizmetlerinden yararlanabilmektedir. Düzenlemeye alınan sağlık hizmetleri kapsamında sürekli sağlık merkezleri oluşturulacak, yeterli tıbbi ekipman sağlanacak ve sağlık görevlileri bulundurulacak; acil sağlık müdahaleleri çerçevesinde yapılan müdahalelerden ve ilaçlardan dolayı hastalardan herhangi bir ücret alınmayacaktır. Geçici koruma kapsamındaki kişiler acil bir hal olmadıkça özel sağlık kuruluşlarına direkt olarak başvuramayacaklardır. Geçici koruma kapsamındaki kişiler arasında madde bağımlılığı bulunan veya ruhsal problemleri olan kişilerin de gerekli sağlık kuruluşlarına yönlendirilmesini de içeren düzenlemeler ile çocuklara yönelik gerekli aşıların da yapılması amacıyla tedbirleri içermektedir. Türkiye’de Geçici Koruma Statüsündeki Suriye Vatandaşlarına Yönelik Sosyal Uyum Ve Psikososyal Destek Çalışmaları Koordinasyon Ve Planlama Çalıştayı (2016) T.C. Aile Ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Ankara ,s. 51

⁸⁴⁸ Türkiye’de de 139 uluslararası STK, 16 geçici sağlık merkezinin, 40 sosyal yardım merkezleri oluşturulmuştur. Bunlardan bazıları; Sınır Tanımayan Doktorlar, Halkların Köprüsü Derneği, Uluslararası Mavi Hilal, International Medical Corps ve Yeryüzü Doktorları’dır. Bunların yanı sıra sahada görüşülen STK’lar da Suriyelilerin sağlık ve psiko-sosyal entegrasyonunda çalışmalar yürütmektedirler. 3RP. Regional Refugee and Resilience Plan 2016-17, Turkey.

⁸⁴⁹ Mackreath, H., & Sağınç, S. (2017). s. 24

illerde hastanelere tercüman gönderiyoruz. Mobil sağlık araçlarımız var. SGDD olarak düzensiz göç hareketlerini izliyoruz. Ege’de hareket halindeki mültecilerin sağlık mevzuları ile ilgili çalışıyoruz. İzmir Muğla gibi yerlerde depolarımız var. Warehouse sahil güvenlik jandarma denizden kurtarılmış kişilere yönelik battaniye, hijyen malzemelsi, tıbbi malzeme bunları talep edebiliyorlar; iç çamaşırından tutun insani ihtiyaçlara kadar her projede farklı faaliyetlerimiz var. Dünya Sağlık Örgütü ve Sağlık Bakanlığıyla birlikte açtığımız 7 Göçmen Sağlık Merkezi (GSM) var. Bunun dördü bizimle üçü de Yeryüzü Doktorları’yla iş birliği yapılıyor. Merkezlerin teşrifatı, dış üniteleri, röntgen makineleri SGDD tarafından alındı. GSM’de Suriyeli doktor ve hemşireler Türk doktorlar tarafından eğitime tabi tutuluyorlar. Aynı zamanda bu merkezler Suriyelilere sağlık hizmeti veriyor. Bu merkezlerde Suriyeli doktorlar Türk sağlık sistemini öğreniyorlar. Örneğin bu eğitimden geçen Suriyeli bir kadın doğum uzmanı tarafından Suriyeli kadın muayene ediliyor. Sosyal psikolog, mobil ekip, tıbbi sekreter sağlıyoruz. Eğitim sürecinde bu kişilerin lojistik ihtiyaçlarına ve Suriyelilere ulaşmalarına yardım ediyoruz. Burada Sağlık Bakanlığının projesi ile bu kişiler istihdam edilebiliyor. Sağlık Bakanlığı bir duyuru yaptı; sağlıkçı olan Suriyelilerin online başvurularını aldı, bir komisyon oluşturuldu aralarında Suriyeli doktorlar da vardı daha sonra değerlendirme sürecinden geçen kişiler GSM’lerde eğitim aldılar, birçoğu da devam ediyorlar. Hatta bu proje kapsamında evde bakım hizmeti çerçevesinde Suriyeli ve Türk 200 kişi eğitim alıyorlar, bu kişiler evde bakımı yürütecekler. Bu merkezlerde hemşirelerimiz var; sağlık eğitmenleri olarak adlandırıyoruz hem sağlık sistemi hakkında bilgi hem de sağlıkla ilgili grup eğitimleri veriliyor. Aşılama, aşı kartlarının düzenlenmesi, çocuklarının aşı takibi il sağlık müdürlüğünde yapılıyor. Üreme sağlığı, ergenlik, doğum öncesi ve sonrası bilgilendirme yapılıyor. Dünya Sağlık Örgütü ile bu bağlamda çalışıyoruz. Sağlık eğitimi konusunda yönlendirmeler yapılıyor. Sağlık sisteminden Suriyeliler’in yüzde 88’i çok mutlu. Kişilere ev ziyareti yapılıyor, yaşam koşulları takip ediliyor. Gözlük, işitme cihazı, tekerlekli sandalye, protez alıyoruz, bütçemiz var. Anlaşmalı eczanelerimiz var devletin

sağlık uygulama tebligatı kapsamında karşılamadığı şeyleri alıyoruz. (Genel Koordinatör / SGDD)⁸⁵⁰

AFAD hepatit B aşısını yi karşılamıyor mesela, böyle sorunlar var. Üreme sağlığı üzerine çalışıyoruz. UNHCR kayıtları önemli bizim için ve Suriyelilere hastaneye yönlendirince tercüman sağlıyoruz. (Ankara Temsilcisi / IKGv)

Hastalıklar ve sağlık hizmetlerine erişimin eksikliği, entegrasyon sürecinde önemli ve devam eden bir sorun teşkil edebilir. Bu sorunun hayatın hemen hemen her alanında (işe girme, eğitim görme, yerel halkın dilini öğrenme, kamu kurumlarıyla etkileşime girme vb.) önemli etkileri görülebilir. Suriyelilerin ise sağlık alanında yaşadığı güçlükler arasında; ilaç ve tedavi masraflarını karşılayamama, sağlık hizmetlerinden nasıl yararlanacağını bilememe, BMMYK'nın anlaşmalı olduğu özel poliklinik ve hastanelerde ücretsiz tedavi olamama, sağlık kontrollerini düzenli olarak yaptıramama, sağlık personeliyle etkili bir biçimde iletişim kuramama, karşı cinsten sağlık görevlisine şikayetlerini rahat ifade edememe⁸⁵¹ ve alışılmamış sağlık sistemleri ile baş etme konusunda belli başlı problemleri vardır. STK'lar bu alanların hepsinde Suriyelilere yardım ederek sağlık sistemine entegrasyonlarını sağlamaktadır.

Suriyelilerin sağlığı konusunda aileler arıyorlar, çalışanlarımız acile götürüyorlar. Biz ilaç konusunda da yardımcı oluyoruz, reçete ile geliyorlar, gitsin ilacını alsın, ama para yok. Biz eczane kurduk eğer ilaç varsa orada

⁸⁵⁰ SGDD Projesiyle, Kayseri ve Nevşehir'deki mülteci ve sığınmacılara için proje kapsamında yoğun psikolojik danışmanlık ve değerlendirme hizmeti sunulmaktadır. 2012 – 2014 yılları arasında hizmet veren Çok Yönlü Destek Merkezleri, birinci basamak sağlık hizmetleri uzmanları, psikologlar, saha çalışanları, eğitmenler ve anlaşmalı avukatlar ile bu illerde ikamet eden mülteci ve sığınmacılara sağlık ve psiko-sosyal destek sosyal hizmetlerden yararlanmaları konusunda destek vermiştir. Sağlık eğitmenleri tarafından ofislerde temel olarak iki tip sağlık danışmanlığı olarak sağlık taraması ve yönlendirmesi yapılmaktadır. Sağlık taramasında danışanların sağlık problemleri ve geçmişleri öğrenilir, sağlık eğitmeni hemşireler tarafından basit kontroller ofislerde gerçekleştirilir. Sağlık yönlendirmesinde ise danışanlar sağlık problemleri doğrultusunda hastanelerin ilgili birimlerine randevu alınarak yönlendirilir. Hastane ziyaretlerinde gerekli durumlarda tercüman desteği sağlanır. Bunun yanı sıra sağlık eğitmenleri tarafından yetişkinler için kadın ve çocuk sağlığı, çocuklar için genel temizlik kuralları gibi konularda eğitimler düzenlenir. Belirli dönemler ildeki otoriteler ile işbirliği halinde aşı kampanyası düzenlenir.

⁸⁵¹ Buz, S. (2004). *Zorunlu Çıkış Zorlu Kabul Mültecilik*, Ankara: SGDD Yayınları, Yayın No. 5, s. 145.

Suriyeli gelip ilaç alıyordu, başında Suriyeli bir eczacı vardı. (Genel Koordinatör / İnfak Vakfı)

Hasta yaralılar geliyor, onlara refakatçilik yaptık. (Ankara Koordinatörü / BEŞİR-DER)

Sağlık, eğitim vs gibi haklara ulaştırmada bize başvuran insanları devletin sağladığı imkanlara yönlendiriyoruz. Ortez, protez merkezi açtık, uluslararası doktorlar birliği var bünyemizde. Türkiye’de bilgisayar örneği alınıyor ve hasta gelmeden protezi yapılıyor, ücretsiz tedavisi yapılıyor, protez gönderiliyor. (Ankara Kurumsal ilişkiler Sorumlusu / İHH)

Suriye krizi mevcut ulusal sağlık sistemi ve hizmetlerine önemli yaralanma ve kronik hastalıklarla ilgili başvuruların artmasına neden olmuştur⁸⁵². Bu artışla birlikte hastanelerde sağlık hizmeti verenler ile iletişimde yaşanan dil engeli⁸⁵³ Suriyelilerin sağlık alanında yaşadığı en önemli sorunlardan biridir. Dil bilmedikleri için şikâyetlerini tam olarak anlatamayan Suriyeliler hastanelerde bu yüzden sıkıntı çekmektedir. Sağlık hizmetlerinden nasıl yararlanılacağını bilememektedir. Anlaşmalı hastanelerde ücretsiz veya düşük ücretlerle tedavi olabilen Suriyeliler hangi hastanelerin anlaşmalı, hangilerinin anlaşmalı olmadığını ve nereye gideceklerini bilemedikleri için hastalandıklarında düzenli olarak hastaneye gidememektedirler. STK’lar Arapça bilen çalışanlarıyla yahut istihdam ettikleri tercümanlarla bu durumlarda tercüme desteği sağlamaktadır. Hastanelere gitmelerinde yardımcı olarak, yanlarında tercümanla eşlik edilmesini sağlayarak ve hastanelerde randevu sistemine yardım ederek muayene desteği sağlamaktadırlar. Suriyelilerin Türkiye’deki sağlık hizmetlerini kullanırken, sağlık hizmetlerini nasıl kullanacakları yönünde bilgi verilmesi, Arapça ve Kürtçe broşürler hazırlanması⁸⁵⁴ için STK’ların faaliyetleri vardır.

⁸⁵²Asfour, O., Baca, Mary J. (2017) Understanding the Mental Health and Psychosocial Needs, and Service Utilization of Syrian Refugees and Jordanian Nationals A Qualitative & Quantitative Analysis in the Kingdom of Jordan, s. 10

⁸⁵³ Kirişçi, K. (2014) “Misafirliğin Ötesine Geçerken: Türkiye’nin ‘Suriyeli Mülteciler’ Sınavı”, Brookings, s. 28

⁸⁵⁴ Avrupa’da Geçici Koruma Rejimi Örnekleri Aralık 2015 T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, s. 104

Sağlık Bakanlığı sahaya inmeden önce bizim çok fazla baskımız oldu; devlet kurumlarına durumu izah ettik. Sonra il sağlığı ocağı açıldı, devlete rehberlik yaptık, ilaç verilmesi konusunda baskı yaptık. Kendi bölgemizde il sağlık ocağı açılmadan önce kendi bünyemizde olan doktorumuz vasıtası ile diş, göz, sağlık taramaları yaptık ilaç temin ettik, hastalarla ilgilendik. O zaman devlet yoktu, sahada biz vardık, devlet devrıldı hala ilaç dağıtımımız devam ediyor. Bazı Suriyeliler hala hastaneye, sağlık ocağına gitmekte çekiniyor ya da kimliği olanlar ilaçları ve hastalıkları ile ilgili rehberlik alıyorlar. (Başkan / Önder Vakfı)

Suriyelilere uygulanan sağlık hizmetleri ile birlikte sağlık kuruluşlarının doluluk seviyesinin artması sağlık hizmetleri noktasında sıkıntı yaşayan yerel halkın Suriyelileri yük veya sorun olarak görmeye başlamalarına sebep olmuştur⁸⁵⁵. Bunun yanı sıra çalışan sağlık personelinin yoğunluk sebebi ile iş yükünün artması, sahada görevlendirilecek personel bulunması konusunda sorunlar yaşanmasına yol açmaktadır⁸⁵⁶. STK'lar bu sorunları gidermek için Suriyelilere sağlık sisteminin işleyişine dair bilgilendirme yaparak hastanelerin acil bölümlerinde yoğunluk yaşanmasının önüne geçmektedir. Devlet de Suriyeli doktorların ve sağlık çalışanlarının çalışmalarına izin vermek için adımlar atmıştır⁸⁵⁷.

Suriyelilerin sağlık ve sosyal hizmetleri hakları yükümlülükleri hakkında danışma ve yönlendirme eğitimlerimiz var. Aile, kadın ve üreme sağlığı konusunda 350 kadına eğitim verdik. Her ay iki grup halinde 50 kadına eğitim veriliyor , sağlık eğitimleri devam ediyor artı kişisel olarak başvuru yapıyorlar.Sağlık danışmanımız bütün hastanelerde Sağlık Bakanlığında, Halk Sağlığında irtibatlı olduğu kişiler var. UNFPI'nın kurduğu GSM ile sağlık bakanlığı ile ihtiyaçlılarına ve statüsel sorunlarına göre sınıflandırdık. Burada

⁸⁵⁵ Türk Tabipler Birliği'nin 2 Ağustos 2013 tarihli "Suriye İle Komşu İllerimizde Sağlık Hizmetlerinin Durumu ve Hekimlerin Çalışma Koşulları" raporunda "Bölgede yaşayan yurttaşlarımıza verilen hizmet yetersizken buna bir de Suriyeli yaralı ve hastaların eklenmesi sağlık erişimini tamamen yetersiz kılmaktadır. Savaş yaralanmalarının yoğun olarak görüldüğü koşullarda ve çok sayıda sığınmacının barındığı bölgelerde kendi vatandaşlarımız sağlık hizmetlerine ulaşmakta zorluk çekmektedir" ifadesine yer verilmektedir.

⁸⁵⁶ Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD). 2014. Türkiye'deki Suriyeli Kadınlar Raporu, 2014 s. 25

⁸⁵⁷ Sikora, R. (2016) *Turkey improving medical services for refugees*.

https://www.orient-news.net/en/news_show/101804/0/Turkey-improving-medical-services-for-refugees

vaka yönetimi, sağlık takip sistemi oluşturduk. Acil vakalarda avukatımız da dilekçe yazıyor, farklı kurumlar arasında bir mekanizma var. ASAM, UNHCR, IOM, Göç idaresinin bizim gibi kurumlarla arasında bir koordinasyon var. Acil vaka yönetim sistemine dahiliz, irtibatlı olduğumuz hastanelere yönlendirme yapıyoruz, burada o vakanın durumu inceleniyor, sosyal inceleme yapılıyor sonucunda öncelenmesi gerektiğinde hastanelerle, sağlık bakanlığı kamu hastaneler birliği ile irtibata geçip Ççk acil vakaları, kanser hastalarını önceletiyoruz. Bunun sınıflandırılması yapmak önemli olan. (Koordinatör / Keçiören Göçmen Hizmetleri Merkezi)

Suriyeli kadınlarda çoğunlukla savaş sırası travma ile savaş sonrası strese ve depresyona dayalı psikolojik sıkıntıların olduğu gözlemlenmiştir. Savaş sonrası zorunlu göç nedeniyle ortaya çıkan psiko-sosyal bozukluklar nedeniyle de adaptasyon sorunları yaşamaktadırlar. Rehabilitasyon merkezleri açılarak tercüman eşliğinde psiko-sosyal destek görmeleri ve tedavi edilmelerinde Diyanet Vakfı KAGEM'in çalışmaları bulunmaktadır.⁸⁵⁸ Suriyeli kadınlara psikososyal desteğin yanı sıra doğum işlemlerinde de yardımcı olunmaktadırlar.

Biz eğitim sırasında karşılaştığımız merkezimize gelen bize ulaşan kişileri kişisel gelişim uzmanımızla görüştürüyoruz. Bazen bu vakalar bir psikoloğun kaldıramayacağı konular oluyorlar, randevularını alıp gerekli hastanelere ulaştırıyoruz. Mesela bir öğrencimizin eşi şizofrendi, ilaçlarını alamıyordu, onu hastaneye yönlendirdik, mentörlükler yapıyoruz ilaçlarını alması için yardımcı oluyoruz. Hastanelerle irtibata geçerek doğumuna vesile oluyoruz. Tedavisini üstlendiğimiz bomba yanığı çocukların medikal destek sağlıyoruz, yanık elbiseleri, tekerlekli sandalyeler temin ediyoruz. Pratik eğitimde de sağlıkta da aksayana istihdam da üniversiteye yerleştirmede STK olarak beceri ve öngörünüz ne kadar çoksa kendi çabalarınızla ilerleyen bir hizmet var. Hizmete erişim noktasında hala sıkıntı var. Devlet politikalarının sonuç odaklı yapılması lazım. Hala hastanelerde problemler var kalıcı bir göç bakanlığı kurularak artık her şeyin pratikleşmesi gerekiyor. 1000 doğuma

⁸⁵⁸ Barın, H. (2015). s. 42

vesile olduk. Mesela doğumda kimliği olmaya birini almak istemediler, aracı olduk. (Saha Koordinatörü / KAGEM)

Türkiye'deki Suriyeliler savaştan kaçarken yaşadıkları zorluklar, cinsel şiddet, menşei ülkelerinden ayrılma, sahip oldukları herseyi geride bırakma, ekonomik sorunlar gibi nedenlerle psikolojik sorunlar yaşamaktadır. STK'lar bünyelerinde gönüllü çalışan yahut istihdam ettikleri psikologlar ile Suriyelilerin psikolojik sorunlarına çözüm yolları aramaktadır.

Bünyemizde sosyal psikologlar, engelli uzmanları, avukatlar ve saha çalışanları gibi çok çeşitli kadromuz var. Bizim asıl temel amacımız Suriyelilerle Türkiye'de var olan sosyal destek mekanizmaları arasında köprü görevi görmek. Psiko-sosyal destek, hukuki destek, danışmanlık, yönlendirmek bizim temel faaliyetlerimizden. Sosyal ve klinik psikologlarımız var⁸⁵⁹. (Genel Koordinatör / SGDD)

Hepsinin çok ciddi post travmaları var. Biz Sağlık Bakanlığı ile birlikte çalışıyoruz. Sağlık Bakanlığının destekleri ile insanlara yardım ediyoruz. Suriye asıllı bir doktorumuz var. Psiko-sosyal entegrasyon için ayda 2-3

⁸⁵⁹Suriyeliler savaş ve çatışmaların doğurduğu zorlu koşullar nedeni ile başta stres sonrası travma bozukluğu olmak üzere farklılaşan birçok psikolojik bozukluk nedeni ile danışmanlığa ihtiyaç duymaktadır. Psikolojik Danışmanlık noktasında SGDD Merkezlerinde bulunan psikologlar düzenli birebir seanslar ile kişilerin deneyimledikleri psikolojik bozuklukların üstesinden gelmelerine yardımcı olmaktadır. Psikologlar gerekli gördükleri durumlarda psikiyatri yönlendirmesi yaparak, yönlendirdikleri kişilerin hastane süreçlerini izlerler. Ayrıca merkezlerde psikologlar tarafından belirli gruplara psiko-eğitimler de verilmektedir. Örneğin; Ebeveynler için Çocukların Strese Verdiği Tepkiler Eğitimi Psikososyal Aktiviteler Merkezlerinde farklı gruplardan mülteciler ile çeşitli psikososyal aktiviteler düzenlenmektedir. Aktivitelerin amaçları; bilgi ve becerileri geliştirmek, sosyal uyumu sağlamak, kişilere değişen hayatlarında yeni ilgi alanları sunmak, böylelikle sosyal ve psikolojik olarak kişileri desteklemektir. Sosyal çalışmacılar, psikologlar ve sağlık eğitmenleri ile oluşturulan merkez ekipleri toplumsal ihtiyaçlara cevap verebilmek adına genişletilmiştir. Ekiplere uyum uzmanları, engelli uzmanları, çeşitli konularda eğitim veren eğitmenler eklenmiştir. Her geçen gün doğan farklı sosyal ihtiyaçlara cevap verecek uzman kadrolar ekiplere eklenmektedir Sağlık danışmanlığı, psikolojik danışmanlık, psiko-sosyal aktiviteler, uyumu ve toplumlararası barışı destekleyen etkinlikler, yardım ve insani malzeme dağıtımları gibi alanlarda hizmet vermektedir. Çocuk ve Aile Destek Merkezleri UNICEF işbirliği ile sığınmacı ve mülteci ailelere kapsamlı hizmet sunmak üzere kurulmuştur. Adana, Ankara, Gaziantep, İstanbul ve İzmir'de kurulan merkezlerde çocuk koruma sorumluları, sağlık eğitmenleri, beslenme uzmanları, psikologlar, aile danışmanları ve saha çalışanlarından oluşan uzman ekipler ile bulundukları illerde yaşayan mültecilere kapsamlı hizmetler sunmaktadır. Merkez tarafından verilen hizmetler arasında, psikolojik destek, sağlık danışmanlığı, aile danışmanlığı ve ev ziyaretleri ile yerinde danışmanlık yer almaktadır. Çocuklar ve yetişkinlerle gerçekleştirilen etkinlikler ile mültecilere hem psikososyal destek sağlamak hem de çeşitli konularda farkındalık yaratmak amaçlanmaktadır.

psikolog, sosyolog arkadaşlarımız geliyor danışmanlık veriyorlar. (Genel Müdür / SDD)

Psikologlara yönlendiriyoruz, Gözde Hanım da psikolog ve psiko- sosyal destek bağlamında yardımcı oluyor ve illerimizi güçlendirdik Suriyeliler için psikolog aldık. (Ankara Temsilcisi / IKGv)

Suriyelilerin savaşın dehşetinden kaynaklanan travmalar, kaçış sürecinde yaşadıkları zorluklar, aile ve çevrelerinden uzak kalmaları, toplumsal statülerini kaybetmeleri, güven duygusunu kaybetmeleri; kaygı bozukluklarına, psikolojik sorunlara ve depresyon vb. neden olmaktadır. Suriyeliler için farklı bir kültür ve toplumda yaşamak da⁸⁶⁰ ve dil bilmemeleri de Suriyelilerin sağlık durumunu olumsuz etkilemekte ve Türkiye'ye uyumlarında zorluk yaşamalarına sebep olmaktadır⁸⁶¹. Suriye'de çatışma ve şiddet nedeniyle yaşadıkları travmaları atlatabilmeleleri için psiko-sosyal uyumun sağlanması için STK'lar faaliyetler düzenlemektedir. Bu faaliyetlerin Suriyelilerin kendi becerilerine yaptıkları katkılar ve savaş sonrası hayata tekrar dâhil olma imkanı psiko-sosyal entegrasyonlarına katkıda bulunmaktadır.

Farkındalık artırma çalışmaları, Suriyelilerin sahip oldukları hak ve yükümlülükler konusunda bilgi durumlarını artırmaya yönelik olarak düzenlenmektedir. Bununla birlikte ekonomik sorunlardan dolayı bu hizmetlere erişemeyen kesimlere yönelik refakatçi konumunda vaka asistanlarımız desteklerini sunmaktadır. Yine tercüman desteği de Suriyelilerin ihtiyaç duyduğu hizmetlerden etkili bir şekilde faydalanmasını sağlayacak bir başka destekleyici çabayı oluşturmaktadır. Kriz ortamından çıkmış kişi ve gruplar için travma sonrası stres bozukluğu kaçınılmaz bir olgu olmaktadır. Bu olgunun yaş ve cinsiyet anlamında farklı kişilerdeki izdüşümü ise bambaşka olabilmektedir. Bu çerçevede sunduğumuz toplum merkezi hizmetleri içerisinde bireysel terapi ve danışmanlık hizmetinin yanısıra

⁸⁶⁰ Buz, S. (2004). s. 115.

⁸⁶¹Farklı kültürel geçmişleri olan bireylerin ve toplumsal grupların uyum içinde yaşamaları öncelikle psikolojik bir uyumu, karşılıklı kabullenmeyi ve kolaylaştırıcıları gerektirecektir.

Berry, J. W., Berry, J. W., Poortinga, Y. H., Segall, M. H., & Dasen, P. R. (2002). *Cross-cultural psychology: Research and applications*. Cambridge University Press. s. 292.

yapılandırılmış grup aktiviteleri (peer group) de mevcuttur. Stres yönetimi, ebeveynlik eğitimi, depresyon, anksiyete ve faydalanıcıların boş vakitlerini hoş ve üretken anlara dönüştürmesini sağlayan çeşitli eliş ve eğitim aktiviteleri de düzenlenmektedir. (Program Müdürü/ MSYD-ASRA)

Psiko-sosyal sorun yaşayan Suriyelilerin, bu sorunlarla başa çıkmaları ve bu süreci sağlıklı geçirmeleri için psikotoplumsal destek sistemlerine ihtiyaçları vardır. Fakat Suriyelilere ihtiyaç duydukları psikolojik destek ancak başvurulması halinde verilmektedir. Birçoğu ise bunun farkında bile olmadığı veya böyle sorunlar karşısında nereye gideceğini bilmediği için psikolojik destek alamamaktadır. Bu sebepten dolayı Suriyeliler psiko-sosyal destek alma konusunda sorunlar yaşamaktadırlar. Bu noktada STK'ların faaliyetleri ve maddi ve manevi ziyaretleri hayati önem taşımaktadır.

Psiko-sosyal rehabilitasyon için STK'lar ile maddi destekler ileriye yönelik tedaviler vs. Suriyelilere destekler sağlıyoruz. Manevi destek olmak için ziyaretlerde de bulunuyoruz, ama bunlar yeterli değil. (Başkan / Suriye Türkmen Meclisi)

Biz ancak acil problemlerde koşturuyoruz, aç kaldı ise yiyecek götürüyoruz, ağlıyorsa oturup teselli ediyoruz. Bizim buradaki kurslarımızda da hocalarımızla rehberlik psikolojik danışmanlık yaptık. (Başkan / Önder Vakfı)

Yerinden edilmiş Suriyeli çocukların sağlık ve psiko-sosyal destek ihtiyaçları⁸⁶² çok fazladır. STK'lar Suriye'deki savaş nedeniyle ailesini kaybetmiş, travma geçirmiş kadınlara ve çocuklara yönelik savaşın izlerini silme, azaltma konularında sağlık hizmeti, psiko-sosyal destek, ayni ve nakdi yardımların yanı sıra değerler eğitimi, aile danışmanlığı, ebeveynler için seminerlerle destek vermektedir⁸⁶³. STK'lar Suriyeli çocukların yaşadıkları travmayı atlatabilmeleri ve topluma entegrasyonunu sağlamak için Türk çocuklar ile bir araya geldikleri geziler

⁸⁶² Davis, C, Wanninger, M. (2017) Mental Health and Psychosocial Support Considerations for Syrian Refugees in Turkey: Sources of Distress, Coping Mechanisms&Access to Support, *International Medical Corps*, January, s. 11

⁸⁶³ Emin, M. (2016). s. 20 ve s. 24.

ve atölyeler düzenlemektedir⁸⁶⁴. Aynı zamanda Suriyeli öğrenciler ve aileleri için rehberlik ve danışma hizmetleri vermektedir.

Sosyal Yardımlaşma Dayanışma Vakfı'nın koruyucu önleyici birimi var, gerektiğinde oraya yönlendiriyoruz. Kapasite çok önemli o anlamda burada kapasite yok. Biz şu anda İngiltere Büyükelçilinin açtığı psiko-sosyal destek projesini hayata geçirdik, Eylül ayı itibarıyla Arapça bilen bir psikolog burada psiko-sosyal destek vermeye başlayacak. Özellikle okullarda Suriye'den gelirken yaşadıkları psiko-travmatik sorunlar, çok ciddi davranış problemleri, bozuklukları, ayrımcılıktan kaynaklı psikolojik sorunlar var. Bütün bunlarla ilgili okullarda hem psiko-sosyal tespit hem de destek çalışması var. Ayrıca ihtiyaç olan alanlarda yeni projeler yürütüyoruz. (Koordinatör / Keçiören Göçmen Hizmetleri Merkezi)

Savaş insanlar üzerinde derin psikolojik travma, değer ve yetenek kaybı, tanınmamak, yalnızlık ve gettolaşma ve yetersizlik duygusu gibi sorunlar yaratır⁸⁶⁵. Suriyelilerin psikolojik yardım alabilmesi için yoğun olarak yaşadıkları bölgelere kurulabilecek mobil sağlık merkezlerinde aile odaklı psikososyal müdahaleler ve destekleyici travma odaklı yardım⁸⁶⁶ sağlanması noktasında STK'ların çalışmaları bulunmaktadır.

Çubuk, Gölbaşı, Sirkeli, Sitelerde Altındağ'da, Ulubey'de sosyal eğitim destek merkezi oluşturduk. Bu merkezlerde Türkçe öğretmenin ve mesleki eğitim vermenin yanı sıra savaştan kaynaklanan post travmaları yerinde çözmek için Ankara'daki çalışmaların hepsini bir çatı altına almak istedik. Öğrencilerin travmatik ve hukuki sorunlarının üstesinden gelecekleri çalışmalar yapıyoruz. Suriye'yle alakalı olan çalışmalarda neler sorun teşkil

⁸⁶⁴ Hayata Destek Derneği. (2016). Suriyeli mülteci çocuklar ve vatansızlık riski bulanık mekanlarda gölgede kalanlar. 16.06.2016. tarihinde <http://www.gundemcocuk.org/belgeler/yayinlarimiz/kitaplar/Suriyeli-Multeci-Cocuklar-Ve-Vatansizlik-Riski-Raporu.pdf> adresinden edinilmiştir.

⁸⁶⁵ Manojlovic, B. (2009). Socio-economic integration of refugees from ex-Yugoslavia into the US society. *Journal of identity and migration studies*, 3(1). s. 66

⁸⁶⁶ Jefe-Bahloul, H., Barkil-Oteo, A., Pless-Mulloli, T., & Fouad, F. M. (2015). Mental health in the Syrian crisis: beyond immediate relief. *Lancet* 386(10003). s. 1531. London, England.

ediyorsa sosyal destek merkezinde çözüm önerileri getirmeye çalışıyoruz. (Hayri ve Sosyal Hizmetler Müdürü / TDV)

Kendilerini yalnız hissetmeye başlayan Suriyeliler geçmişe ve arkasında bıraktığı kişilere özlemini artırmakta ve uyum sürecinde doğal olarak önemli toplumsal ve psikolojik sorunlar ortaya çıkmaktadır. Özellikle ülkelerinden yoğun şiddet ile birlikte ayrılan insanların⁸⁶⁷ topluma uyumu, toplumsallaşması zaman alacaktır. STK'lar çok etkin roller üstlenmiş, Suriyelilerin hayata tutunmalarını sağlamışlardır. Ancak başta hayati toplumsal ve tıbbi ihtiyaçlara yönelik olanlar olmak üzere bu çalışmaların çoğu resmi hale getirilmemiştir. Bu çalışmalar, sistematik olmayan ve genellikle kuruluşlar, hastaneler ve diğer kamu kurumları arasındaki kişisel ilişkilere dayanan çalışmalardır. Suriyelilerin yaşadığı psiko-sosyal travmaların önüne geçebilmek için Göç İdaresi ve yerel yönetimlerle eşgüdümlü olarak STK çalışmaları, psikolojik travma yaşayan tüm Suriyelilerin sağaltımına yönelik rehabilite merkezlerinin artırılması, sosyal gelişimlerini destekleyecek çalışmalar geleceğe dair umutlarını canlı tutmalarını sağlar.

Koro gibi şeyler çok yardımcı oluyor ama psiko- sosyal destek çok hayati ve önemli. Travma sonrası destek veriyoruz. Bunun yanı sıra Suriyelilerin sağlık sistemine erişimi konusunda İzmir'de Suriyeliler mülteciler ve dayanışma derneği ile ortaklaşa yürüttüğümüz Avustralya Büyükelçiliğinden aldığımız bir fonla yürüttüğümüz Suriyeli Kadın ve çocuklar için ve 98 kimlik numaralı kayıtlı olan Suriyelilere özel bir merkezde göz muayenesi ve gözlük alımı projemiz var. Bir de yine aynı dernekle İsviçre büyükelçilik kulak işitme cihazı ve işitme testi projemiz var. Entegrasyonun en önemli ayağı dil, dili öğrendikten sonra uyum sağlanır ama Suriyelilerin post travmatik bir döneminde uyum iki ayaklı bir süreç ve bize de önemli bir rol düşüyor. (Proje Koordinatörü / İGAMDER)

2016 yılında gerçekleştirilen, "Türkiye'de Geçici Koruma Statüsündeki Suriye Vatandaşlarına Yönelik Sosyal Uyum ve Psikososyal Destek Çalışmaları Koordinasyon ve Planlama Çalıştayı"nda sonuca bağlandığı üzere, toplum

⁸⁶⁷ Becker, G., Beyene, Y., Ken, P. (2000). Health, welfare reform, and narratives of uncertainty among Cambodian refugees. *Culture, Medicine and Psychiatry*, 24(2). ss. 139-163.

merkezleri, kadın dayanışma evleri, toplum ruh sağlığı merkezleri, Suriyelilerin sorunları üzerinde özelleşmiş uzmanlık merkezlerinden onlara ulaşmak ve hizmet vermek gerekmektedir. Hizmetlerde Türkiye'deki sağlık sistemine ait kurumlar yer almalı, STK'ların hizmetlere katılımı sağlanmalı Suriyelilerin ruhsal ve toplumsal sorunlarını saptamaya yönelik politikalar geliştirilmelidir. Psiko-sosyal hizmetin, toplum güçlendirme çalışmaları belirli bir sevk zinciri eşgüdüm içinde yapılmalıdır. STK'ların hizmet vermeleri noktasında Afetlerde Psikososyal Hizmetler Birliği ile iş birlikleri önemlidir⁸⁶⁸. Psikososyal alanda çalışabilecek Suriyeli insan kaynağı tespit edilmeli, bilgi ve becerilerini geliştirebilecek uzun dönemli eğitim programlarına alınmalı ve kamu ile STK'lar tarafından yürütülen Suriyelilere yönelik psikososyal hizmetlerde istihdam edilmeleri sağlanmalıdır. Toplum tabanlı ve psikososyal alanda eğitim çalışmaları arttırılmalıdır⁸⁶⁹.

3.2.11. Suriyelilere Yönelik Ayrımcılık, Irkçılık ve Nefret Suçlarının Önlenmesinde ve Hukuki Entegrasyonlarında Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü

Göçle beraber oluşan farklılıklarla baş etmek ve uzun vadede çeşitliliğe karşı olumlu bir tutum geliştirmek entegrasyonun temel stratejilerindendir⁸⁷⁰. Göçün getirdiği çeşitlilik zenginleştirici olarak algılanabilirken, aynı zamanda çatışmaya yol açabilir ve hoşgörüsüzlük ve yabancı düşmanlığı gibi uyum problemleri kapsamında ortaya çıkan sorunlara neden olabilir. Sosyo-kültürel boyut dikkate alındığında en önemli sorunların başında göçmenlere yönelik ayrımcılık, ırkçılık, nefret suçları hukuki entegrasyonun önündeki en büyük engellerdir⁸⁷¹. STK'ların göçmenleri koruma amaçlı işlevleri; savunuculuk ve hukuki yardım, danışmanlık ve yönlendirme ile entegrasyon/uyum olmak üzere rolleri vardır. Suriyelilerin hukuki entegrasyonu için 2. Bölümünde yer verilen kamusal alanda çalışmanın yanı sıra STK'ların da çalışmaları vardır.

⁸⁶⁸ Birlik protokolünde Türkiye Kızılay Derneği, Türkiye Psikiyatri Derneği, Türk Psikologlar Derneği, Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Derneği, Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği ile Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Derneği yer almaktadır.

⁸⁶⁹ Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB). (2016). Türkiye'de Geçici Koruma Statüsündeki Suriye Vatandaşlarına Yönelik Sosyal Uyum ve Psikososyal Destek Çalışmaları Koordinasyon ve Planlama Çalıştay Raporu. Başak Matbaacılık Ltd. Ankara.

⁸⁷⁰ Jacobsen K. (2001). s. 28

⁸⁷¹ Spencer, S. (2006).

MAZLUM-DER olarak, hukuki yardım, adalete erişim, insan hakları sorunlarını dile getirme, kamuoyuna veya yetkililere duyurma şeklinde faaliyetler gösteriyoruz. Mültecilerin haklarının sağlanması ve koşullarının iyileşmesi için çaba gösteriyoruz. Bu konuda olumlu adımların atılmasını teşvik ediyoruz. Mülteciler için olumlu politikalar üretilmesini, mültecilerin haklarının sağlanmasını destekliyoruz. Hukuk ve insan hakları ağırlıklı bir STK olmamız nedeniyle, saha araştırmaları, raporlama çalışmaları yapıyoruz. Hukuk ve insan hakları çalışmaları çerçevesinde yaptığımız faaliyetlerde, en büyük göçmen grubu olan Suriyeliler her zaman temsil ediliyor. Bireysel başvuruçulara hukuki yardım yapıyoruz. Suriyelilerin hukuki sorunları konusunda dernek olarak yardımcı oluyoruz. Göç ile ilgili çalışmalarda Suriyeli dostlarımızı davet ediyor veya birlikte çalışıyoruz. Bu kapsamda. Dernekte çalışan çok sayıda kişinin Suriyeli arkadaşı, dostu veya arkadaşı vardır. Suriyelilerin Türkiye’de kurdukları derneklerle ortak faaliyetlerimiz oldu. (Genel Başkan Yardımcısı / MAZLUM-DER)

STK’ların Suriyelileri koruma amaçlı rolleri içinde danışmanlık ve yönlendirme hizmetleri genellikle hukuki boyutta ağırlık kazanmaktadır. Danışmanlık ve yönlendirme işlevinin etkin bir şekilde yerine getirilmesi için sistemli bir yaklaşıma ihtiyaç bulunmaktadır. Bu alanda faaliyet göstermeyen STK’ların bile sadece konvansiyonel hizmetlerde verecekleri katkılar Suriyelilerin hukuki entegrasyonunda faydalı olmaktadır.

Toplumun yaş ve cinsiyet açısından farklı kırılmalara sahip kesimler birbirinden farklı negatif hayatta kalma stratejileri geliştirebilmektedir; çocuk işçiliği, çocuk evliliği, özkaynakların tüketimi, borç vb. Tüm bunlar, Suriyelilerin yaşama tutunabilmek adına başvurabildikleri yollar olabilmektedir. Bu yüzden önleyici mahiyette bilgilendirici seanslar elzemdir. Yine hukuki danışmanlık hizmetleri de bu anlamda tamamlayıcı bir rol oynayabilmektedir. Kurumumuz, bir yandan doğrudan Suriyelilere yönelik farkındalık artırma çalışmaları yaparken diğer taraftan bu alanda faaliyet gösteren yerel aktörler ile kapasite geliştirme çalışmaları yapmaktadır. Suriyelilerin mensubu olduğu yönetmelik uyarınca sahip oldukları temel hak ve hürriyetler konusunda gerçekleştirilen bilinçlendirme etkinlikleri, aynı

zamanda Türkiye’de iş hukuku, aile hukuku vb. alanlarda sağlanan bilgilerle de güçlenmektedir. Aktörler nezdinde ise özellikle yerel dayanışma ağları şeklinde tümüyle gönüllü ilkeler ile hareket eden dernekler nezdinde kapasite güçlendirme çalışmaları yapılmaktadır. Bu çalışmaların mahiyeti, insan kaynakları, finans, lojistik ve program olmak üzere dört farklı alanda teknik kapasitenin artırılmasını hedeflemektedir. (Program Müdürü/ MSYD-ASRA)

Suriyelilerin hukuki sorunlarının çözümünde hukuki kanalların kullanılması ve entegrasyonu için enformasyon STK’lar aracılığıyla sağlanmaktadır. SGDD Suriyelilere ücretsiz sosyal ve hukuki danışmanlık vermekte, BMMYK’daki dosya süreçlerini takip etme konusunda da destek olmaktadır. BMMYK, GİGM, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi (YBU) ve SGDD iş birliği ile Ankara’da faaliyete geçen Hukuk Kliniği ile de hukuki danışmanlık almak üzere kliniğe gelen ya da telefonla ulaşan sığınmacı ve mültecilere ücretsiz danışmanlık vererek ilgili kurumlara yönlendirmelerde bulunarak hassas vakaların SGDD ve BMMYK ile paylaşarak koruma mekanizmalarına erişimlerini sağlamaktadır.

İnsan tanımadığına düşmandır bizim en çok sıkıntı yaşadığımız şey insanların birbirini tanımamaları. Hukuki bilgilendirme bölümünde hukuki sorunlarına çözüm için yardımcı oluyoruz. (Hayri ve Sosyal Hizmetler Müdürü / TDV)

Hukuki anlamda da Uluslararası Mülteci Hakları Derneği (UMHD) İHH’nın insiyatifi ile kuruldu. Mültecilerin her türlü karşılaştığı hukuki sorunlar ile ilgileniyorlar; yerleşim ikamet ve yerlerinden edinme geri dönme konularında yardım ediyorlar. (Ankara Kurumsal ilişkiler Sorumlusu / İHH)

Suriyelilerin hukuki kanallara vatandaşlarla eşit olarak erişimi daha iyi entegrasyon için kritik bir temeldir. STK’lar hem Suriyelilere Türkiye’deki hakları ve bu haklara erişimleriyle ilgili ücretsiz hukuki destek vermekte hem de avukatlara

Suriyelilerin sorunları ile ilgili izlemeleri gereken hukuki süreçle ilgili bilgilendirme toplantıları düzenlemektedir⁸⁷².

MAZLUM-DER, mülteciler için geçici değil uzun vadeli çözümleri savunur. Bu noktada, mültecilerin hayatlarının kolaylaştırılması, yasal ve bürokratik engellerin kaldırılmasını savunur. Mültecilerin uyum çalışmalarının artırılması, Türkiye’de normal bir hayat sürmelerinin kazan-kazan prensibi ile herkesin kazançlı olacağını; yasaklama, görmezden gelme, düşmanlık göstermenin hem mülteciler hem de Türkiye için zararlı olacağını savunur. Uyum konusunda başarısızlık hem mülteciler hem de Türkiye (devlet ve toplum) için yıkım olur. Suriyelilerin yaşam koşulları ve nefret saldırılarına muhatap olmasına ilişkin basın açıklaması, rapor veya sosyal medyadan bilinçlendirme şeklinde faaliyetler yürüttük. (Genel Başkan Yardımcısı / MAZLUM-DER)

STK’lar ellerinden geldiğince devlet desteğinden yoksun, savunmasız bir grup olan Suriyelilerin uyumuna yönelik çalışmalar yürütmektedir. Suriyelilerin gerçek koşullar hakkında bilgisizlik önyargı ile sonuçlanmaktadır. STK’ların Suriyeliler ile yerel halk arasında kültürel farklılıklardan kaynaklanan çatışmaların önlenmesi için sorunları tespit ederek çözüme kavuşturulması için gayret ettikleri görülmüştür. Bunu da kültürler arası sorunların farkına vararak ve bu sorunlara karşı savunma mekanizmaları geliştirerek, aynı zamanda olumsuz klişeler ve önyargılarla mücadele ederek yapmaktadırlar. Aynı zamanda yerel halkta kültürel çeşitliliğin faydaları konusunda farkındalık oluşturup önyargı ve klişelere karşı mücadele etmektedirler⁸⁷³.

İnsanların önyargısı olmaması gerekiyor. Önyargı ile davranan insanlarla çok sıkıntı yaşıyoruz, Önyargı en büyük engel eğer bir vatandaş sevmiyorsa problemler çözülüyor maalesef. Buradaki Suriyeli arkadaşla beraber bir grup şeklinde çalışarak Suriyelilerin duyguları kötü yönle kaymasın diye büyük roller oynadık. Şunu anlatmaya çalıştık nasıl ki Suriyelilerin hepsi kötü

⁸⁷² Kılıç, T. (2016). İltica Ve Göç Alanında Barolarımızın Ve Avukatlarımızın Hayati Rolü Ve Bu Alandaki Güçel Sorunlar. <http://www.multeci.org.tr/haberdetay.aspx?Id=119>

⁸⁷³ Göçmenlerin Entegrasyonu İçin Yerel Kuruluşların Öğrenimi 2015-Avrupa’daki Göçmenlerin Entegrasyonu’nda Yerel Kuruluşlar ve Çalışanlar için Rehber Kitap,2.38-39

değilse Türklerin hepsi de kötü değil. Türklerin içinde de Türkiye'nin iyiliğini istemeyen de çıkıyor. Bazen Türkiye devletine ait olan kuruluşlar bile yanlış kararlar alırsa bunu Türkiye olarak görmeyin dedik. AYDAP'ın bu konuda çok iyi bir köprü olduğuna inanıyoruz iyi köprü olmamız da kendini en zor günlerde gösterdi. 15 Temmuz zamanında darbe öncesi ve sonrasında burada Suriyeliler ve Türkler ara bazı olayları abartıp problem çıkarmaya çalıştılar. Suriyeliler de büyük fedakârlık gösterdiler hatta birinin gelip dükkânı yıkılsa bile bir şey demedi "Hasbinallahu ve nimel Vekil" dedi içinden çıktı. Suriyelilerin Türkiye halkı uyum sürecinde STK'lar ancak ortamı yumuşatabilir ve iyi bir aracı olabilir. İki toplum arasında STK'ların yapabileceği budur. Onlara verilen başka görevler yardımcılarla projelerle daha iyi ulaştırma imkân sağlanırsa daha etkili olabilirler. İyi bir çalışma yayınlanırsa bütün alanları değiştirebilir ortalığı yumuşatıp iki toplum arasında bir köprü oluşturabilirler. Devlete büyük rol düşüyor her şeyin başlangıcı kanuni tabandan başlıyor. (Başkan / AYDAP)

Entegrasyon politikasının eksikliği, Suriyelilerin toplumdan dışlanmasına ve marjinalleşme eğilimleri göstermesine neden olabilmektedir. Çalışmanın 2. Bölümde belirtildiği üzere uyumun tek yönlü bir süreç olmadığı, Türk toplumunun da buna hazırlanması ve çaba göstermesi gerekmektedir. Bu nedenle, Suriyeliler ile yerel halk arasındaki etkileşimli ilişkileri iyileştirmek için İşbirliğine dayalı ve anlamlı olan koşulları belirleyerek iyi ilişkiler geliştirmek için olumlu katkı veren STK'ların daha etkin çalışmasının altyapısı hazırlanmalıdır.

Devlet açık kapı politikası ile niyetliydi fakat Suriyelilere verilen tepki konusunda aynı iyi niyet söz konusu değil. İnsanlar tehdit ediliyor evlerinden çıkarılmak isteniyor, bize geliyorlar evlerde kurşunlanmalar oluyor. Demetevler'de, Baraj mahallesi'nde 15 Temmuz'dan sonra 17 Temmuz'da Önder'de 25 yaşında filan gençler dükkânları yağmaladılar, eşyaları dışarı çıkarıp yaktılar. Biz de tehdit edildik, polis pek ilgilenmedi. Dolayısıyla sivil halkı provoke edip insanları korkutarak ürküterek geri dönüşüne neden oluyorlar. Aileler bunun farkında biz bu ülkede istenmiyoruz, Türk halkı çok merhametli fedakâr diyorlar ama iş uzadıkça işin tadı kaçıyor, şimdiye kadar problemler bitmeliydi. (Genel Koordinatör / İnfak Vakfı)

15 Temmuz örneğinde sergilenen tarzda şiddet biçimleri, topluluklar arasında yükselen gerilimler güvenlik açığını artırır ve toplumsal entegrasyonu zedeler. Suriyelilere yönelik taciz, ayrımcılık, gerginlik, düşmanlık vandalizm, günah keçisi ilan edilerek suçun kurbanı olmaları haksız fiziksel şiddete uğramalarına neden olmuştur. 15 Temmuz'dan sonra Ankara'da yaşayan Suriyelilere yönelik şiddet olaylarının⁸⁷⁴ bastırılmasında, STK'ların arabulucuk yaparak ve toplumsal kontrol mekanizmaları olarak iki halk arasında tekrar ahenkli uyumun sağlanmasında aktif rolü olmuştur.

İlk baştaki misafirperver politikalar çok daha iyi idi. 15 Temmuz'dan bu yana daha dışlayıcı bir söylem var göçmenlerde de kaygı oranı yükseldi geri çekilme ve kendi içine kapanma gettolaşmaya meyil arttı negatif ayakta kalma stratejileri ama buna rağmen tepkiler oluyor yerel halk tarafından göçmenlere yönelik faaliyetler yürüten vakıflarından bunu izale etmesi için ıki halkı da gözetmesi gerekiyor Suriyelilerin Süreç ilerledikçe gelişen toplumsal tepkinin kontrol altına anıp alınamamış yaşanan tepkiler göçmen toplumu etkiliyor geriyor ve baskılıyor uyum entegrasyon süreçlerini zedeleyebilecek durumda. (Koordinatör / Keçiören Göçmen Hizmetleri Merkezi)

Yerel halk ve Suriyeliler arasında yaşanan bu tarz sıkıntılara rağmen toplumsal barışı bozmamak adına STK'lar aracılığıyla her iki toplumda fren mekanizması gelişmiştir. Yerel halkta Suriyelilere karşı olan tepkinin provokasyonlarla kitlesel tepkiye dönüşme riski bulunmakta olup bu da dönem dönem küçük çapta birkaç münferit Suriyeli-Türk çatışmalarına neden olsa da⁸⁷⁵ STK çalışmaları sayesinde büyük toplumsal patlamalar yaşanmamıştır. Şimdiye kadar ciddi toplumsal sorunların yaşanmamış olması STK'ların toplumsal sorunlarla baş edebilme kapasitesini göstermektedir.

Uygulanan politika iki ağzı kesen bıçak gibi eğer devlet bir entegrasyon politikası uygularsa dindaşlık var uyum var eğer yanlış politika izlerse Suriyeliler ileride potansiyel tehdit olur Avrupa'dan çok daha fazla olur

⁸⁷⁴ Ayrıntılı bilgi için Bkz. MAZLUM-DER (2016). Ankara Şubesi 16 Temmuz 2016 Tarihinde Siteler Bölgesinde Yaşayan Suriyeli Sığınmacıların Maruz Kaldıkları Toplu Şiddet Olayları Raporu, Ankara

⁸⁷⁵ Bkz. Orhan, O. ve Şenyücel Gündoğar, S. (2015).

Avrupa'da yapay DAEŞ diyor ama o bir balon senaryo ile halkı inandırıyor Türkiye'de bir gerçek var 3 milyon insan var, düzgünce entegre edilmezse çok büyük bir problem yaşayabiliriz. Eğer bu insanlar uyumsuz hale gelirse mafyalaşır, uyuşturucu trafiği olur, yıkıcı örgütlerin programlarına katılır değişik suç örgütleri oluşur çeteleşir. Türkiye'de şu anda ekonomik ve siyasal olarak kuşatılmışlığı gelir bunalımına neden oldu, insanlar bu bağlamda geçici sitemlerde bulunuyor. Bir takım yabancı unsurlar bunu özellikle kaşıyorlar, basit meseleleri büyüterek Suriye'den gelen halkla bizim halkımızı çatıştırmaya çalışıyor ama lokal kalıyor halk buna itibar etmiyor. (Başkan / Cansuyu Derneği)

İki halk arasında gruplararası çatışmayı teşvik eden eylem girişimleri ve şiddet marjinalleşmeye ve radikal hareketlere neden olur⁸⁷⁶ Toplumsal düzeyde, Suriyelilerin marjinalleşmesini önlemek için olası toplumsal çatışmalar STK'ların rehberliğinde hükümet yetkilileri tarafından önlenmelidir.

Entegre olmalarındaki yaşadıkları en büyük sorun siyasal ve ideolojik çatışmalar. Bu hem Türkiyelilerin yardımlarını engelliyor hem de Suriyelilerin entegrasyonunu engelliyor. Hem bizim Suriyelileri hem de onların bizi yapay olarak ötekileştirmesine neden oluyor. Eğer bir art niyet yoksa buradaki Suriyeliler iç siyasal dinamiklerinin ya da Esad'ın adamları değil ise sahada hiçbir sorun yok. (Ankara Şube Koordinatörü / Deniz Feneri)

Çatışma müdahaleleri genellikle gruplar arası ilişkileri iyileştirmeye çalışmaktadır. STK'lar uyumun sağlanması, gerginliğin azaltılması, gelecekte yaşanacak çatışmaların⁸⁷⁷ önlenmesi için yoğun faaliyetler göstermektedir. Entegrasyon gerçek anlamda sağlanamadığında Suriyeliler ve yerel halk arasında tarih eğitiminden kaynaklanan dezenformasyonla birlikte çatışmalar, ırkçı saldırılar bunun beraberinde zenofobi meydana gelmektedir. STK'lar iki halkın birbirini

⁸⁷⁶ Shapiro, I. (2006). Extending the framework of inquiry: Theories of change in conflict interventions. Berghof Research Center for Constructive Conflict Management, s. 206.

⁸⁷⁷ Lederach, John P. and Michelle M. (2003). "Conflict Transformation." Beyond Intractability. <https://www.beyondintractability.org/essay/transformation>

tanınmasında ve kadim tarihi birlikteliğe ışık tutma konusunda faaliyetler yürütmektedir.

İrkçılık olmasa bile Türkiye’de zenofobi var. (Ankara Kurumsal ilişkiler Sorumlusu / İHH)

Gerçek anlamda entegrasyon sağlanmayınca toplumda sorun çıkmaya başladı. Toplum çatışması entegrasyonu ve çalışmalarımızı zorlaştırdı. Tarihimizde bir Arapfobi var onlarda da Esad döneminden beri Türklerin düşman olduğu zulmettiği yönünde bizim resmi tarihimizdeki gibi Türkofofi var. Bunun yanlış olduğunu anlatmak gerekiyor. Çanakkale’de Suriyeli Araplar, Türkmenler var. Halep’te Türklerin mezarlarına da bakınca doğrunun ne olduğu ortaya çıkıyor. Bunların üstleri kapatılmış ve toplumları kandırmışlar düşman belliyorlar birçok noktada ortak olduğumuzu tarihsel birliktelik olduğunu öğretmek lazım. Artık sınırlar kültürel olarak dünyada kalmış durumda. Türkiye’de milyonlarca Alman, Boşnak, Bulgar farklı noktada farklı milletten insan var artık bir mozaik olmuşuz. Türkiye bunu kaldırıyor biz buna karşı uyanık olmak zorundayız bu ortak paydanın bir kazanç olduğu bilincini kavramalıyız. (Başkan / Önder Vakfı)

Uzun vadeli entegrasyon politikalarını formüle etmek ve uygulamalar tasarlamak için Suriyelilerin ve yerel halkın stereotiplerini ve etnosentrik bakış açılarını değiştirmek gerekmektedir. Önyargılar ile mücadele için STK’ların önyargının aktif ayrımcılığa dönüşmesini önleyen, karşılıklı farkındalık ve kabulü destekleyen çalışmaları olmuştur.

Charlie Campbell’in meşhur kitabında bahsettiği üzere, kriz dönemlerinde günah keçisi söylemi ve kendisine eşlik eden kasıtlı algılamalar olağan olabilmektedir. Özellikle toplumun esenliğini sağlamaya dönük yapıların çöktüğü kriz anlarında, mağdur kesimlere yönelik geliştirilen negatif içerikli söylemler çok daha yaygın bir hal almaktadır. Bu ve benzeri durumlarda başarı hikayeleri, kamuoyu nezdinde toplumlar arasında sağlıklı temellere dayalı bir irtibatlanmanın sağlanmasında ön açıcı olabilir. SETA başta olmak üzere pek çok kurum tarafından hazırlanan raporlarda tespit edildiği üzere,

ülkemizde de ana akım medya, maalesef hala ivedilikle kendisine çeki düzen vermesi gereken bir alanda hareket ediyor. Herhangi olumsuz bir gelişmede Suriyelileri suçlayarak yargılamaya dayalı argümanlar geliştiren medya, asıl odak noktasını yapıcı ve inşa edici boyutlarda aramak durumundadır. (Program Müdürü/ MSYD-ASRA)

İrkçilik ve yabancı düşmanlığı deneyimi altta yatan yapısal güvenlik açıkları, krizler sırasında eşitsizliği, kaynak kıtlığını, rekabeti, toplumsal çatışmayı ve koruma zorluklarını yoğunlaştırabilir. Dolayısıyla, toplumlar arasında gerginliklerin ortaya çıkabilir. Suriyeliler zaman zaman yerel halk tarafından tehdit oluşturabilecek yabancı işgalciler olarak tehdit unsuru, potansiyel suçlular⁸⁷⁸, günah keçileri olarak görülmüşlerdir. Bu da Suriyelilerin hem daha zor uyum göstermesine neden olmuştur. Yerel halk ve Suriyeliler arasındaki gerilimi tek taraflı değerlendirmemek gerekir. STK'ların sahadaki çalışmaları Suriyelilere karşı var olan olumsuz algının iyileşmesine ve aynı zamanda medyadaki önyargıların daha iyi tespit edilmesine ve bunlarla başa çıkma mekanizmaları geliştirmelerine imkân tanıyacaktır. Medya ile STK'lar Suriyelilere yönelik tutumların şekillendirilmesinde, yanlışlarının ortadan kaldırılmasında ve entegrasyon için olumlu bir iklim oluşturulmasında önemli bir rol oynamaktadır.

Medya çok önemli, etki olarak bir şeyin nasıl haberleştirildiği çok önemli ve haberleri yaparken nedenlerine dayanarak ve olayın daha derinine inerek haberleştirmek algıyı değiştirmesi noktasında medya dili önemli. Medyada Mülteci dili ile ilgili Suriyelilerle ilgili projelerimiz var. Politika üretme farkındalık yaratma gibi bir hedefimiz var. İGAMDER olarak medyayı bilinçlendirme eğitimlerimiz ve atölyelerimiz olacak. Suriyelilerin başarılarının haberleştirilmesi çok önemli Tek bir başarı kişinin kendisinden kaynaklanıyor olabilir. Suriyelilerin bireysel başarıları var ama bunun nasıl yansıtıldığı, STK'ların bu konuda yaptığı etkinlikler daha çok etkinleştirilmesi gerekiyor.

⁸⁷⁸ Göçmenlerin ve mültecilerin işgücü piyasasıyla ilgili olarak ayrımcılığa ve dışlanmaya maruz kaldıkları suç seviyeleri yüksek olduğunda suçu etnik köken açısından açıklamak, sosyo-biyolojik ve ırkçı açıklamalara düşmek anlamına gelebilir. Suç oranlarının düşük olduğu etnik azınlık gruplarının iyi entegre olduğunu, nispeten yüksek suç oranlarına sahiplerin ise zayıf bir şekilde entegre olduğunu önerebilir. Bununla birlikte, konunun işsizlik, ayrımcılık, konut koşulları ve hizmet sunum seviyeleri ile daha fazla ilgili olabilir. Uluslararası göç ve suç ilişkisi ilgili yeterli kanıtlar yoktur.

Kapasite building eğitimlerinde mültecilerin kurduğu STK'lar için kapasite geliştirme proje yazma eğitimi verdik. (Proje Koordinatörü / İGAMDER)

AB projesi aldık medyanın dili Suriyeliler ilgili gazetecilerle yaptığımız projemiz var. Yeni bir proje refugee integration index migration policy groupun UNHCR' la gerçekleştirdiği, public avoidance ve eğitimi ile bir arada web sitemizi daha etkinleştireceğiz. (Başkan / İGAMDER)

Suriyeliler hakkında medya tarafından verilen yanlış bilgiler düşmanlık, şiddet, korku iklimi yaratabilir. Medyanın Suriyelilere yönelik söylemine ilişkin STK'ların medya dili ile ilgili politika üretme, farkındalık faaliyetleri vardır. STK iş birliği ile Suriyelilerin toplumsal hayata yaptıkları katkılar yerel ve ulusal medyada yer almaktadır.

Biz TRT Diyanet kanalında Muhacir programında Suriyeli bir ailenin evine gittik, program yaptık onların günlük ihtiyaçlarını karşılamaları konusunda farkındalık oluşturulması açısından program yaptık. Bir çocuk peçete satıyordu onu bir çocuk dövdü biz bunu gündeme taşıdık. (Ankara Koordinatörü / BEŞİR-DER)

SGDD ve BMMYK arasında, Türkiye'de sığınmacılar ve mültecilerin problemlerinin boyutları ve doğası hakkında Türk yetkililer ve kamuoyunun anlayışının geliştirilmesi için yürütülecek aktivitelerde SGDD'nin sorumlu kılındığı bir anlaşma gerçekleştirilmiştir. Bu anlaşma kapsamında SGDD mültecilerin problemlerini açıklamak için medya haberleri organize etmek; sığınma prosedürleri konusunda Hükümet ve BMMYK enformasyon materyallerinin dağıtılmasına yardım etmek; akademisyenler, kamu hizmetlileri, gazeteciler ve toplumsal olarak bilinçli gruplar gibi anahtar aktörleri bir araya getiren bir forum olarak hizmet vermek ve mültecilerin toplumsal ve yasal problemleri konusunda BMMYK ile bağlantı kurmak gibi aktiviteleri gerçekleştirmeyi üstlenmiştir⁸⁷⁹.

⁸⁷⁹ SGDD'nin yasal-sosyal danışmanlık ofislerinde Suriyelilere Türkiye'deki hakları ve yükümlülükleri ve yasal destek gerektiren evlenme, boşanma, sınır dışı edilme kararları ve adliye intikal eden davalarda ilgili yasalar doğrultusunda bilgilendirme çalışmaları bulunmaktadır. Gerekliğinde ildeki barolar aracılığı ile avukat atanması sağlanmaktadır. Özel danışmanlık gerektiren hassas durumdaki kişiler için korumaya yönelik danışmanlık ve dosya takibi yapmaktadır. Eğitim,

SGDD olarak basın medya eğitimi vererek Suriyelilerin kendi gazetesini çıkarması için Suriyeli gazetecileri eğitime tabi tuttuk ve Türk gazetecilerle bir araya getirdik. Basın Yayın Enformasyon Genel Müdürlüğü ile medya eğitimi yaptık. 600'den fazla kişiyi; medyanın kullanmış olduğu dil, terminoloji, medyada çocuk ve kadın temsili, toplumsal cinsiyet, medyanın kullanmış olduğu dilin yan etkileri, medyanın kamu yararı konusunda sorumluluğu ve suçun bireyselliğine kadar birçok konuda basın mensuplarına yönelik çalışmalarımız oldu. Medya çok önemli. Okul ihtiyacı vardır okul yaparsınız, maddi konular çözülür, algıyı önyargıları kırmak kolay değil. Vatandaş VE Suriyeli arasında tansiyonu düşürecek mevzu basının mevzuyu sunuş biçimi ile ilgili. Medyada Zeytindalı operasyonu yaparken Türk askeri orada Suriyeliler için çalışırken Suriyeliler burada denize giriyor deniyor ama Türk askeri PYD'nin Fırat'ın doğusuna geçmemesine ve kendi sınırları için çalışıyor, bizim askerimiz orada bizim için ölüyor. Suriyelilerin dönmesi için oraya güvenli alan yaratacağız denerek yapılıyor. Suriyeliler burada keyif çatıyor söyleminin gerçeklik payı yok. Suriyelilerle ilgili herhangi bir deneyimi olmamış kişiler bile medyanın sunuş biçiminden kaynaklı Suriyelilerden nefret edebiliyor bu konuyla ilgili ilk çalışma yapan biziz. Biz bu çalışmaya UNICEF'ı, UNFPA'ı dahil ettikten sonra onlar da eğildi. En tehlikeli insan kaybedeceği hiçbirşeyi olmayan bir insan marjinal grupların oluşması kişilerin belli değerlerden kişileri hayata bağlayan mevzuların nasıl biçimlendiği ilgili bir şey. Suriyelilerin önümüzdeki süreçte olay çıkarması mümkündür. (Genel Koordinatörü / SGDD)

Basının çok ciddi algı operasyonu var Suriyeli deyince hep dilenen, Türkiye'den isteyen bekleyen olarak görülüyor biz algıyı doğru yönetemedik Suriyeliyim deyince onun kimliği ile ilgilenmiyor bu insanlar her şeylerini kaybederek savaştan geldiler dilenmek için değil ama dilenmek bir sonuç. (Genel Müdür / SDD)

Suriyelilerin toplumda, kamusal alanda görünür olmalarıyla medyada ırkçılığa kadar varabilen ayrımcı söylemler dolaşıma girdi, bir güvenlik tehdidi, ekonomik bir

sağlık gibi hizmetlere ulaşmada sorun yaşayan kişiler için çözüm yolları aranarak, ilgili otoriteler ve STK'lar ile iletişime geçilmektedir.

yük olarak lanse edildi⁸⁸⁰. Ana akım medyada Suriyelilere yönelik ayrımcı söylemlerin yeniden üretildi, nefret söylemleri beraberinde şiddet olaylarını getirdi⁸⁸¹. STK'lar bu konuda eğitimler ayrımcılığın ve nefret dilinin önlenmesine ilişkin medya eğitimleri vermektedirler.

İnsani müdahalede yerel halka da yer açılması, toplam dağıtımın İnsani yardım çalışmalarına erişim konusunda yerel halkın bir sorunu yok, devlet sosyal yardımları son yıllarda epeyce arttırdı. Ancak ırkçı düşünceye sahip kimselerin sosyal medya üzerinden nefret söylemine konu olmaktadır. (Genel Başkan Yardımcısı / MAZLUM-DER)

Suriyelilerin sosyal medyada da ayrımcı bir dille tasvir edildiği görülmektedir⁸⁸². STK'ların sosyal medyada da yer alan ayrımcı söylemlere ilişkin çalışmaları bulunmaktadır. Bunun yanı sıra yardım faaliyetleri ile ilgili de negatif kampanyalar yürütülmektedir.

Türkiye'deki fakir insanlar Türkiye'nin problemidir. Mültecilere gelen yardımlar Avrupa'dan gelen yahut başka organizasyonlarla yapılıyor, onlar Türkiye kalkınsın diye değil. Mülteciler için gönderilen paralar mültecilik statüsü verdikten sonra bu tarz yardımların da belli kanalları olacak kanalize edilecek alanlar olacaktır, göz göre göre dağıtmak yerine belli bir kurumsallaşma gerekiyor. (Proje Koordinatörü / İGAMDER)

Suriyelilere kendilerinde bulunmayan hizmet ve malzemelerin sağlanması yerel halkta ihmal edilmişlik hissi yaratmakta ve bu durum entegrasyonu olumsuz yönde etkilemektedir. Oysa çalışmanın ikinci bölümünde yer verildiği üzere yerel halk birçok sığınmacı ve mülteci krizinde ihtiyaçların karşılanmasında önemli rol oynamıştır. Yerel halkın Suriyelilerin durumlarına duyarlı hale getirilmesi, yerel adetlere ve dini ve kültürel geleneklere uyum göstermenin önemi konusunda

⁸⁸⁰ Doğanay Ü. ve Çoban Keneş H (2016). Yazılı Basında Suriyeli 'Mülteciler': Ayrımcı Söylemlerin Rasyonel ve Duygusal Gerekçelerinin İnşası. *Mülkiye Dergisi*, 40 (1). s. 145

⁸⁸¹ Erdoğan, M., Kavukçuer, Y., Çetinkaya, T. (2017). "Türkiye'de Yaşayan Suriyeli Mültecilere Yönelik Medya Algısı", *Özgürlük Araştırmaları Derneği, Analiz*, s. 17

⁸⁸² Tümeğ, D. (2018). *Türk Halkının Suriyeli Sığınmacı / Mülteci Algısı Mevcut Durum, Saha Çalışması Ve Politika Önerileri*, Ankara: Türksam Yay., s. 21

Suriyelilerin bilgilendirilmesi de önem arz etmektedir⁸⁸³. STK'lar bu konuda eşit dağıtım yapmaya çalışarak çıkabilecek potansiyel krizleri önlemektedir.

Yerel halkın da tepkisi var, biz ayırım yapmıyoruz. Devlet her vesile ile yerlilere para veriyor, yerel halk lüksünün eksikliğinden dolayı ihtiyaç sahibi olduğunu düşünüyor apartmanda değil de niye gecekondunda oturuyoruz diye oysa Suriyeliler temel ihtiyaçlarının peşinde. Ramazan'da yerlilere de gıda yardımı yaptık. (Genel Koordinatör / İnfak Vakfı)

Zayıf planlanan yardım programlarının iki halk arasındaki gerginliğin artmasına doğrudan ya da dolaylı olarak katkıda bulunabileceği görülmektedir. İnsani yardımın yanlış hedeflenmesi ve dağıtımı, yoksulluğa düşme riski, hizmet eksiklikleri nedeniyle Suriyeliler ile yerel halk arasında mevcut eşitsizlikleri güçlendirebilir, rekabetin yoğunlaşmasına neden olabilir. Olumsuzlukları azaltmak için Suriyeliler ve yerel halk arasında diyalogu canlandırmak, sorunları tespit etmek ve anlaşmazlıkları çözmek üzere STK'lar tarafından toplantılar düzenlenmektedir.

Yerel halkla entegrasyon yerel halka da yardımın dağıtılması gerekiyor. Biz Van depreminden sonra mültecilere yardım dağıtırken bu mültecilerin yaşadığı mahallerde Türk vatandaşlar da aynı sıkıntıları yaşıyorlar bu yardıma onları da kapsaması gerekiyor sürekli bilgilendirme çalışması yaptık. Ekonomik anlamda güçlendir sonra dilini öğret kültürünü öğret sonra Türk vatandaşlarına bu insanların neden burada olduğunu anlat empati kurmasını sağla. 80 lerde neden Avrupa'ya gittiler adama gündelik kendi hayatı üzerinden anlat. 15 Temmuz'da bir gece sadece basımızdan uçak geçti, Suriyeler hala uçak sesi duyunca o gece aklıma geliyor diyor. Bunu çok iyi anlatmamız lazım bunda geç kaldık kamu olarak geç kaldık kamu spotlarıyla televizyonlarıyla yayın yapıp bilgilendirmemiz lazım. (Ankara Temsilcisi / IKGv)

Türkiye halkının bilinçlenmesini artırmak, Suriyelilere kamusal alanda kendilerine atfedilen imajların kendilerini temsil etmediği noktasında medyada bir olanak sağlamak lazımdır. STK'lar, Suriyelilerin entegrasyonunun

⁸⁸³ BMMYK ve STK Ortakları, Mültecilerin Korunması, s. 53-54.

kolaylaştırılmasında medya girişimlerini desteklemek ve 'iyi uygulama' örneklerini teşvik etmek için mevcut medya politikalarının kapsamını genişletme noktasında çalışmalar yapmaktadır. Suriyelileri Türkiye'ye entegre etmeyi amaçlayan toplumlararası atölye çalışmaları, diyalog ile uzun vadeli programlar göç ve entegrasyonla ilgili çalışan akademisyenler, politika yapıcılar ve yöneticiler, STK'larla birlikte gerçekleştirilmelidir.

Mültecilik durumu ile göçmenlik durumunun farklı olduğunu bizim vatandaşımıza anlatmamız lazım. Mülteciliğin içinde bulunan zorunluluk; Almanya giden tek vatandaşı ile mültecilik başka bir şey. Almanya'ya gidip çalışmak bir tercih ama başınıza bomba yağarken sınırdan geçip buraya gelmek tercih değildir. Temel yaşam hakkının kişi tarafından korunma süreciyle ilgili bir durumdur. Bölgesel olarak değişiklik göstermekle birlikte sektör değişiyor. Suriyeli Türk vatandaşı birisiyle komşuluk yapmak ve onunla iletişim kurmak da sorun yaşamazken aynı Suriyelinin eşi iş piyasasında görmüş olduğu muameleden ötürü son derece olumsuz şeyler söyleyebiliyor. Günlük yaşam karşılıklı çıkar olduğu zaman farklı. Bir yabancıya evinizi kiraya verir misiniz, işyerinizde çalıştırtır mısınız, çocuğunuzun bir yabancı ile aynı sırayı paylaşmasını ister misiniz diye sorduğumuzda negatif cevaplar alıyoruz.⁸⁸⁴ Social cohesion, harmonization ve uyum konusunda ortak bir tanım yok. Kimi dil öğrenmenin sosyal uyumla ilgili olduğunu kimi dinin önemli olduğunu söylüyor. Suriyelilerle tamamen farklıyız farklı kültürler diyen de var, temel kültürel farklılıklar var. (Genel Koordinatör / SGDD)

Toplumsal hayatın yanı sıra okullarda yaşanan ayrımcılık Suriyeli çocuklarını ve gençleri kendi içlerine kapatmaktadır. Ayrımcılık nedeniyle Suriyeli aileler çocuklarını okula göndermek istemediklerinde çocuklar da olumsuz etkilenmektedir⁸⁸⁵. STK'larla okullarda eğitim çalışmaları yapılarak toplumda

⁸⁸⁴ SGDD'nin çocuklar için düzenlenen açık hava etkinlikleri Toplumlararası Barışı Destekleyen Etkinlikler ile yerel halk ile Suriyelileri bir araya getirerek ayrımcılığın önüne geçmek için çalışmaları bulunmaktadır. Bu kapsamda Suriyeli çocukların uyumu için uçurtma şenlikleri, piknikler ve turnuvalar, ağaç dikme etkinliği, çocuk aktiviteleri ve konser düzenlemek gibi faaliyetler yürütmektedir.

⁸⁸⁵ Mercy Corps, "Analysis of Host Community-Refugee Tensions"; Mercy Corps, "Mapping of Host Community-Refugee Tensions"; CARE International, "Inter-Community Relations: A Study of the Impact of the Syrian Refugee Influx on the Lebanese Host Community and its Repercussions on the Social Cohesion Contexts North and Mount Lebanon: T5 and Chouf", (March 2015)

farkındalık eğitimleri verilerek, ayrımcılıkla mücadelede güçlendirme stratejilerini teşvik ederek eşit erişimi ve katılımı artırmayı teşvik edilmeli ve ön yargı, hoşgörüsüzlük önlenmesi sağlanmaktadır⁸⁸⁶.

Birebir ilişkiler kuruyoruz evlerine ziyarete gidiyoruz ona çok can atıyorlar, komşuluğa gidiyoruz bazen evlerimize davet ediyoruz onlar bize geliyorlar diğer gruplar azınlıktı Afgan vs tepki yerine onlara yardımcı olunuyordu ama bunlar kitlesel olarak varlar çok kalabalık olunca tepki oldu. Yaşam tarzlarında farklılıklar var bizim fakirimizle babybooming toplumları oluştu. Bir araya getirmek için odak grup toplantıları önemli. (Genel Koordinatör / İnfak Vakfı)

Suriyelilerin doğum oranları Türkiye'deki demografik değişim için potansiyel tehlike olarak gösterilmeye çalışılmaktadır. Entegrasyon yoluyla Suriyelilerin bu tür kültürel ırkçılıkları deneyimleme olasılıkları sınırlıdır. Entegrasyon; Suriyelilerin omuzlarındaki yükü tek başına taşıyarak gerçekleştirecek tek yönlü bir cadde değildir, yerel halkı ve Suriyelileri kapsayan toplumsal bir süreçtir. Nihai kerte Suriyelilere karşı olumsuz yaklaşımların toplumda kök salmadan ortadan kaldırılması da yine birbiriyle tutarlı düzenlemeler ve sürdürülebilir, kalıcı bir kamu politikasının varlığı ile mümkündür. Suriyelilerin hukuki statüleri ve bu statünün yasal güvenceye kavuşturulması gerekmektedir.

3.2.12. Sivil Toplum Kuruluşlarınca Yürütülen Yardım ve Danışmanlık Faaliyetlerinin Suriyelilerin Entegrasyon ve Uyum Sürecinde Rolü

Bireyler genellikle grup halinde hareket etmeyi tercih ederler. Bu gruplar aynı zamanda demokratik yaşamda önemli aktörler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bölümün birinci başlığında işlendiği üzere bireylerin bir araya gelerek oluşturmuş oldukları gruplar arasında STK'ların önemli bir yeri vardır. STK'ların neredeyse tümü rehberlik, eğitim sunma ve entegrasyon sağlamaya yönelik projeler yürütmektedir. Özellikle göç sonucu yer değiştirmiş kişilerin yeni ülkeye uyum sürecinde STK'lar birçok işleve sahiptir. Bir yandan yeni geldikleri ülkenin bir parçası olmaya çalışırken diğer yandan da birçok sorunla karşılaşan göçmenler için STK'lar tampon işlevi

⁸⁸⁶ Emin, M. s. 24

görmektedir. STK'ların özellikle yardım ve danışmanlık faaliyetleri göçmenlerin kısa ve uzun vadede geldikleri ülkeye entegrasyonlarında hayati öneme sahiptir.

Türkiye'de devlet başta olmak üzere farklı paydaş gruplar Suriyelilerle ilgilenmelerine rağmen, STK'lar Suriyelilerin sorunlara hızlı yanıtlar üreterek birincil mekanizmalar olmuşlardır. Suriyelilerin faydalandıkları hizmetlerin çoğu STK'larca sağlanmaktadır. STK'ların Suriyelilere yönelik girişimleri, uygulama projeleri ve faaliyetleri kapsamında merkezi bir rolü vardır. STK'ların sağladığı kapsamlı hizmetler, Suriyelilerin acil toplumsal, tıbbi ve ekonomik yardım ihtiyacı olduğunu gösterse de kamu yetkilileri sorunun gerçek büyüklüğü veya içeriğinin farkında olmadıklarından konuyu göz ardı etmektedirler.

UNHCR ile çok yönlü destek merkezlerimiz var. Biz insani yardım organizasyonu değiliz; gıda paketleri alalım, kıyafet dağıtalım⁸⁸⁷. Hak ve hizmetlere yönlendirici durumlarda danışmanlık yapmak ve hassas grupları devlet mekanizmalarına yönlendirme yapmak bizim görevimiz. Önce kişilerin haklarını bilmeleri, mevcut hizmetleri bilmeleri ve bu hizmetlerden haberdar olmaları önemli. Bizim Suriyelilerin Türkiye'deki acil durumlarda arayabilecekler kendi kendilerine danışmanlık verebilecek Türkiye'deki temel yaşam şartlarına ilişkin bilgi edinebilecekleri Türkçe ve Arapça kılavuzlarımız var. Kılavuz çalışması kendi kendine danışmanlık; telefonla çağrı merkezinden bilgi veriyoruz 80 küsur ofisimiz var. Çağrı merkezlerimizde 30 kişi çalışıyor. Mobil ekiplerimiz var. 2017 yılında 1 milyon danışmanlık verildi. Arapça, Farsça, Urdu, Somalice, Fransızca telefon danışmanlığımız var çok etkin ve call centerdan, çağrı merkezinden farklı danışmanlıklar var. Ege denizinde bir kayalık parçasından bulunan bir kişiye, kaçakçı tarafından alıkonulan şiddet gören Türkiye'de sığınma sistemine giren kişiye kadar çok çeşitli vakalar arar, yardım ederiz, yönlendirme yaparız. Arkadaşlarımız medium, high, law olarak kategorize ediyor ve bu çerçevede case ile ilgili protection başlatılıyor, danışmanlık veriliyor il ofislerine yönlendiriliyor. Birinci

⁸⁸⁷ Türkiye'de ikamet eden göçmenlerin büyük bir kısmı hayatlarını maddi güçlükler içinde devam ettirmektedir. Yardım ve insani malzeme dağıtımları başat faaliyeti olmasa da SGDD göçmenlerin yaşam şartlarını bir nebze olsun iyileştirebilmek için dönemsel olarak; gıda yardım paketleri, hijyen paketleri, alışveriş kartları, kışlık malzemeler, kırtasiye malzemeleri gibi ürünlerin dağıtımını yapmaktadır. Sadece 2015 yaz döneminde 14.190 alışveriş kartı dağıtılmış olup, kartlardan yaklaşık 6.300 aile yararlanmıştır.

dönemde acil durumlar çözüldü. Kriz çözölemeyince görünürlük arttı ve yerleştirme daha sonra uluslararası aktörler devreye girdi. Sosyal aktivitelerden tutun her açıdan e-watcher kart dağıtmaya kadar Suriyelilerin de Türk vatandaşlarının da imkanlardan faydalanmasını sağlıyoruz. (Genel Koordinatör / SGDD)

SGDD yardım, danışmanlık faaliyetlerinin yanı sıra acil durumlarda Suriyelilere yönelik hassas gruplar için koruma sağlanmaktadır. STK'ların acil yardım desteği sunma ve gıda yardımının dışında, Suriyelilere yönelik faaliyetleri Suriyeliler için önemli bir bilgi kaynağıdır. Türkiye'deki Suriyelilerin ilk yıllarında, yerel halkın gönüllü hayırseverliğinin yanı sıra, birçok STK özellikle kamp dışı Suriyeliler için gerekli tamamlayıcı yardımı sağlamıştır. Toplumsal yardımda önemli roller üstlenen Kızılay, Toplumsal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu gibi resmî yardım kuruluşları ile birlikte, STK'ların yardım sistemi içinde yer almaları Suriyelilerin entegrasyonda başarı kazanılmasını sağlamıştır. Suriyelilerin Türkiye'deki kalıcılığı söz konusu olmasıyla birlikte, çalışma izni düzenlemelerinin ardından, STK'ların kamuyla birlikte Suriyelilere acil yardımın ötesinde uzun vadeli entegrasyon çalışmaları yapılması gerekmektedir.

AYDAP'ın içindeki vakıflara ulaşan insanların yardımları kanalıyla Suriyelilere ulaşabiliyoruz. Toplantılar yapıyoruz Suriyelileri çağırıyoruz, ulaşım kanalı daha çok oluyor Ankara'da yaşayan Suriyelilerin durumlarını mukayeseli olarak konuşmalıyız. Eğer Türkiye'ye gelen sığınmacılarla Avrupa'ya giden mülteciler arasında mukayese edeceksek Türkiye'ye gelen Suriyeliler geçici sığınma korumada, Avrupa'da mülteciler ev maaş veriliyor programa alınıyorlar o ülkelerin kanunlarına göre uygulamalarda şartlarda yaşıyorlar. Ankara'nın içindeki yardımlar diğer illerden daha düzgün ve düzenli şekilde ilerliyor. Ankara başka illere göre Suriyeliler için daha cazip olabilir. Suriyelilerin uyumuna yönelik faaliyetler STK'larla birlikte gerçekleştirilebilir. (Başkan / AYDAP)

Göçmen entegrasyonu hem göçmenlerin hem de yerel halkın çabalarını gerektiren iki yönlü bir süreçtir. İki toplum arasında toplantılar yapmak, açık komşuluk bilgi büroları kurmak, ortak mahalle faaliyetlerini teşvik etmek,

entegrasyonu teşvik etmek, yerel girişimlerin geliştirilmesini desteklemek toplumsal yardım faaliyetlerini artırmak yeni gelenlere devlet destekli programları uygulama noktasında göçmen entegrasyonuna katkı sunarlar⁸⁸⁸. İki toplumun ahenkli uyumuna en büyük katkıda bulunan STK'lar toplumsal hizmet sağlayıcılarının odak noktasıdır. Bu nedenle STK'ların yardım dağıtımının uyuma katkısı açısından bir başarıdan söz edebiliriz.

İGAMDER'in göçmen entegrasyonundaki rolü vardır⁸⁸⁹. Entegrasyondan önce daha genel bir kavram olan sığınma konusunda Türkiye'deki STK'lar çok zayıftı. BM'in UNHCR'in yoğun çabalarıyla bu alanda bir sivil toplum yaratılmaya çalışıldı.1995' ten bu yana insan hakları dernekleri vardı o zamanki Güney Doğudaki insan hakları ihlalleri ile uğraşıyordu. Biraz düzelmeler olduğu dönemde UNHCR paneller eğitimler düzenledi. Öğretmek ve ilgi yaratmak için çalıştı.2011'e kadar 2-3 kategori STK belirdi. Hak temelli STK'lar, MAZLUM-DER, İHD İHV. Türk temelli Türklere yardım eden Charity organizasyonlar, inanç organizasyonları İHH'lar faith-based⁸⁹⁰ mültecilere yardım çorba vs dağıtmaya başladı. Yurtdışındaki mülteci krizlerine müdahale ettiler savaş mağdurlarına yardımlar başladı. İHH Hükümete sınır ötesi destek veriyor. Caritas ICMC gibi Hristiyan düşüncesine dayalı STK'lar Amerika'ya yerleştirmeye çalışıyordu. Keldani Kilisesi de Irak'tan gelenlere yardımcı olmaya çalışıyordu, hepimi toplam 2011'e geldiğimizde 100 kişi idik.

⁸⁸⁸Avrupa Konseyi tarafından Bremen Deklarasyonu'nda teklifler seti. Avrupa bağlamında yapılmış olsa da diğer ülkeler için de geçerli olabilir. CCC [Council for Cultural Co-operation, Council of Europe]. (1992) Town and Culture: Bremen Declaration, Strasbourg: Council of Europe, DECS-Cult, s. 14.

⁸⁸⁹ İGAMDER Mülteci Entegrasyon Değerlendirme Aracını Türkiye'ye uyarlamak üzere "Mültecilerin Uyumlaştırılması" Türkiye'de Suriyeli Mültecilere yönelik yayınlandı. Ayrıca diğer Suriyelilerin entegrasyonuna ilişkin birçok projeye ve faaliyetlere sahiptir.

⁸⁹⁰ Sahada aktif olan ulusal STK'ları "inanç temelli" olanlar ve "hak temelli / seküler" olanlar diye ayrılmaktadır. Çoğunluğu "inanç temelli" olan ulusal STK'ların yardım faaliyetlerinin dayandırılmaktadır. "Hak temelli" STK'lar ise daha çok yardım faaliyetlerinin ayrımcılık yapılmadan adaletli biçimde dağıtılıp dağıtılmadığını izlemeye, durumu raporlama çalışıyor. Alanında uzmanlaşmış STK'ların sağlayabileceği planlı ve etkili insani yardıma duyulan ihtiyaç çok büyük ve acildir. Uluslararası STK'ların İçişleri Bakanlığı'ndan çalışma izni alması gerekiyor. Dışişleri Bakanlığı STK'nın kayıtlı olduğu ülkedeki TC Büyükelçiliğinden bilgi talep ediyor. STK'nın kara listede olmaması yani geçmişte Türkiye'ye yönelik olumsuz bir beyanatının olmaması şart..İzin başvurusu reddedilen ya da incelemede olan birçok uluslararası STK, yerel-ulusal STK'larla işbirliği yaparak, Suriyelilere yardım yapmaya çalışıyor.. Cılga, M. Suriyeli Mülteciler İçin Çalışan STK'ların İnteraktif Ağ Haritası Devletin Boşluğunu STK'lar Doldurdu, <https://dagmedya.net/2015/10/30/suriyeli-multeciler-icin-calisan-stklar-in-iteraktif-ag-haritasidevletin-boslugunu-stklar-doldurdu/>

Şu anda çok sayıda STK var STK'nın önemi vazgeçilmez hayatidir. İşin vazgeçilmezi STK'lardır. (Başkan / İGAMDER)

Çalışmanın ikinci bölümünde de ele alındığı üzere daha önce yaşanan kitlesel göç krizlerine yönelik Iraklılar örneğinde de olduğu gibi STK'ların faaliyetleri olmuştur. Avrupa Birliği Sivil Toplum Diyalogu programı kapsamında, Türkiye ve AB'den STK'ları bir araya getirmeyi amaçlayan çeşitli girişimler bulunmaktadır. Yerel karar alma sürecindeki STK'ların temasları Suriyelilerin yerel halkla arasında köprü geliştirmeye ve uyumuna katkı sağlamaktadır.

Biz bütün mültecilere hizmet veriyoruz. Türkiye'de bir Afgan Somali gerçeği var. Somaliler ekonomik göç sonucu geldiler, İstanbul'da ekonomik bir community var ve çalışabiliyorlar. Diğer STK'larla örgütlenme konusunda İGAMDER olarak Türkiye mülteci konseyini 2016 Haziran ayında kurduk. 20'e yakın STK var üyemiz var. IKGV hayata destek vs bazı STK'lar bu amaçla kurulmasa bile o yöne eğildiler onun hariçinde mültecilerin kurdukları STK'lar var öyle bir ağımız var şu anda. Bu yardımla devam edecek birşey değil uyum için kurumsallaşma gerekiyor. Mültecilerin STK kurup örgütlenmesi de uyuma katkı sağlıyor. (Proje Koordinatörü / İGAMDER)

Kamp dışındaki Suriyelilere yönelik ortaya çıkan yardım ve hizmet boşluğunu doldurmak ulusal ve uluslararası STK'lara düşmüştür. Ulusal STK'ların yardım faaliyetleri ağırlıklı olarak acil ihtiyaç maddeleri ve barınma, gıda ve giysi yardımlarıyla sınırlı olsa da uyuma katkısı büyüktür.

Suriyelilerle ilgili birçok proje yürüttük barınma ile ilgili sorunlarını kendileri aştılar buraya gelen referans üzere geliyor kendi arkadaş akraba çevresi yardım ediyor. İlk dönem ev bulma, eşya verme, ev kurma konusunda yardımcı olduk parkta yatan insanlar vardı ilk başlarda evleri döşeyip teslim etmeye çalıştık eğer böyle bir imkân yoksa kamplara gidebilmeleri için imkân sağlamaya çalıştık. (Başkan / Önder Vakfı)

STK'lar Suriyelilere danışmanlık ve hukuki destek, eğitim ve iş imkânları sağlama çalışmalarının yanında onların yaşam kalitesini iyileştirme, toplumla uyum

sağlama, barınma gibi sorunlarla baş edebilme ve kendi başına ayakta durma becerilerini destekleyen çalışmalar sürdürmektedir.

STK'lar da böyle; biz kendi fakirlerimize de Suriyelilere de yardım ediyoruz. Ama biz bize gelen bağışlarda hayır sahipleri yardımları nereye istiyorsa, kime istiyorsa ona yönlendirmek zorundayız. Babaları ölen yetim çocuklar, kadınlar geliyorlar, para yardımında bulunuyoruz. (Başkan / Cansuyu Derneği)

Bizim vakıf olarak yereldeki dağıtımlarımız Türkiye içerisindeki Suriyelilere yönelik sona erdi. Onlar buraya geldiler geldikleri zaman ihtiyaçları vardı, misafirlik üç gündü ama üç yıl oldu kendileri artık ayakları üzerinde durabiliyorlar. Lokal olarak yardım kotamız var; aciz, hasta, dul, yetimlere yardım ediyoruz. Çalışma gücü olan evlere yardım yapmamaya çalışıyoruz. Bu toplumda dengeyi çok bozuyor siz malzemeyi getiriyorsunuz bunlar akşama kadar yatıyor, siz bunları başımıza bela edeceksiniz diyorlar, ailenin yardıma ihtiyacı olması gerekiyor. (Hayri ve Sosyal Hizmetler Müdürü / TDV)

Suriyelilere yönelik resmi bir toplumsal yardım programı bulunmamaktadır⁸⁹¹. Valiliklerin ve belediyelerin yardımları dışında yardım organizasyonu STK'lara ve halka tahvil edilmiş olup bağışlar ve gönüllülük esasına dayalı yardımlar yapılmaktadır. STK'lar sundukları hizmetleri iyileştirmeye devam etmeyi ve tavsiye ve bilgi sağlamak noktasında Suriyelilerin entegrasyonunda oynayacakları önemli bir role sahiptir.

Ankara'da 100 bini aşkın Suriyeli var. Onların yoğun talepleri var. Ulus merkezde onlarla iletişim kurmamız zor olduğu için Solfasol'de Hayır mağazası" kurduk, müracaat edenlere her türlü yardım malzemesini teslim ediyoruz. Suriyeli geliyor geliyor, gecekondututmuş gıda, soba, ev eşyası, yazları buzdolabı, hatta sıfırdan ev kuruyoruz, Vakıf bilindiği için bizi arıyorlar

⁸⁹¹ Suriyeliler bulundukları ilde kayıt işlemlerini tamamlamalarını müteakip kendilerine verilecek olan Geçici Koruma Kimlik Belgesi ile sosyal yardımlardan faydalanmak üzere valiliklere, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarına (SYDV). Belediyelere ya da STK'lara başvuruda bulunabilmektedirler. Türkiye'de Geçici Koruma Statüsündeki Suriye Vatandaşlarına Yönelik Sosyal Uyum Ve Psikososyal Destek Çalışmaları Koordinasyon Ve Planlama Çalıştayı (2016) T.C. Aile Ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Ankara, s. 44

bir araba aldık 2. el eşyaları gidip alıyoruz ve evleri kuruyoruz. Bazen elektrik bazen kira bazen su parası ödüyörüz. Kardeş ailes uygulaması ile ihtiyaçlarını ailelere tevdi ediyoruz. Biz bu yardım faaliyetlerinde bize destek olması için Suriyelilerden yüksek tahsilli bir grubu her hafta burada topluyoruz onlarla istişare ediyoruz. AYDAP çerçevesinde her ay bir kere toplanıyoruz. 10 kişilik Suriyelilerden oluşan toplantılara kattığımız bir ekibimiz var. Yardımların ulaşması için ve iş bulunması ve eğitim için görevlendirdik mesela birisi edebiyatçı Tömer'e dil kursuna gidiyor. Belediyeler kısa süreli kurslar, çocuk etkinlikleri onların tespitinde bizden yardım bekliyorlar biz yapalım biz görünelim istiyorlar. Biz bir bina tutalım ve Suriyeliler yönetsin istiyoruz. (Genel Koordinatör / İnfak Vakfı)

STK'lar Suriyelilerin özel ihtiyaçları, giyim gibi temel malzeme kaynakları konusunda yardımda bulunurken aynı zamanda belediyelere de yardım konusunda mentörlük yapmaktadırlar.

Suriyelilerin entegrasyonuna dair barınma gıda sağlık yardımı konusunda Deniz Feneri şöyle çalışıyor; başvuruları alıyor ve kaç bin aile başvurmuş ne kadar fert var, biz spontane çalışmıyoruz. Sahada mutlaka inceleme yapıyoruz bu raporu aldıktan sonra buradan aldığımız bilgi çerçevesinde bu ailenin neye ihtiyacı var; yeni gelmiş sobaya ihtiyacı var, buzdolabı, çamaşır makinesi neye ihtiyacı varsa veriyoruz. Ailenin fert sayısına göre gıda kararı alır, çok kalabalık ise ayda bir, iki ya da üç dört ayda bir kapısına kadar gıdayı götürüyoruz. Ulus'ta giyim mağazamız var, ikinci el vermiyoruz tamamen sıfır bizim malzemelerimiz. Bu araştırma sonucunda giyim kararı da vermişsek yılda iki kez kış girerken kışlık, baharda yazlık elbiseler aileleri çağırıyoruz kendi beğenilerine göre seçip bütün fertleri giydireyoruz. Veya başka ihtiyaçlarını karşılıyoruz. Entegrasyonun bir aşaması bir mültecinin ihtiyacını karşılamak ve buraya yerleştirmek ise onu sağlıyoruz. Barınma ile ilgili faaliyet AYDAP'daki arkadaşlar ev buluyor biz eşyalarını veriyoruz, Ankara'ya yerleşmiş Suriyeli ailelerin en az yarısından fazlasının eşyalarını biz vermişizdir. Belediyelerden talep gelirse yardımcı oluyoruz AYDAP'ı bunun için kurduk biz veri tabanı birliği sağlamak istiyorduk ama bunu başaramadık. Maalesef bizim STK'larımız hala sağ elin verdiği sol eli

duymasın mantığı ile yardım dağıtır. Hedefli değil, dağınık, sistemli değil.
(Ankara Şube Koordinatörü / Deniz Feneri)

STK'larda Suriyelilere toplanan yardımların maddi kaynağı üye aidatları, bireysel yardımlar, yerel iş çevreleri, belediyeler, sokaktan, camiden toplanan bağışlardan gelmektedir. Suriyelilerin nüfusunun genişliği ve yardım imkanların darlığı nedeniyle, sağlanan sınırlı malzeme ve nakitin STK'lar tarafından organize edilmesi gerekmektedir. STK'lar Suriyelilere temel ve acil sosyo-ekonomik ihtiyaçlarını karşılamada yardımların isabetli olması için yerinde tespit yaparak ve kayıt altına alma çalışmaları bulunmaktadır.

Yerel bir STK olarak yürüttüğümüz proje ve programlarda esas meselemiz, Türkiye'de ve dünyada toplumlar arası ilişkilerde ortaya çıkan sorunlara anlamlı bir yanıt üretebilip üretemeyeceği olduğunun farkındayız. Ancak bir STK olarak mevcut duruma hangi koşullarda ve ne ölçülerde anlamlı müdahaleler yapabileğimiz, aslında projelendirilmiş aktivitelerde somutlaşıyor. Yani, ister koruma/himaye, ister aynî/nakdî özel ihtiyaç, isterse de psiko-sosyal alanlarda yürütülen her türlü aktivite, hedef kitlenin doğrudan belirlenimi ile şekillenmelidir. Belirlenim kelimesi ile kastedilen, mağdur göçmen, mülteci veyahut da sığınmacı kişi ve grupların asıl ihtiyaçları ile taleplerinden oluşan toplamdır. MSYD olarak haftalık saha çalışma planları yapılırken en başta faydalanıcıların ihtiyaç ve talepleri belirleyici rol oynuyor. İhtiyaç ve talep odaklı bir yaklaşım ile, kurumun artısı ile eksisi ile sahip olduğu enerjiyi doğru yere kanalize etmeye çalışılıyor. Bütün çalışmalarımızda ihtiyaç odaklı bir yaklaşım benimsenmektedir. Bu çerçevede üretilecek ve teslim edilecek yardımın mahiyeti ne olursa olsun, bunun ihtiyaçları karşılamaya dönük nesnel kriterler üzerinden geliştirilmesine özen gösterilmektedir. Bu çerçevede yerel toplumda yer alan ihtiyaç sahibi kesimlere yönelik kapsayıcı müdahaleler de önem taşımaktadır. Üretilecek hizmetin objektifliği ve tarafsızlığı, mağduriyet sahiplerine hitap etmesine bağlıdır; dolayısıyla yerel halk, geliştirilen tüm projelerde içerilecek ve kapsanacak bir bağlamı oluşturmaktadır. Bu çerçevede genellikle uluslararası kurum ve kuruluşlar tarafından sağlanan fonların sadece 5% civarında kalan bir kısmı yerel halka yönelik değerlendirilirken, MSYD olarak

bu oranın 15% ve üstüne çıkarılmasını sağlamış bulunmaktayız. (Program Müdürü/ MSYD-ASRA)

Bu işe el atan STK sayısı çok fazla yok bilinçli yürüten çok yok. Fon mafyası şeklinde proje avcılığı göçmenlere ulaşmasından ziyade onun üzerinden nemalananlar var. Şu anda bilinçlendirme ve bilgilendirmeye yönelik çalışmalar yapıyoruz. Suriyelilerin uyum ve entegrasyonuna yönelik yürüttüğünüz faaliyetler danışma yönlendirme hizmetleri veriyoruz; iş, meslek sağlık, eğitim, sosyal yardımlar konusunda kamu hizmet kuruluşları ve ilgili STK'ların hizmetlerin erişiminde kolaylaştırıcı işlev görüyoruz. (Koordinatör / Keçiören Göçmen Hizmetleri Merkezi)

Suriyeliler kendi etnik toplumlarının içinde ya da dışında STK'lar ile kendilerini ayakta tutabilen yeni destek sistemleri geliştirmektedir. STK'lar Suriyelilere toplumsal, ekonomik ve siyasal hayata katılım olanağı sunmasında anahtar rolü üstlenmesinin yanı sıra kıt kaynaklarının denetçiliği ihtiyacını da kendi gelirlerinin yanı sıra belirli hibe programlarından aldıkları fonlarla sağlamaktadır. Bu noktada Suriyeliler için koruma ve haklar noktasında fonların daha iyi kullanılmasında bir denetleme ağı kurulması gerekmektedir. Bunun için STK'ların beşerî ve finansal desteklerini artırmaları sağlanmalıdır.

Suriye krizi ile birçok STK çıktı ama birçok fon üzerinden nasıl fon alabiliriz nasıl zenginleşebiliriz. İnsan hayatı üzerinden pazarlıklar dönüyor⁸⁹². Ofisimizi arıyorlar evden çıkarıyorlar bizi neler yapabiliriz diye soruyorlar / diğer mülteci gruplarında gördüğümüz geçmişten beri onların yaşadığı sorunları Suriyeliler de yaşıyorlar. Dünyada Oryantasyon çalışmaları kişileri gidecekleri ülkelerle ilgili bilgilendirme, kişileri grup grup alıp bir kısmını kampa yerleştirip bir kısmını serbest bırakmıyor. Yardım mekanizmalarına erişmesine izinvermiyor, şu mahallede şu şekilde yaşayacaksın ben şunları vereceğim,6 aylık dil kursu, şu kadar ücret vereceğim ama sonra sen iş bulacaksın diyor. Biz uluslararası kamuoyunun sorunu çözmesini

⁸⁹² Bazı STK temsilcileri 'Entegrasyon' yukarıdan aşağıya doğru bir terim olarak görnektedir ve 'entegrasyon' teriminin sıklıkla sorunlu olduğu görüşündedir. Görüşülenlerin çoğunun bu terimi kullanmayı tercih etmemesi ve bazıları Avrupa açısından ithal edildiği ve Avrupa Komisyonu fonlarını elde etmek için kullanılması gereken bir şanzıman olarak algılanmaktadır.

beklediğimiz için uyum devlet politikası ya da Göç İdaresinin ana gündem maddesi değil. Şu anda biyometrik verileriyle birlikte kayıt altına almak Kızılay'da toplum merkezlerinde gerçekleşiyor Uyum söz konusu olsa geçici koruma merkezlerinde çocuklara sadece Arapça eğitim verilmezdi. (Ankara Temsilcisi / IKGv)

STK'lar mentörlük programları ve projeleri gibi toplumsal ağırları desteklemek toplumsal ortak girişimlere, devlete ve devlet dışı diğer aktörlere rehberlik etme olanağına sahiptirler. Bu bağlamda Suriyelilerin daha iyi bir şekilde entegrasyonunu sağlamak için, STK'ların yapmış oldukları çalışmaların danışmanlık ve yönlendirme hizmeti sağlamaları önem taşımaktadır.

Biz eğitim üzerine yoğunlaşalım desek de bizim sahada olmamız ve çevreyi tanımamız bizi sosyal destek, barınma, iâşe konusunda danışma merkezi haline getiriyor. Oralarda yardım yapacak derneklere, insanlara bizim belirlediğimiz ailelere yardım yapılmasına aracılık yapıyoruz. Bizim kurucu olarak başlattığımız AYDAP'ın kurucu üyelerinden biriyiz. Biz yardım yapmıyoruz danışmanlık yapıyoruz. AYDAP'ın belirlediği insanlara dağıtımı sağlıyoruz. İftar programları düzenliyoruz; kardeş aile, mihmandar aile programlarımız var. Ramazan'da Cumhurbaşkanlığı iftarı için liste vermemizi istiyor ya da başka bir bağışçı benim şu kadar zekâtım var diyor biz onları da işin içerisine direk katarak kendilerinin dağıtımda yer almasını sağlayarak direk Suriyelilere ulaştırmış oluyoruz. (Saha Koordinatörü / KAGEM)

STK'ların rolüyle ilgili olarak uyumu tamamen üstlenecek ve kapsayacak mekanizmalarının ve kaynaklarının sürekli olmaması sorunlara neden olmaktadır. Resmi kurum ve kuruluşların STK'larla etkin bir iş birliği içine girmesinin yanı sıra STK'lar arası koordinasyonu sağlayacak bir sistem oluşturulmalıdır. STK akreditasyon sisteminin oluşturulması, düzenli aralıklarla toplantı gerçekleştiren bir STK koordinasyon mekanizması kurulması ve düzenli olarak hazırlanan saha temelli raporlarla politika yapıcılara geri bildirim verecek bir ortak karar organının

oluşturulması, STK'ların Suriyeliler için gerçekleştirdiği faaliyetleri izleyen ve etkilerini inceleyen bir mekanizma oluşturulması⁸⁹³ gerekmektedir.

Biz kanayan yerde kanın aktığı yerdeyiz. Arap ülkeleri olsun, Norveç dini grupları olsun biz 92 STK'nın Afrika, Balkanlar, Asya'dan, Güney Afrika'daki STK'lar gelip bizi buluyor. İMDAT Derneği örneği gibi İdlip bölgesinde okulun öğretmenlerinin maaşlarının ödenmesi gibi faaliyetler bizim aracılığıyla ile gerçekleşiyor. İHH şehirdeki mültecilere yardım etmiyor ama spesifik olarak yardım ediliyor mesela Suriyede belli bir isim vs. yardım ediyoruz. Suriyelilerin kurduğu yönettiği STK'lara destek veriyoruz hatta bazılarının kurulmasına destek olduk. İHH o süreçte Türkiye'de kurulan STK'larla Suriyeliler tarafından oluşturulan STK'lar bağlamında yerel insanlarla Türkiye'de bu hayır işleriyle STK düzeyinde faaliyetleri olan insanlara köprü ve bağlantı oluyor, bu bile kendisi bir entegrasyon oluyor. Koordinasyon merkezlerinde bazen Suriyelileri çalışıyorlar. Biz vakıf olarak sadece Suriyelilerle ilgili değil barınma sorunu yaşayan, aylık geçimini sağlayamayan Özbekler Çeçenler Iraklılar Türkiye'de kalan birçok mültecinin barınma, kira giderleri, maaşlarını karşılamak için düzenli para veriyoruz. Yardımlarla olacak birşey değil mümkün olduğu kadar hayata tutunmaları için önlerini açmamız gerekiyor. Yardımların yerel halkı içermeyecek şekilde yapılması da sahada sıkıntıya neden oluyor. (Ankara Kurumsal ilişkiler Sorumlusu / İHH)

Bu alandaki çalışmalar övgüye değer olsa da Suriyelilerin ihtiyaçlarına hayırseverlik çerçevesindeki bir yaklaşım, sürdürülebilir bir yaklaşım değildir. Ayrıca böyle bir yaklaşım göçmen olmanın, normal ve güvenli bir hayata sahip olmanın bir hak olduğunu kabul eden bakış açısının gelişmesini de önleyebilir. Göçmen gruplarına yönelik girişimler STK'ların kahir ekseriyeti için oldukça yeni bir konudur. STK'lar, Suriyelilerin sorunlarıyla ilgili farkındalıklarını arttırarak ve aynı zamanda çözüm üretme kapasitelerini geliştirerek toplumsal yardım politikalarında kapsayıcı

⁸⁹³ SETA, (2017). s. 74-76.

ağların geliştirilmesine katkı sağlayacaktır. STK'ların harekete geçirilmesi, bu sürecin yönetimine aktif katılımı, mevcut çabaları ve kurumsal yapıları entegrasyon sorunlarına çözüm üretilmesine katkıda bulunabilir.

SONUÇ YERİNE:

TÜRKİYE’DE YAŞAYAN SURIYELİLERİN ENTEGRASYONUNDA SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ KATKISI VE ÖNERİLER

Göçmenlerin entegrasyonu kavramıyla medyada, kamuoyunda, akademik ve siyasi hayatta sıklıkla karşılaşılmaktadır. Entegrasyon istihdam, işgücü, eğitim gibi katkılarla topluma hizmet eden bir araç konumundadır. Özellikle son yıllarda göçün yoğunlaşması ile STK’lar sundukları hizmetler bağlamında göçmenler için devlet dışı aktörler olarak vazgeçilmez unsurlar haline gelmiştir. Bu kuruluşlar göçmenleri koruma ile ilgili raporların hazırlanması, kamuoyunun ve medyanın haberdar edilmesi; göçmenlere barınma sağlanması, hukuki ve toplumsal danışma ve eğitim programları sunulması; sağlık, kalkınma, danışma, yerleştirilme ve uluslararası yardımlara ulaşma gibi konularda yardım etmektedirler. Türkiye’de de bu gibi süreçleri kolaylaştırmak için özellikle Suriye krizi sonrasında STK’lar tarafından Suriyelilere yönelik sahada gerçekleştirilen yardımlar, programlar, faaliyetler, kampanyalar ve projeler Suriyelilerin toplumsal entegrasyonuna çok büyük sunmuştur. Bu faaliyetlerin yanı sıra devlet ve devletin yardım kurumlarının çalışmalarını ve Türkiye halkını mobilize ederek tüm dünyada krize neden olan Suriyelilerin “*de facto entegrasyon*” sürecine aracılık etmişlerdir. Bu çerçevede, Türkiye’de STK’lar birincil tamamlayıcı aktörler olarak faaliyetleri ile Suriyelilerin entegrasyonunu kolaylaştırmaktadırlar.

Bu çalışmada, Suriyeliler özelinde çalışan STK’ların politikalarını insani yardım, hukuki destek, danışmanlık, istihdam, sağlık, eğitim, mesleki eğitim, kültür-sanat, araştırma ve konferans/atölye gibi çalışma alanlarına yoğunlaştıkları tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra göç konusuyla ilgilenen STK’ların toplumsal entegrasyon konusunda birçok çalışması bulunmaktadır. Türkiye’de göç yönetiminde STK’ların da mobilize ettiği toplumun bizatihi kendisidir. Farklı kültürlerin karşılaşmasıyla insanların bir arada hayatlarını sürdürme isteği ile entegrasyon gerçekleşmektedir. Toplumsal krizler, patlamalar yaşanmadan hayırseverlik duygularıyla gerçekleşen ve hayırseverliği aşan, toplumsal entegrasyonu sağlayan STK yapılanmaları tabandan bir örgütlenmeyi mümkün kılmış bir yeni toplumsal olgudur. Son 7 yıldır göç ve iltica alanında giderek sayıları artan ve önemli bir entegrasyon aracı rolü

üstlenen STK'lar sayesinde sorunların çözülmesi mümkün olmuştur. Toplumsal entegrasyonun gerçekleşmesi için STK'lar süreçte aktif olarak yer almış devlet ve yerel halkla uyumlu çalışmalar yürütmüştür. Bununla birlikte toplumsal kabulün yüksek olması ve devam etmesi söz konusu olsa da durumun hep bu seviyede ilerleyeceğini düşünmek yanıltıcıdır. Doğru politika ve stratejilerin belirlenmesi ve bu yönde hareket edilmesi gerekmektedir. Bu amaçla, entegrasyon fikrinin sürdürülebilmesi amacıyla yerel halka güvenlik kaygıları yaşamamalarında, yaşam standartlarında herhangi bir düşüş yaşanmayacağı noktasında da garantiler verilmelidir.

Bu çalışma, entegrasyon sürecinin bütün boyutlarıyla ele alınıp değerlendirilmesi gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Bu süreçte hem devletin hem toplumun hem de Suriyelilerin sorumlulukları vardır. Suriyelilerin üzerine düşen görev yaşadıkları topluma kendi kültürlerinden kopmadan en iyi şekilde entegre olmak iken, Türkiye toplumunun üzerine düşen görev ise bu yolda gerekli zeminin hazırlanmasıdır. Bu zeminin hazırlanmasında STK'ların çok önemli katkıları olmuştur ve bu katkılar devam etmektedir. Sahada entegrasyon konusunda STK'lar kritik bir rol oynamaktadır ve bu girişimlerin sayısı artırılabilir. Suriyelilerin entegrasyonu çok boyutlu bir konudur ve Suriyeliler için özel olarak kurulmuş olanlardan ziyade tüm STK'ların katkılarına açıktır. Bu kuruluşların nasıl çalışılacağı ve nasıl rehberlik edileceği noktasında devletler ve uluslararası örgütler tarafından bilinçlendirilmeleri gerekmektedir. İnsan kaynaklarının niteliği açısından, STK çalışanlarının genel olarak insani yardım ve göçmen sorunları konusunda eğitime tabi tutulması ve muhatap alınması gerekmektedir. STK'ların karar alma mekanizmalarına dâhil edilmesi, kamu kurum/kuruluşları- kamu idareleri, yerel yönetimler ile bir araya gelebilecekleri ortamların yaratılmalıdır. STK'ların doğru bir stratejiyle görev alanları belirlenip belirli alanlarda uzmanlaşmalarının sağlanması entegrasyona fayda sağlayacaktır. Entegrasyon konusunda kamu kurum ve kuruluşları, uluslararası kuruluşlar, STK ve özel sektörün bir araya gelerek ulusal ve uluslararası yasal çerçeveleri dikkate alarak çalışmalar yapmasına ihtiyaç bulunmaktadır. Bütün paydaşlar olarak kamu-özel sektör-STK'lar arasında iş birliğinin izleme-ölçme-değerlendirme kapsamında geliştirilmesi ve uygulamalarının stratejiye dönüştürülmesi gereklidir.

Kamu kurumları ve saha görüşmeleri neticesinde Suriyelilerin büyük bir kısmının Türkiye’de kalıcı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu nedenle toplumun ve devletin görüşü de alınarak, resmi olmayan yollardan başlamış olan entegrasyonu resmi yollardan gerçekleştirerek, Suriyelilerin Türkiye toplumu ile entegrasyonunun sağlanması gerekmektedir. Suriyelilerin entegrasyonu şimdiye dek STK’lar aracılığı ile tedrici bir süreç olarak gerçekleşse de göç yönetimini kurumsallaştırmak, bir kurumsal hafıza ortaya çıkarabilmek ve politika yapım süreçlerine tahvil etmeyi başarmak gerekmektedir. Bu entegrasyon “coğrafi kısıtlama” kapsamında Cenevre Sözleşmesi çerçevesinde olmasa da 1989 yılındaki Bulgaristan Türklerine uygulanan politikalara benzer şekilde, yani temel hak ve hürriyetler bağlamında aşamalı olarak genişleyen kalıcı çözümlerin üretilmesini gerektirmektedir. Ulusal ve uluslararası düzenlemelerin gözden geçirilerek Suriyelilerin “misafirlik” yani aslında “statüsüzlük” durumunun ortadan kalkması da buna katkı sağlayacaktır. Bu durumda uluslararası camia ve Türkiye arasında yük paylaşımı söz konusu olacaktır. Kitlesel göç akını ile karşı karşıya kalan Türkiye’nin Suriyelilere hâlihazırda sağladığı korumayı devam ettirmesi ve geri-göndermeme ilkesi, uluslararası hükümlükleri gereğini yerine getirmekte olduğu için uluslararası topluluk da üzerine düşen sorumlukları yerine getirerek Suriyeliler için kalıcı çözümler bulmalıdır. Uluslararası topluluğun bu krizide yük paylaşımı kapsamında kalıcı önlemler ve maddi destek alabilmesi için Türkiye’nin de düzenlemelerinde ve harcamalarında şeffaf olması ve sorumluklarını yerine getirmesi gerekmektedir.

Bu çalışmada görülen ihtiyaçlardan bir diğeri de entegrasyon yardımı alanında daha fazla devlet / STK ortak girişiminin geliştirilmesini teşvik etmek için hükümetin STK’ların entegrasyonla ilgili faaliyetlerini desteklemesi ve potansiyel olarak daha çeşitli faaliyetler için fon kaynaklarına erişimin sağlanması gerekliliğidir. Türkiye’de, dünyada ender rastlanan kamu-STK iş birliğini sağlama imkânı bulunmaktadır. STK’lar tarafından entegrasyon faaliyetlerinin uygulanması, hükümet hizmetlerinin bölümlendirilmesinin basitçe sağlayamayacağı bürokratik engellere takılmadan sahada ivedilikle Suriyelilerin ihtiyaçlarına cevap verdikleri için STK’ların uzmanlaşmaları noktasında güçlü bir şekilde desteklenmesi gerekmektedir.

Bununla birlikte Türkiye'deki Suriyeliler sorunu salt yardım eksenli ilerleyecek ve STK'lara tahvil edilebilecek bir sorun olmaktan çıkmıştır. Ağırlıklı olarak yardımlar barınma, gıda ve kıyafet, eğitim gibi valilikler tarafından sağlanan hizmetler, gönüllü hayır sahiplerinin ve vakıfların verdiği yardımlar gibi en acil sorunlar üzerinde yoğunlaşmış durumdadır. İhtiyaç sahibi Suriyeli kitlenin genişliği ve imkânların darlığı nedeniyle, sağlanan sınırlı yardımlar kısa sürede tükenmektedir ve uzun vadede entegrasyona katkı sağlamamaktadır. Genellikle inanç temelli olan ulusal STK'ların ve yerel birimlerinin çabası ile yürütülen yardım faaliyetlerinin dayandırıldığı bir plan, geleceğe yönelik bir strateji bulunmamaktadır. STK'ların birden çok çalışma alanında proje üretmeye çabalaması kapasitesini sınırlamakta ve çoğu durumda yapılan işlerin kalitesini düşürmektedir. Bu nedenle, konu ile ilgili STK'lar belirli çalışma alanlarına yoğunlaşarak uzmanlaşmalı ve bu sayede bölgesel sorumluluk paylaşımı gerçekleştirilmelidir. STK'lar, bilgi paylaşımı, kaynakları biraraya getirme gibi konularda koordinasyon eksikliği olduğunda faaliyetlerini birbirlerinden habersiz ve dolayısıyla koordinesiz yürütmektedirler. STK'ların bulunmadığı, bu kurumlar arasında merkezi bir planlamanın olmadığı, koordinasyon problemini aşabilmek için bir çatı örgütlenmeye ihtiyaç duyulduğu ve çalışma alanının tüm göçmenleri kapsamaması gerektiği tespit edilmiştir. Bu koşullar altında, fedakâr bireysel çabalarla gerçekleştiren STK'ların insani yardım çabalarının önündeki engellerin bir an önce kaldırılması, konunun tamamen insani olarak ele alınması, tüm Türkiye'nin sayıları milyona yaklaşan ve muhtemelen önümüzdeki 3-5 yıl daha Türkiye'de yaşayacak olan bu insanlara bu ülkenin zenginlikleriyle doğru oranda yardım eli uzatılması insan odaklı göçmen politikaları ile mümkün olacaktır.

Göç olgusu esas sorun değildir. Burada asıl önemli olan sorun belli sayıda kişinin bir yere göç ederek yer değiştirmesinden ziyade göçün toplumsal sonuçlarını tespit edebilmek; gerekli teknik, hukuki vs. altyapıyı oluşturabilmek ve sorunu bu yönde aşabilmeyi sağlamaktır. Bu hususta Suriyelilere ilişkin olarak yalnızca yardım dağıtmaya ya da yardım alarak geçinebilmelerini sağlayan formüller yerine onların Türkiye toplumu ile entegrasyonu sağlanarak sorunlarının çözümüne gidilmelidir. Ülkemizde yaşamaya karar veren Suriyelilere yönelik insan hakları standartlarına ulaşmalarını sağlamak onların eğitimini, sağlığını, sosyal güvenliğini ve toplumsal dayanışmalarını güçlendirecek ve toplumsal kabul mekanizmasını harekete geçirebilecek yeni sosyal politikaların üretilmesi gerekmektedir.

Entegrasyon sürecinin devletin, STK'ların ve toplumun katkısı ile kendiliğinden gelişen bir süreç olduğunu, insanların etkileşim kurabildikleri ölçüde uyum sağlayabildiklerini, önemli olanın entegrasyonun önündeki engelleri ortadan kaldırmak olduğu kabul edilerek entegrasyon sürecinin sosyal politika bağlamında kamusallaştırılması gerekmektedir. Her devletin kendine özgü geliştirdiği entegrasyon modelleri mevcuttur. Entegrasyon politikalarının ortak özelliği hem yerel toplum hem de Suriyeliler için beklentileri düzenleyen siyasi ve yasal altyapının mevcudiyetidir. Konunun ekonomik ve politik perspektifinden ziyade öncelikle insani boyutunun ile ele alınması, günümüz demokratik değerlerinin de bir gereğidir. Entegrasyon çalışmalarının çok boyutlu yaklaşımlar ile nitel değerlendirmelere dayalı olarak yapılması ve sahada çalışan STK'larla göç ve entegrasyon politikasının belirlenmesi önemlidir. Suriyelileri toplumun entegre edilmiş bir üyesi haline getirmek bütün toplumun refahı için gerekmektedir. Arap Baharı sonrasında Suriyelilerin Türkiye'ye gelişi ile özellikle STK'lar göç alanı üzerinden genişlemişlerdir. Ama bu genişlemeye rağmen çok ciddi kamuda, sivil alanda hem de akademik alanda entegrasyon araştırmaları çok yeni bir alt disiplindir ve kolektif bir bilgi üretimi ve bilgi paylaşımı hala bulunmamaktadır. Bilgiyi hem STK'lar için, hem politika yapıcı kamu için, hem de akademi için daha kolektif bir şekilde üretebilmenin yollarını aramak gerekmektedir. Türkiye'nin de Suriyeliler özelinde ve bünyesinde bulunan bütün göçmenler genelinde entegrasyon modellerini inceleyip kendisine uygun olanını seçmelidir.

Suriyelilerin Türkiye'ye entegrasyonuna ilişkin STK'ların rolünü tartıştıktan sonra bu konuda yapılacaklara ilişkin saha çalışmasından da hareketle ileriye yönelik önerilere yer verilecektir. Suriyelilerin entegrasyonunu amaçlayan konu başlıkları, kamunun üzerine düşen sorumluluklara benzer görevleri STK yapılanmalarına da verilmektedir. Mükerrer olmaması açısından sonuç bölümünde saha tartışmalarında çıkan önerilerin ve STK'ların da uygulaması gereken politikalar burada tekrarlanmamıştır. STK'lar özelinde tespit edilen sorunlar ve çözüm önerileri aşağıdaki gibidir:

- Sahadaki STK'ların Suriyelilerin entegrasyonunda hangi alanlarda nasıl çalışacaklarına dair bir düzenleme bulunmamaktadır. STK'ların çalışmalarının bir eylem planı ile düzenlenmesi gerekmektedir. Entegrasyon

politikaları belirlendikten GİGM, AFAD ve diğer ilgili kuruluşlar aracılığı ile STK'ları da sürece katarak eylem planı düzenlemesi yapılmalıdır.

- Sahadaki koordinasyon eksikliğinin giderilmesi için hangi alanlarda ihtiyaç olduğunun belirlenmesi ve bu ihtiyaçların periyodik olarak belirlenen eylem planında açıkça bildirilmesi ve yayınlanması önemlidir. Hem kamu hem özel hem de sivil alanda hizmet veren kurum ve kuruluşların çalışmalarına da temel teşkil edebilecek araştırmaların yapılması gerekmektedir. STK'lar aracılığıyla Türkiye'de yaşayan Suriyeliler ile ilgili güncel ve kapsamlı mevcut durum analiz raporunun hazırlanması gerekmektedir. Mevcut durum analizi üzerine inşa edilecek entegrasyon politikasına ilişkin Suriyelilere münhasır orta vadeli bir strateji belgesi oluşturulmalıdır. Bu çerçevede Suriyelilere karşı yerel halkın tepkisini ölçecek araştırmalar yapılarak, halkı bilgilendirmeye yönelik projeler başlatılmalıdır. Bu şekilde yardım etmek isteyen STK'ların bu alanlara yönlendirilmesi etkin hizmet götürülmesini sağlayacaktır. STK'ların uzmanlaştıkları alanlarda yardımda bulunmaları daha etkili olacağından yalnızca ihtiyaç doğrultusunda yönlendirme yapılması önemlidir.
- Suriyelilerin entegrasyonu konusundaki AB iyi uygulama örneklerinin toplanması uluslararası bir öğrenmenin sağlanması için STK'lar için eğitim ve öğrenim materyalleri geliştirmek ve uyarlamak gerekmektedir.
- Uluslararası STK'ların Türkiye'de yapacakları çalışmaları düzenleyen ve kolaylaştıran yasal düzenleme daha fazla sayıda STK'nın Türkiye'de çalışma yürütmesine imkân tanıyacaktır. Bu kuruluşların yayınlayacağı raporlar aracılığı ile Türkiye'deki Suriyelilerin ihtiyaçlarına yönelik bilgiler uluslararası kamuoyunda yer alacaktır. Diğer yandan insan haklarının korunması ve Suriyelilere yönelik hizmet veren kuruluşların tecrübelerinden yararlanılması konusunda imkânları arttıracaktır.
- STK'larla belediyeler arasındaki iletişimin güçlendirilmesi ve paydaşlıklar kurulması Suriyelilerin entegrasyonunun yönetiminde kolaylaştırıcı bir rol oynayacaktır. Belediyeler, valilikler ve diğer ilgili kurum ve kuruluşların, STK'larla ortak projeler düzenleyerek yerel halkı bilinçlendirmek konusunda

yayınlar yapması, bilgilendirici broşürlerin dağıtılması gerekmektedir. Yerel belediyelerde faaliyet gösteren kent konseyleri, kalkınma kurulları benzeri mekanizmaların STK'lar aracılığı ile Suriyelileri de içerecek biçimde genişletilmesi gerekmektedir. Belediyelerin yaşam boyu öğrenme merkezleri Suriyelilere açık olmalı ve bu merkezler yerel halk için Arapça kursları, Suriyeliler için de Türkçe kursları sağlamalıdır.

- Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı şehirler başta olmak üzere tüm Türkiye'de Suriyelilerle ilgili çalışma yürüten birçok STK bulunmaktadır. Suriyelilerle ilgili çalışma yapan STK sayısı oldukça yüksek olmasına rağmen, bu kuruluşlar arasında genel bir koordinasyon bulunmamaktadır. STK'lar hedef kitleleri, kapasiteleri, yürüttüğü projeler, gelir kaynakları, gönüllü sayıları, karşılaştıkları problemler, ihtiyaçları ve hangi alanda çalıştıkları gibi konularda planlı hareket edebilmek için belirli periyotlarda bir araya gelmeli, sorumlulukları dâhilinde ihtiyaç analizi yaparak daha etkin çalışma yollarını aramalıdır. Koordinasyon toplantılarında karşılaşılan sorunlar, deneyimler ve yardım talepleri değerlendirilmeli ve buna bağlı olarak sorumluluk paylaşımı gerçekleştirilmelidir.
- Suriyeliler hukuki mevzuat dâhilinde sahip olduğu haklar konusunda STK'lar aracılığı ile bilinçlendirilmeli, sorunların çözümü için başvurabilecekleri kurum ve kuruluşlara yönlendirilmelidir.
- Suriyelilerin demografik özellikleri sürekli araştırmayı gerektirmektedir. STK temsilcileri çalışma yaptıkları sahada bu verileri toplamalı, kamu kurum ve kuruluşları başta olmak üzere tüm kamuoyu ile bu bilgileri paylaşmalıdır. Kayıt sistemi ile tutulan bilgilerin ve STK temsilcilerinin sahada elde ettiği bulguların bir araya getirilerek yardım organizasyonunun yapıldığı koordinasyon merkezleri kurulmalıdır. Bu merkezler, çalışma alanlarına bağlı alt birimlerle etkin bir şekilde entegrasyonu sağlayan politikalar üretmelidir.
- Suriyeliler ile yerel halkın birbirini tanımaması toplumlar arasında farklılaşmaya ve ötekileşmeye neden olmaktadır. Bu sorunu aşmak için projeler hazırlanmalıdır. STK'ların projeleri devlet tarafından desteklenmeli

ve Suriyeliler ile yerel halkın bir araya getirildiği ve çok kültürlülüğün kazanımlarını ön plana çıkaran kültürel ve sanatsal etkinlikler planlanmalıdır. STK'ların halihazırda düzenlediği Suriyelilerin yerel halkla etkileşim içinde olabilecekleri paneller, seminerler, toplantılar teşvik edilmelidir.

- STK personeline ve gönüllüleri tarafından yürütülen entegrasyon faaliyetleri teşvik edilerek ödüllendirilmelidir.
- STK'ların yeterliliğinin artırılması için farklı dillerde rehberlik, öğrenim kaynakları, eğitim materyalleri, iyi uygulamalar, araçlar, ağlar ve uygulamaları içeren bir açık öğrenim platformu geliştirilmelidir.
- STK'lar aracılığıyla medyada farkındalığın arttırılması gibi yollarla toplumda Suriyeli karşıtlığının engellenmesi gerekmektedir. Medyada temsil ile iki halkın da birbirini tanıyacağı politikalar geliştirilebilir. Entegrasyonun en önemli tarafı kültürlerin birbirlerini tanıyıp saygı göstermesidir. Çabaların sadece tek taraflı beklenildiği zaman kültürlerarası çatışmalar çıkabilmektedir. Entegrasyona en büyük engel dışlanma ve ön yargılardır. STK'lar aracılığı ile Suriyelilerin içinde bulundukları durum açıklanarak bu kişilerin toplumdan dışlanması yerine topluma kazandırılabilmesi için medyanın kullanılması gerekmektedir. Türk kültürünün öğretilmesi ve Suriyelilerin uyum sağlamasındansa, karşılıklılığın medya aracılığı sağlanması ve yerel halkın bilgilendirilmesi gerekmektedir. Yerel halkın Suriyelilere önyargılı bakış açılarını azaltmak için birlikte yaşama kültürünün gelişimini sağlamaya çalışmak, önyargı ve korkuyu önlemek için STK'lar medyayı kullanmalıdır. Medyaya toplumu yanıltmadan, bilgi kirliliği yaratmadan haber yapmak ve nefret söyleminden uzak durmak ve toplumsal entegrasyona hizmet etmek için STK'ların eğitimler vermesi gerekmektedir. Suriyelilerin yoğun olarak yaşadıkları mahallelerde yerel halk, ötekileştirmeme, dışlamama, birlikte yaşama konularında duyarlı olunmaya yönlendirilmelidir.

- Suriye göçü ile önemli bir Arapça bilen insan kaynağı ortaya çıkmıştır ve Arap ülkeleriyle ticaret yapan Türkiye'nin de bu kaynağa gereksinim bulunmaktadır. Bunun işgücü piyasasında orta vadede bir kazanım olarak görülmesi gerektiği STK'lar tarafından halka anlatılmalıdır. Aynı zamanda Türkiye'de sayısı yaklaşık olarak 800 bin olan 18 yaş altındaki Suriyeli gence Türkçe öğretilmesi Türkiye'ye de kazanç sağlayacak bir politika olacaktır. Suriyeli gençlere ve yetişkinlere mesleki eğitim verilmesi ve meslek edinmelerinin sağlanması gerekmektedir.
- Suriyelilerin genel olarak Türkiye için değerli olduğunu kanıtlamak; örneğin Suriyeli doktorlar, sporcular, akademisyenler, mühendisler vatandaş olduklarında ve kendi alanlarında çalışarak Türkiye'ye hizmet edebileceklerini vurgulamak gerekmektedir.
- Göçün ekonomik boyutunun daha fazla araştırılması, Suriyelilerin ekonomiye katkısı için çalışma haklarının düzenlenmesi, işsizlik bağlamında ise kırsal kesimdeki iş imkânlarının cazip hale getirilmesi, tarım teşviklerinin sağlanması, işgücü piyasasının ihtiyaç duyduğu nitelikleri sunma yoluyla ekonomik entegrasyonla Suriyelilerin kendi kendine yetebilme süreçlerini inşa edebilmeleri için STK'lar aracılığı ile meslek kursları, sertifika sağlanması en etkili yaklaşım olabilir. Suriyelilerin ve ailelerinin iş bulma konusundaki var olan kanalları kurumsallaştırmak ve onların iktisadi kaynaklarının ülke ekonomimize katkı yapmasını sağlamak gerekmektedir. Hükümet STK ortak girişimleri ile küçük başlangıçlı işletme hibeleri veya kredileri, bireysel girişimleri teşvik etmek için başlatılması gereken programlardır. Aynı zamanda kayıt dışı ekonomiye katılımı engellemek için önleyici tedbirler teşvik edilmelidir.
- Suriyelilere tarih, vatandaşlık, sanat dersleri verilmesi, sürdürülebilir kültürel faaliyetlere katılması ve siyasi katılımlar aracılığıyla toplum ile temaslarını geliştirmesi kültürel entegrasyonun sağlanması için gereklidir. Bu konuda toplumunun bilgilendirilmesi ve ortak yaşama hazırlanması STK'ların en çok desteklenmesi gereken konulardandır. Suriyelilerle değişik kültür, gelenek-

görenek, adet, dil ve dine sahip olan yerel halkın entegrasyonuna önem verilmelidir.

- Yerel halkın Suriyelilere yönelik olarak bilinçlendirilmesinde STK'ların önemli bir misyon üstlenebilmesi söz konusu olabilir. Örneğin hem yerel halkın hem de Suriyelilerin faydalanacağı yardım programları hazırlanabilir.
- STK temsilcilerinin öneri ve fikirleri devlet kurumlarında ve TBMM'de tartışılmalıdır. Ülkemizde faaliyet gösteren STK'larla yüzyüze ve elektronik ortamlarda sürekli iletişim kanalları kurulmalıdır.
- Türkiye'de 2013 yılında GİGM kurulmuştur. Fakat bu kurum yeni olduğu için faaliyetleri daha tam olarak belli bir sisteme oturmamıştır. Bu kurumun Uyum Dairesi Başkanlığının daha sistemli çalışmalar yapması için STK'lardan da bilgi alması gerekmektedir. STK'ların daha etkin olduğu ve devletin kurumlarının da dâhil edildiği 'göç yönetimi' örgütlenmesi ve birimi oluşturulmalıdır. STK'lar sorunu hem yerel halk hem de Suriyelilerle bir arada oldukları ve her iki kesimi de yakından tanıdıkları için en net bilen kuruluşlardır. STK'ların görüşünün alınarak her şehrin kendi ihtiyaçlarına göre uygun entegrasyon politikalarının geliştirilmesi ve uygulanması faydalı olacaktır.
- Suriye savaşının da etkisiyle ülkemizde başlayan ayrıştırıcı ve kutuplaştırıcı siyaset dilinin terkedilmesi gerekmektedir. Nefret ve öfke söylemi yarar getirmemektedir. Yetkililerin, öncelikli olarak yerel halka, Suriyelilere dair bir algı yönetimi, günübirlik politikalar yerine STK'larla irtibatlı uzun dönemli politikalar üretmesi gerekmektedir. Yerel halkta Suriyelilere dair olumsuz bir bakış oluşmakta ve Suriyelilerin, ülke koşullarını ekonomik, politik ve kültürel olarak olumsuz etkilediğini düşünenlerin sayısı ise gün geçtikçe artmaktadır. Bu durum Suriyeliler ve yerel halk arasında daha ciddi sorunlar yaşanması ihtimalini ortaya çıkarmaktadır. Yerel halk arasında olumsuz bir bakış açısı oluşmasında Suriyelilerin misafir olduğu yönündeki açıklamaların da dolaylı yoldan etkisi bulunabilmektedir. Zira misafirlik hak kavramını barındırmayan, ev sahibinin iyi niyetine dayalı bir ağırlama biçimidir. Bunun yerine birlikteliği

ve tanımayı vurgulayan bir anlatı kurmak gerekmektedir. Toplumsal entegrasyonu anlamak için çok disiplinli bir yaklaşım geliştirmek gerekmektedir. Bu durumda kamu görevlilerinin açıklamalarında Suriyelilerin hak sahibi bireyler olduğunun altının çizilmesi gerekmektedir. Suriyelilerin geleceğine ilişkin tartışmalar kamusal alanda tüm siyasi partilerin önünde, toplumun her kesiminden gelen temsilcilerle, yönetimin her düzeyinde yürütülmeli; böylece çeşitli sosyal gruplar ve vatandaşlar fikirlerini ifade edebilecek ve daha kapsayıcı ve açık bir entegrasyonun politikasının formüle edilmesinde temel oluşturmalıdır.

- Gerçek ve kapsamlı bir entegrasyon projesi planı bulunmamaktadır. Bu, koordinasyon eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Suriyelilerin hayatını iyileştirmek için çeşitli önlemler alınmıştır ancak bunlar, entegrasyon için sistematik bir yaklaşımın parçası değildir. Suriyelilerin haklarını ve sorumluluklarını temel düzeyde tanımlayan YUKK ve GKY' ne ek olarak hazırlanması gereken mevzuatlar ile ilgili öneriler yapılmalı, kurumlar bu konuda teşvik edilmelidir, coğrafi sınırlamanın kaldırılmasına paralel olarak yeni bir bakanlığın dikkatle kurulması ve entegrasyon konusuna odaklanması gerekmektedir. Entegrasyon Bakanlığı veya Cumhurbaşkanlığına bağlı güçlü bir idari yapı oluşturulabilir. Kurulacak idari yapı STK'lar ve özel sektör ile de yakın çalışmalıdır.
- Suriyelilerin ülkeye giriş yaptıklarında yönlendirme ve danışmanlık hizmetlerine hızlı bir şekilde ulaşabilecekleri bir sistemin kurulması ve yaygınlaştırılması gerekmektedir. Sınır noktalarının tespit edilmesi ve Suriyelilerin korunmasına yönelik çalışmalar yapan STK'ların belirlenen sınır noktalarında Suriyelilerin kolaylıkla ulaşabilecekleri Danışma ve Destek Merkezleri STK'lar tarafından oluşturulmalı ve Suriyelilerin her türlü sorununa çözüm yolları bulmak için aktif bir şekilde çalışmalıdır. Merkezlerde başta hukuki danışmanlık olmak üzere, dil, entegrasyon, psikolojik destek, eğitim, sosyal etkinlikler, tercüme, barınma, sağlık, ayni ve nakdi yardım, üçüncü ülkeye yerleştirme /gönüllü geri dönüş gibi hizmetler verilmesi veya bu hizmetlere Suriyelilerin ulaşabilmeleri sağlanmalıdır. Suriyelilerin yönlendirilmesi için bu merkezlerde STK'ların da bilgileri bulunmalı ve STK'lar

arasında bilgi akışı hızlı bir şekilde işlemelidir. Böylece destek birimi daha hızlı çalışabilir ve Suriyelilerin sorunlarına acil çözüm yolları bulunabilir. Bunun yanı sıra şube açamayan merkezi nitelikteki STK'ların yerel STK kuruluşlarıyla iş birliği içerisinde girmesi ve Suriyeliler konusunda bilgilendirilen yerel STK'ların danışma ve destek işlevini üstlenmesi gerekmektedir. Tüm bu faaliyetler yürütülürken bölgedeki kolluk gücü ile STK'ların koordineli bir şekilde çalışması gerekmektedir.

- STK'ların Suriyelilere yönelik ayni ve nakdi yardım, barınma, sağlık ve psikolojik destek mekanizmaları noktasında entegrasyonu kolaylaştırmak için tüm ilgili ortakları, devleti, Bakanlıkları, bölgesel ve yerel yetkilileri içeren resmi bir strateji benimsenmelidir.
- Türk vatandaşlarının en çok şikâyet ettikleri konulardan biri olan resmi dairelerden hizmet alma konusunda, Suriyelilerin bu alanlarda kalabalığa yol açmaları Türk vatandaşlarının hizmet almasına engel olmamalıdır. Bunun için bu tür aksaklıkların oluşmaması için STK'lar aracılığı ile önlemler alınmalıdır. Yerel topluluklar ve nüfusun farklı kesimleri içinde alışverişin sağlandığı yerlerde temsilcilerden oluşan komiteler vasıtasıyla topluluklar arasında koordinasyon için en iyi yolların bulunması gerekmektedir. Suriyelilere ilişkin yasalar ve hizmetler Arapça tercüme edilmelidir. Toplu taşıma haritalarının Arapça tercüme edilmesi gerekmektedir. Çok dilli trafik işaretleri olmalı ve diller yerel demografik gerekliliklere göre belirlenmeli, hastanelerde çok dilli yön levhaları bulunmalıdır. Bu konularda STK'ların hâlihazırdaki çalışmalarından yardım alınmalıdır.
- Suriyelilerin sertifikalarının STK'lar aracılığı ile tespit edilip tanınması gerekmektedir. Diplomalarından evlilik ve doğumlara kadar uzanan kayıt belgelerini ele alınmalı ve bu sertifikaların uluslararası alanda tanınmasının yollar aranmalıdır.
- STK'lar aracılığı ile Suriyeli çocuklar ve gençler için Türk müfredatı içerisinde eğitim verilmesini destekleyerek eğitim haklarını korumak, ailelerin bu konudaki farkındalığını artırmak, okul ihtiyaçlarını temin etmek

gerekmektedir. Eğitim hayatına devam edemeyen çocukların ve gençlerin kayıt dışı işgücü ve çocuk işçiliği, eğitim hayatına katılmada sorunlara neden olmaktadır. Türkiye’de zorunlu sekiz yıllık eğitim ile Suriyeli çocukların takibi yapılmalı ve eğitim hayatına katılmaları için STK’lar aracılığı ile Suriyeli çocuklar için eğitime katılım çalışmaları desteklenmelidir.

- Suriyeli ailelerin ve çocukların, eğitimlerini seminerler ile desteklemek, STK’lar aracılığı ile kültürel entegrasyon günleri ve faaliyetleri düzenlemek gerekmektedir. Bunun için STK’lar ile Suriyelilerin yaşadıkları bölgelerde kütüphaneler inşa etmek ve bu kütüphaneleri onların ücretsiz kullanımına sunmak aynı zamanda hem kendi kültürlerine hem de Türkiye kültürüne erişimini desteklemek gerekmektedir. Türkiye toplumu ile Suriyeli göçmenler arasındaki kültürel etkileşimleri ve diyalogu geliştirmek ve kültürel entegrasyonu sağlamak için radyo ve televizyon kanalları, internet portalları açmak gerekmektedir.
- Türkiye’nin dili, tarihi ve kurumları hakkında Suriyelilerin bu temel bilgiyi elde etmelerini sağlamak için dil kazanımı başarılı bir entegrasyon için vazgeçilmezdir. Ücretsiz Türkçe kurslarına, STK’ların halihazırda sunduğu kurslara katılarak dil kazanımlarını tamamlamaları gerekmektedir.
- STK’lar aracılığıyla Suriyelilere ücretsiz hukuki danışmanlık sağlamak, psikolojik danışmanlık vermek; günlük seminerler, konferanslar ve uzun vadeli eğitim programları sunmak, kendilerini güvende ve rahat hissedebilecekleri bir ortam oluşturmak öz-bilinç ve öz-güven aşlamak gerekmektedir.
- Kamp dışında yaşayan Suriyeliler temel ihtiyaç ve beslenme malzemelerine ulaşmakta sorun yaşamaktadır. Bu ihtiyaçlar dikkate alınarak, Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı bölgelerde STK’ların kurduğu aşevleri desteklenmelidir.
- Kadınlar, çocuklar, yaşlılar ve engelliler gibi dezavantajlı gruplara mensup Suriyelilere yönelik sosyal politikalar arttırılmalıdır. Suriyeliler arasında sınırlı

imkânlarla evini ayakta tutmaya çabalayan dul kadınlarla ilgilenebilecek ve STK'lar aracılığı ile organizasyonlar kurulmalıdır. STK'ların bu gibi alanlarla ilgilenmesi, tek ebeveynli aile, engelli, yaşlı gibi özel gereksinimlere göre özelleştirilmiş politikaların geliştirilmesi gerekmektedir. Sağlık hizmetleri açısından değerlendirildiğinde hamile ve doğum yapan Suriyelilerin takibinin yapılamaması, büyüme çağındaki nüfusun yeterli beslenememesi ve aşılama sorunları ile karşılaşmaktadır. Suriyeli nüfusu dikkate alındığında bu sorunun çözümüne dönük Sağlık alanında çalışmalar yapan STK'lar bu ve benzeri sorunları çözmek için geliştirdiği projeler, mobil ekipler devlet tarafından desteklenmelidir.

- Türkiye'deki Suriyelilerin durumu daha çok geçici bir yapı üzerinde kurulduğu için bu konudaki çözümler de geçici çözümler olmaktadır. Özellikle Suriyelilerin birçoğunun kalıcı oldukları düşünülürse devletin bu soruna karşı daha kalıcı çözümler üretmesi gerekmektedir. Suriyelilerin en azından bir kısmının Türkiye'de kalıcı olduğu gerçeğiyle yüzleşilmeli ve acilen entegrasyon politikalarına yeni yasal ve idari düzenlemelerin yapılması ve stratejik kararların verilmesi gerekmektedir. AB ile ortak şekilde göç ve entegrasyon politikalarının geliştirilmesi, Türk toplumunun Suriyelilerle beraber yaşamaya hazırlanması, kamu kurumlarının yapılan araştırmaları ve verileri paylaşmaları, güvenlik kaygılarının ciddiye alınması, oluşturulacak ve uygulanacak entegrasyon politikaları sürecine STK'ların ve Suriyelilerin de dâhil edilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Abadan-Unat, N. (2002). *Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus Ötesi Yurttaşlığa*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Abe-Kim, J., Takeuchi, D. T., Hong, S., Zane, N., Sue, S., Spencer, M.S., Appel, H., Nicdao, E., Alegria, M., (2007). Use Of Mental Health-Related Services Among Immigrant And US-Born Asian Americans: Results From The National Latino And Asian American Study. *American Journal of Public Health*, 97(1), 91-98.
- Achcar, G. (2013). *The People Want: A Radical Exploration Of The Arab Uprising*. London: Saqibooks.
- Adıgüzel, Y. (2016). Göçmenlerin Kültürel Entegrasyonu, *Türkiye’de Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler: Tespitler Ve Öneriler*, Wald Dünya Yerel Yönetim Ve Demokrasi Akademisi Vakfı, 171-194.
- Aerschot, Paul V. ve Daenzer, P. (2014). *The Integration and Protection of Immigrants Canadian and Scandinavian Critiques*, Ashgate Publishing Company.
- Ager, A. ve Strang, A. (2004). Indicators of Integration: Final Report. *Home Office Development and Practice Report* (28). London
- Ager, A. ve Strang, A. (2008). Understanding Integration: A Conceptual Framework, *Journal Of Refugee Studies* 2(21). 166-191.
- Akbaş. Z. (2011). *Irak Sorununun Uluslararası Boyutu ve Türkiye*, Ankara, Barış Kitap.
- Akçiçek, A. (2015). Türkiye’deki Suriyelilerin Toplumsal ve Ekonomik Uyum. *Liberal Düşünce Dergisi*, 80, 51-61.
- Akpınar, R. (2017) Metropollerde Yaşayan Suriyelilerin Yaşamlarında STK’ların Rolü: İzmir Örneği *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22, Göç Özel Sayısı, 1355-1367.
- Alba, R. D. ve Victor, N. (2003). *Remaking the American Mainstream: Assimilation and the New Immigration*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Alba, R. (1999). Immigration and the American realities of assimilation and multiculturalism, *Inclusion or exclusion of immigrants*, Demographie aktuell, No. 14, 1999, 3–16.
- Alborzi, M. R. (2006). *Evaluating the Effectiveness of International Refugee Law: The Protection of Iraqi Refugees*, Boston: M. Nijhoff Publishers.
- Alejandro, P. ve Zhou, M. (1993). "The New Second Generation: Segmented Assimilation and Its Variants." *The Annals of the American Academy of Political and Social Science* 530, 74-96.
- Algan, Y., Bisin, A., Manning, A., & Verdier, T. (2013). *Cultural integration of immigrants in Europe* Oxford University Press.
- Analysis’, *New Issues in Refugee Research*, Working Paper No.102, UNHCR: Geneva.
- Anthias, F. (2002). ‘Where Do I Belong? Narrating Collective Identity and Translocational Positionality’, *Ethnicities*, 2(4), 491–514.

- Anthias, F. (2013). Moving beyond the Janus Face of Integration and Diversity Discourses: Towards an Intersectional Framing, *The Sociological Review*, 61 (2), 323–43.
- Anthias, F. ve Davis, N. (1992). *Racialized Boundaries: Race, Nation, Gender, Colour, and Class and the Anti-Racist Struggle*, London; New York: Routledge.
- Anthony M. M. ve Gallya L. (2006). *The migration reader: Exploring Politics and Policies*, Lynne Rienner Publishers Inc.
- Arendshorst, T. K. (2012). Drama and Conflict Transformation: Beyond Intractability. ed.). Guy Bugress and Heid Bugress. *Conflict Research Consortium*. University of Colorado, Boulder.
- Arends-Toth, J. ve Van De Vijyer, F. J. (2003). Multiculturasm and acculturation: views of Dutchand Turkish-Dutch. *European Journal of Social Psychology*, 33(2). 249-266.
- Atfield, G., Brahmabhatt, K., O'Toole, T. (2007). *Refugees' Experiences of Integration*. University of Birmingham ve the Refugee Council.
- Awad, I. (2014). Population movements in the aftermath of the Arab awakening: the Syrian refugee crisis between regional factors and state interest. içinde O. Grech, & M. Wohlfeld (Eds.), *Migration in the Mediterranean: human rights, security and development perspectives*, 24-39. Msida: Mediterranean Academy of Diplomatic Studies.
- Awad, I., (2013). The Arab Spring and Population Movements in the Mediterranean Region. In: *Mediterranean Paper Series. Regional Dynamics in the Mediterranean and Prospects for Transatlantic Cooperation*. Washington: The German Marshall Fund of the United States and Istituto Affari Internazionali (IAI), 13-24.
- Aybay, R. (2005). *Yabancılar Hukuku (Yabancılar)*, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Ayçiçek, E. ve Tecer, Ö. Ç. (2018). Uluslararası Göç Rejimi İtibarıyla Türkiye'nin Değişen Konumu: Kurumsal Yaklaşımlar ve Kuramsal Açılımlar, *ViraVerita E-Dergi: Disiplinlerarası Karşılaşmalar I*, 8, 44-66.
- Aydas, O. T., Metin-Ozcan, K. ve Neyapti, B. (2005). Determinants of Workers' Remittances: The Case of Turkey, *Emerging Markets Finance & Trade*, 41(3). 53-69.
- Ayla, F., Karadağ Koç, G. (2013). *Gaziantep'te Kamplar Dışında Yaşayan Suriyeli Göçmenler Ön İnceleme Ziyareti Suriyeli Göçmenlerle İlgili Alan Araştırmaları*, Mavi Kalem Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği.
- Babuş, F. (2006). *Osmanlı'dan Günümüze Etnik-Sosyal Politikalar Cercevesinde Göç ve İskân Siyaseti Ve Uygulamaları*. İstanbul, Ozan Yayıncılık.
- Bach, R. L. (1993). Recrafting the Common Good: Immigration and Community. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 53(1) 155–170.
- Bader, V. (Ed.) (1997). *Citizenship And Exclusion*. New York: St. Martin's Press.
- Baglioni, G. (1964). "Trends in the Studies on the Socio-Cultural Integration of Immigrants" *International Migration Digest*, 1(2), 125-128.

- Balan, J. (1969). "Migration-Native Socio-Economic Differencesin Latin Amerikan Cities: A. Structural Analysis", *Latin American Research Review*, The Latin American Studies Association, 4(1), 3-29.
- Balibar, É. (2004). *We, the People of Europe? Reflections on Transnational Citizenship*, Princeton and Oxford: Princeton University Press.
- Banki, S. (2004). 'Refugee Integration in the Intermediate Term: a study of Nepal, Pakistan and Kenya', *New Issues in Refugee Research*, Working Paper No. 108, UNHCR Evaluation and Policy Analysis Unit: Geneva.
- Barın, H. (2015). Türkiye'deki Suriyeli Kadınların Toplumsal Bağlamda Yaşadıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 10-56.
- Barnett, L. (2002). Global Governance and the Evolution of the International Refugee Regime, *International Journal of Refugee Law*, 14(2/3), 238-262.
- Barry R. Chiswick, Lee Y. Liang, Paul W Miller, (2006) "Immigrants" Language Skills and Visa Category", *International Migration Review*, 40(2), 419-450.
- Barry, B. (2001). *Culture and Equality: An Egalitarian Critique of Multiculturalism*, Cambridge, Polity Press.
- Başkurt, İ. (2009). Almanya'da Yaşayan Türk Göçmenlerin Kimlik Problemi, *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı, 12(2), 81-94.
- Bauböck, R., Heller, A., ve Zolberg, R (1996). *The Challenge of Diversity: Integration and Pluralism in Societies of Immigration*, USA: Ashgate, Alderhost
- Bauböck, R. (1996). Social and Cultural Integration in Civil Society, İç. R. Bauböck, A. Heller, A. Zolberg (ed.). *The Challenge of Diversity. Ontegration and Pluralism in Societies of Immigration*, 67-132.
- Bauböck, R. (2009). 'Global Justice, Freedom of Movement and Democratic Citizenship', *European Journal of Sociology*, 50(1). 1–31.
- Bauböck, R. (2010). "Cold Constellations and Hot Identities: Political Theory Questions about Transnationalism and Diaspora," in R. Bauböck and T. Faist (eds.), *Diaspora and Transnationalism: Concepts, Theories and Methods*, Amsterdam: Amsterdam University Press, Amsterdam.
- Bauböck, R., Ersbøll, E., Groenendijk, K. and Waldrauch, H. (eds) (2006). *Acquisition and Loss of Nationality, Volumes I and II* (Amsterdam: IMISCOE Research, Amsterdam University Press)
- Bauböck, R., Perchinig, B. and Sievers, W. (eds) (2007). *Citizenship Policies in the New Europe*, Amsterdam: IMISCOE Research, Amsterdam University Press
- Beauvais, C. ve J. Jenson, (2002). 'Social cohesion: updating the state of the research', CPRN Discussion Paper No. F/22, Ottawa Canadian Policy Research Networks.
- Becker, G., Beyene, Y., Ken, P. (2000). Health, welfare reform, and narratives of uncertainty among Cambodian refugees. *Culture, Medicine and Psychiatry*, 24(2). 139-163.

- Beirens, H., Hughes, N., Hek, R., Spicer, N., (2007). Preventing Social Exclusion Of Refugee And Asylum Seeking Children: Building New Networks. *Social Policy and Society*, 6(2). 219-229.
- Benhabib, S. (2004). *The Rights of Others: Aliens, Citizens and Residents* (Cambridge: Cambridge University Press).
- Benhabib, S. (2007). Twilight of Sovereignty or the Emergence of Cosmopolitan Norms? Rethinking Citizenship in Volatile Times, *Citizenship Studies*, 11(1), 19-36.
- Berger-Schmitt, R. (2002). Considering Social Cohesion in Quality of Life Assessments: Concept and Measurement, *Social Indicators Research, Assessing National Quality of Life and Living Conditions*, 58(1/3), 403-428.
- Berkel, R. ve Møller, I. H. (2002). *Active Social Policies In The Eu Inclusion through participation? Introduction*, The Policy Press.
- Berry J. W. (1970). Marginality, Stress, And Ethnic Identification in an Acculturated Aboriginal Community. *J Cross Cult Psychol*, 1(3), 239-252.
- Berry, J. W. (1980). Acculturation as varieties of adaptation. In *Acculturation: Theory, Models and Some New Findings*, (Ed AM Padilla). 9-25.
- Berry, J. W. (1997). Immigration, Acculturation, and Adaptation, *Applied Psychology: An International Review*, 46(1), 5-68.
- Berry, J. W. (2001). A psychology of immigration. *Journal of Social Issues*, 57(3), 615-631.
- Berry, J. W. (2003). Conceptual approaches to acculturation. In K. Chun, P. Balls-Organista ve G. Marin (Eds.). *Acculturation: Advances in theory, measurement and applied research*, Washington, DC: American Psychological Association. 17-37.
- Berry, J. W. (2005). Acculturation: Living successfully in two cultures, *International Journal of Intercultural Relations*, 29, 697-712.
- Berry, J. W. (2006). Stress perspectives on acculturation. In D. L. Sam ve J. W. Berry (Eds.). *The Cambridge of acculturation psychology*, New York, NY: Cambridge University Press.
- Berry, J. W., Poortinga, Y. H., Segall, M. H., & Dasen, P. R. (2002). *Cross-cultural psychology: Research and applications*. Cambridge University Press. 291-326.
- Betts, A., Bloom, L., Kaplan, J. D., & Omata, N. (2014). Refugee economies: Rethinking popular assumptions University of Oxford, *Refugee Studies Centre*. 1-44.
- Beyer, P. (1994). *Religion and Globalization*. London: Sage Publications.
- Biehl, K. (2009). "Migration, 'Securitization' And Its Everyday Implications: An Examination Of Turkish Asylum Policy And Practise", CARIM Summer School 2008- Best Participant Essay Series 2009/01, Robert Schuman Centre For Advanced Studies, San Domenicodi Fiesole (FI): European University Institute.
- Bigo, D. (2002). Security and Immigration: Toward a Critique of the Governmentality of Unease, *Alternatives*, 27(Special Issue), 63-92.

- Bilgili, O., Huddleston, T., & Joki, A. L. (2015). The dynamics between integration policies and outcomes: A synthesis of the literature. Unión Europea, CIDOB, MPG. Recuperado de <http://www.mipex.eu/dynamics-between-integration-policies-and-outcomes-synthesis-literature>
- Bloch, A. (2002). *The migration and settlement of refugees in Britain* Goldsmiths College, University of London. Palgrave.
- Bloemraad, I; Korteweg, A. ve Yurdakul, G. (2008). Citizenship and Immigration: Multiculturalism, Assimilation, and Challenges to the Nation-State. *Annual Review of Sociology*, 34, 153-179
- Blommaert, J. (1997). The Slow Shift in Orthodoxy: (Re)formulations of 'Integration' içinde Belgium, *Pragmatics*, 7(4), Special Issue on 'Conflict and Violence in Pragmatic Research.
- BMMYK ve STK Ortakları, (2003). *Mültecilerin Korunması: STK'lar için Saha El Kitabı*.
- Bogdan, R. C. ve Biklen, S. K. (1992). *Qualitative Research for Education: Introduction and Methods*. Boston: Allyn and Bacon.
- Booth, W. (1998). 'One Nation, Indivisible: Is It History?' published in the Washington Post in February 22, 1998.
- Bosswick, W. ve Heckmann, F, (2006). *Integration of migrants: Contribution of local and regional authorities*, European Forum for Migration Studies (EFMS) at the University of Bamberg Pub.
- Boswell, C. (2003). *European Migration Policies in Flux. Changing Patterns of Inclusion and Exclusion*, The Royal Institute of International Affairs, Blackwell
- Bourhis, R. Y. (2001). Majority acculturation orientations toward "valued" and "devalued" immigrants. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 32(6), 698-719.
- Bourhis, R. Y., Moise, L. C., Perreault, S., Senecal S. (1997). Towards an interactive acculturation model: A social psychological approach. *International journal of psychology*, 32(6). 369-386.
- Boyle, P., Halfacree K. ve Robinson, V. (2013). *Exploring Contemporary Migration*, New York: Routledge,
- Braun, V., ve Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3, 77-101.
- Brettell, C. B. ve Hollifield, J. F. (2015). *Migration Theory: Talking Across Disciplines*, 3rd edition, New York: Routledge.
- Brubaker, R. (2003). "The Return Of Assimilation? Changing Perspectives on Immigration and Its Sequels in France, Germany and The United States", *Toward Assimilation and Citizenship: Immigrants in Liberal Nation States*, Edid by Christian Joppke and Ewa Morawska, Palgrave Macmillan.
- Brubaker, R. (2005). 'The "Diaspora" Diaspora', *Ethnic and Racial Studies*, 28(1).1–19.

- Brubaker, R. (2001). The Return of Assimilation. Changing Perspectives on Immigration and its Sequels in France, Germany and the United States, *Ethnic and Racial Studies*, 24(4). 531-548.
- Bulmer M, (2001) 'The Ethics of Social Research', , içinde, Gilbert N., *Researching Social Life*, Second Edition, Sage, London., 45-57.
- Burgess, A. (2004). Health challenges for refugees and immigrants. *Refugee Reports*, 25(2), 1-3.
- Buz, S. (2004). *Zorunlu Çıkış Zorlu Kabul Mültecilik*, Ankara: SGDD Yayınları, Yayın No. 5
- Buz, S. (2008). Türkiye Sığınma Sisteminin Sosyal Boyutu", *TBB Dergisi*, 76, 120-130.
- Canadian Human Rights Commission (1997). "Social Justice, Social Cohesion, and the Role of the Human Rights Commission, Social Cohesion Through Social Justice, Canadian Jewish Congress, 2 November.
- Canatan, K. (1995). *Avrupa'da Müslüman Azınlıklar*, İstanbul: İnsan Yayınları,
- Carballo, M., Divino, J. J., & Zeric, D. (1998). Migration and health in the European Union. *Tropical Medicine & International Health*, 3(12), 936-944.
- Cars, G., Johanasson, M., Nygren, O., Schindegger, F. (1999). "Study programme in European Spatial Planning: Indicators for social integration & exclusion". Final Report.
- Castles, S. (2000). International Migration at the Beginining of the Twenty-First Century: Global Trends and Issues. *International Social Science Journal*, 52(165), 269-281.
- Castles, S. (2007). Twenty-First-Century Migration as a Challenge to Sociology. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 33 (3), 351-371.
- Castles, S. ve A. Davidson (2000). *Citizenship and Migration: Globalization and The Politics of Belonging*, London: Psychology Press
- Castles, S. ve Mark J. Miller (2008). *Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*, (çev. Bülent Uğur Bal, İbrahim Akbulut) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Castles, S. ve Miller, M.J., (2005). *The Age Of Migration: International Population Movements In The Modern World*, London: Macmillan.
- Castles, S., M. Korac, E. Vasta ve S. Vertovec. (2002) , "Integration: Mapping the Field" , Britanya İçişleri 131,132 Bakanlığı için yazılmış rapor: <http://rds.homeoffice.gov.uk/rds/pdfs2/rdsolr2803.doc>,
- Castles, S. (1998) Review article, *Journal of Intercultural Studies*, 19(1), 105-113.
- Cavalli-Sforza, L.L.L., Menozzi, P., Piazza, A., (1996). *History And Geography of Human Genes*. Princeton University Press. Princeton, New Jersey.
- Cebeci, E., ve K. Üstün (2012) "The Syrian Quagmire: What is Holding Back Turkey?", *Insight Turkey*, SETA, 2012, ss. 13-21.
- Chambers, I. (2014). *Göç, Kültür, Kimlik*, (Çev. Türkmen, İ ve Beşikçi M.) 2. Bası, İstanbul, Ayrıntı Yayınları.

- Chan, J., To, H. P., & Chan, E. (2006). Reconsidering social cohesion: Developing a definition and analytical framework for empirical research. *Social indicators research*, 75(2), 273-302.
- Charnovitz, S. (1996). Particiaption of Nongovernmental Organizations in the World Trade Organization. *U. Pa. J. int'l econ. L.*, 17. 331-357
- Cheong, P. H., Edwards, R., Goulbourne, H., ve Solomos, J. (2007). Immigration, social cohesion and social capital: A critical review. *Critical Social Policy*, 27(1), 24-49.
- Cheong, R., Edwards, H., Goulbourne, Solomos, J. (2007) "Immigration, Social Cohesion and Social Capital: A Critical Review, *Critical Social Policy*, 27(24), 24-49.
- Choules, K. (2007). 'The Shifting Sands of Social Justice Discourse: From Situating the Problem with "Them" to Situating it with "Us", *Review of Education, Pedagogy, and Cultural Studies* 29(5), 461-481.
- Ciğerci, N. (2012). Bursa-Kırcaali Hattı: 1989'da Gelen Bulgaristan Göçmenler Örneği, S.Gülfer S., Öner, I. ve Öner. A., *Küreselleşme Çağında Göç*, İstanbul, İletişim Yayınlar. 107-134.
- Collyer, M., F. Düvell Ve H. De Hass, (2012). Critical approaches to transit migration, *Population, Space and Place*, 18(4), 407-414.
- Costello, P. (2006). *Worth Promoting, Worth Defending: Australian Citizenship. What it Means and How to Nurture it*. Administration Federal Attorney General.
- Crabtree, B. ve Miller, W. (1999). A template approach to text analysis: Developing and using codebooks. içinde B. Crabtree ve W. Miller (Eds.), *Doing qualitative research* Newbury Park, CA: Sage. 93-109.
- Craig C. (2007). "Social Solidarity as a Problem for Cosmopolitan Democracy, Ed; Seyla Benhabib, Ian Shapiro ve Danilo Petranovic, *Identities, Affiliations and Allegiances*, Cambridge University Press, Newyork, 285-302.
- Creswell, John W. (2007). *Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing Among Five Approaches*, Thousand Oaks: Sage Publications.
- Crisp, J. (2004). *The local integration and local settlement of refugees: a conceptual and historical analysis*. UNHCR, Evaluation and Policy Analysis Unit.
- Çam, F. (2014). *Avrupa Birliği Göç Politikaları; Makedonya, Bulgaristan, Türkiye*, Ankara, Alyet Yayıncılık.
- Çatır, G., (2012). *Zorunlu Göç Tecrübesinin Devlet Politikalarındaki Yansıması: Bulgaristan'dan Türkiye'ye Kitleli Göçün Analizi*, S.Gülfer S., Öner, I. ve Öner. A., *Küreselleşme Çağında Göç*, İstanbul, İletişim Yayınları, 217-232.
- Çetin, T. (2008). Bulgaristan'daki soydaşlarımızın Türkiye'ye göç etme süreçlerini etkileyen bazı değişkenlerin incelenmesi. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 8 (1), 55-75.
- Da Costa, R., (2006). *Rights of Refugees in the Context of Integration: Legal Standarts and Recommendations*, UNHCR, Geneva.
- Danış, A. D. (2004). Yeni Göç Hareketleri ve Türkiye, *Birikim*, 184-185, 216-224,

- Danış, A. D. (2006) "Integration In Limbo" Iraqi, Afghan, Maghrebi and Iranian Migrants in *Istanbul MireKoc Research Projects 2005-2006*, Koç University.
- Danış, D. (2010). *Irak'tan ırağa: 2003 sonrası Irak'tan komşu ülkelere ve Türkiye'ye yönelik göçler*, Ankara: ORSAM.
- Danış, D. ve Parla, A. (2009). "Nafile Soydaşlık: Irak ve Bulgaristan Türkleri Örneğinde Göçmen, Dernek, Devlet," *Toplum ve Bilim*, 114. 131-158.
- Daoudov, M. (2016). Türkiye'de Yabancıların Uyumunda Yerel Yönetimlerin Rolü Rapor. içinde Bulut. Y. (Ed.). *Uluslararası Göç ve Mülteci Sorununun Çözümünde Kamu Yönetiminin Rolü*, Kocaeli: Umuttepe yayınları.
- Darling, L. T. (2007). Social Cohesion ("Asabiyya") and Justice in the Late Medieval Middle East, *Comparative Studies in Society and History*, Cambridge University Press, 49(2), 329-357.
- Davis, C, Wanninger, M. (2017). Mental Health and Psychosocial Support Considerations for Syrian Refugees in Turkey: Sources of Distress, Coping Mechanisms&Access to Support, *International Medical Corps*.
- Davis, K , (1989) . "Social Science Approaches to International Migration" içinde Michael S. Teitelbaum ve Jay M.Winter(eds), *Population and Resources in Western Intellectual Tradition: Populatin and Devolopment Review , Supplement*, 245 – 261.
- Dayioğlu, A. (2012), Muslim-Turkish Minority's Freedom of Religion and Conscience and The Problem of Head Muftiate In Bulgaria Between 1989 And 2011, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1).
- De Vos, A. S., Strydom, H., Fouche, C. B., ve Delpont, C. S. L. (2002). *Research at Grass Roots: For the Social Sciences And Human Professions*. Pretoria, South Africa: Van Schaik Publishers.
- Dedeoğlu S. Gökmen Ç. E. (2011). *Göç ve Sosyal Dışlanma: Türkiye'de Yabancı Göçmen Kadınlar*, s.vii, Ankara: Efil Yayınevi
- Dedeoğlu, S. (2014). *Migrants, Work and Social Integration Women's Labour in the Turkish Ethnic Economy*, Palgrave Macmillan,
- Delanty, G. (2000). *Citizenship in a Global Age: Society, Culture and Politics*. Buckingham, Philadelphia: Open University Press.
- Deniz, T. (2014). Uluslararası Göç Sorunu Perspektifinde Türkiye, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 18 (1), 175-204.
- Denzin, N.K. & Lincoln, Y.S. (2005). Introduction: The Discipline and Practice of Qualitative Research. In Denzin, N.K. & Lincoln, Y.S. (editörler), *The Sage Handbook of Qualitative Research*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Dey, I. (1993). *Qualitative Data Analysis: A User-Friendly Guide for Social Scientists*. Londra: Routledge Publications.
- Diehl, C. ve Blohm, M. (2001). Apathy, adaptation or ethnic mobilisation? On the attitudes of a politically excluded group. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 27. 401-420.

- Doğanay Ü. Çoban Keneş H (2016). Yazılı Basında Suriyeli ‘Mülteciler’: Ayrımcı Söylemlerin Rasyonel ve Duygusal Gerekçelerinin İnşası. *Mülkiye Dergisi*, 40(1). 143-184.
- Douglas K. Bardsley ve Graeme J. Hugo (2010). “Migration and climate change: examining thresholds of change to guide effective adaptation decision-making”, *Popul Environ*, 32, 238–262.
- Doytcheva, M. (2009). *Çokkültürlülük*, çev. Tuba Akıncılar Onmuş, İstanbul, İletişim yayınları
- Dubet, F. (1989). ‘Trois processus migratoires’. *Revue française des affaire sociales*, 3, 7–28.
- Duman, B., ve Alacahan, O. (2010). Sosyal Kaynaşma, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15(1), 103- 128.
- Duncan, H.G. (1933). *Immigration and Assimilation*, Boston, D.C. Heath.
- Durkheim, E. (1964). *The Division of Labor in Society*, çev. G. Simpson. New York: Free Press
- Durkheim, E. (1991). *The Division of Labour in Society. Method of sociology*. Moscow: Nauka
- Düvell, F., (2006). Crossing the fringes of Europe: Transit migration in the EU’s neighbourhood, içinde *COMPAS Working Papers*, 33, 415-426
- Düvell, F., Molodikova, I. ve Collyer, M. (2013). *Transit Migration in Europe*, Amsterdam University Press.
- E.S. Lee “A Theory of Migration”, *Demography*, 3(1), 47-57
- EFMS INTPOL Team. (2006). *Integration and Integration Policies*, IMISCOE Network Feasibility Study, European Forum for Migration Studies
- Ekşi, N. (2012). “Türkiye’de Bulunan Suriyelilerin Hukukî Statüsü”, *Legal Hukuk Dergisi*, 10(119), 3-22.
- Ekşi, N. (2016). *Türkiye Avrupa Birliği Geri Kabul Antlaşması*, İstanbul, Beta Basım.
- Else, J., Shir, A. & Staff of ORR IDA Projects. (2007). *Refugee IDA Programs: Insights from the Field*. Washington DC: ISED
- Emin, Müberra N. (2016). *Türkiye’deki Suriyeli Çocukların Eğitimi Temel Eğitim Politikaları*, Ankara: SETA Vakfı Yayınları, No: 153
- Eminov, A. (1999). The Turks in Bulgaria: Post- 1989 developments. *Nationalities Paper*, 27(1), 31-55.
- Entzinger, Han ve Renske Biezeveld (2003). *Benchmarking in Immigrant Integration*.
- Ercan, H. (2016). “Labour market integration of asylum seekers and refugees Turkey”, *Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion European Employment Policy Observatory*, European Commission, Publications Office of the European Union, Luxembourg.

- Erdoğan, M. (2014). *Türkiye'deki Suriyeliler Toplumsal Kabul ve Uyum*. HUGO, Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi.
- Erdoğan, M. (2017). *"Kopuş"tan "Uyum"a Kent Mültecilerim Suriyeli Mülteciler Ve Belediyelerin Süreç Yönetimi: İstanbul Örneği*, İstanbul, Marmara Belediyeler Birliği Yay.
- Erdoğan, M. ve Kaya A. (2015). *Türkiye'nin Göç Tarihi 14. Yydan 21. Yya Türkiye'ye Göçler*, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erdoğan, M. ve Ünver, C. (2015). *Türk İş Dünyasının Türkiye'deki Suriyeliler Konusundaki Görüş, Düşünce ve Önerileri*, Ankara, TİSK yay.
- Erdoğan, M., Kavukçuer, Y., Çetinkaya, T. (2017). *Türkiye'de Yaşayan Suriyeli Mültecilere Yönelik Medya Algısı*, Özgürlük Araştırmaları Derneği, Analiz.
- Ergüven N. S. ve Özturanlı, B. (2013). "Uluslararası Mülteci Hukuk ve Türkiye", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 62 (4), 1007-1061.
- Erkan, E. (2016) Suriyeli Göçmenler ve Dini Hayat: Uyum, Karşılaşma, Benzeşme Gaziantep Örneği, *İlahiyat Akademi Dergisi*, 3(4), 1 – 35.
- Esser, H. (2000). Integration and Ethnic Stratification. Hartmut Esser et al. (Eds.), *Towards Emerging Ethnic Classes in Europe? Volume 1 Workshop Proceedings, Project Conclusions, Integration and Ethnic Stratification, Ethnic Economy and Social Exclusion*. Weinheim: Freudenberg Stiftung GmbH,
- Esser, H. (2004). 'Does the "New" Immigration Require a "New" Theory of Intergenerational Integration?' *International Migration Review*, 38(3), 1126-1159.
- Ette, A. ve Faist, T. (2007). "The Europeanization of National Policies and Politics of Immigration: Research, Questions and Concepts", Ed. Thomas Faist and Andreas Ette, *The Europeanization of National Policies and Politics of Immigration*, New York, Palgrave Macmillan
- Etzioni, A., (1962) A Paradigm for the Study of Political Unification, *World Politics*, 15(1), 44-74.
- European Commission. (2004). 'The European Refugee Fund'. European Commission. DG Justice and Home Affairs: Brussels.
- European Communities (2007). *Handbook on Integration for policy-makers and practitioners*, Second edition.
- Fadhlullah, M. (2000). *Place of emigration challenges between traditional and contemporary*. Lebanon, Beirut: Al Malak House for Printing, Publishing and Distribution
- Faist, T.(2000). *The Volume and Dynamics of International Migration and Transnational Social Spaces*, Oxford, Clarendon Press.
- Faist, T. (2000). "Transnationalization In International Migration: Implications For The Study Of Citizenship and Culture", *Ethnic and Racial Studies*, 23 (2).
- Faist, T. (2003). *Uluslararası Göç ve Ulaşırı Toplumsal Alanlar*, çev. Gündoğan, A. Z. ve Nacar, C., İstanbul: Bağlam Yay.

- Fanning, B. (2011). *Immigration and Social Cohesion in the Republic of Ireland*, Manchester: Manchester University Press,
- Favell, A.(1998). *Philosophies Of Integration: Immigration and The Ideal Of Citizenship In France and Britain*, Basingstoke: Macmillan.
- Favell, A. (2001). Integration policy and integration research in Europe: a review and critique. In: Aleinikoff, T.A., Klusmeyer, D.B. (Eds), *Citizenship Today: Global Perspectives and Practices*. Carnegie Endowment for International Peace, Washington DC, 349-400.
- Favell, A. (2003) "Integration nations: The nation-state and research on immigrants in Western Europe", *Comparative Social Research*, 22, 13-42.
- Favell, A. (2005). "Assimilation/Integration." içinde *Immigration and Asylum: From 1900 to the Present*, edited by Matthew Gibney and Randall Hansen, Santa Barbara: ABC-Clio.
- Fereday, J. ve Muir-Cochrane, E. (2006). Demonstrating Rigor Using Thematic Analysis: A Hybrid Approach of Inductive and Deductive Coding and Theme Development, *International Journal of Qualitative Methods*, 5(1), 80-92.
- Ferris, E., K. Kirişçi ve S. Shaikh (2013). "*Syrian Crisis: Massive Displacement, Dire Needs and a Shortage of Solutions*", Washington DC: Brookings İnstitute.
- Fielden, A. (2008). *Local Integration: an Under-Reported Solution to Protracted Refugee Situation*, UNHCR.
- Finotelli, C. ve Michalowski, I. (2012). The Heuristic Potential of Models of Citizenship and Immigrant Integration Reviewed, *Journal of Immigrant ve Refugee Studies*, 10(3), 231-240.
- Fitzpatrick, J. P. (1966). "The Importance of Community in the Process of Immigrant Assimilation", *International Migration Review*, 1, 5-16.
- Flick, U. (2009). *An Introduction to Qualitative Research* (4th ed.). London: Sage Publications.
- Frattoni, F. (2006). Funding Agreement to Further Develop a Comprehensive European Migration Policy. Press Release Available:
- Fredman, S. (2001). *Discrimination and Human Rights, the Case of Racism*. Oxford University Press
- Frey, W. H. (1995). "Immigration and Internal Migration 'Flight' From US Metropolitan Areas: Toward a New Demographic Balkanisation", *Urban Studies*, 32(4-5), 733-757.
- Frideres, J. and J. Biles, eds. (2012). *International Perspectives: Integration and Inclusion*. Montreal and Kingston: Queen's Policy Studies Series, McGillQueen's University Press.
- Fuchs, L. H. (1993). "An Agenda for Tomorrow: Immigration Policy and Ethnic Policies". *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, , Interminority Affairs in the U. S.: Pluralism at the Crossroads, 530, 171-186

- Gallant, J. A. (1992). Humanitarian Intervention and Security Council Resolution 688: A Reappraisal in Light of a Changing World Order, *American University International Law Review*, 7(4), 881-920.
- Gemmill, B., ve Bamidele-Izu, A. (2002). The role of NGOs and civil society in global environmental governance. *Global environmental governance: Options and opportunities*, 77-100.
- Giddens, A. (1984). *The constitution of society. Outline of the theory of structuration*. Cambridge: Polity Press.
- Gilroy, Paul (2006). Multiculturalism and post-colonial theory. In: Dryzek, John S. and Honig, Bonnie and Phillips, Anne, (eds.) *The Oxford Handbook of Political Theory*. Oxford University Press, Oxford, UK, 656-676
- Givens, T., Luedtke, A. (2004) The Politics of European Union Immigration Policy: *Institutions, Salience, and Harmonization The Policy Studies Journal*, 32(1),145-165.
- Glazer, N. ve Moynihan, D. P. (1963). *Beyond the Melting Pot: The Negroes, Puerto Ricans, Jews, Italians, and Irish of New York City*. Cambridge, MA: MIT Press
- Goksel, G. (2013). Social and Political Obstacles to Just Integration, Presented at the Annual Meeting of the Western *Political Science Association*, Los Angeles.
- Gordon, M. (1964). *Assimilation in American Life: The Role Of Race, Religion And National Origins*, New York, Oxford University Press
- Gough, I. ve Olofsson, G. (1999). *Capitalism and Social Cohesion Essays on Exclusion and Integration*. New Hampshire, Palgrave Macmillan.
- Granovetter, M. (2005). The Impact of Social Structure on Economic Outcomes, *Journal of Economic Perspectives*, 19(1), 33-50.
- Groenendijk, K. (2004). 'Legal Concepts of Integration in EU Migration Law', *European Journal of Migration and Law*, 6, 111–126.
- Guest, G. (2006). How Many Interviews Are Enough?-An Experiment with Data Saturation and Variability. *Family Health International*.
- Guiraudon, V. (2008). *Integration Contracts for Immigrants: Common Trends and Differences in the European Experience*. Commentary, Real Instituto Elcano, 7.
- Gul-Rechlewicz, V. (2016). The role of the non-governmental organizations in multicultural society: ngos in the Netherlands. *International E-Journal of Advances in Social Sciences*, 2(6), 641-649.
- Guveli, A., Ganzeboom, H., Platt, L., Nauck, B., Baykara-Krumme, H., Eroglu, S., Bayrakdar, S., Keren Sozeri, E., Spierings, N., Eroglu-Hawskworth, S., (2016). *Intergenerational consequences of migration Socio-economic, Family and Cultural Patterns of Stability and Change in Turkey and Europe*, London, Palgarave.
- Güleç, C. (2015). Avrupa Birliği'nin Göç Politikaları ve Türkiye'ye Yansımaları. *Tesam Akademi Dergisi*, 2(2), 81-100.
- Gülfer, S., Öner, I. ve Öner, Ş. (2012). *Küreselleşme Çağında Göç*, İstanbul: İletişim Yayınları,

- Gündüz, A.O. (2013). Bulgaristan'dan Türkiye'ye Türk göçü (1989 Örneği). *Kırklareli Üniversitesi Balkan Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi*. 1-9.
- Haas, E. B., & Dinan, D. (1958). The uniting of Europe: Political, social, and economic forces, 1950-1957 (Vol. 311). Stanford: Stanford University Press.
- Habermas, J. (1984). *The Theory of Communicative Action*, Volume 1, Reason and the Rationalization of Society Boston, MA: Beacon Press
- Habermas, J. (2002). *Öteki Olmak, Ötekiyle Yaşamak*, (Çev. İlknur Aka), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Hage, G. & Couch, R. (1999). The future of Australian multiculturalism: Reflections on the twentieth anniversary of Jean Martin's the Migrant Presence, *Sydney, NSW: Research Institute for Humanities & Social Sciences*, University of Sydney.
- Hall, S. (1996). "Minimal Selves" içinde Baker Jr. H. A., Diawara, M. ve Lindeborg R. H., (Editörler), *Black British Cultural Studies: A Reader*. Chicago: University of Chicago Press.
- Hall, S., (1990). 'Cultural identity and diaspora', in J. Rutherford (ed.). *Identity and Difference*, 221-237
- Hamberger, A. (2009). Immigrant Integration; Acculturation and Social Integration. *Journal of Identity and Migration Studies*, 3(2), 2-21.
- Hayter, T. (2000). *Open Borders The Case Against Immigration Controls*, London, Pluto Press
- Heckmann, F. (1998). *National modes of immigrant integration. How can they be conceptualized and described?*
- Heisler, S. B. ve College, G. (1999). The Future of Immigrant Incorporation: Which Models? Which Concepts? İçinde, *Migration and Social Cohesion* (ed.) by Vertovec, S. Massachusetts: Edwar Elgar Publishing.
- Hirschman, A. O. (1970). *Exit, Voice and Loyalty: Responses to Decline in Firms, Organizations, and States*, Harvard University Press, Cambridge.
- Hirschman, C., Kasinitz P., DeWind, J. (eds.), (1999). *The Handbook of International Migration: The American Experience*, New York, Russell Sage Foundation Pub.
- Hosseini-Kaladjahi, H. (1997). *Iranians in Sweden: Economic, cultural and social integration* (Doctoral dissertation, Almqvist & Wiksell International).
- House, J. (1995). Contexts for 'integration' and exclusion in modern and contemporary France. In *Racism, ethnic and politics in contemporary Europe*, eds A. G. Hargreaves and J. Leamon. Edward Elgar, Aldershot.
- Huddleston, T. (2010). *The Future of Integration Policy, International Organization for Migration. World Migration Report: Building Capacities for Change*, Migration Policy Group, Geneva
- Hugo, G. (1996). Environmental Concerns and International Migration, *The International Migration Review, Special Issue: Ethics, Migration, and Global Stewardship (Spring)*, 30(1), 105-131.

- Husted, L., Helena S. N., Michael R., Nina S., (2001) "Employment and wage assimilation of male first-generation immigrants in Denmark", *International Journal of Manpower*, Bradford 2239
- Hyndman, J., (2011). *Research Summary on Resettled Refugee Integration in Canada*, York University Centre for Refugee Studies, Toronto.
- IGAMDER (2017). Sivil Toplum Diyalogu Mültecilerin Uyum Projesi Krizden Çözüm Türkiye'de Mültecilerin Entegrasyonu: İhtimaller ve Mevcut Kapasite Ölçüm ve Değerlendirme Sonuçları
- Ihlamur-Öner, G. S., (2013) "Turkey's Refugee Regime Stretched to The Limit? The Case of Iraqi and Syrian Refugee Flows", *Perception*, 18(3).
- IOM. (2008). *Migrants and the host society: Partnerships for success* (Vol. 11). Geneva: International Organization for Migration.
- Ireland, P. (2000). Reaping what they Sow: Institutions and Immigrant Political Participation in Western Europe in Ruud Koopmans and Paul Statham (eds). *Challenging Immigration and Ethnic Relations Politics: Comparative European Perspectives*. New York: Oxford University Press, 233-282.
- İbrahim M., (2005). The securitization of migration: a racial discourse, *International Migration* 43,163-187
- İçduygu A. ve Aksel, D.B. (2012). *Türkiye'de Düzensiz Göç*, Ankara, Uluslararası Göç Örgütü Türkiye Yayınları.
- İçduygu A., Ş. Toktaş, A. B. Soner (2008). The politics of population in a nation-building process : emigration of non-Muslims from Turkey, *Ethnic and Racial Studies*, 31(2), 358-389.
- İçduygu, A. (2000). "The Politics of International Migratory Regimes: Transit Migration Flows in Turkey", *International Social Science Journal*, 52(165), 357-366.
- İçduygu, A. (2004). Demographic Mobility over Turkey: Migration Experiences and Government Responses, *Mediterranean Quarterly*, 15(4), 88-99.
- İçduygu, A. (2004). *Türkiye'de Kaçak Göç*, İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.
- İçduygu, A. (2006). *Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Bağlamında Uluslararası Göç Tartışmaları*, İstanbul TÜSİAD Yayınları, no. 427.
- İçduygu, A. (2007). The Politics of Irregular Migratory Flows in the Mediterranean Basin: Economy, Mobility and 'Illegality', *Mediterranean Politics*, 12(2), 144-161.
- İçduygu, A. ve D. Aksel, (2013). Turkish Migration Policies: A Critical Historical Retrospective, *Perception: Journal of International Affairs* 18(3), 167-190.
- İçduygu, A. ve Sert, D. (2010). *Irregular Migration at Two Borders: The Turkish-EU and Mexican-U.S. Cases*, German Marshall Fund Immigration Paper Series.
- İçduygu, A. ve Ünalın, T. (1998). *Türkiye'de İçgöç: Sorunsal Alanları ve Araştırma Yöntemleri, Türkiye'de İçgöç Sorunsal Alanları ve Araştırma Yöntemleri Konferansı; 6-8 Haziran 1997 Bolu-Gerede*, İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, 38-55

- İçduygu, A. ve Yüksek, D. (2012). Rethinking Transit Migration in Turkey: Reality and Representation in the Creation of a Migratory Phenomenon, *Population, Space and Place* 18(4), 441-456.
- İçduygu, A., Erder, S. ve Gençkaya, Ö. F. (2014). *Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları 1923-2023: Ulus-Devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere*, İstanbul: MiReKoç Proje Raporları.
- İçduygu, A., Sert, D., Karaçay, A.B. (2009). *Türkiye'ye Yönelen Göç ve Sığınma Hareketleri ve Politikaları Konulu Brifing*, Koç Üniversitesi Göç Araştırmaları Programı Brifingi, No.2
- İçduygu, A., Toktaş, Ş., (2003). How Do Smuggling and Trafficking Operate via Irregular Border-Crossings in the Middle East? Evidence from Fieldwork in Turkey, *International Migration*, 40(6), 25-54
- İdiz, S. (2013). "Pressure Mounts on Turkey Over Radical Groups in Syria," *Al-Monitor*.
- İnanç, G. (2008). *Türk Diplomasisinde Irak (1978-1997)*, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları
- Jacobsen, K. (2001.) 'The Forgotten Solution: Local Integration For Refugees In Developing Countries', New Issues In Refugee Research, Working Paper No. 45, Unhcr Evaluation And Policy Analysis Unit: Geneva.
- Jansen, T., N. Chioncel ve H. Dekkers, (2006). Social cohesion and integration: Learning active citizenship., *British Journal of Sociology of Education*, 27(2), 189–205.
- Jary, D. ve Jary J. (1991). *Collins Dictionary of Sociology*. London: Harper Collins.
- Jefee-Bahloul, H., Barkil-Oteo, A., Pless-Mulloli, T., & Fouad, F. M. (2015). *Mental health in the Syrian crisis: beyond immediate relief*. *Lancet* 386(10003). s. 1531. London, England.
- Jenson, J., (1998). 'Mapping social cohesion: the state of canadian research', Paper SRA-321, *Strategic Research and Analysis Directorate*, Ottawa, Department of Canadian Heritage.
- Joly, D. (1992). *Refugees: Asylum in Europe*, London, Minority Rights Publication.
- Joly, D. (1996). *Haven or Hell? Asylum policies and refugees in Europe*, New York, MacMillan Press.
- Jonathan S. (1990). "On the representation of immigrants in Denmark: retrospective" in Røgilds, Flemming (ed). *Every cloud has a Silver Lining. Lectures on everyday life, cultural production and race*, Copenhagen: Akademisk Forlag
- Jong, D. (2002). Asylum in Europe: Underpinning Parameters, *Global Changes in Asylum Regimes* (der.Daniele Joly), Palgrave Macmillan
- Joppke, C. (2007). 'Beyond National Models: Civic Integration Policies for Immigrants in Western Europe'. *West European Politics*, 30(1), 1-22.
- Joppke, C. ve Morawska, E., (2003). Integrating immigrants in liberal nationstates: Policies and practices. In C. Joppke ve E. Morawska, eds. *Toward Assimilation and Citizenship: Immigrants in Liberal Nation-states*. Houndmills: Palgrave, 1–36.

- Joy, M., & Shields, J. (2013, Autumn). Social Impact Bonds: The Next Phase of Third Sector Marketization? *Canadian Journal of Nonprofit and Social Economy Research*, 4(2), 39-55.
- Kaiser, B. (2007), Türkiye'deki Avrupa Birliği Yurttaşları: Siyasal ve Toplumsal Katılımın Önündeki Engeller, *Kökler ve Yollar: Türkiye'de Göç Süreçleri*, Der. Ayhan Kaya ve Bahar Şahin, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul,. 477-478.
- Kaiser, B. (2012). 50 Years and Beyond: The 'Mirror' of Migration- German Citizens in Turkey, *Perceptions*, Summer, 17(2), 103-124.
- Kap, D. (2014). Suriyeli Mülteciler: Türkiye'nin Müstakbel Vatandaşları, *İktisadi Kalkınma Vakfı Akademik Perspektif*, 30-35.
- Karadağ, Ö., & Altıntaş, K. H. (2010). Mülteciler ve Sağlık. TAF Preventive Medicine Bulletin, 9(1), 55-62.
- Karpat, K. (2010). *Osmanlı'dan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler*, (Çev. Bahar Tırnakçı). İstanbul, Timaş Yayınları.
- Karpat, K. (2013). *Osmanlı'dan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler*, Çev. Tırnakçı, B. İstanbul: Timaş Yayıncılık.
- Kastaryano, R. (2000). *Kimlik Pazarlığı: Fransa ve Almanya'da Devlet ve Göçmen ilişkileri*, (çev. Ali Berktaş) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kaya, A. (2012). Islam, Migration and Integration: The Age of Securitization. London: Palgrave.
- Kaya, A. ve Kentel, F. (2005). Euro-Türkler Türkiye ile Avrupa Birliği Arasında Köprü mü Engel mi?, *Almanya Türkleri ve Fransa Türkleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Kayapınar, A. (2003). Türkiye-Bulgaristan İlişkilerinin Bulgaristan'daki Türkler Açısından Değerlendirilmesi. *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 2, 201-220.
- Kaynak, M. (1992). *Iraklı Sığınmacılar ve Türkiye 1988–1991*, Ankara, Tanmak Yayınları.
- Kearney, M. (1996), "From the Invisible Feet: Anthropological Studies of Migration and Development", *Theories of Migration*, der. Robin Cohen, 374-404
- Kearns, A. ve Forrest, R. (2001). Social Cohesion and Multilevel Urban Governance. *Urban Studies*, 38(12), 2125–2143.
- Keyman, E. F. (2016). Turkey at the heart of the refugee and ISIL crises: Can the buffer state be a solution. *Rev. Int'l L. & Pol.*, 12, 5.-12
- Kılıç, T. (2016). *İltica Ve Göç Alanında Barolarımızın Ve Avukatlarımızın Hayati Rolü Ve Bu Alandaki Gücel Sorunlar*.
- Kızıl, Ö., Dönmez, C. (2017). Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacılara Sağlanan Eğitim Hizmetleri ve Sosyal Bilgiler Eğitimi Bağlamında Bazı Sorunların Değerlendirilmesi, *International Journal Of Education Technology and Scientific Researches*, 4, 207-239
- Kingsley, D. (1988). Supplement: Population and Resources in Western Intellectual Traditions, *Population and Development Review*, 14, 245-261.

- Kirişçi, K. (1992). "Asylum Seekers and Human Rights in Turkey", *Netherlands Quarterly of Human Rights*, Vol. 10, No. 4, ss. 447-460.
- Kirişçi, K. (1993). "Provide Comfort" and Turkey: Decision Making for Refugee Assistance, *Low Intensity Conflict and Law Enforcement*, Vol.2, No.2.
- Kirişçi, K. (2000). "Disaggregating Turkish Citizenship and Immigration Practices," *Middle Eastern Studies*, vol. 36, no. 3 ss. 1-22.
- Kirişçi, K., (2002). *Justice and Home Affairs Issues in Turkish-EU Relations*, İstanbul, TESEV Yayınları
- Kirişçi, K. (2011). Göç ve Türkiye: Devlet, Toplum ve Siyasetteki Dinamikler, *Türkiye Tarihi 1839-2010 (Modern Dünyada Türkiye)*, Der. Reşat Kasaba, Çev. Zuhal Bilgin, İstanbul, Kitap Yayınevi
- Kirişçi, K. (2014). "Misafirliğin Ötesine Geçerken: Türkiye'nin 'Suriyeli Mülteciler' Sınavı", Brookings.
- Kivisto, P. (2005). "The Revival of Assimilation in Historical Perspective" , (n.d) P. Kivisto (ed), *Incorporating Diversity: Rethinking Assimilation in a Multicultural Age*, Londra: Paradigm.
- Klaver, J. ve Ode, A. (2009). *Civic Integration and Modern Citizenship*. Groningen, European Law Publishers.
- Kofman E. Phizacklea, S. Raghuram, R. Sales, (2000). *Gender And International Migration In Europe: Employment, Welfare And Politics*, London And New York, Routledge.
- Kofman, Eleonore 2000. *Contemporary European Migrations, Civic Stratification and Citizenship*. *International Migration Conference*, Nottingham Trent University.
- Komter, A. (2005). *Social Solidarity and the Gift*. New York: Cambridge University Press.
- Kontos, M. (2011). The labour market integration of third country migrants in Germany and the impact of recent policies: Integration policy as policy of exclusion. In M. Pajnik ve G. Campani(Eds.), *Precarious migrant labour across Europe*, 15–44. Ljubljana: Peace Institute.
- Koopmans, R. ve Statham, R. eds. (2000). *Challenging Immigration and Ethnic Relations Politics: Comparative European Perspectives*. Oxford: Oxford University Press.
- Koopmans, R., Statham, P., Giugni, M., & Passy, F. (2005). *Contested citizenship. Immigration and cultural diversity in Europe*. (Social movements, protest and contention (Vol. 25). Minneapolis: University of Minnesota press.
- Korac, M. (2003). 'Integration and How We Facilitate It: A Comparative Study of the Settlement Experiences of Refugees in Italy and the Netherlands'. *Sociology*, 37(1), 51-68.
- Koser, K. (2007). *International Migration: A Very Short Introduction*, Oxford University Press, Oxford.
- Koser, K., Black, R. (1999) Limits to Harmonization: The "Temporary Protection" of Refugees in the European Union, *IOM International Migration* Vol. 37(3), 521-543.

- Koyuncu, A., (2014). *Kentin Yeni Misafirleri Suriyeliler*. Konya, Çizgi Kitabevi
- Kriesi, H.P. (2008). Contexts of party mobilization. İçinde H.P. Kriesi, et al., eds. *West European politics in the age of globalization*. New York: Cambridge University Press
- Kukathas, C. (2003). *The Liberal Archipelago: A Theory of Diversity and Freedom*, New York, Oxford university Press.
- Kukathas, C. (2008). "Nationalism and Multiculturalism", içinde, *Handbook of Political Theory*, Ed. Gaus, G. F. ve Kukathas, C. London, Sage Publications.
- Kukathas, C. (2009). "Ahlaki Evrenselcilik ve Kültürel Farklılık", çev. Mustafa Erdoğan, içinde; *Liberal Düşünce, Din Özgürlüğü*, Ankara, 14(55), 7-22.
- Kutlu, Z. (2015). Bekleme odasından oturma odasına Suriyeli mültecilere yönelik çalışmalar yürüten sivil toplum kuruluşlarına dair kısa bir değerlendirme. *Anadolu Kültür & Açık Toplum Vakfı*.
- Kymlicka, W. (1995). *Multicultural Citizenship: a Liberal Theory of Minority Rights*. Oxford: Clarendon Press.
- Kymlicka, W. (1998) *Çokkültürlü Yurttaşlık*, çev. Abdullah Yılmaz, İstanbul, Ayrıntı Yayınları
- Kymlicka, W. (2000). Nation-building and minority rights: Comparing West and East. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 26(2), 183-212.
- Kymlicka, W. (2001). *Politics in the vernacular: Nationalism, Multiculturalism and Citizenship*. Oxford: Oxford University Press.
- Kymlicka, W. (2004). *Çağdaş Siyaset Felsefesine Giriş*, Çev. Ebru Kılıç, İstanbul, İstanbul Bilgi Ün. Yayınları.
- Kymlicka, W. (2007). *Multicultural Odysseys: Navigating the New International Politics Of Diversity*. Oxford: Oxford University Press.
- Kymlicka, W., W. Norman (2000). "Citizenship in Culturally Diverse Societies: Issues, Contexts, Concepts", in W. Kymlicka and W. Norman (eds.), *Citizenship in Diverse Societies*, Oxford: Oxford University Press.
- Latif, D. (2002). "Refugee Policy of the Turkish Republic." *The Turkish Yearbook of International Relations*.
- Layton-Henry, Z. (2004). Britain: From immigration control to migration management, in: W.A. Cornelius (ed.). *Controlling Immigration. A Global Perspective*. Stanford.
- Lazear, E. (1999). Culture and Language, *Journal of Political Economy*, 107(6), 95-126.
- Lederach, John P. and Michelle M. (2003). "Conflict Transformation." *Beyond Intractability*.
- Lee, S. E. (1966). "A Theory of Migration", *Demography*, 3(1), 47-57.
- Leighley, J. E. (2001). *Strength in Numbers? The Political Mobilization of Racial and Ethnic Minorities*. Princeton & Oxford, Princeton University Press.
- Lewis, D., ve Kanji, N. (2009). *Non-Governmental Organizations and Development*. Milton Park, Abingdon, Oxon: Routledge.

- Lockwood, D (1976). "Social Integration and System Integration", içinde *Social Change: Explorations, Diagnoses, and Conjectures*, edit. George K. Zollschan and Walter Hirsch, New York, Schenkman Publishing,
- Lofland, J. & Lofland, L. (1995). *Analyzing Social Settings*. California: Wadworth Publishing.
- Long, K. (2010). "No Entry! A review of UNCHR'S Reponse to Border Closures in Situations of Mass Refugee Influx", UNCHR Policy Development and Evaluation Service, Cenevre. 344-416.
- Long, K., (2013). In Search of Sanctuary: Border Closures, 'Safe' Zones and Refugee Protection, *Journal of Refugee Studies*, 26(3), 458-476.
- Loomba, A. (1998). *Colonialism/Postcolonialism*, London, Routledge.
- Lopez, M. (2000). *The Origins of Multiculturalism in Australian Politics 1945–1975*, Melbourne: Melbourne University Press.
- Lordoğlu, K. (2005). Türkiye'de Yabancıların Kaçak Çalışması Ve Bu Çalışmaya İlişkin Bir Araştırma", *Toplum ve Bilim*, 102, 103–127.
- Lödén, H. (2008) 'Swedish: Being or Becoming? Immigration, National Identity and the Democratic State', *International Journal of Social Sciences*, 3(4), 257-264.
- Luhmann, N. (1990). *The Political Theory of the Welfare State*, Berlin/New York, NY: De Gruyter
- Luigi M. S. (2010). *Immigration, Social Integration and Crime-A cross-national approach*, New York, Routledge.
- Lundgren, A. (2008). *İstenmeyen Komşu: Türkiye'nin Kürt Politikası*, Çev. Kuglin, N. Ü., İstanbul: Kitap Yayınevi
- Maagerø, E. ve Simonsen, B (2005): *Norway: Society and Culture*, Norway Kristiansand: Portal forlag
- Mackreath, H., ve Sağnıç, S. (2017). *Türkiye'de Sivil Toplum ve Suriyeli Mülteciler*. Helsinki Yurttaşlar Derneği
- Malischewski, C. A. (2013)., Integration in a divided society? Refugees and asylum seekers in Northern Ireland, *Working Paper Series No. 91*, Refugee Studies Centre Oxford Department of International Development University of Oxford
- Malkki, L. (1995). *Purity and Exile: Violence, Memory, and National Cosmology among Hutu Refugees in Tanzania*. Chicago: University of Chicago Press.
- Manojlovic, B. (2009). Socio-economic integration of refugees from ex-Yugoslavia into the US society. *Journal of identity and migration studies*, 3(1), 47-81.
- Marshall, G. (2003). *Sosyoloji Sözlüğü*, (çev. Osman Akınhay - Derya Kömürcü) Ankara, Bilim Sanat Yayınları.
- Marston, G. (2004). *Social Policy and Discourse Analysis: Policy Change in Public Housing*, Aldershot, England: Ashgate Publishing.

- Martikainen, T. (2005). Religion, immigrants and integration. AMID working paper series 43/2005. Åbo Akademi University, Finland
- Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A., ve Taylor, J. E. (1993). "Theories of International Migration: A Review and Appraisal" *Population and Development Review*, 19(3), 431-466.
- Mathews, J. (2008). 'Schooling and Settlement: Refugee Education in Australia'. *International Studies in Sociology of Education*, 18(1), 31-45.
- McCracken, M. (1998). 'Social Cohesion And Macroeconomic Performance', Conference 'The State of Living Standards and the Quality of Life', Centre for the Study of Living Standards (CSLS).
- McDonald-Wilmsen, B., Gifford, S. M., Webster, K., Wiseman, J., & Casey, S. (2009). Resettling refugees in rural and regional Australia: Learning from recent policy and program initiatives. *Australian Journal of Public Administration*, 68(1), 97-111.
- Mcgarry, J., O'leary, B., Simeon, R. (2008). "Integration or accommodation? The enduring debate in conflict regulation" Ed. Sujit Choudhry, *Constitutional Design for Divided Societies*, New York, Oxford University Press
- McGown, R. B. (1999). *Muslims in Diaspora: The Solami Communities of London and Toronto*, University of Toronto Press.
- McNeill, W.H. (1984). Human Migration in Historical Perspective, *Population and Development Review*, 10(1), 1-18.
- Mcpherson, M. (2010). I Integration, Therefore I am: Contesting the Normalizing Discourse of Integrationism through Conversations with Refugee Women, *Journal of Refugee Studies*, 23(4), 546-570.
- Mehlem, U., De Carlo, S. & Weth, C. (2004). *Understanding the Governance of Diversity in Europe*. Unpublished paper prepared for the IMISCOE Cluster B6.
- Mertus, J. (2002). The State and the Post-Cold War Refugee Regime: New Models, New Questions, *International Journal of Refugee Law*, 10(3), 321-348.
- Mevsim, H. Ve Kutlay, M. (2013). *Tarihe Not Düşmek: 1989 Göçü* Ankara, s.123-124.
- Migration in an Interconnected World New directions for action (GCIM, 2005). Report Of The Global Commission On International Migration.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook* (2nd ed.). Thousand Oaks: Sage Publications
- Mitchell, M. Bruce Ve Robert, E. Salsbury (1999). *Encyclopedia Of Multicultural Education*, Greenwood Press
- Modood, T. (2013), *Multiculturalism*, Cambridge:Polity.
- Modood, T. ve Kastoryano R. (2006). "Secularism And The Accommodation of Muslims in Europe", *Multiculturalism, Muslims and Citizenship A European Approach*, Tariq Modood, Anna Triandafyllidou and Ricard Zapata-Barrero, Taylor, Francis, 162-178

- Modood, T., Triandafyllidou, A. ve Zapata-Barrero, R. (2006). "European Challenges to Multicultural Citizenship, Muslims, Secularism and Beyond" Multiculturalism, Muslims and Citizenship a European Approach, Edited by: Tariq Modood, Anna Triandafyllidou ve Ricard Zapata-Barrero, Taylor, Francis, USA., 1-22.
- Molesky-Poz, J. (1997). A Course on Contemporary U.S. Immigration: Myths, Histories, and Realities; Pedagogies for Engagement and Transformation. *Transformations: The Journal of Inclusive Scholarship and Pedagogy*, 8(2), 1-17.
- Morawska, E., (1989). Labor Migrations of Poles in the Atlantic World Economy, 1880-1914, *Comparative Studies in Society and History*, 31(2), 237-272.
- Morawska, E. (2003),. Immigrant Transnationalism and Assimilation: A Variety of Combinations and the Analytic Strategy it Suggests. in Christian Joppke and Ewa Morawska (eds.), *Toward Assimilation and Citizenship: Immigrants in Liberal Nation-States*, Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan, 133-176.
- Mouzelis, N. (1995). *Strategies of integration and socio-cultural differentiation*, CID Studies No 11, Copenhagen: CID., Solidarity and Schism
- Mouzelis, N. (1997). "Social and System Integration: Lockwood, Habermas, Giddens", *Sociological Review*, 31(1), 111-119.
- Mutluer, M. (2003). *Uluslararası Göçler ve Türkiye*, İstanbul, Çantay Kitabevi
- Muzaffer, K. O. Ç., Görücü, İ., & AKBIYIK, N. (2015). Suriyeli Sığınmacılar ve İstihdam Problemleri. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 63-94.
- N., Basch, L., ve Szanton-Blanc, C. (1992). Towards a transnational perspectives on migration. New York: News York Academy of Sciences.
- Nada, B. (2011) "Turkish Minister and Other Envoys Press Syrian Leader", *The New York Times* (10 Ağustos 2011).
- Neumann, B, Mezoff, R., Richmond ve Anthony H. (1973) *Immigrant Integration And Urban Renewal In Toronto*, By Martinus Nijhoff, The Hague, Netherlands.
- Nicado, E. G., Hong, S., ve Takeuchi, D.T., (2008). Social support and the use of mental health services among Asian Americans; results from the National Latino and Asian American Study, *Research in Sociology of Health Care*, 26, 167-184.
- Niessen, J. and Huddleston, T. (eds) (2009) *Legal Frameworks for the Integration of Third-Country Nationals* (Leiden, Boston: Martinus Nijhoff Publishers).
- Nye, J. S. (1971). *Peace in parts: Integration and conflict in regional organization*. Boston: Little, Brown.
- O'guinn, Thomas C., Lee, Wei-Na, Faber, Ronald J. (1986). "Acculturation: The Impact of Divergent Paths on Buyer Behavior". *Advances in Consumer Research*. 13, 579-583.
- Oktay, E. be Pekküçükşen, Ş. (2009). Yerel yönetimlerin demokratikleşmesinin bir aracı olarak sivil toplum Kuruluşları Türkiye için kısa bir değerlendirme. *KMU İİBF Dergisi*, 11(16), 172-186.
- Oran, B. (1993). "Balkan Türkleri Üzerine İncelemeler (Bulgaristan, Makedonya, Kosova)", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 48(1), 121-147.

- Orhan, O., & Gündoğar, S. S. (Eds.). (2015). *Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye etkileri*. Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi
- ORSAM (2012). *Küresel Göç ve Avrupa Birliği ile Türkiye'nin Göç Politikalarının Gelişimi*, Ankara: ORSAM ve Black Sea International
- Oudenhoven, Jan Pieter & Eisses, Anne-Marie. (1998). Integration and assimilation of Moroccan immigrants in Israel and The Netherlands. *International Journal of Intercultural Relations*. 22, 293-307.
- Owen, R. (2014). *The Rise and Fall of Arab Presidents For Life, With a New Afterword*. USA: Harvard University Press.
- Oytun, O., Gündoğar, S. (2015) *Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri Başlıklı Rapor İçin Basın Bülteni*, ORSAM ve TESEV.
- Öner, S. G. (2014). Türkiye'nin Suriyeli Mültecilere Yönelik Politikası. *Ortadoğu Analiz*, Mart-Nisan, 42-45.
- Özerim, G., Kalem, G. (2006) Why Youth Should Be In The Center Of Integration Policies For Refugees? The Case Of Syrians' Labour Market Integration In Turkey "Journeys to a New Life: Understanding the role of youth work in integrating young refugees in Europe" Expert Seminar 22-24 November, Brussels
- Özgür, N. (2012). Modern Türkiye'nin Zorunlu Göçmenleri: Muhacirler, İskânlılar, Mübadiller, İslamlar, Soydaşlar, 'G' Grubu, Mülteciler, Tekne Mültecileri., *Küreselleşme Çağında Göç*, Der. S. G. İhlamur-Öner, N. A.Ş. Öner, İletişim Yayınları,
- Özmen, N. (2011). Göçün 50. Yılında Entegrasyon ve Din İlişkisinin Dönüşen Parametreleri: Almanya'da Türkler, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(19), 395-412.
- Özpınar E., Çilingir S.Y., Düşündere A.T. (2016). "Türkiye'deki Suriyeliler: İşsizlik ve Sosyal Uyum", *Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı Değerlendirme Notu*.
- Öztürkler, H., Türkmen, G. (2015) *Suriyeli Mültecilerin Türkiye'ye Ekonomik Etkileri: Sentetik Bir Modelleme*, ORSAM, Ocak
- Paçacı-Elitok, S. (2013). Turkish Migration Policy Over the Last Decade: A Gradual Shift Towards Better Management and Good Governance, *Turkish Policy Quarterly*, 12(1), 161-172.
- Padilla, M. A. (1980). The Role Of Cultural Awareness And Ethnic Loyalty In Acculturation. In A. M. Padilla (Ed.). *Acculturation: Theory, Models And Some New Findings*. Boulder, CO: Westview., Padilla, M. Amado, William, P. (2003) "Acculturation, Social Identity, and Social Cognition: A New Perspective", *Hispanic Journal of Behavioral Sciences* 25(1), 33-55.
- Parekh, B. (2000). *Rethinking Multiculturalism: Cultural Diversity and Political Theory*. Basingstoke: Macmillan.
- Parekh, B., (2002). *Çokkültürlülüğü Yeniden Düşünmek: Kültürel Çeşitlilik ve Siyasi Teori*, Ankara: Phoenix.
- Park, R. E.(1950). *Race and Culture*. Glencoe, The Free Press

- Park, R. E., ve Miller, H. A. (1921). *Old world traits transplanted (Americanization studies)*. New York: Harper.
- Park, R., ve E. Burgess (1921) *Introduction to the Science of Sociology*. Chicago, IL: University of Chicago Press.
- Parla, A. (2006). Longing, belonging and locations of homeland among Turkish immigrants from Bulgaria. *Southeast European and Black Sea Studies*, 6 (4), 543-557.
- Parrado, Emilio, A. ve Marcela Cerrutti (2003). "Labor Migration Between Developing Countries: The Case of Paraguay and Argentina", *International Migration Review*, 37(1), 101-132.
- Patton, M. (2002). *Qualitative Research and Evaluation Methods*. Newbury Park: Sage Publications.
- Peek, L. (2005). 'Becoming Islam: The Development of a Religious Identity'. *Sociology of Religion*, 66(3), 215-242.
- Penninx, R. (2004). "Integration of migrants. Economic, social, cultural and political dimensions" background paper for the European Population Forum, *Population Challenges and Policy Responses*, 12-14 January, Geneva, 137–152.
- Penninx, R. ve B. Garcés-Mascareñas (2014) 'The concept of integration as an analytical and as a policy concept' in B. Garcés-Mascareñas ve R. Penninx (eds.) *Integration of Migrants into What? Integration processes and policies in Europe*. Amsterdam: IMISCOE/Amsterdam University Press.
- Penninx, R., Kraal, K., Martiniello, M. & Vertovec, S. (2004). *Citizenship in European Cities: Immigrants, Local Politics and Integration Policies*. Aldershot: Ashgate
- Penninx, R (1982). A Critical Review of Theory and Practice: The Case of Turkey, *The International Migration Review*, 16(4), 781-818.
- Penninx, R. (2007). "Integration of migrants. Economic, social, cultural and political dimensions", Background paper for the European Population Forum 2004, *Population Challenges and Policy Responses*, 12-14.
- Peter Kok 1999 The Definition of Migration and Its Application: Making Sense Of Recent South African Census and Survey Data, *Journal of Demography*, 7(1), 19-30.
- Phillimore, J. (2012) Implementing integration in the UK: Lessons For Integration Theory, Policy And Practice. *Policy and Politics* 40(4), 525–545.
- Phillips, D. ve Y. Berman (2001). *Social Quality: Definitional, Conceptual And Operational Issues*, içinde Beck, W., van der Maesen, L., A. Walker, (eds.) *Social Quality: A Vision for Europe*, The Hague, Netherlands: Kluwer Law International.
- Portes, A. (2001). *Introduction: The debates and significance of immigrant transnationalism. Global Networks*, 1(3). 181–193.
- Portes, A. ve Rumbaut, R.,(2001). *Legacies: The Story of the Immigrant Second Generation*, Berkeley: University of California Press.
- Portes, A., ve Rumbaut, R. (2014). *Immigrant America: A Portrait*. University of California Press.

- Portes, Alejandro, Patricia Fernández-Kelly, ve William Haller. (2005). "Segmented assimilation on the ground: The new second generation in early adulthood." *Ethnic and Racial Studies* 28: 1000-1040.
- Poulton, H. (1997). Turkey as Kin-State: Turkish Foreign Policy towards Turkish and Muslim Communities in the Balkans, s.209 içinde editors Hugh Poulton- Suha Taji-Farouki Muslim Identity and the Balkan State, United Kingdom by C. Hurst ve Co. (Publishers)
- Price, C., (1969). "The Study of Assimilation", *Migration*, (Ed. J.A. Jackson). Cambridge University Press.
- Randall, H. (2003). Citizenship and Integration in Europe in Christian Joppke and Ewa Morawska (eds.). Toward Assimilation and Citizenship: Immigrants in Liberal Nation-States. Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan, 87-109
- Ratcliffe, P. ve Newman, I. (2011). *Promoting Social Cohesion: Implications for Policy and Frameworks for Evaluation*, London: The Policy Press
- Redfield R., Linton R., Herskovits M.J. (1936). Memorandum for the Study of Acculturation *American Anthropologist, New Series*, 38(1), 149-152.
- Rex, J., & Singh, G. (2003). Multiculturalism and political integration in modern nation-states: thematic introduction. *International Journal on Multicultural Societies*, 5(1), 3-19.
- Richard A. ve Nee, V. (2012) "Rethinking assimilation theory for a new era of immigration", *International Migration Review*, 31, *Special Issue: "Immigrant Adaptation and Native-Born Responses in the Making of Americans"*, 826-874.
- Ritzer, G. (2007). The Blackwell encyclopedia of sociology. *Mathematical Monthly*, 107(7), 615-30.
- Robinson, V. (1998). 'Defining and Measuring Successful Refugee Integration'. *Proceedings of ECRE International Conference on Integration of Refugees in Europe*, Brussels: ECRE
- Rodriguez, N. (1996). "The Battle for the Border: Notes on Autonomous Migration, Transnational Communities and the State", *Social Justice*, 23(3), 21–37.
- Rosado, C. (1997). Paradigm shifts and stages of societal change: a descriptive model. *Rosado Consulting for Change in Human Systems*.
- Rose, A. M. (1969). *Migrants in Europe: problems of acceptance and adjustment*. U of Minnesota Press.
- Rosman, A. ve Rubel, P. G. (2009). *The Tapestry Of Culture: An Introduction To Cultural Anthropology*, London, Alta Mira Press.
- Rudiger, A. ve Spencer, S. (2004). *Meeting the challenge: equality, diversity and cohesion in the European Union*, paper presented to the Joint European Commission/OECD conference on the economic effects and social aspects of migration, Brussels.
- Sağıroğlu, A. Z. (2015). Türkiye'nin Yeni Göç Kanunu ve Göç Politikası, *Disiplinlerarası Göç Ve Göç Politikaları Sempozyumu*, İstanbul, İZÜ Yayın No: 12, 69-89.

- Sağıroğlu, A. Z. (2016), "Türkiye'de Merkezi Göç Yönetimi", Türkiye'de Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler: Tespitler ve Öneriler, WALD Yayınları: İstanbul, 45-71.
- Sam DL (2006) Acculturation: Conceptual Background And Core Components *içinde Cambridge Handbook of Acculturation Psychology*, 2nd edition (Eds DL Sam, JW Berry) ss. 11-26. Cambridge, Cambridge University Press.
- Samson, R. (2006). *The Cultural Integration Model and European Transformation: The Case of Romania*. Copenhagen: Centre for the Study of Europe, Department of International Culture and Communication Studies, Copenhagen Business School.
- Schachar, A. (2001), *Multicultural Jurisdictions—Cultural Differences and Women's Rights*, Cambridge, Cambridge University Press,
- Schmitter, H. B. (2000). 'The Sociology of Immigration: From Assimilation to Segmented Integration, from the American Experience to the Global Arena' , in C. Brettell and J. Hollifield (eds) *Migration Theory: Talking Across Disciplines*, New York, Routledge, 77-96.
- Schunck, R. (2014) Transnational Activities and Immigrant Integration in Germany Concurrent or Competitive Processes? Springer Cham Heidelberg NewYork Dordrecht London.
- Scott, Robert A. (1976). Deviance, Sanctions and Social Integration in Small-Scale Societies, *Social Forces*, 600-620.,
- Scott, S. and Cartledge, Kim H. (2009). Migrant Assimilation in Europe: A Transnational Family Affairs. *International Migration Review*, 43(1), 60-89.
- Searle, W. Ve Ward, C. (1990). The prediction of psychological and socio cultural adjustment during cross-cultural transitions. *International Journal of Intercultural Relations*, 14(4). 449-464.
- Segal, Madhav N. ve Sosa, L. (1983) "Marketing to Hispanic Community", *California Management Review*, 26(1), 120-134.
- Seta, (2017). *Engelleri Aşmak Türkiye'de Suriyeli Çocukları Okullaştırmak*, Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı Yayınları, Ankara.
- Shapiro, I. (2006). *Extending the framework of inquiry: Theories of change in conflict interventions*. Berghof Research Center for Constructive Conflict Management.
- Simon, H.A. (1955). "A Behavioral Model of Rational Choice," *The Quarterly Journal of Economics*, 69(1), 99-118.
- Singer, A. (2012). "Migration and the Metropolis" içinde Mah, B. (Editör), *Practice to Policy: Lessons from Local Leadership on Immigrant Integration*, Toronto: Maytree Foundation Publication.
- Sirkeci, İ., ve Yücesahin, M. M. (2014). Editörden: Türkiye'de göç çalışmaları, *Göç Dergisi*, 1(1), 1-10.
- Social Science Research Council. (SSRC) (1954). Acculturation: An Exploratory Formulation The Social Science Research Council Summer Seminar on Acculturation, *American Anthropologist*, New Series, 56(6), 973-1000.

- Solivetti, L. M. (2010). *Immigration, Social Integration and Crime-A cross-national approach*, Routledge.
- Somersan, S. (2004). *Sosyal Bilimlerde Etnisite ve Irk*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Spencer, S. (2003). *The Politics of Migration: Managing Opportunity, Conflict and Change*. Massachusetts: Blackwell Publishing
- Spencer, S. ve Rudiger, A. (2003.) *Social Integration of Immigrants and Ethnic Minorities, Policies to Combat Discrimination*, OECD and European Commission.
- Spicker P. (2000). *The Welfare State: A general theory*, London: Sage Publications.
- Steen, B. A. (1993). *Varieties of the Tamil Refugee Experience in Denmark and England*, (Minority Studies, University of Copenhagen, The Danish Centre for Human Rights Copenhagen, Copenhagen 1993)
- Stein, B. N. (1981). The Refugee Experience: Defining the parameters of a field of study *International Migration Review*, 15 (1-2).
- Stevens, G. and Ortman, J. (2007) "Immigration and Language." *Blackwell Encyclopedia of Sociology*. Ritzer, George (ed). Blackwell Publishing, November 19, 1-22.
- Strauss, A. ve Corbin, J. (1990). *Basics of Qualitative Research: Grounded Theory Procedures and Techniques*. New Delhi: SAGE Publications.
- Stubbs, P. (1995). 'Creative Negotiations, Concepts and Practice of Integration of Refugees, Displaced People and Local Communities in Croatia'. *War, Exile and Everyday Life for Ethnology and Folkloristics*, 31-41.
- Şan, M. K. ve Haşlak, İ. (2012). Asimilasyon ile Çokkültürlülük Arasında Amerikan Anaakımını Yeniden Düşünmek, *Akademik İncelemeler Dergisi (Journal of Academic Inquiries)*, 7(1), 30-54.
- Şeker, B. D. (2015). Göç ve Uyum Süreci: Sosyal Psikolojik Bir Değerlendirme. içinde *Göç ve Uyum*, London, Transnational Press. 9-27.
- Şimşek, D. ve Çorabatır, M. (2016). *Challenges and Opportunities of Refugee Integration in Turkey Research Centre on Asylum and Migration (IGAMDER)* Funded By the Heinrich Böll Foundation, December, Ankara
- Tanrıkulu, F. (2017). Türkiye'de Yaşayan Suriyeli Çocukların Eğitim Sorunu ve Çözüm Önerileri, *Liberal Düşünce Dergisi*, 22(86), 127-144.
- Taylor, C. (1990). Modes of Civil Society, *Public Culture*, 3(1), 95-118.
- Taylor, C. (1994). The Politics of Recognition, içinde. Gutmann, A. (ed.). *Multiculturalism*, Princeton, New Jersey: Princeton University Press.,
- Tekeli, İ. (1975). Göç Teorileri ve Politikaları Arasındaki İlişkiler, ODTÜ Mimarlık Fak. Dergisi, 1(1), 153-176.
- Tekeli, İ. (2016). *Göç ve Ötesi*, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

- Toğrol, B. (1989). *112 Yıllık Göç (1878- 1989) 1989 yazındaki Üç Aylık Göçün Tarihi Perspektif İçinde Psikolojik İncelemesi*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Matbaası.
- Tok, N. (2003) *Kültür, Kimlik ve Siyaset*, İstanbul, Ayrıntı Yayınları,
- Tomanbay, İ. (2004). Sığınmacı ve göçmen alanında kavram sorunu. *Umuda Doğru Sığınmacı ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği Dergisi*, 4(13).
- Topal, A. H. (2015). Geçici Koruma Yönetmeliği ve Türkiye'deki Suriyelilerin Hukuki Statüsü, *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 2 (1),5-22.
- Trbola, R. & Rákoczyová, M. (2011). Barriers to Integration of Immigrants and Integration Policy in the Czech Republic with Focus on Stakeholders and Their Co-operation. *Migracijske i etničke teme*, 27(1), 77-104.
- Triandafyllidou, A., (2010). Greece: The challenge of native and immigrant Muslim population. In: Triandafyllidou, A. (ed.) *Muslims in 21st Century Europe. Structural and Cultural Perspectives*. London: Routledge, 199-217.
- Trimble, J. E. (2003). "Introduction: Social Change and Acculturation", in Chun, Kevin M., Organista, Pamela Balls, and Marín, Gerardo (2003). *Acculturation: Advances in Theory, Measurement, and Applied Research*, 1st Ed, Washington, DC: American Psychological Association.
- Turner, S. (2006). *The Cambridge dictionary of Sociology*. New York: Cambridge University Press
- Turner, B. (2008). *Religious Diversity and Civil Society: A comparative analysis*. Oxford: Bardwell Press.
- Tuzcu, A. ve Ilgaz A. (2015). Göçün Kadın Ruh Sağlığı Üzerine Etkileri. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry*, 7(1), 56-67.
- Tümeğ, D. (2018). Türk Halkının Suriyeli Sığınmacı / Mülteci Algisi Mevcut Durum, Saha Çalışması Ve Politika Önerileri, Ankara: Türksam Yay.
- Türk, Gül D. (2016). Türkiye'de Suriyeli Mültecilere Yönelik Sivil Toplum Kuruluşlarının Faaliyetlerine İlişkin Bir Değerlendirme, *Marmara İletişim Dergisi*, 25, 145-157.
- Ulutaş, Ç. Ü., & Kalfa, A. (2009). Göçün kadınlaşması ve göçmen kadınların örgütlenme deneyimleri. *Fe Dergi: Feminist Eleştiri*, 1(12), 13-25.
- Unat, Nermin A.(2004) *Bitmeyen Göç*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul
- UNESCOCAT. (2010). *Creating better cities for migrants: Urban policies and practices to build more inclusive cities* (Brochure for local authorities).
- UNHCR (2009). *Note on refugee Integration in Central Europe*, Budapest
- UNHCR (2017). *Türkiye Eğitime İlişkin Güncelleme*
- Ünver, C. (2015). "Türk İş Dünyasının Türkiyedeki Suriyeliler Konusunda Görüş Beklenti ve Önerileri" Kasım 2015, Türkiye İşveren Konfederasyonu Yayın No:35

- Van Oudenhoven, J.P., Ward, C., ve Masgoret, A. M. (2006). Patterns of relations between immigrants and host societies. *International Journal of Intercultural Relations*, 30(6). ss. 637-651.
- Vasta, E, (2007). "Accommodating Diversity: why Current Critiques of Multiculturalism Miss the Point", COMPAS Working Paper; Oxford.
- Vasta, E. (2007). "Accommodating Diversity: why Current Critiques of Multiculturalism Miss the Point", Centre on Migration, Policy and Society Working Paper No. 53, University of Oxford
- Vertovec, S. (1996). Multiculturalism, culturalism and public incorporation. *Ethnic and racial studies*, 19(1), 49-69.
- Vervoort, M. ve Dagevos, J. (2011). The Social Integration of Ethnic Minorities: An Explanation of Trends in Ethnic Minorities' Social Contacts with Natives in the Netherlands, 1998-2006, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 37(4), 619-635.
- Violetta Gul-Rechlewicz The Role Of The Non-Governmental Organizations In Multicultural Society: Ngos In The Netherlands Proceedings of ADVED 2016 2nd International Conference on Advances in Education and Social Sciences 10-12 October 2016- Istanbul, Turkey
- Vonk, G. (2002). 'Migration, Social Security and the Law'. In Berghman, J. et al. (eds) *Social Security in Transition*, 77-92.
- Wallace-Goodman, S. (2010). "Integration Requirements for Integration's Sake? Identifying, Categorising and Comparing Civic Integration Policies." *Journal of Ethnic and Migration Studies* 36(5), 753-72.
- Wallerstein, I. (2006). *Tarihsel Kapitalizm*, Çev. Nemciye Alpay, İstanbul, Metis Yayınları.
- Wallerstein, I. (2011), *The Modern Worldsystem I Capitalist Agriculture And The Origins Of The European World-Economy In The Sixteenth Century*, Berkeley ve Los Angeles, University of California Press,
- Ward, C., Bochner, S., Furnham, A. (2001). *The Psychology Of Sulture Shock* (2nd Ed.). Boston: Routledge Kegan Paul.
- Waters, M. C., & Jiménez, T. R. (2005). Assessing immigrant assimilation: New empirical and theoretical challenges. *Annu. Rev. Sociol.*, 31, 105-125.
- Waters, M., (1999). *Black Identities: West Indian Immigrant Dreams and American Realities*, Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Watson, C. V. (2000). Concepts in the Social Sciences Multiculturalism, Open University Press, Buckingham, Philadelphia.
- Weber, M. (1968). *Economy and society: An outline of interpretive sociology*, çev. Wirtschaft und Gesellschaft by G. Roth and C. Wittich, New York, NY: Bedminster Press.
- Weiner, M. (1996). Determinants of Immigrant Integration, in *Immigration and Integration in Post Industrial Societies*. (Ed.) Naomi Carmon. London: Macmillan Press,
- Welsh, J. F. (2008). *After Multiculturalism, The Politics of Race and the Dialectics of Liberty*, Lexington Books,

- William S. Bernard, (1967) "The integration of Immigrants in the United States", *International Migration Review*, 1, 23-33
- Wimmer, A. ve Glick-Schiller, N (2002). "Methodological Nationalism and beyond: Nation-State Building, Migration and the Social Sciences", *Global Networks* 2(4).
- Woolley, F. (1998). "Social Cohesion and Voluntary Activity: Making Connections", Center for the Study of Living Standards (CSLS) Conference, *The State of Living Standards and the Quality of Life*, Ottawa
- Wrench, John et al (1999): *Migrants; Ethnic Minorities and the Labour Market: Integration and Exclusion in Europe*. London: Macmillan Press Ltd.
- Yaşar, M. (2015). Nitel Araştırma, Çukurova Üniversitesi Sunum metni,
- Yavuz, C. ve Erdurmaz. S. (2012). *Arap Baharı ve Türkiye, Ortadığı'da Kırılan Fay Hatları*, Ankara, Berikan Yay.
- Yavuz, Ö. (2015) Türkiye'deki Suriyeli Mültecilere Yapılan Sağlık Yardımlarının Yasal Ve Etik Temelleri, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(30), 265-280.
- Yavuz, S. (2013) Göç, Entegrasyon Ve Din: Avrupa'da Yasayan Türkler Bağlamında Bir Değerlendirme, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, The Journal of International Social Research*, 6(26), 610-623.
- Yıldırım, C. ve Mertek, S. (2017) Mültecilerin Kente Uyumunda Belediyelerin Rolü: Samsun Örneği, *Uluslararası Göç ve Mülteci Sorununun Çözümünde Kamu Yönetiminin Rolü*, 28-30 Eylül Elazığ.
- Yıldırım, S., & İyem, C. (2017). Suriyeli Sığınmacıların Toplumsal Kabul ve Uyum Sürecine İlişkin Bir Araştırma. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, (2), 107-126.
- Yinger, J. M. (1985) 'Ethnicity'. *Annual Review of Sociology*, 11, 151-180.
- Young, I. M. (1990). *Justice and the Politics of Difference*. Oxford: Princeton University Press
- Zachariach, K. C. (1966). "Bombay Migration Study: A Pilot Analysis of Migration to an Asian Metropolis", *Demography*, 3(2), 378-392.
- Zachary, G. P. (2003). *The diversity advantage: Multicultural identity in the new world economy*. Westview Press.
- Zafer, Z. (2010). Bulgaristan Türklerinin 1984-1989 Eritme Politikasına Karşı Direnişi. *Gazi Akademik Bakış*, 3(6), 27-44.
- Zetter, R., Griffiths, D. and Sigona, N. (2002). *A Survey of Policy and Practice Related to Refugee Integration in the EU*, Final Report to ERF.
- Zetter, R., Griffiths, D., Sigona, O., Flynn, D., Pasha, T., & Beynon, R. (2006). Immigration, Social Cohesion and Social Capital: What are the Links?, Joseph Rowntree Foundation. In *Reconsidering the Role of Conflict in the Lives of Refugees: The Case of Somalis in Europe*. MICROCON Research Working Paper.

- Zimmermann, K. F. (2005). "Introduction: What We Know About European Migration." Zimmermann, K. F. (ed.). *European Migration: What Do We Know?* Oxford, Oxford University Press, 1-14.
- Zimmermann, M. K. (Ed.). (2008). *Political Refugees: Social conditions, health and psychological characteristics*. Nova Science Pub Incorporated.
- Zincone, G. ve Caponio, T. (2005). The multilevel governance of migration: State of the art report Cluster C9'. International Migration, Integration and Social Cohesion (IMISCOE). Working paper, presented at 1st IMISCOE general conference in Coimbra, 3-4 December 2004, IMISCOE

EK-1. Ankara'daki Suriyelilerle İlgilenen Yerel Sivil Toplum Kuruluşları

Ankara Yardım ve Dayanışma Platformu (AYDAP)

Ankara Yardım ve Dayanışma Platformu (AYDAP) bir platform çatı kuruluşudur ve altında 10 dernek bulunmaktadır. AYDAP bünyesinde ortak çalışma yürüten Farukiye Vakfı, Türkiye Diyanet Vakfı, Türk Kızılay'ı, Deniz Feneri, Yardım Eli, Camsuyu, Beşir Vakfı, İnfak Vakfı, ÖNDER, AHI ve Darül Erkam Ankara'da bulunan ulusal ve uluslararası derneklerdir. Sitelerde bulunan bu platform 2015 yılının başından bu yana Suriyelilere hizmet vermekte, bünyesinde bulunan derneklerle aylık düzenli toplantılar düzenlemektedir. Bu çalışma kapsamında AYDAP Koordinatörü Asim Halil ile görüşülmüş ve derneğin Suriyelilere yönelik Ankara özelindeki faaliyetlerine ilişkin derinlemesine mülakat yapılmıştır.

AYDAP 2018 yılı sonu itibariyle "Uluslararası İltica ve Mültecilerle Dayanışma Derneği" **İMDAD** adı altında dernekleşmiştir.

Beşir Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği (BEŞİR)

Derneğin Merkezi İstanbul'dadır. Dernek yurt içi ve yurt dışında şube ve temsilcilikleri bulunmaktadır. Ankara'da Elvankent, Çubuk, Etlik, Nallıhan, Kazan, Siteler, Yenimahalle, Siteler, Sincan, Pursaklar, Polatlı, Keçiören, Mamak, Gölbaşı, Fatih, Etimesgut, Eryaman, Emek, Elmadağ, Çankaya, Batıkent, Altındağ, Aktepe, Abidinpaşa'da şubeleri bulunmaktadır. Beşir Derneği, birçok farklı alanda sürekli yeni yardım kampanyaları başlatarak, tüm çalışmalarını bağışçıların kullandığı SMS ve yardımlar ile sürdürmektedir ve herhangi bir resmi kurumdan veya diğer STK'dan herhangi bir maddi destek almıyor. Suriyelilere 8 yıldır hizmet veriyor. Beşir Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği, 2011 yılından itibaren Kilis ve Reyhanlı'da kurdukları lojistik depolarıyla 3 milyondan fazla Suriyeli'ye yardım ulaştırıyor. Ayrıca aşevlerinden her gün 21 bin kişilik sıcak yemek çıkarılabiliyor. Başta Türkiye olmak üzere dünyanın birçok yerinde buna benzer farklı projeler hayata geçiren Beşir Derneği bu yardımlar ile yalnızca 2016 yılında 8 milyon insan ve 13 bin aileye yardım gerçekleştirildi. İnsani yardım alanında son derece etkin hizmetler gerçekleştiren dernek, bağışçılarından gelen yardımlar ile bir film çekti. Antalya Uluslararası Film Festivalinde dünya prömiyerini yapan ve Boğaziçi Film Festivalinde de gösterime giren Aida Begic yönetmenliğindeki 'Bırakma Beni' filmi Suriyeli yetim çocuklarla ilgilidir. Bu çalışma kapsamında Beşir Derneği Ankara Koordinatörü Ahmet DOĞAN ile görüşülmüş ve derneğin Suriyelilere yönelik Ankara özelindeki faaliyetlerine ilişkin derinlemesine mülakat yapılmıştır.

EK-1. (devam) Ankara'daki Suriyelilerle İlgilenen Yerel Sivil Toplum Kuruluşları

Cansuyu Yardımlaşma ve Dayanışma Merkezi

Cansuyu Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği afet, savaş, terör gibi olağanüstü ve olağan zamanlarda yurt içindeki ve yurt dışındaki ihtiyaç sahiplerine gıda, giyim, sağlık, eğitim, yakacak, kira, barınma, evlenme, yuva kurma, iş kurma, konut ve sair bütün hususlarda ayni, nakdi her türlü maddi ve manevi yardımda bulunmak ve insan hak ve özgürlüklerinin ihlal edilmesinin önlenmesi ile hak ve özgürlüklerin geliştirilmesi ve iyileştirilmesi yönünde çalışmalar yapmaktır. Suriyeliler ile 2011 yılında Türkiye'ye gelmeye başladıklarından bu yana ilgilenmektedirler. Bu çalışma kapsamında Cansuyu Derneği Dış ilişkiler koordinatörü Bayram Numan Köksal ve derneğin Suriyelilere yönelik Ankara özelindeki faaliyetlerine ilişkin derinlemesine mülakat yapılmıştır.

Deniz Feneri Derneği

Tam adı Deniz Feneri Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği olan kuruluş 1998 yılında kurulmuştur. Deniz Feneri Derneği kendisini yoksul ve mağdur insanlara ve gerçek ihtiyaç sahiplerine derneğe başvuruları ya da çevresindekilerce haber verilmesi üzerine belli ilkeler çerçevesinde derneğin olanakları göz önünde bulundurularak olağan ve olağandışı dönemlerde yardım faaliyetinde bulunan bir STK olarak tanımlamaktadır. Derneğin tüzüğünde kuruluş amacı şu şekilde tanımlanmaktadır. "Ülkemizde ve diğer ülkelerde meydana gelen afet, savaş ve olağan zamanlarda ihtiyaç sahiplerine gıda, giyim, sağlık, eğitim, yakacak, kira, barınma, evlenme, yuva kurma, iş kurma, konut gibi bütün hususlarda ayni, nakdi her türlü maddi ve manevi yardımda bulunmaktır". Türkiye'de ve dünyada yüzbinlerce aileye gıda, giyim, barınma, sağlık ve para yardımı ulaştırmış ve gün geçtikçe artan bir sayıyla ulaştırmaya devam etmektedir. Türkiye'nin ve dünyanın dört bir yanında hayata geçirdiği gıda, giyim, eğitim, sağlık, barınma alanlarındaki projeleriyle, kurduğu misafirhaneler, aşevleri, giyim mağazaları, yürüttüğü meslek edindirme programları ile ihtiyaç sahiplerine kapsamlı bir hizmet sunmaktadır. Deniz Feneri çok eski bir kuruluş Ankara'nın köklü STK'larından. Suriye'deki savaş başladığından bu yana Türkiye'deki Suriyelilerle ilgili çalışmalar yapmaktadır. Bu çalışma kapsamında Deniz Feneri Ankara Şube Koordinatörü Hamit Kunt ile görüşülmüş derneğin Suriyelilere yönelik Ankara özelindeki faaliyetlerine ilişkin derinlemesine mülakat yapılmıştır.

EK-1. (devam) Ankara'daki Suriyelilerle İlgilenen Yerel Sivil Toplum Kuruluşları

Farukiyye Vakfı

Farukiyye vakfı Ankara'da ve Hasköy bölgesinde bulunan Suriyelilere yönelik kültürel, ekonomik ve sosyal alanlarda çalışmalar yapmaktadır. Bu çalışma kapsamında Farukiyye Vakfının koordinatörü Abdurrahman Özcan ve saha koordinatörü Mehmet Doğan ile görüşülmüş ve derneğin Suriyelilere yönelik Ankara özelindeki faaliyetlerine ilişkin derinlemesine mülakat yapılmıştır.

İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi (İGAM)

İGAM, Türkiye'de iltica ve göç konularını çalışan bağımsız bir araştırma merkezinin yokluğunun yarattığı boşluğu doldurmak için; bir grup akademisyen, araştırmacı, gazeteci ve insani yardım kuruluşu çalışanı tarafından kurulmuştur. Amacı konuya dair araştırmalar yapılmasını teşvik etmek, yapılan akademik çalışmaları desteklemek, verileri kayıt altına almak ve araştırmalar yürütmektir. Hak savunuculuğu, kamusal alanda farkındalık yaratma, lobicilik çalışmaları ve ağ yaratmak temel aktivitelerini oluşturmaktadır. İlk yılında İGAM' ın web-sitesi oluşturulmuş, düzenli seminerler gerçekleştirilmiş, ulusal ve uluslararası konferanslarda yer alınmış ve sunumlar yapılmıştır. İGAM, 2014 Şubat'ında AB destekli bir saha çalışması ile Suriyeli Mülteci Krizi'nde STK'ların Rolü hakkında ilk raporunu yayınlamıştır. Üyeleri aynı zamanda Şanlıurfa'da JIKA'nın (Japonya Kalkınma Ajansı'nın) sağlık hizmetlerine yönelik bir araştırması için Mart –Nisan 2014'te komisyonun idaresini yürütmüşlerdir. Ayrıca İGAM Oxford Mülteci Çalışmaları Merkezi'nin, fonunu Lübnan asıllı Asrafi Vakfı'nın sağladığı, Suriyeli çocukların eğitiminin kalitesine yönelik çalışmasının, Türkiye ayağını koordine etmiştir. İlk yılından itibaren İGAM sığınmacılar konusunda sık sık başvurulmuş bir STK olmuştur. 2013 yılında kurulduğu tarihten itibaren Suriyeli, Afgan, Irak, Somali gibi bizim mülteci dediğimiz ama coğrafi kısıtlamadan dolayı statü alamayan kişilere yardım etmektedir. Bu çalışma kapsamında İGAM Genel koordinatörü Başkan / İGAMDER ve saha koordinatörü Esra Yurt ile görüşülmüş ve derneğin Suriyelilere yönelik Ankara özelindeki faaliyetlerine ilişkin derinlemesine mülakat yapılmıştır.

EK-1. (devam) Ankara'daki Suriyelilerle İlgilenen Yerel Sivil Toplum Kuruluşları

İnfak Vakfı

İnfak vakfı kuruluşundan bugüne kültür faaliyetleri, sosyal etkinlikler, yardım kermesleri, iftar programları, kültür gezileri, piknikler, yardımlaşma faaliyetleri, öğrenci burs imkanı üniversite öğrencilerinin barınmalarına yönelik açtığı öğrenci evleri, yurt içi- yurt dışı ulaştırdığımız gıda- giysi-battaniye-para yardımları, yıl boyunca muhtaçlara yönelik ücretsiz, hayır mağazaları, 26 ülkeye ulaştırdığı mali ve nakdi yardımları, kurban kampanyaları düzenlemektedir. Vakıf olarak ilk günden itibaren Türkiye'deki Suriyelilerle ilgilenmektedirler. Her sene iki defa Suriye hududundaki kamplara sağlık malzemesi, yiyecek, gıda, battaniye yardımı götürmektedirler. Bu çalışma kapsamında İnfak Vakfı Genel Koordinatörü Ömer Köse ile görüşülmüş ve derneğin Suriyelilere yönelik Ankara özelindeki faaliyetlerine ilişkin derinlemesine mülakat yapılmıştır.

İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği (MAZLUMDER)

İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği, 28 Ocak 1991 tarihinde 54 kişi tarafından kurulmuştur. Daha çok MAZLUMDER kısa adıyla tanınmaktadır. MAZLUMDER, Türkiye içinde ve dışında insan hak ve özgürlüklerinin korunması ve geliştirilmesi; her türlü insan hakları ihlallerinin son bulması için çalışmaktadır. MAZLUMDER, insan hak ve özgürlüklerinin geliştirilmesi ve korunması için her türlü süreli-süresiz, yazılı, sesli ve görüntülü yayın faaliyetlerinde bulunur. Seminer, konferans, panel, açıkoturum, sempozyum ve yarışmalar düzenler, sergiler açar, film, video, tiyatro ve benzeri etkinliklerde bulunur. İnsan hakları ihlalleriyle ilgilenir, bunlarla ilgili bilgi toplar, ihlallerin son bulması için yapılması gereken çalışmaları belirler ve ulaştığı sonuçları, raporlar ya da basın açıklamaları yoluyla kamuoyuna ve ilgililere bildirir. MAZLUMDER'in Genel Merkezi İstanbul'dadır. Adana, Adıyaman, Ağrı, Akyazı, Ankara, İstanbul, Kayseri, Konya, Malatya, Mardin'de şubeleri bulunmaktadır. Suriyelilerle ilgili de yurt içinde ve yurtdışında birçok faaliyeti bulunmaktadır. Bu çalışma kapsamında MAZLUMDER Genel Başkan Yardımcısı Av. Halim Yılmaz ile görüşülmüş ve derneğin Suriyelilere yönelik faaliyetlerine ilişkin derinlemesine mülakat yapılmıştır.

EK-1. (devam) Ankara'daki Suriyelilerle İlgilenen Yerel Sivil Toplum Kuruluşları

İnsan Örgütü Kaynak Geliştirme vakfı (İKGV)

İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı (İKGV), kurulduğu 1988 yılından itibaren nüfus ve kalkınma alanlarında eğitim, bilgilendirme ve hizmet sunarak insan kaynağını geliştirmek; özellikle de zor durumdaki grupların yetkinleştirilmesi için çalışmalar yapmaktadır. İnsan Ticareti ile mücadele ve mağdurlara destek sağlanması, üreme sağlığı, HIV/AIDS ve cinsel yolla bulaşan hastalıkların önlenmesi, çocuk haklarının korunması, kadının statüsünün yükseltilmesi, sığınmacı ve mültecilere destek sağlanması başlıca faaliyet yürüttüğü alanlardır. Vakıf, Mülteci Destek Programını 2005 yılından bu yana Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) uygulama ortaklığında, uluslararası ve yerel organizasyonların işbirliği ile yürütmektedir. 7 ilde (Ağrı, Ankara, Bilecik, Eskişehir, İstanbul (2), Kütahya, Van) 8 ofisle çalışmalarına devam etmektedir. Vakıf, yürüttüğü projenin amacı doğrultusunda sığınmacı ve mültecilere; psiko-sosyal, hukuki ve psikolojik danışmanlık vermek; iltica prosedürleri hakkında bilgi vermek ve yönlendirmek; sağlık, eğitim ve sosyal yardımlara erişimlerini sağlamak; sosyal uyum ve farkındalık yaratıcı etkinlikler düzenlemektedir. Bu çalışma kapsamında İKGV' nın Ankara Temsilcisi Metin Kaybaki ve sosyal çalışmacı Gözde Altinel Baysal ile görüşülmüş ve vakfın Suriyelileri yönelik Ankara özelindeki faaliyetlerine ilişkin derinlemesine mülakat yapılmıştır.

İnsani Yardım Vakfı (İHH)

İHH İnsani Yardım Vakfı; dünyanın herhangi bir yerinde, herhangi bir sebeple sıkıntı yaşayan tüm insanlara insani yardım ulaştırmak ve bu insanların temel hak ve hürriyetlerinin ihlal edilmesini önlemek üzere 1992 yılında kurulmuştur. Irak'ta sürmekte olan savaş ve insani kriz ile ilgili olarak önemli faaliyetler gösteren vakfın, göçmenler ve mülteciler ile ilgili çalışmaları da bulunmaktadır. 120 ülkede projeler ve etkinlikler düzenlemektedir. Kuruluşundan bu yana mültecilere yönelik sosyal yardım, sağlık ve eğitim yardımları, ekonomik yardımlar, kültürel yardım ve farkındalık artırıcı çalışmalar yürütmektedir. 2007 yılında Türkiye'de 7 şehirde yaşayan 601 mülteciye 2,3 milyon TL yardım sağlamıştır. 2008 yılında ise 10 şehirde yaşayan 1071 kişiye 3,4 milyon TL yardım yapılmıştır. İHH 22 ülkeden 55 insani yardım kuruluşu ile iş birliği içinde Suriyeli mültecilere yardım ulaştırmaktadır. Bu kapsamda 2011-2013 yılları arasında yaklaşık 98 milyon TL'lik yardım gerçekleştirilmiştir. İHH'nın İstanbul'daki çeşitli devlet ve özel hastanelerle anlaşmaları aracılığıyla mültecilere ücretsiz veya indirimli sağlık hizmeti sunulmaktadır. İHH ayrıca göç konusunda savunuculuk ve politika geliştirme konusunda da aktiftir.

EK-1. (devam) Ankara'daki Suriyelilerle İlgilenen Yerel Sivil Toplum Kuruluşları

2008 Haziran'ında İstanbul'da bir mülteci sempozyumu düzenlemiştir. Sempozyumda sunulan bildiriler 'Mülteci Raporu' başlıklı bir kitap olarak yayımlanmıştır. Bu çalışma kapsamında İHH Ankara Kurumsal ilişkiler Sorumlusu Mukadder Tanok Kırbaş ve saha çalışmaları koordinatörü Metin Başbay ile görüşülmüş ve derneğin Suriyelilere yönelik Ankara özelindeki faaliyetlerine ilişkin derinlemesine mülakat yapılmıştır.

Keçiören Göçmen Hizmetleri Merkezi

Keçiören Belediye Başkanı inisiyatifiyle, Sosyal Yardım İşleri Müdürlüğü'nden sorumlu Belediye Başkan Yardımcılığına bağlı olarak Şubat 2016 tarihinde faaliyete başlayan Keçiören Göçmen Hizmetleri Merkezi; Keçiören Belediyesi hizmet alanı içerisindeki göçmenlerin/sığınmacıların toplumsal uyum kapasitelerini geliştirmek, mevzuat dahilinde sağlık, eğitim, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, istihdam gibi çeşitli kamu hizmetlerine erişimlerini kolaylaştırmak, gereksinim duydukları ve/veya eksikliğini hissettikleri çeşitli geliştirici hizmetleri oluşturmak ve sunmak ya da sunulmasına katkıda bulunmak temel amacı doğrultusunda Keçiören Belediyesi, Keçiören Kaymakamlığı, SYDV ve BM IOM(Uluslararası Göç Örgütü) işbirliği ile AB İnsani Yardım Fonu (ECHO) desteği ile Keçiören Belediye binası bünyesinde oluşturulmuştur. Bu kapsamda AB İnsani Yardım Fonu (ECHO) tarafından proje için 308.500,00 Euro bütçe tahsis edilmiştir. Proje, göçmenlere hizmet vermek üzere yerel yönetimler bünyesinde oluşturulması öngörülen birimler için örneklik teşkil edecek pilot uygulama niteliği taşımaktadır.

Çalışmalarında temel olarak; yerelde sunulan kamu hizmetlerine göçmenlere yönelik hizmetler entegre edilerek hem kamu kaynaklarının daha verimli kullanılması hem de e kamu hizmeti sunan personelin göçmenlere sunduğu hizmetin kalitesinin geliştirilmesi ile kapasitelerinin artırılması göçmenlerin toplumsal uyum kapasitelerine katkı sağlamak hedeflenmektedir. Oluşturulan Göçmen Merkezi kapsamında bölgedeki göçmenlerin/sığınmacıların; hukuki statüleri, yasal düzenlemelerdeki gelişmelerden haberdar edilmesi ve her türlü hukuki sorunları ile ilgili danışma ve yönlendirme hizmetlerinin sunulacağı bir 'Hukuki Destek Birimi', sağlık ihtiyaçlarının tespit ve teminini sağlamak, hasta hakları konusunda bilgilendirmek üzere 'Sağlık Danışma Birimi', eğitim ihtiyaçlarının tespit ve çözüm yolları üretmek, bilgilendirmek üzere "Eğitim Danışma Birimi", göçmenlere/sığınmacılara yönelik meslek edindirme çalışmaları, ekonomik amaçlı projeler geliştirmelerine destek amacıyla, iş ve meslek danışmanlık ve yönlendirme hizmeti sunmak üzere; 'İş ve Mesleki Danışma Birimi', sosyal yardımlaşma taleplerinin yerinde tespit ve teminini sağlamak üzere;

EK-1. (devam) Ankara'daki Suriyelilerle İlgilenen Yerel Sivil Toplum Kuruluşları

'Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Müdürlüğü İletişim Masası', toplumsal uyumuna katkı sağlamak amacıyla çeşitli sosyal destek programları hazırlayarak, ilgili yerel kamu ve kuruluşlarını koordine ederek projeleri uygulamak üzere; 'Psiko-Sosyal Destek ve Proje Birimi', çeşitli faaliyetlerle kendilerini geliştirerek, yerel göçmen inisiyatifini de güçlendirebilecekleri projeler uygulamak üzere; 'Göçmen Meclisi ve Dayanışma Lokali', göçmen çocukların sosyal uyumuna destek olmak amacıyla çeşitli sosyal faaliyetleri ve eğitim destek projeleri üretmek üzere; 'Çocuklara Yönelik Eğitim ve Sosyal Destek Birimi' oluşturulmuş ve faaliyete başlamıştır.

Bu birimler altında koordinasyon kurulunun desteği ile; göçmenlere danışma ve yönlendirme hizmeti sunulurken, tespit edilen ihtiyaçlara yönelik çeşitli alanlarda eğitsel, kültürel ve sosyal etkinlikler düzenlenmektedir. İlk olarak sahada yürütülecek çalışmalarda medyatör olarak çalışmalara katkı sunabilecek, bölgede yapılan veri tabanı çalışması ile tespit edilen üniversite mezunu ve çeşitli meslek gruplarından göçmenlere Türkçe dil kursları verilmeye başlanmıştır. Ayrıca ailelerin talebi doğrultusunda göçmen çocuklara Türkçe dil öğretimi ve psiko-sosyal destek amaçlı ritim, heykel, resim, drama vb kurslar, göçmen kadınlara dil öğretimi ve kamu hizmetlerine erişim, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, il içi ulaşım sistemleri, aile sağlığı, çocuk eğitimi konularında bilgilendirici ve bilinçlendirici kurslar düzenlenmektedir. Belediye Sosyal Yardım İşler Müdürlüğü bünyesinde hizmet sunan ÇODAM, KEÇMEK, KEDEM gibi birimleri, Kaymakamlık bünyesinde bulunan SYDV Koruyucu Önleyici Hizmetleri Birimi ile ortak çalışılmaktadır. Bu çalışma Keçiören Göçmen Hizmetleri Merkezi Koordinatörü Ayşe Özlem Ekşi görüşülmüş ve bu merkezin Suriyelilere yönelik Ankara özelindeki faaliyetlerine ilişkin derinlemesine mülakat yapılmıştır.

Mülteciler ve Sığınmacılarla Yardımlaşma Dayanışma ve Destekleme Derneği (MSYD)

Mülteciler ve Sığınmacılarla Yardımlaşma Dayanışma ve Destekleme (MSYD-ASRA) 2015 yılının Aralık ayından itibaren insani alan saha çalışmaları yürütmektedir. İstanbul merkezli olarak çalışmalarına başlayan MSYD-ASRA, kısa süre zarfında sahanın geniş bir yelpazede çeşitlenen ihtiyaçlarına yanıt üretmek üzere kurumsal kapasitesini geliştirmeye başlamıştır. Gönüllü ilişki ağları ve öğrenci kulüpleri üzerinden ilk eylem çerçevesini kuran MSYD-ASRA, yaslı durduğu teorik birikimi pratiğe aktaracak şekilde bir örgütlenme modeline gitmiştir. Dernek statüsünde çalışmalarını sürdüren MSYD-ASRA, insani alanın başucu aktörleri (uluslararası kurumlar) tarafından geliştirilen "3RP Regional Strategic Overview" ile uyumlu bir şekilde ve yenilikçi yaklaşımların takibinde bir çalışma sistematığı kurmuştur.

EK-1. (devam) Ankara'daki Suriyelilerle İlgilenen Yerel Sivil Toplum Kuruluşları

Bununla birlikte MSYD-ASRA, Türkiye'de göç alanına ilişkin yerelden yükselen bir irade-i mevcudiyet icrasına da stratejik önem atfetmiştir. İster uluslararası göç rejimi isterse de göç yolları bakımından Türkiye'nin içerisinde bulunduğu özgün ve özellikli yerin farkında olan bir bilinçle, insani alanın farklı sektörlerinde hizmet üretmeye koyulmuştur. İnsani alana atfen kullanılagelen hizmet dağılımları, sektörel bazda ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşların katılımlarıyla yapılan stratejik planlarda ortaya konulur. Bu alanın, moda bir terim olarak 'sektörel' ayrımı koruma/himaye, eğitim, sağlık, hijyen, yetkinlik, temiz suya erişim ve dağıtım alt-başlıklarına ayrılmaktadır. MSYD-ASRA, bir ideal olarak gerek acil müdahale gerekse entegrasyon ve beraberindeki süreçlere cevap üretebilmek elastikiyette bir kurumsal yapılanma oluşturmaya odaklanmaktadır. Kurulduğundan itibaren uygulayıcı partner olarak yer aldığı hizmet dağılımları ise temelde koruma/himaye, ruh sağlığı ve psiko-sosyal destek ve dağıtım alanları olmuştur. Bu çalışma kapsamında MSYD-ASRA proje koordinatörü Erdem Ayçiçek ile görüşülmüş ve derneğin Suriyelilere yönelik Ankara özelindeki faaliyetlerine ilişkin derinlemesine mülakat yapılmıştır.

Önder İlim Kültür ve Sosyal Hizmet Vakfı

1988'de kurulan Önder İlim Kültür ve Sosyal Hizmet Vakfı, kültür alanında verdiği hizmetlerin yanı sıra, Türkiye'nin kapılarını açtığı mültecilerle dayanışma ve yardımlaşma faaliyetleri de yürüten bağımsız bir kuruluştur. Vakıf, Suriye iç Savaşı sonrasında Ankara'ya gelen Suriyeli ve Irak'tan gelen çoğunluğu Türkmen olan mültecilerin temel ihtiyaçlarını karşılamak üzere çalışmalarda bulunmaktadır. Ankara Altındağ ilçesi sınırları içerisinde 10 binden fazla mülteci ailenin vakıfta kayıtlı bulunmaktadır ve binden fazla aileye yardım ulaştırılmaktadır. İhtiyaç sahibi mülteci ailelere kış döneminde kömür, odun, soba, battaniye yardımları temel ihtiyaçlarını karşılamak üzere günlük ve aylık olarak gıda, kıyafet, ev eşyası, mutfak gereçleri gibi yardımların yanı sıra hastalara ilaç yardımı, öğrencilere kırtasiye yardımında bulunmaktadır. Eğitimi ve öğretimi destekleme maksatlı öğrencilere burs, kurs verilmekte yabancı uyruklu yetişkin kişilere dil kursu, mesleki edindirme kursları da vermekte, ilköğretim ve orta öğretim öğrencilerin kişisel, psikolojik ve sosyal gelişimi için yaz tatili döneminde yaz okulu kış döneminde kış okulu düzenlemektedir. Vakıf, ayrıca şehir içi ve şehir dışı geziler, piknikler, seminerler, programlarda düzenlemektedir. Bu çalışma kapsamında Önder Vakfı Genel Koordinatörü Kadir Ayan ile görüşülmüş ve derneğin Suriyelilere yönelik Ankara özelindeki faaliyetlerine ilişkin derinlemesine mülakat yapılmıştır.

EK-1. (devam) Ankara'daki Suriyelilerle İlgilenen Yerel Sivil Toplum Kuruluşları

Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD)

1995'te kurulan dernek "mültecilerin, göçmenlerin ve geçici sığınma hakkı arayan insanların sorunlarıyla ilgilenmek ve bu sorunlara çözümler getirmeye çalışarak, insanlara yardım etmek" amacıyla hareket etmektedir. Ulusal ve uluslararası düzeyde konferans, kurs, seminer gibi bilinçlendirme çalışmaları yapan dernek sığınmacı ve mültecilerin sorunlarına çözüm getirecek kaynaklarla buluşmalarını sağlamak için arabulucu görevini üstlenmeyi hedeflemektedir. SGDD 2013 yılının Ocak ayından itibaren, Suriye dışından gelen göçmenler için, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği adına kayıt işlemi de yürütmektedir. 2016 yılının Mart ayı itibarıyla, Birleşmiş Milletlerin yetki alanında bulunan aktif dosya sayısı, sığınmacı ve mülteci ayrımı yapmaksızın, 122.777 Iraklı, 103.221 Afganlı, 25.851 İranlı, 4020 Somalili, diğer uyruklardan 9625 olmak üzere toplamda 265.494'tür. 2012 sonu itibarıyla Suriyelilerle ilgilenmeye başlamıştır. Merkez ofiste Türkiye'ye 85 farklı ülkeden gelen sığınma talebinde bulunana kişilerin UNHCR adına kayıt işlemlerini yapmaktadırlar. Dernek, Türkiye'de kurulan 'sığınmacı' kavramını ismi içinde barındıran ilk kuruluştur. Ankara merkezli olmak üzere ülke genelinde 47 şehirde 83 ofis ve 1600 personeli bulunmaktadır. Derneğin temel amaçları; Sığınmacı ve mültecilerin Türkiye'de karşılaştıkları sorunlara çözümler geliştirmek, temel ihtiyaçlarını karşılama ve hizmetlere ulaşma konusunda yardımcı olmak, konu ile ilgili akademik çalışmalara ve sosyal farkındalığı arttırmayı amaçlayan etkinliklere katkı sağlamak, istatistik ve yapılan ihtiyaç analizleri doğrultusunda analizler yaparak, yetkilileri güncel göç eğilimleri mülteci ve sığınmacıların durumuna ilişkin bilgilendirmek olarak belirlenmiştir. Başlıca paydaşları arasında Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK), Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF), Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA), Uluslararası Tıbbi Birlikler (IMC), İngiltere Büyükelçiliği, Alman Uluslararası İş birliği Fonu (GIZ), Uluslararası Kurtarma Komitesi (IRC) ve Avrupa Birliği yer almaktadır. Bu çalışma kapsamında SGDD Genel Koordinatörü İbrahim Vurgun Kavlak'ı ile görüşülmüş ve derneğin Suriyelilere yönelik Ankara özelindeki faaliyetlerine ilişkin derinlemesine mülakat yapılmıştır.

EK-1. (devam) Ankara'daki Suriyelilerle İlgilenen Yerel Sivil Toplum Kuruluşları

Suriye Dostluk Derneği (SDD)

Suriye Dostluk Derneği (SDD) toplumsal, ekonomik ve kültürel kalkınma başta olmak üzere; kültür, sanat, eğitim, çevre, spor ve sağlık konularında özellikle, kadın, engelli, gençlik ve çocuk gibi gruplara yönelik olarak, etkinlik ve araştırmalar yaparak, bu konular ile ilgili ulusal ve uluslararası ortaklıklar kurarak, yerel, ulusal ve uluslararası projeleri hayata geçirerek ilgili konulardaki sorunlara çözüm üretmek amacı ile 2009 yılında kurulmuş ve 8 şubesi ile çalışmaktadır. Gerçekleştirdikleri projelerle, toplumun farklı kesimlerinde, desteğe ihtiyaç duyulan konularda çeşitli vakıf ve derneklerin sürdürdükleri çalışmalara katkıda bulunarak artı değer oluşturma yanı sıra, toplumda çoğu zaman göz ardı edilen ve sosyal sorumluluk gerektiren konularda farkındalık yaratmaya çalışmaktadır. Bu çerçevede SDD Suriyeli kadınların sosyo-kültürel, ekonomik ve siyasal hayata aktif katılımlarını sağlayarak, gençlerin, kadınların demokratik haklarının bilincinde olmalarını destekleyici, mesleki gelişimlerine yönelik projeler ve aktiviteler gerçekleştirerek; araştırma, inceleme çalışmalarını teşvik etmek, yürütmek ve yaymayı amaçlamaktadır. SDD girişimcilik yoluyla Türkiye ve Suriyelilerin güçlenmesini hedefleyen bir STK'dır. 18000 üyesi ve 9 şubesi bulunmaktadır. Bu çalışma kapsamında SDD Genel Müdürü Kadriye Aygün ile görüşülmüş ve derneğin Suriyelilere yönelik Ankara özelindeki faaliyetlerine ilişkin derinlemesine mülakat yapılmıştır.

Suriye Türkmen Meclisi

Türkiye'de yaşayan Suriye Türkmenlerinin girişimi ile 2012 yılında Suriye Türkmenleri Platformu kurulmuştur. Suriye Türkmen Platformu'nun girişimi ile 15 Aralık 2012 tarihinde, 1.200'den fazla Suriyeli Türkmen İstanbul'da bir araya gelerek, sorunlarını ve geleceklerini masaya yatırmışlar; toplantıda Suriye Türkmenlerinin meşru temsilcisi olması ve her türlü müzakereyi yürütmesi amacıyla Suriye'den seçilecek delegeler yoluyla Suriye Türkmen Meclisi kurulmasını hedeflenmiştir. Suriye Türkmen Meclisi hem Türkiye hem de Suriye içerisinde faaliyetlerini sürdürmektedir. Suriye Türkmen Meclisi'nin Ankara merkez olmak üzere İstanbul, Hatay/Yayladağı, Gaziantep, Osmaniye ve Fırat Kalkanı Alanı'nda temsilcilikleri bulunmaktadır. Suriye Türkmen Meclisi'nin Suriye Muhalif ve Devrimci Güçler Ulusal Koalisyonu (SMDK)'da siyasi temsilcileri bulunmaktadır. Suriye Türkmen Meclisi'nin resmi hedefleri:

EK-1. (devam) Ankara'daki Suriyelilerle İlgilenen Yerel Sivil Toplum Kuruluşları

Suriye Türkmenlerinin zorla göç ettirildikleri topraklarına geri dönüşlerini garanti altına almak, Suriye'de Suriye Türkmenlerinin, Türkçe'nin kullanımı dahil olmak üzere, Türkmenlerin siyasi, kültürel, iktisadi ve sosyal haklarının anayasa ve uluslararası anlaşmaların üstünlüğü ilkesi çerçevesinde güvence altına alınması. Suriye yönetiminin demokratik, adil ve şeffaf seçimlerle oluşturulmasını sağlamak, Suriye'de tüm grupların "barış içinde bir arada yaşama" prensibini benimseyeceği bir anayasal düzeni kurmak hedefleri arasındadır. Bu çalışma kapsamında Suriye Türkmen Meclisi Başkanı Dr. Emin Bozoğlan ile görüşülmüş ve derneğin Suriyelilere yönelik Ankara özelindeki faaliyetlerine ilişkin derinlemesine mülakat yapılmıştır.

Türkiye Diyanet Vakfı (TDV)

TDV 13 Mart 1975 tarihinde, kurulmuştur. Diyanet İşleri Başkanlığının faaliyetlerine destek amacıyla yola çıkan TDV din hizmetlerinin daha geniş kitlelere ulaştırılması ve dini hizmetlerde görev alacak neslin yetiştirilmesinde bugüne kadar önemli görevler üstlenmiştir. Dünyanın farklı coğrafyalarında açlık, doğal afet, savaş ve şiddetin yaşandığı kriz bölgelerindeki milyonlarca insana dil, din, renk, cinsiyet ayrımı gözetmeksizin yardım elini uzatmaktadır. Kurulduğu günden bu yana kendisini sürekli geliştirerek faaliyet alanlarını genişleten TDV'nin Türkiye'de 1.000 şubesi vardır ve 145 ülkedeki faaliyetleriyle uluslararası bir STK haline gelmiştir. Türkiye'deki Suriyelilerle krizin çıktığı ilk günden bu yana ilgilenmektedirler. Bu çalışma kapsamında TDV Hayri ve Sosyal Hizmetler Müdürü Abdullah Aydos görüşülmüş ve vakfın Suriyelilere yönelik Ankara özelindeki faaliyetlerine ilişkin derinlemesine mülakat yapılmıştır.

Türkiye Diyanet Vakfı Kadın Aile Ve Gençlik Merkezi (TDV KAGEM)

Kadın Aile ve Gençlik Merkezi (KAGEM) TDV çatısı altında toplumun her kesimine ulaşmak, toplumsal sorunlar karşısında bilgi, söylem ve proje üretmek üzere 1996 yılında kurulmuş olup, 2011 yılında yeniden yapılandırılarak ilgi ve sorumluluk alanlarını genişletmiştir. KAGEM tarafından toplumsal bilgi seviyesinin geliştirilmesine katkı sunmak üzere genel ve özel gruplara yönelik din, düşünce, kültür, sanat ve edebiyat alanında çeşitli seviyelerde akademik, kültürel ve sosyal çalışmalar gerçekleştirilmektedir. İhtiyaç duyulan alanlarda toplumsal yapının güçlendirilmesine yönelik farkındalık ve bilinç oluşturmak üzere kalıcı ve süreli projeler üretip, ürettiği projeleri gerek kendi bünyesinde gerekse kamu kurum-kuruluşları ve sivil toplum örgütleri iş birliği ile hayata geçirilmesi de KAGEM'in çalışma alanlarından biridir.

EK-1. (devam) Ankara'daki Suriyelilerle İlgilenen Yerel Sivil Toplum Kuruluşları

Yürütölen çalışmalarda aynı zamanda, toplumun savaş, göç, şiddet gibi sebeplerle çeşitli açılardan dezavantajlı durumda bulunan kesimlerine yönelik projeler, geniş bir gönöllö ağıının desteğiyle hayata geçirilmiştir. Bu alışma kapsamında TDV KAGEM Sosyal Destek ve Eğitim Merkezi Yöneticisi Selman Aktaş ve Suriyelilerle ilgili Saha Koordinatörü Handan Erdoğan ile görüşölmüş ve vakfın Suriyelilere yönelik Ankara özelindeki faaliyetlerine ilişkin derinlemesine mülakat yapılmıştır.

EK-2. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

1. Bu STK ne zamandan beri aktif olarak Suriyelilerle ilgileniyor? Ne tür faaliyetlerde bulunuyorsunuz, anlatabilir misiniz?

Sondaj: Ankara'da yaşayan Suriyeliler hakkında ne söyleyebilirsiniz? Suriyelilerin karşılaştıkları sorunlar hakkında bilgi verebilir misiniz?

2. Entegrasyon aktörlerinin (kamu kurumları, politika yapıcılar, entegrasyon / ırkçılık karşıtı STK'lar ve sendikalar) Suriyelilerin entegrasyonuna yönelik yürüttüğü faaliyetler hakkında bilginiz var mı?

Sondaj: Bunları nasıl değerlendiriyorsunuz?

3. Göçmen entegrasyonunun mevcut politikaları ve prosedürlerinde STK'ların rolü nedir? Kamuyla somut birtakım iş birliklerine girdiniz mi? Sizin STK'nızın Suriyelilerin entegrasyonunda rolü nedir?

4. Suriyelilerin entegrasyonu bağlamında STK'nızın süreçteki etkisi nedir? Suriyelilerin toplumsal entegrasyonuna dair yürüttüğünüz faaliyetler var mı, varsa nelerdir?

Sondaj: Suriyelilerin Türkiye'ye kültürel entegrasyonu, yerel kültür ve geleneklerden haberdar olmaları için faaliyetleriniz var mı?

Sondaj: Dünyada STK'lar Suriyeli göçmenlerin entegrasyonu için kapasite geliştirme ve eğitim; bilinçlendirme, medya eğitimi ve eğitim müfredatının geliştirilmesi; ayrımcılık ve yabancı düşmanlığına karşı kampanyalar ve inançlar arası eğitim; politika geliştirme ve mevcut göçmen entegrasyon programlarını iyileştirmeyi amaçlayan eğitimler düzenliyor, sizin bu tarz eğitim ya da projeleriniz var mı, varsa nelerdir? Suriyelilerin hukuki entegrasyonu konusunda çalışmalarınız var mı ?

5. Ankara'da birçok Suriyeli bulunmaktadır. Bu Suriyeliler genelde terkedilmiş (metruk) yeni dönüşüm bekleyen bölgelerde yaşıyorlar. (Entegrasyon potansiyelini sınırlayarak etnik topluluk içinde sosyalleştiklerini görüyoruz. Suriyeliler gettolaşarak mı yoksa halkın içinde mi yaşıyor?) Suriyelilerin barınması ile ilgili faaliyetleriniz, yerel nüfusa etkili bir şekilde entegre etmek için herhangi bir projeniz var mı?

6. Kent merkezleri ile kentsel dönüşüm kapsamında yer alan kent çeperlerinin sunduğu ortam, entegrasyon açısından gibi sonuçlar doğurmaktadır?

7. Bütçeleri ve yardımları itibarıyla yerel yönetimler, mülteciler⁸⁹⁴ koordinasyon merkezleri faaliyet gösteren hayır kurumları ilçe içinde doğrudan sisteme bağlıdır.

⁸⁹⁴ Bu çalışmada göçmen entegrasyon literatüründe değiştirilebilir karaktere sahip olan mülteci ve göçmen kavramları birbirini karşılayacak şekilde kullanılmaktadır.

EK-2. (devam) Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

Suriyelilere özel destek için birincil kaynak özel hayırsever bağışlar olmaya devam ediyor. Kaynaklara erişim konusunda yerel yönetim ile STK'lar arasındaki iş birliği, koordine edilmiş gruplar ağı Suriyelilerin ihtiyaçlarına katkıda bulunuyor. Yerel yönetimlerin Suriyelilerin entegrasyonu için yürüttüğü faaliyetler var mı, varsa nelerdir? Sosyal hizmet organizasyonu hakkında yerel yönetimlerle ortak düzenlediğiniz etkinlikler var mı? STK'nız iş birliği ile bu yardımların erişimini ve verimliliğini arttırmaya yardımcı oluyor mu?

8. Toplumsal uyum yönündeki çabalar, süreç odaklı yaklaşım ve katılımcı bir perspektifle daha da zenginleştirilebilir. Bu çerçevede toplumun yaş ve cinsiyet olarak farklı gruplarını bir araya getirmeyi ve ortak bir amaç etrafında buluşturmayı içeren aktivitelerin rolü nedir? STK'nız Suriyelilerin Türkiye halkı ile buluşması için sosyal organizasyonlar ve yerel kültür ve geleneklerin farkında olmaları, kaynaşmaları için platformlar oluşturuyor mu? Suriyelilerin yerel halktan arkadaşları yahut görüştükleri aileler var mı? Bu bağlamda diğer STK'larla örgütlenebiliyor musunuz?

9. Suriyelilerin yerel halk tarafından kabulü konusunda, başarı öykülerinin rolü nedir? Suriyeli başarılı sporcuların, akademisyenlerin vb. medyada daha fazla temsil edilmesi olumlu bir girdi sağlayabilir mi?

10. Türkiye refah sistemine entegre edilmiş bazı Suriyeliler var ve maalesef hâlâ entegre olmayanlar var. İstihdam, entegrasyon sürecini kolaylaştıran deneyimler sunuyor, Suriyelilerin istihdamları için yardımda bulunuyor, mentörlük yapıyor musunuz? Türkiye'de yaşayan Suriyelilerin işgücü piyasasına entegrasyonu için faaliyetleriniz var mı?

11. Suriyelilerin sağlık ve sosyal hizmetlere, haklara erişimi konusunda STK'nızın faaliyetleri nelerdir?

12. Suriyeliler ciddi insan hakları ihlalleri yaşadılar, psikolojik travmalar yaşadılar, yerlerinden edildiler çocukları, akrabaları öldü. Onların psiko-sosyal entegrasyonu için yürüttüğünüz faaliyetler var mı, varsa nelerdir? Suriyeli kadınların ve çocukların entegrasyonu için özel faaliyetleriniz var mı, varsa nelerdir?

13. Sizce Suriyeliler Türkiye'ye diğer zorunlu göçleri düşündüğümüzde (Bulgar Muhacirler, Kuzey Irak Kürtleri, Afganlar,) sisteme diğer göçmenlerden daha kolay entegre olur mu, diğer gruplardan daha kolay entegre olması için neler yapılabilir?

Sondaj: Dindarlık önemli bir payda. Suriyelilerin Türkiye'ye dini entegrasyonu ile ilgili çalışmalarınız var mı, varsa nelerdir ve farklılıklar nelerdir?

14. Türkçe dil eğitiminin Suriyelilerin entegrasyonunu için yeterli olduğunu düşünüyor musunuz? Suriyelilerin dilsel entegrasyonu konusunda çalışmalarınız var mı?

EK-2. (devam) Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

15. Suriyelilerin toplumsal refah sisteminden memnun olduklarını düşünüyor musunuz; Suriyelilerin Türkiye refah sistemine entegrasyonuna yönelik faaliyetleriniz var mıdır? Suriyelilerin Türkiye'deki toplumsal hayata entegre olarak etkili bir şekilde katkıda bulunduğunu ve katılabileceğini düşünüyor musunuz?

16. Dünyada göçmenlerin entegrasyonu için kurulan Yerleşik Göçmen Kaynak Merkezleri var ve bu merkezler aracılığıyla entegrasyon hakkında bilgi veriliyor. Sizin Suriyelilerin kamu hizmetlerine daha fazla erişimi için böyle bilgilendirme çalışmalarınız, broşürleriniz vs var mı?

17. Suriyelilerin Türkiye'ye eğitimsel entegrasyonu ile ilgili çalışmalarınız nelerdir?

18. Suriyelilerin Türkiye halkı ile entegrasyonu hakkında ne düşünüyorsunuz, neler öneriyorsunuz? Suriyelilerin iyi entegre olduklarını söyleyebilir misiniz? Entegrasyon iki yönlü bir süreç olarak nasıl işledi. Bu konuda STK'lara düşen rol nedir; ne olmalıdır?

19. Birlikte yaşam, komşuluk, vatandaşlık ve kalıcılık konusundaki öngörüleriniz nelerdir? Suriyeliler ülkemizde kendilerini güvende hissediyor mu? Durumları Türkiye'ye geldiklerin günden bugüne ne kadar farklı? Suriyelilerin geri dönüşü ve re-entegrasyonu hakkında ne düşünüyorsunuz, bu noktada faaliyetleriniz var mı?

20. STK'nızın geçici koruma kapsamı altındaki Suriyelilerin negatif ayakta kalma stratejilerini önleyecek, pozitif hayatta kalma strateji geliştirmelerini sağlayacak program ve projeleri var mı?

21. Ulusal ve uluslararası hükümet dışı örgütler tarafından gerçekleştirilen yardım çalışmalarının (hijyen seti, temel ihtiyaç malzemesi dağıtımı vb.) yerel halkı içermeyecek şekilde gerçekleştirilmesi ne gibi sıkıntılara yol açmaktadır? İnsani müdahalede yerel halka da yer açılması, toplam dağıtımın yerel halka oranlanan yüzdeliğinin artırılması entegrasyon açısından faydalı olabilir mi?

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Hilal BARIN

E-Posta adresi: hilalbarin@gmail.com

Posta Adresi : Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Siyasal Bilgiler
Fakültesi
Esenboğa Külliyesi, Esenboğa / ANKARA

Eğitim

2014 – 2019 (Doktora) : Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Doktora Tezi : *Türkiye'ye Göç ve Entegrasyon Süreci*

2012 – 2014 (Y. Lisans) : Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yüksek Lisans Tezi : *İslamofobi: Bir Irkçılık ve Nefret Suçu*

2004 – 2008 (Lisans) : Hacettepe Üniversitesi Fen ve Edebiyat Fakültesi Sosyoloji

İş Tecrübesi

2015 – Devam: Araştırma Görevlisi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniv., Siyasal Bilimler Fak.

2009 – 2015 : Yönetici Asistanı, SETA

2008 – 2009 : Araştırma Asistanı, SETA

Yayınları

Kitap

:

- Barın, H. (2016). Tedirgin nefret: İslâmofobi ve DAESH. Tezkire Yayıncılık.

Makale

:

- Barın, H. (2015). Türkiye'deki Suriyeli Kadınların Toplumsal Bağlamda Yaşadıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri. Göç Araştırmaları Dergisi, 1(2), ss. 10-56.
- Barın, H. (2015). Sezai Karakoç ve Necip Fazıl Kısakürek'te Medeniyet Anlayışı: Karşılaştırmalı Bir İnceleme. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, S. 45-46. Sayı: *İslam Medeniyetini Kuran Düşünürler II*.

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR..

